

P683471

1251520.

~~R672 B1~~

Verslag
van de staat van het onderwijs
in Nederland

over het jaar 1967

Verzorging
van de zaak van het onderwijs
in Nederland

1871

Verantwoording

Daartoe gemachtigd door Hare Majesteit de Koningin heeft de minister van onderwijs en wetenschappen, ter voldoening aan het voorschrift vervat in artikel 208, laatste lid, van de Grondwet, het verslag van de staat van het onderwijs betreffende het jaar 1967 aangeboden aan de Heren Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

PROCES-VERBAAL VAN OVERDRACHT

Op heden, de vijfde april van het jaar 1967, zijn in het gebouw van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen aan de Nieuwe Dilleg no. 1 te 's-Gravenhage, tezamen gekomen

professor mr. I. A. Diepenhoef,

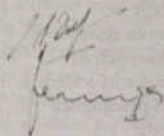
bij Koninklijk besluit van 5 april 1967, no. 2, op de meest eervolle wijze ontslagen als minister van onderwijs en wetenschappen
en

professor dr. G. H. Veringa.

bij Koninklijk besluit van 5 april 1967, no. 3 benoemd tot minister van onderwijs en wetenschappen, die ter uitvoering van de bepalingen van bovengenoemde besluiten het beheer van het Departement van Onderwijs en Wetenschappen hebben overgedragen onderscheidenlijk overgenomen.

Er zijn van dit verbaal vier eensluidende exemplaren gemaakt, waarvan een aan Hare Majesteit de Koningin zal worden aangeboden, een in het archief van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen zal blijven berusten en een voor ieder der ondergetekenden is bestemd.

's-Gravenhage, 5 april 1967.

Inhoudsopgave

Deel I

Verlag van de staat van het onderwijs
in Nederland over het jaar 1967

Algemeen gedeelte

	blz.		blz.
Voorwoord	9	1 Leerlingwezen	132
Inleiding	12	2 Vormingswerk leer- plichtvrije jeugd	133
A Ministerie	24	3 Schriftelijk onderwijs	134
B Rechtspositiezaken onderwijs	34	K Wetenschappelijk onderwijs	138
C Onderzoek en planning	37		
D Bouwzaken onderwijs	43		
E Rijksschooltoezicht	46		
F Rijksstudietoelagen	49		
G Kleuteronderwijs	52		
H Lager onderwijs	53		
I Buitengewoon lager onderwijs	55		
J Voortgezet onderwijs	62		
a <i>Vorbereidend hoger en middelbaar onderwijs</i>	62		
b <i>Beroepsonderwijs</i>	74		
1 Technisch onderwijs	74		
2 Nautisch onderwijs	80		
3 Huishoud- en nijverheidsonderwijs	81		
4 Land- en tuinbouw- onderwijs	83		
5 Middenstandsonderwijs en economisch en administratief onderwijs	107		
6 Sociaal-pedagogisch onderwijs	110		
7 Kunst- en kunstnijver- heidsonderwijs	112		
8 Opleiding onderwijzend personeel	112		
c <i>Partieel onderwijs en vormingswerk</i>	132		

Deel II

Bijzonder gedeelte

Bijlage bij het verslag van de staat van
het onderwijs in Nederland over het
jaar 1967

	blz.		blz.
1 Inspectie kleuteronderwijs	148	19 Inspectie vormingswerk leer- plichtvrije jeugd	258
2 Inspectie gewoon l.o.	153	20 Inspectie internationaal onderwijs (<i>Nederlandse scholen in hetbuitenland</i>)	266
3 Inspectie buitengewoon l.o.	177	21 Rijksuniversiteit te Leiden	276
4 Inspectie uitgebreid l.o.	185	22 Rijksuniversiteit te Utrecht	283
5 Inspectie lichamelijke opvoeding buitengewoon l.o.	189	23 Rijksuniversiteit te Groningen	289
6 Inspectie voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	192	24 Gemeentelijke universiteit te Amsterdam	293
7 Inspectie lager technisch onderwijs	203	25 Vrije universiteit te Amsterdam	298
8 Inspectie algemene dienst ontwikkelingshulp	207	26 Katholieke universiteit te Nijmegen	303
9 Inspectie uitgebreid technisch onderwijs	211	27 Technische hogeschool te Delft	308
10 Inspectie hoger technisch onderwijs	212	28 Technische hogeschool te Eindhoven	312
11 Inspectie nautisch onderwijs	219	29 Technische hogeschool te Enschede	317
12 Inspectie huishoud- en nijver- heidsonderwijs	224	30 Landbouwhogeschool te Wageningen	322
13 Inspectie lichamelijke opvoe- ding nijverheidsonderwijs en sociaal-pedagogisch onderwijs	234	31 Katholieke hogeschool te Tilburg	327
14 Inspectie middenstands- onderwijs	236	32 Nederlandse economische hogeschool te Rotterdam	333
15 Inspectie economisch en administratief onderwijs	240	33 Medische faculteit te Rotterdam	339
16 Inspectie sociaal-pedagogisch onderwijs	245	34 Samenvatting der verslagen der universiteiten en hogescholen	340
17 Inspectie kunst- en kunst- nijverheidsonderwijs	252	35 Commissies	351
18 Inspectie leerlingwezen	254	36 Register van trefwoorden	381

Index of the names of the authors of the papers in the volume for the year 1947.

Index of the names of the authors of the papers in the volume for the year 1947.

1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30
31	31	31	31
32	32	32	32
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
36	36	36	36
37	37	37	37
38	38	38	38
39	39	39	39
40	40	40	40
41	41	41	41
42	42	42	42
43	43	43	43
44	44	44	44
45	45	45	45
46	46	46	46
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
50	50	50	50
51	51	51	51
52	52	52	52
53	53	53	53
54	54	54	54
55	55	55	55
56	56	56	56
57	57	57	57
58	58	58	58
59	59	59	59
60	60	60	60
61	61	61	61
62	62	62	62
63	63	63	63
64	64	64	64
65	65	65	65
66	66	66	66
67	67	67	67
68	68	68	68
69	69	69	69
70	70	70	70
71	71	71	71
72	72	72	72
73	73	73	73
74	74	74	74
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
82	82	82	82
83	83	83	83
84	84	84	84
85	85	85	85
86	86	86	86
87	87	87	87
88	88	88	88
89	89	89	89
90	90	90	90
91	91	91	91
92	92	92	92
93	93	93	93
94	94	94	94
95	95	95	95
96	96	96	96
97	97	97	97
98	98	98	98
99	99	99	99
100	100	100	100

Voorwoord

De indeling van het verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1967 wijkt enigszins af van de opzet zoals die bij de verslagen over de laatste jaren werd toegepast. Aan deel I, 'Algemeen gedeelte', waarin in de eerste plaats een algemeen overzicht wordt gegeven van de overheidsmaatregelen en gebeurtenissen in 1967, voor zover deze betrekking hebben op onderwijs en wetenschappen en waarbij de onderwerpen zijn gerangschikt in hoofdstukken naar de sectoren van het onderwijs waarop zij betrekking hebben, zijn enkele nieuwe hoofdstukken toegevoegd.

In het hoofdstuk 'Inleiding' wordt in grove trekken aandacht geschonken aan die data op het terrein van onderwijs en wetenschappen, die het verslagjaar 1967 markeren. Tegelijk wordt in dit hoofdstuk een voorzichtige blik geworpen op de nabije toekomst, waarbij wederom in grote lijnen het toekomstbeleid van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen kan doorschemeren.

In het hoofdstuk 'Ministerie' zal een overzicht worden gegeven van de organisatie en het personeelsbestand van het Departement van Onderwijs en Wetenschappen. Tevens zal een terugblik worden gegeven op de departementale gebeurtenissen in het jaar 1967. In het eveneens nieuwe hoofdstuk 'Rijksstudietoelagen' zal aandacht worden geschonken aan een departementale afdeling, die in het verslagjaar tijdelijk in het middelpunt van de belangstelling stond en die in vele gevallen het mogelijk maakt dat financieel minder sterken toch in staat zijn te studeren.

Tenslotte zal in het hoofdstuk 'Rijksschooltoezicht' de schijnwerper gericht worden op een toezichthoudend apparaat, dat weliswaar in deel II, 'Bijzonder gedeelte' aan het woord komt, maar dat qua functie en opzet nog te vaak achter de coulissen verborgen blijft, waardoor het wenselijk is de inspectie in dit hoofdstuk voor het voetlicht te laten treden.

In deel II, 'Bijzonder gedeelte', zijn de inspectieverslagen verwerkt over de onderscheiden takken van onderwijs. Eveneens wordt in dit deel verslag uitgebracht over de ontwikkelingen en gebeurtenissen aan de universiteiten en hogescholen, die in het verslagjaar plaatsvonden. Tevens zal aandacht worden geschonken aan het Nederlandse onderwijs in het buitenland.

Een nieuw element in deel II is het hoofdstuk 'Commissies'. Hierin zal een opgave worden verstrekt van de commissies, werkzaam op het terrein van onderwijs en wetenschappen, waarin zich ook de vele, vaak inspannende activiteiten van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen weerspiegelen.

Tenslotte zal het Onderwijsverslag 1967 worden besloten met een zakenregister.

Deel I

Algemeen gedeelte

Verlag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1967

1967-1968

1967-1968

In het verslag wordt een overzicht gegeven van de in 1967-1968 gemaakte beleidskeuzes op het gebied van het onderwijs. Het verslag is opgesteld door de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, de heer J. M. 't Hart, in samenwerking met de leden van de Raad van State, de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De Raad van State heeft in haar advies van 1967-1968 de beleidskeuzes van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen goedgekeurd. De Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft in haar advies van 1967-1968 de beleidskeuzes van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen goedgekeurd. De Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft in haar advies van 1967-1968 de beleidskeuzes van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen goedgekeurd.

De beleidskeuzes van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen zijn gebaseerd op de in 1967-1968 gemaakte beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal. De beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal zijn gebaseerd op de in 1967-1968 gemaakte beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De beleidskeuzes van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen zijn gebaseerd op de in 1967-1968 gemaakte beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal. De beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal zijn gebaseerd op de in 1967-1968 gemaakte beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De beleidskeuzes van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen zijn gebaseerd op de in 1967-1968 gemaakte beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal. De beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal zijn gebaseerd op de in 1967-1968 gemaakte beleidskeuzes van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Inleiding

ALGEMEEN

Ook in het verslagjaar vertoont de maatschappelijke ontwikkeling in feite een sterke stijging van de deelname van niet-leerplichtige leeftijdsgroepen aan de verschillende vormen van onderwijs. Door deze en andere ontwikkelingen is een herbezinning op de meer formele structuur van het onderwijs noodzakelijk geworden. Deze herbezinning leidde reeds tot vernieuwing van de wetgeving op het gebied van het voortgezet en het wetenschappelijk onderwijs. Ten aanzien van andere sectoren, zoals het lager onderwijs en het buitengewoon onderwijs, zullen nog nieuwe wettelijke kaders moeten worden ontworpen.

Grote gebeurtenissen werpen immer hun schaduwen vooruit. De Wet op het voortgezet onderwijs, die op 1 augustus 1968 in werking zal treden, de daarmede in verband staande gehouden experimenten en de ervaringen daarmede in de laatste jaren opgedaan, gaven en geven reeds indicaties ten aanzien van de bovengenoemde herbezinning. Om die reden zal voor de naaste toekomst bezinning nodig zijn op de samenhang tussen de verschillende sectoren van het onderwijs, mede gezien in het perspectief van een verdere effening van thans nog bestaande drempels. Zo zal onder meer aandacht geschonken kunnen worden aan de overgang van het hoger beroeps-onderwijs naar het wetenschappelijk onderwijs.

Daarnaast is bezinning dringend geboden ten aanzien van de selectie in samenhang met het vraagstuk van het zittenblijven en het eventueel gedwongen beëindigen van een reeds aangevangen studierichting. Het gaat hier om belangrijke aspecten van zowel persoonlijk levensgeluk als maatschappelijke doelmatigheid. Objectivering van beoordelingsmaatstaven met reële prognostische waarde, evenals het individualiseren van het onderwijs zullen een bijdrage tot de oplossing van dit probleem kunnen leveren. Als derde probleem is op de voorgrond getreden de democratisering van het onderwijs in zijn verschillende sectoren. Bij nadere bezinning op de huidige deelname-percentages van de verschillende bevolkingsgroepen aan de onderscheiden sectoren van het onderwijs kan men zich niet geheel aan de indruk onttrekken dat de bepalende factoren niet zozeer in het financiële, doch veeler in het meer algemeen-sociale vlak moeten worden gezocht. Deze factoren hebben waarschijnlijk hun grootste uitwerking in de eerste jaren van de leerplichtige leeftijd. Het is wenselijk dat de invloed van deze factoren zodanig wordt afgezwakt dat een meer aanvaardbare spreiding van de eerder genoemde deelname-percentages kan worden bewerkstelligd. Tenslotte heeft de in het verslagjaar opgedane ervaring geleerd dat her- en bijscholing noodzakelijk is. Deze her- en bijscholing behoeft niet alleen betrekking te hebben op docenten, maar in het algemeen op degenen, die een beroep uitoefenen of een functie bekleden. De eenmaal verworven kennis is aan snelle veroudering onderhevig en de maatschappelijke ontwikkelingen in de toekomst zullen een grote mate van flexibiliteit vragen van velen, die in enigerlei beroep of functie werkzaam zijn, waarvan de inhoud verandert of die wellicht zelfs geheel zullen verdwijnen.

WETGEVING

In het afgelopen verslagjaar bereikten de hierna te noemen wetten het Staatsblad.

- 1 Wet van 12 januari 1967, Stb. nr. 8, houdende wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1966.
- 2 Wet van 12 januari 1967, Stb. nr. 9, houdende wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1965.
- 3 Wet van 22 februari 1967, Stb. nr. 124, houdende vaststelling van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1967.
- 4 Wet van 30 juni 1967, Stb. nr. 386, houdende vaststelling, ingevolge artikel 127 van de Wet op het voortgezet onderwijs, van de Overgangswet w.v.o. en tevens wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs.
- 5 Wet van 22 november 1967, Stb. nr. 571, tot wijziging van de wet, houdende voorziening in de behoefte aan onderwijzers en vakonderwijzers bij het uitgebreid lager onderwijs (Wet van 28 juli 1960, Stb. nr. 321).
- 6 Wet van 20 december 1967, Stb. nr. 684, tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (inpassing onderwijs landbouwhogeschool).

Bij de Staten-Generaal waren aan het einde van dit verslagjaar de volgende wetsontwerpen en nota's aanhangig, dan wel in behandeling.

- 1 Wetsontwerp 7404. Wet op het wetenschappelijk onderwijs voor de krijgsmacht. Ingediend 17 september 1963; voorlopig verslag vastgesteld 15 oktober 1964; memorie van antwoord en nota van wijzigingen ingediend 3 juni 1966.
- 2 Wetsontwerp 9039. Leerplichtwet 1968. Ingediend 24 februari 1967; voorlopig verslag vastgesteld 6 juli 1967; memorie van antwoord en nota van wijzigingen ingediend 14 november 1967.
- 3 Verklaring van het algemeen nut der onteigening van percelen, erfdiensbaarheden en andere zakelijke rechten, nodig voor de uitbreiding van de Universiteit van Amsterdam (9053). Ingediend 13 maart 1967; voorlopig verslag vastgesteld 5 september 1967.
- 4 Wijziging van de Wet op de zeevaartdiploma's 1935 (9198). Ingediend 13 juli 1967; verslag vastgesteld 28 september 1967; openbare beraadslaging 28 november 1967. Eindverslag vastgesteld (Eerste Kamer) 19 december 1967.
- 5 Wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 (wachtgeldregeling) (9199). Ingediend 13 juli 1967; verslag vastgesteld 3 november 1967.
- 6 Vaststelling van hoofdstuk VIII van de rijksbegroting (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) voor het dienstjaar 1968 (9300). Ingediend 19 september 1967; vragen ter voorbereiding van het onderzoek in de openbare commissievergadering; vastgesteld 4 oktober 1967. Agenda voor de openbare commissievergadering te houden op 31 oktober en 1, 2 en 7 november 1967; vastgesteld 4 oktober 1967; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen

inzake het algemeen financieel schema voor de universiteiten en hogescholen voor het tijdvak 1969-1972, 12 oktober 1967.

Brief van de minister van onderwijs en wetenschappen inzake het wetenschapsbudget 1967, 17 oktober 1967. Antwoord op vragen ter voorbereiding van het onderzoek in de openbare commissievergadering; ingediend 19 oktober 1967. Openbare commissievergaderingen 31 oktober en 1, 2 en 7 november 1967. Gecombineerde openbare commissievergadering van de vaste commissies van onderwijs en wetenschappen en van sociale zaken, 8 november 1967.

Brief van de minister van onderwijs en wetenschappen 30 november 1967. Tweede nota van wijzigingen en gewijzigd ontwerp van wet ingediend 6 december 1967. Verslag van een mondeling overleg vastgesteld 11 december 1967. Openbare beraadslaging 12 en 13 december 1967. Zonder hoofdelijke stemming aangenomen op 13 december 1967.

7 Goedkeuring van de op 14 juli 1967 te's-Gravenhage ondertekende Overeenkomst inzake de culturele samenwerking tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Unie van Socialistische Sovjet-Republieken (9337). Ingediend 11 oktober 1967; verslag vastgesteld 3 januari 1968.

8 Wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) voor de rijksbegroting voor het dienstjaar 1967 (9397). Ingediend 9 november 1967; verslag vastgesteld 3 januari 1968.

9 Wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) voor de rijksbegroting voor het dienstjaar 1966 (9400). Ingediend 12 oktober 1967.

NOTA

Algemeen financieel schema voor de universiteiten en hogescholen voor het tijdvak 1967-1970. Ingediend 20 september 1966.

Daar het ontwerp Overgangswet w.v.o. in het verslagjaar het Staatsblad heeft bereikt, is de datum van invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs nu definitief op 1 augustus vastgesteld. In verband hiermede hebben een aantal ontwerpen van belangrijke onderwijskundige algemene maatregelen van bestuur het departement verlaten. De overige in hoofdzak uitvoeringsbesluiten zullen in de naaste toekomst gereed komen. In verband met de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs moest aan vele problemen bijzondere aandacht worden geschonken. Zo stond onder anderen de regeling van de salarissen van de docenten bij de invoering van genoemde wet in het middelpunt van de belangstelling. Zolang de nieuwe bevoegdheden van de eerste, tweede en derde graad nog ontbreken, zal een regeling moeten worden getroffen omtrent de honorering van de huidige bevoegdheden. Voor zover het niet mogelijk zal blijken, terstond het meest wenselijke systeem tot stand te brengen, zal een overgangsregeling noodzakelijk zijn. Te dezer zake zullen voorstellen worden gedaan in de commissies van het georganiseerd overleg. Voorbereidende besprekingen met vertegenwoordigers van de verschillende takken van onderwijs hebben reeds plaatsgevonden.

De Wet op het voortgezet onderwijs vormt de basis, waarop zich de vernieuwing van het voortgezet onderwijs, reeds voorbereid door de zgn. Experimentenwet (wet van 14 februari 1963, Stb. nr. 74, tot het verlenen van grotere vrijheid van inrichting van het onderwijs), kan voltrekken. Deze vernieuwing van het onderwijs heeft in het afgelopen verslagjaar vele voorbereidingen te zien gegeven. Men heeft zich moeten bezinnen op de omschakeling van het u.l.o. naar het m.a.v.o. Het lijkt de meest gunstige oplossing te zijn, dat deze omschakeling zich leerjaar voor leerjaar, te beginnen met het eerste leerjaar in 1968, gaat voltrekken. De staatssecretaris van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen heeft zich hieromtrent bij schrijven van 19 april 1967 tot de belanghebbende gemeente- en schoolbesturen gericht.

Bijzondere voorbereidende arbeid moest verricht worden ten aanzien van de belangrijkste voorzieningen aan de scholen, waartoe de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs per 1 augustus 1968 zal leiden. Zo moest men zich ernstig beraden over de volgende vijf punten, waarvoor in 1968 een oplossing gevonden zal moeten zijn.

- 1 Verlaging van de gemiddelde klassebezetting voor de eerste leerjaren van de scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.
- 2 Vermindering van het aantal door de leiding van de m.a.v.o.-scholen te geven lessen.
- 3 Toekenning van een toelage aan de adjunct-directeuren van de grotere scholen voor m.a.v.o.
- 4 Vermindering van het aantal per leraar te geven lessen door toekenning van speciale taakuren voor de eerste leerjaren van de scholen voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o., l.a.v.o. en voor lager beroepsonderwijs.
- 5 Toewijzing van studie-uren ten behoeve van de eerste leerjaren van de scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.

Voorts zal de Wet op het leerlingwezen in werking moeten treden vóór de Wet op het voortgezet onderwijs en zal, zodra de Commissie opleiding leraren haar eindrapport zal hebben uitgebracht, op basis van een uit te brengen nota, een beslissing omtrent de opleiding van leraren moeten worden genomen en dan spoedig met de nieuwe opleiding moeten worden aangevangen.

Het is duidelijk gebleken, dat de moeilijke materie van de Wet op het voortgezet onderwijs alom om voorlichting vraagt. Daarom is in het verslagjaar een aanvang gemaakt met een breed opgezette voorlichtingscampagne aan directeuren en leraren over de genoemde wet. Bij de voorlichtingsbijeenkomsten voor het lager technisch onderwijs zijn de pedagogische studiecommissies betrokken. Ook door de besturenbonden van scholen voor bijzonder v.h.m.o., de gemeentebesturen en de pedagogische centra zijn en worden vele voorlichtingsactiviteiten ontplooid.

Ook de publiciteitsmedia werden ingeschakeld. Het bestuur van de T.E.L.E.A.C. heeft zich bereid verklaard in een serie televisieuitzendingen in het begin van 1968 de docenten voorlichting te geven omtrent hun taak bij de uitvoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. Daarnaast wordt ook aan de ouders van de kinderen, die op

1 augustus 1968 de lagere school zullen verlaten, voorlichting gegeven bij woord en geschrift. Naast alle werkzaamheden op het gebied van de wetgeving (ontwerp nieuwe experimentenwet, ontwerp nieuwe leerplichtwet, ontwerp van wet tot wijziging van de Kleuteronderwijswet, ontwerp van wet tot regeling van het rijkstoezicht op het schriftelijk onderwijs) is de herziening van het Besluit buitengewoon lager onderwijs in de vorm van een nieuw Besluit buitengewoon onderwijs tot stand gekomen. Het besluit is reeds gedeeltelijk ingevoerd.

VERNIEUWING VAN HET ONDERWIJS

De werkzaamheden van de Stichting voor onderzoek van het onderwijs namen gestadig in omvang toe. Zij heeft de uitvoering van de projecten betreffende objectieve examenmethoden, geprogrammeerde instructie en audio-visuele hulpmiddelen met voortvarendheid ter hand genomen. Voorts heeft zij voor een groot aantal onderzoekingen subsidie toegekend. Reeds vorig jaar werd de vraag gesteld of het wellicht aanbeveling zou verdienen tot concentratie van de verschillende pedagogische centra in drie centra voor onderscheidenlijk het openbaar en het neutraal-bijzonder onderwijs, het rooms-katholiek en het protestants-christelijk onderwijs te komen.

Voor wat betreft het openbaar en neutraal-bijzonder onderwijs zullen de besprekingen tussen de instituten voor het algemeen vormend en voor het beroepsonderwijs leiden tot in het leven roepen van één instituut van pedagogische activiteiten. In de rooms-katholieke sector is een fusie tot stand gekomen tussen de instituten voor het beroepsonderwijs voor jongens en die voor meisjes. In de protestants-christelijke sector is een structuurcommissie gevormd, die zich zal beraden over nauwere aansluiting van het centrum voor het algemeen vormend onderwijs met dat voor het beroepsonderwijs en met het bureau voor het landbouwonderwijs.

Tijdens het verslagjaar zijn voorbereidingen getroffen om naast de reeds bestaande commissies voor de modernisering van het leerplan voor de wiskunde, de natuurkunde en de moderne talen te komen tot de instelling van soortgelijke commissies voor de klassieke talen, de scheikunde en de biologie. In het hierna volgende verslag zal meer aandacht aan deze commissies worden besteed.

EXPERIMENTEN EINDEXAMENS M.A.V.O. -3 EN M.E.A.O.

In het verslagjaar zijn de eerste eindexamen's uitgereikt aan een aantal scholen, die op grond van artikel v van de zgn. Experimentenwet uit 's Rijks kas worden bekostigd. Met ingang van het schooljaar 1965-1966 zijn nl. zes scholen voor u.l.o. omgezet in een scholengemeenschap h.a.v.o.-m.a.v.o. Vier van deze scholen, die tevens een driejarige afdeling voor m.a.v.o. omvatten, hebben daarbij in dat schooljaar zowel een eerste klasse als een tweede klasse m.a.v.o. gevormd. De leerlingen van de derde klasse van deze driejarige afdeling zijn aan het einde van het schooljaar 1966-1967 opgegaan voor het eerste m.a.v.o.-3'eindexamen. Het eindexamen is afgenomen door leraren van de school onder toezicht van gecommitteerden. Het omvatte vijf vakken die de

leerlingen zelf hebben kunnen kiezen uit de vakken Nederlands, Frans, Duits, Engels, geschiedenis en staatsinrichting, aardrijkskunde, wiskunde, natuur- en scheikunde, biologie en handelskennis, met dien verstande, dat het examen voor iedere kandidaat moest omvatten Nederlands en een moderne taal.

Aan dit eindexamen hebben 111 leerlingen deelgenomen, waarvan 102 zijn geslaagd. Eveneens voor de eerste maal werden in 1967 m.e.a.o.-diploma's uitgereikt aan leerlingen, die het eindexamen van een experimenterende school voor m.e.a.o. met gunstig gevolg hebben afgelegd. In september 1965 zijn vijf scholen voor u.l.o. begonnen met dit experiment, dat in 1967 werd afgesloten met het eerste eindexamen. De scholen voor m.e.a.o. kennen een taalkundige en een comptabele afdeling. Het eindexamen bestaat voor elke afdeling uit vijf vakken. Voor de taalkundige afdeling zijn dit de vakken Nederlandse taal en handelscorrespondentie, Engelse taal en handelscorrespondentie, een tweede moderne taal en handelscorrespondentie, algemene economie en economische aardrijkskunde. Voor de comptabele afdeling bestaat het examenprogramma uit Nederlandse taal en handelscorrespondentie, Engelse taal, algemene economie, handelsvakken I (bedrijfsadministratie, bedrijfscalculatie en statistiek) en handelsvakken II (bedrijfseconomie, organisatie van de handel en het handelsverkeer en rechts- en wetkennis). Aan het m.e.a.o.-eindexamen hebben 205 leerlingen deelgenomen waarvan 193 slaagden. Het diploma van een school voor m.e.a.o. kan toelating geven tot het eerste leerjaar van een school voor h.e.a.o. (hoger economisch en administratief onderwijs).

AUDIO-VISUELE LEER- EN HULPMIDDELEN

De ontwikkeling van de audio-visuele leer- en hulpmiddelen en met name de onderwijs-televisie heeft een traag verloop. De Stichting voor onderzoek van het onderwijs heeft een onderzoek naar de mogelijkheden en de resultaten van het gebruik van audio-visuele hulpmiddelen geëntameerd. Men bezint zich tevens op hetgeen nodig en mogelijk is om verbetering te brengen in het achterblijven van de onderwijstelevisie.

Voor wat de geprogrammeerde instructie betreft, waarvoor de bovengenoemde stichting eveneens een onderzoek is opgedragen, valt op te merken, dat een reeks projecten op gang is gekomen. Zonder volledig te willen zijn en slechts bij wijze van voorbeeld kunnen hier genoemd worden voor het g.l.o.: de spelling en het procent-rekenen, voor het u.l.o.: wiskunde, voor m.a.v.o.-h.a.v.o.: algebra, voor v.h.m.o.: Latijn, Nederlands, Engels, biologie, muziek, terwijl voor deze tak van onderwijs nog enkele andere projecten in voorbereiding zijn.

Over het talenpracticum wordt elders in dit verslag gerapporteerd.

ONTWIKKELINGSHULP OP HET GEBIED VAN HET ONDERWIJS

Sinds 1966 houdt de Stichting Ontwikkelingshulp op het gebied van het onderwijs zich bezig met het stimuleren en coördineren van initiatieven en het geven van adviezen op het terrein van het niet-academisch onderwijs ten behoeve van de ontwikkelings-

landen. De stichting, waarin naast vertegenwoordigers van de minister van onderwijs en wetenschappen en de minister zonder portefeuille belast met de aangelegenheden betreffende ontwikkelingslanden, vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties en van de Stichting Nederlands Contactcentrum voor het beroeps- onderwijs en de beroepsopleiding zitting hebben, concentreert vooralsnog zijn activiteiten voornamelijk op het beroepsonderwijs. Naast enige adviezen die werden uitgebracht over in studie zijnde onderwijsprojecten, houdt de stichting door middel van twee commissies zich bezig met respectievelijk de rechtspositie van uitgezonden leerkrachten en met de mogelijkheden van Nederlandse hulp bij de opleiding van huis- houderessen.

INTERNATIONALE CONTACTEN OP HET GEBIED VAN HET ONDERWIJS

Ten aanzien van de werkzaamheden van de subcommissie, die in het kader van de gemengde commissie ter uitvoering van het Belgisch-Nederlands cultureel verdrag is ingesteld, kan worden medegedeeld, dat de subcommissie in 1966 een voorstel heeft uitgewerkt betreffende de rechten van toelating tot universitaire examens in België, te verbinden aan in Nederland behaalde diploma's en getuigschriften.

Dit voorstel heeft aanleiding gegeven tot het Belgisch ministerieel besluit van 15 maart 1967 (Belgisch Staatsblad van 9 mei 1967) tot vaststelling van de universitaire examens, waartoe de houders van Nederlandse getuigschriften en diploma's van secundair onderwijs toegang hebben. Het resultaat van dit ministeriële besluit is, dat de bezitters van Nederlandse diploma's gymnasium-A en -B en h.b.s.-A en -B op dezelfde voet (en eventueel onder dezelfde voorwaarden) als in Nederland tot de universitaire examens in België, die wettelijk zijn geregeld, worden toegelaten. Is voor de gymnasiasten-A en -B reeds sprake van een belangrijke verruiming - de gymnasiasten-A krijgen nu ook toegang tot de landbouwkundige studies en, onder dezelfde voorwaarden als in Nederland, tot de medische en veterinaire studies, terwijl voor de gymnasiasten-B nu bijna alle A-studies mogelijk zijn - voor de h.b.s.-ers-B spreekt dit nog duidelijker. Stond tot voor kort één studierichting voor hen open, thans hebben zij in de B-studies alle mogelijkheden die ook de gymnasiasten-B bezitten. De h.b.s.-er-A krijgt evenals in Nederland toelating tot de notariële studie, mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Ook voor de m.o.-akten alsmede voor de getuigschriften van Nederlandse hogere landbouwscholen zijn thans voor België analoge regelingen getroffen als in Nederland.

De zesde conferentie van Europese ministers van onderwijs, die in mei van dit verslagjaar in Athene zou worden gehouden, werd uitgesteld en vond later in september te Straatsburg plaats. De agenda omvatte o.a. 'pupil guidance' en het probleem van de horizontale doorstroming, de plaats van de examens in het schoolsysteem en de rol van 'pupil guidance' bij de opleiding en bijscholing van onderwijzers en leraren.

In Genève werd de 30ste Internationale Conferentie over Openbaar Onderwijs (1967),

georganiseerd door het Internationaal Bureau voor Onderwijs (IBE) te Genève en de UNESCO, gehouden. Op deze conferentie was Nederland vertegenwoordigd. Als bijzondere onderwerpen waren op de agenda geplaatst 'het tekort aan leraren bij het voortgezet onderwijs' alsmede 'de gezondheidsleer bij het basisonderwijs'.

WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

Het afgelopen jaar heeft nogmaals doen blijken dat op enkele zeer belangrijke problemen betreffende het wetenschappelijk onderwijs de aandacht gevestigd dient te blijven en nadere bezinning geboden is.

Uit de destijds door het Centraal Planbureau opgestelde cijfers, welke zijn ontleend aan het op 25 augustus 1966 door de Studiecommissie vierde technische hogeschool uitgebrachte interimrapport, blijkt dat het totale aantal studenten, exclusief de studerenden voor m.o.-akten in universitair verband, volgens het zgn. middenalternatief zal stijgen in ronde cijfers van 64 500 in het studiejaar 1965-1966 tot 95 000 in 1970, 115 000 in 1975 en 130 000 in 1980. Dit betekent dat dit aantal, dat in de voorafgaande tien jaren reeds meer dan verdubbelde, in de volgende vijftien jaren wederom een verdubbeling zal ondergaan. In deze cijfers kon met de eventuele kwantitatieve gevolgen verbonden aan de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs nog geen rekening worden gehouden.

Ten aanzien van de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs en het daarmee ten nauwste samenhangende probleem van de verkorting van de studieduur kan eraan worden herinnerd dat reeds in 1963 de toenmalige minister van onderwijs zich tot de Academische Raad richtte met het verzoek de zgn. tweede fase van de herziening van het Academisch Statuut voor te bereiden. De Academische Raad heeft thans na intensief beraad zowel in de secties voor interfacultair overleg en de deze secties overkoepelende commissies als in de Dagelijkse Raad en de raad in pleno in 1967 een advies uitgebracht, betrekking hebbende op een herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs in de vorm van een verticale studie-opbouw, waarbij voor de daarvoor in aanmerking komende studierichtingen wordt aanbevolen een opbouw in de studie van twee duidelijk gescheiden fasen. In deze opzet zou de eerste fase bestaan in een relatief korte wetenschappelijke opleiding, af te sluiten met de academische graad van baccalaureus. In deze opleiding zou het accent moeten worden gelegd op de voorbereiding tot het bekleden van bepaalde maatschappelijke functies.

In de tweede fase, leidend tot het doctoraal examen, zou de vorming tot zelfstandige beoefening der wetenschap centraal moeten worden gesteld. Het is de bedoeling van de minister in het komende jaar de uit het advies van de Academische Raad voortvloeiende maatregelen in de vorm van een Nota inzake de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs en de verkorting van de studieduur ter kennis te brengen van de beide Kamers der Staten-Generaal.

Een derde kernvraagstuk is derhalve het bereiken van een zo doelmatig mogelijke

organisatie van het Nederlandse wetenschappelijke onderwijs, als een geheel gezien, hetgeen wil zeggen een strak doorgevoerde samenwerking en taakverdeling tussen de instellingen van wetenschappelijk onderwijs, waarbij zowel de openbare als de gesubsidieerde bijzondere instellingen zullen dienen te worden betrokken. Het ligt in de bedoeling, aan deze taakverdeling een wettelijke grondslag te verlenen.

Tenslotte blijft als vierde kernvraagstuk de coördinatie van het wetenschapsbeleid en de bevordering van de wetenschapsbeoefening. De sterke stijging der uitgaven maakt een zo doelmatig mogelijk gebruik van de menselijke en financiële middelen noodzakelijk. Gelet op deze omstandigheden heeft de minister van onderwijs en wetenschappen mede namens zijn ambtgenoten tot de Raad van advies voor het wetenschapsbeleid het verzoek gericht zich te beraden over de hoofdlijnen van het in de komende jaren te voeren wetenschapsbeleid, met name voor wat betreft het totaal der financiële middelen welke in redelijkheid voor de wetenschapsbeoefening beschikbaar zouden dienen te komen.

VAKANTIESPREIDING

Ook in het verslagjaar 1967 werd bijzondere aandacht geschonken aan de zgn. vakantiespreiding, een aangelegenheid die niet alleen het bedrijfsleven maar evenzeer het onderwijs regardeert. In september 1966 werd door de ministers van sociale zaken en volksgezondheid en van onderwijs en wetenschappen de Coördinatiecommissie vakantiespreiding bedrijfsleven en onderwijs geïnstalleerd, welke commissie omstreeks april 1967 rapport heeft uitgebracht.

De commissie had tot opdracht advies uit te brengen omtrent het bevorderen en het coördineren van activiteiten van het bedrijfsleven en van het onderwijs, voorzover deze activiteiten in verband staan met het vakantieverlof, teneinde tot een zo effectief mogelijke vakantiespreiding te geraken.

De commissie kwam in haar rapport tot de volgende aanbevelingen:

- 1 Het zes-wekenschema van de Stichting van de Arbeid dient het uitgangspunt te blijven voor de vakantiespreiding.
- 2 Een met dit schema parallel lopende zomervakantie van zes weken is voor alle lagere scholen noodzakelijk.
- 3 Verlaging van het voor het lager onderwijs verplichte aantal lesuren van 1040 per jaar zal de vakantiespreiding kunnen bevorderen.
- 4 Zowel Regering, Stichting van de Arbeid als onderwijsorganisaties zullen waar dit mogelijk is de vakantiespreiding met kracht moeten blijven stimuleren.
- 5 Indien zou blijken, dat door gebrek aan medewerking de verdere ontwikkeling van de vakantiespreiding geen voortgang meer zou hebben, dan zou een wettelijke regeling dienen te worden overwogen, op grond waarvan bijvoorbeeld het begin en het einde van de zomervakantie voor het lager onderwijs van overheidswege centraal kunnen worden bepaald.

Ten aanzien van de derde aanbeveling kan gezegd worden, dat gebleken is dat het vereiste minimum van 1040 lesuren per jaar voor het lager onderwijs voor sommige schoolbesturen de belemmering vormt om tot een zes weken durende zomervakantie op scholen voor gewoon lager onderwijs over te gaan. Bij het ontwerp van wet tot wijziging van de Kleuteronderwijswet en de Lager-onderwijswet 1920 zal in verband daarmee een vermindering van het thans geldende minimum worden voorgesteld, waardoor de voor de betrokken gemeente- en schoolbesturen bestaande hinderpaal zou worden weggenomen.

SEXUELE VOORLICHTING OP DE SCHOLEN

In mei 1967 heeft de staatssecretaris van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen aan de rectoren en directeurs van rijksscholen een circulaire doen toekomen met betrekking tot de sexuele voorlichting aan de leerlingen der Nederlandse scholen. In deze circulaire werd o.m. gesteld, dat het hier gaat om een aangelegenheid, waarvoor weliswaar in hoofdzaak de ouders de verantwoordelijkheid dragen, maar waarbij de school de helpende hand kan bieden. Met name werd in dit verband gewezen op het belang van een goede samenwerking terzake met aan de scholen verbonden ouderverenigingen of oudercommissies, waarbij het aan de prudentie van de rector of directeur wordt overgelaten te handelen op een wijze, die het best strookt met de plaatselijke situatie en de sfeer van de school. Te denken ware aan het inschakelen van een arts, die eventueel in samenwerking met de rector/directeur of een docent, met instemming van de ouders, de voorlichting verzorgt. Ook zou de oudervereniging of oudercommissie haar medewerking kunnen verlenen door het doen deelnemen van een van haar leden – zoals bijvoorbeeld in sommige gevallen reeds geschiedt door een huismoeder – aan de voorlichtingsactiviteiten. Mogelijk kan ook gebruik worden gemaakt van instanties, die werkzaam zijn op het terrein van de geestelijke volksgezondheid. De genoemde staatssecretaris heeft mede te kennen gegeven dat hij, voor zover reeds ervaringen ter zake waren opgedaan, het op prijs zou stellen via de inspectie op de hoogte te worden gesteld. Een samenvatting van de van de inspectie ontvangen inlichtingen geeft het volgende beeld:

G.l.o. en v.g.l.o.

Over het algemeen wordt (nog) weinig aan sexuele voorlichting gedaan. Wel bestaat de tendens er meer aandacht aan te gaan besteden. Op verscheidene rooms-katholieke scholen in het zuiden van het land komt op bezinningsdagen in het kader van de 'schoolverlatersactie' het onderwerp seksualiteit aan de orde.

B.l.o.

Met uitzondering van de scholen voor schipperskinderen en de scholen voor woonwagengkampkinderen krijgt de onderhavige voorlichting geleidelijk-aan meer aandacht.

U.l.o.

Hier loopt de situatie zeer sterk uiteen. Over het algemeen kan geconstateerd worden dat in de grote steden ten aanzien van de voorlichting zeer weinig geschiedt, terwijl buiten de grote steden vrij systematisch voorlichting wordt gegeven. De voorlichting geschiedt in dalende lijn aan rooms-katholieke, protestants-christelijke en openbare scholen.

V.h.m.o.

Bij het v.h.m.o. beschouwt men veelal de seksuele voorlichting als een taak van de ouders en niet van de school. Men voelt echter de behoefte groeien aan medewerking van de zijde van de school.

Beroepsonderwijs

Bij het l.t.o. liggen er regionaal gezien tamelijk grote verschillen. De voorlichtingsactiviteiten in de zuidelijke provincies zijn thans veel groter dan vroeger. In het westen en midden des lands worden de leerlingen aan 25% der scholen systematisch voorlicht. Aan 35% der scholen wordt incidenteel voorgelicht, aan 40% der scholen bestaan geen activiteiten op dit terrein. In de oostelijke en noordelijke provincies wordt op de l.t. scholen weinig aan deze voorlichting gedaan. Bij het u.t.o. worden aan de r.-k. scholen jaarlijks vormingsdagen georganiseerd, waar o.a. seksuele voorlichting wordt gegeven. Bij de prot.-chr. scholen geschiedt dit incidenteel, op de neutrale scholen vrijwel niet. Bij het h.t.o. is geen georganiseerde voorlichting. Alleen in de groentijd wordt door een arts over de ter zake bestaande problemen gesproken. Bij ander beroepsonderwijs komt de voorlichting zijdelings ter sprake, bijv. bij e.h.b.o.-lessen en maatschappijleer. Echter bij het huishoudonderwijs en het middelbaar nijverheidsonderwijs komen seksuele voorlichting en geboorteregeling regelmatig aan de orde (bij de leerstof inbegrepen). Bij l.e.a.o. en middenstandsonderwijs is geen sprake van voorlichting, dit in tegenstelling met het onderwijs aan de scholen voor gezinsverzorgsters en aan de sociale academies. Bij de opleidingscholen voor kleuterleidsters en de kweekscholen voor onderwijzers wordt het onderwerp occasioneel besproken. Bij het vormingswerk voor de leerplichtvrije jeugd tenslotte is de seksuele voorlichting systematisch uitgewerkt.

ZESDE WISKUNDE-OLYMPIADE

In november 1967 reikte de directeur-generaal voor het onderwijs van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen de tien prijzen uit aan de winnaars van de wiskunde-olympiade 1967. Er zijn tal van landen waar analoge wedstrijden worden gehouden. In Hongarije bestaan deze wiskundewedstrijden al 60 jaar. Tijdens het onderhavige verslagjaar is voor de negende maal ook een internationale wiskundewedstrijd gehouden met als eerste-prijswinnaar een 15-jarige Engelse jongen. Verwonderlijk was het dat zich dit jaar onder de prijswinnaars wederom geen meisjes bevonden.

Vermeldenswaard is de overheersing van de gymnasiasten en het belangrijke aandeel van de Randstad Holland, met name Amsterdam, in dit 'tournooi der lenige geesten'. De wiskundecompetitie, sinds 1962 jaarlijks gehouden onder auspiciën van de Nederlandse onderwijscommissie voor wiskunde, wordt financieel mogelijk gemaakt door een subsidie van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Het voornaamste doel van deze wedstrijd voor middelbare scholieren is bij de leerlingen liefde voor de wiskunde aan te kweken. Daarnaast kunnen bijzonder begaafden gestimuleerd worden tot het leveren van topprestaties, waartoe het klassikale systeem zich minder goed leent. Hierdoor is het ook mogelijk jonge talenten tijdig te ontdekken. Ook voor de leraren zijn deze jaarlijks terugkerende wedstrijden van belang; zij kunnen nl. waardevolle gegevens verzamelen voor een verantwoorde leerstofkeuze bij het onderwijs. Een adviescommissie heeft de opgaven voor het jaar 1967 samengesteld en tevens de eind-correcties op zich genomen.

De wiskunde-olympiade van het verslagjaar was op een geheel andere organisatorische leest geschoeid dan de vijf voorafgaande jaren. De belangrijkste reden hiervoor was, de deelname te beperken tot die leerlingen, voor wie het werkelijk zinvol is aan een dergelijke 'krachtmeting' deel te nemen.

Aan de eerste ronde ging ditmaal een proefronde vooraf, welke iedere school intern kon organiseren. De opgaven hiervoor verstreekte de adviescommissie. Voorts zorgde een andere methode van vraagstelling bij de eerste ronde voor een aanzienlijk vereenvoudigde correctie. Voor de eerste ronde op 23 februari 1967 schreven 283 scholen in met 1806 leerlingen (in 1966: 251 scholen met in totaal 2700 leerlingen) van de voorlaatste klas van gymnasium en hogereburgerschool. Aan de hand van het gemaakte werk selecteerde de adviescommissie een groep van 62 leerlingen (in 1966: 61) voor de finale, die op 12 oktober 1967 te Utrecht plaatsvond. Hieruit werden tenslotte de 10 prijswinnaars gekozen, waarvan de jongste 16 en de oudste 18 jaar was. De uitslag werd door de adviescommissie bepaald op grond van de prestaties die waren geleverd bij de tweede ronde. Bij een gelijk aantal punten gaf het resultaat van de eerste ronde de doorslag.

Zo bleek bij de jeugd een gezonde en vruchtdragende competitiegeest te bestaan, zoals deze ook aanwezig is bij alle sectoren van onderwijs, zowel departementaal als ook in de onderwijsinstellingen, waarvan het hiervolgende Onderwijsverslag over het jaar 1967 gewag zal maken.

A Ministerie

ORGANISATIE

De snelle ontwikkelingen op het gebied van onderwijs en wetenschappen leidden ertoe, dat op gezette tijden de departementale organisatorische bakens verzet moesten worden. Dientengevolge hebben herverdeling van taken en personele reorganisatie ten departemente plaatsgevonden.

De structuur van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen laat zich thans als volgt beschrijven.

1 *Bewindvoerders*

prof. dr. G. H. Veringa	minister
mr. J. H. Grosheide	staatssecretaris

2 *Algemene leiding*

mr. H. J. Schölvinc	secretaris-generaal
mr. M. D. van Wolferen	plv. secretaris-generaal
mr. J. G. M. Broekman	directeur-generaal voor het onderwijs
dr. A. J. Piekaar	directeur-generaal voor de wetenschappen
dr. J. B. Drewes	raadadviseur in algemene dienst
drs. O. F. Staleman	sociaal-economisch adviseur

3 *Afdelingen van algemene aard*

Kabinet

Afdeling Wetgeving en juridische zaken

Afdeling Onderzoek en planning

Afdeling Documentatie

Afdeling Internationale (culturele) betrekkingen

Afdeling Rijksstudietoelagen

Afdeling Centrale personeelszaken

Afdeling Administratieve en bestuurlijke doelmatigheid

Afdeling Financiën en comptabiliteit

Afdeling Algemene interne zaken

Accountantsdienst

Voorlichtingsdienst

4 *Directoraat-Generaal voor het onderwijs*

De nieuwe organisatie van het directoraat-generaal voor het onderwijs heeft geresulteerd in de indeling van de directies in enerzijds verticale afdelingen per onderwijssoort

en anderzijds horizontale afdelingen voor speciale facetten, zoals bijzondere taken, financiële zaken en juridische zaken.

Met de verticale afdelingen van de directies van het directoraat-generaal voor het onderwijs wordt beoogd het creëren van niet al te grote slagvaardige beleidseenheden. Iedere verticale afdeling dient te worden beschouwd als de specifieke bestuursseenheid van één of meer onderwijssoorten. De horizontale afdelingen beogen de specifieke onderwijsafdelingen te vrijwaren voor overbelasting door het overnemen van specialistische en uitvoerende werkzaamheden. Door gelijke horizontale afdelingen bij alle directies in te stellen wordt beoogd een bijdrage te leveren aan een optimale coördinatie binnen het directoraat-generaal voor het onderwijs, waarin zijn opgenomen de:

- Directie Kleuter- en basisonderwijs
- Directie Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
- Directie Technisch beroepsonderwijs
- Directie Beroepsonderwijs en vormingswerk
- Hoofdafdeling Rechtspositiezaken onderwijs
- Hoofdafdeling Bouwzaken onderwijs

5 *Directoraat-generaal voor de wetenschappen*

- Afdeling Algemene zaken wetenschappelijk onderwijs
- Hoofdafdeling Financiële en bouwzaken wetenschappelijk onderwijs
- Afdeling Personeelszaken wetenschappelijk onderwijs
- Afdeling Juridische zaken wetenschappen
- Afdeling Coördinatie wetenschapsbeleid
- Afdeling Bevordering wetenschapsbeoefening.

Bij beschikking van 3 maart 1967 werd in het kader van een bredere doelstelling de naam van de afdeling Organisatie gewijzigd in afdeling Administratieve en bestuurlijke doelmatigheid. Deze afdeling is belast met het behartigen van zaken betreffende de bestuurlijke en administratieve doelmatigheid, waaronder de automatisering en het bevorderen van een doelmatige organisatie van het ministerie en de daaronder ressorterende diensten en instellingen.

In onderling overleg tussen de Ministeries van Buitenlandse Zaken, van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Onderwijs en Wetenschappen is men ertoe overgegaan het gemeenschappelijk apparaat dat hun ten dienste stond bij de behartiging van het internationale culturele beleid op te heffen en daarvoor in de plaats op de beide laatstgenoemde departementen een afdeling internationale betrekkingen op te richten met als taak de behartiging van die internationale aangelegenheden die specifiek zijn gelegen op het terrein van elk der beide departementen. Teneinde de inpassing van de internationale activiteiten van de beide departementen in het buitenlands be-

leid van de Regering te verzekeren, is een contactorgaan in het leven geroepen onder leiding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

OVERDRACHT VAN TAKEN

In Staatsblad nr. 90 is gepubliceerd het Koninklijk besluit van 12 januari 1967, nr. 13, waarbij werd vastgesteld dat met ingang van 1 januari 1967 de zorg voor de aan-
gelegenheden betreffende

- a de Rijkscommissie voor vaderlandse geschiedenis;
- b de Koninklijke Bibliotheek;
- c het Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie;
- d de Rijkscommissie van advies inzake het bibliotheekwezen;
- e de subsidiëring van het Nederlandse comité voor geschiedkundige wetenschappen, is overgebracht van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk naar het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

JAAROVERZICHT

Parlementair gezien begon het verslagjaar voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen al spoedig spectaculair met het op 19 januari 1967 bij zitten en opstaan aannemen van het ontwerp Overgangswet w.v.o. door de Tweede Kamer.

In dezelfde maand droeg ir. A. G. Maris wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd het voorzitterschap van de Academische Raad over aan zijn opvolger prof. dr. H. H. Janssen, oud-staatssecretaris van onderwijs, kunsten en wetenschappen en minister Diepenhorst installeerde ten departemente de Studiecommissie achtste medische faculteit. Als voorzitter van deze commissie, die tot taak kreeg van advies te dienen omtrent de vraagstukken welke verband houden met de uitbreiding van het wetenschappelijk onderwijs in de geneeskunde, waaronder begrepen de oprichting van een achtste medische faculteit en de maatregelen die terzake nodig zijn, trad op mr. G. E. van Walsum, oud-burgemeester van Rotterdam.

De activiteiten van het departement, reeds bij de aanvang van het verslagjaar, hadden ook betrekking op het huwelijk van H.K.H. Prinses Margriet en de heer mr. P. van Vollenhoven, doordat het ministerie organisatorische bemoeienis had met de scholieren-deputatie die de huwelijksplechtigheden zou bijwonen. Daartoe ontving de minister ten departemente deze deputatie, die was samengesteld uit 22 jongens en meisjes en die representatief geacht kon worden voor de gehele Nederlandse schooljeugd. In dezelfde week moest de staatssecretaris een reis ondernemen naar Breda, alwaar Zijne Excellentie het Nederlands wetenschappelijk instituut voor toerisme opende, dat toekomstige leidinggevende functionarissen in de toeristische sector gaat opleiden.

De eerste maand van dit jaar eindigde met enige feestelijkheden, waaronder de herdenking van het 125-jarig bestaan van de technische hogeschool te Delft, ter gelegenheid waarvan de minister een aantal onderscheidingen uitreikte.

De maand februari stond in het teken van de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer, waaraan in totaal niet minder dan 23 partijen deelnamen.

Ook de Nederlandse studentenwereld werd door de verkiezingskoorts bevangen. Nieuwe vertegenwoordigers van de Nederlandse studentenraad werden gekozen, waarvoor overigens slechts 43 % van de studenten zijn stem uitbracht.

Op 21 februari werd de begroting 1967 van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen zonder hoofdelijke stemming in de Eerste Kamer aangenomen. Tijdens de behandeling van deze begroting in de Senaat pleitte minister Diepenhorst o.m. voor de invoering van een baccalaureaatsopleiding aan universiteiten en hogescholen. Voorts sprak de demissionaire bewindsman over de veranderingen die in de nabije toekomst in het academisch onderwijs verwezenlijkt moeten worden en behandelde hij het studietoelagenbeleid. Twee hoogtepunten op departementaal niveau vormden de installatie door staatssecretaris Grosheide van de Commissie vorming en onderwijs leerplichtvrije jeugd en de publikatie van het rapport van de Belgisch-Nederlandse commissie voor de spelling van bastaardwoorden. Van bijzonder belang voor studerende was deze maand tenslotte de aanbidding door de minister aan de leden van de Eerste en Tweede Kamer van nieuwe normen voor de vaststelling van de rijksstudietoelagen voor het studiejaar 1967-1968.

Ondanks de demissionaire sfeer vond op 8 maart 1967 op het departement overleg plaats tussen staatssecretaris Grosheide en vertegenwoordigers van de lerarenorganisaties. Hierbij wisselde men uitvoerig van gedachten over de rechtspositie van de leraren onder vigueur van de komende Wet op het voortgezet onderwijs.

Een week later opende de staatssecretaris in Amsterdam een cursus geschiedenis in het kader van de her- en bijscholingscursussen voor u.l.o.-leraren, terwijl de minister eind maart een driedaags congres opende, dat belegd was door de Nederlandse Studentenraad, in de Katholieke hogeschool te Tilburg. Het thema van dit nationale congres was de studievrijheid. Tegelijk bij de opening waarschuwde de minister de studenten voor een overtrekken van hun sociale eisen.

Met onverflauwde energie hield de bewindsman op dezelfde dag in Lunteren ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Rijkslerarenvereniging een feestrede met als titel 'Impressies van de middelbare school'. In deze toespraak wees hij op het gevaar van verkeerd verzakelijken en misplaatst verwetenschappelijken bij het middelbaar onderwijs.

Op 5 april 1967, nadat de nieuwe ministers van het Kabinet-De Jong door H.M. de Koningin waren beëdigd, heeft prof. dr. G. H. Veringa de portefeuille van onderwijs en wetenschappen van zijn voorganger, minister Diepenhorst, overgenomen. Op 18 april legde de minister-president in de Tweede Kamer de regeringsverklaring af, waarin o.m. werd gesteld dat de regering deelneming aan onderwijs, wetenschappen en cultuur zal blijven stimuleren en dat zij aandacht zal schenken aan een aanpassing van de structuur en de inhoud van verschillende vormen van onderwijs aan de ver-

anderende culturele en maatschappelijke behoeften, maar dat in het kader van de financiële mogelijkheden daarbij evenwel temporisering geboden zal zijn.

De maand mei kenmerkte zich door vele activiteiten. Al was het ditmaal door de nieuwe schoolvakantieperiode nog vroeg in het jaar, traditioneel was weer het uitreiken van diploma's aan het einde van een schooljaar.

Nieuw in deze traditie was de uitreiking van de eerste m.a.v.o.-3-diploma's door staatssecretaris Grosheide aan een aantal leerlingen van een school te Dordrecht.

Tegelijkertijd waren van belang de soms bewogen artikelen in de pers tegen het in februari verschenen rapport van de Belgisch-Nederlandse commissie voor de spelling van bastaardwoorden, die echter ook lof voor haar arbeid kreeg toegezwaaid. Hiermede was het rapport dus in publieke discussie gekomen. Nadat de eerste storm wat was geluwd, gaf de commissie zo hier en daar háár commentaar op de pro- en contra-commentaren.

Op 18 mei 1967 waren zowel de minister als de staatssecretaris buiten het departement in actie: de minister bracht een werkbezoek aan de zevende medische faculteit te Rotterdam, terwijl hij op dezelfde dag kennis maakte met enkele bestuursleden van de Academische Raad, en de staatssecretaris opende officieel het nieuwe gebouw van de Rietveld Academie, instituut voor kunstnijverheidsonderwijs te Amsterdam. Terwijl enige dagen later de minister voor belangrijke besprekingen het bestuur van de Nederlandse Studentenraad ontving, opende de staatssecretaris het Instituut Henricus voor blinde en slechtziende kinderen te Nijmegen.

Eind mei verscheen, nadat op 10 maart het voorlopig verslag over de Overgangswet w.v.o. in de Eerste Kamer was vastgesteld, het eindverslag, waarin opgenomen de memorie van antwoord.

Nadat de bewindslieden in de maand juni van het verslagjaar een bezoek hadden gebracht aan de vijfde Nationale beroepenmanifestatie te Utrecht en nadat de minister op 6 juni in de Trèveszaal de zevende zitting van de Adviesraad voor de culturele samenwerking tussen de landen van het Koninkrijk had geopend, kwam twee dagen later een ditmaal grootscheepse reactie op de spellingsvoorstellen van de bastaardwoorden. Dr. C. Kruyskamp bood de minister een door 180 hoogleraren en door 800 wetenschappelijke medewerkers der universiteiten en hogescholen ondertekende petitie tegen de spellingsvoorstellen van de Belgisch-Nederlandse commissie aan.

Al mag over deze aangelegenheid voorlopig nog niet het laatste woord gesproken zijn, wel had de heer J. P. H. Schelfhout, inspecteur van het economisch en administratief onderwijs voor bepaalde leerlingen, het laatste woord, toen hij namens de staatssecretaris op 9 juni 1967 de eerste m.e.a.o.-diploma's te Rotterdam uitreikte.

De activiteit en belangstelling van de minister openbaren zich in deze maand wederom door een werkbezoek aan de technische hogeschool te Delft, door de opening van een internationale zomercursus over statistische mechanica, georganiseerd ten behoeve van jonge natuurkundigen, te 's-Gravenhage en door een werkbezoek aan de rijks-

universiteit te Leiden, alwaar hij de officiële opening verrichtte van de uitbreiding van het Kamerlingh Onneslaboratorium en van het instituut Lorentz.

Inmiddels was het onderzoek naar de noodzakelijkheid van de oprichting van een achtste medische faculteit nog steeds gaande, in verband waarmee Overijssel met het aanbieden van het eerste exemplaar van het rapport 'Diagnose' aan de minister op 27 juni 1967 zich schaarde als vierde kandidaat in de rij van gegadigden voor bedoelde faculteit. De maand juni werd afgesloten met een van de belangrijkste parlementaire gebeurtenissen in het verslagjaar op het terrein van het departement, toen op 28 juni de Eerste Kamer zonder hoofdelijke stemming het wetsontwerp Overgangswet w.v.o. aanvaardde met de aantekening dat de fracties van de v.v.d. en p.s.p. werden geacht te hebben tegengestemd. Het was voor de eerste maal dat minister Veringa in de Senaat een wetsontwerp verdedigde. Zijn maidenspeech werd dan ook met bijzondere aandacht door de senatoren gevolgd. Op deze gedenkwaardige dag was de laatste barrière voor het inwerkingtreden van de Wet op het voortgezet onderwijs op 1 augustus 1968 genomen.

In de maand juli werd de laatste fase van de Wet op het voortgezet onderwijs afgesloten. Op 25 juli 1967 werd de Overgangswet w.v.o. in Staatsblad nr. 386 gepubliceerd. In deze wet, die op 1 augustus 1967 van kracht werd, is o.m. bepaald dat de eigenlijke Wet op het voortgezet onderwijs op 1 augustus 1968 in werking zal treden. Deze overgangswet is een rechtstreeks gevolg van de aanvaarding in 1963 door de Staten-Generaal van de w.v.o., waarin de huidige structuur van het voortgezet onderwijs wordt herzien. De Overgangswet w.v.o. regelt dus de wijze waarop de overgang naar de nieuwe structuur zal plaatsvinden. Daarnaast wordt in genoemde wet het overgangsrecht geregeld en worden enkele wijzigingen, die in de Wet op het voortgezet onderwijs gewenst bleken te zijn, vastgesteld.

In deze zomermaand werd aan de universiteit van Amsterdam het eerste baccalaureaatsdiploma scheikunde uitgereikt en werd het voorlopig verslag over het ontwerp-Leerplichtwet 1968 vastgesteld door de Tweede Kamer der Staten-Generaal, terwijl de eerste examenresultaten van de medische faculteit te Rotterdam bekend werden. Van de 160 eerstejaars studenten passeerden 103 (65%) de eerste examendrempel.

Aan het begin van de laatste volle maand van het parlementaire jaar werd bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal een ontwerp van wet ingediend, waarbij de werkingsduur van de zgn. u.l.o.-noodwet met een jaar werd verlengd. Als nieuwe vervaldatum werd daarbij gesteld 1 augustus 1968. In de memorie van toelichting werd opgemerkt, dat er de laatste jaren weliswaar enige verbetering was opgetreden in de personeelssituatie voor wat het bezit van u.l.o.-akten betreft, maar dat deze verbetering echter niet groot genoeg was om het tekort aan bevoegde leerkrachten volledig op te heffen. Bovendien oefent de verlaging van de leerlingenschaal invloed uit op dat tekort. Om deze redenen kan de noodwet nog niet worden afgeschaft.

Het einde van deze maand betekende ten departemente tevens het einde van het

bestaan van de afdeling Internationale culturele betrekkingen, die met ingang van 1 september 1967 werd opgeheven. Met ingang van dezelfde datum werd een afdeling Internationale betrekkingen ingesteld, belast met de zorg voor de presentatie van Nederland in het buitenland op het gebied van onderwijs en wetenschappen, de bevordering van de betrekkingen tussen Nederland en andere landen op voornoemde gebieden en de behartiging van het Nederlandse aandeel op deze terreinen in multilaterale organisaties van algemeen wetenschappelijke en culturele samenwerking. Voorts is deze afdeling belast met de werkzaamheden die, voor wat onderwijs en wetenschappen betreft, voortvloeien uit het lidmaatschap van Nederland van de Adviesraad voor culturele samenwerking tussen de landen van het Koninkrijk.

De maand september begon met een belangrijke mutatie in de algemene leiding van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, te weten de benoeming van mr. M. D. van Wolferen, directeur van de directie Beroepsonderwijs en vormingswerk, tot plaatsvervangend secretaris-generaal met ingang van 1 september 1967.

Ook in deze maand hadden de bewindslieden vele officiële plichten te vervullen. Opende de staatssecretaris op 4 september het nieuwe gebouwencomplex van de r.-k. Academie voor lichamelijke opvoeding te Tilburg, op 5 september waren beide bewindslieden aanwezig in het Mauritshuis te 's-Gravenhage, alwaar 's avonds een ontvangst plaatsvond van de deelnemers aan het derde colloquium nederlandistiek. Reeds de volgende dag bracht de minister een werkbezoek aan de katholieke hogeschool te Tilburg, terwijl Z.E. enige dagen later wederom naar het zuiden reisde om in Heerlen een in systeembouw opgetrokken kleuterschool officieel in gebruik te stellen. Wegens dit procédé is momenteel door samenwerking van een groot aantal gemeentel- en schoolbesturen in het zuiden van Limburg een serie van twaalf van deze schoolgebouwen gereedgekomen, elk bestaande uit drie klasselokalen en een speelzaal.

In dezelfde week gaf de staatssecretaris in Sittard het startsignaal voor het eerste viertal scholen voor hoger economisch en administratief onderwijs, die dit schooljaar in Amsterdam, Groningen, Rotterdam en Sittard met deze nieuwe vorm van hoger beroeps onderwijs zijn begonnen. Twee dagen later vertrok de staatssecretaris naar Straatsburg waar een conferentie plaatsvond van ministers van onderwijs uit de West-Europese landen. Ook in het noorden van het land was de minister aanwezig toen hij de grootste tropische kas in Nederland van de rijksuniversiteit te Groningen op 25 september te Haren officieel opende.

Alle tentoongestelde boeken op de vorige maand door de minister te Amsterdam geopende tentoonstelling 'Hedendaagse Duitse boeken', in totaal 3200 banden, zijn bestemd voor de bibliotheken van de Nederlandse universiteiten en hogescholen. De minister heeft de ambassadeur van de Bondsrepubliek namens de Nederlandse Regering dank gebracht voor deze royale schenking.

De minister van sociale zaken en volksgezondheid en de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen hebben de Tweede Kamer der Staten-Generaal begin oktober een

nota inzake de jeugdwerkloosheid aangeboden. Daaruit blijkt dat de beide bewindslieden in de afgelopen maanden de ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid nauwlettend hebben gevolgd en deze periode hebben gebruikt om overleg te plegen voor het treffen van eventuele maatregelen. Daarom geven zij in deze nota allereerst een analyse van de huidige situatie en vervolgens een overzicht van de reeds genomen en nog te treffen maatregelen.

In de maand oktober heeft de minister van onderwijs en wetenschappen aan de Staten-Generaal het algemeen financieel schema voor de universiteiten en hogescholen voor het tijdvak 1969-1972 aangeboden dat door de minister tezamen met de minister van financiën elk jaar dient te worden opgesteld.

Gelijktijdig heeft de schrijver Ton Elias een ander schema op schrift gesteld, nl. het schema van de Wet op het voortgezet onderwijs in zijn boekje 'Na de lagere school', dat een overzicht bevat van de keuzemogelijkheden na de lagere school in het kader van genoemde wet en mede is bedoeld ter voorlichting van de ouders wier kinderen volgend jaar de lagere school verlaten. De staatssecretaris heeft zich schriftelijk tot alle hoofden van lagere scholen gewend met het verzoek mede te werken aan de verspreiding van een vouwblad, waarin nadere gegevens over dit boekje zijn vermeld.

In november 1967 verscheen het zgn. Onderwijsverslag over het jaar 1966. Dit betekende dat voor het eerst een onderwijsverslag in het daarop volgende jaar verscheen. Een grote achterstand was daardoor ingelopen. Dit verslag over 1966 sloot tevens een periode van 150 jaar verslaggeving af. Om deze reden werd het normale verslag voorafgegaan door een jubileumgedeelte.

In dezelfde maand werd bij Koninklijk besluit van 2 november 1967, nr. 6, prof. dr. K. Posthumus, rector magnificus van de technische hogeschool te Eindhoven, benoemd tot regeringscommissaris voor het wetenschappelijk onderwijs, met als taak de ministers van onderwijs en wetenschappen en van landbouw en visserij op het terrein van de herziening van de structuur van het wetenschappelijk onderwijs de nodige bijstand te verlenen.

Bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken is ingesteld het Centraal Bureau spreiding rijksdienst, dat o.m. belast is met de bevordering van de spreiding van het rijksapparaat overeenkomstig de beleidslijnen van de Regering. De ministerraad heeft in deze maand besloten als richtsnoer voor de verdere verplaatsing van onderdelen van de rijksdienst te aanvaarden de overplaatsing van daarvoor in aanmerking komende onderdelen uit het westen des lands naar een beperkt aantal gebieden elders. In dit kader zijn 15 onderdelen voor verplaatsing aangewezen, waaronder twee van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, t.w. het bureau van de bouwkundig hoofdinspecteur naar Zwolle en de afdeling Rijksstudietoelagen naar Groningen.

De verplaatsingen zullen naar het zich laat aanzien eerst over enkele jaren verwezenlijkt kunnen worden. Over het studierendement sprak de minister van onderwijs en wetenschappen op 3 november van dit verslagjaar, toen hij in gezelschap van de directeur-

generaal voor het onderwijs en vele andere genodigden de viering van het tiende lustrum van het St.-Aloysiuscollege te 's-Gravenhage bijwoonde.

Enige dagen later ontving mr. P. W. van der Zijden, raadadviseur bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, uit handen van de staatssecretaris de versierselen behorende bij zijn benoeming tot officier in de orde van Oranje Nassau. Tevoren had de minister van onderwijs en wetenschappen in een korte toespraak gememoreerd dat in deze onderscheiding in feite de dank aan alle ambtenaren van het ministerie, die op enigerlei wijze aan de totstandkoming van de Overgangswet w.v.o. hadden meegewerkt, tot uitdrukking is gebracht.

Op 9 november verrichtte de minister de officiële opening van het tien bouwlagen tellende gebouw voor elektrotechniek en fysica van de technische hogeschool te Enschede. Daar deze hogeschool bouwt volgens de stelregel dat uitsluitend definitieve gebouwen zullen verrijzen, die in verband met de groei van de technische hogeschool een voorlopige bestemming krijgen, wordt verwacht dat dit nieuwe gebouw in de toekomst het centrum voor de basis-studierichtingen zal huisvesten.

Mocht de minister op 14 november de officiële opening verrichten van de nieuwe behuizing van het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid te Amsterdam, een dag later verrichtte de minister een andersoortige plechtigheid, die ditmaal in de openlucht plaatsvond. Met het storten van het eerste beton gaf de minister het officiële startsein voor de bouw van een complex te Nijmegen dat bevatten zal in totaal 1793 studentenflats, een universiteitshuis en een studentenkerk. Tevens onthulde de minister een tekening van het tweede zgn. Hoogveldtcomplex. De staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen heeft op 21 november de installatie verricht van de Commissie modernisering leerplan klassieke talen.

Bij de trits van openingen van nieuwe gebouwen was ook de directeur-generaal voor het onderwijs betrokken, die o.m. op 23 november de nieuwe rooms-katholieke kweekschool Mariahoeve te 's-Gravenhage officieel in gebruik stelde.

In de tweede helft van de maand november was de minister aanwezig bij de conferentie van ministers van onderwijs te Wenen. De Nederlandse delegatie stond onder leiding van minister Veringa. Zowel de minister als de staatssecretaris leidden op 30 november ten departemente een gedachtenwisseling over onderwijsproblematiek tussen de bewindslieden en vertegenwoordigers van onderwijsvakbladen en onderwijsredacteurs van dag- en opiniebladen.

De maand december is qualitate qua altijd al een onrustige maand tengevolge van een zekere onregelmatigheid in de gang van allerlei zaken. Onrust verwekt de St.-Nicolaasviering op vele scholen. De loop van het onderwijs en de parlementaire activiteiten worden onderbroken door de kerstvakantie e.q. het kerstceces. De onrust onder docenten kwam in deze laatste maand van het verslagjaar duidelijk tot uiting in een beweging bijeenkomst van vijfduizend leraren. De onmiddellijke oorzaak van deze onrust zou de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs zijn. Omdat er bij de leraren bij het middelbaar en gymasiaal onderwijs onzekerheid bestond over de

eisen die aan hen gesteld zullen worden als de w.v.o. in werking is getreden, ontstond er een bepaalde kortsluiting tussen de genoemde leraren en het departement.

Op 5 december heeft de minister van onderwijs en wetenschappen de Commissie studiefinanciering wetenschappelijk onderwijs geïnstalleerd. Met de officiële installatie van deze commissie ging een op 7 november 1967 in de openbare commissievergadering voor onderwijs in de Tweede Kamer door de minister gedane toezegging in vervulling. In de plenaire vergadering van de Tweede Kamer, op 12 en 13 december gehouden, vond de openbare beraadslaging plaats over de ontwerpbegroting 1968 van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. De discussies spitsten zich vooral toe op de verhoging van de kleuterschoolgelden, het rijksstudietoelagenbeleid, de kwestie van de boventallige leerkrachten, de inschrijvingsgelden en examengelden voor universiteit en hogeschool, de opleiding van kleuterleidsters en de financiële ruimte voor de uitvoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. De Tweede Kamer aanvaardde de begroting van onderwijs en wetenschappen tenslotte zonder hoofdelijke stemming, nadat alle in stemming gebrachte moties en amendementen waren verworpen. Zo begon en eindigde het verslagjaar met een belangrijke gebeurtenis: in januari werd de Overgangswet w.v.o. door de Tweede Kamer aangenomen en in de laatste maand werd de begroting van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen voor het jaar 1968 aanvaard. Tussen deze twee feiten ligt een periode, waarin zowel ten departemente als bij 'de werkers in het veld' zich een bijzondere dynamiek heeft ontwikkeld op het terrein van onderwijs en wetenschappen, die niet zal nalaten haar stempel te drukken op de nieuwe activiteiten in het komende jaar 1968.

B Rechtspositiezaken onderwijs

1 WET OP HET VOORTGEZET ONDERWIJS

De Wet op het voortgezet onderwijs, die op 1 augustus 1968 in werking zal treden, doet ook zijn invloed gelden op de rechtspositie- en salarisregelingen voor het onderwijzend personeel. In het verslagjaar werd informeel overleg gevoerd over een voorontwerp van een rechtspositiebesluit ingevolge de genoemde wet. Eveneens werd uitvoerig overleg gepleegd over het tot stand komen van een sluitend systeem van salarisregelingen voor alle takken van onderwijs die in de Wet op het voortgezet onderwijs worden geregeld. De eerste fase van het formele overleg over de regeringsvoorstellen terzake werd in december 1967 afgesloten om in het begin van 1968 te worden heropend op basis van eventuele nadere voorstellen.

2 DE ALGEMENE BURGERLIJKE PENSOENWET

In het verslagjaar is een belangrijke wijziging tot stand gekomen. Het door belanghebbenden bij te dragen gedeelte in de pensioenpremie is namelijk van 7,9% verhoogd tot 10%. Echter tegenover deze verhoging is bepaald, dat er door de belanghebbende geen premie wordt betaald over de eerste f 4356.— van het jaarsalaris, ongeacht toekomstige herzieningen van dit bedrag. Deze wijzigingen zijn niet—zoals aanvankelijk in het voornemen lag—op 1 januari 1967 maar op 1 juli 1967 in werking getreden. Deze verlate inwerkingtreding is evenwel gecompenseerd met een uitkering ineens voor degenen, die deswege nadeel zouden ondervinden.

3 WET OP DE ARBEIDSONGESCHIKTHEID; WIJZIGING ZIEKTWET; ALGEMENE MAATREGEL VAN BESTUUR EX ARTIKEL B 13 VAN DE ALGEMENE BURGERLIJKE PENSOENWET

Op 1 juli 1967 traden de Wet op de arbeidsongeschiktheid (WAO) en de Wet van 18 februari 1966, Stb. nr. 85, tot wijziging van de ziekwet, in werking. Dit had onder meer tot gevolg dat personeel, ambtenaar zijnde in de zin van de Algemene burgerlijke pensioenwet, terzake van de dienstbetrekking waaraan dit ambtenaarschap werd ontleend, niet langer verzekerd kan zijn krachtens de ziekwet en evenmin krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheid.

Voor zover er ten aanzien van ambtenaren in de zin van de genoemde pensioenwet, die op deze wijze van de bedoelde sociale verzekeringswetten werden uitgesloten, geen andere regelingen op dit punt golden, is in artikel B 13 van de Algemene burgerlijke pensioenwet bepaald, dat bij algemene maatregel van bestuur voorschriften zullen worden gegeven inzake hun aanspraken bij arbeidsongeschiktheid wegens ziekte of gebreken, zolang zij geen recht hebben op invaliditeitspensioen.

4 REORGANISATIE VAN HET GEORGANISEERD OVERLEG INZAKE DE RECHTSPPOSITIE VAN HET ONDERWIJZEND PERSONEEL

In het verslagjaar werd nader overleg gevoerd in de desbetreffende ambtelijke werk-

groep en in de Centrale commissie voor georganiseerd overleg in ambtenarenzaken over de herziening van de bestaande regeling. Ook in het jaar 1967 kon dit overleg nog niet worden afgesloten.

5 SALARISSEN, TOELAGEN EN VERGOEDINGEN

Tengevolge van algemene loonronden zijn de salarissen van de ambtenaren en van het onderwijzend personeel per 1 januari 1967 en per 1 juli 1967 verhoogd. De uitbetaling van deze verhogingen heeft bij wijze van voorschot plaatsgevonden, terwijl de desbetreffende Koninklijke besluiten werden voorbereid.

Voorts zijn mededelingen gedaan terzake van diverse regelingen, zoals vergoedingen ingevolge het Verplaatsingskostenbesluit en het Reisbesluit, de kindertoelage/-bijslag en dergelijke. Ten aanzien van de berekening van het pensioenbijdrageverhaal werden uniforme richtlijnen gegeven aan alle schoolbesturen voor kleuteronderwijs, lager en voortgezet onderwijs. Tevens heeft de voortschrijdende automatisering van de onderwijs-salarissen de nodige aandacht gekregen.

DETAILINFORMATIE

Enquête functioneel leeftijdsontslag

In het verslagjaar heeft de Raad van Leraren een enquête gehouden onder de leden van de vijf in de raad samenwerkende lerarenorganisaties over het functioneel leeftijdsontslag van leraren bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs. De kernvraag van deze enquête beoogde vast te stellen hoeveel leraren voorstander zijn van het functioneel leeftijdsontslag of hiertegen bezwaren hebben.

De reden waarom genoemde raad deze enquête hield was gelegen in het feit, dat de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (C.B.S.) uitwezen, dat de sterftekans voor de oudere leraar relatief hoog ligt. Bovendien is het aantal leraren, dat tussen het 60ste en 65ste levensjaar wegens invaliditeit gepensioneerd wordt, in vergelijking met bekleeders van andere functies verhoudingsgewijs groot. De oorzaak zou kunnen zijn dat de oudere leraar zwaarder zou worden belast dan op grond van zijn algemene gezondheidstoestand wenselijk is. Het zou in de lijn der verwachtingen kunnen liggen dat de Raad van Leraren pogingen in het werk stelt functioneel leeftijdsontslag voor leraren v.h.m.o. op 60-jarige leeftijd te verkrijgen, indien onomstotelijk zou vaststaan dat de grotere meerderheid der leraren dit inderdaad wenst. Doch ook de belangen van een minderheid zouden niet uit het oog verloren mogen raken.

In totaal werden 4714 formulieren met antwoorden bij de raad ingezonden. Dit betekent dat 36% van het totale aantal leden der vijf lerarenorganisaties aan de enquête heeft deelgenomen. Van de 4714 deelnemers aan de enquête waren 3423 (72,7%) voorstander van een functioneel leeftijdsontslag voor leraren v.h.m.o. op 60-jarige leeftijd, terwijl 1291 (27,3%) daar tegen waren.

B. Rechtspositieveken onderzoek

Uit het onderzoek is gebleken, dat de leraren benoemd in een volledige betrekking (v.b.) en degenen, die niet een volledige betrekking hebben maar wel meer dan 15 wekelijkse lessen geven, nagenoeg in gelijke mate voorstander van het functionele leeftijdsontslag zijn. Opmerkelijk is echter, dat rectoren, conrectoren enz. toch duidelijk minder voor het functioneel leeftijdsontslag geporteerd zijn, ofschoon ook bij hen nog een meerderheid van 63,5% bestaat (437 van de 688).

Het ligt overigens voor de hand dat het percentage voorstanders bij de groep gehuwden die op 60-jarige leeftijd geen kinderen meer te verzorgen zullen hebben hoger ligt dan bij degenen die alsdan nog wel kinderen te hunnen laste zullen hebben.

Uit het onderzoek is onder meer ook gebleken dat bij alle leeftijdsgroepen een meerderheid voor het functioneel leeftijdsontslag bestaat, maar dat die meerderheid kleiner wordt naarmate de leeftijd der geënquêteerden hoger ligt. Hiervoor zouden de volgende redenen aanwezig kunnen zijn:

a De jonge leraren zijn doorgaans op een veel jeugdiger leeftijd in functie getreden dan de oudere destijds. Vóór 1945 had men als regel eerst kans op een aanstelling wanneer men was afgestudeerd, terwijl het thans veelvuldig voorkomt dat kandidaten en m.o.-a-akte-bezitters terstond een betrekking van beperkte omvang kunnen verkrijgen en dus genoeg voor pensioen geldige dienstjaren kunnen kweken. Voor de jongere leraren brengt derhalve het functionele leeftijdsontslag in het algemeen minder financiële problemen dan voor de oudere leraren.

b Misschien kan ook van invloed zijn dat de jongere generatie van thans naar alle waarschijnlijkheid later op 60-jarige leeftijd gemiddeld minder kinderen te harer laste zal hebben dan de oudere generatie.

Eveneens is het duidelijk geworden, dat het percentage voorstanders groter is naarmate op 60-jarige leeftijd meer voor pensioen geldige dienstjaren verworven zijn.

C Onderzoek en planning

STICHTING VOOR ONDERZOEK VAN HET ONDERWIJS

De s.v.o. heeft in het tweede jaar van haar bestaan de werkzaamheden op intensieve wijze voortgezet. De stichting, tijdelijk verblijvende in het gebouw van z.w.o., werd in begin 1967 gehuisvest in het pand Jan van Nassastraat 19 te 's-Gravenhage.

In het bestuur vond een wijziging plaats. Drs. W. de Hey vroeg, wegens het aanvaarden van een andere functie, per 1 februari ontslag als bestuurslid. In zijn plaats werd benoemd de nieuwe directeur van het Katholiek Pedagogisch Centrum L.O. c.a., drs. G. A. J. Janssen.

Blijkens het jaarverslag 1966 werden in dat jaar 63 aanvragen voor subsidiëring van researchprojecten ingediend. Aan het einde van 1966 waren 26 aanvragen toegekend, 8 afgewezen en 29 aanvragen nog in behandeling. In 1967 zijn 36 subsidie-aanvragen behandeld. In dat jaar waren in totaal 33 gesubsidieerde onderzoeken in uitvoering. De stichting begon in de loop van 1966 langs verschillende wegen de planmatige beleidsvoering ter zake van de onderwijsresearch te bevorderen. Met diverse voorbereidende werkzaamheden die daarop zijn gericht werden in 1967 belangrijke vorderingen gemaakt. Het verslag over de in het najaar 1966 ingestelde enquête naar onderwijsproblemen, die met behulp van onderzoek tot oplossing zouden kunnen worden gebracht, kwam gereed onder de titel 'Het onderzoek van het onderwijs'.

De registratie van gegevens over het onderzoek van het onderwijs, dat in 1966 in ons land is verricht, werd in de zomer van 1967 voltooid. Eind 1967 is hierover rapport uitgebracht.

Door een daartoe ingestelde commissie is een nota samengesteld over de oprichting van een centraal instituut voor onderzoek en ontwikkeling van school- en studietoetsen. Dit voorstel is aan de minister van onderwijs en wetenschappen voorgelegd en eind 1967 werd bericht ontvangen, dat de minister instemt met de oprichting van dit instituut. Twee andere commissies waren werkzaam op het terrein van het onderzoek, respectievelijk van de geprogrammeerde instructie en van de audio-visuele media. De eerstgenoemde commissie bracht medio 1967 verslag uit van haar bevindingen omtrent de voor het onderzoek naar de problematiek van de geprogrammeerde instructie gewenste voorzieningen. De commissie, die een soortgelijke opdracht had ten aanzien van het vraagstuk van de audio-visuele media, kwam eind 1967 met een concept-rapport over deze omvangrijke en ingewikkelde materie gereed.

Behalve aan deze pogingen tot coördinatie in de uitvoering van onderzoek is in het najaar van 1967 ook aandacht besteed aan de inhoudelijke coördinatie van onderzoekingen. Een eerste poging daartoe is ondernomen op het terrein van het basisonderwijs door instelling van een Werkgroep Onderzoeksprogramma basisonderwijs. Aan deze werkgroep is verzocht het bestuur te adviseren over een effectief plan voor onderzoek gericht op dit onderwijsniveau.

Voorts dient nog te worden vermeld dat eind 1967 door de minister van onderwijs en wetenschappen aan de stichting advies is gevraagd over:

het zittenblijversvraagstuk; de problematiek van de optimale verhouding tussen docent

en leerlingenaantal bij diverse takken van onderwijs; het vraagstuk van de zgn. longitudinale leerstofplanning.

In het kader van de beleidsontwikkeling van de stichting kwam in 1967 ook het probleem aan de orde van de wisselwerking tussen de wetenschappelijke arbeid ten dienste van het onderwijs en de onderwijspraktijk. Hieromtrent vond overleg plaats met de landelijke pedagogische centra, dat resulteerde in een advies van de stichting aan de minister van onderwijs en wetenschappen tot uitbreiding van de staven der centra met een op het terrein van de research gekwalificeerde medewerker.

Tenslotte is getracht vorm te geven aan de noodzakelijk geachte voorziening op het gebied van de documentatie van onderwijsresearch. Hierover is door een werkgroep een nota samengesteld, op grond waarvan een voorstel tot realisering van een dergelijke voorziening aan de minister van onderwijs en wetenschappen is gepresenteerd.

DE PEDAGOGISCHE CENTRA

a Subsidieregeling pedagogische centra

Zoals in het Onderwijsverslag 1966 werd medegedeeld, is per 1 januari 1967 in werking getreden een rijksregeling voor de subsidiëring van pedagogische centra. Als gevolg van deze regeling moesten de begrotingen der centra anders worden opgezet. Ook moeten thans door de centra voor 1 november driejarenplannen voor de daaropvolgende jaren worden ingediend bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Deze plannen zijn nu voor de eerste maal ingezonden; zij geven de mogelijkheid de ontwikkeling van activiteiten, mankracht en uitgaven voor meerdere jaren globaal te overzien. In het jaar 1967 werd aan elk der drie pedagogische centra voor het lager onderwijs toegestaan de staf met een pedagogisch-didactisch medewerker, speciaal voor de werkzaamheden in de sector van het nijverheidsonderwijs voor meisjes, uit te breiden. De tendens tot concentratie van pedagogische centra vond in 1967 op bevredigende wijze voortgang. Het Katholiek Pedagogisch Bureau nijverheidsonderwijs voor jongens en dat voor het nijverheidsonderwijs voor meisjes werden in dit jaar verenigd in het Katholiek Pedagogisch Centrum voor het Beroepsonderwijs. De Kerngroep voor Onderwijsvernieuwing van de Algemene Bond ter Bevordering van Beroepsonderwijs werd omgezet in en uitgebreid tot het Pedagogisch Centrum voor het Algemeen Beroepsonderwijs.

De besturen van het Algemeen Pedagogisch Centrum, het Onderwijskundig Studiecentrum en het Pedagogisch Centrum voor het Algemeen Beroepsonderwijs hebben in principe overeenstemming bereikt voor het samengaan in één pedagogisch centrum voor het openbaar en neutraal-bijzonder onderwijs.

b Het vernieuwingswerk der centra

De werkzaamheden der centra hebben in het jaar 1967 vooral bestaan uit het voortzetten van eerder begonnen activiteiten: medewerking aan experimenten van nieuwe schooltypen in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs, voortzetting van de

eigen experimenten aan bepaalde schoolsoorten (zoals kweekscholen en opleidingscentra voor kleuterleidsters), het contactscholenwerk der centra lager onderwijs en het cursuswerk.

Door de zware druk van genoemde werkzaamheden konden verder weinig nieuwe projecten ontwikkeld worden.

De overdenking van het bevorderen van een efficiënter overdrachtsmethodiek vond zowel in de kringen van de centra als ten departemente verder plaats.

Onder auspiciën van het Ministerie werd in 1967 een sluitende werkverdeling gecoördineerd tussen de pedagogische centra en de Commissie tot bestudering van onderwijsmethoden voor het algemeen vormend nijverheidsonderwijs voor meisjes (commissie -Ten Have).

Tussen de pedagogische centra en de Stichting voor onderzoek van het onderwijs (s.v.o.) vond overleg plaats omtrent de taakverdeling betreffende onderwijsresearch en experimenten. Een soortgelijk overleg heeft plaats gevonden tussen de s.v.o. en de commissie -Ten Have.

HER- EN BIJSCHOLINGSWERK

De noodzaak om de reeds afgestudeerde leerkracht regelmatig kennis te doen nemen van de snelle ontwikkeling van zowel vakkennis als pedagogisch-didactische vernieuwingen hebben in 1967 een verdere uitbreiding van het aantal cursussen voor her- en bijscholing – alsmede van het aantal daaraan deelnemende cursisten – ten gevolge gehad.

De op de begroting van onderwijs en wetenschappen uitgetrokken bedragen ter subsidiëring van de activiteiten tot vernieuwing van de vakkennis bedroegen in 1967 f 972 175,— tegen f 642 362,— in het jaar 1966, een stijging dus van ruim 51 %.

Aangenomen mag worden dat deze stijging zich in komende jaren zal voortzetten. Hiernaast komt nog het cursuswerk der pedagogische centra, dat zich vooral op pedagogisch-didactische vernieuwing richt en dat via de Subsidieregeling pedagogische centra gefinancierd wordt.

Toch blijkt dat het her- en bijscholingswerk nog slechts gedeelten der totale docententafels bereikt en dat vele leerkrachten op traditionele wijze hun functies blijven vervullen. Ook wordt steeds duidelijker dat een waarlijke en effectieve vernieuwing van het onderwijs door cursuswerk alleen niet kan worden bereikt. Zowel in de kringen der pedagogische centra als ten departemente wordt bestudeerd welke procedures van overdracht het meest effectief geacht mogen worden, alsmede welke organisatievormen daartoe optimaal kunnen bijdragen.

ONDERWIJSPLANNING EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

In het Onderwijsverslag 1966 werd uiteengezet welke rol de 'Organisation for Economic Co-operation and Development' (O.E.C.D.) speelt in de internationale samenwerking met betrekking tot de onderwijsplanning.

Het in 1966 van Nederlandse zijde op verzoek van de C.S.T.P. (Committee for Scientific

and Technical Personnel) van bovengenoemde organisatie aangeboden rapport 'Educational Policy and Planning in the Netherlands' werd in 1967 gepubliceerd. Dit rapport (opgesteld door ambtenaren van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Centraal Planbureau) is in Nederland aan een groot aantal organisaties op onderwijsterrein aangeboden met het doel de discussie over de planning van het onderwijs te stimuleren.

In oktober 1967 vond van O.E.C.D.-zijde een zgn. 'examination' van het Nederlandse onderwijsstelsel plaats. Een team van drie door het secretariaat van de O.E.C.D. aangezochte internationaal bekende onderwijskundigen bezocht Nederland en voerde gesprekken met een groot aantal vertegenwoordigers van diverse instanties en organisaties. Het team bestond uit de volgende leden:

1 dr. L. Wilhelmsen, gewezen directeur-generaal van het Noorse Ministerie van Onderwijs, lid van de Noorse Academy of Sciences.

2 prof. Jean Capelle, gewezen directeur-général de l'Organisation et des Programmes Scolaires van het Franse Ministerie van Onderwijs, hoogleraar aan de Universiteit van Nancy,

3 prof. Michael Kaser van St.-Anthony's College, Oxford, Engeland.

Het team discussieerde met de minister en de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen, diverse ambtenaren van het departement en bracht verder bezoeken aan de rijksuniversiteit te Utrecht, de technische hogeschool te Delft, een pedagogisch centrum, de Academische Raad, de Katholieke Schoolraad, de Stichting voor onderzoek van het onderwijs en het Centraal Planbureau.

De bevindingen van het 'examinationsteam' zijn neergelegd in een rapport, dat tezamen met het bovengenoemde van Nederlandse zijde opgestelde rapport ter discussie zal worden gesteld in een vergadering van de C.S.T.P., welke in het voorjaar van 1968 zal plaatsvinden.

DE PLANPROCEDURE W.V.O.

In het Onderwijsverslag 1966 (blz. 11 en 12) is reeds omschreven hoe de zgn. Commissie planprocedure tot stand is gekomen. Daar er zich inmiddels enkele kleine wijzigingen hebben voorgedaan, volgt hier nogmaals een opsomming van de in deze commissie met elkaar overleggende organisaties en instanties.

De in de commissie vertegenwoordigde onderwijsorganisaties zijn:

- de Nederlandse Katholieke Schoolraad,
- de Stichting van het Convent van Protestants-Christelijk Onderwijs,
- de Stichting Contactcentrum Bevordering Openbaar Onderwijs,
- de Stichting Algemene Bonden van Scholen voor Bijzonder Onderwijs,
- de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

De in de commissie vertegenwoordigde instanties zijn:

- het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen,

- het Centraal Bureau voor de Statistiek,
- het Centraal Planbureau,
- het Katholiek Sociaal-Kerkelijk Instituut (ad hoc).

In februari 1967 bracht de commissie haar eerste rapport uit, getiteld: *Gegevens ten behoeve van het Interim Scholenplan 1968-1969 voor het Havo*. Dit rapport, bevattend een gemeenschappelijk aanvaarde vooruitberekening van h.a.v.o.-leerlingenpotentieel, is bedoeld als een technisch hulpmiddel bij het bepalen van de behoefte aan hoger algemeen voortgezet onderwijs in de periode, liggende tussen de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs en het jaar 1970, voorzover deze behoefte niet wordt gedekt door de krachtens de bepalingen van de Overgangswet w.v.o. tot stand te brengen omzetting van reeds bestaande scholen.

In september 1967 bracht de commissie haar tweede rapport uit. De titel hiervan is: *Gegevens ten behoeve van het eerste scholenplan, 1970-1971-1972*. Dit rapport is door de commissie aangeboden als een technische basis voor de in artikel 65 van de Wet op het voortgezet onderwijs voorgeschreven planmatige vaststelling van de scholen, die voor bekostiging uit 's Rijks kas in aanmerking zullen worden gebracht in het kader van het eerste plan van scholen, geldend voor de jaren 1970, 1971 en 1972. Met het verstrekken van deze technische basis beoogt de commissie tweërlei doel. Enerzijds, te bevorderen dat de prognoses, die de afzonderlijke aanvragen om opnemings in het plan van scholen en de deelplannen dienen te vergezellen, met behulp van dezelfde gegevens en technieken worden vervaardigd. Anderzijds, een raam te bieden, waarbinnen het mogelijk is te beoordelen in hoeverre afzonderlijke aanvragen en deelplannen in overeenstemming zijn met de aan het plan van scholen ten grondslag liggende criterium van een 'evenwichtig geheel van onderwijsvoorzieningen'.

De technische basis, waarvan hier sprake is, bevat gegevens over de regionale indeling van Nederland, het toelatingspatroon, de vermenigvuldigingsfactoren enz.

Vanwege de tijdnood, waarin de commissie verkeerde, heeft zij haar tot deze technische basis leidend onderzoek moeten beperken tot het direct op het basisonderwijs aansluitend voortgezet onderwijs, onderverdeeld in v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o., lager land- en tuinbouwonderwijs, lager beroepsonderwijs 'algemeen' (voornamelijk het lager technisch en huishoudonderwijs) en lager beroepsonderwijs 'overig'.

Ten behoeve van verzoeken om opnemings in het eerste scholenplan (1970-1972) hebben de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen en de minister van landbouw en visserij op 6 december 1967 gezamenlijk de circulaire OP 1000A doen uitgaan aan de besturen van scholen voor voortgezet onderwijs en aan de gemeenten, die zodanige scholen in stand houden. Hierin gaven de bewindslieden richtlijnen voor het vervaardigen van prognoses, welke de verzoeken om opnemings in dat scholenplan dienen te vergezellen. De inhoud van deze circulaire is - voor wat de technische gegevens betreft - voor een belangrijk deel ontleend aan het zojuist genoemde rapport van de commissie. Deze commissie heeft inmiddels voorbereidingen getroffen om haar onderzoek uit te breiden. Deze uitbreiding betreft:

1 detaillering van de vooruitberekeningen voor het lager beroepsonderwijs en voor het v.w.o.,

2 vooruitberekeningen voor het middelbaar en hoger beroepsonderwijs,

3 bijstelling van de reeds verstrekte technische basis i.v.m. de demografische ontwikkeling.

Dit alles in het kader van het tweede plan van scholen. De resultaten van dit onderzoek zullen eind 1968 beschikbaar komen.

D Bouwzaken onderwijs

ALGEMEEN

In verband met de wijziging in de situatie op de bouwmarkt in 1966 werd door de minister van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening besloten met ingang van 15 december 1966 voorlopig de regulering van de bouwmarkt in Groningen, Friesland, Drenthe, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg de facto op te heffen. In juli 1967 is deze regeling uitgebreid met de provincies Gelderland en Overijssel.

Deze maatregel werd geëffectueerd door de bevoegdheid tot het verlenen van de rijksgoedkeuring ingevolge de Wederopbouwwet o.a. voor de bouw van scholen volledig en uitsluitend aan de colleges van Burgemeester en Wethouders der onderscheidene gemeenten in die provincies te delegeren.

De rijksgoedkeuring diende automatisch en onverwijld te worden verleend, wanneer tegen het verlenen van de gemeentelijke bouwvergunning geen beletselen bestonden. Een en ander heeft onder meer met zich gebracht, dat het sindsdien voor het verkrijgen van rijksgoedkeuring ingevolge de Wederopbouwwet niet meer van belang is volgens welke methode van bouwen – al of niet arbeidsbesparend – een project zal worden tot stand gebracht. Ondertussen bleef de belangstelling voor de serie/repetitiebouw, mede in verband met een beperktere voorbereidingstijd en een kortere bouwtijd, aanzienlijk.

KLEUTERONDERWIJS EN LAGER ONDERWIJS

In de sector kleuteronderwijs en lager onderwijs waren in 1967 in aanbouw ruim 40 series, waaronder 70 à 80 gymnastieklokalen.

Een proefbouw van een serie lagere scholen naar een ontwerp van het Informatiecentrum voor de Scholenbouw is in de eerste helft van 1967 officieel in gebruik genomen. Een tweede proefbouw, tengevolge van gebrek aan financieringsmiddelen in de desbetreffende gemeente enigszins vertraagd, werd in de eerste helft van 1967 gestart en een derde in de tweede helft van dat jaar. Er wordt naar gestreefd de kostprijs van de scholen lager te doen zijn dan de kostprijs van met het project vergelijkbare scholen. Het is een bijzonder interessant project, waarvan verwacht mag worden, dat het zowel didactisch als economisch voor langere tijd de scholenbouw in Nederland de goede kant op kan helpen.

BEROEPSONDERWIJS

In de sector beroepsonderwijs is met de bouw van drie series scholen gestart. Een vierde serie (uitgebreid technische scholen) wordt voorbereid.

GEMEENTELIJKE BOUWVERGUNNINGEN PER ONDERWIJSSECTOR

In tegenstelling tot voorgaande jaren, waarin voornamelijk gebrek aan mankracht de begrenzing van de scholenbouw vormde, werd in het verslagjaar de productie in deze sector begrensd door de beschikbare financiële middelen. Het bouwprogramma

1967 droeg dientengevolge veel meer het karakter van een prognose dan van een programma.

Mede tengevolge van de vijfmaal f 100,— miljoen, die werden uitgetrokken ter bestrijding van de werkloosheid, werden nog nooit zoveel scholen gebouwd als in het verslagjaar, zoals moge blijken uit onderstaande van het c.b.s. verkregen gegevens over de gemeentelijke bouwvergunningen. De tussen haakjes geplaatste getallen hebben betrekking op gymnastieklokalen.

Gemeentelijke bouwvergunningen en producties

	in mln. guldens				in lokalen			
	vergunningen			prod.				
	1965	1966	1967	1967	1965	1966	1967	
kleuteronderwijs	28,2	35,8	35,2	36,0	537	589	602	
gewoon l.o.	77,4	105,4	172,3	148,6	1322	1637	2679	
buitengewoon l.o.	7,9	12,2	11,4	8,2	102	140	137	
uitgebreid l.o.	28,1	39,5	32,1	35,9	401	553	466	
lager onderwijs	141,6	192,9	251,0	228,7	2362	(91) 2919	(85) 3884	(123)
kweekscholen + opl. k.b.o.	1,3	14,5	16,6	13,0	10	(—) 120	(8) 145	(10)
voorb. hoger en m.o.	50,3	43,5	67,9	51,7	625	(36) 601	(37) 914	(40)
beroepsonderwijs	83,4	75,6	170,0	100,7	714	(27) 715	(29) 1456	(72)
	276,6	326,5	505,5	394,1	3711	(154) 4355	(159) 6399	(245)
wetensch. o.	101,7	166,3	214,2	142,4				
overig	41,7	14,5	19,4	27,6	90	(2) 127	(2) 124	(5)
Totaal	420,0	507,3	739,1	564,1	3801	(156) 4482	(161) 6523	(250)

GEMEENTELIJKE BOUWVERGUNNINGEN PER PROVINCIE

Voor het geven van een inzicht in hoeverre de 'werkgelegenheidsinjecties' ten behoeve van bepaalde provincies van invloed zijn geweest op de scholenbouw, wordt verwezen naar de onderstaande van het c.b.s. verkregen gegevens over de gemeentelijke bouwvergunningen per provincie.

	in mln. guldens					
	1966			1967		
	12 mnd.	6 mnd.	9 mnd.	10 mnd.	11 mnd.	12 mnd.
Groningen	39,9	26,2	35,0	36,4	36,6	40,1
Friesland	16,3	10,3	18,1	19,6	20,1	22,3
Drenthe	7,9	24,4	36,1	36,3	37,4	38,8
Overijssel	30,6	25,9	36,0	38,1	39,5	42,9
Gelderland	90,5	28,7	43,2	44,9	59,4	64,0
Utrecht	45,2	11,0	23,5	32,9	37,4	39,2
Noord-Holland	57,7	38,3	113,5	116,7	141,0	162,4
Zuid-Holland	148,7	51,9	82,2	89,6	99,4	127,5
Zeeland	13,6	5,0	9,1	9,4	15,0	15,5
Noord-Brabant	34,8	53,0	88,9	94,8	104,5	111,9
Limburg	21,2	37,8	56,8	58,8	61,2	68,3
Zuid. IJssel. polders	1,3	4,8	6,0	6,0	6,4	6,4
Totaal	507,3	317,0	549,0	584,0	658,0	739,1

E Rijksschooltoezicht

Het Onderwijsverslag is ingedeeld in een algemeen gedeelte en een bijzonder gedeelte. Het eerstgenoemde gedeelte omvat een verslag van de staat van het onderwijs in Nederland, terwijl het bijzonder gedeelte bedoeld is als een bijlage.

Wanneer men de betekenis van het woord 'bijzonder' zou willen vaststellen, kan men het verklarend handwoordenboek der Nederlandse taal van Koenen-Endepols raadplegen. Dit woordenboek, dat volgens zijn titelblad 'vooral ten dienste van het onderwijs' blijkt te zijn samengesteld, geeft voor 'bijzonder' de volgende verklaringen:

1 eigen, niet gemeenschappelijk; 2 particulier in tegenstelling met openbaar; 3 afwijkend van het gewone; 4 een zeer grote graad hebbende van de door het bepaalde zelfstandig naamwoord genoemde hoedanigheid.

De inhoud van het bijzonder gedeelte van het Onderwijsverslag zal moeten uitwijzen aan welk van de vier bovengenoemde omschrijvingen dit gedeelte beantwoordt.

In het tweede deel van het Onderwijsverslag komt behalve het wetenschappelijk onderwijs het rijksschooltoezicht aan het woord.

Van nature heeft dit deel der verslaggeving een *eigen* geluid, dat niet *gemeenschappelijk* behoeft te zijn; daarentegen heeft het niet een *particulier* of van *het gewone afwijkend* karakter. Wanneer men de vierde verklaring zou hanteren, zou men het algemeen gedeelte te kort doen.

In het bijzonder gedeelte, dat onder meer een verslag geeft van de bevindingen en werkzaamheden van de inspecties op het terrein van het onderwijs, kan men een eigen geluid beluisteren, dat beschouwd kan worden als de resonans van het algemeen gedeelte.

Oorspronkelijk was de taak van de inspecteur c.q. inspectrice bij het onderwijs een zuiver controlerende en toezichhoudende. De inspecteurs/inspectrices kregen door hun schoolbezoek de scholen regelmatig 'van binnen' te zien en zij kregen daardoor op grond van gesprekken met directeuren en leraren, hoofden en onderwijzers, een goed beeld van het levende onderwijs. Dat deze zinnen in de verleden tijd zijn gesteld, wil niet zeggen, dat in de huidige situatie dit schoolbezoek er niet meer is. Nog steeds is de primaire taak van de inspecteur: het toezicht op het onderwijs.

De Wet op het voortgezet onderwijs wijdt een hoofdstuk aan dit toezicht (Titel IV, artikelen 113 t/m 118), dat onder de bevelen van de minister van onderwijs en wetenschappen wordt uitgeoefend door de inspecteur-generaal voor het onderwijs en door de inspectie van het voortgezet onderwijs. Het zoëven genoemde schoolbezoek ligt ook in genoemde wet verankerd en wel in artikel 116, lid 1, waar gezegd wordt dat de inspectie ervoor zorgt door bezoek aan de scholen voortdurend bekend te blijven met de toestand van het voortgezet onderwijs. Op grond van artikel 115, lid 2, heeft de inspectie steeds toegang tot de scholen en ziet toe (lid 1) dat de bepalingen van de wet en haar uitvoeringsvoorschriften worden nageleefd. Soortgelijk geldt dit voor het kleuter- en basisonderwijs, het buitengewoon onderwijs en het leerlingwezen. De inspectie is hierdoor in staat jaarlijks verslag uit te brengen van de stand van zaken in het onderwijs. Echter, de oude 'schoolopziener', die zich veelal uitsluitend bepaalde tot de controlerende taak, die aan de inspectie is opgedragen, bestaat niet meer, daar

van de inspectie méér wordt verwacht. Zo zegt de w.v.o. in artikel 116, lid 2: De inspectie tracht de bloei van het voortgezet onderwijs te bevorderen door overleg met de besturen der gemeentelijke en bijzondere scholen, met het personeel der scholen en voor zover zij dit nodig acht, met de gemeentelijke inspectie en met degenen, die door de besturen der bijzondere scholen met toezicht op deze scholen zijn belast. Hier komt het stimulerende element naar voren, dat bij de taak van het gehele rijksschooltoezicht – want wanneer hier de w.v.o. aangehaald wordt, gelden deze aanhalingen evenzeer voor de andere onderwijsvormen – als een zeer belangrijk element wordt gezien. Niet voor niets noemt de wet dit stimulerende element. De w.v.o. spreekt uitdrukkelijk over de bevordering van de bloei van het onderwijs, hetgeen (mede) door de inspectie dient te geschieden. In de verslagen van de onderscheidene inspecties komt de stimulans, die van de inspecteurs en inspectrices uitgaat, dikwijls tot uitdrukking. Bij de nieuwe schooltypen, die nu nog op experimenterende basis werken, komt deze rol veelal heel duidelijk tot uiting, waar bijvoorbeeld zgn. contactcommissies, die het contact met de experimenterende scholen onderhouden en de coördinatie van de leerplannen bevorderen, onder leiding van inspecteurs staan.

De verschuiving van de taken bij de inspectie, van zuiver toezichthoudende naar stimulerende, is dus ook wettelijk zichtbaar.

De volgende stap, nl. die naar een adviserende taak, heeft eveneens een wettelijke grondslag in artikel 116, lid 3, van genoemde wet.

De inspectie doet onze minister alle zodanige voorstellen, die zij in het belang van het voortgezet onderwijs nodig acht. Deze adviserende taak heeft de laatste jaren steeds grotere omvang aangenomen. In de voorbereiding van de w.v.o. zelf, van de uitvoeringsbesluiten die uit deze wet voortvloeien, heeft het rijksschooltoezicht een groot aandeel gehad. Dit geldt ook voor de Wet op het leerlingwezen.

Extra taken heeft de inspectie terzake van de scholen, die de overheid zelf inricht, zoals o.a. in artikel 117 van de w.v.o. wordt bepaald.

Samenvattend kan men stellen, dat de inspectietaken voortvloeien uit de Lageronderwijswet, de Kleuteronderwijswet, het Besluit buitengewoon onderwijs, de Kweekschoolwet, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op het leerlingwezen, de Wet bescherming leerlingen tegen besmettingsgevaar en de Leerplichtwet. Het toezicht op het landbouwonderwijs is opgedragen aan de minister van landbouw en visserij en wordt onder zijn bevelen uitgeoefend door de inspectie van het landbouwonderwijs.

Tenslotte kunnen de minister van onderwijs en wetenschappen en de minister van sociale zaken en volksgezondheid nadere voorschriften vaststellen met betrekking tot de uitoefening van het toezicht op de opleidingen voor beroepen op het terrein van de gezondheidszorg.

Bij het doorlezen van de jaarverslagen van de inspecteurs komt men dikwijls onder de indruk van de grote aantallen commissies en werkgroepen waarin zij zitting hebben of waarvan zij het voorzitterschap voeren. In het huidige stadium van voorbereiding

van de Wet op het voortgezet onderwijs wordt van de inspecteurs veel extra werk geleverd in de vorm van voorlichting over de w.v.o., begeleiding van experimenten, contacten met de pedagogische centra, voorbereiden van nieuwe schooltypen, afdelingen en scholengemeenschappen. Daarnaast eisen andere onderwijsvernieuwingen zoals modernisering van het leerplan van vele vakken, het gebruik van audio-visuele hulpmiddelen naast de reeds van oudsher bestaande problemen eveneens veel aandacht van de inspecteurs. De snelle technologische en maatschappelijke ontwikkelingen geven extra problemen en steeds meer worden contacten met het buitenland noodzakelijk.

In een werkgroep (die in december 1966 voor het eerst bijeengekomen is) worden de taak en de organisatie van het rijksschooltoezicht aan een studie onderworpen. Deze werkgroep is samengesteld uit inspecteurs en inspectrices van de verschillende sectoren van het onderwijs en staat onder leiding van de inspecteur-generaal voor het onderwijs. Bij de besprekingen in deze werkgroep kwam de verschuiving der taken aan de orde en bleek duidelijk, dat, hoezeer de inspecteurs willen vasthouden aan het regelmatig en liefst ook frequent bezoeken van scholen, zij genoodzaakt zijn deze toezicht-houdende taak dikwijls te beperken ten gunste van de adviserende. Genoemde werkgroep bespreekt niet alleen de taak van de inspectie, doch beoogt ook een goede opbouw van de inspectie. Het sluitend geheel van onderwijsvoorzieningen, dat in de huidige maatschappij als een vereiste gezien wordt, eist eveneens een doelmatig georganiseerd inspectie-apparaat. Een bezinning op de organisatie van het rijksschooltoezicht was noodzakelijk en in de werkgroep zijn reeds punten naar voren gekomen die op den duur herziening behoeven, zoals bijvoorbeeld het al of niet handhaven van een vakinspectie in sommige sectoren.

Bij de zich steeds uitbreidende werkzaamheden van het rijksschooltoezicht zijn andere contacten dan de reeds aanwezige noodzakelijk. Het is nodig, dat alle sectoren van het onderwijs elkaars problemen beter leren kennen, opdat er gezamenlijk oplossingen kunnen worden gevonden. Een eerste poging om de leden van het rijksschooltoezicht meer met elkaar in contact te brengen werd gedaan door middel van een conferentie, die op 30 november en 1 december 1967 plaatsvond in het Evert Kupersoord te Amersfoort, waar de inspecteur-generaal voor het onderwijs voor de voltallige inspectie een inleiding hield over de organisatie van het rijksschooltoezicht. In een tiental groepen werd naar aanleiding van deze inleiding gediscussieerd, waarbij in iedere groep zoveel mogelijk alle sectoren van het onderwijs vertegenwoordigd waren. Hoewel vóór deze conferentie al eens een contact tussen alle sectoren had plaats gevonden door middel van een informeel contactorgaan, waarin elke sector vertegenwoordigd was door één lid, kwam de wenselijkheid dit contact te continueren ook in de Werkgroep Taak en organisatie rijksschooltoezicht naar voren.

Verwacht wordt, dat dit contactorgaan een meer formeel karakter zal krijgen.

Tevens waren er al eens stemmen opgegaan regionale contacten te organiseren. Bij het formeren van de discussiegroepen bij de conferentie in het Evert Kupersoord werd rekening gehouden met deze wens; aan het geven van een vastere vorm aan deze regionale contacten wordt gewerkt.

F Rijksstudietoelagen

ALGEMEEN

Evenals in de voorgaande jaren stelde de groei van het aantal aanvragen van een rijksstudietoelage voor het studiejaar 1967-1968 hoge eisen aan de planning werkvoorbereiding en voortgangscontrole.

Veranderingen van inzicht, mede ingegeven door het rapport van de Ambtelijke commissie voor rijksstudietoelagen leidden tot wijzigingen in het rijksstudietoelagenbeleid, welke niet bij iedereen weerklink vonden en met name in de studentenwereld nogal wat emoties veroorzaakten.

In augustus verscheen een verhelderend overzicht in brochurevorm over de normen en berekeningswijze inzake de rijksstudietoelagen voor de cursus 1967-1968, hetwelk in samenwerking van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en de Nederlandse Studenten Raad tot stand kwam. Het merendeel der aanvragen van een rijksstudietoelage werd ook dit jaar in de maand januari bij de betrokken afdeling van het departement ingediend.

VERWERKING DER AANVRAGEN

In de verslagperiode konden in totaal 118 406 aanvragen in behandeling worden genomen. Bij de voórschifting van deze aanvragen waren er reeds talrijke afgevallen, zoals aanvragen, die niet in behandeling konden worden genomen wegens de niet-Nederlandse nationaliteit van de aanvragers of aanvragen van degenen, van wie vaststond, dat zij voor het studiejaar 1967-1968 geen vrijstelling/uitstel van militaire dienst zouden verkrijgen. Ook konden voor de behandeling niet in aanmerking komen de aanvragen van hen, die onbevoegd waren tot het afleggen van de examens in de gekozen studierichting en de aanvragen van een toelage voor studie aan buitenlandse instellingen van universitair onderwijs.

Aan de eerderegenoemde 118 406 aanvragers werd een inlichtingenformulier toegezonden, dat in 87 851 gevallen ingevuld werd terugontvangen. Dit betekende, dat 30 555 aanvragers derhalve het hun toegezonden formulier niet hadden geretourneerd en dus om de een of andere reden van hun aanvraag van een studietoelage hadden afgezien. Vergeleken met de voorgaande jaren was dit een ongewoon hoog aantal. Het grootste deel van de afvallers bestond uit abituriënten, die voor hun eindexamen waren afgewezen. Een andere grote groep bestond uit diegenen, die oorspronkelijk wel de bedoeling hadden verder te studeren, doch bij nader inzien besloten een werkring te aanvaarden. Hieraan kunnen worden toegevoegd een aantal aanvragers, die door de vroegtijdige publikatie van de normen voor het studiejaar 1967-1968 tot de conclusie zijn gekomen, dat voortzetting van hun aanvraag op grond van hun financiële omstandigheden geen zin zou hebben. Deze normen voor de vaststelling van de rijksstudietoelagen voor het studiejaar 1967-1968 werden op 3 februari 1967 bekend gemaakt.

NORMEN

De meest naar voren tredende verschillen met de normen, zoals deze golden voor het voorgaande studiejaar, waren:

- 1 één L.B.O.-schaal (schaal betrekking hebbende op het levensonderhoudsbedrag van de ouders) voor alle vormen van onderwijs;
- 2 een gunstiger regeling voor de eigen verdiensten van de studerende(n);
- 3 een gunstiger regeling voor de gehuwde studerende(n);
- 4 verhoging van de maximum studietoelage van f 4000,— tot f 4100,— per studiejaar van 12 maanden;
- 5 afschaffing van de integrale renteloze voorschotten en vervanging daarvan door gemengde toelagen (1e jaar : 60% renteloos voorschot, 40% beurs, volgende jaren: 40% renteloos voorschot, 60% beurs);
- 6 limitering van de studieschuld tot een maximum van f 10 000,—;
- 7 uitbetaling van de studietoelagen in drie gelijke termijnen, te weten in de eerste helft van september, de eerste helft van januari en in de eerste helft van april, in tegenstelling met vorige jaren toen de uitbetaling plaatsvond in twee gelijke termijnen.

STATISTISCHE GEGEVENS

De onderstaande gegevens hebben betrekking op de in de verslagperiode verwerkte aanvragen.

Totaal aantal aanvragen	118 406
specificatie:	
wetenschappelijk onderwijs	35 287
kweekscholen en opleidingsscholen voor kleuterleidsters	23 087
overig voortgezet onderwijs	60 032
niet terugontvangen inlichtingenformulieren of afgevoerd vóór de behandeling	30 555
in behandeling genomen aanvragen	87 851
specificatie:	
wetenschappelijk onderwijs	30 042
kweekscholen en opleidingsscholen voor kleuterleidsters	19 233
overig voortgezet onderwijs	38 576
verzonden kennisgevingen	84 189
specificatie:	
wetenschappelijk onderwijs	28 149
kweekscholen en opleidingsscholen voor kleuterleidsters	14 885
overig voortgezet onderwijs	41 155
aanvragen, waaraan de gegevens inzake de financiële omstandigheden of studieprestaties ontbreken	3 662

In de volgende tabellen zijn de aantallen al of niet toegekende rijksstudietoelagen alsmede de bedragen, die in totaal werden verstrekt, vermeld.

Toegekende rijksstudietoelagen

1967	wetensch. onderwijs	kweeksch., opl. sch. v. kleuterl.	overig voortg. onderwijs	totaal
totaal aantal toegekende rijksstudietoelagen	21 256	14 795	28 082	64 133
<i>Afgewezen aanvragen</i>				
totaal aantal afgewezen aanvragen, te weten:	6 893	3 763	9 400	20 056
wegens studieprestaties	1 632	1 026	4 991	7 649
wegens financiële omstandigheden	5 261	2 737	4 409	12 407
<i>Verstrekte bedragen</i>				
verstrekte bedragen, waarvan:	f 57 044 175	f 13 763 285	f 25 917 085	f 96 724 545
als beurs	35 466 448	7 697 143	13 627 919	56 791 510
als renteloos voorschot	21 577 727	6 066 142	12 289 166	39 933 035

DETAILINFORMATIE

Computer

In het verslagjaar werden de rijksstudietoelagen voor het eerst automatisch verwerkt. Deze verwerking is in nauwelijks een jaar door de Rijks mechanische administratie (R.M.A.) en de afdeling Rijksstudietoelagen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen opgezet.

Door de automatisering zijn echter enkele zwakke plekjes in het systeem van rijksstudietoelageverlening duidelijker uitgekomen. De ingewikkelde samenhang tussen inkomstenbelasting (inclusief kinderaftrek), kinderbijslag en kindertoelage en rijksstudietoelagen doet voor sommigen de redelijkheid van het studietoelagenbeleid niet geheel uit de verf komen.

Bovendien maakt de ingewikkeldheid van de berekeningswijze der toelagen het voor leken onmogelijk kwantitatief te voorspellen wat het gevolg zal zijn van een verandering in één van de studietoelage-bepalende factoren als ouderlijk inkomen, studentenbudget en kinderbijslag. Echter ook voor deze problemen van de ontwikkeling dezer werkwijze, die min of meer nog in de kinderschoenen staat, zullen de oplossingen spoedig worden gevonden.

G Kleuteronderwijs

ALGEMEEN

De groei van het kleuteronderwijs heeft zich ook in 1967 voortgezet. Bedroeg het gemiddelde aantal schoolgaande kleuters in 1966 475 334, in 1967 steeg dit tot 489 216. De vermeerdering van het aantal kleuters bracht een evenredige stijging van de behoefte aan schoolruimte en leidsters met zich mede.

In de vraag naar meer schoolruimte kon behalve door nieuwbouw worden voorzien door het in gebruik nemen van tijdelijke huisvesting.

PERSONEEL

Het aanbod van kleuterleidsters was in 1967 van dien aard, dat in de vacatures op redelijke termijn kon worden voorzien. Het aantal leidsters steeg in 1967 van 13 516 tot 14 134. Met betrekking tot de vervulling van vacatures van hoofd van een kleuterschool moet worden geconstateerd, dat in een aantal gevallen, door gebrek aan bevoegde sollicitanten, niet in een vacature kon worden voorzien door benoeming van een volledig bevoegde hoofdleidster, maar dat een tijdelijke oplossing moest worden gevonden door aanstelling van een kracht, die niet aan alle wettelijke eisen voldeed.

SCHOOLGELD

In Staatsblad nr. 682 is het Koninklijk besluit van 21 december 1967 verschenen, waarbij het schoolgeld voor het kleuteronderwijs met ingang van 1 januari 1968 is verhoogd tot f 4,— per maand.

In verband met deze verhoging is de mogelijkheid tot vrijstelling van betaling van dit schoolgeld verruimd. De beschikking met de nieuwe vrijstellingsnormen is gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van 28 december 1967, nr. 252, pagina 13.

H Lager onderwijs

TOEWIJZING EXTRA LEERKRACHTEN

Gedurende het jaar 1967 werden bij het openbaar en het bijzonder gewoon lager onderwijs, het voortgezet gewoon lager onderwijs en het uitgebreid lager onderwijs in totaal 2030 extra leerkrachten toegewezen.

EXPERIMENTEN

Negen en dertig leerkrachten zijn toegewezen aan scholen, waar gesanctioneerd is geëxperimenteerd met een zgn. Jenaplan, aan contactscholen waar geëxperimenteerd is in de vakken rekenen en lezen, alsmede aan scholen, waar 'remedial teaching' werd toegepast. In september 1967 werd het aantal u.l.o.-scholen, dat deelneemt aan het m.a.v.o.-experiment, met 36 uitgebreid, namelijk 12 uit de openbare en neutraal-bijzondere sector, 12 uit de rooms-katholieke sector en 12 uit de protestants-christelijke sector.

LEERLINGEN

Het totale aantal leerlingen van de scholen voor g.l.o., v.g.l.o. en u.l.o. bedroeg op 16 september 1966 1 735 458 en op 16 september 1967 1 759 248, een vermeerdering derhalve van 23 790 leerlingen of 1,37 %.

VACATURES

In vergelijking met 1966 is het aantal niet vervulde vacatures in 1967 verminderd, hetgeen blijkt uit onderstaand overzicht.

jaar	totaal	vervuld	niet vervuld
16.9.1966	9963	9240	723
16.9.1967	9956	9335	621

In de 9335 vervulde vacatures per 16 september 1967 werd onder meer voorzien door aanstelling van 3558 gehuwde vrouwen en 226 definitief gepensioneerde onderwijzers.

WETGEVING

Op het gebied van de wetgeving kan nog worden vermeld dat de werkingsduur van de zgn. u.l.o.-noodwet (Wet van 28 juli 1960, Stb. nr. 321) bij de Wet van 22 november 1967 (Stb. nr. 571) is verlengd tot 1 augustus 1968.

DETAILINFORMATIE

Noordoostpolder

Dagelijks gaan ongeveer 10 000 kinderen uit de Noordoostpolder naar een van de

vele scholen, zowel in de dorpen als in de stad Emmeloord. Het voortgezet onderwijs, zoals u.l.o.-scholen, middelbare scholen, landbouwscholen enz., is in Emmeloord gevestigd. De dorpen zelf beschikken over scholen voor lager onderwijs.

Het openbaar lager onderwijs in de Noordoostpolder werd door 1219 leerlingen gevolgd, het protestants-christelijk lager onderwijs door 2244 kinderen en het rooms-katholiek lager onderwijs telde in 1966-1967 1866 leerlingen. Het uitgebreid lager onderwijs werd bezocht door 864 leerlingen, het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs door 930 leerlingen en het land- en tuinbouwonderwijs in al zijn geledingen door 573 leerlingen.

Behalve genoemde scholen zijn in Emmeloord nog gevestigd twee lagere technische scholen (belangrijk voor de uitbouw van de Noordoostpolder als industriecentrum), twee landbouwhuishoudscholen, een landbouwpraktijkschool en nog enkele andere onderwijsinstellingen.

Tenslotte is gebleken dat er een zeer grote belangstelling bestaat voor avondcursussen en 'part-time' onderwijs. Deze vorm van onderwijs blijkt te voldoen aan de behoefte van ruim 800 leerlingen.

I Buitengewoon lager onderwijs

WETGEVING

Op 14 februari 1967 werd in Staatsblad nr. 58 het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 afgekondigd. Het trad met terugwerkende kracht tot 1 januari van dat jaar in werking voor zover bij titel V van het Besluit niet anders is bepaald. Op 1 september 1967 werden enige der later in te voeren bepalingen van kracht, namelijk die betrekking hebben op de nieuwe leerlingenscalen van de scholen voor geestelijk gehandicapte kinderen en van de scholen voor de kinderen van de trekkende bevolking.

BESTUUR

In de verslagperiode zijn geen uitvoeringsregelen, als voorzien in evenbedoeld besluit tot stand gekomen. Met het Overlegcentrum Buitengewoon Onderwijs en andere belanghebbenden is mondeling overleg gepleegd over de wijze van uitvoering van het besluit en nog bestaande desiderata.

Enkele malen is met het Centraal Overleg Onderwijs Binnenvaart overlegd over de subsidiëring in het exploitatietekort der internaten voor de schoolgaande kinderen van de trekkende bevolking en over een eventuele andere wijze van subsidiëring.

EXPERIMENTEN

In het verslagjaar op gang zijnde experimenten, waarvoor boventallige onderwijzers zijn toegewezen, konden worden voortgezet.

LEERLINGEN

Het aantal leerlingen bij het buitengewoon onderwijs is vergeleken met 1966 met 3200 leerlingen (5%) toegenomen. De toename die relatief groot is in verhouding tot het totaal-aantal schoolgaande kinderen, is voor een gedeelte toe te schrijven aan beter inzicht in de behoeften van het kind en aan eerdere onderkenning van een aanwezig, niet-manifeste handicap.

ONDERWIJZERS

De verlaging van de leerlingenschaal bij enkele typen van buitengewoon onderwijs, waarbij 413 scholen betrokken zijn, bracht een overeenkomstige vergroting van het wettelijke aantal onderwijzers mee. Eenzelfde invloed ging uit van de mogelijkheid bijzondere afdelingen (bijv. voor voortgezet buitengewoon onderwijs) te vormen, waarvoor een relatief lage leerlingenschaal geldt.

In 1966 waren bij het buitengewoon onderwijs met rijkssubsidie werkzaam 4590 onderwijzers. Dit aantal bedroeg in het verslagjaar 4977.

DETAILINFORMATIES

Besluit buitengewoon onderwijs 1967

Zoals boven vermeld is in Staatsblad nr. 58 het Koninklijk besluit van 2 februari 1967, nr. 3, gepubliceerd, waarbij het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 werd vastgesteld, dat terugwerkt tot 1 januari 1967.

Het besluit bevat een aantal voor het onderwijs aan het geestelijk dan wel lichamelijk gehandicapte kind zeer belangrijke wijzigingen, welke voor een groot deel overeenkomen met de door de commissie-Van Houte in haar rapport naar voren gebrachte wensen. Vergelijking van de benaming van de besluiten van 1949 en 1967 wijst reeds op een der noviteiten. Beperkte het besluit van 1949 zich tot het 'buitengewoon lager onderwijs', de nieuwe regeling daarentegen omvat het gehele 'buitengewoon onderwijs'. De scholen voor buitengewoon onderwijs worden blijkens artikel 6 thans onderscheiden in:

- a scholen voor elementair buitengewoon onderwijs en
- b scholen voor voortgezet onderwijs.

De sub b genoemde categorie is geheel nieuw en zou vergeleken kunnen worden met de thans nog bestaande v.g.l.o.-scholen. Alleen voor debiele en imbeciele kinderen bestaat niet de mogelijkheid tot het oprichten van afzonderlijke scholen voor voortgezet onderwijs. Wel is ten aanzien van nagenoeg alle scholen voor elementair buitengewoon onderwijs de mogelijkheid geopend om aan een dergelijke school naast de kernafdeling tevens te verbinden:

- a een afdeling voor zeer jeugdigen;
- b een afdeling voor voortgezet buitengewoon onderwijs.

Van de mogelijkheid tot vorming van een afdeling voor zeer jeugdigen zijn alleen uitgezonderd de scholen voor ziekelijke kinderen, de scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, welke niet zijn verbonden aan een internaat, alsmede de scholen voor debiele kinderen. Aan scholen voor imbeciele kinderen, alsmede aan scholen verbonden aan gestichten als bedoeld in artikel 7 van de Wet van 27 april 1884 (Stbl. nr. 96) en bestemd voor zwakzinnige kinderen kan geen afdeling voor voortgezet buitengewoon onderwijs verbonden worden. Alleen aan scholen voor debiele kinderen (nog steeds de grootste groep van de kinderen, welke buitengewoon onderwijs ontvangen) kunnen afzonderlijke afdelingen voor voortgezet buitengewoon onderwijs aan jongens en aan meisjes worden verbonden.

Artikel 2, welke de opsomming bevat van de scholen, waarop de bepalingen van de Lager-onderwijswet 1920, voor zover deze het buitengewoon lager onderwijs betreffen van toepassing zijn, verschilt eveneens met artikel 1 van het besluit van 1949. Allereerst is duidelijk onderscheid gemaakt tussen enerzijds de scholen voor schipperskinderen, woonwagenkampkinderen en kinderen van kermisexploitanten en anderzijds de overige scholen voor buitengewoon onderwijs. De bestaande schoolsoorten, t.w.:

- a scholen voor dove kinderen;
- b scholen voor slechthorende kinderen;
- c scholen voor lichamelijk gebrekkige kinderen;
- d scholen voor kinderen, die zijn opgenomen in herstellingsoorden voor langdurig zieken (voorheen scholen voor kinderen, lijdende aan tuberculose);
- e scholen voor ziekelijke kinderen;
- f scholen voor kinderen, die aan toevallen lijden;
- g scholen voor zwakzinnige kinderen, opgenomen in gestichten als bedoeld in artikel 7 van de Wet van 27 april 1884 (Stbl. nr. 96);
- h scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen;
- i scholen voor kinderen, opgenomen in inrichtingen als bedoeld in artikel 5 van de Beginselenwet voor de kinderbescherming (voorheen scholen voor regerings- en voogdijpupillen);
- j scholen voor kinderen, opgenomen in pedologische instituten, alsmede
- k scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, zijn uitgebreid met:
 - l afzonderlijke scholen voor blinde kinderen en voor slechtziende kinderen (het besluit van 1949 kende slechts scholen voor blinde en slechtziende kinderen);
 - m afzonderlijke scholen voor debiele en voor imbeciele kinderen (het besluit van 1949 sprak alleen over scholen voor zwakzinnige kinderen) alsmede
 - n scholen voor ernstig spraakgebrekkige kinderen die niet doof noch slechthorend zijn.

De minimum-leeftijd voor toelating tot de afdelingen voor zeer jeugdigen is gesteld op 3 jaar [voor debielen en voor de niet in een internaat opgenomen imbecielen = 4½ jaar; voor kleuters met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (het besluit spreekt over 'onaangepaste kleuters') = 4 jaar], terwijl artikel 8 bepaalt, dat voor de kernafdeling van de scholen voor elementair buitengewoon onderwijs deze leeftijd is vastgesteld op 6 jaar; deze leeftijd is gesteld op 7 jaar ten aanzien van scholen voor ziekelijke kinderen, voor debielen en voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. De maximum-leeftijd is voor alle soorten scholen voor elementair en voortgezet onderwijs gesteld op 17 jaar (voor de kleuterafdelingen is de maximum-leeftijd bepaald op 7 jaar). In het besluit van 1949 was deze leeftijd voor alle scholen (uitgezonderd de scholen voor doofstommen, blinden en slechtzienden, lichamelijk gebrekkigen en voor kinderen lijdende aan tuberculose) gesteld op 15 jaar. De invoering van het voortgezet buitengewoon onderwijs maakte zulks noodzakelijk.

Ook het nieuwe besluit machtigt de inspecteur de maximum-leeftijd ten hoogste driemaal met één jaar te verlengen. In tegenstelling tot het oude besluit kan de inspecteur bedoelde verlenging ook meer dan driemaal verlenen, indien het betreft een leerling van een school of afdeling voor voortgezet buitengewoon onderwijs, 'wiens voortgezet verblijf op de school wenselijk is ter voltooiing van zijn opleiding of van een op verhoging van zijn arbeidsgeschiktheid gerichte behandeling', (artikel 10).

Indien de inspecteur van oordeel is, dat het belang van een leerling wordt gediend met overplaatsing naar een andere aan een school voor elementair buitengewoon

onderwijs verbonden afdeling, kan hij het schoolbestuur verzoeken hiertoe over te gaan. Weigert het schoolbestuur aan een dergelijk verzoek te voldoen, dan kan de minister, na ingewonnen advies van de Onderwijsraad, zulks alsnog bevelen (artikel 12). Evenals bij de Wet op het voortgezet onderwijs is ook bij het redigeren van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 afgestapt van de gebruikelijke opzet van de oudere onderwijsregelingen en gestreefd naar een duidelijkere en overzichtelijkere indeling, waarbij overbodige herhalingen zoveel mogelijk zijn voorkomen. Vele voorschriften, die in het oude besluit in elk van de aan de onderscheiden schoolsoorten gewijde hoofdstukken waren opgenomen, zijn thans bijeengebracht in het algemeen gedeelte van de aan het openbaar en het uit de openbare kassen gesubsidieerde bijzonder onderwijs gewijde titel II van het besluit. De hierin opgenomen bepalingen gelden als voorschriften voor het openbaar onderwijs én als subsidievoorwaarden voor het bijzonder onderwijs.

De bepalingen ten aanzien van het in het oude besluit reeds verplicht gestelde onderzoek van leerlingen, die wenselijk toegelaten te worden tot een school voor buitengewoon onderwijs, zijn in het nieuwe besluit ingrijpend gewijzigd. Niet alleen bepaalt artikel 9, dat iedere leerling, die twee jaren een school voor elementair buitengewoon onderwijs (de afdeling voor zeer jeugdigen niet meegerekend) heeft bezocht, wederom aan een dergelijk onderzoek dient te worden onderworpen, 'teneinde te bepalen welke resultaten met het onderwijs zijn bereikt en langs welke wegen een optimale ontwikkeling van de in de leerling aanwezige mogelijkheden kan worden bewerkstelligd'. Een hernieuwd onderzoek vindt eveneens plaats alvorens een kind wordt toegelaten tot een afdeling voor voortgezet buitengewoon onderwijs. De met bedoeld onderzoek belaste commissie, welke ingevolge het oude besluit bestond uit het hoofd der school en een terzake deskundig geneesheer, is thans uitgebreid met een academisch gevormd psycholoog dan wel een academisch gevormd en psychodiagnostisch geschoold opvoedkundige; voor scholen voor dove en voor slechthorende kinderen is de commissie tevens uitgebreid met een audioloog. De door de commissie-Van Houte in haar rapport voorgestelde maatschappelijk werker heeft (nog) geen plaats in bedoelde commissie van onderzoek gekregen.

Het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 opent op het punt van het leerplan van de onderscheiden schoolsoorten de mogelijkheid om (desgewenst) onderricht te geven in de Friese taal. Verder is voor die schooltypen, waarvoor zulks nog niet was voorgeschreven, het vak 'lichamelijke oefening' verplicht worden.

Voorts bevat het nieuwe besluit een herziening van de leerlingenschalen voor diverse soorten van scholen voor buitengewoon onderwijs. Met name is dit het geval ten aanzien van:

scholen	oud	nieuw
a scholen voor slechthorenden	14	12
b scholen voor lich. gebrekkigen	15	12
c scholen voor langdurig zieken	15	12
d scholen voor ziekelijke kinderen	24	16
e scholen voor kinderen, lijdende aan toevallen	18	16
f scholen voor debielen	18	16
g scholen voor imbecielen	18	16
h scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen	16	12
i scholen verbonden aan inrichtingen bedoeld in art. 5 van de Beginselenwet voor de Kinderbescherming	24	16
j scholen voor kinderen met leer- en opvoedings-moeilijkheden	15	16

De herziening van de leerlingenscalen voor scholen voor debielen en imbecielen treedt in werking op 1 september 1967; ten aanzien van de overige schoolsoorten zal zulks nog nader door de minister worden bepaald.

De minimum-aantallen leerlingen per school voor toekenning van een rijksbijdrage zijn ongewijzigd gehandhaafd.

Ingevolge artikel 197 van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 vervalt op het tijdstip van inwerkingtreden van dit besluit niet enkel het Besluit buitengewoon lager onderwijs 1949, doch eveneens het van 1958 daterend Besluit stichtingskosten buitengewoon lager onderwijs. De bepalingen van laatstgenoemd besluit zijn thans samen met de in het Besluit buitengewoon lager onderwijs 1949 opgenomen bepalingen ten aanzien van de rijks- en gemeentelijke bijdragen nagenoeg ongewijzigd opgenomen in titel IV van het nieuwe Besluit buitengewoon onderwijs 1967.

De in artikel 197 opgenomen bepaling, dat het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 terugwerkt tot 1 januari 1967, kent blijkens titel V (slot- en overgangsbepalingen) een groot aantal uitzonderingen, in welke gevallen de datum van inwerkingtreden op een later tijdstip is bepaald, dan wel nog nader door de minister zal worden vastgesteld.

Instituut voor visueel gehandicapte kinderen

Op 25 mei 1967 opende de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen te Nijmegen het Instituut Henricus voor visueel gehandicapte kinderen. Vroeger was dit instituut in Grave gehuisvest. Dit instituut, dat plaats biedt aan 200 kinderen, stelt zich in de eerste plaats ten doel, de leerlingen hun handicap te leren aanvaarden en hen een plaats te leren veroveren in de maatschappij. Op de brailleschool en de school voor slechtzienden wordt op geheel eigen wijze onderwijs gegeven. Dit betekent o.m. dat het leerprogramma van de gewone lagere school op aangepaste manier wordt doorgewerkt. Technisch onderwijs en u.l.o. vormen de voornaamste vormen van voortgezet onderwijs, terwijl men uitziet naar mogelijkheden om het voortgezet onderwijs te verbreden en uit te breiden. Zo startte men dit jaar met een eerste leerjaar voor buitengewoon

voortgezet onderwijs. De intelligentste leerlingen volgen na het basisonderwijs een middelbare school buiten het instituut, zo nodig van daaruit begeleid. De leerlingen kunnen zowel extern als intern zijn. Het totale complex bestaat uit een aantal gebouwen, waarin de leiders en verzorgers en dienstverlenende sectoren zijn ondergebracht, een drietal scholen en een royale sportaccommodatie.

De leerlingenpaviljoens en de drie scholen zijn geprojecteerd in een parkachtig landschap en liggen verspreid tussen de dennebomen.

Het onderwijscomplex bestaat uit een I.t.s., waar thans onderwijs wordt gegeven aan 5 blinde en 25 slechtziende kinderen; een school voor blinde kinderen, met op de begane grond de klassen waar aan 40 kinderen basisonderwijs wordt gegeven, terwijl op de verdieping daarboven 15 blinde en 15 slechtziende kinderen vervolgonderwijs ontvangen. Voorts is daar geprojecteerd de school voor slechtziende kinderen, die een opnamecapaciteit bezit van 100 leerlingen. Op de begane grond van dit schoolgebouw bevinden zich rond de hal vijf leslokalen met een hoek voor handenarbeid. De eerste etage is op dezelfde manier ingericht, terwijl de hal tevens gebruikt wordt als bibliotheek voor de talrijke grootdrukboeken.

De opening van dit ultra-moderne instituut betekent het begin van een nieuwe fase in de verzorging en opleiding van de blinde en slechtziende jeugd.

Onderwijs tussen de wielen

De rijdende school voor de kinderen van kermisexploitanten is een voor Europa uniek instituut. Nederland kent – zoals we weten – drie van dergelijke scholen, die in 1953, 1956 en 1960 in gebruik werden genomen (de Prinses Beatrix-, de Prinses Margriet- en de Prinses Ireneschool).

In de grotere steden, waar soms meer kermissen tegelijkertijd in bedrijf zijn, bewijst een ophaaldienst, die de kinderen naar de school brengt, zijn nut. De rijdende scholen worden met subsidie van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen geëxploiteerd door de Stichting Rijdende Scholen te Groningen. Onlangs is bovendien een vierde kleinere rijdende school op de weg verschenen: de eenmansschoolbus, die eveneens het onderwijs op het kermisterrein brengt. In de wintermaanden zijn de scholen in Apeldoorn, Amsterdam en Heerlen gestationeerd. De schoolbus fungeert in Apeldoorn als dependance. Weinig kinderen uit de groep van het kermisbedrijf gaan voortgezet onderwijs volgen. Immers: het bedrijf wacht, vaak vol ongeduld, op het einde van de leerplichtige leeftijd.

Blindenonderwijs

Aan het Christelijk Instituut voor Blinden en Slechtzienden 'Bartiméus' te Zeist is een experiment gaande, waarbij men meer dan voorheen het geval was het geluid wil inschakelen bij het blindenonderwijs. De wereld waarin wij leven moet aan blinden en slechtzienden niet alleen duidelijk of 'innerlijk zichtbaar' gemaakt worden via het

tastorgaan (betasten), doch ook via het gehoor. Immers: het blinde kind is bijzonder toegespitst op geluid. Daarom kan 'een wereld gefotografeerd in geluid' in belangrijke mate bijdragen tot de ontwikkeling en levensvreugde van blinden.

Aan de technische hogeschool te Delft is met een in 1964 aangeschafte rekenmachine een groepje blinden opgeleid tot volwaardig programmeur. Drie blinden, die de opleiding volgden, zijn reeds in deze functie geplaatst. Met de rekenmachine is het mogelijk, brailleschrift op ponsbanden te maken.

J Voortgezet onderwijs

A VOORBEREIDEND HOGER EN MIDDELBAAR ONDERWIJS

1 Reorganisatie

Aan het einde van het verslagjaar kwam de reorganisatie van de directie Algemeen voortgezet onderwijs tot stand. Deze reorganisatie, die geregeld is bij beschikking van 18 december 1967, nr. 657, en waarbij de naam van de directie werd gewijzigd in: directie Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, houdt in, dat de directie met ingang van 1968 is belast met de behartiging van de belangen van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, van het hoger en middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, van de opleidingen voor de examens ter verkrijging van middelbare akten, alsmede met het beheer van de rijksscholen voor deze takken van onderwijs, een en ander voorzover niet opgedragen aan de hoofdafdelingen Rechtspositiezaken onderwijs en Bouwzaken onderwijs.

2 Wetgeving en bestuur

Bij Koninklijk besluit van 26 oktober 1967, Staatsblad nr. 526, verscheen het Besluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o., waarbij voorschriften werden gegeven omtrent het onderwijs aan dagscholen voor voorbereidend wetenschappelijk en hoger en middelbaar algemeen voortgezet onderwijs en aan afdelingen voor hoger algemeen voortgezet onderwijs. Het besluit is gebaseerd op de artikelen 7, tweede en derde lid, 12, eerste lid, 22 en 27 van de Wet op het voortgezet onderwijs.

Het besluit bevat geen regeling van de eindexamens. Deze zal in een afzonderlijk besluit worden vastgesteld.

In Staatsblad nr. 558 verscheen het Koninklijk besluit van 7 november 1967 tot wijziging van de eindexamenregelingen van de dagscholen voor v.h.m.o.

De belangrijkste wijzigingen zijn:

- a De in 1963 voor gymnasium en hogereburgerscholen in werking getreden besluiten worden verlengd. Zonder het Koninklijk besluit van 7 november 1967 zouden deze besluiten per 1 januari 1968 zijn vervallen en zou de regeling herleven van de oude uit 1922, 1929 en 1937 daterende besluiten.
- b De mogelijkheid de duur van het examen voor een kandidaat te verlengen, bestaat nu voor alle dagscholen voor v.h.m.o. (en niet alleen voor het gymnasium, zoals onder de oude regeling).
- c Ten behoeve van het houden van zgn. experimenten kan de minister, de Onderwijsraad gehoord, goedkeuren dat door een school van het eindexamenreglement of -programma of van beide wordt afgeweken.
- d Kandidaten die een belangrijk deel van hun opleiding buiten Nederland hebben gehad, kunnen, afhankelijk van leerjaar en schooltype, in aanmerking komen voor een vrijstelling of verlichting van het examen in één der moderne vreemde talen.

e Speciale voorzieningen kunnen worden getroffen ten behoeve van lichamelijk gehandicapte kandidaten.

f Het aantal dagen, aan de middelbare school voor meisjes beschikbaar voor het mondeling examen, is uitgebreid.

g Aan de middelbare scholen voor meisjes en de gymnasia is de tijd voor inzage bij respectievelijk de moderne vreemde talen en de klassieke talen verlengd.

Bij Koninklijk besluit van 5 juli 1967, Stb. nr. 393, werden, ter uitvoering van artikel 16, vijfde lid, der hoger-onderwijswet en artikel 27bis, eerste lid onder h en tweede lid onder h, der middelbaar-onderwijswet, als bewijs van bekwaamheid tot het geven van onderwijs in handenarbeid aan gymnasia, hogereburgerscholen, middelbare scholen voor meisjes, handelsdagscholen en handelsavondscholen aangewezen:

a het diploma voortgezette studie handenarbeid van de Vereniging voor Handenarbeid;

b het diploma voortgezette studie handenarbeid van de r.-k. Vereniging voor Handenarbeid;

c het diploma voortgezette studie handenarbeid van de Vereniging tot bevordering van het Voorbereidend Vakonderwijs en van het Onderwijs in Handenarbeid in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe.

Bij Koninklijk besluit van 27 september 1967, Stb. nr. 485, is het Academisch Statuut gewijzigd en is uitbreiding gegeven aan de bevoegdheden van de ingenieurs tot het geven van onderwijs aan scholen voor v.h.m.o. Deze uitbreiding houdt in, dat de wiskundig, de werktuigbouwkundig, de scheepsbouwkundig en de vliegtuigbouwkundig ingenieur onderwijsbevoegdheid krijgt voor de natuurkunde, de scheikundig ingenieur voor de wiskunde en dat de mijnbouwkundig ingenieur bevoegd is tot het geven van middelbaar onderwijs in de wiskunde, de natuurkunde en de mechanica.

3 Commissies

De Commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen, ingesteld op 21 januari 1966, bracht op 5 december 1967 een interimrapport uit.

De commissie voor de modernisering van het leerplan voor de wiskunde heeft in 1967 een experiment geëntameerd met het onderwijs in algebra in het eerste en het tweede leerjaar van h.b.s. en gymnasium. Aan het experiment wordt door acht v.h.m.o.-scholen deelgenomen. Aan de reeds bestaande commissies voor de modernisering van leerplannen werd toegevoegd de Commissie modernisering leerplan klassieke talen. Zij werd ingesteld op 27 oktober 1967.

Een studiec ommissie van de Biologische Raad der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen beraadt zich over de modernisering van het leerplan biologie op scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. Een interimrapport van de studiec ommissie, getiteld: Programmabasis leerplan biologie ten behoeve van het voortgezet onderwijs, is in december 1967 gepubliceerd.

4 Experimenten

Het aantal experimenterende scholen werd in 1967 wederom uitgebreid.

De openbare school voor u.l.o. te Diever werd met ingang van het schooljaar 1967-1968 omgezet in een scholengemeenschap h.a.v.o.-m.a.v.o.

Met ingang van dat schooljaar zijn atheneum-h.a.v.o.-experimenten begonnen aan de rijks h.b.s. te Alkmaar, de Lorentz-h.b.s., samen met de gemeentelijke h.b.s. voor meisjes, te Arnhem, de rijks h.b.s. te Breukelen, het St.-Stanislascollege te Delft, het St.-Michaellyceum te Geleen (aan dit lyceum was in het schooljaar 1966-1967 reeds een h.a.v.o.-school verbonden), de r.-k. h.b.s. Marianum te Groenlo, het dr. Knippenbergcollege en het St.-Carolus Borromeuscollege te Helmond, de gemeentelijke h.b.s. voor meisjes en m.s.v.m. te Leiden, de rijks h.b.s. te Middelharnis (aan deze school was reeds in het schooljaar 1964-1965 een school voor h.a.v.o. verbonden), de r.-k. m.s.v.m. 'Regina Mundi' te Oss, het Lodewijk Makeblijdecollege te Rijswijk, de gemeentelijke h.b.s en m.s.v.m. te Utrecht en het r.-k. lyceum voor meisjes te Vaals. Het r.-k. gymnasium Katwijk 'De Breul' werd op 1 augustus 1967 uitgebreid met een atheneum en omgezet in een lyceum. De gemeentelijke h.b.s. te Velsen werd op die datum uitgebreid met een school voor h.a.v.o.

Met ingang van het schooljaar 1967-1968 werd te Aalten een scholengemeenschap v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. gevormd door de chr. h.b.s. en de chr. school voor u.l.o. aldaar en te Winschoten een scholengemeenschap v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. door het gemeentelijk lyceum met de gemeentelijke school voor u.l.o.

Het chr. lyceum 'Populierstraat' te 's-Gravenhage, het r.-k. lyceum St.-Janscollege te 's-Gravenhage en het r.-k. gymnasium 'Leeuwenhorst' te Noordwijkerhout werden met ingang van het schooljaar 1967-1968 bekostigd als 'programmascholen', d.w.z. scholen voor v.w.o. en h.a.v.o., waarin het onderwijs ook in het tweede en het derde leerjaar nog geheel of gedeeltelijk gemeenschappelijk wordt gegeven.

Met ingang van het schooljaar 1967-1968 is het aantal m.a.v.o.-experimenten aan u.l.o.-scholen uitgebreid met de volgende 36 scholen:

Openbare en neutraal-bijzondere scholen

Alkmaar	Krelagestraat
Bussum	Prinses Ireneschool
Dordrecht	Krispijnschool
Eindhoven	Jan Heijnslaan
Enschede	D. M. Borren u.l.o.-school
Goes	Burg. van Dusseldorpschool
's-Gravenhage	Ulenpasstraat
Hoogeveen	openbare u.l.o.-school
Leeuwarden	Perkschool
Lochem	mr. A. C. W. Staringschool

Renkum (Oosterbeek)
Wageningen

Pieter Rijengaschool
Alfred Nobelschool

Rooms-katholieke scholen

Amstelveen
Amsterdam
Breda
Cuijk
Den Helder
Elst
Hedel
Haarlem
Hilversum
Losser
Rheden (Velp)
Sittard

Maria Gorettischool
St.-Maria u.l.o.-school
Virgo Mariaschool
Deken van Acker u.l.o.-school
Sportlaan
v.d. Duyn van Maasdamschool
St.-Michaëlschool
Overtonstraat
St.-Aloysiusschool
Oranjestraat
dr. Titus Brandsma u.l.o.-school
Engelenkampstraat

Protestants-christelijke scholen

Amersfoort
Amsterdam
Arnhem
Axel
Enschede
Franeker
's-Gravenhage
Heemstede
Lekkerkerk
Onstwedde (Stadskanaal)
Rijssen
Zeist

Leusderweg
prof. dr. G. v.d. Leeuwschool
Molenbekschool
c.n.s.-school
Boddenkampsingel
Leeuwarderweg
Hubertus de Wildeschool
Gerrit Bargerschool
Rehobothschool
Hoofdstraat
Graaf Ottostraat
u.l.o.-school van de Evangelische
Broedergemeente

Voor de athenea en scholen voor h.a.v.o., die op grond van de Wet tot het verlenen van grotere vrijheid van inrichting van het onderwijs vergoeding ontvangen, is, gelet op artikel VI van die wet, bij Koninklijk besluit vastgesteld welke rechten er verbonden zijn aan de diploma's, die door deze scholen worden uitgereikt.

De tekst van de besluiten volgt hieronder.

Atheneum

Artikel 1

1 Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de afdeling A of aan de afdeling B van het atheneum, bekostigd op grond van artikel V van voornoemde wet, geeft toelating tot het afleggen van de in artikel 24 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs bedoelde examens, zoals in het tweede lid voor ieder der afdelingen is aangegeven.

2 Toelating geven tot de examens

a in de faculteit der godgeleerdheid; de afdelingen A en B met dien verstande dat mede is vereist het bezit van een verklaring van de faculteit ten bewijze van voldoende kennis van het Latijn en het Grieks voor de studie in de godgeleerdheid;

b in de faculteit der rechtsgeleerdheid; de afdelingen A en B met dien verstande dat mede is vereist het bezit van een verklaring van de faculteit ten bewijze van voldoende kennis van het Latijn voor de studie in de rechtsgeleerdheid;

c in de faculteit der geneeskunde; de afdelingen A en B met dien verstande dat in het eerste geval mede is vereist het bezit van een verklaring van de faculteit ten bewijze van voldoende kennis van de natuurkunde, de scheikunde en de biologie voor de studie in de geneeskunde of de tandheelkunde;

d in de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen; de afdeling B;

e in de faculteit der letteren; de afdelingen A en B met dien verstande dat geen toegang wordt verkregen tot de examens in de klassieke taal- en letterkunde en dat mede is vereist het bezit van een verklaring van de faculteit ten bewijze van voldoende kennis van het Latijn voor de studie in die richtingen, waarvoor deze kennis een onmisbare voorwaarde is;

f in de faculteit der economische wetenschappen; de afdelingen A en B;

g in de faculteit der sociale wetenschappen; de afdelingen A en B;

h in de faculteit der diergeneeskunde; de afdelingen A en B met dien verstande dat in het eerste geval mede is vereist het bezit van een verklaring van de faculteit ten bewijze van voldoende kennis van de natuurkunde, de scheikunde en de biologie voor de studie in de diergeneeskunde;

i aan de technische hogescholen; de afdeling B.

Artikel 2

De regeling omtrent de toelating, vervat in artikel 1, doet geen afbreuk aan de bij het Academisch Statuut te stellen eisen met betrekking tot de praktische oefening, waaraan moet worden voldaan.

Artikel 3

Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de

afdeling A en aan de afdeling B van het atheneum, bedoeld in artikel 1, geeft toegang tot de examens der landbouwhogeschool met dien verstande dat in het eerste geval mede is vereist het bezit van een verklaring van de senaat ten bewijze van voldoende kennis van de wiskunde, de natuurkunde, de scheikunde en de biologie voor de studie voor landbouwkundig ingenieur.

Artikel 4

Tot het afleggen van de examens in een der in de artikelen 17, derde lid, en 22 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs bedoelde interfaculteiten geven, behoudens het bepaalde in artikel 5, toegang de in dit besluit genoemde getuigschriften.

Artikel 5

1 Tot het afleggen van de examens in de studierichting der natuurkundige aardrijkskunde alsmede in de studierichting der actuariële wetenschappen geeft uitsluitend toegang het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de afdeling B.

2 Tot het afleggen van het kandidaatsexamen in de studierichting der wijsbegeerte geeft toegang het bezit van het getuigschrift van een met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de afdelingen A en B van een atheneum met dien verstande dat in deze gevallen mede is vereist het bezit van een verklaring van de faculteit ten bewijze van voldoende kennis van het Latijn en van het Grieks voor de studie in de wijsbegeerte.

School voor h.a.v.o.

Artikel 1

Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de school voor h.a.v.o., bekostigd op grond van artikel V van voornoemde wet, geeft op gelijke wijze toelating tot de scholen, cursussen en examens, waartoe krachtens wettelijk voorschrift toelating verleent het bezit van

a het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan een openbare middelbare school voor meisjes,

b het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan een openbare hogereburgerschool A of B, behoudens de beperkingen, vermeld in artikel 2.

Artikel 2

1 Het bezit van het getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de school voor h.a.v.o., bedoeld in artikel 1, geeft geen toegang tot de examens aan een universiteit of hogeschool.

2 Het bezit van dat getuigschrift geeft toelating tot het eerste leerjaar van de hogere technische scholen, de hogere textielscholen, de zeevaartscholen, de hogere landbouw-

scholen, de hogere tuinbouwscholen, de hogere landbouwtechnologische scholen en van de hogere bosbouw- en cultuurtechnische school, indien het is uitgereikt na een eindexamen, dat de vakken wiskunde en natuurkunde heeft omvat.

3 Het bevoegd gezag van een in het tweede lid bedoelde school kan tot de school toelaten de bezitter van een getuigschrift van met gunstig gevolg afgelegd eindexamen aan de school voor h.a.v.o., dat de in dat lid genoemde vakken niet heeft omvat.

5 Algemene gegevens dagscholen 1967

Het totale aantal zelfstandige scholen bedroeg bij de aanvang van het schooljaar 1967-1968: 462 tegen 465 in 1966. De vermindering wordt veroorzaakt door samenvoeging van enkele scholen tot één school.

Het totale aantal leerlingen bij het dag-v.h.m.o. is met 4,6% gestegen en kwam van 219 151 op 229 208. Openbaar onderwijs omvatte 31% van het totale aantal leerlingen, prot.-chr. onderwijs omvatte 23% van het totale aantal leerlingen, r.-k. onderwijs omvatte 40% van het totale aantal leerlingen, overig onderwijs omvatte 6% van het totale aantal leerlingen.

Tot de dagscholen voor v.h.m.o. werden 46 645 leerlingen voor het eerst toegelaten tegen 44 063 in 1966.

Hier van gingen naar:

gymnasium	4 220 of	9,1%
h.b.s.	12 992 of	27,9%
lyceum	25 433 of	54,5%
m.s.v.m.	1 849 of	4,0%
h.d.s.	61 of	0,1%
h.a.v.o.	436 of	0,9%
scholengemeenschap		
h.a.v.o./m.a.v.o.	1 654 of	3,5%
totaal	46 645 of	100 %

Naar richting:

openbaar	14 221 of	30,4 %
prot.-chr.	11 336 of	24,3 %
r.-k.	18 777 of	40,3 %
overig bijzonder	2 311 of	5,0 %
totaal	46 645 of	100 %

Van de 29 060 eindexamenkandidaten slaagden 25 162 of 89,2%. Van de 1449 staats-examenkandidaten gymnasium en h.b.s.-A/B slaagden 730 of 50,4%.

Aantal wekelijks gegeven lessen in de wettelijk verplichte vakken:

bevoegd	251 432 of	78,2%
onbevoegd	70 092 of	21,8%
totaal	321 524 of	100 %

Onbevoegd gegeven lessenaantal naar schoolsoort:

gymnasium	14 %	(zelfst.) h.d.s.	39 %
h.b.s.	25 %	h.a.v.o.	37 %
lyceum	20 %	h.a.v.o./m.a.v.o. - experiment	41 %
(zelfst.) m.s.v.m.	26 %	h.a.v.o. - kweekschool	51 %

6 Opleiding middelbare akten

Het aantal leerlingen bij de door het rijk gesubsidieerde opleidingen voor m.o.-aktenexamens (niet-universitaire opleidingen) bedroeg 13 227.

De grootste groepen werden gevormd door studerenden voor:

A-akten: pedagogiek	1770 leerlingen
Engels	1728 leerlingen
Frans	1411 leerlingen
Nederlands	1288 leerlingen
Duits	747 leerlingen
wiskunde	727 leerlingen
B-akten: Nederlands	523 leerlingen
Engels	353 leerlingen
Frans	335 leerlingen
Duits	274 leerlingen
pedagogiek	186 leerlingen
lichamelijke oefening	2152 leerlingen

7 Subsidiering bijzondere scholen:

naam	plaats	nieuw	afd.	gesubsidieerd per
Gereformeerde h.b.s.-B	Amersfoort	—	h.b.s.-B	1.1.67
r.-k. h.b.s.-A en -B	Brunssum	h.b.s.-A/B	—	1.1.67
Ichthuscollege	Drachten	—	gymn.	1.8.67
Christelijk Streekluc.	Ede	—	gymn.	1.1.67
St.-Jacobuscollege	Enschede	—	gymn.	1.1.67
Christelijke h.b.s.	Heerenveen	—	h.b.s.-A	1.1.67
2de Chr. h.b.s.	Leiden	—	h.b.s.-A	1.1.67
St.-Gabriëlcollege	Mook	gymn.	—	1.1.67
Chr. Lyceum Noord	Rotterdam	—	gymn.	1.1.67
Geref. Lyceum	Rotterdam	—	h.b.s.-A	1.1.67
Ref. College Blaucapel	Utrecht	—	gymn.	1.8.67
Mgr. Zwijnslyceum	Veghel	—	gymn.	1.8.67
Chr. h.b.s.-A en -B	Vlaardingen-W	h.b.s.-A/B	—	1.1.67

Subsidiering gemeentelijke scholen:

Gemeentelijk lyceum	Beverwijk	h.b.s.-A/B
---------------------	-----------	------------

De volgende scholen werden aangewezen als bevoegd tot het afnemen van het eind-examen en het uitreiken van het overeenkomstig eindgetuigschrift als aan de openbare school:

Chr. Lyceum	Amsterdam-W	m.s.v.m.
Herv. Lyceum-Zuid	Amsterdam	m.s.v.m.
Chr. Lyceum	Arnhem	h.b.s.-A/B, m.s.v.m.
Van der Puttlyceum	Eindhoven	gymn.
Thomas Morecollege	's-Gravenhage	m.s.v.m.
Twickelcollege	Hengelo	m.s.v.m.
2e Chr. h.b.s.	Leiden	h.b.s.-A
St.-Laurenscollege	Rotterdam	h.b.s.-A
Niels Stensencollege	Utrecht	h.b.s.-B
Thomas a Kempislyc.	Zwolle	m.s.v.m.
Chr. h.b.s.	Zwijndrecht	h b.s.-A/B

Algemene gegevens per 16.9.1967

	aantal scholen	leerlingen	eerst toegelatenen	aantal scholen naar richting	deelgenomen	geslaagd	%
h.b.s.	138	49 306	12 992	rijks-38 r.-k.-41	A - 6 888	6 081	88
	(144)	(52 306)	(12 445)	gem.-28 o.b.- 3	B - 9 433	7 741	62
gymnasium oud	77	18 545	4 220	p.-c.- 7	A - 2 735	2 453	90
	(80)	(19 661)	(4 393)	r.-k.-42	B - 2 884	2 492	86
lycea	192	110 868	25 433	rijks- 3 p.-c.-52			
	(185)	(103 792)	(22 880)	op. -13 r.-k.-55			
brugklassen	297 kl.	8 252		gem.-47 o.b.-22			
ath. onderb.	100 kl.	2 525					
gymnasium nieuw	8 kl.	170					
h.a.v.o.	73	12 782	2 090				
	(56)	(6 664)	(2 022)				
m.s.v.m.	33	29 923	1 849	gem.- 3 r.-k.-21	6 184	5 629	91
	(36)	(30 867)	(1 978)	p.-c.- 3 o.b.- 6			
h.d.s.	10	1 977	61	gem.- 3 r.-k.- 4	936	766	82
	(10)	(2 505)	(124)	p.-c.- 1 o.b.- 2			
h.a.s.	154	19 168		gem.-56 r.-k.-35	3-j.c.- 3 293	2 893	88
	(153)	(19 430)		p.-c.-12 o.b.-51	5-j.c.-1 384	1 102	80
avondlycea	18	5 420		gem.- 3 o.b.- 8	854	536	63
	(19)	(4 954)		r.-k.- 7			

De getallen, die betrekking hebben op het jaar 1966, zijn tussen haakjes vermeld.

Wijzigingen in de afdelingen van scholen en vorming van nieuwe scholen uit reeds bestaande: De tweede gemeentelijke h.b.s.-A te Amsterdam is per 16 augustus 1967 een afdeling h.b.s.-A van het Berlagelyceum geworden. Het gemeentelijk lyceum te Assen is per 16 augustus 1967 gevormd uit het gemeentelijk gymnasium en de gemeentelijke h.b.s. aldaar.

DETAILINFORMATIES

M.a.v.o.-diploma's

Op 26 mei 1967 ontvingen 42 leerlingen van de Prinses Juliana scholengemeenschap voor christelijk h.a.v.o. en m.a.v.o. in Dordrecht uit handen van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen de eerste m.a.v.o.-3-diploma's. Deze unieke gebeurtenis vond plaats in aanwezigheid van onder meer de burgemeester en de wethouder van onderwijs te Dordrecht en van twee inspecteurs voor het uitgebreid lager onderwijs. Sedert september 1965 experimenteren 36 u.l.o.-scholen in Nederland onder leiding van de pedagogische centra met het m.a.v.o. Een zestal andere u.l.o.-scholen is een experiment begonnen met een h.a.v.o.-m.a.v.o.-scholengemeenschap. In juni 1967 hadden 115 leerlingen van vier scholen uit dit zestal, die het m.a.v.o.-experiment startten met een eerste en tweede leerjaar, hun eindexamen driejarig m.a.v.o. met het mondeling gedeelte afgesloten.

Overgangswet W.V.O.

Zoals bekend regelt de Wet op het voortgezet onderwijs alle onderwijs na het basis-onderwijs tot aan het universitaire onderwijs, welke laatste tak van onderwijs in de Wet op het wetenschappelijk onderwijs van 22 december 1960 geregeld is. De Overgangswet w.v.o. is een rechtstreeks gevolg van de aanvaarding van de Wet op het voortgezet onderwijs, waarin de huidige structuur van het voortgezet onderwijs wordt herzien. De Overgangswet regelt dus de wijze, waarop de overgang naar de nieuwe structuur zal plaats hebben. Tevens wordt hierin bepaald dat de Wet op het voortgezet onderwijs met ingang van 1 augustus 1968 in werking zal treden, wordt het overgangsrecht geregeld en worden de wijzigingen, die in de Wet op het voortgezet onderwijs gewenst zijn, vastgelegd.

Voor de onderwijskundige historici wordt hieronder een chronologisch overzicht gegeven van de parlementaire geschiedenis der Overgangswet w.v.o.

Op 13 januari 1966 werd het ontwerp Overgangswet w.v.o. met de memorie van toelichting ingediend bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Op 13 juli 1966 werd het voorlopig verslag vastgesteld. Op 19 oktober 1966 werd bij de Tweede Kamer de memorie van antwoord op dit voorlopig verslag alsmede een uitvoerige nota van wijzigingen ingediend. Dit resulteerde in een gewijzigd ontwerp van wet. Op 28 december 1966 besloot de Tweede Kamer alsnog de Overgangswet w.v.o. vóór de verkiezingen in behandeling te nemen.

De Vaste Commissie voor onderwijs en wetenschappen sloot op 4 januari 1967 het mondeling overleg met de minister en staatssecretaris af.

Op 12 januari 1967 volgde het verslag van het mondeling overleg, dat tevens als eindverslag diende. Tevens werd op deze dag een tweede nota van wijzigingen ingezonden, zes dagen later gevolgd door een derde nota.

Op 18 januari 1967 vond de openbare beraadslaging plaats die de volgende dag werd voortgezet, op welke dag de minister van financiën de zitting bijwoonde om nadere uitleg te geven omtrent de financiële aspecten. Nadat het wetsontwerp artikelsgewijze werd behandeld, twee moties werden aangenomen, vijf ingediende amendementen door de Regering werden overgenomen, een amendement werd aangenomen en een werd ingetrokken en twee amendementen werden verworpen, werd het wetsontwerp bij zitten en opstaan aangenomen.

Op 10 maart 1967 werd het voorlopig verslag van de Eerste Kamer vastgesteld en op 30 mei 1967 verscheen het eindverslag, waarin opgenomen de memorie van antwoord. Op 28 juni 1967 heeft de Eerste Kamer de wet zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd. De aanwezige leden van de fracties van de v.v.d. en van de p.s.p. lieten aantekenen, dat zij geacht werden te hebben tegengestemd.

Tenslotte werd deze laatste mammoetfase afgesloten met de publikatie in het Staatsblad nr. 386 op 25 juli 1967, waardoor de Overgangswet w.v.o. kracht van wet heeft gekregen.

Geschiedisonderwijs

Twee jaar geleden heeft de Vereniging van geschiedenisleraren in Nederland in samenwerking met de inspectie van het v.h.m.o. en de pedagogische centra een commissie benoemd, om de doelstellingen van het vak geschiedenis voor het voortgezet onderwijs te omschrijven. Deze commissie heeft in het verslagjaar de resultaten van haar onderzoek in een rapport vastgelegd. In dit rapport vragen nieuwe inzichten de aandacht. Zo wil men in het geschiedisonderwijs minder plaats geven aan het doorgeven van een aantal statische feiten en opvattingen en meer de nadruk leggen op het ontwikkelen van krachten en vaardigheden, die de leerlingen beter zullen toerusten voor de samenleving van morgen. Zo'n vaardigheid is b.v. het kritisch kunnen waarderen. Het oordeel over verleden en heden moet rijper en genuanceerder worden, met besef voor de relativiteit van elke historische voorstelling en elk begrip. Men moet het verleden leren beoordelen niet alleen met de normen van diè tijd, maar ook met de maatstaven van ónze tijd, onze groep en onze persoonlijkheid.

Het geschiedisonderwijs moet beschouwd worden als een deel van het voortgezet onderwijs als geheel, geplaatst tegen de achtergrond van de opvoeding in het algemeen. Alleen indien het geschiedisonderwijs op deze wijze wordt gegeven, draagt het een positief aandeel in de vorming van de persoonlijkheid der leerlingen.

In dit licht beschouwd kan het rapport een basis vormen voor verdere discussie en voor een herziening van het geschiedisonderwijs, die een verrijking voor de leerlingen kan betekenen.

Daling aantal onbevoegde leraren

Bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs werd in het verslagjaar 21,8 % van alle lessen nog door onbevoegde leraren gegeven tegen 22,6 % in 1966 en 23,3 % in 1965. Het Centraal Bureau voor de Statistiek, waarvan deze cijfers afkomstig zijn, bericht dat de bevoegdheidssituatie bij de gymnasia het gunstigst ligt, met de lycea en h.b.s.-en op de tweede plaats.

1 *Technisch onderwijs*

Lager technisch onderwijs

De werkzaamheden in het verslagjaar hingen nauw samen met de voorbereiding van de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. Op basis van de adviezen, voortgekomen uit het overleg van de inspecteur-generaal van het onderwijs met de inspectie, de besturen- en lerarenorganisaties en de pedagogische centra kwamen algemene maatregelen van bestuur tot stand, waarbij voorschriften werden vastgesteld omtrent de inrichting van het onderwijs op dagscholen voor lager technisch onderwijs (Besluit l.t.o.) en voor het zelfstandig tweejarig lager algemeen voortgezet onderwijs (Besluit l.a.v.o.). In voorbereiding is een algemene maatregel van bestuur, regelende de eind-examens bij het lager technisch onderwijs, o.m. voor de T- en P-stroom.

Medewerking werd verleend aan de concipiëring van een algemene maatregel van bestuur, die uitvoering zal geven aan het bepaalde bij art. 24, derde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs, dat ook op een aantal vormen van lager technisch onderwijs van toepassing zal worden verklaard.

Van de zijde van de inspectie werd de gerichte voorlichting van de scholen ter hand genomen, terwijl vanwege het ministerie via de w.v.o.-post voorlichting werd gegeven omtrent de nieuwe wettelijke regelingen voor het onderwijs. Aflevering 2 van de w.v.o.-post bijv. was geheel gewijd aan een toelichting op het Besluit lager technisch onderwijs.

De afdoening van de lesroosters werd dit jaar geheel gedelegeerd aan de inspectie; bereikt werd daarmee dat de afdoening in het algemeen sneller geschiedde dan voorheen mogelijk was.

Ook op de scholen werden voorbereidingen getroffen met het oog op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. Zo werd op een aantal scholen een proef genomen met studielessen in het eerste leerjaar. De wijziging van het Bevoegdheidsbesluit n.o. 1955 (KB. van 12 oktober 1967, Stb. nr. 523) was in deze eveneens van betekenis, doordat daarbij de akte n ht werd ingesteld. Deze akte verleent bevoegdheid tot het geven van onderwijs aan scholen voor lager nijverheids- en uitgebreid lager nijverheids- onderwijs in algemene handvaardigheid en tekenen, overeenkomstig de opzet van de Wet op het voortgezet onderwijs. Gelet op de grote behoefte aan leraren voor het onderwijs in algemene handvaardigheid bij de inwerkingtreding van genoemde wet heeft een vijftal opleidingen voor leraren handvaardigheid/tekenen zich bereid verklaard een applicatiecursus in algemene handvaardigheid te geven voor die leraren, die uit hoofde van het bezit van een praktijkakte (akte n b, n f, n h, n i, n j, n k, n u, n w, n z) en het pedagogisch getuigschrift n.o. thans wettelijk bevoegd zijn voor een gedeelte van het handvaardigheidsonderwijs. De applicatiecursus mocht zich in een grote belangstelling verheugen: circa 90 leerlingen volgen een cursus.

Behalve de gebruikelijke vakantieleergangen – uitbreiding werd gegeven aan het systeem van vakantiecurssussen in de zomervakantie bij grote autobedrijven onder auspiciën van de Stichting v.a.m. – konden de praktijkleraren metaalbewerken dit jaar voor het eerst een bijscholingscursus van 10 dagen volgen in het gebruik van kunststoffen. In de komende jaren zal deze cursus worden voortgezet, zodat alle gegadigden na verloop van tijd de cursus kunnen hebben gevolgd. Een aanvang werd dit jaar gemaakt met een cursus voor directeurs van lagere technische scholen ten behoeve van het veiligheids- onderwijs.

De aanpassing aan de behoeften van het bedrijfsleven, vaak gepaard gaande met een wijziging van de structuur van de opleidingen, ging ook dit jaar in enige sectoren voort. Uiteraard spelen hierbij ook de pedagogische centra voor het beroepsonderwijs en onder hun supervisie werkende commissies hun rol. Aan enige scholen werd toestemming verleend voor een proef met een opleiding installatietechniek aan de hand van een leerplan, opgesteld door een gecoördineerde commissie ad hoc. De vierjarige opleiding installatietechniek omvat elementen van de driejarige opleiding koper-, lood- en zinkbewerken en van de opleiding voor het centrale verwarmingsbedrijf en kan dus worden aangemerkt als een verbreding van de oude opleiding koper-, lood- en zinkbewerken. Van een soortgelijke verbreding is sprake bij de nieuwe opleiding algemene motorvoertuigtechniek, een opleiding waarin elementen van de opleidingen autoherstellen en landbouwwerktuigherstellen zijn geïncorporeerd. Een aantal scholen ontving toestemming om op experimentele basis met deze opleiding een aanvang te maken. Een gecoördineerde commissie ad hoc is bezig richtlijnen op te stellen voor het leerplan van de nieuwe opleiding.

Ook de opleiding van meerbegaafden kreeg aandacht. De prot.-chr. studietoelcommissie voor het beroepsonderwijs bracht het eindrapport uit over het zoeken naar de mogelijkheid van een speciale opleiding voor meerbegaafde leerlingen. De coördinatiecommissie technisch onderwijs heeft een publicatie over dit onderwerp, met name over het zgn. theoretisch-technisch onderwijs, in voorbereiding.

Ook instanties die niet direct met schoolzaken te maken hebben, houden zich meer-malen met onderwijszaken bezig. Zo heeft het bestuur van de Stichting tot bevordering van het vakonderwijs op het gebied van de Elektronica (SVEN) op verzoek van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen een rapport opgesteld met aanbevelingen voor het inrichten van het elektronica-onderwijs in Nederland, onder meer aan de scholen voor lager technisch onderwijs. Het rapport werd ter kennis van de scholen gebracht. De Stichting Bevordering Wegenbouw bood eind 1967 een rapport aan, waarin de oprichting van een vierjarige afdeling weg- en waterbouw bij het lager technisch onderwijs werd bepleit. Het rapport is in studie genomen.

Uitgebreid technisch onderwijs

De bij wijze van proef met ingang van het cursusjaar 1966-1967 voor een aantal

scholen voor lager technisch onderwijs aangevangen afdoening van de lesroosters door de inspectie werd dit jaar voortgezet en uitgebreid met de lesroosters van de scholen voor uitgebreid lager technisch onderwijs, nautisch onderwijs, lerarenopleiding technisch beroepsopleiding en kunst- en kunstnijverheidsopleiding.

Met ingang van het cursusjaar 1967-1968 is een zevental scholen voor uitgebreid lager nijverheidsopleiding, te weten de u.t.s. te Alkmaar, de chr. u.t.s. te Almelo, de Hendrick de Keyerschool te Amsterdam, de gemeentelijke u.t.s. te 's-Hertogenbosch, de u.t.s. te Terneuzen, de chr. u.t.s. te Utrecht en de (uitgebreid lagere) autotechnische school te Apeldoorn bij wijze van experiment aangevangen met de opleidingsvorm, die na gepleegd overleg in de kringen van het uitgebreid technisch onderwijs onder de werking van de Wet op het voortgezet onderwijs wenselijk wordt geacht.

De voorwaarden voor toelating waren aangepast aan de eisen die onder de Wet op het voortgezet onderwijs zullen gelden. Er is uitgegaan van een opleidingsduur van vier jaar, waarbij het derde jaar een praktijkjaar zal zijn.

Naast deze opleiding nieuwe stijl bleef aan de genoemde scholen de gelegenheid bestaan de opleiding volgens de oude stijl te volgen.

Het aantal leerlingen, dat zich voor de uitgebreid technische scholen meldde en het aantal dat werd toegelaten, vertonen nog steeds een stijgende lijn. Een en ander blijkt uit de volgende cijfers die de aantallen aangemelde en toegelaten leerlingen vermelden bij de aanvang van de cursussen 1967-1968, 1966-1967 en 1965-1966.

	schakelklas			1e leerjaar			totaal		
	1967 1968	1966 1967	1965 1966	1967 1968	1966 1967	1965 1966	1967 1968	1966 1967	1965 1966
aangemeld	6 536	6 356	5 453	6 929	5 548	5 256	13 465	11 904	10 709
toegelaten	3 298	3 266	2 840	4 067	3 410	3 007	7 375	6 676	5 847

Uit een enquête, gehouden in samenwerking met de Vereniging uitgebreid technische scholen, blijken zich voor de cursus 1967-1968 de volgende aantallen nieuwe leerlingen te hebben gemeld.

	voor de schakelklas	voor het 1e leerjaar oude stijl	nieuwe stijl
totaal	6 536	5 553	1 376
hiervan konden worden toegelaten	3 298	3 219	858
niet geplaatst konden worden en wel	3 238	2 334	518
1 wegens ruimtegebrek	571	279	73
2 wegens ongeschiktheid	2 399	1 464	388
3 i.v.m. plaatsing op andere u.l.n.o.-school	78	118	24
4 om andere redenen	190	473	33

Uit dit overzicht zou blijken, dat totaal 923 leerlingen wegens ruimtegebrek niet konden worden geplaatst. Gebleken is evenwel, dat vóór 1 oktober nog een deel van deze leerlingen kon worden toegelaten in de plaatsen van nieuw toegelaten leerlingen die reeds vóór deze datum de school hadden verlaten.

Er wordt thans onderwijs gegeven aan 49 uitgebreid technische scholen. Aan deze scholen zijn 16 650 leerlingen in opleiding, bovendien zijn nog 3712 leerlingen in het praktisch leerjaar werkzaam.

Voor drie scholen werd rijkssubsidie toegkend t.w. Gouda (alg.), Stadskanaal (alg.) en Oss (r.-k.). Aan de scholen te Almelo (chr.), Stadskanaal (alg.), Oss (r.-k.) en Venlo (r.-k.) werd een aanvang met het onderwijs gemaakt.

De huisvesting van de scholen wordt bij voortduring uitgebreid en verbeterd. In 's-Gravenhage kon een nieuw schoolgebouw voor de uitgebreid technische school (alg.) in gebruik worden genomen.

In aanbouw zijn scholen te Almelo (chr.), Arnhem (alg.), Drachten (chr.), 's-Gravenhage (school voor de fotografie en fototechniek), 's-Hertogenbosch (gem.), Hilversum (alg.), Hoozeveen (chr.), Nijmegen (r.-k.), Roermond (r.-k.), Rotterdam (gem.) en Utrecht (alg.). Aan een viertal scholen wordt de huisvesting verbeterd en uitgebreid.

Hoger technisch onderwijs

Zoals in het vorige Onderwijsverslag reeds werd medegedeeld is op 29 september 1966 de Studiecommissie coördinatie technisch wetenschappelijk onderwijs - hoger technisch onderwijs (Studiecommissie two-HTO) ingesteld. In het verslagjaar vonden de vergaderingen van deze commissie en haar subcommissies/werkgroepen regelmatig voortgang. In het begin van het verslagjaar werd een interimrapport omtrent de tot dan verrichte werkzaamheden aan de staatssecretaris aangeboden. Als onderdeel van haar opdracht heeft de commissie op 9 maart 1967 tevens een interimadvies uitgebracht inzake de uitvoering van artikel 27, derde lid van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs en in overweging gegeven ter uitvoering van deze bepaling het Academisch Statuut aan te vullen in die zin, dat de bezitter van een h.t.s.-getuigschrift zonder voorafgaand onderzoek wordt toegelaten tot het afleggen van examens aan alle afdelingen van de technische hogescholen. Het advies van de commissie is voorgelegd aan de technische hogescholen.

Ten aanzien van de invoering van de hogere technische school-nieuwe stijl zijn met ingang van het cursusjaar 1967-1968 op alle scholen het voorbereidend jaar en het nieuwe eerste cursusjaar ingevoerd; op 17 van de 23 scholen is ook een aanvang gemaakt met het nieuwe tweede cursusjaar.

De experimenten met het voorbereidend jaar en het eerste leerjaar zullen moeten worden geëvalueerd en nog enkele jaren worden voortgezet.

Ook de werkzaamheden van de Commissie assiterend laboratoriumpersoneel/analisten vonden in het verslagjaar voortgang. De commissie bracht een interimrapport uit waarin, gezien de verwachte behoefte, wordt geconcludeerd dat moet worden gestreefd

naar 16 centrale opleidingsscholen voor een volledige opleiding en 7 instituten met een beperkte opleidingsmogelijkheid.

Tegen het einde van het verslagjaar bracht de commissie voorts een rapport uit houdende onder meer voorstellen met betrekking tot de inrichting van het onderwijs binnen de daarbij voorgestelde opleidingen. Dit rapport is ten departemente in studie genomen. Momenteel zijn onder subsidieverband 17 opleidingen (8 dag- en avondopleidingen) werkzaam; 5 scholen beperken zich tot de zgn. basale opleiding (laborant en leerling-analist). De overige 12 opleidingen omvatten ook de zgn. afsluitende opleidingen.

Individueel technisch onderwijs

In het begin van het jaar vond onder leiding van de directeur technisch beroeps-onderwijs op het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen de gebruikelijke bespreking plaats met de afgevaardigden van de bonden van besturen voor beroeps-onderwijs terzake van het individueel technisch onderwijs spreidingsplan. Overeenstemming werd bereikt over de i.t.o.-opleidingen, die in 1967 met het onderwijs zouden kunnen aanvangen.

De drie bonden hebben hun inspanning ten behoeve van het individueel technisch onderwijs gebundeld door de instelling van een werkgroep, die zich ten doel stelt de conditionering voor het i.t.o. te verbeteren. De werkgroep heeft zich beraden over een spreidingsplan op langere termijn, welk plan met instemming van de bonden begin oktober 1967 aan de staatssecretaris werd aangeboden en thans wordt bestudeerd. Het plan voorziet in een spreiding van i.t.o.-opleidingen (scholen en afdelingen) tot een totaal van ruim 130.

In 1967 werd het totale aantal werkende i.t.o.-opleidingen uitgebreid tot 79.

Na veel voorbereidend werk kon dit jaar de pedagogisch-didactische applicatiecursus voor i.t.o.-leraren aanvangen, voorlopig op experimentele basis en derhalve op bescheiden schaal.

Leerlingen

De stijging van het aantal leerlingen bij scholen voor l.t.o. (lager technische en vak-scholen) zette zich voort. Toegelaten werden volgens de voorlopige cijfers 39 629 leerlingen (in 1966: 39 305) voor een eerste getuigschrift en 3884 leerlingen voor een tweede getuigschrift (in 1966: 2511). In totaal waren bij het l.t.o. bij het begin van het schooljaar 1967-1968 aanwezig 137 913 leerlingen (in 1966: 132 449 leerlingen). De stijging zal, gelet ook op het aantal leerlingen voor een tweede getuigschrift, beïnvloed zijn door de dreigende jeugdwerkloosheid in bepaalde sectoren van het bedrijfsleven, die ouders vermoedelijk deed besluiten hun jongen langer op school te houden. Een neveneffect van de minder gunstige situatie op de arbeidsmarkt, dat zich vooral manifesteerde bij de bouwvakken, is ook de keuze van de leerlingen na het eerste leerjaar van de lagere technische scholen. Voorlopige cijfers wijzen er op, dat meer leerlingen dan gebruikelijk

een opleiding kozen in de metaalsector ten koste van de opleidingen in de bouwsector (met name timmeren en metselen).

Een en ander benadrukt nog eens, dat het lager technisch onderwijs de opleiding niet moet richten op een bepaald beroep, doch op een aantal beroepen gezamenlijk met een zo breed mogelijke basis. De realisatie daarvan vraagt maatregelen op langere termijn. Ook het aantal leerlingen bij het individueel technisch onderwijs nam weer toe: toegelaten werden tot het eerste leerjaar 4623 leerlingen (in 1966: 4189); in totaal waren aanwezig bij de aanvang van het schooljaar 1967-1968: 11 942 leerlingen tegen 9710 bij de aanvang van het voorafgaande schooljaar.

Wegens ruimtegebrek moesten 415 leerlingen die voor toelating waren geschikt bevonden, worden afgewezen.

DETAILINFORMATIES

Hogere textielschool Enschede

Met ingang van het schooljaar 1967-1968 betrad de hogere textielschool te Enschede nieuwe opleidingsterreinen. Reeds in mei 1966 had het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen toestemming verleend tot het realiseren van de opleidingen chemische techniek met de differentiaties chemische textieltechniek, kunststofbereiding, verven en lakken en de opleiding fysische techniek met de differentiaties mechanische textieltechniek, kunststoffenverwerking en papier. De school kent thans drie opleidingsmogelijkheden, te weten: de technisch-organisatorische richting en de technisch-wetenschappelijke richting, die vier jaren duren, en een driejarige technisch-commerciële richting. Van alle drie richtingen maakt een praktijkjaar deel uit.

François Vatschool

In het verslagjaar werd het nieuwe gebouw van de François Vatschool te 's-Gravenhage in gebruik genomen. In deze school, die ressorteert onder de Vereniging voor technisch onderwijs, vanouds 'De Ambachtsschool' te 's-Gravenhage, vinden opleidingen plaats voor de brood- en banketbakkerij en het horecabedrijf. Het nieuwe gebouw omvat 19 lokalen, waaronder 2 broodbakkerij- en 2 banketbakkerijlokalen, 2 keukens, 2 restaurants, 1 gymnastieklokaal en een ruime kantine. De school, die is berekend op 350 leerlingen, telde in het verslagjaar 217 dagschool- en 171 'part-time'-leerlingen.

Verkeerskunde

Op initiatief van het Nederlands instituut van registeringenieurs en afgestudeerden van hogere technische scholen en van het Koninklijk instituut van ingenieurs werd aan de hogere technische school voor de bouwkunde te Utrecht met ingang van 28 februari 1967 een cursus verkeerskunde gegeven. Er is grote behoefte aan verkeerskundigen op

verschillend niveau, terwijl de beperkte scholingsmogelijkheden ten aanzien van de hogere technische school onvoldoende worden geacht. Deskundigen uit overheidsdiensten en van particuliere ingenieursbureaus geven gedurende ongeveer een jaar op twee avonden per week nadere informatie aan h.t.s.-leraren en een beperkt aantal h.t.s.-afgestudeerden in de vakrichting weg- en waterbouwkunde, die reeds op het terrein van de verkeerskunde werkzaam zijn, over onder meer de volgende onderwerpen: algemene inleiding verkeer en vervoer; eigenschappen van de weg, voertuigen, bestuurders en van het verkeer; onderzoek, waarnemingsmethoden en -technieken; verkeersanalyse en verkeersprognose; geometrisch ontwerp, capaciteit en vormgeving; inleiding tot de stedenbouwkunde en planologie; eenvoudige statistische begrippen en bewerkingen; informatieverwerking en rekentechnieken.

Procestechniek

Op 17 februari 1967 heeft bij Koninklijk besluit de christelijke lagere technische school te Beverwijk toestemming verkregen aan de school een afdeling procestechniek te verbinden. Deze, voor de IJmond geheel nieuwe opleiding, zal in een grote behoefte aan vakkrachten in de procesindustrie voorzien. De vakopleiding bestaat uit een theoretisch gedeelte en een praktijkgedeelte in leerlingstelselverband en vindt plaats onder toezicht van de Stichting vakopleiding procesindustrie (VAPRO) en wordt na twee jaar met een examen afgesloten. Mede door het stimulerende werk van de genoemde stichting bestaat thans in ons land op elf plaatsen de mogelijkheid een basisopleiding voor bedieningsvakman te volgen.

School voor schoenbedrijf

Met ingang van september 1967 is de Haagse technische school voor het schoenbedrijf gesloten. Het aantal leerlingen was dermate gedaald dat het instandhouden van de semi-rijksvakopleiding niet langer verantwoord was.

Gedurende zestig jaar voorzag deze school de provincie Zuid-Holland en in het bijzonder de stad 's-Gravenhage van schoenmakers. Thans is de belangstelling van jonge mensen voor dit onderwijs absoluut tot beneden het toelaatbare minimum gedaald. Het machinepark van genoemde school wordt door andere technische scholen overgenomen.

2 Nautisch onderwijs

De reorganisatie van de opleidingen van stuurlieden (verlenging van twee tot drie jaar) is zover gevorderd dat aan de hogere zeevaartscholen binnenkort geen opleidingen voor het getuigschrift AS meer zullen zijn verbonden.

De werkgroep zeevaartonderwijs van de inspectie beraadt zich over het verslag van de Commissie vakopleiding van het visserijschap inzake de reorganisatie van het visserijonderwijs.

DETAILINFORMATIE

In 1963 werd de eerste havenvakschool ter wereld aan de Waalhaven te Rotterdam onder veel 'vlagvertoon' geopend.

Op 31 januari 1967 werd de tweede havenvakschool opgericht. Het voormalige Schotse schip 'Cecilia' werd verbouwd tot instructievaartuig en herdoopt in 'Jan Backx'.

Op het schip is een internaat ingericht voor 70 leerlingen. Deze ontwikkeling van het Nederlandse havenvakonderwijs wordt in het buitenland met bewondering en belangstelling gadeslagen. Met medewerking van de stichting vakopleidingen havenbedrijf zijn ook in Amsterdam, Londen, Liverpool, Gotenburg, Piraeus, Ashod (Israël) en Keelung (Formosa) havenvakscholen voor de toekomstige jonge arbeiders gevestigd.

3 *Huishoud- en nijverheidsonderwijs*

a Wetgeving en bestuur

Zoals reeds eerder vermeld trad op 1 augustus 1967 in werking de Overgangswet w.v.o. (Wet van 30 juni 1967, Staatsblad nr. 386), die onder meer de inpassing regelt van de bestaande scholen in onder anderen scholen voor huishoud- en nijverheids- onderwijs. Voorts kwam in het verslagjaar het Besluit lager huishoud- en nijverheids- onderwijs tot stand (Koninklijk besluit van 26 oktober 1967, Staatsblad nr. 528). Dit besluit treedt in werking op 1 augustus 1968.

Een soortgelijke algemene maatregel van bestuur ter regeling van de eindexamens van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs kwam in concept gereed en werd vervolgens besproken in de werkgroep lager huishoud- en nijverheidsonderwijs.

Die werkgroep is één van de groepen, welke zich onder leiding van de inspecteur-generaal voor het onderwijs beraden over de inhoud van de onderwijskundige algemene maatregelen van bestuur in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs.

Vervolgens kwam op grond van artikel 24, derde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs op 13 december 1967, Staatsblad nr. 667, een Koninklijk besluit tot stand, waarbij voor wat betreft het huishoud- en nijverheidsonderwijs de scholen en afdelingen voor individueel nijverheidsonderwijs voor meisjes (i.n.o.m.), de gemeentelijke dagvakschool voor kappers en kapsters te Rotterdam, alsmede de scholen behorende tot het hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs en de leraressenopleidingen zijn aangewezen als scholen/afdelingen, waarvan de leerplannen dienen te worden goedgekeurd door de minister.

In het verslagjaar kwam voorts een wijziging van het Bevoegdhedenbesluit n.o. 1955 gereed (Koninklijk besluit van 12 oktober 1967, Staatsblad nr. 523). Tenslotte werden in verband met de nieuwe wetten op het terrein van de sociale verzekering, die op 1 juli 1967 in werking zijn getreden, besprekingen gevoerd met belanghebbende personen en instanties over de consequenties, welke daaruit voortvloeien voor de stagiaires bij het huishoud- en nijverheidsonderwijs.

b Commissies

In het verslagjaar hebben de werkgroepen lager huishoud- en nijverheidsonderwijs en middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs hun werkzaamheden voortgezet, terwijl een soortgelijke werkgroep voor het hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs werd ingesteld en met haar werkzaamheden is aangevangen. Beide eerstgenoemde werkgroepen brachten een eindrapport uit over de concept-algemene maatregelen van bestuur voor het lager en middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs. De besprekingen over de ontwerp-algemene maatregel van bestuur ter regeling van de eindexamens van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs waren in het verslagjaar nog niet afgesloten. In het kader van haar rapport over de eventuele instelling van een leerlingstelsel gezinshelpster en van de mogelijkheden in dit verband voor leerlingen van het individueel nijverheidsonderwijs voor meisjes (i.n.o.m.) tegen de achtergrond van de Wet op het leerlingwezen, pleegde de desbetreffende ambtelijke werkgroep overleg met de Stichting Dienstverlenende en Verzorgende Beroepen voor wat betreft het opleidingsaspect en met de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging als representante van het relevante werkterrein.

c Scholen en leerlingen

Per 1 januari 1967 waren er 593 nijverheidsscholen voor meisjes, waarvan 323 huishoudscholen en 270 landbouwhuishoudscholen. Het aantal leerlingen, dat de aan deze scholen verbonden opleidingen bezocht, was 131 968, waarvan er 92 614 waren ingeschreven bij de huishoudscholen en 39 354 bij de landbouwhuishoudscholen. Het aantal leerlingen van de aan deze scholen verbonden cursussen beliep in totaal 87 361, waarvan 58 934 aan de huishoudscholen en 28 427 aan de landbouwhuishoudscholen. Het totale aantal leerlingen van de ambulante landbouwhuishoudcursussen was in het verslagjaar 1949.

Aan de nijverheidsscholen voor meisjes wordt onderwijs gegeven op lager, uitgebreid lager en middelbaar niveau. In de terminologie van de Wet op het voortgezet onderwijs: op het niveau van lager, middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

In het verslagjaar bezochten in totaal 105 815 leerlingen de lagere opleidingen, waarvan 71 392 leerlingen de opleidingen volgden, verbonden aan de huishoudscholen en 34 423 leerlingen de opleidingen, verbonden aan de landbouwhuishoudscholen.

Van enkele van de meest voorkomende lagere opleidingen worden hieronder, onderscheiden naar huishoudscholen en landbouwhuishoudscholen, afzonderlijke cijfers gegeven:

	huishoud- scholen	landbouw- huishoud- scholen		huishoud- scholen	landbouw- huishoud- scholen
2-jarige primaire opleiding	47 729	25 599	assistente A	6 666	3 471
2-/3-jarige			assistente H	2 835	2 986
i.n.o.m.-afdeling	2 247	287	assistente N	3 615	800
			leerl.-verkoopster	1 825	116

Het aantal vrouwelijke leerlingen, dat een opleiding in het kader van het leerlingstelsel volgde (o.a. huishoudhulp, kleuterhulp, gezinshulp, verzorgingsassistente, confectie-naaister, tricotnaaister, stopster en nopster, schoenstikster, kapster) was in totaal 3637. Hiervan volgden in totaal 872 leerlingen de eerste drie genoemde opleidingen, 1694 leerlingen de opleiding tot confectie-naaister, 225 leerlingen de opleiding tot tricotnaaister en 524 leerlingen de opleiding tot kapster. Het aantal leerlingen, dat onderwijs volgde aan de kappersvakscholen te 's-Gravenhage en Rotterdam, bedroeg in het verslagjaar 388.

De uitgebreid lagere opleidingen werden door in totaal 21 307 leerlingen bezocht. Hiervan waren 17 282 leerlingen ingeschreven aan de huishoudscholen en 4025 leerlingen aan de landbouwhuishoudscholen. De meest bezochte uitgebreid lagere opleidingen waren:

	huish. scholen	landbouw- huish. scholen		huish. scholen	landbouw- huish. scholen
3-jarige voor- opleiding voor lerares n.o.	1 158	312	vooropleiding verzorgende beroepen	689	434
vormingsklas	3 605	862	inrichtings- assistente	3 876	2 100
kinderverzorgster (in koloniehuzen)	2 997	215	kostuumnaaister	2 531	76

Voorts bezochten in totaal 540 leerlingen de zes zelfstandige cursussen tot opleiding van apothekerassistenten.

Tot de middelbare opleidingen behoren onder meer de opleidingen tot lerares bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes, de vooropleiding diëtiste en de opleiding diëtiste. Bij de middelbare opleidingen waren in totaal 4846 leerlingen ingeschreven. Hiervan volgden 4426 leerlingen de opleidingen tot lerares bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes (N-akten), waarvan 3520 aan huishoudscholen en 906 aan landbouwhuishoudscholen. Aan de vooropleiding diëtiste (drie opleidingen) en de opleiding diëtiste (één opleiding) namen deel resp. 145 en 17 leerlingen.

4 Land- en tuinbouwonderwijs

1965-1966

Algemeen

In de loop van het schooljaar 1965-1966 zijn er in alle geledingen van het land- en tuinbouwonderwijs weer bijzondere activiteiten aan de dag gelegd.

Bij het lager land- en tuinbouwonderwijs is wat het vak Engels betreft na de nodige bijscholing van de hierbij betrokken leraren op een 30-tal scholen een proef genomen

met de zogenaamde 'oral approach'-methode, terwijl op een 60-tal scholen een begin is gemaakt met gericht verkeersonderwijs.

In nauwe samenwerking met de pedagogische bureaus voor het landbouwonderwijs is het programma van de lagere land- en tuinbouwscholen met eenvoudig leerplan nog eens kritisch doorgelicht, teneinde tot een pedagogisch-didactisch en methodisch nog meer verantwoorde opzet en uitvoering van dit programma te geraken.

Ook gedurende deze verslagperiode is in nauw overleg met de hierbij betrokken schoolbesturen onder auspiciën van de zgn. saneringscommissie – waarin vertegenwoordigers van de centrale landbouworganisaties, van de agrarische bedrijfsbonden en van de directie landbouwonderwijs zitting hebben – voortgang gemaakt met de verdere aanpassing van het aantal lagere land- en tuinbouwscholen aan het leerlingenbestand.

Bij deze activiteit wordt aan het aspect van een zo goed mogelijke spreiding in samenhang met de bereikbaarheid der scholen de nodige aandacht geschonken. Tegenover het onontkoombaar teruglopen van het aantal scholen staat de zich duidelijker aftekenende winst van een betere gemiddelde leerlingenbezetting aan de overblijvende scholen, hetgeen de onderwijskundige mogelijkheden aan die scholen alleen maar ten goede kan komen.

Het landelijke orgaan voor het leerlingstelsel in de land- en tuinbouw is gedurende deze verslagperiode tot stand gekomen. Behalve aan de onderwijskundige vormgeving van de opleidingsprogramma's is bijzondere aandacht besteed aan de werving van leerlingen.

In de loop van deze verslagperiode zijn de besprekingen binnen de werkgroepen die de uitvoeringsvoorschriften met betrekking tot de inrichting van het lager, middelbaar en hoger landbouwonderwijs op grond van de Wet op het voortgezet onderwijs voorbereiden, intensief voortgezet. Het rapport van de adviescommissie bedrijfs-economisch onderwijs (zgn. commissie-Thurlings) kon in januari 1966 aan de directeur-generaal van de landbouw worden aangeboden.

Deze verslagperiode betekende tevens het tweede schooljaar, waarin het experiment met het tweejarige middelbare landbouwschool-B-leerplan aan elf middelbare landbouwscholen werd voortgezet. Hoewel de belangstelling voor deze cursus groot bleek te zijn, is het nog te vroeg op de betekenis van deze alternatieve mogelijkheid ten opzichte van de reeds bestaande en gehandhaafde cursus van twee wintersemesters met zomerpraktijkperiode nader in te gaan.

Bij Koninklijk besluit werd te rekenen van 1 juli 1966 de naam van de Rijks Hogere School voor Tropische Landbouw te Deventer, waaraan ook reeds een afdeling Nederlandse landbouw verbonden was, gewijzigd in Rijks Hogere Landbouwschool te Deventer. Overigens blijft deze h.l.s. afdelingen voor tropische en Nederlandse landbouw omvatten.

Tenslotte – doch niet als de minst belangrijke – moeten worden vermeld de vele applicatie-activiteiten voor een groot aantal uiteenlopende vakken ten behoeve van de leraren, op de onderscheiden niveaus van het landbouwonderwijs werkzaam. Van

deze zo doeltreffende mogelijkheden tot het 'bij de tijd' houden van de leraren werd wederom in een verheugend ruime mate door de leraren gebruik gemaakt.

A Hoger landbouwonderwijs

De stijging van het aantal studenten aan de landbouwhogeschool te Wageningen heeft zich ook in het afgelopen jaar voortgezet. In de laatste zes studie jaren waren de hieronder opgegeven aantallen studenten voor volledig onderwijs aan de hogeschool ingeschreven:

1969-61	1147
1961-62	1252
1962-63	1355
1963-64	1515
1964-65	1805
1965-66	1970

De toename van de studentenbevolking ten opzichte van het voorgaande studiejaar bedroeg voor de hogeschool 9%, terwijl de landelijke toename, berekend naar voorlopige tellingen in april 1966, 10% bedroeg. In herinnering wordt gebracht, dat de toename in het voorgaande jaar ten opzichte van het daaraan voorafgaande jaar 1963-1964 nogal belangrijk was, nl. 19%, tegenover landelijk 11%.

Het aantal afgestudeerden in het afgelopen studiejaar, 156, was het grootste dat tot dusver aan de landbouwhogeschool in één studiejaar werd bereikt; tevoren vielen de grootste aantallen in 1950-1951 en 1952-1953 met resp. 134 en 133. De sterke stijging van het aantal afgestudeerden in 1965-1966 is een gevolg van de omstandigheid dat de studentengeneraties, die nu tot afstuderen geraken, weer belangrijk groter zijn dan die in de voorafgaande jaren.

Gaven de betrekkelijk grote aantallen afgestudeerden in de eerste tien jaren na de oorlog enige tijd daarna aanleiding tot een groter aantal promoties, omstreeks 20 per jaar, de daling in de daarna volgende jaren van het aantal afgestudeerden, afkomstig uit kleinere generaties, kan de opgetreden en naar wij verwachten tijdelijke teruggang van het aantal promoties tot 10 in dit verslagjaar verklaren.

De stijging van het aantal studenten en de stormachtige ontwikkeling op het terrein der wetenschappen noodzaken tot bezinning en planning.

Op de voor hogescholen en universiteiten gebruikelijke wijze wordt in commissoriaal verband studie gemaakt van toekomstige ontwikkelingen, onderwijs en onderzoek betreffende. Met name de Commissie voor de herziening van het hogeschoolstatuut en de Commissie ter voorbereiding van het ontwikkelingsplan verrichten vele moeizame en tijdrovende werkzaamheden. De hogeschool ontbeert daarbij nog de uitbouw van haar bureau tot een eenheid die de begeleiding van deze werkzaamheden tot haar normale taak kan rekenen.

Vanzelfsprekend heeft ook het hoger onderwijs te Wageningen met ruimteproblemen te kampen. In het verslagjaar konden geen grote eenheden tot stand komen noch worden aangevat. Min of meer incidentele uitbreidingen of verbeteringen werden gerealiseerd. Overigens deelt de hogeschool met het gemeentebestuur van Wageningen de vrees, dat de vlucht uit de ruimteproblemen in de laagbouw van tijdelijke barakken aan de stedenbouwkundige der gemeente problemen van permanente aard kan bezorgen. Daarnaast is de situatie ten aanzien van de terreinen voor toekomstige nieuwbouw benard te noemen. In dit verband is het echter wel van belang te vermelden dat besprekingen over beschikbaarstelling van terreinen in Oostelijk-Flevoland voor proefbedrijven en proefvelden gestadig vorderen.

Uiteraard scheidt de stijging van het aantal studenten ook problemen ten aanzien van de studentenhuysvesting enerzijds en vraagt deze ook een intensivering van de voorlichtingsactiviteiten anderzijds.

In het studieprogramma hebben in het afgelopen jaar twee nieuwe elementen voor het eerst toepassing gekregen, de verplichting het eerste gedeelte van het kandidaatsexamen af te leggen voordat de studie voor het tweede gedeelte wordt aangevat en de mogelijkheid tot vervanging van vakken uit het in het statuut omschreven kandidaatsprogramma door andere vakken.

In juni 1966 zijn voor het eerst kandidaats-A-examens in de nieuwe stijl afgenomen. Van degenen die zich aanmeldde bleek het merendeel respectabele resultaten te hebben behaald. Slechts een klein aantal kon niet worden toegestaan een aanvang met de B-practica te maken. De mogelijkheid tot vervanging van vakken in de kandidaatsstudie heeft tot dusver minder weerklank gevonden dan werd verwacht. Wel zijn voor een aantal studierichtingen hierdoor correcties in de studieprogramma's aangebracht, die feitelijke verbeteringen inhouden van het statuut, zoals dit in 1956 werd vastgesteld.

B Middelbaar landbouwonderwijs

De rijks en bijzondere hogere landbouwscholen werden bezocht in totaal door 1360 leerlingen, waarvan er 363 werden gediplomeerd.

De rijks en bijzondere middelbare landbouwscholen waren gevestigd in een vijftigtal plaatsen, verspreid over geheel Nederland. De zomerlessen werden regelmatig aan vrijwel alle scholen gegeven. Zij zijn op de praktijk gericht en omvatten onderwerpen als: kennis van grassen en onkruiden, graslandbeoordeling en veldbodemkunde, plantenteelt en plantenziekten, beoordelen van proefvelden, rundvee- en varkensbeoordeling en veefokkerij.

Wederom werd aandacht besteed aan ruil- en herverkaveling en streekverbeteringsprojecten.

Reeds in vorige verslagen werd melding gemaakt van het zgn. middelbare landbouwscholen-experiment, dat in september 1964 werd begonnen aan een elftal scholen. Dit experiment hield in de invoering van een meer uitgebreid leerplan van twee volledige

leerjaren (B-leerplan), met inbegrip van één of meer perioden van begeleide praktijk, een en ander naast het bestaande leerplan van twee winterhalfjaren (E-leerplan). Bevat het E-leerplan ± 1900 lesuren in totaal, het experimentele leerplan startte met ± 2550 lesuren, waarvan een klein gedeelte aan één of meer landbouwpraktijkscholen moest worden doorgebracht.

Het grotere aantal lesuren, dat in het experimentele B-leerplan beschikbaar kwam, moest hoofdzakelijk worden besteed ten behoeve van de algemene, maatschappelijke en culturele vorming en van het onderwijs in bedrijfseconomie en in de landbouwwerktuigkunde.

Voorts werd op de experimenteerscholen gedurende de eerste negen weken van het eerste leerjaar een inleidende cursus opgenomen met gediifferentieerde leerplannen, al naar gelang de vooropleiding van de leerlingen. Op deze wijze werd getracht de verschillen in die vooropleiding te overbruggen. Bovendien bood deze voorcursus (na afloop daarvan) aan directeur en leraren de gelegenheid te adviseren of de leerling geschikt kon worden geacht om het zwaardere B-programma te volgen, dan wel of het toch maar beter zou zijn het E-leerplan te kiezen.

Er bestond van de zijde der belanghebbenden veel belangstelling voor dit experiment, maar juist vanwege het experimentele karakter moest het aantal deelnemende scholen beperkt blijven. De minister van landbouw en visserij wees een elftal scholen aan. Deze scholen worden hieronder vermeld, met achter elke het aantal leerlingen, dat in 1964-1965 de E- dan wel de B-richting had gekozen.

	E	B
rijks middelbare landbouwschool te Alkmaar	28	20
rijks middelbare landbouwschool te Drachten	21	22
rijks middelbare landbouwschool te Emmen	37	18
rijks middelbare landbouwschool te Schoondijke	9	21
rijks middelbare landbouwschool te Zutphen	25	29
chr. middelbare landbouwschool te Gorinchem	18	18
chr. middelbare landbouwschool te Groningen	24	23
bijz. middelbare landbouwschool te Emmeloord	25	31
r.-k. middelbare landbouwschool te Helmond	16	12
r.-k. middelbare landbouwschool te Raalte	15	20
r.-k. middelbare landbouwschool te Valkenburg (L)	16	9
totaal	234	223

In het cursusjaar 1965-1966 kregen nog twee scholen een B-leerplan, n.l. de r.-k. middelbare landbouwschool te Emmeloord en de middelbare landbouwschool van de Groninger Maatschappij van Landbouw, evenwel zonder rechtstreeks bij het m.l.s.-experiment te zullen worden betrokken. De aantallen leerlingen van deze beide scholen waren, voor wat betreft de eerste klasse en de door de leerling gekozen richting:

Emmeloord	E 19	B 26
Groningen (Gr. M. v. L.)	E 44	B 16

Aan de hand van de in 1964-1965 en in de aanvangsperiode van 1965-1966 verkregen ervaringen werd beslist, dat niet eerder dan in 1966-1967 aan alle andere middelbare landbouwscholen een verzaard, tweejarig leerplan zou mogen worden ingevoerd, en dan nog alleen naast het bestaande e-leerplan en voorts op basis van een aantal uitgangspunten, samengesteld aan de hand van de tot dan toe verkregen ervaringen. Hierbij zij aangetekend, dat dit niet betekent, dat het m.l.s.-experiment dan wel voldoende 'uitgekristalliseerd' zal zijn, hetgeen weer inhoudt, dat een eventueel te verlenen goedkeuring tot invoering van een verzaard programma de mogelijkheid, c.q. noodzaak, in zich bergt van herziening van of aanpassing aan de uiteindelijke vormgeving. De vraag is gerezen hoe te handelen met de enkelklassige middelbare landbouwscholen, waar op basis van het leerlingenaantal een splitsing in een e- en een b-richting niet mogelijk is. Hieromtrent is beslist, dat deze t.z.t. kunnen kiezen uit de volgende twee mogelijkheden:

a. Interne differentiatie, gepaard gaande met externe differentiatie, tot een maximum van 5 uren/week per klas, waarbij, na een gezamenlijke periode tot Pasen, aan de b-leerlingen de benodigde uren extra worden gegeven.

b. Interne differentiatie, gepaard gaande met externe differentiatie tot een maximum van 5 uren/week per klas, waarbij aan de leerlingen van de e-klasse gedurende 32 à 33 weken 4 dagen/week les wordt gegeven en aan de leerlingen van de b-klasse gedurende 35 weken 5 dagen/week.

Het totale aantal leerlingen van de middelbare landbouwscholen bedroeg 3291 (vorig jaar 3173), waarvan 1415 werden gediplomeerd (vorig jaar 1406). Van deze gediplomeerden zijn 802 (56,7%) teruggedaan naar het ouderlijk bedrijf, terwijl 199 (14,1%) naar een voortgezette opleiding gingen.

C. Lager landbouwonderwijs (inclusief de gecombineerde lagere land- en tuinbouwscholen)

provincie	aantal scholen	aantal leerlingen in de leerjaren				totaal	aantal uitger. dipl.
		7	8	9	10		
Groningen	8	79	103	101	115	398	105
Friesland	22	221	243	272	283	1019	263
Drenthe	15	129	158	176	201	664	177
Overijssel	19	385	356	334	359	1434	332
Gelderland	36	588	636	518	551	2293	503
Utrecht	11	145	163	138	148	594	128
N.-Holland	14	163	193	196	172	724	170
Z.-Holland	17	327	276	292	294	1189	273
Zeeland	7	99	94	106	97	396	88
N.-Brabant	25	350	331	354	372	1407	338
Limburg	11	187	192	171	180	730	163
Nederland	185	2673	2745	2658	2772	10 848	2540

Het aantal lagere landbouwscholen is met acht scholen wegens opheffing en met twee scholen wegens samenvoeging teruggelopen. Het totale aantal leerlingen nam van 11 856 af tot 10 848.

Het hiervoor geplaatste overzicht geeft een beeld van het aantal leerlingen der lagere landbouwscholen op 15 oktober 1966, zomede van het aantal in 1966 uitgereikte diploma's, een en ander per provincie.

Van het totale aantal leerlingen waren:

8739 kinderen van landbouwers,

392 kinderen van werknemers in de landbouw,

1717 kinderen van ouders, niet in het landbouwbedrijf werkzaam.

In de hierna volgende tabellen worden de algemene en speciale landbouw cursussen vermeld. Te onderscheiden zijn de landbouw cursussen, waarvoor een modelleerplan is vastgesteld en die, waarvoor dit niet heeft plaatsgevonden. In de tabellen geven de horizontale kolommen, gemerkt 1, de aantallen van rijkswege gesubsidieerde cursussen aan, de horizontale kolommen, gemerkt 2, de aantallen leerlingen dezer cursussen. (Zie de Tabellen op pag. 90, 91 en 92.)

D Overig landbouwonderwijs

In het algemeen wordt op landbouwpraktijkscholen dat gedeelte van het praktijkonderwijs gegeven dat elders niet kan worden gegeven wegens de hoge kosten van grond, gebouwen en materiaal, die hiervoor nodig zouden zijn. Het praktijkonderricht op deze scholen, dat door middel van leergangen van 1 of 2 weken wordt gegeven, sluit aan op een bepaalde vooropleiding. De praktijkschool voor landbouwmechanisatie te Slootdorp, die in 1954 werd opgericht, heeft zich mogen verheugen in een steeds toenemende belangstelling. Het aantal cursisten dat jaarlijks de school bezocht is van 767 (in 1954) in de loop der jaren gestegen tot 1858 (in 1966).

De cursisten zijn voor ongeveer de helft afkomstig van middelbare en hogere landbouwscholen. De overigen bezoeken de school in het kader van hun opleiding tot trekker-mecanicïën of landbouw-mecanicïën. Deze opleidingen, waarvan het theoretisch gedeelte regionaal wordt behandeld, worden georganiseerd door de Stichting Vakopleiding Smecoma.

De praktijkschool voor landbouwtechniek en arbeidsrationalisatie te Schoondijke richt zich meer op een doelmatig gebruik, tevens daarbij lettende op arbeidsvraagstukken en economische aspecten. Ook deze school mag zich verheugen over een groeiend aantal cursisten. Waren er in 1963 nog 804 cursisten, in 1966 was dit aantal al uitgebreid tot 1525.

De praktijkschool voor landarbeid te Emmeloord, die in 1965 in een nieuw schoolgebouw kon worden gevestigd, waardoor vele moeilijkheden en ongerief van voorafgaande jaren kwamen te vervallen, heeft een onderwijs dat ongeveer op dezelfde leest is geschoeid als dat van de praktijkschool te Schoondijke. Het aantal cursisten bedroeg in 1966 1769.

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Gr	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.
Alg. landbouwcursussen	1	—	—	—	—	—	1	—	—	3	—	4
	2	—	—	—	—	—	17	—	—	45	—	62
Elem. bedrijfsleer	1	2	—	3	3	5	1	2	1	1	3	21
	2	47	—	44	46	76	16	26	16	19	45	335
Elem. bedrijfsleer v/h loonbedrijf	1	1	—	—	2	1	—	—	—	1	2	7
	2	17	—	—	40	25	—	—	—	16	33	131
Handv. houtbew. voor beginners	1	1	—	—	—	1	—	3	—	—	1	6
	2	8	—	—	—	15	—	61	—	—	16	100
Handvaardigheid voor beginners	1	—	—	—	5	5	1	3	2	—	2	18
	2	—	—	—	85	94	17	50	24	—	31	301
Metaalbewerking	1	1	—	—	1	1	—	1	—	2	2	9
	2	6	—	—	12	10	—	12	—	22	27	101
Houtbew., schilderen, leerbew. en touwknopen	1	—	1	2	5	8	—	1	—	—	3	20
	2	—	10	24	65	108	—	11	—	—	37	255
Steen- en cementwerk	1	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	4
	2	12	—	12	—	16	—	—	12	—	—	52
Ldb. cursus v. landb.	1	—	1	—	—	2	—	4	2	2	21	4
	2	—	10	—	—	32	—	60	33	13	258	53
Motorengebruik	1	3	2	6	2	4	—	3	4	2	21	1
	2	40	20	93	24	63	—	41	64	29	287	11
Trekkeronderhoud	1	1	3	6	1	4	1	—	2	2	3	—
	2	13	40	66	16	40	14	—	23	24	36	—
Prakt.d. landbouwwerkt.-A	1	1	—	4	4	—	—	—	3	3	1	—
	2	8	—	50	41	—	—	—	43	39	13	—
Prakt.d. landbouwwerkt.-B	1	8	—	10	—	—	—	1	—	1	—	—
	2	162	—	155	—	—	—	16	—	18	—	—
Handmelken	1	—	—	21	39	26	1	—	1	—	1	—
	2	—	—	91	245	312	6	—	7	—	11	—
Kadercursus handmelken	1	—	—	1	3	1	1	—	1	—	—	—
	2	—	—	5	17	10	4	—	4	—	—	—
Machinaal melken	1	3	—	3	5	9	1	7	2	2	15	—
	2	33	—	35	67	138	15	17	34	26	272	—
Kadercursus mach. melken	1	1	—	1	—	1	8	—	—	—	—	—
	2	8	—	17	—	13	24	—	—	—	—	—
Beoord., toiletteren en voorbrengen van paarden	1	—	—	—	5	1	2	1	—	—	2	—
	2	—	—	—	68	10	38	16	—	—	20	—

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.
Kadercursus idem	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	2	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	13
Paardengebruik	1	—	—	—	—	2	—	3	—	—	—	5
	2	—	—	—	—	22	—	33	—	—	—	55
Klauwverzorging	1	4	3	10	9	7	—	1	2	5	—	41
	2	38	32	103	81	99	—	13	19	44	—	429
Totaal	1	27	11	68	84	77	18	27	22	19	6	444
	2	392	125	695	807	1061	156	327	294	243	1175	76 5351

B Landbouwcursussen, voor welke geen model-leerplan is vastgesteld

1965-1966

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.
Bedrijfseconomie	1	—	—	5	8	—	1	1	—	—	5	20
	2	—	—	94	149	—	26	37	—	—	105	411
Jonge ondernemers	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	2	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—	18
Bedrijfsleer	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	2	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
Doelmatige bodemproductie	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	2	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—	18
Bedrijfsvoering	1	—	—	1	—	—	—	—	—	29	—	30
	2	—	—	29	—	—	—	—	—	561	—	590
Sociale economie	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	97	23	120
Boekhoudkundige aangelegenheden	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
	2	—	—	—	—	—	—	—	14	—	—	14
Ruilverkaveling	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	36	—	36
Bedrijfsbeheer	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	2	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
Grondtaxatie	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
	2	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69
Techn. landbouwcursus	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	2	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Landbouw-werktuigen	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2
	2	—	—	11	—	—	—	21	—	—	—	32
Sputten	1	6	1	3	1	1	—	1	3	2	—	19
	2	111	24	62	22	16	—	23	29	64	44	395

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.
Planteziekten- en onkruidbestrijding	1 — — 1 2	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	2 — —	— — —	— — —	5
	2 — — 18 40	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	44 — —	— — —	— — —	102
Aardappelselectie	1 — — — 2	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	— — —	— — —	2
	2 — — — 46	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	— — —	— — —	46
Graslandverzorging	1 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	2 — —	— — —	2
	2 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	32 — —	— — —	32
Gezondheidsleer en veeverloskunde	1 1 1 3 3	— — — —	— — — —	— — — —	4 — —	— — —	— — —	— — —	1 5 4	— — —	— — —	22
	2 23 15 44 47	— — — —	— — — —	— — — —	67 — —	— — —	— — —	— — —	28 114 55	— — —	— — —	393
Controleur fok- en controlevereniging	1 1 — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	— — —	— — —	1
	2 9 — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	— — —	— — —	9
Varkenshouderij	1 — — — 1	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	3 1	— — —	5
	2 — — — 20	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	60 24	— — —	104
Rundveevoeding	1 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	1 — —	— — —	1
	2 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	17 — —	— — —	17
Rundveekennis	1 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	1 — —	— — —	— — —	— — —	— — —	2 2	— — —	5
	2 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	11 — —	— — —	— — —	— — —	— — —	38 40	— — —	89
Beoord., toil. en voorbr. v. rundvee	1 1 — 3 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	— — —	— — —	4
	2 10 — 39 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — —	— — —	— — —	49
Instructeur machinaal melken	1 — 2 4 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	1 — —	— — —	— — —	— — —	7
	2 — 4 13 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	2 — —	— — —	— — —	— — —	19
Zuivelbereiding	1 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	1 — —	— — —	— — —	2 — —	— — —	— — —	— — —	3
	2 — — — —	— — — —	— — — —	— — — —	11 — —	— — —	— — —	59 — —	— — —	— — —	— — —	70
Totaal	1 15 5 16 16	14 1 2 6 7	51 13 146	2 257 58 212 309	243 11 49 148 150 999 247 2683							
Algeheel totaal van A + B	1 42 16 84 100	91 19 29 28 26 136 19 590	2 649 183 907 1116	1304 167 376 442 393 2174 323 8034								

Van de 8034 leerlingen waren 6221 afkomstig uit boerengezinnen, 1285 afkomstig uit gezinnen van werknemers in de landbouw, 528 afkomstig uit gezinnen, niet annex met de landbouw.

(Vervolg D Overig landbouwonderwijs, pag. 89)

De bosbouwpraktijkschool te Arnhem, die zich ten doel stelt een verhoging van de arbeidsproductiviteit in de bosbouw te bewerkstelligen door middel van scholing in rationele bosarbeid, geeft onderwijs in de vorm van cursussen, waarbij men kan onderscheiden de centrale cursussen (duur 1 à 3 weken), die alle aan deze school te Arnhem worden gegeven, en regionale cursussen. Deze laatste duren enkele dagen en zijn bedoeld als voorbereiding op of aanvulling van de centrale cursussen. Afhankelijk van de gewenste opleiding wordt voor toelating tot de diverse cursussen aan de praktijkscholen voor de pluimveeteelt vereist het diploma van een lagere, een middelbare dan wel een

hogere landbouwschool of een daarmee gelijk te stellen opleiding. Het onderdeel 'pluimveeteelt' van de opleiding akte L IV (veeteelt-praktijkleeraar) wordt eveneens door de drie praktijkscholen voor de pluimveeteelt te Almelo, Barneveld en Horst (L) verzorgd. Aan de praktijkschool te Barneveld werden in het verslagjaar de volgende cursussen gegeven:

cursus voorlichter-selecteur; cursusduur 42 weken, aantal cursisten 21.

cursus vermeerderaar-pluimveehouder; cursusduur 35 weken, aantal cursisten 16.

cursus voorlichter-selecteur met afwijkende toelatingseisen; deelname aan deze cursus was voorbehouden aan hen, die ouder waren dan 27 jaar en reeds drie jaar in de pluimveesector werkzaam waren geweest. Gedurende 67 weken werd één dag per week les gegeven aan 23 leerlingen.

cursus akte L IV (veeteelt-praktijkleeraar). Voor zover de pluimveeteelt betreft werd dit onderdeel van de L IV-opleiding verzorgd door de drie pluimveeteeltpraktijkscholen. In Barneveld werd deze opleiding slechts door drie cursisten gevolgd.

Naast genoemde cursussen werden nog bijscholings- en applicatiecursussen gegeven. De praktijkschool voor de veehouderij en het weidebedrijf te Oenkerk, die zich ten doel stelt de resultaten van wetenschap, onderzoek en praktijk op het gebied van de veehouderij en het weidebedrijf over te dragen in de praktijk, besteedt vooral veel aandacht aan de zelfwerkzaamheid en de arbeidsmethoden.

E Hoger tuinbouwonderwijs

Tuinbouwplantenteelt en tuin- en landschapsarchitectuur zijn de beide richtingen die in het bijzonder op de tuinbouw zijn gericht en waarvoor het onderwijs wordt gegeven aan de landbouwhogeschool te Wageningen. Voor het overige kan worden verwezen naar het deel 'Algemeen' van dit hoofdstuk.

F Middelbaar tuinbouwonderwijs

De rijkse hogere tuinbouwscholen te Utrecht en 's-Hertogenbosch werden bezocht door onderscheidenlijk 163 en 36 leerlingen.

In het verslagjaar werd onderwijs gegeven aan negen rijkse middelbare tuinbouwscholen en middelbare land- en tuinbouwscholen met een tuinbouwafdeling en aan vier bijzondere soortgelijke scholen.

Het totale aantal leerlingen (1563) was als volgt over de desbetreffende scholen verdeeld: (Zie de Tabel op pag. 94).

In de volgende tabel worden de aantallen gediplomeerden per school vermeld alsmede hun bestemming na het met goed gevolg afgelegd examen.

(Zie de Tabel op pag. 95, boven).

G Lager tuinbouwonderwijs

Tijdens het verslagjaar bedroeg het aantal lagere tuinbouwscholen 61, bezocht door

school	aantal leerlingen				totaal
	in de klassen				
	I	II	III	IV	
Aalsmeer					
A-richting	46	40	39	—	125
B-richting	—	—	—	—	—
Boskoop	81	59	28	—	168
Breda					
A-richting	35	25	—	—	60
B-richting	17	16	—	—	33
Frederiksoord	64	44	29	37	174
Goes					
A-richting	—	—	—	—	—
B-richting	21	13	—	—	34
Hoorn					
A-richting	32	25	18	—	75
B-richting	39	31	—	—	70
Lisse	49	39	34	—	122
Naaldwijk					
A-richting	—	—	—	—	—
B-richting	35	—	—	—	35
Nijmegen					
A-richting	55	43	21	—	119
B-richting	58	59	—	—	117
Rijswijk (ZH)	22	19	21	17	79
Tiel					
A-richting	—	—	—	—	—
B-richting	19	—	—	—	19
Utrecht					
A-richting	61	23	—	—	84
B-richting	51	16	—	—	67
Venlo					
A-richting	46	33	—	—	79
B-richting	51	52	—	—	103
Totaal	782	537	190	54	1563

in totaal 5361 leerlingen. De totale leerlingenbezetting was, in vergelijking met het voorgaande jaar, wederom dalende. In 1962 en volgende jaren bedroeg het totale aantal leerlingen respectievelijk 5950, 5997, 5853 en zoals vermeld 5361.

Aantal gediplomeerden en hun bestemming

school	aantal gediplo- meerden	bestemming der gediplomeerden				
		ouderlijk bedrijf of bedrijf van anderen	voort- gezette opleiding	emigratie	andere on- bestemming bekend	
Aalsmeer	33	28	1	—	1	3
Boskoop	26	6	8	—	6	6
Breda	12	7	2	—	2	1
Frederiksoord	34	1	4	3	6	20
Goes	12	6	—	—	—	6
Hoorn	43	27	1	2	4	9
Lisse	33	22	—	—	—	11
Naaldwijk	—	—	—	—	—	—
Nijmegen	67	40	11	1	9	6
Rijswijk (ZH)	17	5	3	—	9	—
Tiel	—	—	—	—	—	—
Utrecht	17	3	1	1	—	12
Venlo	59	16	23	—	10	10
Totaal	353	161	54	7	47	84

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de spreiding der leerlingen over Nederland alsmede van de aantallen in 1966 uitgereikte diploma's.

provincie	aantal scholen	aantal leerlingen in de leerjaren				totaal	uitger. diploma's
		7	8	9	10		
Groningen	2	16	25	20	26	87	26
Friesland	2	25	35	36	44	140	42
Drenthe	1	31	33	41	31	136	25
Overijssel	1	32	32	21	23	108	21
Gelderland	3	57	54	58	53	222	57*)
Utrecht	2	34	40	33	27	134	26
N.-Holland	17	377	417	388	368	1550	367*)
Z.-Holland	19	488	513	531	468	2000	440
Zeeland	1	16	15	24	22	77	22
N.-Brabant	8	121	131	158	118	528	124*)
Limburg	5	77	92	92	118	379	110
Nederland	61	1274	1387	1402	1298	5361	1260

*) De lagere tuinbouwscholen te Nijmegen (m.e.l.), Haarlem (m.e.l.) en Breda (m.e.l.) zijn driejarig. Bij deze scholen ontvangen derhalve de leerlingen van de derde klas een diploma.

Van het totale aantal leerlingen waren:

3155 kinderen van tuinbouwers

365 kinderen van werknemers in de tuinbouw

1841 kinderen van ouders, niet in het tuinbouwbedrijf werkzaam.

5361

Ook de tuinbouw cursussen kunnen evenals de landbouw cursussen worden onderscheiden in cursussen, waarvoor een modelleerplan is vastgesteld en cursussen waarvoor dit niet is geschied. Vergeleken met het vorige cursusjaar is het aantal algemene tuinbouw cursussen met 17 afgenomen en het aantal cursisten met 304.

Een nadere specificatie van elke groep is in de hierna volgende tabellen gegeven.

Hierin staan achter elke horizontale kolom, gemerkt 1, het aantal cursussen vermeld, achter elke horizontale kolom, gemerkt 2, het aantal cursisten.

Van de in totaal 6671 cursisten (tabellen a + b) waren:

3172 afkomstig uit tuindersgezinnen

1228 afkomstig uit gezinnen van werknemers in de tuinbouw

2271 afkomstig uit gezinnen, niet annex met de tuinbouw.

6671

H Overig tuinbouwonderwijs

Ten aanzien van de tuinbouwpraktijkschool kan worden opgemerkt dat in het aantal cursisten een lichte stijging viel te constateren.

Het volgende staatje geeft een overzicht van de in 1966 verzorgde cursussen.

schooltype	aantal			aantal cursist- weken	aantal cursist- weken in %
	cursus- sen	cursus- dagen	cursisten		
Opleidingscursussen	5	50	96	239	21
Hogere tuinbouwscholen	4	24	68	75	6
Middelbare tuinbouwscholen	16	85	355	387	34
Tuinbouwvak scholen	11	55	172	172	15
Lagere tuinbouwscholen	12	55	208	194	17
Overige cursussen	2	21	46	83	7
Totaal	50	290	945	1150	100

Vergeleken met het vorige jaar bleef de grote belangstelling voor de tuinbouwvak scholen gehandhaafd. Het aantal scholen was wederom 93 en het aantal cursisten was in dit cursusjaar 1757 tegen 1713 in het vorige cursusjaar.

De deelname aan dit soort tuinbouwonderwijs in de verschillende provincies en gespecificeerd naar de verschillende richtingen blijkt uit onderstaande tabel, waar in de horizontale kolom 1 de aantallen scholen en in de horizontale kolom 2 de aantallen leerlingen zijn vermeld per 15 november 1966.

	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.	
Fruiteelt	1	—	—	—	3	4	2	1	1	1	2	2	16
	2	—	—	—	86	90	50	12	26	35	44	27	37
Groenteteelt	1	1	1	—	1	1	—	—	—	1	8	3	16
	2	21	11	—	15	16	—	—	—	20	131	48	262
Bloementeel	1	—	2	—	1	2	—	6	1	—	3	—	15
	2	—	29	—	11	34	—	113	23	—	44	—	254
Bloembollenteelt	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	2
	2	—	—	—	17	—	—	11	—	—	—	—	28
Groente- en bloementeel	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	2	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	17
Westlandse teelten	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
	2	—	—	—	—	—	—	—	18	—	—	—	18
Kringteelten	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
	2	—	—	—	—	—	—	—	30	—	—	—	30
Boomteelt	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	17
Ziektebestrijding in de fruitteelt	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
	2	—	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	40
Hoveniers	1	—	1	1	1	2	3	2	4	—	3	1	18
	2	—	16	20	15	29	88	51	65	—	58	19	361
Bloemschikken en -binden	1	—	1	1	2	2	3	1	3	—	3	1	17
	2	—	17	18	41	34	62	17	59	—	44	15	307
Bloemsier- kunstenaar	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2
	2	—	—	—	—	—	—	—	19	—	17	—	36
Zaadteelt en plantenveredeling	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
	2	—	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	17
Totaal	1	1	5	3	9	11	10	11	13	2	20	8	93
	2	21	73	55	185	203	257	204	240	55	338	126	1757

a *Tuinbouw cursussen, voor welke een model-leerplan is vastgesteld*

1965-1966

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.	
Algemene tuinbouw cursussen	1	3	2	—	5	5	4	24	42	—	7	5	97
	2	49	28	—	83	88	69	487	750	—	110	82	1746
Bijz. algemene tuinbouw cursussen	1	—	—	—	1	1	—	1	—	5	1	9	
	2	—	—	—	10	22	—	23	—	95	12	162	
Bloementeel (schakel)	1	1	—	—	2	5	1	14	15	1	3	3	45
	2	18	—	—	40	112	23	336	426	26	74	63	1118

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.	
Motorengebruik	1	—	—	—	—	—	1	4	1	1	1	8	
	2	—	—	—	—	—	13	52	16	15	11	107	
Totaal	1	4	2	—	7	11	6	39	62	2	16	10	159
	2	67	28	—	123	210	114	836	1254	42	294	168	3133

b Tuinbouw cursussen, voor welke geen model-leerplan is vastgesteld 1965-1966

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.	
Bloementeel	1	1	—	—	1	—	—	2	9	—	—	13	
	2	23	—	—	15	—	—	48	162	—	—	248	
Vakbekwaamheid bloemist	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	
	2	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	15	
Fruiteelt	1	—	—	—	1	—	—	—	3	1	—	5	
	2	—	—	—	31	—	—	—	60	36	—	127	
Groenteteelt	1	—	—	—	4	—	—	—	—	2	12	18	
	2	—	—	—	63	—	—	—	—	32	182	277	
Vakbekwaamheid boomkweker	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	4	
	2	—	—	—	—	19	—	—	—	—	35	54	
Groenteteelt en teelt van kleinfruit	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	16	
Glasteelten	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	153	153	
Veredeling bolgewassen	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
	2	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	15	
Snoeien	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
	2	—	—	—	—	—	—	—	18	—	—	18	
Ziektebestrijding	1	2	—	—	1	—	—	3	2	—	—	8	
	2	41	—	—	31	—	—	87	43	—	—	202	
Plantenziekten in bloembollen	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	
	2	—	—	—	—	—	—	42	—	—	—	42	
Tuinbouwtechniek	1	—	—	—	—	2	—	—	2	—	1	5	
	2	—	—	—	—	30	—	—	36	—	12	78	
Elementaire elektrotechniek	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
	2	—	—	—	—	—	23	—	—	—	—	23	
Bloemsierkunst	1	5	1	3	1	—	—	—	2	—	7	1	20
	2	92	23	51	21	—	—	—	37	—	117	20	361
Sierteelt	1	1	—	—	4	—	—	2	3	—	—	10	
	2	20	—	—	67	—	—	58	56	—	—	201	
Aanleg en onder- houd van tuinen	1	—	—	—	4	1	—	7	4	1	6	1	24
	2	—	—	—	60	14	—	104	51	18	96	23	366

soorten cursussen	Gr	Fr	Dr	Ov	Ge	Ut	NH	ZH	Ze	NB	Li	Ned.	
Materialenkennis	1	—	—	—	—	—	1	—	—	9	—	10	
	2	—	—	—	—	—	14	—	—	143	—	157	
Aankomend hovenier	1	—	—	—	2	—	6	5	—	5	4	22	
	2	—	—	—	29	—	116	80	—	62	67	354	
Vakbekwaamheid hovenier	1	—	—	—	1	—	4	3	—	7	—	15	
	2	—	—	—	14	—	84	41	—	89	—	228	
Plantsoenverzorging	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
	2	—	—	—	—	—	—	49	—	—	—	49	
Tuinarchitectuur	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	
	2	—	—	—	—	23	—	—	—	—	—	23	
Amateur tuinder	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	
	2	—	—	—	—	—	—	98	—	—	—	98	
Bedrijfseconomie	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	3	
	2	—	—	—	—	—	—	52	—	—	17	69	
Bedrijfsleer	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	
	2	—	—	—	—	—	—	12	—	14	—	26	
Economische beschouwingen	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
	2	—	—	—	—	—	—	14	—	—	—	14	
Veiling-keurmeester	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2	
	2	—	—	—	18	—	—	—	—	25	—	43	
Sorteren en verpakken van groenten	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	49	—	49	
Bijenteelt	1	2	1	1	1	1	2	1	3	2	1	15	
	2	30	12	18	15	16	24	19	49	30	19	232	
Totaal	1	11	2	4	19	8	24	47	10	58	16	201	
	2	206	35	69	332	126	448	911	196	870	299	3538	
Algeheel totaal van a en b	1	15	4	4	26	19	8	63	109	12	74	26	360
	2	273	63	69	455	336	160	1284	2162	238	1164	467	6671

1966-1967

Landbouwhogeschool Wageningen

De toename van het aantal studenten aan de landbouwhogeschool te Wageningen zette zich ook in het studiejaar 1966-1967 voort (1965-1966: 1970 studenten, 1966-1967: 2168 studenten). In het afgelopen jaar werd een leerstoel in de agrohydrologie ingesteld.

Daarnaast werd goedkeuring verkregen tot het instellen van een leerstoel in de be-

drijfsleer, van een lectoraat in de technologie en van een buitengewoon lectoraat in de visteelt. Voorstellen omtrent de hiermede samenhangende personele voorzieningen zijn nog in studie.

Een bepaalde onderwijsvoorziening verdient nog nadere vermelding. Vele studerende in de teeltkundige richtingen, die tevens belangstelling hebben voor de planteziektenkunde, zien zich bij de samenstelling van een programma voor de ingenieursstudie voor de moeilijkheid geplaatst, dat zij een keuze moeten doen uit de vakken fytopathologie, entomologie, virologie en nematologie. Hoewel reeds getracht werd tussen de vier vakken verbindingen tot stand te brengen – beogende de student een ruimer inzicht in de bestrijding van ziekten en plagen te geven – bleef vooralsnog de weinig bevredigende situatie bestaan, dat de genoemde studenten in beginsel één van deze specialisaties dienden te kiezen naast hun hoofdvak.

Met het oog hierop zijn voorstellen gedaan tot instelling van een leergang algemene planteziektenkunde in de ingenieursstudie.

Inmiddels heeft de minister van landbouw en visserij zich verenigd met de instelling van een zodanige leergang, waarmede in januari 1967 een begin is gemaakt. Hiermede is een nieuw element aan de inrichting van de studie toegevoegd.

Over een langere periode beschouwd blijkt het aantal vakken, dat gedoceerd wordt, op tweeërlei wijze toe te nemen. Nieuwe vakken worden toegevoegd doordat wetenschapsgebieden ontstaan die ook in het totale patroon van het landbouwwetenschappelijk onderwijs niet kunnen worden gemist of doordat bestaande wetenschapsgebieden, tot dusver niet in het programma voorkomend, daarin blijken te moeten worden opgenomen. De andere wijze van vergroting van het aantal vakken vloeit voort uit de groei van bepaalde wetenschapsgebieden die uitsplitsing over meer leerstoelen noodzakelijk maakt. Aan laatstgenoemde ontwikkeling is, zoals reeds opgemerkt, inherent dat het voor de student, die zich een algemeen overzicht wil eigen maken van een vakgebied dat zich uitstrekt over een aantal leerstoelen, steeds moeilijker wordt een dergelijk vakgebied als keuzevak in zijn studie op te nemen.

De specialisatie is een onmiskenbare ontwikkeling die voortgang moet vinden. Onderwijskundig vergt de specialisatie echter een tegenwicht door de instelling van colleges waarin een in delen uiteenvallend vakgebied toch nog in zijn samenhang en in overzichtelijke vorm gedoceerd kan worden.

Indertijd is bij de invoering van de algemene landbouwkunde, zoals de naam reeds zegt, in algemene zin een eerste stap op deze weg gezet. Thans wordt voor een bepaald vak een dergelijk samenvattend college gepresenteerd. Met belangstelling ziet men ervaringen hiermede tegemoet. Indien deze gunstig zijn, zal deze weg ongetwijfeld ook voor andere vakgebieden worden ingeslagen.

De senaat van de landbouwhogeschool herzag in het verstreken studiejaar enige punten van de regelingen inzake de promoties en de examens. Evenals aan andere instellingen van wetenschappelijk onderwijs in Nederland zullen voortaan lectoren

formeel worden betrokken bij de promotie, volgende op door hen geleide promotie-onderzoekingen. Hiermede wordt tegemoet gekomen aan een reeds enige tijd onderkende behoefte.

De regeling voor de kandidaats- en ingenieursexamens werd zodanig herzien, dat in het vervolg de beoordelingen, toegekend bij de examens en tentamens in studievakken behorende tot de kandidaats- en ingenieursstudie, aan de examinandi desgevraagd bekend zullen worden gemaakt. De examencommissie voor de propedeutische examens verstrekt reeds enige jaren de cijferresultaten aan de geëxamineerden. Een duidelijker beeld van de resultaten van de studie kan voor de betrokkenen de voortgang van hun studie in positieve zin beïnvloeden.

Duidelijker confrontatie met de studieresultaten vormde ook de doelstelling van het kandidaats-A-examen nieuwe stijl. Het is gebleken, dat de instelling van dit examen heeft geleid tot een groot aantal aanmeldingen voor de kandidaats-A-examens aan het einde van het tweede jaar van het studieprogramma. In september 1966 had 78 % van de studenten, die in 1965 voor het propedeutisch examen slaagden, reeds aan het kandidaats-A-examen deelgenomen. In hoeverre hier verwacht mag worden, dat het kandidaats-A-examen nieuwe stijl tot een sneller verloop van de gehele kandidaatsstudie zal leiden, valt thans nog niet concreet vast te stellen. De voorlopige resultaten doen echter verwachten dat deze vergelijking ten gunste van de nieuwe examenvorm zal uitvallen.

De verwachting, dat thans gedurende enige jaren het aantal afgestudeerden ongeveer 150 zal bedragen, een vooruitzicht gebaseerd op de jaren omstreeks 1960 met ruim 200 eerstejaars studenten, werd bewaarheid. In 1965-1966 vonden 156 ingenieurs hun weg naar de samenleving, voor 1966-1967 bedroeg dit aantal 146.

In het afgelopen jaar vonden 13 promoties tot doctor in de landbouwkunde plaats; hieronder bevonden zich twee van buitenlanders. Het aantal lijkt de normale dichtheid aan promovendi onder de afgestudeerden, namelijk 1 op 7, te continueren.

De groei van het aantal studenten, ruim 10% ten opzichte van 1965-1966 en geheel overeenkomstig de relatieve groei van dit aantal in de laatste tien jaren, stelt ook zijn onverbiddelijke eisen aan de personele en materiële voorzieningen voor onderwijs en onderzoek.

Nijpend blijft voor een aantal afdelingen de behoefte aan ruimtelijke voorzieningen. De afdeling fytopathologie zag echter haar zorgen opgeheven. In september 1967 heeft zij de nieuw gebouwde vleugel van het planteziektenkundig complex officieel betrokken. De gevel van het gebouwencomplex langs de Binnenhaven heeft daarmee zijn definitieve vorm gekregen. De vrijkomende gebouwen komen beschikbaar voor de afdelingen virologie, waterzuivering en zoölogie.

In januari 1967 werd begonnen met het nieuwe gebouw voor wiskunde, waarin tevens een grote collegezaal voor algemeen gebruik is opgenomen. Een aanvang werd gemaakt met een omvangrijke uitbreiding van het gebouw van de afdeling landbouwplanten-

teelt. De daarin opgenomen klimaatkamers en kassen zullen intensivering van het onderzoek mogelijk maken.

De aanbouw van een nieuwe vleugel aan het plantkundegebouw is bijna gereed.

De toename van het aantal studenten leidt tot een in omvang toenemende, veront-rustende kamernood. Het kamertekort is voor de studenten niet uitsluitend een kwantitatief probleem; vele studenten wonen op kamers, die niet aan redelijke eisen van woonbaarheid en leefbaarheid voldoen. Deze huisvestingsproblemen beïnvloeden het studieklimaat in ongunstige zin.

Het stemt tot grote voldoening, dat de Stichting Studentenhuisvesting in het ver-streken jaar belangrijke stappen tot vermindering van kamernood heeft kunnen nemen. Toen de bouw van twee in het kader van nieuwbouw en stadsuitbreiding door de gemeente Wageningen geprojecteerde sterflats door gebrek aan middelen niet kon doorgaan, zijn de voor dit project van gemeente- en rijkswege verleende faciliteiten ten aanzien van beschikbare gronden en vergunningen alsmede het reeds door de aannemer verrichte voorbereidende werk omgebogen in de richting van de studenten-huisvesting. Na overwinning van de laatste financieringshindernissen kon in mei 1967 de opdracht voor de bouw van de twee studentenflats met in totaal 768 kamers worden verleend. Met de bouw van de eerste flat werd terstond in mei 1967 begonnen. Men verwacht dat deze omstreeks juli 1969 gereed zal komen. Ongeveer een jaar later zal de tweede flat voltooid kunnen zijn.

Het aantal ter beschikking staande kamers in de studentenflats zal dan van de huidige 214 tot een totaal van 982 stijgen, hetgeen metterdaad verademing in de benauwde kamersituatie zal brengen.

Opgemerkt zij nog, dat ook dit jaar de contacten van de hogeschool met instellingen van wetenschappelijk onderwijs in vele delen van de wereld weer zijn uitgebreid.

Op 21 maart 1967 werd door de voorzitter van het Bestuur van de Landbouwhogeschool te Paramaribo het nieuwe gebouw van het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Suriname (Celos) geopend. Dit centrum is een onderafdeling van de landbouw-hogeschool te Wageningen en is bestemd voor onderzoek van tropisch-landbouw-kundige problemen door medewerkers en studenten van de hogeschool. Er zijn thans vier wetenschappelijke medewerkers van de landbouwhogeschool bij dit centrum werkzaam. Hun onderzoek vindt veelal in samenwerking met Surinaamse land-bouwkundigen plaats. Ongeveer 20 studenten kunnen momenteel hun verplichte praktijktijd bij het centrum verrichten.

Evenals andere jaren brachten vele hoogleraren en wetenschappelijke medewerkers van de landbouwhogeschool bezoeken aan instituten van onderwijs en onderzoek in het buitenland en namen zij deel aan een groot aantal congressen en andere weten-schappelijke bijeenkomsten.

Hogere, middelbare en lagere landbouwscholen

Gedurende deze verslagperiode is voortgang gemaakt met het drievoudig commis-

soriaal beraad ter voorbereiding van de uitvoeringsvoorschriften van de Wet op het voortgezet onderwijs, voorzover betrekking hebbende op de inrichting van het onderwijs aan de lagere, middelbare en hogere landbouwscholen. In deze werkgroep zitten vertegenwoordigers van de onderwijscommissies der centrale landbouworganisaties en agrarische bedrijfsbonden, van de lerarenorganisaties, van de pedagogische bureaus voor het landbouwonderwijs en van de directie en inspectie landbouwonderwijs.

Bij de voorbereiding van vele andere uitvoeringsvoorschriften van de Wet op het voortgezet onderwijs, waarvan de inhoud zal kunnen gelden voor alle vormen van voortgezet onderwijs – dus ook voor het lager, middelbaar en hoger landbouwonderwijs – bestond een nauwe samenwerking tussen de directie landbouwonderwijs en de inspecteur-generaal voor het onderwijs en de onderscheidene directies en afdelingen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Hierbij kan o.m. gedacht worden aan het beraad over gemeenschappelijke uitgangspunten en onderwerpen binnen de coördinerende werkgroep lager beroepsonderwijs, over de rechten van het m.a.v.o.-, h.a.v.o.- en atheneumdiploma, berustend op de (zgn.) Experimentenwet, over de structurele, organisatorische en onderwijskundige verdiensten van scholengemeenschappen, over het rijksstudietoelagenbeleid, over de uitvoeringsvoorschriften van rechtspositionele en salariele aard enz.

Hogere landbouwscholen

Wat betreft het aantal leerlingen van de elf hogere agrarische scholen kunnen de volgende cijfers worden vermeld:

	aanmeldingen eerste klas	totale aantal leerlingen
1965-66	556	1633
1966-67	708	1818
1967-68	740	1965

Een toenemend aantal leerlingen van de middelbare landbouwscholen heeft behoefte – gezien hun aanleg en begaafdheid en gezien ook de hogere eisen die het maatschappelijk leven stelt – na het behalen van het diploma hun studie aan een hogere landbouwschool te vervolgen. Teneinde aan die behoefte tegemoet te komen, is met ingang van het schooljaar 1966-1967 aan een beperkt aantal hogere landbouwscholen, te weten te Groningen, Leeuwarden, Ede en 's-Hertogenbosch, bij wijze van experiment de mogelijkheid geopend een voorbereidend leerjaar (schakelklas) aan de scholen te verbinden. Voor deze vier schakelklassen meldden zich 97 oud middelbare landbouw scholieren aan; 16 leerlingen beëindigden tijdens het schooljaar hun studie; van de resterende 81 leerlingen stroomden er 72 door naar de eerste klas van de hogere landbouwschool, 3 leerlingen werden voorwaardelijk bevorderd en 6 leerlingen werden niet toegelaten.

Dit experiment is in het schooljaar 1967-1968 voortgezet. De hiermee opgedane ervaringen kunnen van nut zijn wanneer te gelegener tijd formeel in de algemene maatregel van bestuur betreffende het hoger landbouwonderwijs tevens over 'de inrichting van het onderwijs in het voorbereidend jaar' voorschriften moeten worden opgenomen (art. 23, tweede lid, onder b. w.v.o.).

Middelbare landbouwscholen

De leerlingcijfers bij de 63 middelbare agrarische scholen vertonen het volgende beeld:

	aanmeldingen eerste klas	totale aantal leerlingen
1965-66	2539	5072
1966-67	2422	5248
1967-68	2513	5376

Het in het schooljaar 1964-1965 aangevangen middelbare landbouwschool-B-experiment – d.w.z. dat naast het traditionele onderwijsprogramma van twee wintersemesters, met een zomerpraktijkperiode waarin nog wat incidentele lessen worden gegeven, ook de gelegenheid bestaat een zwaarder en langer onderwijsprogramma te volgen van twee volledige leerjaren met inbegrip van enkele perioden begeleide praktijk (het zgn. m.l.s.-B-leerplan) – werd gedurende deze verslagperiode voortgezet. Bij dit door een werkgroep begeleide experiment zijn elf middelbare landbouwscholen betrokken. In dit zwaardere en langere onderwijsprogramma wordt naar verhouding meer aandacht besteed met name aan algemene vakken, aan het economie-onderwijs en het onderwijs in de werktuigkunde.

Reeds gedurende de eerste jaren van dit experiment bleek allerwege een groeiende belangstelling voor deze tweevoudige mogelijkheid in het onderwijsprogramma van de middelbare landbouwschool. Teneinde die behoefte op te vangen is met ingang van het schooljaar 1966-1967 aan alle middelbare landbouwscholen in beginsel de gelegenheid geboden dit zwaardere B-leerplan naast het reeds bestaande leerplan in te voeren. Enkele scholen hebben van deze mogelijkheid geen gebruik gemaakt.

Met ingang van het schooljaar 1966-1967 is aan de middelbare landbouwscholen te Didam, Doetinchem, Dordrecht, Putten en Roosendaal een experiment opgezet met differentiatiemogelijkheden – naar aanleg, capaciteit en belangstelling der leerlingen – binnen het kader van één leerplan c.q. onderwijsprogramma. Ook de ervaringen met dit experiment kunnen van betekenis zijn, wanneer te zijner tijd aan de voorschriften op grond van de Wet op het voortgezet onderwijs betreffende de inrichting van het onderwijs aan deze scholen concreet inhoud moet worden gegeven.

Gedurende deze verslagperiode is in een werkgroep, waartoe ook enige hoogleraren van de landbouwhogeschool behoren, een begin gemaakt met de bestudering van de vraag in hoeverre er een verband kan worden gelegd tussen de eisen, die aan het

agrariŝch ondernemersŝap worden geŝteld en de aangepaŝte onderwiŝkundige vormgeving en inhoudsbepaling van het programma van de middelbare landbouwschool. De doelŝtelling van deze vorm van landbouwonderwiŝ is juŝt een voorbereiding te geven, niet alleen voor de vervulling van functies in of in verband met de agrariŝche ŝector, maar vooral voor het agrariŝch ondernemersŝap.

Lagere landbouwscholen

Over de leerlingenbezetting van 233 lagere agrariŝche ŝcholen kan het volgende worden medegedeeld:

	aanmeldingen eerste klas	totale aantal leerlingen
1965-66	3947	16 209
1966-67	3685	15 219
1967-68	4116	15 406

Hierbij zij aangetekend, dat er in het ŝchooljaar 1965-1966 nog 246 lagere agrariŝche ŝcholen waren en dat van de in het ŝchooljaar 1966-1967 nog beŝtaande 233 lagere agrariŝche ŝcholen er nog 210 waren met een eerste klas. In het ŝchooljaar 1967-1968 waren er 215 lagere agrariŝche ŝcholen, waarvan 197 met een eerste klas, hetgeen wil zeggen dat er nog 18 ŝcholen in een faŝe van liquidatie verkeerden.

De aanpaŝŝing van het aantal ŝcholen aan de ontwikkeling in de leerlingenbezetting is een onderwerp met vele aspecten, waarover in nauw overleg met de landbouworganisaties en agrariŝche bedriŝfsbonden, alsmede uiteraard met de rechtŝtreeks hierbij betrokken ŝchoolbeŝturen, wordt gewikt en gewogen en beŝlissingen worden genomen. Een en ander geŝchiedt onder auspiciën van een zgn. Plan- en ontwikkelingscommissie, die in dezen een begeleidende, coördinerende en adviserende functie vervult. Ook gedurende deze verŝlagperiode is weer gebleken hoe constructief de landbouworganisaties en ŝchoolbeŝturen zich in dezen opŝtellen, hoe zich een neiging tot nauwere ŝamenwerking manifeŝteert om te bevorderen dat een verantwoord aantal goed bereikbare, voldoende levensvatbare ŝcholen behouden blijft. Immers, alleen goed bezette ŝcholen kunnen redelijkerwijze te gelegener tijd de mogelijkheid benutten, die onderwiŝkundig (o.a. gedifferentieerd onderwiŝ) in de Wet op het voortgezet onderwiŝ beŝloten liggen.

In het ŝchooljaar 1967-1968 bewogen, zoals uit bovenŝtaande cijfers blijkt, het aantal aanmeldingen en het totale aantal leerlingen zich in opgaande lijn, hetgeen bij eerder bedoelde aanpaŝŝing van het aantal ŝcholen tot gevolg heeft dat het gemiddeld aantal leerlingen per ŝchool, per klas, ook met name in de eerste klas, duidelijk ŝtiŝgende is, hetgeen een gunŝtig vooruitzicht biedt.

Genoemde Plan- en ontwikkelingscommissie beperkt zich niet tot de zojuŝt geŝchetŝe ŝaneringsactiviteiten, maar vervult ook een adviserende rol bij het aanwijzen van

lagere tuinbouwscholen, waaraan een vakrichting bloemsierkunst of aanleg en onderhoud van tuinen kan worden verbonden.

Voorts is er ook aan een beperkt aantal lagere agrarische scholen uitbreiding van het onderwijsprogramma toegestaan, in zoverre aan die scholen extra aandacht wordt geschonken aan landbouwmechanisatie of tuinbouwtechniek, dan wel aan pluinvee- en varkenshouderij.

Aan een zestal lagere agrarische scholen is bij wijze van experiment een begin gemaakt met aangepast lasonderwijs, in het kader van het hand- en vakvaardigheidsonderwijs. De leerstof ten behoeve van het natuurkundepacticum van de leerlingen werd door de Commissie natuurkunde, nadat deze al advies had uitgebracht over het gedeelte 'algemeen' en warmte, afgerond met de hoofdstukken magnetisme en elektriciteit. De scholen worden voor zover nodig successievelijk van apparatuur voorzien.

Het aantal scholen, waaraan in de vorige verslagperiode een begin was gemaakt met gericht verkeersonderwijs en onderwijs in Engels volgens de 'oral approach'-methode, is verder uitgebreid.

Leerlingstelsel

Over de ontwikkeling van het leerlingstelsel in de land- en tuinbouw zijn in deze verslagperiode nog geen spectaculaire cijfermatige gegevens te verstrekken.

Aan een beperkt aantal lagere land- en tuinbouwscholen is ten behoeve van gediplomeerde oud-leerlingen een begin gemaakt met de opleiding volgens het leerlingstelsel, met dien verstande, dat bedoelde lagere land- en tuinbouwschool tevens fungeert als vakschool, waar het begeleidend algemeen en op het beroep gericht onderwijs één dag per week wordt gegeven. Met name de aan de lagere agrarische scholen verbonden vakvaardigheidsleraren vervullen tevens een belangrijke rol in het onderwijs volgens het leerlingstelsel, in zoverre zij bij bedoeld vakschoolonderwijs en bij de begeleiding van de leerling in diens opleiding in de praktijk op een of meer bedrijven zijn betrokken. Een en ander strekt ertoe de samenhang tussen het vakvaardigheids- onderwijs aan een lagere agrarische school en het vervolgonderwijs in de vorm van de opleiding volgens het leerlingstelsel zo goed mogelijk te bevorderen.

Cursusonderwijs

Het cursusonderwijs verheugt zich in een grote belangstelling, vooral de op een bepaald onderwerp gerichte cursussen. Een speciale commissie is werkzaam het reeds bestaande aantal modelleerplannen voor daarvoor in aanmerking komende cursussen uit te breiden.

Subsidieregeling

Tenslotte wordt opgemerkt, dat met ingang van 1 januari 1967 ook de lasten van de schoolgebouwen, die reeds vóór 1 januari 1956 (peildatum voor de werking van de zgn. interimregeling bouwkosten land- en tuinbouwscholen) voor het landbouwonderwijs in gebruik waren, in beginsel binnen het subsidieverband zijn gebracht.

5 Middenstandsonderwijs en economisch en administratief onderwijs

Wetgeving en bestuur

Op 1 augustus 1967 trad in werking de Overgangswet w.v.o. (Wet van 30 juni 1967, Staatsblad nr. 386) die onder meer de inpassing regelt van de bestaande scholen/cursussen in o.a. scholen/cursussen voor middenstandsonderwijs en scholen voor economisch en administratief onderwijs. Voorts kwamen in het verslagjaar het Besluit lager middenstandsonderwijs (Koninklijk besluit van 26 oktober 1967, Staatsblad nr. 530) en het Besluit L.e.a.o. (Koninklijk besluit van 26 oktober 1967, Staatsblad nr. 529) tot stand. Deze besluiten treden in werking op 1 augustus 1968.

Soortgelijke algemene maatregelen van bestuur voor het middelbaar middenstandsonderwijs en voor het middelbaar economisch en administratief onderwijs, zomede algemene maatregelen van bestuur ter regeling van de eindexamens van het lager middenstandsonderwijs en van het lager economisch en administratief onderwijs waren in voorbereiding.

Vervolgens kwam op grond van artikel 24, derde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs op 13 december 1967, Staatsblad nr. 667, een Koninklijk besluit tot stand, waarbij voor wat betreft het middenstandsonderwijs resp. het economisch en administratief onderwijs de hotelvakscholen resp. de scholen voor hoger economisch en administratief onderwijs en de school tot opleiding van staffunctionarissen bij toeristische bedrijven zijn aangewezen als scholen, waarvan de leerplannen dienen te worden goedgekeurd door de minister.

Met ingang van 1 augustus 1967 tenslotte werd de 'Interimregeling subsidiëring middenstandsonderwijs 1966' gewijzigd. Deze wijziging werd gepubliceerd in de Stcrt. 1967 nr. 152. Als gevolg daarvan bestaat in het bijzonder voor de besturen van vakbekwaamheidskursussen sedert 1 augustus 1967 een ruimere mogelijkheid tot het aantrekken van bevoegde en bekwame docenten.

(Zie de Tabel op pag. 108 en 109).

DETAILINFORMATIES

M.e.a.o.-diploma's

Namens de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen heeft de inspecteur van het economisch en administratief onderwijs op 9 juni 1967 voor de eerste maal m.e.a.o.-diploma's uitgereikt. Zoals bekend wordt in de Wet op het voortgezet onderwijs het economisch en administratief onderwijs als een zelfstandige vorm van beroepsonderwijs met een geheel eigen doelstelling beschouwd.

De experimenterende m.e.a.o.-scholen kennen momenteel een taalkundige en een computabele afdeling. Het eindexamen bestaat voor elke afdeling uit vijf vakken.

Het m.e.a.o.-diploma kan toelating geven tot het eerste leerjaar van een (experimenterende) h.e.a.o.-school. Met ingang van het schooljaar 1967-1968 is het aantal experimenten verder uitgebreid.

Aantal scholen e.q. cursussen en leerlingen

	cursusjaar	
	1966-1967	1967-1968 ¹⁾
<i>A Middenstandsonderwijs</i>		
1 gesubsidieerd ingevolge N.O.-wet		
a detailhandelsscholen		
aantal scholen	26	28
waarvan met een afdeling middelbaar detailhandelsonderwijs	7	15 ²⁾
aantal leerlingen:		
lager detailhandelsonderwijs	6546	6965 ²⁾
middelbaar detailhandelsonderwijs	747	1461
b hotelvakscholen		
aantal scholen	2	2
aantal leerlingen	212	384
c slagersvakschool		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	56	42
d slagerspatroonskursussen		
aantal cursusplaatsen	18	17
aantal leerlingen	861	845
2 gesubsidieerd ingevolge de 'Interimregeling ³⁾		
a cursussen algemene handelskennis ⁴⁾		
aantal gesubsidieerde instellingen	14	14
aantal cursusplaatsen	163	179
aantal leerlingen	7732	8500
b vakbekwaamheidskursussen ⁵⁾		
aantal gesubsidieerde instellingen	12	15
aantal cursusplaatsen	180	209
aantal leerlingen	8329	9100
c applicatiekursussen voor gevestigde en/of aanstaande ondernemers		
aantal gesubsidieerde instellingen	3	5
aantal cursusplaatsen	19	31
aantal leerlingen	484	944
<i>B Economisch en administratief onderwijs</i>		
1 I.e.a.o.-experimenten ⁶⁾		
a in v.g.l.o.-sector		
aantal scholen	7	10
aantal leerlingen brugjaar	606	944
aantal leerlingen 2e leerjaar	603	593
aantal leerlingen 3e leerjaar	—	486
totale aantal leerlingen	1209	2023

	cursusjaar	
	1966-1967	1967-1968 ¹⁾
b in sector n.o.-meisjes		
aantal scholen	5	5
aantal leerlingen brugjaar	600	601
aantal leerlingen 2e leerjaar	210	195
aantal leerlingen 3e leerjaar	—	168
totale aantal leerlingen	810	964
2 m.e.a.o.-experimenten ⁴⁾		
a in u.l.o.-sector		
aantal scholen	9	11
aantal leerlingen 1e leerjaar	81	280
aantal leerlingen 2e leerjaar	490	556
aantal leerlingen 3e leerjaar	233	418
totale aantal leerlingen	804	1254
b in sector handelsdagscholen		
aantal scholen	—	4
aantal leerlingen 1e leerjaar	—	308
totale aantal leerlingen	—	308
3 h.e.a.o.		
a gesubsidieerd ingevolge n.o.-wet ⁷⁾		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen 1e leerjaar	47	59
aantal leerlingen 2e leerjaar	—	50
totale aantal leerlingen	47	109
b h.e.a.o.-experiment ⁶⁾		
aantal scholen	—	4
aantal leerlingen 1e leerjaar	—	395

Verklaringen

- ¹⁾ de in deze kolom vermelde aantallen berusten gedeeltelijk op ramingen;
- ²⁾ inclusief de r.-k. detailhandelsschool te 's-Hertogenbosch, die met ingang van het schooljaar 1967-1968 overging tot geleidelijke opheffing van de afdeling lager detailhandelsonderwijs;
- ³⁾ interimregeling subsidiëring middenstandsonderwijs 1966;
- ⁴⁾ voorbereidend voor het middenstandsexamen algemene handelskennis;
- ⁵⁾ voorbereidend voor een ingevolge de vestigingswetgeving vereist vakbekwaamheids-examen;
- ⁶⁾ bekostigd op grond van de Experimentenwet;
- ⁷⁾ dagschool voor opleiding van staffunctionarissen voor het toerisme.

H.e.a.o.-scholen

In Groningen, Sittard, Rotterdam en Amsterdam is in de tweede helft van augustus 1967 een nieuw soort onderwijs begonnen, nl. het hoger economisch en administratief onderwijs, dus hoger beroepsonderwijs.

De h.e.a.o.-scholen zijn in het leven geroepen als gevolg van de toenemende vraag bij het bedrijfsleven en overheidsinstellingen naar gekwalificeerde krachten, hoger kader met een gedegen, op de behoefte afgestemde opleiding. De cursus is een dagopleiding, die openstaat voor zowel mannelijke als vrouwelijke studenten en drie jaar duurt. De opleiding omvat 40 lesweken per jaar met gemiddeld 26 lessen per week. Na het algemeen vormende eerste jaar kan gekozen worden uit drie studierichtingen: de bedrijfsadministratieve, de commerciële en de economisch-juridische.

De voornaamste vakken van het leerplan zijn: economie, bedrijfseconomie, privaatrecht, handels-, belasting- en staatsrecht, sociologie en statistiek. Ook wordt ruime aandacht geschonken aan de wijze waarop in een moderne administratie de gegevens worden verzameld en verwerkt.

De talenstudie neemt bij het hoger economisch onderwijs een ruime plaats in. Naast het Nederlands staan twee vreemde talen op het programma, waarvan een ter keuze.

Instituut voor toerisme

Op 11 januari 1967 verrichtte de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen de officiële opening van het Nederlands wetenschappelijk instituut voor toerisme te Breda. De eerste leerlingen, 25 mannelijke en 33 vrouwelijke, waren medio september 1966 met de studie begonnen. In Europees verband bezien betekent dit het vierde opleidingsinstituut van deze schoolsoort naast die in Rome, Salzburg en Luzern.

6 Sociaal-pedagogisch onderwijs

Wetgeving en bestuur

Op 1 augustus 1967 trad in werking de Overgangswet w.v.o. (Wet van 30 juni 1967, Staatsblad nr. 386), die onder meer de inpassing regelt van de bestaande scholen/cursussen in scholen/cursussen voor sociaal-pedagogisch onderwijs. Vervolgens kwam op grond van artikel 24, derde lid, van de Wet op het voortgezet onderwijs op 13 december 1967, Staatsblad nr. 667, een Koninklijk besluit tot stand, waarbij de scholen en afdelingen worden aangewezen, waarvan de leerplannen dienen te worden goedgekeurd door de minister. Voor wat betreft het sociaal-pedagogisch onderwijs gaat het hier om de volgende scholen:

- a de scholen voor de opleiding van leiders op het terrein van jeugdvorming en volksontwikkeling;
- b de Bibliotheek- en documentatieschool te Amsterdam;
- c de Akademie voor Expressie door Woord en Gebaar te Utrecht;
- d de School voor de Journalistiek te Utrecht;
- e de scholen voor maatschappelijk werk;
- f de voortgezette opleidingen van maatschappelijke werkers;
- g de scholen voor de opleiding van gezinsverzorgsters;

- h de cursus voor maatschappelijk werk 'Huize Bergen' te Vught;
- i de hogere scholen voor verplegenden;
- j de opleidingen voor verpleegster in de maatschappelijke gezondheidszorg en voor verpleegster-docente;
- k de scholen voor bezigheidstherapie;
- l de centrale instituten voor de opleiding van sportleiders;
- m de Akademie voor School- en Beroepskeuzewerk te Tilburg.

Met het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk vond ambtelijk overleg plaats over de overgang per 1.1.1968 van de centrale instituten voor de opleiding van sportleid(st)ers naar het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en met het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid over de subsidiëring van een aantal opleidingen voor de gezondheidszorg.

Scholen en leerlingen

Het aantal sociale academies bleef met 15 gelijk aan dat van het vorig jaar, te weten 5 prot.-chr., 7 r.-k. en 3 andere bijzondere scholen. Het aantal leerlingen steeg van 5494 tot 6155, waarvan 2307 mannelijke en 3848 vrouwelijke leerlingen.

Volledig dagonderwijs ontvingen 2823 tegen 2419 leerlingen in 1966. Het gemeenschappelijk basisjaar telde 907 leerlingen, de studierichting maatschappelijk werk 1036, de studierichting cultureel werk 592 en de studierichting personeelswerk 278 leerlingen. Het aantal leerlingen van de urgentie-opleidingen steeg van 1365 in 1966 tot 1570 in 1967. De aan de sociale academies verbonden cursussen voor bijzondere doeleinden (waaronder de opleiding voor de aantekening wijkverpleging en de cursussen voor de diploma's Kinderbescherming A en B) werden bezocht door 1762 leerlingen (vorig jaar 1710). De voortgezette opleiding van maatschappelijke werkers (het aantal bleef vier) werd bezocht door 187 studerende, tegen 246 in 1966. De vermindering moet worden toegeschreven aan het feit dat de aanvangsdatum van een voortgezette opleiding is verplaatst van september naar januari.

De Bibliotheek- en documentatieschool werd bezocht door 243 leerlingen (vorig jaar 222). De tweede cyclus werd gevolgd door 53 leerlingen.

De Akademie voor Expressie door Woord en Gebaar telde 109 leerlingen; het aantal bedroeg in 1966 106.

De hogere scholen voor verplegenden te Utrecht en Nijmegen werden bezocht door 63 studerende.

De School voor de Journalistiek werd bezocht door 156 leerlingen (vorig jaar 82). De Academie voor School- en Beroepskeuzewerk te Tilburg, die in september 1967 met het onderwijs is aangevangen, telde 57 leerlingen.

De scholen voor de opleiding van leiders op het terrein van jeugdvorming en volksontwikkeling (Jelburg, Kopsse Hof en Middeloo) werden bezocht door 764 leerlingen (w.o. 280 mannelijke leerlingen); in 1966 volgden 587 leerlingen het onderwijs aan deze scholen. De aan 'Middeloo' verbonden opleiding voor het diploma Voortgezette

Studie Handenarbeid werd bezocht door 351 leerlingen; in 1966 telde deze opleiding 277 leerlingen.

Het aantal scholen voor de opleiding van gezinsverzorgsters bleef gelijk aan dat van het vorig jaar (24). De scholen werden bezocht door 1915 leerlingen, tegen 1822 in het vorige jaar. De opleiding voor gezinsverzorgsters, werkzaam in instellingen voor gespecialiseerd gezins- en wijkwerk, telde 32 leerlingen.

De ingevolge de Rijksregeling subsidiëring sociaal-pedagogisch onderwijs 1964 gesubsidieerde scholen en cursussen werden bezocht door 2123 leerlingen (vorig jaar 1927). De grootste groep werd gevormd door de leerlingen van de cursussen middelbare en hogere sociale arbeid, die in verschillende plaatsen worden gehouden, te weten 1859 leerlingen (vorig jaar 1713).

DETAILINFORMATIE

School voor de Journalistiek

De belangstelling voor de opleiding aan de School voor de Journalistiek in Utrecht was in 1967 groter dan in 1966. Er meldden zich 375 kandidaten, d.i. 150 meer dan vorig jaar. De school kan maar nauwelijks 90 eerstejaars herbergen, zodat bij het toelatingsonderzoek een strenge vergelijkende selectie moest worden toegepast. Van de 232 kandidaten, die uiteindelijk aan het toelatingsonderzoek deelnamen, slaagden er 86. De 143 jongelui die vóór het toelatingsonderzoek reeds afvielen, hadden geen goede vooropleiding of trokken zich vrijwillig terug na een gesprek met de directie, waarbij zij tot de conclusie kwamen, dat de voorstelling die zij zich van de studie hadden gemaakt niet klopte met de werkelijkheid.

7 Kunst- en kunstnijverheidsonderwijs

Ten departemente werden in het verslagjaar voorbereidingen getroffen voor de instelling van een afdeling Kunstonderwijs in verband met de overkomst per 1 januari 1968 van het muziekvakonderwijs, het dansvakonderwijs en het toneelonderwijs van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk naar het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Een verslag over de activiteiten op het terrein van kunst- en kunstnijverheidsonderwijs wordt gegeven in het desbetreffende hoofdstuk van het bijzonder gedeelte van dit Onderwijsverslag.

8 Opleiding onderwijzend personeel

1 Opleiding tot leidster en hoofdleidster bij het kleuteronderwijs

Aan het einde van het schooljaar 1966-1967 hebben alle 40 gesubsidieerde opleidingscholen hun leerlingen van de hoogste klassen aan het leidstersexamen nieuwe stijl kunnen laten deelnemen.

Aan ongeveer 2800 leerlingen kon de akte van bekwaamheid als leidster worden uitgereikt, zodat het geringe tekort aan kleuterleidsters geheel of althans grotendeels is verdwenen. Aan de opleidingsscholen werd ruim 36% van de lessen onbevoegd gegeven. Dit percentage wordt ongunstig beïnvloed door het percentage van de onbevoegd gegeven lessen in het vak didactiek/methodiek, nl. 73%. De situatie van de vakken tekenen (54%), handenarbeid (44%), biologie (47%) en handwerken (35%) is eveneens niet gunstig. De percentages voor de overige vakken zijn als volgt: pedagogiek 12%, Nederlands 11%, gezondheidsleer-kinderverzorging 2%, muziek 24%, lichamelijke oefening 7%, maatschappijleer 23%, geschiedenis 19% en spreken 5%.

2 Opleiding voor onderwijzer en volledig bevoegd onderwijzer en die voor de lagere akten

De huidige eerste leerkring van de kweekscholen zal onder de Wet op het voortgezet onderwijs óf verdwijnen óf worden vervangen door een afdeling voor hoger algemeen voortgezet onderwijs. Deze afdeling omvat de laatste twee jaren van een volledige school voor h.a.v.o. en sluit aan op drie jaar v.w.o. of h.a.v.o. en op vier jaar m.a.v.o. Een zestal kweekscholen is met ingang van het cursusjaar 1966-1967 ingeschakeld bij het h.a.v.o.-experiment. Het zijn de rijkskweekschool te Deventer, de gemeentelijke kweekschool te Dordrecht, de r.-k. jongens-kweekschool te 's-Hertogenbosch, de r.-k. kweekschool te Sittard, de gereformeerde kweekschool te Amsterdam en de prot.-chr. kweekschool te Nijmegen. De experimenten worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met de drie pedagogische centra. De deelnemende kweekscholen tezamen met een achttal scholen voor v.h.m.o., die een vierde leerjaar van een volledige school voor h.a.v.o. hebben ingericht, hebben er naar gestreefd voor de leerlingen een zo ruim mogelijke keuze van vakken mogelijk te maken. De h.a.v.o.-afdeling van deze scholen is dan ook niet uitsluitend te beschouwen als een voorbereidende leerkring voor de onderwijzersopleiding.

De lopende experimenten worden in het schooljaar 1967-1968 voortgezet. Daar op 1 augustus 1968 vrijwel alle overige kweekscholen met een h.a.v.o.-afdeling zullen beginnen, is het aantal experimenterende scholen nog niet uitgebreid.

In het beraad over de uitvoering van de Wet op het voortgezet onderwijs hebben de kweekschoolvertegenwoordigers zoals boven vermeld steeds unaniem gepleit voor een vrije differentiatie bij de keuze van de zes vakken voor het h.a.v.o.-examen. Zij menen, dat de onderwijskundige waarde van deze differentiatie sterk terugloopt als men de leerling bij de keuze meer beperkt dan de wetgever nodig heeft geacht. De zes experimenterende kweekscholen hebben die beperkingen dan ook niet aangebracht. Trouwens, ook de acht v.h.m.o.-scholen hebben in het algemeen naar een vrije differentiatie gestreefd, ondanks de moeilijkheden die deze met zich meebrengt voor het samenstellen van de lesrooster.

Deze keuze, die aan ommezijde voor de zes kweekscholen en voor de acht v.h.m.o.-scholen afzonderlijk is aangegeven, geeft aanleiding tot enkele opmerkingen.

Overzicht van de gekozen examenvakken

(aangegeven in procenten van het totale aantal leerlingen dat in het betreffende jaar aan de h.a.v.o.-afdeling of aan de h.a.v.o.-bovenbouw is begonnen)

	kwekscholen		v.h.m.o.-scholen	
	1966-1967	1967-1968	1966-1967	1967-1968
Nederlands	100	100	100	100
Frans	44	43	56	55
Duits	62	61	64	62
Engels	91	90	94	96
Wiskunde	26	23	24	23
Natuurkunde	23	20	22	21
Scheikunde	13	14	23	22
Biologie	68	71	38	35
Geschiedenis	83	87	61	62
Aardrijkskunde	89	90	64	65
Handelswetenschappen	—	—	22	23
Economie	—	—	35	37

a Bij de kwekscholen zijn de vakken handelswetenschappen/recht en economie weggelaten, omdat in het eerste jaar deze vakken in het geheel niet zijn gegeven en in het tweede jaar slechts aan een enkele school, waardoor de statistische waarde van de desbetreffende cijfers vrijwel nihil wordt.

De schoolleiders hebben overigens niet de bedoeling hun experimentele h.a.v.o.-afdeling te beschouwen als 'een afdeling waarin het onderwijs in de literaire en culturele vakken op de voorgrond staat' (w.v.o., art. 8, lid 3). Het bleek alleen moeilijk op korte termijn regelingen te treffen voor vakken die in de bestaande eerste leerkring nog in het geheel niet worden gegeven.

b Het overzicht van de gekozen examenvakken laat een vrij duidelijke overeenstemming zien tussen de h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan kwekscholen en de h.a.v.o.-scholen verbonden aan scholen voor v.h.m.o. De wat grotere belangstelling voor biologie, aardrijkskunde en geschiedenis aan de h.a.v.o.-afdelingen hangt mogelijk samen met het ontbreken van de vakken handelswetenschappen/recht en economie, maar zal toch ook te maken hebben met de traditie van de kwekscholen, waar de (veld)biologie en de sociale vakken steeds een ruime belangstelling genoten.

c Het is ook opvallend, dat de percentages voor de gekozen vakken in twee opeenvolgende jaren geen verschillen van betekenis vertonen. We vinden hetzelfde verdelingspatroon trouwens terug bij elk der afzonderlijke scholen, zodat deze cijfers de schoolleiders wel enig houvast kunnen geven bij de prognose van de aantallen te geven lessen voor elk der vakken.

d Het is duidelijk, dat de exacte vakken tot nu toe weinig in trek zijn. Men kan zich afvragen of het h.a.v.o. nu reeds dienst gaat doen voor de opvang van de leerlingen met weinig mogelijkheden in de exacte richting. Dat zou een bedenkelijke ontwikkeling

zijn, omdat het h.a.v.o. ook de vooropleiding zal zijn voor de leerlingen die een hogere beroepsopleiding met een exact karakter zullen volgen (h.t.s., hogere textielschool, zeevaartscholen, hogere landbouwscholen e.d.).

Het is overigens nog te vroeg om op dit punt reeds conclusies te trekken.

Het was te verwachten, dat er grote belangstelling zou bestaan voor de experimenterende h.a.v.o.-afdelingen. Via deze afdelingen of via de bovenbouw van een volledige h.a.v.o.-school heeft de bezitter van een u.l.o.-diploma immers nu reeds de kans alsnog een h.a.v.o.-diploma te behalen. Deze verwachting bleek juist. Het aantal aanmeldingen liep aan de experimenterende kweekscholen in het algemeen sterk omhoog. Daar er voor een – waarschijnlijk tijdelijke – grote uitbreiding van het algemeen onderwijs aan de kweekscholen geen financiële middelen beschikbaar waren en zijn, werden de meeste scholen gedwongen te selecteren. Het blijkt, dat er over de selectiecriteria verschillend gedacht wordt.

De meerderheid der scholen opteert voor een *open h.a.v.o.-afdeling*, waarin ieder die toelaatbaar is en de capaciteiten heeft de studie te volbrengen, in principe welkom is. De selectie vindt in dat geval voornamelijk plaats op grond van de capaciteiten der leerlingen. Ten minste één van de directeuren verdedigt de *besloten h.a.v.o.-afdeling*, waarin bij voorkeur de leerlingen worden toegelaten die te kennen geven later de beroepsopleiding voor onderwijzer te willen volgen. De inspectie kan – afhankelijk van de plaatselijke situatie – beide standpunten waarderen, mits er geen leerlingen worden aangenomen, van wie men op goede gronden had mogen veronderstellen, dat zij niet in staat zijn het h.a.v.o.-diploma te behalen.

Het blijkt nu reeds, dat succes bij een h.a.v.o.-studie lang niet voor alle bezitters van een u.l.o.-diploma is weggelegd. De toelating tot de h.a.v.o.-afdeling zal daarom zeer zorgvuldig moeten geschieden. Anders wekt men bij vele toegelatenen onjuiste verwachtingen of men verlaagt bij voorbaat het peil van het h.a.v.o.

Wat de besloten h.a.v.o.-afdeling betreft is de kans groot, dat zij zich slechts in schijn van de open afdeling zal onderscheiden. De leerling die op een besloten afdeling een h.a.v.o.-diploma heeft behaald, is immers niet verplicht met dat diploma naar de opleidingsschool voor onderwijzers te gaan. Nu reeds blijkt, dat vele leerlingen die bij hun aanmelding stellig van plan waren naar de opleidingsschool voor onderwijzers te gaan, in de loop van hun h.a.v.o.-studie tot andere gedachten komen.

Het is in elk geval waarschijnlijk, dat de omzetting van de eerste leerkring in een h.a.v.o.-afdeling voor de experimenterende scholen voorlopig een verlaging van het aantal leerlingen voor de beroepsopleiding tot gevolg zal hebben.

De eerste ervaringen met het experiment aan de kweekscholen zijn niet onverdeeld gunstig. De rapporten geven, volgens mededelingen van de directies, te zien, dat vele leerlingen bij de gestelde exameneisen en -normen grote moeite zullen hebben het diploma te behalen. Hetzelfde blijkt ook uit de resultaten van de landelijke proefwerken die in november-december 1967 in alle vijfde klassen van de experimenterende scholen en afdelingen werden opgegeven. De resultaten van deze proefwerken bleken

aan de h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan kweekscholen, duidelijk slechter dan die aan h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan v.h.m.o.-scholen.

De h.a.v.o.-afdeling heeft nu eenmaal het bezwaar met heterogene groepen te werken, waardoor de leraar aan een dergelijke afdeling met zijn lessen op een lager vertrekpunt moet beginnen dan zijn collega in de vierde klas van een volledige h.a.v.o.-school. Enkele h.a.v.o.-afdelingen hebben bovendien op grote schaal u.l.o.-A-leerlingen toegelaten tot de studie voor de exacte vakken. Het blijkt nu, dat deze leerlingen het onderwijs in deze vakken in het algemeen niet kunnen volgen, waardoor de gemiddelde resultaten nogal negatief worden beïnvloed. De winst van het laatste experiment is niettemin, dat duidelijk blijkt, dat enkele u.l.o.-A-bezitters het onderwijs in de exacte vakken heel goed kunnen volgen, zodat een categorisch neen tegen deze jonge mensen bij de begeleiding van hun vakkenkeuze evenmin op zijn plaats is.

Ook de lerarenbezetting vormt een punt dat veel aandacht vraagt en zal blijven vragen. De problemen liggen niet in de eerste plaats bij de vakken Nederlandse taal, geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer, lichamelijke oefening, tekenen, muziek en handvaardigheid. De eisen die voorheen reeds aan de leraren in deze vakken gesteld waren, maken, dat zij met de nieuwe vorm van onderwijs in het algemeen geen moeite behoeven te hebben. Onder de leraren in de moderne vreemde talen komen relatief veel bezitters van m.o.-A-akten voor. De inspectie heeft niet de indruk dat zij niet tegen hun werk zijn opgewassen, al zullen zij wel bepaalde leemten moeten opvullen.

Moelijker ligt de situatie bij de exacte vakken. Door de hogere eisen die aan het onderwijs in deze vakken gesteld worden en door het grotere aantal lessen dat wekelijks veelal moet worden gegeven, hebben de meeste experimenterende scholen nieuwe, veelal jonge en onervaren leraren moeten aantrekken. Een aantal van hen is nog niet bevoegd. Deze beginners, die eigenlijk nog voor het leren-leraar-zijn staan, zien zich tevens voor een moeilijk experiment geplaatst, waarbij ze van hun directe omgeving niet veel meer dan morele steun kunnen verwachten.

De wil tot slagen en de bereidheid zich individueel en als team voor het experiment in te spannen, zijn bij alle scholen onmiskenbaar. De buitenwacht, die alleen hoort van verontruste en protesterende leraren, moet toch vaak een vertekend beeld van de onderwijswerkelijkheid krijgen.

Ook de samenwerking tussen de experimenterende scholen en de begeleidende instanties (de Commissie v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o., de pedagogische centra en de inspectie) was vrijwel steeds een voor alle partijen stimulerend gebeuren. De vele stafbesprekingen aan de scholen, de landelijke vergaderingen met de begeleidingscommissies, de instructiedagen, de regionale en de centrale vakbesprekingen mogen het experiment vaak het karakter van een uitputtingsslag gegeven hebben, de inspectie heeft toch de stellige overtuiging, dat door al dit werk een kern van bewust werkende h.a.v.o.-afdelingen tot stand is gekomen, die reeds nu goede wegbereiders blijken te zijn voor de vele andere scholen die straks zullen moeten volgen. De frequente contacten tussen de experimenterende scholen en die andere en de vele publikaties vanuit de experimenterende afdelingen rechtvaardigen deze uitspraak.

In artikel 6 lid 3 van de Kweekschoolwet wordt de voortgezette beroepsvorming van de onderwijzer, in het verband van de c-cursussen, als volgt geregeld: 'Aan kweekscholen kunnen cursussen worden verbonden, voorbereidend voor andere wettelijke bevoegdheden dan die, welke worden ontleend aan de akten, genoemd in artikel 41, onder a en b, of die anderszins van belang zijn voor het onderwijs'.

In dit artikel valt de voortgezette beroepsvorming van de onderwijzer in twee delen uiteen. In de eerste plaats de studie voor l.o.- en m.o.-A-akten, waaronder de zogenaamde u.l.o.-bevoegdheden en in de tweede plaats de opleidingen, die betrekking hebben op de na- en de bijscholing van leerkrachten voor hun werkzaamheid in het basisonderwijs. Met de eerstgenoemde opleidingen zijn de kweekscholen bij de invoering van de Kweekschoolwet zo spoedig mogelijk begonnen, om in de grote behoefte aan bevoegde leerkrachten bij het u.l.o. te kunnen voorzien. De opkomst van de cursussen voor de na- en bijscholing is van latere datum. In 1965 werd daarmede door enkele kweekscholen een begin gemaakt en in dit jaar hebben 17 kweekscholen dergelijke cursussen ingesteld of zijn de voorbereidingen tot inrichting daarvan in een ver gevorderd stadium.

De wijze waarop het personeel van de basisscholen op deze activiteiten van verschillende kweekscholen heeft gereageerd, wekt de verwachting dat de vraag in de naaste toekomst in hoge mate zal toenemen. Een bezinning op de doelstelling en de organisatie van de cursussen, benevens enige kanttekeningen bij de eerste ervaringen op dit werkterrein van de kweekscholen zijn gewenst.

Aan de voortgezette beroepsvorming van de onderwijzer als leerkracht in het basisonderwijs zijn twee aspecten te onderscheiden, de na-scholing en de bij-scholing. De kweekschool kan slechts een algemeen oriënterende inleiding op het onderwijzersberoep geven. Uit de structuur van de huidige opleiding, die in twee fasen verloopt, respectievelijk afgesloten met het examen voor onderwijzer en dat voor volledig bevoegd onderwijzer, zou men mogen afleiden dat het examen voor onderwijzer in feite slechts een onvolledige onderwijsbevoegdheid kan verlenen. Een nadere analyse van het vormingsprogramma kan deze opvatting alleen maar bevestigen. De verdere beroepsvorming, welke in de derde leerkring wordt gegeven, geeft de kwekeling de vrijheid uit de uitgebreide didactische en pedagogische problematiek, waarmee hij als onderwijzer in de praktijk geconfronteerd zal worden, een keuze te doen. Slechts twee onderwerpen dient hij nader te bestuderen. Dat dit niet gezien kan worden als een algemene afronding van de beroepsvorming is wel evident, zelfs niet wanneer in plaats van twee onderwerpen op didactisch gebied een nadere bestudering van de didactiek van twee vakken van het basisonderwijs verplicht zou worden gesteld. Ook in dit geval kan men slechts spreken van een verantwoorde initiatie in het beroep, zoals dat in tal van andere beroepsopleidingen het geval is en ook zonder bezwaar wordt aanvaard. De voor de onderwijzersfunctie gewenste bekwaamheid op ruimer terrein moet tijdens de ambtsuitoefening worden verworven, al doende door zelfstandige vakstudie, maar zeker ook door nascholing.

Niet alleen is de beroepsvorming van de onderwijzer qua inhoud onvolledig, zij is ook in hoge mate gebonden aan de tijd waarin zij werd verworven.

In de eerste plaats is hier te denken aan de ontwikkeling van de wetenschappelijke didactiek en wel met name aan de studie van het leerproces, aan de functie van moderne media in het onderwijs en aan de geprogrammeerde instructie in haar toepassing in het onderwijs. Behalve van deze meer algemene didactische problemen is een kennisneming van de ontwikkeling van de afzonderlijke vakdidactieken dwingende noodzaak. Ook de vakwetenschappelijke vooruitgang in de vakken die in het basisonderwijs worden onderwezen, zal én het programma én de didactiek van de betreffende vakken beïnvloeden. Zo moet worden geconstateerd dat het fysica-onderwijs in de basisschool vakwetenschappelijk gezien sterk verouderd is en van de moderne wiskunde mag men verwachten, dat zij én de stofkeuze én de didactische aanpak van het rekenen in de basisschool in de naaste toekomst mede zal bepalen.

Op al deze ontwikkelingen kan uiteraard geen enkele opleiding, hoe langdurig en hoe veelomvattend ook, vooruitlopen, en evenmin mag men van de individuele onderwijzer verwachten, dat hij in staat zal zijn ze te volgen en daaruit die praktische conclusies te trekken, die in de situaties waarin hij onderwijst, gewenst zijn.

Gezien vanuit het kweekschoolonderwijs kan men met de c-cursussen bovendien beogen de onderwijspraktijk in de leer- en hospiteerscholen zoveel mogelijk in overeenstemming te brengen met de didactische theorie, die door de kweekschooldocenten wordt onderwezen en omgekeerd. Met deze doelstelling voorop zijn enkele jaren geleden enige cursussen van start gegaan. Dit aspect is wel zo belangrijk, dat het gewenst is hierop wat nader in te gaan.

De meeste vakdidactici van de kweekscholen en ook de opvoedkundedocenten zelf zijn gedurende kortere of langere tijd in het basisonderwijs werkzaam geweest. Naar gelang echter hun onderwijspraktijk verder in het verleden komt te liggen, verliest zij aan waarde en is een realistische confrontatie met het basisonderwijs van heden, in de vorm van medeverantwoordelijkheid, noodzakelijk én voor de kweekschooldidacticus zelf én voor de accordantie tussen zijn didactische theorie en de realisering daarvan in de leer- en hospiteerscholen. Dit is de beïnvloeding die de kweekschoolleeraar in zijn beroepspraktijk altijd nodig zal hebben.

Het initiatief tot het organiseren van één of meer cursussen gaat gewoonlijk uit van de kweekschool. Soms presenteert men de leerkrachten van de basisschool enkele cursussen waaruit ze een keuze kunnen doen, maar ook wordt vaak eerst aan eventuele deelnemers gelegenheid gegeven hun voorkeur kenbaar te maken, waaruit dan door de betreffende kweekschool met inachtneming van de georiënteerdheid van de beschikbare docenten, een definitieve keuze wordt gemaakt. Daarna wordt door de docenten een beknopt leerplan opgesteld en ter goedkeuring bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ingezonden. Bij de beoordeling van deze leerplannen wordt op het volgende acht geslagen.

De cursussen mogen geen eenvoudige herhaling geven van de kweekschoolopleiding.

Het uitgangspunt bij de didactische vorming in het kweekschoolonderwijs is anders dan bij deze c-cursussen. Wanneer men deze twee wat extreem tegenover elkaar zet, zou men mogen zeggen, dat in het kweekschoolonderwijs de didactische problematiek vaak in hoofdzaak vanuit de didactische theorie moet worden gepresenteerd, omdat de persoonlijke onderwijservaring van de kwekeling te beperkt is, om van daaruit de theorie op te bouwen. Bij deze c-cursussen echter dient de probleemstelling zoveel mogelijk te komen uit de persoonlijke praktijk van de cursisten en zij dienen een direct bruikbaar en controleerbaar antwoord te krijgen op de moeilijkheden die zij in hun dagelijks werk ondervinden.

Uit het bovenstaande volgt, dat de cursussen zoveel mogelijk afgestemd dienen te worden op het werk van een groep leerkrachten, die in vergelijkbare omstandigheden werkt, zoals b.v. de leerkrachten uit de lagere, de midden of de hogere leerjaren. Dit sluit niet uit, dat ook meer algemene onderwerpen, die van belang kunnen zijn voor ieder leerjaar van de basisschool, in behandeling genomen kunnen worden. Wel dient dan in de opzet een duidelijke differentiatie naar de afzonderlijke leerjaren verwezenlijkt te worden. Ter illustratie twee voorbeelden: de muzikale improvisatie in het basisonderwijs; verhoging van de vaardigheid in het schetsmatig tekenen.

Van wezenlijk belang is de relatie tussen theorie en praktijk. Uit het leerplan van iedere cursus zal dan ook moeten blijken, dat de cursisten tijdens de duur van de cursus die zij volgen, tot praktische realisering in hun klas worden aangespoord, zodat de resultaten daarvan in het verdere verloop van de cursus betrokken kunnen worden.

Het multidisciplinaire karakter van de vak-didactische vormgeving zal, waar mogelijk en wenselijk, uit het leerplan van de cursus moeten blijken. Anders gezegd: én de vakdocenten én de pedagogiekdocenten zullen in deze cursussen, ieder vanuit hun eigen discipline, een bijdrage moeten leveren.

In het algemeen dient de duur van bijscholingscursussen beperkt te blijven tot vijf à tien bijeenkomsten van elk twee klokuren. Wanneer zij echter betrekking hebben op de zogenaamde expressievakken, zal een langere cursusduur vaak noodzakelijk zijn, omdat de didactische bekwaamheid zo eng gebonden is aan de eigen vaardigheid op deze gebieden, welke dikwijls een ernstig tekort vertoont.

Bij het inrichten van de na- en bijscholingscursussen dienen de kweekscholen in overleg te treden met een van de landelijke pedagogische centra. Al hebben de kweekscholen met deze c-cursussen een eigen doelstelling, zoals boven is uiteengezet, en beschikken zij over de gedifferentieerde deskundigheid, die voor het werk van de na- en de bijscholing noodzakelijk is, dit werk grenst aan het werkerterrein van de pedagogische centra. Vandaar dat overleg noodzakelijk is om mogelijke doublures te voorkomen. Van meer belang is echter de wederzijdse steun welke van een dergelijk overleg kan uitgaan.

Het is niet alleen een zaak van efficiency dat de kweekscholen bij het inrichten van deze

c-cursussen in overleg treden met een van de landelijke pedagogische centra, het is eveneens voordehandliggend, dat kweekscholen, gelegen in eenzelfde regio, zoveel mogelijk bij de organisatie met elkaar in overleg treden. Ook hier dienen doublures voorkomen te worden en mogelijk kunnen de kweekscholen elkaar behulpzaam zijn bij het aantrekken van bekwaame docenten.

Tot op heden werd het minimum-aantal deelnemers aan een cursus bepaald op 10, terwijl een cursus in stand kan worden gehouden, zolang het aantal deelnemers niet daalt beneden 7. Bij 20 deelnemers kan een cursus worden gesplitst, terwijl de splitsing nog kan worden gehandhaafd bij 15 deelnemers.

Gezien de aard van deze cursussen – veel discussie, gezamenlijk kritisch volgen van praktijklessen en bespreking van werk van leerlingen van de cursisten – is het gewenst dat deze cursussen niet te veel deelnemers tellen.

Het aantal afgestudeerden van de kweekscholen vertoont een gestadige toename. Een uitzondering wordt gevormd door het jaar 1965, dat 235 minder afgestudeerden voor de tweede leerkring opleverde dan het jaar 1964. Onderstaand overzicht geeft een beeld van de toename van het aantal afgestudeerden sedert 1957.

jaar	aantal	aantal t.o.v. voorg. jaar	toename	
			%	% t.o.v. 1957
<i>Tweede leerkring</i>				
1957	3096	—	—	—
1958	3504	408	13,2	13,2
1959	3719	215	6,1	20,1
1960	3929	210	5,3	26,9
1961	4165	236	6,0	34,5
1962	4730	565	13,6	52,8
1963	5219	489	10,3	68,6
1964	5426	207	4,0	75,2
1965	5191	235	4,3	67,7
1966	5522	331	6,4	78,3
1967	6183	661	10,7	99,7
<i>Derde leerkring</i>				
1957	1764	—	—	—
1958	1802	38	2,1	2,1
1959	2022	220	12,2	14,6
1960	2121	99	4,9	20,2
1961	2263	142	6,7	28,3
1962	2406	143	6,3	36,4
1963	2736	330	13,7	55,1
1964	3145	409	14,9	78,3
1965	3322	177	5,6	88,3
1966	3325	3	0,1	88,5
1967	nog niet bekend			

In 1967 werd nog 24% van de lessen aan de kweekscholen onbevoegd gegeven.

De volgende vakken steken ten opzichte van dit percentage gunstig af: pedagogiek 14%; geschiedenis 16%; K.C.M.L. 12%; handwerken 6%; schrijven 19%; lich. oefening 0%.

Bij de exacte vakken is de situatie bepaald ongunstig te noemen. Van de lessen in kennis der natuur, scheikunde en biologie werd 57% en van de lessen in wiskunde werd 58% onbevoegd gegeven. Voor de vakken Frans en handenarbeid luiden de percentages onderscheidenlijk 30 en 37.

Tot dusverre werden tot de examens voor de lagere akten lichamelijke oefening, Franse taal, Duitse taal, Engelse taal, Spaanse taal, Fries, Esperanto, wiskunde, handelskennis, handenarbeid, landbouwkunde en tuinbouwkunde slechts die kandidaten toegelaten die in het bezit waren van een akte van bekwaamheid als onderwijzer (92). Artikel 116, tweede lid, van de Overgangswet w.v.o. opent de mogelijkheid ook bezitters van andere bewijzen van bekwaamheid tot deze examens toe te laten. In maart 1967 is bekendheid gegeven aan het voornemen de bezitters van de nijverheids- onderwijsakten, die tevens in het bezit zijn van het pedagogisch getuigschrift voor het nijverheids- onderwijs en de bezitters van de akte van bekwaamheid als hoofdleidster bij het kleuteronderwijs tot genoemde examens toe te laten. Een daartoe strekkende beschikking is in voorbereiding. Voorts is bekendheid gegeven aan het plan in gelijke zin te beslissen ten aanzien van de bezitters van de akten van bekwaamheid tot het geven van middelbaar schoolonderwijs (met uitzondering van schrijven), van de diploma's voortgezette studie handenarbeid en van de lagere land- en tuinbouwakten L I I / m L IV.

Lichamelijke opvoeding

Voor toelating tot de onderwijzersopleiding worden ten aanzien van de bedrevenheid op het terrein van de lichamelijke oefening geen eisen gesteld. Het is dan ook duidelijk dat de docent voor het vak lichamelijke oefening op de kweekschool, vooral in het eerste studiejaar, met een aantal moeilijkheden heeft te kampen: het prestatieniveau van de leerlingen loopt vaak zeer uiteen, de voordien gevolgde methoden vertonen grote divergentie, sommige oefengebieden zijn soms sterk geaccentueerd, aan andere aspecten is geen of slechts geringe aandacht besteed, terwijl bovendien niet alle leerlingen interesse hebben voor dit deel van het onderwijs.

ONDANKS deze moeilijkheden moet de docent van de kweekschool trachten het onderwijs aan een tweeledig doel te doen beantwoorden: dit onderwijs zó te geven, dat het van positieve waarde is voor de vorming van de leerlingen en dat de leerlingen na het volbrengen van de studie op de kweekschool in staat geacht moeten worden het onderwijs in de lichamelijke oefening aan leerlingen van het gewoon lager onderwijs te geven. De toegemeten tijd, vier jaren met een minimum lessentabel van 3-2-2-2 is, zoals meermalen in voorgaande jaren opgemerkt, niet alleen beperkt, doch ontoereikend. Gedurende de eerste leerkring wordt dit onderwijs gegeven met het accent

op de vorming van de leerlingen. Een stevig oefenen zal moeten plaatsvinden, waarbij vooral gelegenheid moet worden geboden te oefenen op eigen niveau. Het prestatie-niveau kan worden opgevoerd en de 'vergeten gebieden' van voorgaande jaren dienen mede aan de orde te worden gesteld. Ook in de tweede leerkring moet aan de eigen vorming aandacht worden besteed, o.a. met het oogmerk verval te voorkomen en de belangstelling voor een vreugdevol en zinvol bewegen gaande te houden.

Gelukkig vertoont de waarde van het onderwijs in de lichamelijke oefening op de kweekscholen een stijgende lijn en wordt dit niet meer gezien als alleen een welkome afwisseling en ontspanning. Het is ook een verheugend verschijnsel dat een groot aantal kweekscholen gebruik maakt van de mogelijkheid in de eerste leerkring een extra lesuur voor alle leerlingen en in de tweede leerkring een keuzevak-uur voor de leerlingen, die speciale belangstelling en aanleg bezitten, in de lesrooster op te nemen.

Ook in de derde leerkring is op een aantal kweekscholen, alhoewel niet verplicht, lichamelijke oefening in de lesrooster opgenomen. Het deelnemen aan sportdagen, het invoegen van sport en spelen in het programma van werkweken, het deelnemen aan schoolkampen, zal een goede instelling ten aanzien van de lichamelijke opvoeding gunstig kunnen beïnvloeden. In toenemende mate worden sportdagen georganiseerd, hetzij beperkt tot de eigen school, hetzij in samenwerking met andere scholen. Op verschillende scholen is een goed gevulde medaillekast aanwezig.

Aan een combinatie van lichamelijke oefening met andere vakken (zang, bewegings-expressie) wordt nog, zowel in ondersteunende als aanvullende zin, te weinig gedacht. De algemene didactische vorming, verkregen tijdens de lessen van de docent pedagogiek, zal de basis moeten zijn voor de vakdidactische vorming, te verzorgen door de vakdocent. Hiervoor is een overleg en samenwerking van beide docenten noodzakelijk. Door verschillende omstandigheden wordt hieraan nog voldoende aandacht besteed. Juist de modern opgeleide leraar lichamelijke opvoeding heeft tijdens zijn opleiding zich veel moeten bezighouden met pedagogiek en psychologie, in het bijzonder met de ontwikkelingspsychologie. Hij kan dus een goede gesprekspartner zijn. Een overleg zal de eenheid in de opleiding bevorderen en bovendien efficiënt kunnen werken. Dit zal de vakdocent in staat stellen met gebruik van de door de leerlingen reeds verworven kennis de behandeling van de speciale vakdidactiek hieraan aan te passen en toe te spitsen op voor dit vak belangrijke, toepasbare principia. Het geven van voorbeeldlessen, gevolgd door een analyse, zal verhelderend werken. Teneinde een goede les te kunnen geven, zal deze degelijk moeten worden voorbereid. Ook dit moet geoefend worden. Het lesdoel en de werkwijze (didactische aanpak) moeten goed overwogen zijn. Het zal op den duur moeten leiden tot het maken van korte, hanteerbare notities. De les moet ook *gegeven* worden. Dit lesgeven eist oefening, veel oefening. Hierbij zullen hulpen leiding van een ervaren lesgever niet gemist kunnen worden. De vakdocent wordt in de gelegenheid gesteld de leerlingen tijdens het hospiteren te bezoeken; hij zal zich een oordeel moeten vormen, aanwijzingen geven en de lessen bespreken. Het totale aantal beschikbare leerschooluren voor alle vakdocenten is echter te gering en werkt zeer belemmerend. Het stellen van een aantal

hospiteeruren per vakdocent zou sterke aanbeveling verdienen. Niet alle hospiteerlessen worden door de vakdocent bijgewoond. Veel lessen worden gegeven onder leiding van een bevoegde klasseonderwijzer of een vakleerkracht. Het spreekt vanzelf dat een goed overleg met deze leerkrachten noodzakelijk is om te geraken tot overeenstemming ten aanzien van werkwijze, begeleiding en beoordeling.

Het is een gelukkig verschijnsel dat op veel kweekscholen hieromtrent een goed contact met het personeel der leerscholen aanwezig is. Sommige kweekscholen gaan verder en organiseren voor het onderwijzend personeel van de oefenscholen korte cursussen, niet alleen om een goede samenwerking te bevorderen, doch ook om moderne inzichten met elkaar te bespreken en te bestuderen. Voor deze cursussen bestaat doorgaans grote belangstelling (Hengelo, Arnhem, Oudenbosch). Ook kunnen deze bijeenkomsten het karakter dragen van heroriëntering en bijscholing. Demonstratielessen, gegeven door de docent van de kweekschool of door een onderwijzer van de leerschool, kunnen de toepasbaarheid van de aanbevolen werkwijzen accentueren.

Van de vakdocent op de kweekschool wordt veel geëist. Naast een goed technisch onderlegd vakmanschap, moet hij inzicht hebben in de algemene didactiek, de vakdidactiek en op de hoogte zijn van de moeilijkheden en mogelijkheden, die zich bij het basisonderwijs voordoen. Bij het aanstellen van docenten zal men dan ook zeer kritisch te werk moeten gaan. Bij het kweekschoolonderwijs zijn 180 vakdocenten lichamelijke oefening werkzaam. Van deze docenten zijn er 36 in het bezit van de akte 41a en 41b; zij hebben dus de kweekschoolopleiding gevolgd, zijn bij het basisonderwijs als onderwijzer werkzaam geweest en hebben dit onderwijs in zijn totaliteit ervaren. Alle docenten zijn in het bezit van de akte lichamelijke opvoeding middelbaar onderwijs. Naast deze akte bezitten 14 leraren een akte pedagogiek, 2 de akte Engels m.o.-A, één docent de akte Duits m.o.-A, één de akte Frans m.o.-A, één de bevoegdheid Duits I.o. en 55 docenten het instructeursdiploma van de Koninklijke Nederlandse Zwembond.

Aan het opheffen van de achterstand in verantwoorde accommodaties voor het onderwijs in de lichamelijke oefening is in de laatste jaren met voortvarendheid gewerkt; 64 kweekscholen beschikken nu over een goede accommodatie, bij 16 kweekscholen is deze, al of niet gekoppeld aan een nieuwbouw van de kweekschool, in aanbouw.

Aan 21 kweekscholen is een c-cursus ter opleiding voor de akte lichamelijke oefening lager onderwijs verbonden. Verschillende cursussen tellen een groot aantal deelnemers: Alkmaar 24, Breda 26, Leeuwarden 28, Heerlen 39, Rotterdam en Eindhoven elk 45 en 's-Gravenhage zelfs 57. In 1967 legden 192 kandidaten het examen af. Hiervan slaagden 111 kandidaten, terwijl 51 kandidaten in 1968 alsnog in de gelegenheid gesteld zullen worden een hernieuwd examen af te leggen (met vakvrijstellingen). De onderwijzers, die de bevoegdheid voor het geven van lichamelijke oefening aan leerlingen van het gewoon lager onderwijs nog niet hadden verkregen, werden ook dit jaar door middel van een staatsexamen in de gelegenheid gesteld deze bevoegdheid te behalen. Aan het examen namen 340 kandidaten deel, van wie 229 slaagden.

3 Opleiding leraren technisch onderwijs

In dit jaar waren medio oktober 7514 leerlingen ingeschreven bij de lerarenopleiding van het Nederlands Genootschap, terwijl 680 leerlingen de opleiding voor het bewijs algemene ontwikkeling n.o. bij deze instelling volgden. Voor het jaar 1966 bedroegen deze aantallen resp. 7100 en 625, zodat van een stijging van ca. 6% sprake is. Er vond geen uitbreiding van het aantal opleidingsscholen plaats. In september 1966 werd een opleidingsschool van Den Helder overgeplaatst naar Alkmaar, waardoor beter aan de behoefte werd voldaan. Het aantal cursisten in deze opleiding steeg van 85 tot 190, doordat een honderdtal cursisten, woonachtig ten noorden van Amsterdam, die tot vóór de overplaatsing aangewezen waren op de cursus in Amsterdam, nu de cursus in Alkmaar gingen volgen. Aan het einde van het jaar diende het bestuur van het Nederlands Genootschap een verzoek in bij de minister van onderwijs en wetenschappen om volgens een bijgevoegde lessentabel experimentele dagopleidingen met een cursus van 4 jaren te mogen beginnen omstreeks september 1968 te Rotterdam, Utrecht en Tilburg. Bedoeld verzoek is ter nadere bestudering voorgelegd aan de inspecteur-generaal voor het onderwijs, de voorzitter van de Commissie lerarenopleiding en de inspecteur belast met het toezicht op de lerarenopleiding voor het technisch onderwijs.

Tevens werd dit jaar als subcommissie van de bovengenoemde onderwijscommissie van het Ned. Genootschap een Subcommissie pedagogiek gevormd, die werd belast met de bestudering van de pedagogische en didactische opleiding van de aanstaande leraren.

Aan het einde van het verslagjaar kwam een wijziging van het Bevoegdheidsbesluit n.o. 1955 tot stand (Stb. 1957, nr. 523). Door dit wijzigingsbesluit werd het onder meer mogelijk het staatsexamen voor de verschillende N-akten in twee gedeelten af te leggen. Tevens werd in dit besluit de nieuwe akte N ht ingesteld die bevoegdheid verleent tot het geven van onderwijs aan scholen voor lager en uitgebreid lager nijverheids-onderwijs in handvaardigheid en tekenen.

Evenals in voorgaande jaren werden ook dit jaar voor enkele kandidaten school-examens van het Nederlands Genootschap en staatsexamens afgenomen in de Nederlandse Antillen. De landelijke uniforme opgaven voor de schriftelijke vakken en de praktijkvakken werden door de Nederlandse instanties verstrekt.

In een Nederlands-Belgische subcommissie voor civiel effect werd door een werkgroep een onderzoek ingesteld naar de mogelijkheden van het verbinden van onderwijs-bevoegdheid voor het technisch onderwijs aan in het andere land behaalde diploma's, een en ander op basis van reciprociteit. Begonnen werd met een onderzoek in de metaalsector.

Daar vooral voor het lager technisch onderwijs de behoefte bestond aan een bevoegdheid voor (algemene) handvaardigheid (vooral in het eerste algemene leerjaar) en een opleiding voor deze bevoegdheid, werd reeds enkele jaren geleden begonnen met de voorbereiding van het instellen van een nieuwe nijverheidsonderwijsakte. Mede gelet

op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs en de werkzaamheden, verricht door de vanwege de staatssecretaris ingestelde Commissie handvaardigheid voortgezet onderwijs, werd bij de wijziging van het Bevoegdheidsbesluit n.o. 1955 tevens de akte n ht ingesteld. Hierdoor werd de mogelijkheid geschapen leerkrachten op te leiden, die de lessen in het tekenen en de handvaardigheid in het lager en uitgebreid lager nijverheidsonderwijs zouden kunnen verzorgen.

In de Wet op het voortgezet onderwijs worden ook voor de scholen voor lager beroeps onderwijs in het brugjaar de vakken tekenen en handvaardigheid als algemeen voortgezet onderwijs voorgeschreven; deze vakken mogen geen beroepsgericht karakter dragen. Binnen het lager technisch onderwijs wordt nu gestreefd naar het geven van algemene handvaardigheid in plaats van de thans gebruikelijke handvaardigheid hout, handvaardigheid metaal met een vakgericht karakter.

Mede gelet op bovenstaande ontwikkelingen (creatieve handvaardigheid en creatief tekenen) wordt de opleiding voor de akte n ht verzorgd door die instituten die reeds eerder voor tekenakten en/of een bevoegdheid voor handvaardigheid opleidden, zowel in dag- als in avondschoolverband.

Voor de leraren die reeds enkele jaren, veelal onbevoegd, algemene handvaardigheid op de scholen verzorgden en voor de praktijkleraren die een gedeeltelijke bevoegdheid bezaten, zullen tevens applicatiecursussen handvaardigheid aan bovengenoemde instituten worden georganiseerd, teneinde deze leerkrachten de gelegenheid te geven in de toekomst het handvaardigheds onderwijs te blijven geven.

Daar de toepassing van de kunststoffen in de industrie steeds groeiende is, werd reeds eerder van gedachten gewisseld over de bijscholing van leraren bij het lager technisch onderwijs op het gebied van de kunststoffen. Aan het einde van dit jaar kon een begin worden gemaakt met deze bijscholing in de vorm van een 'applicatiecursus kunststoffen'. Deze applicatiecursus kan vrijblijvend gevolgd worden door praktijkleraren lager technisch onderwijs uit de metaalsector. Het ligt in de bedoeling in de toekomst ook de praktijkleraren uit de bouwsector te appliceren op het gebied van de kunststoffen. De uitvoering van de applicatiecursus geschiedt door het Nederlands Genootschap voor opleiding van leerkrachten voor het n.o. in samenwerking met de Stichting Opleiding Rubber- en Kunststoffen (s.o.r.k.).

Deze cursus vindt plaats op een vijftal over het land verspreide I.t.s.-en die daarvoor zijn uitgerust. De cursusduur bedraagt tien dagen, verdeeld over tien weken. Twee dagen worden besteed aan het praktisch werken met deze kunststoffen. Per jaar kunnen op deze wijze ca. 270 leraren bijgeschoold worden.

4 Opleiding en verdere ontwikkeling van leerkrachten bij het landbouwonderwijs (1966)

Landbouwkundig ingenieur

Het diploma landbouwkundig ingenieur kan in Nederland alleen worden behaald aan de landbouwhogeschool te Wageningen. Deze hogeschool geeft geen speciale op-

leiding tot leerkracht. De laatste jaren is hierin in zoverre verandering gekomen, dat ten behoeve van studenten, die zich aangetrokken gevoelen tot het land- of tuinbouwonderwijs, in 1962 een leerstoel voor de sociale psychologie aan deze hogeschool is ingesteld en dat reeds sinds enkele jaren daarvoor een lectoraat voorzag in colleges in de voordrachtstechniek en in het klassikaal onderwijs.

Dat deze opleiding tot landbouwkundig ingenieur hier toch (volledigheidshalve) wordt vermeld, vindt zijn oorzaak in de omstandigheid, dat de bezitters van eerder genoemd diploma kunnen worden aangesteld als (volledig bevoegd) leraar aan een hogere of middelbare land- of tuinbouwschool.

Middelbare akte landbouwkunde

Het voornaamste doel van de opleiding is leraren aan lagere land- en/of tuinbouwscholen in de gelegenheid te stellen de middelbare bevoegdheid voor het leraarschap in de landbouwkunde aan middelbare en hogere land- en/of tuinbouwscholen te behalen. De verwachting is gerechtvaardigd, dat de eenmaal middelbaar bevoegden ook buiten het onderwijs passende betrekkingen overeenkomstig de breedte en het niveau dezer opleidingen in de land- of tuinbouw zullen kunnen vinden.

De opleiding duurt vier jaren; zij is gesplitst in een algemeen voorbereidend deel van 1½ jaar en een bijzonder gedeelte, dat 2½ jaar vergt.

Het aantal college-uren bedraagt 670, waarvan 270 in de eerste periode vallen en 400 in de tweede. De colleges worden overdag gegeven in de gebouwen van de landbouwhogeschool te Wageningen, gedurende één dag van 5 à 6 uren per week; zij beginnen in september en eindigen in juli.

Na voltooiing van de studie voor het eerste deel van de opleiding is keuze mogelijk in één der drie volgende richtingen: akker- en weidebouw, veeteelt en tuinbouw.

Akte landbouwkunde I.o. (akte s)

De gedurende vele jaren georganiseerde cursussen ter opleiding tot de akten landbouwkunde I.o. (akte s) en tuinbouwkunde I.o. (akte t) zijn enige tijd stopgezet.

Voorzover daaraan behoefte bestond, werden voor onderwijzers, die reeds met de studie voor één dezer akten waren begonnen en die gevorderd waren tot het bijzonder gedeelte van de opleiding, nog cursussen georganiseerd.

Aan dit bijzonder gedeelte van de opleiding kunnen ook deelnemen:

- a bezitters van de akte L I, die de akte L II er bij willen behalen,
- b bezitters van de akte L II, die de akte L I er bij willen behalen.

In 1965-1966 werden de opleidingen voor het bijzonder gedeelte centraal georganiseerd en verbonden aan de Rijks Agrarische Scholengemeenschap te Utrecht. Besloten werd tot het houden van een cursus tuinbouwkunde I.o. (bijzonder gedeelte), waaraan door 23 personen werd deelgenomen.

De examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid tot het geven van lager onder-

wijs in de land- en tuinbouwkunde zijn wederom te Wageningen gehouden in de periode van 4 juli tot en met 8 juli 1966. Voor het algemeen gedeelte akte s en akte t, voor het bijzonder gedeelte akte s en akte L I en voor het bijzonder gedeelte akte t en akte L II meldden zich respectievelijk 1, 1 en 22 kandidaten, waarvan onderscheidenlijk geen, één en veertien personen slaagden.

Akte L I (theorieleraar bij het lager landbouwonderwijs)

In het verslagjaar werd aan de hogere landbouwschool te Roermond examen afgenomen ter verkrijging van de akte L I. Deze opleiding is alleen toegankelijk voor bezitters van het diploma van een hogere landbouwschool. Alle zeven kandidaten slaagden dit jaar voor dit examen.

Akte L III (praktijkleraar akker- en weidebouw)

Ook voor deze opleiding komen in aanmerking personen die in het bezit zijn van het diploma van één der hogere landbouwscholen te Dordrecht, Ede, Groningen, Leeuwarden of Roermond. In Ede is wederom een gecombineerde opleiding voor de akten L III en L IV gehouden. Van de L III-opleiding slaagden acht cursisten voor het eindexamen.

Akte L IV (praktijkleraar veeteelt)

Ook voor deze opleiding komen slechts de bezitters van het diploma van een hogere landbouwschool in aanmerking. Van deze opleiding slaagden drie cursisten voor het eindexamen.

In het verslagjaar is geen cursus gehouden voor het verkrijgen van de aantekening pluimveeteelt; evenmin is er een opleiding gehouden voor onderwijzer in praktisch hofbeslag.

Getuigschrift muziekonderwijs (Gehrels, c.q. Ward)

Deze muziekcursus is bestemd voor leraren bij het lager land- en tuinbouwonderwijs. De belangstelling was onvoldoende voor het organiseren van een afzonderlijke cursus ten behoeve van het land- en tuinbouwonderwijs.

Ten aanzien van de verdere ontwikkeling van leerkrachten bij het landbouwonderwijs kan het volgende overzicht worden gegeven:

(Zie het Overzicht op pag. 128 en 129).

5 Opleiding en verdere ontwikkeling van leerkrachten bij het tuinbouwonderwijs (1966)

Voor de opleiding landbouwkundig ingenieur, middelbare akte landbouwkunde (richting tuinbouw), akte tuinbouwkunde I.o. (akte t) en voor de akte L II (theorieleraar bij het lager tuinbouwonderwijs) wordt verwezen naar de gelijksoortige opleidingen bij het landbouwonderwijs.

onderwerp	studie- week	studie- dagen	aantal deelnemers	opmerkingen
1 Tekening lezen en technisch schetsen voor leraren landbouwwerktuigkunde	×	—	24	Tevens werd aandacht geschonken aan de vernieuwing van het landbouwwerktuigkundeonderwijs in zijn geheel. Plaats: Emmeloord.
2 Bemestingsleer voor leraren bodemkunde/bemestingsleer	—	×	28	Plaats: Utrecht
3 Handvaardigheid metaalbewerking voor leraren landbouwwerktuigkunde	×	—	21	Tevens werd aandacht besteed aan didactische aspecten en veiligheidsonderwijs
4 Maaidorsen en persen voor leraren aan lagere landbouwscholen en middelbare landbouwscholen in het bezit van het instructeursdiploma maaidorsen	—	×	21	De studiedag te Apeldoorn werd gewijd aan enige nieuwe typen maaidorsers en opraapersen
5 Idem als 4 voor leraren aan praktijkcursussen landbouwwerktuigen (B)	×	—	29	Plaats: Hoofddorp
6 Voor praktijkleraren akker- en weidebouw (LIII)	×	—	37	Herziening leerstofomschrijving voor motorengebruik. Plaats: Schoondijke
7 Voor amanuenses aan middelbare landbouwscholen	(×)	—	70	De applicatiecursussen waren vooral gericht op het afstellen en onderhouden van motoren en werktuigen
8 Bodemkunde voor directeuren en leraren aan hogere en middelbare landbouwscholen	—	(×)	44	Onderwerpen te Lunteren waren: landschappelijke indeling van de bodem; nieuw systeem van bodemclassificatie; praktische toepassing daarvan op bodemkaarten; demonstratie aan de hand van lakfilms
9 Verkeersonderwijs voor leraren aan lagere landbouwscholen	—	×	60	Toetsen van basisprogramma en leren hanteren van specifieke leermiddelen
10 Natuurkunde voor leraren aan lagere landbouwscholen	×	—	160	Aandacht werd besteed aan vaktechniek en didactic bij natuurkundeonderwijs. Plaats: Oosterbeek

onderwerp	studie- week	studie- dagen	aantal deelnemers	opmerkingen
11 Didactiek en vaktechniek voor veeteeltonderwijs aan lagere landbouwscholen	×	—	20	Didactiek werd verzorgd door vakcommissie voor veeteeltonderwijs, vaktechniek door directie praktijkschool. Plaats: Oenkerk
12 Idem voor leraren veeteelt aan middelbare en hogere landbouwscholen	×	—	29	Het programma droeg in hoofdzaak een vaktechnisch karakter. Plaats: Oenkerk
13 B-cursus 'Nederland en de internationale samenwerking op landbouwgebied'	×	—	70	—
14 B-cursus 'Meteorologie in de landbouw'	×	—	60	—
15 B-cursus 'Cultuurtechniek'	×	—	104	—

Akte L V (tuinbouw-praktijkleraar)

In het cursusjaar 1965-1966 behaalden 13 personen deze akte, waarvan 7 voor de richting bloemteelt, 1 voor de richting boomteelt en 5 voor de richting aanleg en onderhoud van tuinen.

Leraar tuinbouwtechniek-A

Op 29 augustus 1966 is aan de Centrale school voor tuinbouwtechniek te Wageningen met een opleiding tot leraar tuinbouwtechniek-A (kassenbouw en kassenverwarming) voor tuinbouwpraktijkleraren begonnen. Het aantal deelnemers bedroeg 26.

Leraar tuinbouwtechniek-B

Deze opleiding, die betrekking heeft op motoren, trekkers, machines en gereedschappen, werd eveneens te Wageningen gehouden voor 22 deelnemers. In het verslagjaar namen 16 cursisten aan het examen deel, die allen slaagden.

Aantekening bijenteelt

In het verslagjaar werd geen opleidingscursus georganiseerd.

Getuigschrift muziekonderwijs

Hiervoor wordt verwezen naar hetgeen reeds is vermeld bij de opleidingen landbouwonderwijs.

Ten aanzien van de verdere ontwikkeling van de leerkrachten bij het tuinbouwonderwijs kan het volgende overzicht worden gegeven.

onderwerp	studie- week	studie- dagen	aantal deelnemers	opmerkingen
1 Voor groenteteelt praktijkleraren aan lagere en middelbare tuinbouwscholen	×	—	43	Beoordeling der instructiebladen inzake vaktechnische en arbeidskundige aspecten. Bleiswijk
2 Tuinbouwdagen 1966	—	×	19	In het bijzonder werd aandacht besteed aan de sier-teeltsector
3 Studiedagen techniek leraren aan lagere tuinbouwscholen	—	×	16	Bespreking leerstof voor het onderdeel spuitwerktuigen. Wageningen
4 Studiedagen voor praktijkleraren bloembollenteelt aan lagere en middelbare tuinbouwscholen	—	×	—	Instructiebladen, demonstratie bloembollenrooi- en plantmachines. Wageningen
5 Studiedagen voor bloemeteeltpraktijkleraren aan lagere en middelbare tuinbouwscholen	—	×	40	Demonstratie hulpmiddelen vaardigheidsonderwijs, bloemen 'bossen en verpakken'. Aalsmeer
6 Studiedagen leraren techniek aan middelbare en hogere tuinbouwscholen	—	×	alle des-betreffende techniekleraren	Analytische beschouwing van het vak tuinbouwtechniek. Wageningen
7 Studiedagen praktijkleraren aanleg en onderhoud van tuinen aan lagere en middelbare tuinbouwscholen	—	×	30	Landmeten, waterpassen, polderbeplanting. Emmeloord

6 Opleiding en verdere ontwikkeling van leerkrachten bij het land- en tuinbouwonderwijs (1967)

Aan de vierjarige opleiding voor de middelbare akte landbouwkunde, welke in Wageningen met inschakeling van hoogleraren, lectoren en wetenschappelijke medewerkers van de landbouwhogeschool wordt georganiseerd, werd voor wat betreft de cursusperiode 1963-1967 deelgenomen door 48 personen, waarvan er 24 zijn geslaagd. Aan de opleidingscursusperiode 1966-1970 nemen 75 personen deel. De belangstelling van onderwijzers met kweekschoolopleiding voor het behalen van een der lagere akten landbouwkunde en/of tuinbouwkunde (resp. de akten s en t) loopt sterk terug.

Wel is er belangstelling bij leerlingen van de hogere land- en tuinbouwscholen in een aansluitende speciale opleiding een der zgn. L-akten te halen, hetzij in vaktheorie landbouw of tuinbouw (resp. L I en L II), hetzij in de vakvaardigheid akker- en weidebouw, veeteelt of tuinbouw (resp. L III, L IV en L V). Deze opleidingen zijn in zoverre verbeterd dat extra aandacht wordt besteed aan de bijzondere vakdidactiek en aan het doeltreffender verband leggen tussen deze didactiek en het hospiteren.

De mogelijkheid is geopend voor 'zittende' vakvaardigheidsleraren L III en L IV een twee jaar durende part-time opleiding te volgen om een van de akten L I of L II er bij te behalen. In dit verslagjaar is eenmalig de mogelijkheid geopend om ten behoeve van hen die de L III- of L IV-akte-opleiding hadden gevolgd en met gunstig resultaat hadden voltooid, aansluitend in een driekwart jaar durende dagopleiding de akte L I er bij te behalen.

Een en ander verhoogt de bruikbaarheid van deze categorie landbouwerleraren, ook te zijner tijd in andere sectoren van het lager beroepsonderwijs en bij het m.a.v.o., zulks mede in het licht van de onderwijsbevoegdheid, die hun ingevolge de Overgangswet w.v.o. wordt toegekend.

In dit verband kan tevens worden vermeld, dat voor de bezitters van de akten L I t/m L IV op grond van artikel 6, derde lid, van het Kweekschoolbesluit de mogelijkheid is geopend om met ingang van het cursusjaar 1967-1968 te worden toegelaten tot de c-cursussen ter opleiding voor de examens voor de lagere akten lichamelijke oefening, Franse taal, Duitse taal, Engelse taal, Friese taal, Esperanto, wiskunde, handelskennis en handenarbeid.

Ook in deze verslagperiode is in ruime mate en op intensieve wijze aandacht besteed aan de applicatie van de leraren op de onderscheiden niveaus. Voorbeeldsgewijs mogen enige vakgebieden genoemd worden, ten aanzien waarvan de betrokken leraren zijn bijgeschoold: natuurkunde, verkeersonderwijs, vakvaardigheid akker- en weidebouw en veeteelt enz. voor de leraren van lagere agrarische scholen; bedrijfsconomie, arbeidskunde, metaalbewerking, bemestingsleer, (pluim)veeteelt enz. voor leraren van middelbare en hogere agrarische scholen.

Nagenoeg alle leraren volgen de voor hun vakgebied georganiseerde applicatiecursussen – een deel van deze leraren zelfs meer dan één cursus – hetgeen betekent dat voor de applicatie-activiteiten in deze verslagperiode zich ruim 900 leraren hebben laten inschrijven.

1 *Leerlingwezen*

De Wet van 12 mei 1966, Stb. nr. 215 tot regeling van het leerlingwezen (Wet op het leerlingwezen) en de op deze wet berustende uitvoeringsbesluiten dienen – teneinde geen hiaat in de wetgeving te doen ontstaan – gelijktijdig (vóór 1 augustus 1968) in werking te treden. Ter voorbereiding van de uitvoeringsbesluiten zijn enkele werkgroepen in het leven geroepen, waaronder een onderwijskundige werkgroep onder leiding van de inspecteur-generaal voor het onderwijs.

De in het vorige verslag door de inspectie leerlingwezen gesignaleerde moeilijkheden, die zich als gevolg van de verminderde werkgelegenheid bij verschillende leerlingstelsels voordeden, spitsten zich in dit verslagjaar verder toe. Naast de maatregelen, die van regeringswege ter bevordering van de werkgelegenheid in het algemeen zijn genomen, werden in het belang van de continuïteit in de vakopleiding enkele specifieke maatregelen getroffen.

Deze hebben zowel betrekking op leerlingen waarvoor reeds een leerovereenkomst was tot stand gekomen, als op degenen, die na het voorbereidend beroepsonderwijs te hebben voltooid moeilijkheden ondervinden bij het verkrijgen van een voor het afsluiten van een leerovereenkomst geschikte arbeidsplaats. Een daartoe in het leven geroepen werkgroep heeft mede tot taak de gecoördineerde aanpak bij de uitvoering van de maatregelen te bevorderen. Deze strekt zich ook uit tot het vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd, waarbij zich eveneens moeilijkheden in verband met de verminderde werkgelegenheid voordoen. Het accent ligt vooralsnog bij maatregelen op korte termijn. Er werd een aantal problemen van structurele aard onderkend, die voor een beleid op langere termijn grondige studie behoeven. Genoemd onderwerp was voorts een belangrijk punt van discussie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal van welke zijde ook schriftelijke vragen zijn gesteld. Op 6 oktober hebben de minister van sociale zaken en volksgezondheid en de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen een gezamenlijke Nota inzake de bevordering van de opleiding, de vorming en de werkgelegenheid ten behoeve van jeugdigen bij de Tweede Kamer ingediend. De vereiste samenwerking op dit terrein tussen de betrokken ministeries wordt verder geïntensiveerd en uitgebreid in een subgroep van de door de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk gestichte inderdepartementale stuurgroep voor de coördinatie van het beleid ten aanzien van de jeugdproblematiek in het algemeen.

De bij beschikking van 10 mei 1961, N.O./A 255 072 ingestelde Commissie streekscholen voor niet-volledig dagonderwijs heeft op 28 februari 1967 rapport uitgebracht. Zij doet hierin belangwekkende aanbevelingen. Het rapport is voor een gedachtenwisseling in bredere kring vrijgegeven en zal begin 1968 in druk verschijnen.

In relatie tot het leerlingwezen moet ook de Commissie vorming en onderwijs leerplichtvrije jeugd worden genoemd, waarover nadere bijzonderheden onder de afdeling Vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd zijn opgenomen.

Inspectie

Bij Koninklijk besluit van 22 februari 1967 werden de 7 adjunctinspecteurs, te rekenen van 1 januari 1965, benoemd tot inspecteurs van het leerlingwezen.

Met ingang van 1 oktober 1967 werd in de bestaande vacature voorzien door de benoeming van de heer G. Siefers ing. Hem werd de inspectie opgedragen in de provincies Drenthe en Friesland, terwijl de tot dan toe daarmede belaste inspecteur H. Nijhuis werd overgeplaatst naar het rayon Zuid-Holland-Noord. Per 1 oktober 1967 was de inspectie weer voltallig tot 31 december 1967, de datum waarop aan de coördinerend inspecteur ir. G. H. J. Moerkerk wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd eervol ontslag werd verleend.

De inspectie bestond tussen 1 oktober en 1 januari uit een coördinerend inspecteur en acht inspecteurs aan wie het toezicht was opgedragen op:

- a de landelijke en de regionale organen van het leerlingwezen;
- b de cursussen voor algemeen en op het beroep gericht onderwijs voor leerlingen met leerovereenkomst;
- c de avondnijverheidsscholen voor jongens met inbegrip van de cursussen voor bijzondere doeleinden.

2 Vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd

De deelneming aan het vormingswerk neigde in het verslagjaar tot verdere teruggang. Hierbij is gebleken dat een grote mate van conjunctuurgevoeligheid daarbij de belangrijkste rol speelt.

Bij beschikking van 29 maart 1967, nr. 21 552, afdeling v.l.j. (Stcrt. nr. 85) is de Rijksregeling subsidiëring vormingswerk leerplichtvrije jeugd 1964 ingaande 1 september 1966 gewijzigd in die zin, dat het subsidiepercentage in de personeelskosten voor de groep van deelnemers, niet ouder dan 18 jaar, is gebracht van 40% op 50%. Een verdergaande verbetering tot 70% zal door middel van een daartoe strekkende beschikking worden geëffectueerd per 1 september 1967.

Een algemene maatregel van bestuur, gebaseerd op de artikelen 61 tot en met 63 van de Wet op het voortgezet onderwijs is in voorbereiding.

Bij beschikking van 16 februari 1967, nr. 21 445, afdeling v.l.j. (Stcrt. nr. 36) heeft de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingesteld de Commissie vorming en onderwijs leerplichtvrije jeugd, die hem van advies zal dienen inzake de vormgeving en de invoering van een wettelijke verplichting tot het volgen van niet-volledig dagonderwijs of het deelnemen aan vormingswerk. Het werk van deze commissie zal in de toekomst zijn invloed doen gelden op de vorming en de verdere scholing van de jeugdigen nadat zij het volledig dagonderwijs hebben verlaten.

Aan het begin van het cursusjaar 1966-1967 waren er 386 vormingsinstituten met 44 827 deelnemers(sters).

133 instituten waren bij het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd aangesloten. De Nationale Stichting voor Mater Amabilisscholen telde 181 instituten en de Landelijke Katholieke Stichting Levensscholen 72 instituten.

Het totaal van 44 827 deelnemers aan het begin van het cursusjaar 1966-1967 tegen 48 825 aan het begin van het voorgaande cursusjaar betekent een daling van 8,9%. Het aantal deelnemende meisjes bedroeg 30 347 of 67,8% (vorig jaar 69,9%) en het aantal deelnemende jongens 14 453 of 32,2% (30,1%). De bij het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd aangesloten instituten telden 6581 meisjes of 14,7% (15,9%) en 5757 jongens of 12,8% (12,4%), de bij de Nationale Stichting voor Mater Amabilisscholen aangesloten instituten 23 793 meisjes of 53,1% (54%) en de bij de Landelijke Katholieke Stichting Levensscholen aangesloten instituten 8696 jongens of 19,4% (17,7%) van het totale aantal.

Onder de vermelde aantallen jongens bevonden zich 3161, die de vormingsinstituten bezochten op grond van de voorwaarde, vermeld in art. 9, derde lid, onder c, der Arbeidswet 1919.

In de loop van het cursusjaar is dit aantal opgelopen tot ruim 4300 jongens.

Het doel van de instituten is het geven van een pedagogische begeleiding bij de overgang van het beschermde schoolmilieu naar de maatschappij. De brug naar de wereld der volwassenheid is, sinds de fundering daarvoor in 1947 werd gelegd, telken jare breder geworden. Hierover spreken onder meer de cijfers van de rijkssubsidie een duidelijke taal. Werd in 1952 met het subsidiëren van de instituten een bescheiden begin gemaakt (f 155 000,—), vier jaar later was dit bedrag gestegen tot f 1 450 000,—. In 1960 bedroeg het totaal-subsidiebedrag reeds ruim f 4 miljoen, terwijl voor het jaar 1967 een bedrag van rond f 29 miljoen werd begroot.

3 *Schriftelijk onderwijs*

De werkzaamheden, verbonden aan het ontwerpen van een wettelijke regeling betreffende het toezicht op de instellingen voor schriftelijk onderwijs vorderden gestaag. In afwachting van ambtelijk overleg met het Ministerie van Justitie over de vorm en de op te nemen strafbepalingen werd de memorie van toelichting bij het wetsontwerp gereed gemaakt. Na een 'hearing' met vertegenwoordigers van de Stichting Inspectie van het Schriftelijk Onderwijs (i.s.o.) en van de Vereniging van erkende instellingen kon omtrent het ontwerp, nadat daarin enkele wijzigingen waren aangebracht, het oordeel worden ingewonnen van de Onderwijsraad. Dit college heeft inmiddels zijn advies terzake uitgebracht.

Een regeling werd opgesteld voor de benoeming van rijksgecommitteerden bij examens van erkende instellingen, die op een dergelijke benoeming prijs stellen. Overigens houdt de inspecteur van de i.s.o. toezicht op de examens van de erkende instellingen. Voorts vond ambtelijk overleg plaats over een wijziging van de subsidieregeling voor

de opleidingen voor m.o.-akten, zodanig, dat alle erkende instellingen, die aan daarvoor te stellen voorwaarden voldoen, voor een subsidie in aanmerking kunnen komen. Het ontbreken van definitieve gegevens over de eindexamens in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs maakte het nog nauwelijks mogelijk de hiervoor in aanmerking komende schriftelijke opleidingen daarop af te stemmen.

Ten behoeve van het buitenland werd in een aantal gevallen op een desbetreffend verzoek gepoogd het niveau van diploma's van erkende instellingen nader te omschrijven.

De samenwerking met de Stichting Inspectie van het Schriftelijk Onderwijs bestond ook dit jaar in het toekennen van een subsidie en het deelnemen aan de bestuursvergaderingen. Met de inspecteur van de stichting vond regelmatig overleg plaats.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek bleek bereid een statistiek samen te stellen betreffende de erkende instellingen. In samenwerking met de afdeling Schriftelijk onderwijs van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en de inspecteur i.s.o. kon een doeltreffende vragenlijst worden opgesteld, die inmiddels door de instellingen is ingevuld en thans door het c.b.s. wordt bewerkt. In de loop van het volgende jaar hoopt men het resultaat daarvan te kunnen bekend maken.

Zowel schriftelijk als mondeling werden tal van inlichtingen verstrekt over de instellingen van en de mogelijkheden tot opleiding bij het schriftelijk onderwijs. Een bijzondere gelegenheid daartoe bood de stand van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen op de Nederlandse Onderwijstentoonstelling, waar een plaats voor dit onderwijs was ingeruimd.

Voornameijk door beëindiging van de activiteiten moesten vijf instellingen van de lijst van erkende instellingen worden afgevoerd. Daaraan konden echter worden toegevoegd drie andere instellingen, zodat de lijst aan het einde van het verslagjaar 46 namen omvatte.

Overzicht schriftelijk onderwijs

cursussen op het terrein van (met voorbeelden van doeleinden)	aantal verschillende doeleinden, resp. cur- sussen om deze doel- einden te bereiken	
Administratie, handel, automatisering etaleren, programmeur, boekhouden m.o., enz.	46	110
Algemene ontwikkeling alg. ontw. politie, handschriftverbeteren, vooropl. stafc. verplegenden enz.	17	35
Exacte vakken voorber. actuaaricel examen, wiskunde m.o.-A en -B, enz.	11	27

cursussen op het terrein van (met voorbeelden van doeleinden)	aantal verschillende doeleinden, resp. cursussen om deze doeleinden te bereiken	
Godsdienst, psychologie, wijsbegeerte bijbel, persoonlijkheidsvorming, psychotechniek, enz.	10	18
Kunst muziek, cultuurgeschiedenis, tekenen, enz.	7	15
Landbouw, tuinbouw, veeteelt, zuivel landb. mechanisatie, hovenier, veeverloskunde, enz.	12	14
Opvoeding jeugdzorg, omgangsvormen, pedagogiek m.o. -A en -B, enz.	5	13
Paramedische en farmaceutische cursussen analist, medisch secretaresse, apothekersassistent, enz.	18	29
Recht en wet, samenleving autorijkschoolinstructeur, geschiedenis m.o., jachttopziener, enz.	17	26
Staatsexamens gymnasium, onderwijzer, schoonschrijven m.o., enz.	6	13
Duits hoofdcorrespondent, m.o. -A, enz.	6	20
Engels/Amerikaans handelscorrespondentie, technisch, enz.	9	27
Esperanto l.o., enz.	2	3
Frans	5	16
Nederlands	4	18
Spaans	3	7
Andere talen	6	6
Automobil-, bromfiets-, motorrijwieltechniek autodieseltechniek, bromfietskennis, schademonteur, enz.	9	19
Bouwkunde opzichter, technisch ambtenaar bouwtoezicht, vooropl. hoger bouwk. onderr., enz.	12	21
Chemie, laboratorium amanuensis, laborant, technisch chemicus, enz.	11	17
Elektrotechniek tekenaar, sterkstroommonteur, wikkelaar, enz.	9	16
Nijverheidsonderwijsakten pedagogisch getuigschrift, akten N III, N K (t/m 2e ged.), enz.	20	24

cursussen op het terrein van (met voorbeelden van doeleinden)	aantal verschillende doeleinden, resp. cursussen om deze doeleinden te bereiken	
Radar-, radio-, televisietechnicus elektronicamonteur, hoger radiotechnicus, enz.	11	20
Scheepsbouw, scheepvaart scheepswerktuigkundige, zuigerbaas baggerbedrijf, enz.	10	14
Tekening lezen	1	7
Vliegtuigtechniek luchtvaart, plaatwerk en montage, enz.	3	3
Weg- en waterbouwkunde asfalt, boortechnicus, verkeerstechniek, enz.	19	25
Werktuigbouwkunde constructeur, werktuigkundige in centrales, enz.	6	14
Diverse technische cursussen automatenhersteller, binnenhuisarchitect, meterijker, enz.	54	89
Vestigingsdiploma's autoreisbureaubedrijf, goudsmidsbedrijf, uitvaartverzorging, enz.	40	56
Diverse cursussen copywriter, rekenen voor de consument, hout, bomen, bossen en houtprod., enz.	18	21
In het Engels geschreven cursussen bij 5 instellingen		64
Totaal	407	807

K Wetenschappelijk onderwijs

I ALGEMEEN

Bij het beleid ten aanzien van het wetenschappelijk onderwijs stonden in 1967 een viertal kernvraagstukken centraal. Deze zijn de toeneming van het aantal studenten, de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs en de verkorting van de studieduur, de samenwerking en taakverdeling tussen de universiteiten en hogescholen, en de coördinatie van het wetenschapsbeleid en de bevordering van de wetenschapsbeoefening.

Een belangrijke grondslag zowel voor de uitbreiding van het wetenschappelijk onderwijs in het algemeen als voor het opstellen van een ontwikkelingsplan door elke instelling vormen de ramingen inzake de te verwachten aantallen studenten. Deze ramingen, die worden opgesteld door de Commissie voor statistisch onderzoek van de Academische Raad, monden uit in berekeningen van het aanbod van afstudeerenden en – uitgaande van de 'voorraad' aan academici zoals bekend uit de volkstelling 1960 – in een raming van het bestand aan academici per groep van studierichtingen. De ramingen worden opgesteld tot 1980. Van belang is dat bij het beleid inzake de uitbreiding van het wetenschappelijk onderwijs ook behoeftcijfers met betrekking tot academici per groep van studierichtingen een rol spelen. Ook deze behoefteramingen worden door voornoemde commissie opgesteld. Verwacht wordt dat in 1968 een rapport inzake de ontwikkeling van het aantal academici, zowel aanbod als behoefte betreffende, gereed zal zijn.

Over de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs vindt intensieve studie plaats. Deze herstructurering is noodzakelijk in verband met de grote ontwikkelingen van de wetenschap, de toeneming van het aantal studenten en de nieuwste inzichten in de aard en inhoud van de studieprogramma's, mede in samenhang met de behoeften van de maatschappij. Een belangrijk punt is namelijk dat de maatschappij een type academicus vraagt, dat een wel wetenschappelijke maar korte op een maatschappelijke functie gerichte opleiding heeft genoten. In feite gaat het er om, dat de doelstelling van artikel 1 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs gehandhaafd blijft, doch er opleidingen zullen komen met tweërlei accent: één met de nadruk op de vorming tot zelfstandige beoefening van de wetenschap, de andere met het accent op de opleiding tot een maatschappelijk functie, welke laatste een studieduur zal hebben van ten hoogste vier jaren en door verreweg de meeste studenten zal worden gevolgd. Het probleem van de verkorting van de studieduur is in belangrijke mate onderdeel van de herstructurering.

De concretisering van de maatregelen tot herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs werpt tal van problemen op, die een intensieve bestudering, bespreking en nadere uitwerking vereisen. In verband hiermede is bij Koninklijk besluit van 2 november 1967 prof. dr. K. Posthumus, rector magnificus van de technische hogeschool te Eindhoven tot regeringscommissaris voor het wetenschappelijk onderwijs benoemd, met als taak de ministers van onderwijs en wetenschappen en van landbouw

en visserij op het terrein van de herziening van de structuur van het wetenschappelijk onderwijs de nodige bijstand te verlenen.

De samenwerking en taakverdeling tussen de universiteiten en hogescholen kreeg in het verslagjaar bijzondere aandacht, omdat steeds meer duidelijk is geworden dat zowel het wetenschappelijk personeel als de beschikbare middelen niet toereikend zijn om in de komende jaren te voorzien in de behoeften van het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Daarom is het van groot belang, te komen tot een zo doelmatig mogelijke organisatie van het gehele Nederlandse wetenschappelijk onderwijs. Dit houdt in: een strak doorgevoerde samenwerking en taakverdeling tussen alle instellingen van wetenschappelijk onderwijs. Het ligt in de bedoeling aan deze taakverdeling een wettelijke grondslag te geven. De Academische Raad zal binnenkort een advies uitbrengen over een algemeen patroon voor de taakverdeling.

De coördinatie van het wetenschapsbeleid en de bevordering van de wetenschapsbeoefening is van grote betekenis. De uitgaven ten behoeve van de wetenschapsbeoefening hebben in de afgelopen jaren een sterke stijging vertoond, niet alleen bij de rijksoverheid doch ook in de particuliere sfeer. Deze heeft geleid tot een toenemend beslag op academisch gevormde en technische mankracht en maakt een zo doelmatig mogelijk gebruik van de menselijke en financiële middelen noodzakelijk. Daarom heeft de Regering aan de Raad voor het wetenschapsbeleid verzocht te adviseren over de hoofdlijnen van het in de komende jaren te voeren wetenschapsbeleid, met name voor wat betreft het totaal der financiële middelen welke in redelijkheid voor de wetenschapsbeoefening beschikbaar zouden dienen te komen.

2 WETGEVING EN BESTUUR

Bij de Wet van 20 december 1967, Stb. nr. 684, is in de Wet op het wetenschappelijk onderwijs de wettelijke regeling met betrekking tot het onderwijs aan de landbouwhogeschool opgenomen.

In het Academisch Statuut hebben in het kader van de tweede fase van de herziening van dit statuut een aantal wijzigingen hun beslag gekregen. Dit betreft de examenprogramma's van de sociaal-culturele wetenschappen, van de archeologie en van de literatuurwetenschap. Veel overleg werd gepleegd over bestuursvorm, organisatie en efficiency bij de instellingen van wetenschappelijk onderwijs.

3 COMMISSIE STUDIEFINANCIERING WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

Bij beschikking van de ministers van onderwijs en wetenschappen en van landbouw en visserij van 1 december 1967 is ingesteld de Commissie studiefinanciering wetenschappelijk onderwijs, onder voorzitterschap van prof. dr. J. E. Andriessen. Deze commissie heeft als opdracht in het kader van de financiering van het wetenschappelijk onderwijs een onderzoek in te stellen naar de problematiek, welke voortvloeit uit de onderlinge verhouding tussen collegegelden, rijksstudietoelagen, kinderbijslag en kinderaftrek en

voorstellen te doen voor een eventuele herziening van de ter zake bestaande regelingen, zulks mede tegen de achtergrond van de voorgenomen herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs.

4 BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND

Het directoraat-generaal voor de wetenschappen heeft deelgenomen aan of was betrokken bij activiteiten op het gebied van wetenschap en wetenschappelijk onderwijs van de Raad van Europa, de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling (O.E.S.O.), de Noordatlantische Verdragsorganisatie, de Europese Economische Gemeenschap, Kolen en Staal Gemeenschap, Euratom, de Europese organisatie voor Kernenergie (E.N.E.A.), de Internationale Organisatie voor Atoomenergie (I.A.E.A.), C.E.R.N. (Organisation Européenne pour la recherche nucléaire), de European Space Research Organisation (E.S.R.O.), de European Space Vehicle Launcher Development Organisation (E.L.D.O.), de Conférence Européenne de Télécommunication par Satellites (C.E.T.S.) en de European Southern Observatory (E.S.O.).

De internationale cursussen, die onder verantwoordelijkheid van de minister van onderwijs en wetenschappen worden gegeven aan verschillende daartoe ingestelde instituten of onder auspiciën van de Stichting voor internationale samenwerking van de Nederlandse universiteiten en hogescholen (N.U.F.F.I.C.) verheugden zich ook in het verslagjaar in een toenemende belangstelling.

DETAILINFORMATIES

Studenten (algemeen)

Aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen lieten zich tot 25 oktober 1967 in totaal 13 377 eerstejaars studenten inschrijven. In vergelijking met oktober 1966 betekent dit een toename van het aantal eerstejaars studenten van 4%.

De afnemende tendens in de stijging van het aantal eerstejaars studenten heeft zich ook in het studiejaar 1967-1968 voortgezet. In de jaren 1963-1964, 1964-1965, 1965-1966 en 1966-1967 bedroegen de stijgingspercentages voor elk jaar, ten opzichte van het daaraan voorafgaande jaar, respectievelijk 17, 22, 8 en 7.

Naar studierichting is aan het algemeen stijgingspercentage van 4 het meeste bijgedragen door de exacte wetenschappen en door de maatschappijwetenschappen. Binnen de exacte wetenschappen viel voor de technische wetenschappen een stijging te constateren van 5%. In oktober 1966 bestond ten opzichte van het daaraan voorafgaande jaar bij de exacte wetenschappen geen stijging, terwijl de belangstelling voor de technische wetenschappen met - 7 bleek te zijn teruggelopen.

Bij de geneeskunde en de letteren deed zich geen stijging voor, terwijl de tandheelkunde zich in een grotere belangstelling verheugde. De belangstelling voor de godgeleerdheid nam toe met 26%.

Behalve het bovenvermelde aantal studenten waren bij de universiteiten 695 eerstejaars studenten in opleiding voor een universitair m.o.-akte-examen, waarvan te Groningen, respectievelijk te Amsterdam (g.u.) 286 en 284.

Medische studenten

Het niet invoeren in 1966 van een numerus fixus bij de medische faculteiten deed de aandacht vooral richten op de resultaten van de propaedeutische examens welke in 1967 werden gehouden. De navolgende tabel geeft inzicht in de situatie bij de eerste jaren van de medische opleidingen.

Resultaten van de propaedeutische examens in de geneeskunde

	1964			1965			1966			1967		
	Ex	T	%A	Ex	T	%A	Ex	T	%A	Ex	T	%A
V.U.-Amsterdam	249	152	39	259	171	34	290	194	33	281	186	34
G.U.-Amsterdam	130	100	23	171	119	31	162	106	35	228	131	43
R.U.-Groningen	265	147	45	289	171	41	316	198	40	308	149	52
R.U.-Leiden	318	222	30	323	249	23	292	212	28	310	240	23
K.U.-Nijmegen	169	121	28	207	132	36	252	204	19	248	213	14
R.U.-Utrecht	391	231	41	463	297	36	337	269	20	332	231	30
Landelijk	1522	973	38	1712	1139	34	1649	1183	28	1707	1150	33

Ex = aantal deelnemers aan het examen

T = aantal toegelatenen tot tweede jaar

%A = aantal afgewezenen in % van het aantal deelnemers aan het examen.

Met betrekking tot de medische faculteit te Rotterdam, die door een tijdelijke numerus fixus vooralsnog in een andere positie verkeert dan de overige medische faculteiten, zijn de cijfers als volgt:

aan het examen namen deel 160 studenten, geslaagd zijn 134 en afgewezen werden 26 studenten, waarvan een deel voor 9 maanden en de overigen ($\pm 3\%$) voor goed door middel van een *judicium* *abeundi*. Het aantal afgewezenen te Rotterdam bedraagt in totaal 16%. De cijfers in de bovenstaande tabel hebben betrekking op alle deelnemers aan het examen, de studenten die in september voorafgaande aan het examen hun studie aanvingen, maar ook zij, die twee of meer jaren eerder begonnen doch het examen niet tijdig aflegden, dan wel bij eerdere examens werden afgewezen.

Plaatsingscommissies voor aanstaande eerstejaars studenten bestaan er reeds sedert een aantal jaren voor de geneeskunde en de tandheelkunde. In overweging is genomen een dergelijke commissie voor de biologie in te stellen.

Nederlands-Belgische commissie

Het rapport van de in 1963 ingestelde Nederlands-Belgische commissie voor de schrijfwijze van de bastaardwoorden is na overleg met de Belgische minister Van Elslande op 28 februari 1967 gelijktijdig in België en in Nederland voor publikatie vrijgegeven. Met deze publikatie werd beoogd een openbare gedachtenwisseling uit te lokken met betrekking tot de door de commissie gedane voorstellen.

Studiecommissie coördinatie technisch wetenschappelijk en hoger technisch onderwijs

Op 9 maart 1967 heeft de Studiecommissie coördinatie technisch wetenschappelijk onderwijs – hoger technisch onderwijs een interimadvies uitgebracht inzake de uitvoering van artikel 27, derde lid, van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs. Zij gaf in overweging dat ter uitvoering van deze bepaling het Academisch Statuut aldus zal worden aangevuld, dat de bezitter van het h.t.s.-getuigschrift zonder voorafgaand onderzoek toegang heeft tot het afleggen van examens aan alle afdelingen van de technische hogescholen.

Commissie universitaire studie lichamelijke vorming

Over het door de Commissie universitaire studie lichamelijke vorming uitgebrachte rapport is het advies ontvangen van de zes universiteiten en van de Academische Raad. In de loop van 1968 zal de minister van onderwijs en wetenschappen aan de hand van deze adviezen zijn standpunt bepalen ten aanzien van de voorstellen van de commissie. Dit laatste geldt eveneens voor het rapport van de Commissie geesteswetenschappen (commissie-Wagenvoort).

Commissie-Pruyt

De vraagstukken van managementopleidingen en -research, behandeld in het rapport Onderwijs en onderzoek inzake leiding van bedrijven en instellingen van de zogenaamde commissie-Pruyt, hebben inmiddels invloed uitgeoefend op de programma's en plannen van sommige technische en economische hogescholen en faculteiten. In dit verband dienen ook de werkzaamheden van de door de Nederlandse economische hogeschool en de Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij opgerichte Stichting bedrijfskunde te worden genoemd.

Commissie reken- en informatieverwerkende apparatuur

De Commissie reken- en informatieverwerkende apparatuur wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, welke onder voorzitterschap van prof. P. de Wolff tot taak heeft adviezen uit te brengen omtrent de uitrusting met moderne apparatuur van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, heeft als onderdeel van haar taak reeds verscheidene adviezen uitgebracht terzake van de uitbreiding van rekentuigen aan verschillende universiteiten en hogescholen.

Legislatieve arbeid

De volgende wetsontwerpen op het terrein van het wetenschappelijk onderwijs zijn in het verslagjaar gereed gemaakt c.q. verder behandeld:

- a Wetsontwerp betreffende de status van academische ziekenhuizen.
- b Wetsontwerp houdende een interimregeling betreffende het percentage van de bijdrage uit 's Rijks kas aan de bijzondere universiteiten en hogescholen voor het dienstjaar 1968, alsmede aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam voor de dienstjaren 1966, 1967 en 1968.
- c Wetsontwerp houdende wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (verhoging van de inschrijfgelden).
- d Wetsontwerp tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (verruiming van de toegang tot de examens door h.b.s.-abituriënten alsnog toegang te verlenen tot alle examens van de faculteit der rechtsgeleerdheid onder dezelfde voorwaarden, waaronder zij thans reeds toegang hebben tot de examens van de notariële en de fiscaal-juridische studierichting).
- e Wetsontwerp aanpassingswet civiel effect hoedanigheid meester in de rechten.
- f Voorontwerp van wet tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, in verband met de ingenieursopleidingen aan een universiteit (Groningen).
- g Ontwerp-besluiten tot wijziging van het Academisch Statuut betreffende examenprogramma's van de faculteit der rechtsgeleerdheid, de subfaculteit der psychologie, de subfaculteit der opvoedkunde, de faculteit der geneeskunde, de subfaculteit der tandheelkunde en de faculteit der godgeleerdheid.

Ontwikkelingsplannen

De minister heeft in dit verslagjaar richtlijnen gegeven voor een opstelling van ontwikkelingsplannen, die curatoren in acht zullen nemen bij de opstelling van de ontwikkelingsplannen voor de jaren 1969-1972.

Een algemeen financieel schema werd opgesteld door de ministers van onderwijs en wetenschappen en van financiën voor de jaren 1968-1969-1972, terwijl in voorbereiding werd genomen het schema voor de jaren 1970-1973.

De Raad van Advies voor het wetenschapsbeleid heeft in verband met de vervulling van zijn taak contacten ontwikkeld zowel met organen en organisaties voor de wetenschapsbeoefening als met de departementen en andere overheidsinstanties.

Wetenschapsbudget 1967

Bij de behandeling van de begroting voor onderwijs en wetenschappen voor het dienstjaar 1968 werd een in 1967 opgesteld overzicht overgelegd van alle op de rijksbegroting uitgetrokken gelden bestemd voor speur- en ontwikkelingswerk, het zgn. Wetenschapsbudget 1967. Uit dit stuk bleek dat de uitgaven ten behoeve van de wetenschapsbeoefening in de afgelopen jaren een sterke stijging vertoonden, niet alleen

bij de rijksoverheid doch ook in de particuliere sfeer. Deze heeft geleid tot een toenemend beslag op academisch gevormden en technische mankracht en maakt een zo doelmatig mogelijk gebruik van de menselijke en financiële middelen noodzakelijk. Hiermede samenhangende is aan de Raad van Advies voor het wetenschapsbeleid verzocht, zich te beraden over de hoofdlijnen van het in de komende jaren te voeren wetenschapsbeleid, met name voor wat betreft het totaal van de financiële middelen welke in redelijkheid voor de wetenschapsbeoefening beschikbaar zouden dienen te komen.

Voorts besteedt de raad aandacht aan de verdeling van de beschikbare wetenschappelijke mankracht over de daarvoor in aanmerking komende sectoren; aan het vraagstuk om de keuze van onderwerpen voor fundamenteel onderzoek enigszins af te stemmen op de belangen van het land, en aan de juiste afbakening tussen de twee geldstromen, waaruit het wetenschappelijk onderwijs aan universiteiten en hogescholen wordt gevoed.

De aan de raad gerichte adviesaanvragen en andere belangrijke onderwerpen van algemene strekking zijn behandeld in het ambtelijk overlegorgaan voor aangelegenheden van algemeen wetenschapsbeleid. In dit orgaan zijn alle departementen vertegenwoordigd.

Militaire dienst

De minister van defensie heeft in de Nederlandse Staatscourant nr. 88 van 9 mei 1967 een beschikking gepubliceerd met betrekking tot het verlenen van uitstel van eerste oefening. Dit geschiedde, daar hij het wenselijk achtte de regels met betrekking tot het verlenen van uitstel van eerste oefening ten behoeve van een universitaire studie en de studie voor een m.o.-akte opnieuw vast te stellen. In een negental paragrafen werd de nieuwe regeling vastgelegd. De leeftijdsnormen, met name ten aanzien van degenen, die in oktober of december zijn geboren, zijn verruimd.

In de regeling is weliswaar als beginsel gehandhaafd, dat abiturienten van vijfjarige hogereburgerscholen en van gymnasia, om voor studie-uitstel in aanmerking te komen, de hogere studie moeten aanvangen vóór of in het kalenderjaar, waarin zij 18, resp. 19 jaar oud worden, doch hieraan is toegevoegd, dat degenen, die geboren zijn in oktober, november of december, eveneens aanspraak op uitstel kunnen maken, indien zij uiterlijk in het jaar, waarin zij 19, resp. 20 jaar oud worden, een hogere studie gaan volgen. Deze verruiming zal voor het eerst toepassing vinden ten aanzien van degenen, die in de loop van dit jaar hun eindexamen h.b.s., c.q. gymnasium behalen. Het ten behoeve van een studierichting verleende uitstel van eerste oefening blijft van kracht, totdat de studie – promotie buiten beschouwing gelaten – is beëindigd, evenwel onder voorwaarde, dat de studie een normaal verloop heeft. Voor wat dit laatste betreft, dienen de achtereenvolgende examens zoveel mogelijk te worden afgelegd binnen de daarvoor gestelde termijnen.

Nijenrode

Het bestuur van het Nederlands Opleidingsinstituut voor het Buitenland heeft in principe besloten de huidige tweejarige cursus uit te breiden tot drie jaar. Men wil deze drie jaar afsluiten met een baccalaureaat.

In de afgelopen twintig jaar zijn op het N.O.I.B. ruim 2000 jongelui afgestudeerd. In de laatste tien jaar nam het overheidssubsidie toe van f 25 000,— tot ongeveer f 2 miljoen.

Bureau Studieperioden Buitenland

In oktober 1967 is te 's-Gravenhage het Bureau Studieperioden Buitenland (b.s.b.) geopend, dat de initiatieven voor reizen, die studenten maken voor hun doctoraalscriptie, zal coördineren. De oprichting van dit bureau is een rechtstreeks gevolg van het succes van elf studieprojecten in Oost-Afrika, waarmede de Studentenvereniging voor internationale betrekkingen (s.i.b.) een jaar geleden is begonnen.

Mondhygiëniste

In 1965 werden twaalf meisjesstudenten door de Stichting opleiding mondhygiëniste te 's-Gravenhage naar Amerika uitgezonden om zich te bekwamen in dit nieuwe beroep. Tijdens een tweejaarlijkse opleiding aan een universiteit krijgen de kandidaten extra colleges in de zo belangrijke voorlichtende taak van de tandverzorging. De vakken van het studieprogramma zijn: histologie, anatomie, chemie, farmacologie, bacteriologie, voedingsleer, mondhygiëne, tandheelkundige opvoeding en voorlichting, volksgezondheidszorg, sociologie, psychologie en spreken in het openbaar. De plaatsingskansen voor afgestudeerden liggen op een breed terrein, bijv. schooltandverzorgingsdiensten, tandheelkundig onderwijs, particuliere behandeling van gehandicapte kinderen en militaire tandheelkundige verzorging. In Amerika ligt het arbeidsterrein op de specialistische gebieden van gebitsreiniging, tandsteenbestrijding en röntgenologie. In de praktijk is gebleken, dat vele mondhygiënisten de tandarts kunnen vervangen. Voor uitzending naar Amerika zijn in september 1967 zes meisjesstudenten aangezocht. Het streven is in 1969 in Nederland met een eigen opleiding te beginnen, volgens het Amerikaanse systeem.

Deel II

Bijlage bij het verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1967

Bijzonder gedeelte

De tekst van dit gedeelte is te klein om te kopiëren. Het is bedoeld voor de lezer van het verslag.

De tekst van dit gedeelte is te klein om te kopiëren. Het is bedoeld voor de lezer van het verslag.

De tekst van dit gedeelte is te klein om te kopiëren. Het is bedoeld voor de lezer van het verslag.

De tekst van dit gedeelte is te klein om te kopiëren. Het is bedoeld voor de lezer van het verslag.

1 Inspectie kleuteronderwijs

ALGEMEEN

De inspectie deelt mede, dat het afgelopen jaar ten aanzien van het kleuteronderwijs een periode van bezinning was. Enerzijds vroeg de expressie de aandacht, anderzijds was het besef levendig, dat men ook aan de intellectuele behoefte van de kleuter in belangrijke mate tegemoet moet komen en dat doelbewuste leiding bepaald noodzakelijk is. Men zoekt naar de juiste maat om beide principes recht te doen wederen, want een algemene richtlijn die voor elke situatie passend is, kan nauwelijks gegeven worden. Voorts staat de aansluiting van het kleuteronderwijs aan het lager onderwijs met haar verschillende problemen in het centrum van de belangstelling. Naast de genoemde hoofdzaken liggen aan de rand van dit gebied nog andere vraagstukken op een oplossing te wachten. Enkele van deze vraagstukken zijn: het vervoer van de kleuter naar en van de school, de algemene daling van het geboortecijfer, die op de lange duur haar uitwerking op het kleuteronderwijs niet zal missen, alsmede de omstandigheid dat vraag en aanbod van kleuterleidsters thans op de meeste plaatsen vrijwel in evenwicht zijn gekomen.

DE SCHOLEN

Door nieuwe stichtingen neemt het aantal kleuterscholen nog steeds toe. Terwijl het aantal kleuters in de binnensteden sterk afneemt, neemt de behoefte aan kleuterscholen in de nieuwe buitenwijken juist toe. Op het platteland ziet men een verschil tussen dorpen met woonkernen met één of meer kleuterscholen en kleine gehuchten waar een kleuterschool geen bestaansrecht (meer) heeft. Dientengevolge moeten de kleine woongemeenschappen dan door samenwerking tot schoolstichting komen, waardoor het geen uitzondering is wanneer de kleuters in dergelijke gevallen een afstand van drie tot zes kilometer moeten afleggen om de school vanuit hun woonoord te bereiken. Hierdoor ontstaat dan weer een vervoerprobleem, dat op verschillende manieren wordt opgelost. In sommige gevallen nemen de ouders de vervoerkosten voor hun rekening, in andere gevallen tracht het desbetreffende gemeentebestuur hun op een of andere wijze tegemoet te komen. Wanneer het niet mogelijk is gebleken tot oprichting van een kleuterschool te geraken omdat een gemiddeld leerlingenaantal van 20 niet bereikbaar blijkt te zijn, heeft dit tot gevolg dat de kleuters, die het meest geïsoleerd wonen en daardoor weinig mogelijkheden hebben tot contact met leeftijdgenootjes, van het kleuteronderwijs verstoken blijven. Dit laatste is een probleem dat ook de inspectie zorgen brengt.

KLEUTER - BASISONDERWIJS

De gedachte, dat de kleuterschool een goede voorbereiding is voor het basisonderwijs, wint allereerge veld. De kleuter heeft door zijn bezoek aan de kleuterschool zich reeds een zekere geschiktheid verworven, die dienstig zal blijken te zijn als hij zijn intrede doet op de basisschool. Ondanks dit feit brengt de overgang naar het basisonderwijs nog vaak aanpassingsmoeilijkheden voor de eersteklassertjes.

Het aansluitingsprobleem tussen beide onderwijsinstituten is momenteel een onderwerp van bespreking in allerlei kringen.

Het valt toe te juichen, dat de aandacht van leidsters en onderwijzers er langzamerhand op gericht wordt om een zekere continuïteit te bereiken, met name om zover te komen dat werkwijze en sfeer in de eerste klasse van de basisschool niet teveel afwijken van die in de aan de kleuter vertrouwde 'school'.

SPEEL—WERKPLANNEN

In 1967 werden door praktisch alle hoofdleidsters van kleuterscholen nieuwe speelwerkplannen ontworpen en door gemeente- of schoolbesturen bij de inspectie ingediend. Verschillende cursussen van de pedagogische centra, brochures, publikaties in de vakpers, door de bonden georganiseerde bijeenkomsten, alsmede de door de gezamenlijke inspecties kleuteronderwijs aan de kleuterscholen gezonden 'Richtlijnen voor het opstellen van een speel-werkplan', werden aan 'het hoe en het waarom' van dit belangrijke stuk gewijd. Ook aan de opleidingsscholen werd aandacht aan dit onderwerp besteed. De resultaten bleven niet uit.

De inspectie kleuteronderwijs was unaniem van mening, dat de speel-werkplannen aan de eisen, die men eraan mag stellen, voldeden en in het algemeen zeer goed waren opgesteld. Deze bezinning op de methodiek, die men in de komende jaren wil volgen, zal zeker niet nalaten haar vruchten af te werpen in de praktijk van iedere dag.

MUSISCHE VORMING

De musische vorming in de kleuterschool betreft de creativiteit op alle terrein. Een kleuterleidster moet musisch gevormd zijn op het gebied van de vier sectoren, namelijk de beeldende, de dramatische, de muzikale en bewegingsexpressie. Er zijn leidsters, die van nature de gave hebben in alle opzichten creatief te zijn en dat op de juiste wijze weten door te geven, maar een deel van de leidsters moet het aanleren en heeft er dan ook meer moeite mee, doch met goede begeleiding is veel te bereiken.

Tengevolge van bepaalde visies in de kinderpsychologie heeft men bij de musische vorming vaak de vorming door middel van impressie genegeerd en teveel de nadruk gelegd op de expressie. Thans komt men hiervan terug en steeds meer leidsters beseffen haar verantwoordelijkheid inzake het leidinggeven bij impressies en bij het expressiewerk. Graag zou men het dramatiseren nog meer beoefend zien in de kleuterscholen. Tekst improvisatie kan een belangrijke bijdrage tot taalontwikkeling zijn.

MUZIKALE VORMING

Wat de muzikale vorming van de kleuter betreft is, zoals reeds bij de musische vorming vermeld werd, de muzikaliteit van de leidster van invloed op haar lessen. Het is de taak van de opleidingsscholen om de toekomstige leidsters ook op muzikaal gebied creatief te maken. Geen gemakkelijke opgave, in verband met de meestal muziekarme vooropleiding der leerlingen.

De ervaring leert, dat het onderdeel muzikale vorming soms nog wat te statisch wordt gegeven, zodat de sterke prikkel tot bewegen, die muziek op kinderen uitoefent, dan wordt onderdrukt. Het is echter verheugend te kunnen mededelen, dat ook op dit gebied door de verschillende pedagogische centra cursussen worden gegeven, zodat ook de oudere leidsters met de nieuwste inzichten vertrouwd kunnen raken.

Naast een goede muzikale vorming van de kleuter, waarbij de leidster actief betrokken is en zelf de mogelijkheden voor goede muzikale vorming bedenkt en uitwerkt, al of niet met gebruik van een muziekinstrument, komt steeds meer het gebruik van een platenspeler in zwang. Hierbij gaat de eigen aanpak en opbouw van een les geheel verloren, terwijl deze vorm het meest verantwoord is en dus niet achterwege mag blijven. De leidster alleen immers weet wat voor haar groep kleuters geschikt is en welke middelen zij moet toepassen om haar groep een juiste muzikale vorming te geven. Dit kan voor iedere leidster bij iedere groep anders zijn. Ook heeft iedere leidster een eigen wijze van aanbieding, aangepast aan haar geaardheid. Een waarschuwing tegen het gebruik van mechanismen als platenspeler, bandrecorder en dergelijke, mag hier niet achterwege blijven.

EXPERIMENTEN

In de gemeente Hilversum werden door de Stichting School Pedagogische/Psychologische Dienst studiedagen georganiseerd, die door het personeel der kleuterscholen, de hoofden en de onderwijzeressen van de eerste en tweede klas van de lagere scholen werden bijgewoond. Het onderwerp was: de aansluiting kleuterschool - lagere school. Vele goede ontwikkelingsmaterialen waren daarbij tentoongesteld en werden toegelicht. In de gemeente Bussum werd dit jaar door de inspectie voor de hoofdleidsters een bijeenkomst belegd, waarbij de vernieuwingen in de methodiek en didactiek van het kleuteronderwijs in kleine kring werden besproken.

Het Pedagogisch Centrum in de gemeente Enschede houdt gedurende de cursus 1967-1968 twee projecten ten behoeve van het kleuteronderwijs. Het eerste experiment betreft de speel-werkbladen; aan dit experiment nemen 14 scholen deel, elk met één proefklas. De leidsters, eventueel ook de hoofdleidsters van deze proefklassen, hebben regelmatig bijeenkomsten onder leiding van een medewerker van het Pedagogisch Centrum. De resultaten van dit experiment zullen gebundeld en te zijner tijd gepubliceerd worden. Een tweede experiment betreft de ontwikkeling van het observeren van kleuters. Dit zullen twee bijeenkomsten zijn voor alle leidsters van Enschedese kleuterscholen, waarop de heer dr. C. van Calcar zijn visie zal geven. Ook de docenten van de opleidingsscholen zullen hierbij aanwezig zijn.

Het experiment te Wageningen, genoemd in het jaarverslag 1966, betreffende het onderzoek naar de vraag of de kleuters een zo sterke binding hebben aan één leidster dat deze binding prevaleert boven de aantrekkingskracht van bepaalde activiteiten, werd in 1967 nog voortgezet. Het experiment wordt geleid door de inspectrice van

2 Inspectie gewoos naar onderwijs

het kleuteronderwijs aldaar. Er was en is geen samenwerking met het Katholiek Pedagogisch Bureau, zoals in het genoemde verslag abusievelijk was vermeld.

LEERLINGEN EN OUDERS

Ook dit jaar is weer gebleken, dat niet alle ouders op de hoogte zijn van de bepaling, dat kleuters beneden de vier jaar niet tot de gesubsidieerde kleuterscholen mogen worden toegelaten. Afgezien van het feit, dat er kleuters zijn die zonder schade vroeger naar school zouden kunnen gaan, mag men er toch niet aan voorbijgaan, dat voor de meeste kinderen beneden de leeftijd van vier jaar de scheiding van de moeder gedurende enkele uren en daarbij het wegvallen van de vertrouwde omgeving niet zonder schade kan plaatsvinden.

De redenen van de verzoeken om toelating van driejarige kleuters zijn vaak van sociale aard. Werkende of zieke moeders zoeken een gelegenheid om althans voor enige tijd haar kind ergens anders onder te brengen.

Tenslotte kan ten aanzien van dit onderwerp nog worden opgemerkt, dat in het algemeen de ouderavonden goed worden bezocht en er grote belangstelling is voor het kleuteronderwijs.

DE LEIDSTERS

De personeelsvoorziening gaf dit jaar minder zorgen dan in de daaraan voorafgaande jaren. Het kwam nog maar zelden voor dat de kleuters wegens ziekte van het personeel van de school naar huis moesten worden gezonden voor een periode langer dan enkele dagen, hoogstens een week. Bij de meeste ziektegevallen van hoofdleidster of leidster kan men dadelijk over een vervangster beschikken.

De geslaagde kandidaten voor leidster aan een kleuterschool konden niet allen direct na het examen worden benoemd, hoewel men niet kan spreken van een groot personeelsoverschot. Vanuit de inspectie wordt nog gewezen op het grote nadeel van de vele en snelle mutaties van de leidsters en hoofdleidsters.

GEBOUWEN

Tijdens het verslagjaar werd de scholenbouw geremd door de beperking van 's lands financiële mogelijkheden, zodat de afgifte van urgentieverklaringen een meer ondergeschikte rol speelde dan in vorige jaren. In Zuid-Limburg kon door speciale omstandigheden waarin dit gebied verkeerde de bouw van een ruim aantal kleuterscholen gerealiseerd worden. In het overige deel van Nederland is de bouw van deze scholen beperkt gebleven. Op vele plaatsen zijn derhalve houten hulpgebouwen en mobiele lokalen geplaatst. Dit waren weliswaar tijdelijke maatregelen, maar zij brengen de gemeenten over een langere periode bezien uiteindelijk toch op hoge kosten. In andere plaatsen zijn de kleuterscholen gevestigd in jeugthuizen, kerkgebouwen, wijkgebouwen en dergelijke. Dikwijls heeft de kleine behuizing de opname van kleuters meer beperkt dan wenselijk was.

BIJZONDERE VOORZIENINGEN

Vanuit de inspectie werd medegedeeld dat het snoepen en het eten van meegebrachte koeken eerder is toe- dan afgenomen. Dit werd ook geconstateerd door de inspectie van de volksgezondheid. In verband met dit verschijnsel werd contact opgenomen met de directie van het voorlichtingsbureau voor de voeding met als resultaat dat dit bureau in samenwerking met 'Het Ivoren Kruis' nogmaals te bestemder plaatse de aandacht zal vestigen op de ongewenstheid van deze gewoonte.

In vele gemeenten wordt de schoolmelk verstrekt. Er zijn echter ook gebieden in ons land waar het drinken van de schoolmelk wordt tegengegaan omdat er slechts halveliter flesjes worden verstrekt en geen flesjes van een kwart-liter inhoud, hetgeen algemeen gewenst wordt.

Een rationalisatie in het melkdrinken is in verschillende gemeenten gevonden in een melkverzekking in kartonnen hulzen. Deze verpakking valt doorgaans niet om en is niet breekbaar, derhalve geen scherven en verwondingsgevaar. Anderzijds kan niet worden gezien wanneer de verpakking leeg is, zodat het morsgevaar weer vergroot is. Opruimen der hulzen in plastic zakken ondervangt dit euvel grotendeels.

In het noorden van het land zijn enkele scholen overgegaan tot het afwisselend verstrekken van appels, wortels of blokjes kaas.

2 Inspectie gewoon lager onderwijs

ALGEMEEN

Over het verslagjaar 1967 zal ten aanzien van het gewoon lager onderwijs informatie worden gegeven aan de hand van het thema 'Leiding en begeleiding in de school bij het gewoon lager onderwijs'.

In verband hiermede heeft het college van hoofdinspecteurs door middel van een aantal gerichte vragen de beschikking gekregen over de noodzakelijke gegevens, teneinde het gestelde thema van alle zijden te kunnen belichten.

De vragen werden door middel van een enquêteformulier gericht aan tien willekeurig aangewezen hoofden van scholen per inspectie. De ressorts in de grote steden werden voor dit doel als een afzonderlijke inspectie beschouwd. Voor het verzenden, het geven van toelichtingen aan de hoofden der scholen en het verwerken van de gegevens per inspectie werd de bemiddeling van de inspecteurs van het lager onderwijs ingeroepen. Doordat in enkele inspecties door ziekte of door andere dwingende omstandigheden de inspecteur niet beschikbaar was, werden aldus uit totaal 64 inspecties de nodige inlichtingen verkregen. Op deze wijze kwamen dus de gegevens van 640 hoofden van scholen ter beschikking.

Aan het personeel van twee der vorengenoemde scholen werd bovendien door de inspecteur een interview afgenomen. Dit interview bleef beperkt tot zes personeelsleden, wanneer het aantal klassen groter was dan zes. Er is voor gezorgd, dat de klasseonderwijzer(essen) van alle leerjaren per school werden geïnterviewd. In totaal werden 602 interviews afgenomen.

Daar vooraf geen proefenquête van beperkte omvang en evenmin een aantal proefinterviews hebben plaatsgevonden, is achteraf gebleken dat met name voor de vragen naar de leerdoelen en de vragen over kinderen met leer- en gedragsmoeilijkheden een nadere toelichting nodig zou zijn geweest. In het verslag is hiermede uiteraard rekening gehouden.

Aan de inspecteurs is gevraagd of de antwoorden, verkregen door enquêteformulieren of interviews, overeenstemmen met de doorsnee-situatie in de desbetreffende inspectie. Uit de inspecteursantwoorden komt het volgende resultaat:

In overeenstemming met de doorsnee-situatie	34	53 %
Gedeeltelijk in overeenstemming met de doorsnee-situatie	7	11 %
Niet in overeenstemming met de doorsnee-situatie	16	25 %
Geen antwoord	7	11 %
Totaal	64	100 %

Voor het niet of gedeeltelijk in overeenstemming zijn met de doorsnee-situatie blijken gronden van drieërlei aard te bestaan:

- 1 er is geen representatieve verdeling geweest naar de richting van het onderwijs,
- 2 de omvang van de scholen was niet in overeenstemming met de situatie in de

inspectie (bijvoorbeeld: het personeel aan twee zesmansscholen werd geïnterviewd, terwijl het merendeel uit twee-, drie- of viermansscholen bestaat).

3 de antwoorden omtrent de vragen over leerdoelen, leerstofkeuze, leerstofplanning en de toegepaste didactiek geven een rooskleuriger beeld dan op grond van de ervaringskennis van de inspecteur is gebleken.

Vooraf het laatste punt is van essentieel belang. Daarbij komt nog, dat verscheidene inspecteurs als zij mededelen, dat er 'nagenoeg' of 'in grote mate' overeenstemming bestaat met de doorsnee-situatie juist ten aanzien van dit onderdeel een zekere terughoudendheid betonen. Bij de interpretatie van de verkregen uitkomsten en resultaten is met deze terughoudendheid rekening gehouden.

Tenslotte moet erop worden gewezen, dat in vele gevallen de hoofden van scholen mede op aanwijzing van de inspecteur de enquêteformulieren hebben ingevuld en dat in alle gevallen het interview aan de klasse-onderwijzer eveneens door de inspecteur is afgenomen.

Doordat de inspecteur meestentijds wordt gezien als een functionaris, die zich een oordeel vormt over hoofden van scholen en het onderwijzend personeel, is het niet onmogelijk, zelfs waarschijnlijk, dat in sommige gevallen een bepaalde situatie gunstiger is voorgesteld, dan zij in werkelijkheid is. Dit zou bijvoorbeeld voorgekomen kunnen zijn bij de vragen naar de aantallen personeelsbijeenkomsten en naar de mate waarin het leerplan wordt geraadpleegd.

Enkele inspecteurs hebben in hun commentaar op deze omstandigheid gewezen. Hieruit volgt, dat aan de geproduceerde cijfers niet altijd een exacte betekenis mag worden toegekend.

LEIDING EN BEGELEIDING BINNEN DE SCHOOL

Volgens de Lager-onderwijswet 1920 is het hoofd der school een onderwijzer, aan wie naast deze functie ook nog een aantal andere werkzaamheden is opgedragen. Artikel 27 noemt slechts de voorwaarden op, waaraan het hoofd moet voldoen om tot hoofd te kunnen worden benoemd, terwijl artikel 109 zegt dat de onderwijzer, die de lessen der school bestuurt, geacht wordt aan haar hoofd te staan. Uit geen enkele wettelijke bepaling blijkt, dat het hoofd der school o.a. met de pedagogisch-didactische leiding in de school is belast, tenzij men de toch wel duistere formulering van artikel 109 als zodanig zou willen opvatten.

Dat de hoofden van scholen zelf hier anders over denken, wordt algemeen als vaststaand aangenomen en wordt door de uitslag van de enquête op overtuigende wijze bevestigd. Op de vraag 'Acht u het noodzakelijk, dat u op de hoogte bent van de wijze waarop het personeel van uw school het onderwijs in de hun toevertrouwde klassen verzorgt?' antwoordden 637 hoofden bevestigend, terwijl slechts drie negatieve antwoorden binnenkwamen.

Tevens is nagegaan of de hoofden van scholen ook de mogelijkheid zouden hebben zich hiervan op de hoogte te stellen. In dit verband lijkt het gewenst allereerst na te

gaan, welke de uiterlijke omstandigheden zijn, waaronder de hoofden van scholen hun werk als onderwijzer verrichten. Het blijkt dan, dat verreweg het grootste deel van de hoofden een eigen klas heeft. De volgende tabel moge dit verduidelijken.

Aantallen hoofden van scholen zonder en met eigen klas

Geen eigen klas	29	4½ %
Eén der leerjaren I t/m IV	23	4 %
Leerjaar V	10	1½ %
Leerjaar VI	362	56 %
Combinatie van leerjaar V met leerjaar VI	130	20 %
Andere combinatie	75	12 %
Voor dit onderdeel geen opgave ontvangen	11	2 %
Totaal	640	100 %

Van de 600 hoofden van scholen van wie bekend is dat zij de zorg voor een eigen klas hebben is tevens nagegaan hoe groot het aantal leerlingen in hun klasse is, waarvoor zij als onderwijzer de verantwoordelijkheid dragen. Deze aantallen zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Aantallen leerlingen in de klas van het hoofd der school

Minder dan 26 leerlingen	192	32 %
26 t/m 30 leerlingen	181	30 %
31 t/m 35 leerlingen	146	24½ %
36 t/m 40 leerlingen	64	11 %
41 t/m 45 leerlingen	14	2 %
Meer dan 45 leerlingen	3	½ %
Totaal	600	100 %

Hoewel het bemoedigend genoemd kan worden dat 32% van de hoofden van scholen minder dan 26 leerlingen in de eigen klas heeft en nog eens 30% tussen 26 en 30 leerlingen, kan men zich afvragen of deze gunstige klassebezetting niet veeleer ten goede komt aan het onderwijs in de eigen klas dan aan de activiteiten van het hoofd in verband met de gehele schoolgemeenschap.

Voorts werd onderzocht in hoeverre het hoofd van de school gelegenheid vindt, zich door eigen waarneming op de hoogte te stellen van de gang van zaken in de overige klassen van de school. Dit kan geschieden door zelf bij dat onderwijs in andere klassen aanwezig te zijn dan wel zelf lessen in die klassen te geven.

Het resultaat blijkt zeer gering te zijn. Slechts 41 van 640 hoofden van scholen delen mede, dat zij daartoe de gelegenheid kunnen vinden. Dat is ruim 6%. Trekt men van dit aantal af de 29 hoofden van scholen die vrijgesteld zijn van het onderwijs in

een eigen klas, dan zien we dat slechts 12 hoofden van scholen die wel een eigen klas hebben, regelmatig een bezoek aan andere klassen kunnen brengen. Hoewel de enquête daaromtrent geen gegevens heeft gevraagd, ligt het voor de hand te veronderstellen, dat dit geschiedt door ruiling van lessen of tijdens de uren waarop de klas van het hoofd der school onderwijs krijgt van een vakleerkracht.

Men kan tevens concluderen dat de 637 hoofden van scholen die overtuigd zijn van de noodzakelijkheid op de hoogte te zijn van de wijze waarop het personeel van de school het onderwijs verzorgt, blijkbaar nauwelijks gebruik maken van de reële mogelijkheid tot ruiling van lessen en evenmin de door vakonderwijs ontstane klasse-vrije uren in de eerste plaats voor dit doel wensen te benutten.

Op welke wijze de hoofden der scholen zich soms toch nog op de hoogte stellen van de gang van zaken in hun school, kan het volgende staatje enige informatie verstrekken.

Op welke wijze stelt $\frac{3}{4}$ deel der geënquêteerde hoofden van scholen zich op de hoogte van de gang van het onderwijs in zijn school?

Door het incidenteel geven of bijwonen van lessen	26
Door het lezen van klassecahiers	69
Door het incidenteel bespreken van schriftelijk werk	117
Door het incidenteel bespreken van didactische moeilijkheden	157
Door personeelsbijeenkomsten	220
Door 'even een klas binnen te wippen'	121
Door bespreking met de ouders van het kind	19
Totaal	729

De inspectie merkt hierbij op dat weinig systeem in de aanpak van het contact te bespeuren valt. Het blijft voornamelijk bij incidentele maatregelen. Vooral voor jongere leerkrachten moet een regelmatig en systematisch contact met het hoofd van de school van belang worden geacht. Op 216 van de 640 scholen blijkt geen enkele leerkracht met minder dan drie dienstjaren aanwezig te zijn. Dit betekent dat er altijd nog 424 gedacht zijn die wel leerkrachten met minder dan drie dienstjaren in dienst hebben, namelijk 859 leerkrachten in totaal. Dat is gemiddeld twee per school. In deze gevallen kan, gelet op het onderzoek, van leiding geven aan en begeleiding van jongere leerkrachten door het hoofd der school nauwelijks sprake zijn. Vaak wordt dan ook gedacht aan begeleiding door een ervaren onderwijzer of door een deskundige, die tot speciale taak zou hebben het begeleiden van onervaren leerkrachten, bijvoorbeeld een consulent voor de didactiek.

In welke mate de hoofden der scholen zich de begeleiding der onervaren leerkrachten voorstellen, valt af te lezen uit de volgende tabel:

De wijze, waarop het hoofd der school de begeleiding van onervaren leerkrachten zou willen verwerken

a geen begeleiding gewenst geacht	24	3%
b door het hoofd der school	292	32%
c door een ervaren onderwijzer	111	12%
d door een deskundige	156	18%
e door een combinatie van de onder b t/m d genoemde mogelijkheden	317	35%
Totaal	900	100%

Het valt op dat de begeleiding door een deskundige niet zo dikwijls wordt gewenst als men geneigd zou zijn te veronderstellen. Verlies van eigen zelfstandigheid wordt bij begeleiding van deskundigen in het algemeen gevreesd.

De vraag of de leerstofkeuze, de leerstofplanning en de te volgen didactiek met het personeel der school worden besproken, werd door niet minder dan 616 hoofden van scholen bevestigend beantwoord. Slechts 24 hoofden van scholen antwoordden ontkennend en blijken daaraan dus geen behoefte te hebben.

De meest geëigende vorm waarin deze besprekingen plaatsvinden blijkt de personeelsbijeenkomst te zijn. Hierover geeft het volgende staatje informatie.

Aantallen personeelsbijeenkomsten per jaar

Geen personeelsbijeenkomsten	103	16%
Eén personeelsbijeenkomst	30	5%
2 t/m 3 personeelsbijeenkomsten	106	16%
4 t/m 6 personeelsbijeenkomsten	122	19%
7 t/m 10 personeelsbijeenkomsten	122	19%
11 t/m 20 personeelsbijeenkomsten	76	12%
21 t/m 40 personeelsbijeenkomsten	31	5%
Meer dan 40 personeelsbijeenkomsten	8	1%
Geen antwoord	42	7%
Totaal	640	100%

Over de agenda van de personeelsbijeenkomst wordt niets medegedeeld, slechts dat zij wordt gehouden met het doel de leerstofkeuze, de leerstofplanning en de te volgen didactiek te bespreken. Bewondering mag men hebben voor de acht scholen ($\pm 1\%$) waar deze besprekingen méér dan 40 maal per jaar plaatsvinden; grote waardering voor de 31 scholen ($\pm 5\%$) waar men 21 tot 40 maal per jaar bijeenkomt, terwijl het gezamenlijk bespreken van deze problemen gedurende 11 tot 20 bijeenkomsten per jaar normaal genoemd mag worden (76 scholen of 12%).

Wil het grondig bespreken van deze toch fundamentele problemen ook tot een duurzaam resultaat leiden, dan moeten 7 t/m 10 vergaderingen per jaar (122 scholen of 15%) als het uiterste minimum worden beschouwd.

Niet geheel duidelijk is welke betekenis men in dit verband mag hechten aan 4 t/m 6 (122 scholen of 15%), 2 t/m 3 bijeenkomsten (106 scholen of 16%) en 1 bijeenkomst (30 scholen of 5%) per jaar. Dat er ook nog een groot aantal scholen (103 of 10%) is, dat geen personeelsbijeenkomsten meent te moeten houden, is niet alleen een onbegrijpelijke, maar ook een droevige zaak. Van de 42 scholen (7%), die geen antwoord op deze vraag hebben gegeven, mag aangenomen worden dat een groot aantal tot de zogenaamde één- en tweemansscholen moet worden gerekend, waar de behoefte aan personeelsbijeenkomsten niet of in slechts geringe mate bestaat. Het houden van personeelsvergaderingen (waaronder de inspectie ook de incidentele besprekingen vermoedt) waar pedagogisch-didactische onderwerpen ter sprake komen, is dringend gewenst.

Hieromtrent waren twee vragen gesteld, luidende:

- 1 Bevat het leerplan van uw school een duidelijk overzicht van de leerdoelen, die de leerlingen in elk der leerjaren zouden moeten bereiken?
 - 2 Zo ja, wilt u dan de omschrijving van één dezer leerdoelen geven?
- De antwoorden op de eerste vraag zijn in de volgende tabel samengevat.

Bevat het leerplan een duidelijk overzicht van de leerdoelen?

Ja	229	36 %
Neen	397	62 %
Geen antwoord	14	2 %
Totaal	640	100 %

De antwoorden op vraag 2 gaven een duidelijk bewijs van de verwarring welke er bestaat rondom het begrip leerdoel. In enkele gevallen waren de leerdoelen van het eerste leerjaar exacter omschreven dan van de overige leerjaren.

Daarnaast bleef in talloze gevallen de vermelding van het leerjaar achterwege, hetgeen erop zou duiden, dat de doelomschrijving blijkbaar voor alle leerjaren geldt. Onderstaand treft men een willekeurig gekozen bloemlezing aan van de antwoorden op vraag 2, waaruit ook blijkt dat doel en middel dikwijls zijn verwisseld.

<i>Leerjaar</i>	<i>Leervak</i>	<i>Omschrijving</i>
1	lezen	Het leren lezen door het aanleren van globaalwoorden, o.a. etiketten, identificatieoefeningen en structuren door analyse en synthese.
3	lezen	Technische vaardigheid opvoeren; letten op toon van de zin, articulatie, spreken.

Leerjaar	Leervak	Omschrijving
6	lezen	Vaardig, natuurlijk, beschaafd lezen van proza en gedichten; verklaren voor algemene ontwikkeling. Regelrecht af op het eindresultaat van het lezen in de lagere school: populair geschreven Nederlands, zoals de gewone rubrieken van een volkskrant, een kerkboek, de Katholieke Illustratie, een niet te moeilijke historie, roman, novelle, reisverhaal, een vakblad en eenvoudige poëzie naar de inhoud in zich opnemen en geestelijk verwerken en bovendien vlot, op natuurlijke toon in beschaafde klanktaal kunnen omzetten. Een goed leesbare, vlotte, nette hand.
—	schrijven	Door rekenspelen en opdrachten de kinderen de getalbegrippen bewust maken. Daarna schriftelijk rekenen. De sommen en verschillen tot 20 moeten aan het einde van het leerjaar paraat zijn.
1	rekenen	Tellen tot 100; ook opklimmen met 5 en 10; terugtellen. Klokkijken.
2	rekenen	Hoofdbewerkingen tot 100; tafels grondig; eenvoudige geldstukberekeningen; klokkijken.
3	rekenen	Hoofdrekenen: 1 - 10 000. Cijferen: optellen en aftrekken met 4 cijfers. Automatisering: tafels en deeltafels. Begrip: verdelingsdeling. Klok: hele uren, halve uren, kwartieren. Kalender: maanden, weken.
4	rekenen	Beheersing van de reeks tot 1000. Oriëntatie tot 10 000. Decimale en gewone breuken. Metriekstelsel: mm - km; gr - kg; l - hl. Tijdsberekeningen, oppervlakte cm^2 - dm^2 - m^2 . Omtrek. Hoofdrekenen. Cijferen.

<i>Leerjaar</i>	<i>Leervak</i>	<i>Omschrijving</i>
5	rekenen	Herhaling en uitbreiding van breuken. Deelbaarheid. Percentberekening. Verhouding. In- en verkoop. Ontbinden in factoren. Ruimtematen.
—	rekenen	Het kind moet leren het getal te ontmoeten in diverse functies: a als nummer, b als hoeveelheid, c als verhoudingsfactor.
—	rekenen	De leerlingen zover brengen, dat zij in situaties die het praktische leven hun stelt, de kwantitatieve relaties beheersen.
1	Ned. taal	Vrij spreken, vertellen, gedichtjes opzeggen, luisteren, schrijven en dicteren van eenvoudige woordjes en zinnestelsels.
3	Ned. taal	Eenvoudig vrij opstel; opstel naar plaatjes; eenvoudige steloefeningen; voortgezette oefening in spelling.
6	Ned. taal	Klassegesprek, goed verwoorden van eigen gedachten, teruggeven van het gelezene; stilleesvragen; leren luisteren; declamatie; voordragen, uitdrukkingen; spreekwoorden; de gevallen van redkundige en taalkundige ontleding, die de methode geeft.
—	Ned. taal	Het taalonderwijs in de ruimste zin beoogt ertoe mede te werken, dat de leerlingen het algemeen beschaafd Nederlands zowel mondeling als schriftelijk leren verstaan, gebruiken en beleven.
4	aardrijkskunde	Nederland aanleren.
4	aardrijkskunde	Nederland globaal.
5	aardrijkskunde	Europa en Werelddelen. Betekenis op industrieel, agrarisch, commercieel en toeristisch gebied. Benelux, E.E.G., enz. Werelddelen; oostelijk en westelijk blok.

<i>Leerjaar</i>	<i>Leervak</i>	<i>Omschrijving</i>
6	aardrijkskunde	Bijbrengen van eenvoudige aardrijkskundige begrippen; kaartlezen; vertrouwdheid met de eenvoudige begrippen uit de wis- en natuurkundige aardrijkskunde; inzicht aanbrengen in de sociale en economische verhoudingen.
—	aardrijkskunde	De wereld leren kennen als een deel van Gods schepping en als middelpunt van Zijn liefde.
5	vad. geschiedenis	De vaderlandse geschiedenis in chronologische volgorde tot 1500. De leerlingen kennis te doen krijgen van de voornaamste personen en gebeurtenissen, die de nationale ontwikkeling hebben beheerst. Om als Christen de opdracht 'verantwoordelijk zijn voor de naaste' en 'leven naar de toekomst' te kunnen uitvoeren, moeten we onze leerlingen iets laten zien van: <ul style="list-style-type: none"> a de groei van de Nederlandse samenleving, b de structuur van deze samenleving, c de plaats van Nederland in de wereld in verleden en heden, d de geschiedenis van Gods kerk op aarde.
—	kennis der natuur	Kennis bijbrengen. Kweek liefde tot de natuur aan. Waarschuw tegen vernielingen aan tuinen, plantsoenen en bossen; tegen dierenmishandeling.
—	lich. oefening	Opwekken krachtige algemene stofwisseling; ontwikkeling spier-, beenderen zenuwstelsel; bevorderen goede lichamelijke houding.
—	handwerken	Het ontwikkelen van de creativiteit van het meisje, waardoor tevens een verantwoorde actieve vrije-tijdsbesteding wordt gestimuleerd, enz.

Leerjaar	Leervak	Omschrijving
—	handenarbeid	Heeft ten doel de leerlingen te brengen tot productieve, zelfstandige, scheppende arbeid en hen op te voeden tot handige, redzame mensen.

Ten aanzien van de op dit punt geïnterviewde leerkrachten werden de resultaten verkregen zoals hieronder in een samenvatting zijn opgenomen.

Wordt het leerplan door de onderwijzer geraadpleegd?

Nooit	302	50 %
Zelden	94	16 %
Min of meer regelmatig	206	34 %
Totaal	602	100 %

Hieruit blijkt dat het leerplan in de school weinig wordt geraadpleegd en dat men voor de leerdoelen – zo men die al heeft – andere bronnen raadpleegt dan het leerplan. Met betrekking tot de vraag of de onderwijzer een goed inzicht in de leerdoelen heeft, geeft het volgende overzicht een duidelijk beeld van de op dit punt bestaande situatie.

Heeft de onderwijzer een goed inzicht in de leerdoelen?

Ja	453	75 %
Neen	128	22 %
Enigszins	7	1 %
Geen antwoord	14	2 %
Totaal	602	100 %

Het verrassend hoge percentage van de bevestigende antwoorden bevestigt de zo juist gestelde veronderstelling dat de leerkrachten hun leerdoelen meestal aan andere bronnen ontleen dan aan het leerplan. Over die bronnen geeft onderstaande tabel nadere informatie.

Andere bronnen dan het leerplan voor het bepalen der leerdoelen

De in gebruik zijnde methoden	259	41 %
Eigen inzicht	224	35 %
Mededeling van het hoofd der school	46	7 %
De kweekschool	30	5 %
Publikaties van de pedagogische centra	29	5 %
Het toelatingsexamen	13	2 %
Een landelijk leerplan	15	2 %
Andere bronnen	17	3 %
Totaal	633	100 %

Beschouwen wij deze gegevens nauwkeuriger, dan kan ten aanzien van de 41 %, die mededelen, de leerdoelen te ontleen aan de in de school in gebruik zijnde methoden, worden opgemerkt, dat er slechts weinig methoden zijn, die aangeven welke leerdoelen moeten worden bereikt. In het algemeen geven methoden immers een hoeveelheid leeren oefenstof, al of niet vergezeld van didactische aanwijzingen, maar er wordt niet expliciet omschreven tot welke resultaten het onderwijs in een bepaald vak moet leiden. Dit zou dan betekenen, dat de leer- en oefenstof als leerdoel wordt opgevat, terwijl het zo behoort te zijn, dat de leer- en oefenstof het middel is, waarmee een bepaald leerdoel moet worden bereikt. Het leerdoel wordt tenslotte bepaald, door de mogelijkheden van het kind zelf en deze mogelijkheden blijken niet uit een methode. De 35 %, die de leerdoelen naar eigen inzicht menen te kunnen bepalen, verkeren in de gunstige omstandigheid, dat de mogelijkheden van het kind mede in aanmerking genomen kunnen worden. Anderzijds houdt deze wijze van handelen het grote gevaar in, dat er door gebrek aan communicatie geen overeenstemming bestaat tussen de leerdoelen in de verschillende leerjaren en dat het tenslotte toch weer de leerlingen zijn die daardoor worden gedupeerd.

Samenvattende kan worden geconcludeerd, dat zowel de hoofden van scholen als het onderwijzend personeel slechts een vage notie blijken te hebben niet alleen van wat onder leerdoelen dient te worden verstaan, maar ook van de betekenis der leerdoelen voor een efficiënte wijze van werken. In veel sterkere mate dan thans het geval is, zal op korte termijn van school tot school een exacte formulering van de leerdoelen in de onderscheiden vakken en in de onderscheiden leerjaren noodzakelijk zijn. Een nadere bezinning op de leerdoelen leidt dan vanzelf tot een nadere bezinning op het leerplan. In dit verband werd aan de hoofden der scholen ook gevraagd of zij tevreden waren met de leerstofkeuze en de leerstofplanning op hun school. Het resultaat van dit onderzoek wordt hieronder aangegeven.

Is het hoofd der school tevreden over de leerstofkeuze en de leerstofplanning op zijn school?

Geen antwoord	15	2 %
Wel tevreden	271	42 %
Gedeeltelijk tevreden	184	29 %
Niet tevreden	170	27 %
Totaal	640	100 %

Daar 354 (56 %) hoofden niet of slechts gedeeltelijk tevreden waren over de leerstofkeuze en -planning, werd de daarmee samenhangende vraag gesteld, welke wensen er dan bij hen leefden om verbetering in deze situatie te kunnen aanbrengen. De volgende verlanglijst kon worden samengesteld:

Welke wensen heeft een aantal hoofden van scholen ten aanzien van de leerstofkeuze en de leerstofplanning?

Geen antwoord	41	12 %
Een minimumpakket leerstof voor alle scholen	24	7 %
Centrale voorschriften omtrent de leerstofinhoud	18	5 %
Praktische voorlichting omtrent de leerstofinhoud	55	15 %
Toepassing van een landelijk leerplan	27	8 %
Verandering van methoden	84	23 %
Vereenvoudiging van de basisleerstof	74	21 %
Andere wensen	31	9 %
Totaal	354	100 %

Er blijkt dus een duidelijke behoefte aan voorlichting te bestaan. Vele hoofden wensen bepaalde voorschriften omtrent de leerstofinhoud, waardoor de bepaling van de leerstofkeuze en de leerstofplanning vergemakkelijkt en de kans op overbodige leerstof verkleind wordt.

Over de behoefte aan voorlichting geeft de volgende staat uitsluitel.

Wenst de klasse-onderwijzer te worden voorgelicht omtrent leerstofkeuze, leerstofplanning en de te volgen didactiek?

	ja		neen	
Met minder dan 10 dienstjaren	303	50 %	33	6 %
Met meer dan 10 dienstjaren	181	30 %	85	14 %
Totaal	484	80 %	118	20 %

Zolang er van een algemene gerichte voorlichting geen sprake is, heeft de onderwijzer andere gronden, waarop hij zijn keuze bepaalt.

Bij het onderzoek kwam het volgende aan het licht.

Op grond waarvan bepaalt de klasse-onderwijzer thans de leerstofkeuze, de leerstofplanning en de te volgen didactiek?

Mededeling van het hoofd der school	268	21 %
Afspraken in de personeelsvergadering	330	26 %
Eigen inzicht en verantwoordelijkheid	519	41 %
De gebruikte methoden	117	9 %
Anderszins	38	3 %
Totaal	1272	100 %

Dezelfde onderwijzer heeft in vele gevallen meer dan één mogelijkheid aangegeven hetgeen het hoge aantal antwoorden verklaart. Opvallend is dat bij de genoemde keuze het eigen inzicht en de eigen verantwoordelijkheid een grote rol spelen. Dit zou kunnen duiden op een ontbreken van gemeenschappelijke afspraken, hoewel uit de reeds eerder genoemde gegevens blijkt, dat er wel samenspraak of overleg bestaat in de personeelsvergaderingen. Ook is ter sprake gekomen de vraag of de onderwijzer tevreden is over de aard en de omvang van de leerstof. Dikwijls werden veranderingen gewenst, waarvoor men allerlei overwegingen kan aanvoeren. Hierover geven de volgende drie tabellen nadere inlichtingen.

Is de klasse-onderwijzer tevreden over de aard en omvang van de leerstof?

Wel tevreden	305	51 %
Niet tevreden	279	46 %
Geen mening	18	3 %
Totaal	602	100 %

Welke veranderingen in de leerstof worden door de klasse-onderwijzer gewenst?

Leerstofbeperking in het algemeen	98	27 %
Leerstofbeperking voor het vak rekenen	71	19 %
Meer mondeling taalgebruik	42	11 %
Meer tijd voor expressievakken	37	10 %
Meer gelegenheid tot individualiserend onderwijs	35	10 %
Meer totaliteitsonderwijs	18	5 %
Andere wensen	64	18 %
Totaal	365	100 %

Op grond van welke overwegingen wenst men veranderingen in de leerstof?

Geen antwoord	79	31 %
Op grond van de individualiteit van het kind	103	41 %
De lagere school behoort een 'basisschool' te zijn	34	13 %
Op grond van de eisen der maatschappij	31	13 %
Op grond van andere overwegingen	4	2 %
Totaal	253	100 %

Het verlangen naar leerstofbeperking neemt een belangrijke plaats in. In zijn algemeenheid is deze wens nogal negatief. Daar komt nog bij dat de overige wensen weinig genuanceerd zijn en telkens slechts een deel-aspect belichten van de toch wel in brede kring gevoelde noodzaak de leerstof aan een nader onderzoek te onderwerpen. Van de laatste tabel is opvallend dat 31 % hun wensen niet nader kunnen motiveren.

Tenslotte heeft de enquête ook aandacht besteed aan de didactiek, waarover de volgende tabel handelt.

Is de klasse-onderwijzer tevreden met de in zijn klas toegepaste didactiek?

Geen antwoord	18	3 %
Wel tevreden	351	58 %
Gedeeltelijk tevreden	134	22 %
Niet tevreden	99	17 %
Totaal	602	100 %

Het feit, dat 58% der ondervraagden tevreden is met de in de klas toegepaste didactiek, kan duiden op het behoudende element in het onderwijzerscorps. Aan hen, die niet of matig tevreden waren (39% totaal) is gevraagd welke tekortkomingen er in de didactiek zijn aan te wijzen. Van de antwoorden op deze vraag getuigt de volgende tabel.

Welke tekortkomingen zijn er in de didactiek aan te wijzen?

Geen antwoord	55	23 %
Gebrek aan kennis van de moderne didactiek bij de onderwijzer	52	21 %
Het klassikale stelsel moet worden doorbroken	38	16 %
Het onderwijsprogramma is te overladen	22	9 %
De gebruikte methoden vertonen tekorten	25	10 %
Er is te weinig gelegenheid tot individualisering	43	18 %
Er is te weinig longitudinale leerstofplanning	9	3 %
Totaal	244	100 %

Opgemerkt kan worden, dat doorbreking van het klassikale stelsel, overlading van het onderwijsprogramma, tekorten in gebruikte methoden en te geringe longitudinale leerstofplanning op zich zelf belangrijke zaken zijn, maar weinig met didactiek te maken hebben. Van de ondervraagden bleek 60% het mogelijk te achten verbeteringen in de didactiek aan te brengen, 29% deelde deze mening niet, terwijl 11% hierover geen oordeel had.

Op de vraag op welke wijze men dan verbetering in de didactiek mogelijk acht, kwamen de volgende antwoorden.

Op welke wijze acht de onderwijzer verbetering in de didactiek mogelijk?

Geen antwoord	48	18 %
Door herscholing of door begeleiding	58	21 %
Door meer differentiatie	32	12 %
Door verlaging van de leerlingenschaal	21	8 %
Door meer teambesprekingen	39	14 %
Door het aanschaffen van andere methoden	52	19 %
Door het invoeren van groepswork	13	5 %
Door andere maatregelen	10	3 %
Totaal	273	100 %

De conclusies die uit bovenstaande gegevens kunnen worden getrokken zijn weinig bemoedigend. 18% geeft geen antwoord; 19% zoekt het in het aanschaffen van nieuwe methoden en 8% meent dat verlaging van de leerlingenschaal het antwoord moet zijn. Verheugend is, dat 21% meent door herscholing of door begeleiding tot verbetering van de didactiek te kunnen komen. Dit kan erop duiden, dat men hiermede hetzij persoonlijk, hetzij door anderen in aanraking is geweest en dat men daarvan een gunstige invloed heeft kunnen constateren. Ook de 14% die meer teambesprekingen wenst, geeft blijkbaar de voorkeur aan bezinning op de didactische vraagstukken boven het nemen van eenzijdige maatregelen als het toepassen van het beginsel der differentiatie en het invoeren van groepswork (respectievelijk 12% en 3%).

Berusten bovenstaande gegevens op de antwoorden der klasse-onderwijzers, ook de hoofden van scholen hebben zich over de op hun school toegepaste didactiek uitgesproken. Op de desbetreffende vraag kwamen de volgende antwoorden.

Is het hoofd der school tevreden over de op zijn school toegepaste didactiek?

Niet beantwoord	15	2%
Wel tevreden	270	42%
Gedeeltelijk tevreden	206	33%
Niet tevreden	149	23%
Totaal	640	100%

De tevredenheid over de toegepaste didactiek bij de schoolhoofden blijkt beduidend lager te zijn dan die bij de klasse-leerkrachten.

Vervolgens is aan de 206 hoofden van scholen, die gedeeltelijk tevreden en aan de 149 die niet tevreden waren, de vraag gesteld, waaraan naar hun oordeel de tekortkomingen waren te wijten.

Het totale aantal van 355 (55%) heeft daarvoor 431 oorzaken aangegeven, die in onderstaande tabel zijn samengevat.

Oorzaken van de tekortkomingen in de toegepaste didactiek volgens de hoofden van scholen

Geen antwoord	145	33%
Te weinig voorlichting aan de leerkrachten	43	10%
Ontbreken van her- en bijscholingsmogelijkheden	32	7%
Gebrek aan didactisch inzicht bij de onderwijzers	94	24%
Tekorten in de kweekschoolopleiding	35	8%
Gebruik van verouderde methoden	30	7%
Gebonden aan opleiding voor v.h.m.o. en u.l.o.	13	3%
Te grote klassen	15	3%
Andere oorzaken	24	5%
Totaal	431	100%

Toen de vraag werd gesteld op welke wijze men verbetering in de toegepaste didactiek tracht te brengen, werden de volgende antwoorden gegeven.

Op welke wijze tracht het hoofd der school verbetering te brengen in de toegepaste didactiek?

Geen maatregelen ter verbetering	181	33 %
Door het deelnemen aan studiedagen en cursussen van de pedagogische centra	69	12 %
Door besprekingen met andere hoofden van scholen	13	2 %
Door besprekingen tijdens personeelsbijeenkomsten	110	20 %
Door incidentele gesprekken en aanwijzingen	99	18 %
Door het geven van demonstratielessen door het hoofd	7	1 %
Door zelfstudie en door experimenten op eigen kracht	23	4 %
Door het aanschaffen van nieuwe methoden	39	7 %
Door het aanschaffen van individuele leermiddelen	10	2 %
Door toepassing van team-teaching	4	1 %
Totaal	552	100 %

Ook uit deze tabel blijkt dat een groot deel van de hoofden der scholen ervan overtuigd is dat voorlichting door middel van studiedagen en cursussen en van besprekingen een noodzakelijke voorwaarde is om de gewenste verbeteringen te realiseren.

Voorts is ook gebleken dat de hoofden van scholen zich zelf op ruime schaal wensen te zien ingeschakeld bij de te geven voorlichting. Voor totaal 46% der hoofden nemen de besprekingen met collega's en eigen personeel, de aanwijzingen en incidentele gesprekken, de demonstratielessen, de experimenten op eigen kracht en de team-teaching een belangrijke plaats in. Bij de klasse-onderwijzers daarentegen wordt slechts bij 14% van de gevallen de wens naar meer teambesprekingen geuit.

Voorts valt het op dat zij de differentiatie en het groepswerk met name noemen, terwijl de hoofden van de scholen het noemen van zuiver didactische beginselen achterwege laten.

Uit alle bovengenoemde gegevens zijn de volgende gedachten af te leiden.

- 1 Vele hoofden van scholen zijn door de aard van hun werkzaamheden niet in staat zich voldoende op de hoogte te stellen van de onderwijskundige gang van zaken in hun school.
- 2 De middelen die de hoofden van scholen wel ter beschikking staan, worden in onvoldoende mate benut.
- 3 Alle goede bedoelingen ten spijt is er van leiding en van begeleiding binnen schoolverband nauwelijks sprake.
- 4 De leerstofkeuze en de leerstofplanning hangen in een zeer groot aantal gevallen meer af van de persoonlijke smaak van de klasse-onderwijzer dan van een onder gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van het gehele onderwijzend personeel tot stand gekomen regeling.

- 5 Eenheid van opvatting omtrent de toe te passen didactiek blijkt – ook binnen één en dezelfde school – lang niet altijd aanwezig te zijn.
- 6 Zowel de hoofden van scholen als de klasse-onderwijzers zijn voor een groot deel bereid voorlichting te ontvangen, eventueel voorschriften te accepteren, op het gebied van de leerstofkeuze, de leerstofplanning en de toe te passen didactiek.
- 7 Het leerplan heeft in de school nauwelijks een functie.
- 8 De waarde van regelmatige personeelsbijeenkomsten wordt niet overal voldoende onderkend.

BEGELEIDING VAN DE SCHOOL

Teneinde te kunnen nagaan welke invloeden er van buiten de school werken op het onderwijs in de school, is aan de hoofden van de scholen gevraagd of de school op enigerlei wijze pedagogisch-didactische begeleiding ontvangt. De antwoorden op deze vraag zijn als volgt samen te vatten.

Ontvangt de school pedagogisch-didactische begeleiding van een buitenschoolse instantie?

Wel begeleiding	124	19%
Geen begeleiding	496	78%
Voorheen wel begeleiding, thans niet meer	10	1½%
Geen antwoord	10	1½%
Totaal	640	100%

Inzake de 124 scholen, die wel begeleiding ontvangen, geeft de volgende tabel gegevens over de vorm van die begeleiding.

Door welke instanties worden de scholen begeleid?

Een schooladviesdienst	9	6%
Een landelijk pedagogisch centrum	78	53%
Een gemeentelijk pedagogisch centrum	27	19%
Een kweekschool	13	9%
Andere instanties	19	13%
Totaal	146	100%

Onder de 'andere instanties' worden genoemd rijks en gemeentelijke inspectie, het pedagogisch instituut van een universiteit en een consulent voor de didactiek. Sommige scholen, die als oefen- of hospiteerschool voor een kweekschool fungeren, hebben – uiteraard uit misverstand – deze kweekschool als begeleidende instantie opgegeven. Als curiositeit zij gememoreerd dat één schoolhoofd meent te moeten vermelden dat zijn school door de hospitanten wordt begeleid!

Uit het onderzoek is tevens gebleken dat de begeleiding het meest frequent voorkomt bij de vakken Nederlandse taal en lezen (30), een of meer expressievakken (19), rekenen (10), de zaakvakken (7) en godsdienst (5).

Daarnaast wordt begeleiding genoemd op bepaalde deelgebieden en in 16 gevallen wordt zelfs gesproken van begeleiding van het gehele onderwijs.

Waar scholen op dezelfde gebieden tegelijkertijd worden begeleid, vindt helaas toch weinig regelmatig uitwisseling van ervaringen tussen de begeleide scholen plaats.

Interessant is voorts de vraag in welke mate en met welk doel de medewerkers van de begeleidende instanties de klassen van de begeleide school bezoeken. Het blijkt dan, dat van de 124 begeleide scholen er slechts 12 min of meer regelmatig tijdens de lessen worden bezocht. Enkele kweekschoolleraren en enkele hoofden van scholen, die als praktijkmedewerker aan een landelijk pedagogisch centrum hun diensten verlenen, zijn in dit opzicht het meest actief.

Niet alle schoolhoofden blijken gunstige ervaringen met de begeleiding te hebben opgedaan. Op de vraag: 'Wat is uw oordeel over de waarde van deze begeleiding voor de praktijk van het onderwijs?' kwamen de volgende antwoorden binnen:

Oordeel over de waarde van de begeleiding

Positief	89	61 %
Negatief	18	12 %
Geen	39	27 %
Totaal	146	100 %

Aan 516 scholen, die niet door een instantie buiten de school worden begeleid, is de vraag gesteld of en zo ja door welke instantie zij begeleid zouden willen worden. Een groot deel der hoofden van scholen gaf meer dan één instantie op.

Door welke instantie wordt begeleiding gewenst?

Begeleiding wordt <i>niet</i> gewenst	108	18 %
Begeleiding wordt <i>wel</i> gewenst, maar er wordt geen instantie genoemd	71	12 %
Een landelijk of gemeentelijk pedagogisch centrum	246	41 %
Een consulent voor de didactiek	48	8 %
De inspectie	25	4 %
Een kweekschool	30	5 %
Een schooladviesdienst	75	12 %
Een andere instantie	3	— %
Totaal	606	100 %

Tijdens de interviews werd aan de klasse-onderwijzers gevraagd of zij mondelinge voorlichting ontvingen over de leerstofkeuze en de te volgen didactiek.

Het antwoord daarop is neergelegd in de volgende tabel.

Ontvangt de klasse-onderwijzer mondelinge voorlichting?

Wel voorlichting	211	35 %
Soms voorlichting	43	7 %
Geen voorlichting	336	56 %
Geen antwoord	12	2 %
Totaal	602	100 %

Van de totaal 254 leerkrachten, die wel voorlichting in enigerlei vorm zeiden te ontvangen, is vervolgens nagegaan wie de voorlichtende personen of instanties zijn geweest. Ook hier bleek weer dat soms meer dan één voorlichter optreedt. De gegevens zijn samengevat in onderstaande lijst.

Welke personen of instanties geven voorlichting aan 42 % van het onderwijzend personeel op het gebied van leerstofkeuze en didactiek?

Het hoofd der school	94	30 %
Een ervaren collega	31	10 %
De personeelsvergadering	48	15 %
Een pedagogisch centrum	73	23 %
De inspectie	14	5 %
Een kweekschool	18	6 %
Een andere instantie	35	11 %
Totaal	313	100 %

Het initiatief tot deze voorlichting ging meestal uit van het hoofd der school (49%), van de onderwijzer persoonlijk (27%), van het gezamenlijk onderwijzend personeel (11%), van het bevoegd gezag (10%) en een enkele keer van een andere instantie (3%). Interessant is eveneens het antwoord van onderwijzers op de volgende vraag.

Als de onderwijzer géén voorlichting ontvangt, aan welke personen of instanties zou hij dan eventueel de voorkeur geven?

Het hoofd der school	102	20 %
Een ervaren collega	75	15 %
Een pedagogisch centrum	164	33 %
Een inspecteur	13	2 %
Een kweekschool	107	21 %
Een didacticus	43	9 %
Een andere instantie	2	— %
Totaal	506	100 %

Uit de hiervoor genoemde gegevens valt voorlopig het volgende te concluderen. Van de instanties, die aan een gehele school of aan afzonderlijke leden van het onderwijzend personeel een begeleiding in een of andere vorm geven, nemen de pedagogische centra een belangrijke plaats in. Alle andere instanties blijven daarbij ten achter. Ook daar waar geen begeleiding plaatsvindt, geeft men zowel bij de hoofden van scholen als bij het onderwijzend personeel de voorkeur aan een pedagogisch centrum. Van de niet-begeleide scholen blijkt slechts 5% van de antwoorden, zoals die door de hoofden van scholen zijn gegeven, de kweekschool te noemen, terwijl dit percentage bij de geïnterviewde leerkrachten op 21% blijkt te liggen. Opvallend is voorts, dat 35% van de antwoorden der leerkrachten uitwijst, dat men hier voor het hoofd der school of voor een ervaren collega een belangrijke taak ziet weggelegd. De 30% van de hoofden van scholen, die zeggen geen begeleiding te wensen, zou in dezelfde richting kunnen wijzen.

BEGELEIDING VAN DE INDIVIDUELE LEERLING

Er zijn leerlingen die niet thuis horen op één der vele scholen voor buitengewoon lager onderwijs maar wel leer- en gedragsmoeilijkheden vertonen. De desbetreffende vraag over deze leerlingen in de enquête was naar achteraf bleek te ongenueanceerd om waardevolle gegevens te kunnen verwachten. Ook de vragen naar de aantallen begaafde leerlingen hebben geen bruikbare gegevens opgeleverd, omdat het begrip 'begaafd' niet nader omschreven was. Wel zijn vele gegevens ontvangen over personen en instanties die zich bezighouden met de begeleiding van de individuele leerling.

De schoolartsendiensten en de schooltandartsendiensten zijn overal aanwezig en functioneren over het algemeen goed. Deze diensten richten zich in hoofdzaak op het lichamenlijk welzijn der leerlingen, al komt het voor, dat met name sommige schoolartsen zich deskundig genoeg achten om zich ook op psychologisch, pedagogisch en zelfs didactisch terrein te begeven.

Andere personen en instanties bemoeien zich met de geestelijke gezondheid van de leerlingen. Een algemene regel bestaat hieromtrent niet. Niet minder dan 19 inspecteurs berichten overigens, dat in hun inspectie niet of nauwelijks gesproken kan worden van begeleiding van het individuele schoolkind. Daar reilt en zeilt het onderwijs zonder enige deskundige hulp van buiten af. De schoolarts is hier nagenoeg de enige die een begeleidende taak heeft en juist in deze gebieden komt het voor dat de medicus zich ook met onderwijskundige aangelegenheden gaat bemoeien en gaat optreden als een soort éénmansadviesdienst.

Het aantal instanties dat in staat is hulp te bieden aan de individuele leerling is zowel regionaal als lokaal zeer verscheiden van aard. Deze verscheidenheid in doelstelling, in organisatievorm, in mankracht, in daadwerkelijke hulp is zo groot, dat het niet mogelijk is hierin een enigszins duidelijke lijn te onderkennen.

Naast de gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdiensten, waaraan schoolartsen, schoolpsychologen en vaak logopedisten zijn verbonden, treft men ook school-

psychologische diensten aan, die dikwijls intergemeentelijk zijn georganiseerd en in een enkel geval een provinciaal karakter hebben. Door de psychologen worden in vele gevallen de leerlingen van de eerste klas getest op schoolrijpheid en schoolbekwaamheid. Ook treden zij op wanneer het gewenst lijkt een leerling over te plaatsen naar een school voor buitengewoon lager onderwijs, terwijl bij niet-overplaatsing van een dergelijke leerling soms een remedial-teacher uitkomst brengt. Ook worden de psychologen wel ingeschakeld wanneer het gaat om de schoolverlaters, teneinde een antwoord te vinden op de vraag welke school voor voortgezet onderwijs voor het kind het meest geschikt moet worden geacht.

De remedial-teacher bemiddelt zowel tussen kind en leerstof als tussen kind en onderwijzer, terwijl de pedagoog-didacticus zich voornamelijk tot de betrokken school of de klasse-onderwijzer richt voor het geven van algemene adviezen.

Het is allerminst duidelijk geworden welke eisen van bekwaamheid aan de remedial-teacher worden gesteld. Soms is hij organisatorisch verbonden aan een l.o.m.-school en soms aan een schooladviesdienst. Uit een oogpunt van doelmatigheid moet aan de laatste vorm de voorkeur worden gegeven. Daarnaast treft men zelfstandig opererende onderwijzers aan, die zichzelf eveneens remedial-teacher noemen of door het bevoegde gezag als zodanig worden aangeduid. In vele gevallen zijn deze functionarissen niet meer dan een 'bijwerkjuffrouw' of een 'bijwerkmeester', die zonder nadere indicatie of instructie mogen trachten de leemten in kennis en vaardigheid op te vullen, waartoe de klasse-onderwijzer niet in staat is. De naam remedial-teacher moet dan dienen om een nogal dubieuze lading te dekken. Het wordt hoog tijd, dat er van overheidswege duidelijke eisen worden gesteld, waaraan zal moeten worden voldaan alvorens men zich remedial-teacher mag noemen.

Moet uit het bovenstaande worden geconcludeerd, dat de hulp die de lagere scholen van genoemde instanties ondervinden slechts van incidentele aard kan zijn en dat een systematische benadering en begeleiding, van wat men tegenwoordig het opvallende kind pleegt te noemen, nagenoeg ontbreekt, toch zijn er ook enkele voorbeelden te noemen van diensten die blijkbaar minder incidenteel te werk gaan.

Het blijkt dan, dat een duidelijke organisatievorm een eerste vereiste is. Zo bestaan er in een bepaalde gemeente drie schoolpsychologische diensten, n.l. een gemeentelijke, een rooms-katholieke en een protestants-christelijke organisatie, die een gemeenschappelijk plan hebben opgesteld, waarbij vijf openbare, vijf rooms-katholieke en drie protestants-christelijke scholen van september 1965 af worden begeleid. Men streeft er naar de leerlingen jaarlijks te onderzoeken door middel van psychologische en didactische tests. Van de oorspronkelijk aangewezen scholen zijn nu de leerjaren I, II, III en IV jaarlijks onderzocht. Op grond van de gevonden resultaten worden aan de hoofden van scholen adviezen verstrekt. Inmiddels hebben de rooms-katholieke en protestants-christelijke diensten pedagogisch-didactische medewerkers ingeschakeld, terwijl de gemeentelijke dienst twee zgn. visiting-teachers heeft aangetrokken.

Daar ook de schoolartsen bij het onderzoek zijn betrokken, is dit een goed voorbeeld van het multi-disciplinaire karakter, dat alle diensten, welker activiteiten gericht

zijn op de begeleiding van het individuele schoolkind, zouden moeten bezitten. Kan men ten aanzien van de begeleiding van het individuele schoolkind constateren, dat deze in vele opzichten zowel organisatorisch als wat de daadwerkelijke hulp betreft nog voor verbetering vatbaar is, hetzelfde kan men zeggen met betrekking tot de communicatie tussen de begeleidende instituten en de scholen.

Er zijn schoolartsen en schoolpsychologen, die, zich beroepend op hun ambtsgeheim, weigeren aan de hoofden van scholen mededeling te doen omtrent de bevindingen van hun onderzoek. Zij menen deze zaken uitsluitend met de ouders te kunnen bespreken. Het is duidelijk, dat een zwijgplicht nodig is als basis voor een noodzakelijke vertrouwensrelatie tot de onderzochte. Anderzijds kan niet worden ontkend, dat de school, wil zij haar taak ten aanzien van deze onderzochte leerlingen optimaal kunnen uitvoeren, over nadere informatie dient te beschikken, voor zover deze althans betrekking heeft op het leerproces. Als een arts of psycholoog bezwaar heeft tegen het verstrekken van dit soort informatie, dan behoort hij niet thuis in een schooladviesdienst. Eerlijkheidshalve dient te worden vermeld, dat de school zelf niet altijd animerend in deze richting werkt. Maar ook in de gevallen waarin wel mededeling wordt gedaan omtrent de opgedane bevindingen, verloopt de communicatiestroef. Geschiedt deze door middel van een schriftelijk rapport, dan hebben de hoofden van scholen en de onderwijzers dikwijls grote moeite om de vaktermen, die hierin worden gebruikt, te verstaan. Heeft de overdracht mondeling plaats, dan bereikt de informatie meestal eerst het hoofd der school en via hem de klasse-onderwijzer, terwijl dit eigenlijk gelijktijdig zou moeten gebeuren. Bovendien blijft het meestal bij één gesprek tussen de schoolpsycholoog en de school en die basis is veelal te smal om voor een langere termijn een nuttig effect te kunnen hebben.

Het onderstaande staatje geeft een indruk op welke wijze en in welke mate de klasse-onderwijzer van de adviezen van de begeleidende personen gebruik maakt.

Welk gebruik maakt de klasse-onderwijzer van de adviezen van de begeleidende personen of instanties?

Geen gebruik	26	20 %
Een niet onder woorden te brengen gebruik	34	26 %
De onderwijzer wordt op niet nader aangegeven wijze beïnvloed	36	28 %
De aanpak t.a.v. het betrokken kind wordt gewijzigd	25	19 %
Het kind krijgt een andere plaats in de klas	9	7 %
Totaal	130	100 %

Het gebruik van verstrekte adviezen blijft beneden verwachting. Volgens de hoofden van scholen zouden er te weinig didactische aanwijzingen zijn of zouden de adviezen dikwijls voor de school onuitvoerbaar zijn. Ook blijkt er soms bij de adviserende instanties onbekendheid met de praktijk van het onderwijs te bestaan. Sporadisch wordt gebruik gemaakt van de diensten van een pedagoog of pedagoog-didacticus, hetgeen als een ernstige tekortkoming kan worden aangemerkt.

Met betrekking tot de noodzaak en vorm van een institutionering van de leiding en begeleiding kan worden opgemerkt, dat in een aantal gemeenten reeds instituten op dit gebied werkzaam zijn. Mede uit publikaties blijkt, dat over deze aangelegenheid noch theoretisch noch praktisch door iedereen eensluidend wordt gedacht en gesproken. Onder meer moet duidelijk gesteld worden, dat de functionarissen van de begeleidende diensten geen voogden over de scholen zijn en evenmin het personeel onder 'curatele' willen stellen. Zij zijn alleen medewerkers die een zekere deskundigheid bezitten, welke zij ten dienste stellen van het onderwijs.

De noodzaak om van wetenschappelijk georiënteerde adviserende instanties gebruik te maken is de laatste jaren ook bij het onderwijs ontstaan tengevolge van veranderingen en ontwikkelingen in de maatschappij en op het wetenschappelijk terrein.

Eén van de veranderingen in de hedendaagse maatschappij, welke hun invloed uitoefenen op het onderwijs, is de steeds voortschrijdende democratisering van het onderwijs, waardoor steeds meer kinderen uit alle sociale lagen, dus ook uit de minder culturele lagen van de bevolking, naar verder onderwijs en hogere onderwijsvormen streven. Een andere oorzaak van de hier bedoelde noodzaak wordt gevonden in de behoefte om het onderwijs verder aan te passen aan de eisen van het moderne arbeidsbestel, dat in al zijn geledingen meer gericht is op onderlinge samenwerking van meerderen dan wel op een eenzijdige opdrachtverlening en uitvoering van het werk in één richting. In dezelfde zin zal de school ook meer moeten afstappen van een eenzijdig gerichte docerende leervorm, ingesteld op een receptief verwerken van leerstof in een intellectueel georiënteerd onderwijs. Zij zal in elk geval deze onderwijsvorm moeten aanvullen met onderwijs- en leervormen, welke meer gebaseerd zijn op het in werking stellen van het zoekend en creatief vermogen van de leerlingen en op de samenwerking van onderwijzers en leerlingen en van de leerlingen onderling.

Naast deze maatschappelijke veranderingen staat de ontwikkeling van een aantal wetenschappen, die van bijzonder belang kunnen worden geacht voor het werk in de school, omdat zij licht kunnen werpen op het ontwikkelings- en leerproces van de leerlingen en de wijze waarop dit proces beïnvloed, verdiept en uitgebreid kan worden. Van deze wetenschappen noemen we de pedagogiek inclusief de didactiek, de psychologie, de sociologie, de antropologie en de medische wetenschap. Deskundigen uit deze vakgebieden kunnen bij een goede integratie van iedere hulp belangrijke bijdragen leveren tot een verbetering van het onderwijs. Hieruit volgt dat de voornaamste deskundigen, die in het werk van de adviserende diensten hulp kunnen bieden, zullen zijn de pedagoog-didacticus, die zo mogelijk een academische vorming moet kunnen paren aan een praktische onderwijservaring, de schoolpsycholoog, de schoolarts en de maatschappelijk werker. De hulp en de assistentie welke door deze deskundigen aan de school verleend kunnen worden, zullen erop gericht moeten zijn het onderwijs- en leerproces, of in ruimer zin het ontwikkelings- en vormingsproces van de leerlingen beter te doen verlopen dan het in de feitelijke situatie geschiedt. Deze hulp kan betrekking hebben op het werk in de school in haar geheel, of op bepaalde groepen,

b.v. zwakbegaafden, begaafden enz. of op individuele leerlingen, met name leerlingen met leer- en gedragsmoeilijkheden afzonderlijk.

Zoals uit de naam 'adviesdienst' reeds blijkt, gaat het hier om een adviserend instituut en zal de hulpverlenende instantie slechts werken op verzoek van het bevoegd gezag of van de werkers in de school. De school vraagt om hulp en bijstand van deskundigen, teneinde het vereiste inzicht en de aanwijzingen te krijgen om haar werk te verbeteren. Deze adviezen kunnen zowel een constaterend of diagnostisch, als een pedagogisch of praktisch karakter dragen. De school zelf zal uiteindelijk moeten beslissen – zij het op objectieve en goede gronden – in hoeverre zij van de hulp en de adviezen gebruik zal maken. Bij haar ligt de verantwoordelijkheid voor het onderwijsproces, ook de verantwoordelijkheid tegenover de ouders. Deze verantwoordelijkheid brengt echter met zich mee, dat de school die haar taak verstaat en zich van haar morele plicht bewust is, onder de huidige omstandigheden bij deskundigen, als deze aanwezig zijn, advies inwint. Het ontbreken van een voldoende aantal van deze deskundigen zal het noodzakelijk maken de invoering van allerlei diensten te temporiseren.

Anderzijds is het een noodzakelijk vereiste dat voor een effectieve werking van deze diensten bij de hoofden van scholen en de onderwijzers een ontvankelijkheid voor dit werk bestaat.

Wat betreft de concrete vormgeving van een adviesdienst zijn wederom a priori verschillende vormen mogelijk. Sommigen denken louter aan particuliere instituten, anderen aan gemeentelijke instellingen, terwijl wederom anderen aan een gemengde vormgeving denken. Ook hieromtrent zijn de gedachten nog niet geheel tot klaarheid gekomen. Wel kan als vaststaand worden aanvaard, dat aan de bevoegdheden van het bevoegd gezag niet kan worden getornd.

3 Inspectie buitengewoon lager onderwijs

Allereerst moet geconstateerd worden, dat bij het gedeelte van het lager onderwijs, dat nader met de naam 'buitengewoon' wordt aangeduid, in het verslagjaar opnieuw een belangrijke uitbreiding tot stand kwam. Het aantal scholen vermeerderde met 24, waarvan 5 openbaar, 10 rooms-katholiek, 7 protestants-christelijk en 2 neutraal bijzonder waren. Van de openbare scholen behoort er één tot de scholen voor ernstig spraakgebrekkigen, 2 behoren tot de scholen voor imbecielen en 2 tot de scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Van de rooms-katholieke scholen behoort er één tot de scholen voor slechthorenden, 2 behoren tot de scholen voor debielen, 2 tot de scholen voor imbecielen en 5 tot de scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Van de protestants-christelijke scholen behoren er 2 tot de scholen voor debielen, één behoort tot de scholen voor imbecielen en 4 behoren tot de scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Tenslotte werden in 1957 één neutraal bijzondere school gesticht voor zeer moeilijk opvoedbaren en één neutraal bijzondere school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Doorgaans wordt de laatste richting gekozen voor scholen waar sprake is van een zekere samenwerking tussen bevolkingsgroepen van verschillende levensbeschouwing, hetgeen verklaart, dat van de ruim 650 b.l.o.-scholen er meer dan 60 behoren tot de neutraal bijzondere scholen.

Het zal geen verwondering wekken dat van de 24 nieuw gestichte scholen er 12 de naam dragen van scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. De voorkeur voor deze soort b.l.o.-scholen moet niet gezien worden als modeverschijnsel, maar tekent een nood op het terrein van het lager onderwijs. Waar men in Nederland ook komt, is behoefte aan een zogenaamde l.o.m.-school en iedere bestaande school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden heeft een wachtlijst en heeft te kampen met ruimtegebrek. Dit houdt verband met het feit dat elk procent van de leerplichtige jeugd, dat in het leerproces van de g.l.o.-school ontspoord doordat er zich uitvalsverschijnselen in het leerproces voordoen, de stichting van 140 scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden noodzakelijk maakt. Als men denkt aan de leiding die er nodig is in dat complex van ruim 650 b.l.o.-scholen, bestemd voor 16 soorten van gehandicapte kinderen, dan valt allereerst de aandacht op de hoofden van scholen. In het schoolleven van alle dag rust de volle zwaarte van leidinggeven op hen en doorgaans is hun belasting zeer zwaar. Het leidinggeven gaat samen met het geven van onderwijs, met het functioneren in de toelatingscommissie, met het verzorgen van de wettelijk verplichte rapportage over leerlingen, met het voeren van de administratie, met het onderhouden van betrekkingen met het bevoegd gezag en de inspectie en met het toezicht op de verzorging van het gebouw. Er is een duidelijk streven waar te nemen om de schoolleider vrij te stellen van het hebben van een eigen vaste groep en zijn onderwijsaak te beperken tot 10 à 12 uren per week. In hoeverre dan artikel 27, lid 4, van de Lager-onderwijswet 1920 van toepassing wordt op hen, die op kleine en middelgrote openbare scholen werken, is een open vraag, waarvan de beantwoording beïnvloed kan worden door te letten op de vrijheid, die

de besturen van bijzondere scholen hebben ten aanzien van het openen van de mogelijkheid een schoolhoofd werkelijk leiding te doen geven.

Het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 kent in het verschieft het brengen voor rijksrekening van het salaris van een extra leerkracht, indien een school behalve een hoofd vijf leerkrachten telt. Het leiding geven door een schoolhoofd krijgt dan een kans, indien althans artikel 27, lid 4, der Lager-onderwijswet 1920 niet meer op het openbaar buitengewoon onderwijs van toepassing is. Een eerlijke kans om werkelijk leiding te geven zal echter pas worden geboden als een hoofd van een b.l.o.-school, die een grootte heeft als bedoeld in artikel 15 van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967, administratieve hulp tot zijn beschikking krijgt. Het is moeilijk in te zien, dat de beslommingen van een hoofd van een b.l.o.-school met leerlingen van 3-20 jaar en met vormen van onderwijs, die liggen in het kleuteronderwijs, het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs, geringer zouden zijn dan die van een directeur of een rector uit het voortgezet onderwijs. De laatste onderwijsfiguren behoeven niet wekelijks met een medicus, een psycholoog en een maatschappelijk werker van gedachten te wisselen en zich daarbij te verdiepen in de taal van deskundigen die tot andere vakgebieden behoren. Hoezeer er begeerd wordt in staat te zijn goede leiding aan een b.l.o.-school te geven, wordt bewezen door het druk bezoeken van een cursus voor schoolhoofden, die opgezet werd vanuit het Seminarium voor Orthopedagogiek. Voor het overige moet worden geconstateerd dat er doorgaans weinig leiding uitgaat van een schoolbestuur en van een gemeentebestuur, indien althans dit laatste bevoegd gezag niet de beschikking heeft over een gemeentelijk inspecteur van het onderwijs. Het besturen van een b.l.o.-school en het uitvoeren van gezag is geen sinecure en vraagt tijd, die een schoolbestuur niet altijd tot zijn beschikking heeft. Het duidelijkst komt dit uit bij het opzetten van begrotingen voor kosten van eerste inrichting. Hier wordt teveel aan anderen overgelaten en in feite komt het er op neer, dat firma's offertes maken en schoolbesturen deze overnemen zonder deze kritisch te bekijken. Schoolbesturen wekken dikwijls de indruk niet erg prijsbewust te zijn en schoolhoofden plegen weleens didactisch de leiding uit handen te geven. De teugels van deze leiding vallen toe aan boekencentrales en installateurs van scholen, die nog altijd kans zien inhoudsmaten voor droge waren in de school te brengen, evenals provinciestempels. Het is regel, dat een inspecteur voor vele duizenden guldens op een begroting schraapt en een enkele maal loopt dit in de tienduizenden guldens, zonder dat bij een schoolbestuur het gevoel ontstaat dat het tekort is gedaan. Het is doorgaans niet het schoolbestuur dat bij de opstelling van een begroting wikt en weegt en daar een vergadering aan wijdt, maar het is de inspecteur, die zich het hoofd breekt over de veelheid van de aangeboden leeren hulpmiddelen, vervat in offertes, die doorgaans aan het schoolhoofd zijn geadresseerd. Menig inspecteur bespaart met het in handen nemen van een taak, die eigenlijk toebehoort aan het bevoegd gezag, jaarlijks een grote som gelds.

Men moge dan bij het geven van leiding allereerst denken aan de hoofden van scholen en het bevoegd gezag van die scholen, dit verhindert niet leidinggevende invloeden te

ontdekken die een geheel andere oorsprong hebben. Daarbij is niet altijd een verschil te bespeuren tussen leiding geven aan het buitengewoon onderwijs en het begeleiden van dat onderwijs, het laatste soms op enige afstand.

Wettelijke bepalingen hebben enerzijds de neiging te dienen als bedding voor een gewenste loop van zaken en anderzijds zullen zij legaliseren wat reeds in feite bestond. Men vindt in wettelijke bepalingen een samengaan van leiding en begeleiding. Het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 regelt het onderwijs aan zeer jeugdigen over het gehele terrein van de gehandicapte jeugd met uitzondering van de ziekelijke kinderen en met uitzondering van debiele en zeer moeilijk opvoedbare jeugd, voor zover deze laatste twee soorten van gehandicapten niet in internaten zijn geplaatst. Men kan daaruit aflezen een legalisatie van hetgeen als ongesubsidieerde zorg vaak reeds bestond. Tot 1967 kende het buitengewoon onderwijs slechts de zorg voor zeer jeugdigen in de sector van de zintuiglijk gestoorde. In het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 betekent de bovengenoemde voorziening in haar uitbreiding meer dan wettelijk begeleiden van hetgeen gegroeid was. De scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden kunnen namelijk volgens dat besluit een afdeling voor gestoorde kleuters vormen, hetgeen iets anders is dan een afdeling voor zeer jeugdige kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Het verschil moge wat subtiel aandoen, maar in principe betekent het, dat deze afdeling geen voorportaal is van de school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Het gaat hier om een groep onaangepaste kleuters, waarvan alleen vaststaat, dat ze in het gewone kleuteronderwijs niet zijn te handhaven. Het betreft jonge kinderen, die niet zintuiglijk gestoord zijn, die niet lichamelijk gebrekkig kunnen worden genoemd en die evenmin duidelijk zwakzinnig zijn. Er is met hen iets aan de hand dat nadere observatie en bestudering vraagt en het gaat om kleuters, die tot dusver niet in de onderwijszorg konden worden betrokken. Men kan terecht spreken van een leidinggevende tendens, die in de wettelijke bepalingen aanwezig is, omdat er een opening van nieuwe mogelijkheden wordt geboden.

Datzelfde geldt voor de regeling van het voortgezet onderwijs, vervat in bovenaangehaald besluit. Ten dele bevestigt deze regeling hetgeen reeds bestond, maar in het raam van het onderwijs aan debielen is het voortgezet onderwijs iets nieuws. Hier gaan de wettelijke bepalingen voor en wordt er als het ware aan de scholen gevraagd er iets van te maken. De bepalingen voor het algemeen voortgezet onderwijs geldend voor de scholen voor niet-zwakzinnigen zijn trouwens zo opgesteld, dat er ruimte is voor het vinden van een eigen vorm en deze vorm van algemeen voortgezet onderwijs voor blinden zal er anders uitzien dan die voor doven. De uitnodiging daartoe kan gelezen worden uit de bepalingen, die daarom een leidinggevend karakter dragen. In de komende jaren zal het algemeen voortgezet onderwijs in de sector van het buitengewoon onderwijs veel aandacht vragen. Het buitengewoon algemeen voortgezet onderwijs moet gezien worden als een begeleidend verschijnsel naast het gewone algemeen voortgezet onderwijs en naarmate in het laatste de regels van de psychische hygiëne minder in acht worden genomen en kinderen van 12 en 13 jaar les ontvangen van 8.30 uur tot 14.30 uur met tweemaal een kwartier pauze, stijgt het aantal leerlingen

dat voor het algemeen voortgezet onderwijs aangewezen is op een school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. In het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 is dwingend voorgeschreven dat, indien er op een dag langer dan drie uren wordt les gegeven, er een pauze moet zijn van minstens een uur. Bovendien wordt in dit besluit het langer les geven dan vijf uren per dag niet aangemoedigd door de bepaling dat voor het bereiken van de verplichte 1000 klokuren per jaar slechts vijf uren per dag mogen worden geteld. Niet voor niets werd in een dagblad bovengenoemde regeling als voorbeeld voor het gewone onderwijs geprezen en hoopte men dat het gewone onderwijs deze bepalingen van het buitengewoon onderwijs als richtsnoer zou aanvaarden.

Wettelijke bepalingen zullen straks ook toonaangevend worden in de zorg voor meervoudig gestoorde. Hoewel deze hier en daar bestond, kwam zij tot dusver onvoldoende uit de verf. Mettertijd zal men voor deze groep kunnen profiteren van hetgeen wettelijk mogelijk wordt gemaakt. Opgemerkt zij voorts dat niet kan worden voorbijgegaan aan de huidige ontwikkeling van de toelatingscommissie tot adviescommissie. Voortbouwende op hetgeen het rapport-Van Houte over deze adviescommissie zegt en de taak die zij aan deze commissie toebedeelt, namelijk het niet uit het oog verliezen van het kind nadat het tot een b.l.o.-school is toegelaten, hebben vele toelatingscommissies zich ontwikkeld tot begeleidingscommissies. In het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 is het prille begin van een erkenning van deze ontwikkeling te vinden in artikel 9, waarin een herhaald onderzoek is voorgeschreven voor een leerling die twee jaren een school voor elementair buitengewoon onderwijs heeft bezocht. Deze bepaling treedt echter bij nader te bepalen datum in werking en staat in het gelid bij de vele andere bepalingen die daartoe veroordeeld zijn op grond van de toestand van 's Rijks schatkist.

Wie het buitengewoon onderwijs kent, weet dat de financiële begeleiding door de gemeenten een belangrijke rol speelt in zijn ontwikkeling. In het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 is de financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs volledig doorgetrokken. De algemene maatregel van bestuur, die meer dan 40 jaren geleden in de Lager-onderwijswet 1920 werd aangekondigd en die reeds gedeeltelijk door het Besluit buitengewoon lager onderwijs 1949 en het Besluit stichtingskosten buitengewoon lager onderwijs 1959 was geëffectueerd, stelde in 1967 het bijzonder buitengewoon onderwijs financieel gelijk aan het openbaar buitengewoon onderwijs. Onmiddellijk moet dan worden geconstateerd dat bij het officieel wegnemen van de ene ongelijkheid een andere ongelijkheid manifest wordt. Men heeft slechts de statistische gegevens te raadplegen om te ontdekken dat het exploitatiebedrag per leerling in de ene plaats sterk verschilt van dat in een andere plaats, ook al is de soort van b.l.o.-school dezelfde en ook al lopen de huisvestingen niet veel uiteen. In Leiden is het jaarlijkse bedrag per leerling van de b.l.o.-school voor lichamenlijk gebrekkigen in 1967 vastgesteld op f 3325,— en te Valkenburg-Houthem op f 800,—. Er zijn plaatsen waar men in de onderwijszorg voor gehandicapten op fluweel zit en alles doet wat nuttig is en er zijn andere plaatsen waar men zich beperkingen moet opleggen en waar

een bestuur leeft van de ene dag op de andere en dat met een slapeloze nacht er tussen. De financiële begeleiding der gemeenten loopt wijd uiteen en allereerst moet als oorzaak worden gezien de financiële onzekerheid waarin gemeenten leven doordat zij niet weten wat als onderwijskosten voor het gehandicapte kind wordt aangemerkt in het raam van de Financiële Verhoudingswet 1960. Met name in de kleine gemeenten is de alles overheersende vraag of de centrale overheid bepaalde posten van het buitengewoon onderwijs als zodanig erkent en vergoedt in het raam van de Financiële Verhoudingswet 1960. In menig klein raadhuis laait de ongerustheid op en vraagt men om leiding, teneinde de onderwijszorg aan gehandicapte jeugd te kunnen begeleiden. Men kan in kleine gemeenten, waar vaak grote onderwijsinstellingen voor gehandicapte jeugd zijn gevestigd, niet riskeren dat een stuk straatverlichting achterwege moet blijven als bepaalde uitgaven voor buitengewoon onderwijs niet vergoed worden.

In een Koninklijk besluit van 2 juni 1967, nr. 15, werd beschikt op een beroep dat burgemeester en wethouders van Maastricht hadden ingesteld tegen een besluit van gedeputeerde staten van Limburg d.d. 22 november 1965, betrekking hebbende op het dragen van behandelingskosten door ouders van kinderen die een b.l.o.-school voor lichamenlijk gebrekkigen bezochten. Met aanhaling van het antwoord dat de toenmalige staatssecretaris van onderwijs, kunsten en wetenschappen gaf op 12 mei 1961 aan het lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal op diens op 19 april 1961 te dezer zake gestelde vragen, besliste de Kroon, dat de medische en para-medische zorg verstrekt in b.l.o.-scholen voor lichamenlijk gebrekkige kinderen gesplitst moet worden in:

- i De medische en para-medische zorg, gericht op het behoud van een verkregen constitutionele toestand waaronder zijn begrepen:
 - a de begeleiding van de leerlingen door het aan de school verbonden medische team,
 - b de fysio-therapeutische behandeling, noodzakelijk teneinde de leerlingen in staat te stellen om de school te bezoeken en het aldaar gegeven onderwijs te volgen.
- ii De medische zorg, specifiek gericht op een verbetering in de bestaande constitutionele toestand.

In bovenaangehaalde beslissing van de Kroon werd uitgemaakt, dat de kosten van medische en para-medische zorg, bedoeld onder i, integraal voor vergoeding in aanmerking dienen te komen vanuit de onderwijssector. Indien het schoolbestuur de vastgestelde vergoedingsbedragen per leerling daarvoor te laag acht, dient het gebruik te maken van de wettelijk geboden mogelijkheden tegen het vaststellingsbesluit beroep in te stellen en eventueel hoger beroep, teneinde recht te doen wedervaren aan het in Nederland geldende beginsel van volledig kosteloos onderwijs voor alle leerplichtige kinderen, aldus de Kroon. Verder werd uitgesproken dat de kosten voor de medische zorg, bedoeld onder ii, hier niet onder vallen maar ten laste komen van de ouders, die aanspraak kunnen maken op bijstand in de zin van de Algemene Bijstandswet, voor zover deze kosten niet door ziekenfondsen worden gedragen en voor zover de ouders deze kosten niet zelf, zonder ontoelaatbare aantasting van de middelen van

bestaan, uit hun inkomen kunnen voldoen. Dit is duidelijke taal waaruit beleid spreekt en van waaruit leiding uitgaat, die zich richt op de financiële begeleiding van bijzonder onderwijs aan gehandicapte jeugd in Nederland.

Inmiddels heeft de term democratisering van het onderwijs voor het buitengewoon onderwijs een eigen inhoud gekregen als men daaronder wil verstaan gelijke rechten voor allen. Het is waarschijnlijk dat het recht op medische en para-medische zorg, gericht op het behoud van een verkregen constitutionele toestand, voor een kind, geplaatst op de openbare school voor lichamenlijk gebrekkige kinderen te Leiden, gemakkelijker haalbaar is dan voor een kind, geplaatst op de bijzondere school voor lichamenlijk gebrekkige kinderen te Valkenburg-Houthem, alleen omdat de laatste gemeente geen risico kan nemen wanneer het gaat om de berekening van de uitkering door het Rijk volgens de Financiële Verhoudingswet 1960.

Tot de taak van het rijksschooltoezicht behoort mede het stimuleren van het onderwijs. Hoewel stimuleren in principe iets anders is dan leiding geven, kan dit stimuleren toch een sturend karakter dragen. Op 1 maart 1967 werd in de persoon van de heer H. G. Akkermans de vierde inspecteur benoemd voor het onderwijs aan zwakzinnigen. Hij kreeg Voorburg als standplaats toegewezen. Aan de heer Akkermans was sinds 1 april 1959 het toezicht op de lichamenlijke opvoeding bij het buitengewoon onderwijs opgedragen, zodat hij geen vreemde in de scholen was. Op 1 oktober 1967 werd de heer dr. J. van Weelden benoemd tot derde inspecteur voor het buitengewoon onderwijs aan niet-zwakzinnigen, met standplaats Hoogeveen. Ook hij kende het buitengewoon onderwijs door zijn werk bij blinde kinderen. Voorts won het stimuleren van de lichamenlijke oefening bij gehandicapte jeugd aan intensiteit door de benoeming per 1 september 1967 van de heer H. van Rijnbach, die evenals zijn drie collega's de titel kreeg van inspecteur voor de lichamenlijke opvoeding bij het b.l.o.

Landelijk is het buitengewoon onderwijs thans in vier sectoren verdeeld. In iedere sector werkt een inspecteur voor het onderwijs aan zwakzinnigen, een inspecteur voor het onderwijs aan gehandicapte jeugd die niet zwakzinnig is, terwijl een inspecteur voor de lichamenlijke opvoeding alle soorten van buitengewone scholen in die sector bezoekt. Alleen in het Zuiden bestaat nog een vacature voor inspecteur van buitengewone scholen voor niet-zwakzinnigen, welke vacature door de hoofdinspecteur wordt waargenomen. De inspectorale begeleiding van het buitengewoon onderwijs heeft daarmee in 1967 een grote verbetering ondergaan.

Met dit alles is de begeleiding van het buitengewoon onderwijs nog niet alzijdig beschreven. De inspecteur van het b.l.o. te Zwolle meldt in zijn verslag dat naar aanleiding van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 een interdepartementale commissie tot stand kwam ter bevordering van de coördinatie inzake de kinderdagverblijven en de afdelingen voor zeer jeugdigen verbonden aan scholen voor imbecielen. In deze commissie, die een permanent karakter heeft, hebben voor het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk zitting ambtenaren van de Directie voor deze maatschappelijke dienstverlening en voor het Ministerie van Onderwijs en Weten-

schappen ambtenaren van de Directie kleuter- en basisonderwijs, alsmede de vier inspecteurs van de b.l.o.-scholen voor zwakzinnige kinderen. De oudste van deze inspecteurs treedt op als voorzitter. Hier is dus een voorbeeld van multidepartementale begeleiding.

Van een veelzijdig samengaan wordt ook gesproken door de inspecteur van het b.l.o. te Heemskerk, die melding maakt van een studiegroep 'Sociaal-pedagogische begeleiding in de Sociale Werkplaats', ingesteld door de Federatie Sociaal-Pedagogische Zorg. In deze commissie werken samen deze Federatie, het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. De inspecteur van het b.l.o. te Hilversum noemt de pedagogische centra als begeleidingsorganen van het b.l.o. en geeft een korte opsomming van de initiatieven, die zij ontplooiën ten dienste van het onderwijs aan gehandicapten. Vermeld moet ook worden de samenwerking die er bestaat met de Nederlandse Centrale Vereniging voor Revalidatie, welke samenwerking in 1967 tot uiting kwam in een conferentie, die gewijd was aan de opleiding van werkers, die zich bemoeien met motorisch gehandicapte jeugd. De inspecteur van het b.l.o. te Santpoort komt in zijn verslag tot de conclusie, dat begeleiding een wetenschappelijke achtergrond moet hebben en dat, als van overheidswege daarvoor geen middelen beschikbaar gesteld kunnen worden, er grenzen zichtbaar worden aan deze begeleiding en dat dit met name geldt voor de pedagogische centra. Deze inspecteur maakt ook de opmerking, dat waar de leiding faalt de begeleiding zal tekortschieten en hij wijst op de bedreiging, waaraan het hoofd van de school als leidinggever bloot staat, namelijk het overstelpt worden door beslommeringen, die dit schoolhoofd niet kan of niet weet te delegeren aan anderen.

De inspecteur van het b.l.o. te Voorburg gewaagt van een begeleiding, die leerplichtvrije jeugd de overgang van school naar bedrijf vergemakkelijkt. Reeds jaren kennen wij daarvan vele vormen, waarbij de b.l.o.-school betrokken is. Doorgaans ontstaat met toepassing van artikel 4 van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 de figuur van part-time onderwijs aan leerplichtige jeugd, die halve dagen bij een baas of in een gezin werkt. Voornoemde inspecteur maakt melding van een instituut voor bedrijfstraining, waar jongens in de leeftijd van 15 tot 18 jaar gedurende één jaar de gelegenheid krijgen zich door middel van arbeidstraining optimaal te ontwikkelen. Een arbeidstest wijst vooraf uit wat voor hen de meest geschikt arbeid is. Het Gewestelijk Arbeidsbureau werkt hier samen met de sociaal-pedagogische diensten en men dient dit instituut te zien als een overbruggingselement dat ligt tussen de b.l.o.-school en de normale arbeidssector.

De inspecteur te Hilversum ziet ook het individueel technisch onderwijs (i.t.o.) en het individueel nijverheidsonderwijs aan meisjes (i.n.o.m.) als een van de bruggen die liggen tussen de buitengewone onderwijszorg en de normale arbeidsomstandigheden van gehandicapte jeugd. Het is de moeite waard het kind over die brug te leiden.

In 1967 verhaalde een moeder hoe haar moeilijk kind na enige tijd op een b.l.o.-school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden te hebben doorgebracht zich ontwikkeld had tot een normale puber, die met goede cijfers zijn m.u.l.o.-diploma

had gehaald en nu aan een handelsschool met 4-jarige cursus was begonnen. Zie hier wat een goede leiding vermag. Behalve een praktische begeleiding van de school en haar leerlingen, bestaat er ook een wetenschappelijke begeleiding van het onderwijs aan gehandicapte kinderen. Het zijn met name de proefschriften die daarvan spreken. In 1967 verscheen het proefschrift van mejuffrouw A. J. Wilmink: 'Begeleiding van schoolkind en school' en het proefschrift van C. van Calcar: 'Leren lezen'. De vele wetenschappelijke geschriften zijn daarmee slechts gedeeltelijk genoemd.

Er gaat bijna geen jaar voorbij waarin de zorg voor gehandicapte jeugd niet de aandacht heeft van de leden van het Koninklijk Huis. Deze zorg weet zich door koninklijke belangstelling begeleid, hetgeen in 1967 werd ervaren door het bezoek van Hare Majesteit Koningin Juliana aan het Haags Mytylvormingscentrum in gezelschap van Koningin Ratna en Prinses Sobha van Nepal.

In 1903 werd een Vereniging gesticht van Onderwijzers en Artsen, werkzaam bij het buitengewoon onderwijs en daarmee kwam een veld van leidinggevende krachten tot ontwikkeling, waarvan de invloed moeilijk kan worden overschat. Deze vereniging, die nog altijd bestaat, zij het onder een andere naam, geeft sinds 1909 een tijdschrift uit, dat vaak van naam verwisselde, maar nimmer aan stuwkracht inboette. Het samengaan van onderwijsdeskundigen en niet-onderwijsdeskundigen kreeg een officieel cachet, toen in 1930 voor het eerst een toelatingscommissie werd voorgeschreven en zulks voor scholen voor zeer moeilijk opvoedbaren. Men kan zeggen, dat de officiële begeleiding van het buitengewoon onderwijs door niet-onderwijsdeskundigen daarmee een aanvang nam. In 1967 moet gewag worden gemaakt van een zodanig indrukwekkende stoet van natuurlijke personen, al of niet officiële commissies en rechtspersoonlijkheid bezittende instellingen, die betrokken zijn bij de begeleiding en het leidinggeven daar waar gesproken moet worden van buitengewoon onderwijs, dat onwillekeurig nieuwsgierigheid gewekt wordt omtrent de uiteindelijke bestemming. De begrippen begeleiding en leiding veronderstellen 'een op weg zijn' en dan wordt de alles overheersende vraag: waarheen gaan wij? Het antwoord werd reeds enige jaren geleden gegeven in de vorm van een titel van het jubileumboek van O. & A. (Vereniging voor Orthopedagogen en Anderen wier arbeid orthopedagogisch gericht is), namelijk: Van Gunst tot Recht, en dit antwoord is nog steeds van kracht, ook al mogen we wel eens geconfronteerd worden met acties die een andere richting in de marsroute suggereren.

4 Inspectie uitgebreid lager onderwijs

Op 1 januari 1966 had de inspectie uitgebreid lager onderwijs de u.l.o.-scholen van de inspectie lager onderwijs overgenomen, zodat logischerwijze behoefte werd gevoeld aan een inventarisatie van situaties, ontwikkelingen en problemen, die enerzijds kon leiden tot een voorlopige beeldvorming van het arbeidsveld en anderzijds tot het onderkennen van de meest urgente punten van actie op korte en langere termijn. In verband hiermede zal het jaarverslag 1967 een voortgezette oriëntering moeten zijn, zij het ook dat de behandelde onderwerpen directer dan in het jaarverslag 1966 in het licht van de nu zeer nabijkomende overgang van de Lager-onderwijswet 1920 naar de Wet op het voortgezet onderwijs zullen worden bezien.

Allereerst zal aandacht worden geschonken aan de voorbereiding van de scholen op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs.

De instelling van een eigen inspectie voor het uitgebreid lager onderwijs is gebleken een zowel door gemeente- en schoolbesturen als door schoolleiders en docenten gewaardeerd instituut te zijn.

In het afgelopen jaar is in opdracht van de staatssecretaris door de u.l.o.-inspectie aan hoofden en leerkrachten een ruime voorlichting gegeven betreffende de achtergronden en de doelstellingen van de eerder genoemde Wet op het voortgezet onderwijs, terwijl bij de meer gedetailleerde behandeling van de deelaspecten bijzondere aandacht werd besteed aan de problematiek van de brugklas.

In vele gevallen in goede samenwerking met de inspectie is op ruime schaal informatie geboden door pedagogische centra en gemeentelijke wetenschappelijke bureaus, alsmede door de docentenorganisaties. Beslissend echter zijn in dezen de interne doordenking en verwerking in de scholen en tussen de scholen onderling. Bij de meeste scholen was een positieve houding ten aanzien van de omschakeling te constateren. Intern werd reeds aan enige voorbereiding gedaan. Een derde van het aantal scholen experimenteerde met de studielessen en veel werd doorgesproken vanuit de ervaringen op de voorlichtingsbijeenkomsten, die stimulerend hebben gewerkt, maar men mag er niet blind voor zijn dat bij velen nog een beperkt inzicht in de mogelijkheden en moeilijkheden, alsmede een geringe vertrouwdheid met de oplossingsmogelijkheden in de praktijk aanwezig zijn. Daar komt nog bij, dat het ontbreken van een gedetailleerd programma van nieuwe eisen, die andere voorzieningen vroegen, het uitblijven van leerplannen, examenprogramma's, het late verschijnen van het Besluit VWO/HAVO/MAVO, het wachten op rechtspositiebesluiten en dergelijke, een ongunstige invloed hebben uitgeoefend op de bereidheid tot inzet voor het nieuwe.

Naast de zuiver interne, zich tot de eigen school beperkende, voorbereiding op de Wet op het voortgezet onderwijs treedt de beïnvloeding door onderling contact en overleg van de scholen praktisch in het gehele land markant naar voren. Er zijn weinig scholen die volkomen geïsoleerd een weg zoeken. De u.l.o.-scholen zoeken onderling contact en er ontstaat een samenwerkingsverband tussen vele scholen van voortgezet onderwijs. Er ontstaan schoolverbanden tussen scholen voor v.h.m.o. en scholen voor u.l.o., al of niet gecompleteerd door contacten met het beroepsonderwijs. Samenwerking en overeenstemming kwamen tot stand ten aanzien van een gemeenschappelijke

toelatingsprocedure en een basisleerplan voor het brugjaar, dat door gemengde vakcommissies hier en daar tot stand kwam. In verschillende leefgemeenschappen gingen men verder en ontstonden vrijwillige afspraken over het gebruik van gelijk gerichte leerboeken voor het brugjaar en onder anderen voor een al dan niet geclausuleerde onderlinge doorstroming. Deze contacten tussen de verschillende soorten van scholen voor voortgezet onderwijs zijn bronnen van mentaliteits- en klimaatsvorming, terwijl het inzicht in de complexe problematiek verhelderd en een gezonde kritische zin ontwikkeld worden.

Bij alle drang naar heroriëntatie en vernieuwing remt de concrete situatie dikwijls het groeiend enthousiasme af: een onaangepast gebouw, geen of weinig voorzieningen voor de expressievakken, personele problemen en een tot nu toe totale afwezigheid van een gerichte en doelbewuste opleiding tot schoolleider.

Naast de zorg voor de verbetering der materiële voorwaarden zal een pedagogisch-didactische begeleiding nog vele jaren noodzakelijk blijven om de mogelijkheden van de nieuwe structuren optimaal te realiseren. Daarbij zullen gerichte publikaties belangrijke diensten kunnen bewijzen, omdat deze vorm van voorlichting zich zeer goed leent voor besprekingen op personeelsvergaderingen.

De u.l.o.-inspectie, die bij de behandeling van de concrete problemen der individuele scholen de verbindingsschakel is tussen het bevoegd gezag en de staven der scholen enerzijds en het ministerie anderzijds, ziet als de belangrijkste vraagstukken van de overgangstijd: de indeling van de docenten met bevoegdheid voor verschillende vakken op een zodanige wijze, dat een maximale bevoegdheid voor ieder vak wordt verregen met behoud van een bevredigend aandeel voor allen in de gezamenlijke onderwijsstaak, de mentale overgang van u.l.o.-onderwijzer naar vakdocent, de aanpassing aan de situatie 'volledige betrekking', de zinvolle introductie van en accommodatie voor de expressievakken en het vak maatschappijleer, alsmede de aanpassing der gebouwen aan de eisen van de Wet op het voortgezet onderwijs.

In het kader van de voorbereiding op de overgang van u.l.o. naar m.a.v.o. kan het belangrijk zijn zich nader te oriënteren omtrent bepaalde situaties in het u.l.o., die mede bepalend kunnen zijn voor de mogelijkheden en moeilijkheden van deze overgang. Vooreerst dient de plaats van de expressievakken en van de handvaardigheid in het huidige u.l.o. nader te worden bezien.

a HANDWERKEN

In vrijwel alle meisjes- en gemengde scholen voor uitgebreid lager onderwijs werd het vak handwerken onderwezen. In de lagere leerjaren werd het vak op alle scholen gegeven. In de hogere leerjaren was dit veel minder frequent het geval. Landelijk kan geconcludeerd worden dat in het derde leerjaar van de bedoelde scholen het vak in slechts 59% op de lesrooster voorkwam, terwijl dit vak in het vierde leerjaar aanzienlijk minder tot zijn recht kwam, daar in nog geen kwart der examenklassen het vak handwerken gegeven werd. Als niet-examenvak wordt dit aspect van het onderwijs

5. Impactie lokaal opvoeding buitengewoon lager onderwijs

bij de gegeven vrijheid in de Lager-onderwijswet blijkbaar opgeofferd aan de voorbereiding van het naderend eindexamen. Slechts een klein gedeelte der scholen beschikt hier over een eigen vaklokaal; landelijk bedraagt dit percentage 24. Op zichzelf is dit niet verontrustend, daar te verwachten is, dat de grenzen tussen handwerken en handvaardigheid geleidelijk zullen vervagen, terwijl men zich voorts kan afvragen waar de meeste kansen liggen voor een werkelijk creatieve vorming.

De leerkrachten, die in het huidige bestel bevoegd zijn, verliezen deze bevoegdheid onder de bepalingen van de Wet op het voortgezet onderwijs. Hoewel onder deze categorie bijna een kwart van het totale aantal docenten valt en er bovendien verwacht mag worden dat dit aantal zal dalen door vermindering van het aantal te geven lessen, zal toch in de eerste jaren op vrij ruime schaal met dispensaties moeten worden gewerkt.

b TEKENEN

Dit vak blijkt ook in de hogere leerjaren frequent onderwezen te worden; een percentage van 78 in het derde leerjaar en een van 65 in het vierde leerjaar toont aan, dat de mogelijkheden, die voor dit vak op het examen aanwezig zijn, reëel invloed uitoefenen. Bij dit vak is een eigen vaklokaal onontbeerlijk, echter slechts 24% van de desbetreffende scholen heeft hierover beschikking, terwijl 13% van de scholen in het land beschikt over een combinatie 'vaklokaal handenarbeid-tekenen'. In bijna twee derde van het aantal scholen wordt het vak tekenen gegeven door docenten met akte tekenen l.o. of m.o. Een vrij groot aantal lessen wordt dus verzorgd door de u.l.o.-docent zonder speciale bevoegdheid, die veelal van een grote bekwaamheid blijkt geeft. Voor deze categorie blijven ook onder de nieuwe wet de mogelijkheden om dit vak te geven.

c HANDENARBEID

Bij 41% van het aantal scholen komt dit vak op de lesrooster voor. Onder de invloed van een onderwijsklimaat dat weinig bevorderlijk was voor het 'denken met de handen' en voor de ontwikkeling van de creativiteit van de leerling, werd dit vak jarenlang verwaarloosd, terwijl gebrek aan accommodatie niet bepaald stimulerend werkte. In het zicht van de Wet op het voortgezet onderwijs werd de waardering voor dit vak in de laatste jaren groter, terwijl in 1967 het aantal bevoegde docenten landelijk 72% bedroeg. Voor het vak handenarbeid is de accommodatie in de drie grote steden des lands beter dan ten plattelande. Opvallend is voorts, dat in de sector van het bijzonder onderwijs dit vak minder aandacht heeft gekregen dan in die van het openbaar onderwijs.

d MUZIEK

Door verschillende oorzaken blijkt dit vak een van de meest verwaarloosde aspecten van het onderwijs te zijn; het ontbreken van bevoegdheidseisen, een gebrek aan instrumentarium en de invloed van het examen spelen hier zeker een rol. In de hogere leerjaren wordt het slechts in respectievelijk 39% en 15% van de scholen gegeven.

Muziekonderwijs wordt overwegend gegeven in een gewoon leslokaal, terwijl in 15 % van de scholen de hal of de gemeenschapsruimte hiervoor wordt gebruikt, waardoor sommige nadelen worden ondervangen.

Vervolgens is een nader onderzoek ingesteld naar het gebruik van technische leer- en hulpmiddelen bij het huidige uitgebreid lager onderwijs.

a GELUIDSFILMAPPARAAT

Bijna de helft van het aantal scholen beschikt over een geluidsfilmapparaat, dat gebruikt wordt voor de lessen in de aardrijkskunde, geschiedenis, biologie, godsdienst of ook voor algemeen belang. Dit laatste wekt de indruk dat het hier gaat om op-
luistering van algemene activiteiten, bij voorkeur met feestelijk karakter. Het lijkt twijfelachtig of dit hulpmiddel verantwoord-didactisch gebruikt wordt. Een verantwoorde integratie van deze technische leermiddelen in de bijzondere didactiek der verschillende vakken is nog niet volledig doordacht.

b BANDRECORDER

In vrijwel alle scholen beschikt men over een of meer bandrecorders en de stellige indruk bestaat, dat hiervan een veelvuldig gebruik wordt gemaakt bij het talenonderwijs.

c PIANO

De helft van het aantal scholen heeft een piano ter beschikking, die door vele scholen uit eigen middelen blijkt te zijn aangeschaft.

d TALENPRACTICUM

Het kan enige verbazing wekken dat toch reeds op gemiddeld 5% van het aantal scholen een talenpracticum aanwezig is, hetgeen bewijst hoeveel waarde aan dit hulpmiddel wordt gehecht.

Het betreft hier bijna uitsluitend eenvoudige talenpractica, die slechts beperkte mogelijkheden bieden. De in sommige gevallen beperkte scholing van de leerkrachten leidt eveneens tot een beperkt rendement.

e TELEVISIETOESTEL

Het geringe percentage toestellen op de scholen (6%) wijst erop dat dit medium in de wereld van het u.l.o. voorlopig weinig waardering vindt.

Tenslotte kan over de schoolbibliotheek bij het huidige uitgebreid lager onderwijs nog worden vermeld, dat de bibliotheek in de toekomstige constellatie van het m.a.v.o. een belangrijke functie zal krijgen. In de tegenwoordige school voor u.l.o. is de mogelijkheid om zelfstandig te werken in een bibliotheekruimte, die behoorlijk voorzien is van naslagwerken, zeer beperkt. Slechts 9% van het aantal scholen heeft een dergelijke accommodatie. In 20% van het aantal scholen onderhoudt men regelmatig contact met openbare leeszalen en bibliotheken. De zelfstandige werkhouding van de leerling in de toekomstige school voor m.a.v.o. zal de uitbreiding en intensivering van deze contacten noodzakelijk maken.

5 Inspectie lichamelijke opvoeding buitengewoon lager onderwijs

De werkzaamheden van de inspecteurs voor de lichamelijke opvoeding zijn in het afgelopen jaar in hoge mate beïnvloed door enige ingrijpende veranderingen. In de maand maart van het verslagjaar vond een reorganisatie plaats en tevens werden de scholen voor niet-zwakzinnige kinderen voor zover het de lichamelijke opvoeding betreft aan het toezicht van bovengenoemde inspecteurs toegevoegd.

De nieuwe inspectie-indeling kon op 1 september 1967 volledig worden doorgevoerd door de infunctietreding van een vierde inspecteur voor de lichamelijke opvoeding bij het buitengewoon lager onderwijs.

De algehele reorganisatie biedt thans de volgende voordelen:

- a een kleiner inspectiegebied met een groter aantal scholen, waardoor een meer doelmatige werkwijze is verkregen;
 - b de mogelijkheid van een betere vergelijking van de problematiek van de verschillende schoolsoorten;
 - c een betere coördinatiemogelijkheid voor medegebruik van lokalen, zwembaden enz.
- Het aantal scholen is over de inspecties thans als volgt verdeeld:

Inspectie Noord-Oost	100 scholen voor zwakzinnigen
	71 scholen voor niet-zwakzinnigen
Inspectie Noord-West	96 scholen voor zwakzinnigen
	80 scholen voor niet-zwakzinnigen
Inspectie Zuid-West	91 scholen voor zwakzinnigen
	60 scholen voor niet-zwakzinnigen
Inspectie Zuid	92 scholen voor zwakzinnigen
	59 scholen voor niet-zwakzinnigen

In het afgelopen jaar zijn er door de inspecties in totaal 570 schoolbezoeken afgelegd. De procentsgewijze waardering van de bijgewoonde lessen geeft het volgende beeld te zien: onvoldoende 25%, voldoende 55% en goed 20%. Hieruit kan de conclusie worden getrokken, dat het peil van de lessen over de gehele linie vrij behoorlijk was. Van de schoolbezoeken gaat een incidentele stimulering uit. Daarnaast werden nog instructiedagen gehouden, die gevolgd werden door een personeelsbespreking.

Ook gaat een grote stimulans uit van de herscholingscursussen, georganiseerd door het Katholiek Pedagogisch Centrum en het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum. De inspecteurs voor de lichamelijke opvoeding treden hierbij als docent op.

In het verslagjaar werden 5 cursussen gehouden, te weten 2 in Boxtel (KPC), 2 in Oosterbeek (CPS), 1 in Zeist (CPS). Hieraan werd deelgenomen door ongeveer 500 leerkrachten van scholen voor debielen, imbecielen en leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Op iedere cursus werden in totaal 11 lessen gegeven. Speciale aandacht werd besteed aan een zo volledig mogelijk overzicht van de oefenstof en aan de wijze waarop deze op de verschillende schooltypen dient te worden aangeboden. Naast deze praktische lessen werd in de avonduren een lezing gehouden, welke werd gevolgd door een uitvoerige discussie.

Door de inspecties werden in de sector van de scholen voor zwakzinnigen in totaal 196 adviezen uitgebracht en voor de sector van de scholen voor niet-zwakzinnigen 158. De activiteit inzake de bouw van lokalen laat zich uitdrukken in het volgende staatje:

	gymnastieklokalen	lokalen voor motorische therapie
Inspectie Noord-Oost	—	5
Inspectie Noord-West	1	3
Inspectie Zuid-West	2	2
Inspectie Zuid	2	3

Door vermeerdering van het aantal zwembaden onderging ook het schoolzwemmen een geleidelijke uitbreiding. Steeds meer gaat men ertoe over het water der open baden te verwarmen, waardoor het mogelijk is van begin mei tot eind september het schoolzwemmen te beoefenen. De weersomstandigheden hebben minder invloed op de frequentie. Het diplomazwemmen vindt bij de meeste scholen plaats in combinatie met dat van de gewone lagere scholen. De scholen voor lichamelijk gebrekkigen, blinden en slechtzienden, doven en slechthorenden organiseren dit zwemmen meestal afzonderlijk.

Het door de inspectie voor de lichamelijke opvoeding bij het buitengewoon lager onderwijs ontworpen diploma 'speciale zwemvaardigheidseisen voor schipperskinderen' was aan het einde van het verslagjaar in de fase van de drukproef. Deze diploma's zullen door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen worden uitgegeven, terwijl in de 'richtlijnen voor het lager onderwijs aan schipperskinderen in Nederland' de voorschriften en bepalingen omtrent dit diploma zullen worden opgenomen.

In het verslagjaar organiseerden weer vele scholen een eigen sportdag of namen deel aan een sportdag van het gewoon lager onderwijs. De door de inspectie ontworpen zaalvaardigheidsproeven konden dit jaar nog niet landelijk worden ingevoerd. De uitgave van deze diploma's door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen blijkt veel tijd van voorbereiding te vragen.

De verwachting is gerechtvaardigd dat deze in 1968 gerealiseerd zal worden.

De eisen van het schooldiploma lichamelijke geoefendheid voor zeer moeilijk lerende kinderen, waarmede enige jaren is geëxperimenteerd, voldoen niet in ieder opzicht. Door de inspectie zijn nieuwe eisen opgesteld, die in 1968 op verschillende scholen op hun bruikbaarheid zullen worden getoetst.

Op de scholen voor zwakzinnigen neemt het aantal vakonderwijzers geleidelijk toe. Op de scholen voor niet-zwakzinnigen zijn naar verhouding meer vakonderwijzers werkzaam. Bij een aantal scholen, zoals die voor lichamelijk gebrekkigen, blinden en slechtzienden, is de noodzakelijkheid van vakonderwijs duidelijk aanwijsbaar.

Wanneer de vakleerkracht zijn hoofdbetrekking vervult bij het buitengewoon lager onderwijs, geeft hij in de meeste gevallen goed onderwijs. Het komt echter te dikwijls

voor dat een leerkracht voor slechts enkele uren op een school voor buitengewoon lager onderwijs werkzaam is. Een groot nadeel voor de goede gang van het onderwijs is tevens het voortdurend wisselen van leerkracht. Soms komt het voor, dat op een school twee of drie wisselende leraren werkzaam zijn. In zo'n geval kan nauwelijks sprake zijn van een inwerken in de problematiek van het afwijkende kind.

6 Inspectie voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs

DE PRAKTIJK VAN HET HOSPITEREN

Het hospiteren heeft zich onder de nog vrij jonge regeling sterk ontwikkeld. Het concentreert zich duidelijk in de universiteitssteden met hun naaste omgeving; zo werd het betrekkelijk kleine aantal scholen in de stad Groningen in de afgelopen cursus overspoeld met 233 hospitanten, afkomstig van een betrekkelijk grote universiteit met een zeer omvangrijke m.o.-opleiding en een academie voor lichamelijke opvoeding.

In de meeste inspectierayons stelt de inspecteur na overleg met de schoolleiders een lijst van mentors op. Hij zendt deze lijst aan de didactiekdocenten van de naastbij gelegen universiteitsstad. De laatstgenoemden stellen zich met de schoolleiders in verbinding ten einde toestemming voor bepaalde stages te verkrijgen. Zo wordt voorkomen, dat door activiteit van de hospitanten zelf, deze hun stage vervullen bij hun oud-leraar. Er is gebleken, dat vele hospitanten daar de voorkeur aan geven, doch in het algemeen is het wenselijk, dat zij een mentor krijgen in een hun vreemde omgeving.

De inspectie constateert met voldoening dat bij de schoolleiders de bereidheid mede te werken groot is. Verheugend is ook, dat steeds meer mentors zich veel moeite geven de hospitanten in te leiden in het lesgeven en in het schoolleven in het algemeen. Meestal komt dit voort uit de persoonlijke taakopvatting van de mentor; soms ook geeft de school leiding doordat een nauwgezette omschrijving is opgesteld van de mentorstaak, gescheiden in algemene werkzaamheden en in werkzaamheden inherent aan het lesgeven in onder- en bovenbouw.

De studerende blijken de hospiteerstage steeds meer te gaan waarderen; ook valt het op, dat soms studenten, die hospiteren, de vakdidactiekcolleges meer op prijs gaan stellen, in tegenstelling tot hun collega's die geen stage volgen.

De inspecteurs hebben de stellige indruk dat althans in een vrij groot aantal inspectierayons de mogelijkheden van lerarenopleiding die in de hospiteerregeling liggen, goed worden benut, doch zij zijn zich ervan bewust, dat voor een toereikende lerarenopleiding meer nodig is dan de beperkte mogelijkheden, die het hospiteren biedt.

Het goed functioneren van de bestaande regeling ondervindt nog ernstige belemmering, doordat de positie der didactiekdocenten niet steeds door de universiteit op bevredigende wijze is geregeld. Als de didactiekdocent zijn functie moet uitoefenen naast het volledige leraarschap, is hij veelal niet in staat zich voldoende bezig te houden met de student, die hospiteert. Toch is nauw contact tussen de didactiekdocent met zowel de mentor als de hospitant noodzakelijk. De samenwerking tussen alle betrokkenen komt het best tot haar recht als de universiteit een pedagogisch-didactisch instituut kent met didactiekdocenten, die niet tevens een vrijwel volledige leraarsbetrekking vervullen. Op bepaalde plaatsen geeft het ook moeilijkheden dat te eenzijdig een beroep wordt gedaan op scholen met een didactisch systeem dat afwijkt van het klassikale stelsel. Het aantal hospitanten immers is groot en de scholen met een bijzondere didactiek kunnen niet allen opvangen wier voorkeur juist naar deze soort scholen uitgaat.

ONTWIKKELING VAN HET BIOLOGIEPRACTICUM

De ontwikkeling van de biologie als experimentele wetenschap, de veranderende pedagogische en didactische inzichten, hebben in de jaren na de tweede wereldoorlog ook bij het biologieonderwijs geleid in de richting van het zelf laten waarnemen en het experimenteren door de leerlingen. Hernieuwde bezinning op de doelstellingen van het biologieonderwijs deed de docenten zich steeds meer bewust worden van de noodzaak van praktisch werken. Vandaar dat de onderwijscommissie van de Biologische Raad in 1963 in haar 'Toelichting' bij het 'Ontwerp betreffende een programma van leerstof voor het vak biologie in de beide hoogste klassen van het v.h.m.o.' een dringende aanbeveling deed om 'indien maar enigszins mogelijk, een practicum in te richten, daar eigen aanschouwing en zelfwerkzaamheid in sterke mate bijdragen tot verheldering van het inzicht'.

In welke mate en in welke vormen is het biologiepracticum doorgedrongen in de v.h.m.o.-scholen? Een summier onderzoek heeft duidelijk aangetoond, dat er een aantal niet te onderschatten factoren zijn, die invoering en ontwikkeling van een biologisch practicum belemmeren. Een van de belangrijkste belemmerende factoren is ongetwijfeld het ontbreken van een modern geoutilleerd les-practicumlokaal voor biologie. Naar verhouding treft men veel vaker een practicum aan in een nieuw gebouw met behoorlijk geoutilleerd biologielokaal dan in een oud gebouw met lokalen, die ongeschikt zijn voor het verrichten van proeven door leerlingen.

Door de VeLeBi en de onderwijscommissie van de Biologische Raad zijn richtlijnen ontworpen voor bouw en inrichting van een biologielokaal. Schoolbesturen, die tot verbouwen of nieuwbouw overgaan, maken hier dankbaar gebruik van. Jammer genoeg moest nog onlangs vastgesteld worden, dat niet ieder 'bevoegd gezag' met deze richtlijnen bekend is.

De inspectie is van oordeel, dat schoolbesturen en overheid ernaar zullen moeten streven zoveel mogelijk lokalen in oudere schoolgebouwen door inwendige verbouwing geschikt te maken voor gebruik als practicumlokaal. Het aantal voor practicum ongeschikte lokalen is relatief nog zeer groot.

Als andere belemmerende factor voor een voorspoedige ontwikkeling van het biologiepracticum moet zeker genoemd worden het ontbreken van een voor dit practicum geëigend instrumentarium. Bovendien deed zich de moeilijkheid voor, dat voor biologie – in tegenstelling tot bijv. natuurkunde – aanvankelijk nog geen handleiding voor het organiseren van een practicum was samengesteld.

In overleg met de inspectie en de vakverenigingen is in 1966 door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een leermiddelenlijst samengesteld, waardoor het de scholen mogelijk is geworden in de loop van een aantal jaren een instrumentarium op te bouwen met behulp waarvan een bescheiden biologiepracticum is te realiseren.

Men kan constateren, dat steeds meer scholen over een, weliswaar nog beperkt, aantal microscopen beschikken.

Helaas werkt ook het tekort aan bevoegde en ervaren biologiedocenten remmend op

de ontwikkeling van het practicum. Voor een geleidelijke en harmonische ontwikkeling is het bovendien bezwaarlijk, wanneer er op een school voortdurend wisseling van leraren in de biologie plaatsvindt. Inherent hiermee is het verschijnsel dat vaak de oudere leraren zich zorgen maken over de tijd die 'verloren' zou gaan als men de leerlingen zelf laat experimenteren.

Ook als een school slechts de beschikking heeft over onbevoegde en onervaren docenten, die hun vrije tijd heel hard nodig hebben voor hun studie, blijft een practicum helaas achterwege.

Het is opvallend dat het practicum het best en het meest uitgebreid tot ontwikkeling is gekomen in die scholen, waar jonge docenten werkzaam zijn. Zij zelf zijn moderner geschoold (de genetische practica aan de universiteiten bijv. zijn van betrekkelijk jonge datum). Ook hun bescheiden didactische opleiding is moderner en dus meer op het experiment gericht. Vaak hebben zij een groot improvisatievermogen, waardoor ze met beperkte middelen in een beperkte ruimte tot redelijk praktisch werk komen.

De 'practicum-minded' oudere leraren hebben voor de opzet van een biologisch practicum een belangrijke steun gevonden in enkele suggesties voor het biologiepracticum, gedaan door de sectie biologie van het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum. Deze suggesties resulteerden in een losbladige 'Handleiding voor het practicum biologie'.

Van uniformiteit of harmonie in de ontwikkeling van het practicum kan zeker niet gesproken worden. Vaak draagt het practicum nog een incidenteel karakter. Naar schatting geven thans maximaal 20% van de biologiedocenten een vrij volledig practicum, zo men hieronder tenminste wil verstaan dat aan enkele onderdelen van de biologie ook praktisch gewerkt wordt.

Een analyse van het praktisch werk, zoals dit in de afgelopen jaren op de v.h.m.o.-scholen tot ontwikkeling is gekomen, verraaft tevens de aard van de factoren, die het ontstaan van een geïntegreerd volledig biologiepracticum nog in de weg staan.

Dat het microscopiseren het meest tot ontwikkeling is gekomen, is mede te danken aan het feit, dat noch het ontbreken van een practicumlokaal noch te grote klassen noch te veel voorbereidingstijd als beperkende factoren een overwegende rol behoeven te spelen.

Een fysiologisch practicum is in veel beperkter mate gerealiseerd. Hier wreekt zich het ontbreken van een geschikt lokaal (voor fysiologie is eigenlijk een afzonderlijk practicumlokaal onontbeerlijk, omdat fysiologische experimenten vaak een zeer lange observatietijd vragen). Daarnaast speelt zeker ook een rol het vaak ontbreken van voldoende hulp van een geschoolde amanuensis. Een goede amanuensis, die niet alleen een verzorgende functie heeft, maar ook in staat is de leraar te assisteren bij het practicum, is onmisbaar voor het goed functioneren van het leerlingenpracticum. Indien een dergelijke functionaris al aanwezig is, dan zal de biologieleeraar nog maar sporadisch over hem kunnen beschikken. In de groep van de natuurwetenschappen wordt de biologie nog vaak als 'het vijfde rad aan de wagen' gezien.

Wanneer amanuensishulp ontbreekt, zal het fysiologisch practicum ook daarom nog

moeizamer tot ontwikkeling komen, omdat een dergelijk practicum relatief tijdrovend is. Hoewel laatstgenoemde factoren in niet mindere mate gelden voor het tot ontwikkeling brengen van een genetisch practicum, is het toch verheugend te kunnen constateren, dat op steeds meer scholen het 'Drosophilapracticum' een periodiek terugkerend onderdeel van het leerprogramma is geworden. Dit is zeker mede te danken aan de activiteiten van de VeLeBi, die in samenwerking met het bedrijfsleven zowel voor leraren als amanuenses een aantal malen een cursus 'Drosophilapracticum' wist te organiseren.

Waar het biologiepracticum in een of andere vorm tot ontwikkeling is gebracht, zijn nu reeds duidelijk als voordelen naar voren gekomen:

- het bevorderen van de zelfwerkzaamheid
- het gewennen aan team-work
- het ontwikkelen van het waarnemingsvermogen
- het verkrijgen van vaardigheden
- het maken van verslagen.

Deze voordelen en de toenemende belangstelling voor het practicum bij docenten en leerlingen zullen voor hen, die verantwoordelijk zijn voor de gang van zaken bij het v.h.m.o., een stimulans kunnen zijn al de hun ten dienste staande middelen te blijven aanwenden om aan de v.h.m.o.-scholen de ruimte en de middelen te verschaffen, die noodzakelijk zijn om een geïntegreerd volledig biologiepracticum te kunnen realiseren. Zo deze ruimte en middelen ter beschikking komen, mag de verwachting uitgesproken worden, dat de thans op gang gekomen ontwikkeling zich in versneld tempo zal voortzetten, zodat in de naaste toekomst het biologiepracticum op alle v.h.m.o.-scholen een onderdeel van het onderwijs zal uitmaken.

EERSTE ERVARINGEN MET HET NIEUWE BIOLOGIEPROGRAMMA

De inspectie gaf in 1961 aan de onderwijscommissie van de Biologische Raad de opdracht de biologieleerstof voor de hoogste klassen van het gymnasium en de hogereburgerschool meer gedetailleerd te omschrijven. Door het vaststellen van de leerstof voor deze klassen zou tevens de stof voor het eindexamen worden bepaald en nauwkeuriger zijn aangeduid dan voordien het geval was.

In 1963 heeft voornoemde onderwijscommissie de inspectie het resultaat van haar opdracht aangeboden in een 'Ontwerp betreffende een programma van leerstof voor het vak biologie in de beide hoogste klassen van het v.h.m.o.' (in dit verslag verder aangeduid als 'leerstof-programma'). Dit leerstof-programma werd door de inspectie naar alle scholen gezonden, vergezeld van een schrijven, waarin nadrukkelijk stond vermeld dat van 1965 af voor de rijksscholen het 'leerstof-programma' richtinggevend zou zijn bij de eindexamens.

Ten onrechte werd en wordt soms gesproken van een *nieuw* leerplan. Dit is niet juist. Het was nog geen poging tot grondige vernieuwing, doch slechts een poging tot

verbetering. Het beoogde slechts een stabilisering te midden van de te grote heterogeniteit in peil en kwaliteit van het biologieonderwijs als gevolg van een te grote vaagheid in de exameneisen.

Het is zinvol thans een voorlopige balans op te maken, nu gedurende drie achtereenvolgende jaren eindexamens overeenkomstig de nieuwe richtlijnen aan v.h.m.o.-scholen zijn afgenomen. Op grond van observaties en verkregen informatie meent de inspectie te mogen vaststellen, dat het biologieonderwijs aan een groot aantal scholen een wezenlijke verbetering te zien geeft.

Door steeds meer docenten worden de aanwijzingen van het leerstofprogramma gevolgd. Het bijbrengen van feitenkennis gaat duidelijk plaats maken voor het geven van inzicht in de samenhang van de biologie en de andere natuurwetenschappen, waardoor het natuurwetenschappelijk denken en het gevoel voor het experiment worden bevorderd. Een gunstige factor bij deze ontwikkeling is ongetwijfeld de omstandigheid, dat vooral gedurende de laatste jaren in de scholen veel jonge docenten hun intrede hebben gedaan, die gedurende hun opleiding omvangrijker en moderner fysisch-chemisch geschoold zijn dan hun oudere collega's. Deze laatsten kunnen zich door hun tekort aan kennis van schei- en natuurkunde soms moeilijk aanpassen aan het 'leerstofprogramma', speciaal ten aanzien van de daarin opgenomen facultatieve onderwerpen.

Verschillende didactiekdocenten van de universiteiten zijn betrokken geweest bij de totstandkoming van het leerstofprogramma; de door hen pedagogisch en didactisch geschoolde jonge leraren staan niet vreemd tegenover het leerstofprogramma. De indruk van de inspectie ten aanzien van de ingetreden verbetering van het biologieonderwijs is bevestigd door de meningen van de gecommiteerden/deskundigen bij de eindexamens. Zij spreken voor het overgrote deel hun waardering uit over het geïntroduceerde leerstofprogramma. Zij achten het een vooruitgang thans te beschikken over een duidelijk omschreven examenprogramma, waardoor ook het vak biologie beter examineerbaar is geworden.

Afwijkingen komen hier en daar voor, maar worden alleen toegestaan mits de behandelde leerstof op gelijk niveau ligt. Bij de examens wordt een groter beroep gedaan op het inzicht van de kandidaten en minder nadruk gelegd op feitenkennis. Enkele deskundigen waarschuwden tegen een teveel verwaarlozen van de feitenkennis, anderzijds tegen een overschrijding van het aanbevolen leerstofprogramma in biochemische richting.

Een gelukkig zeer klein aantal docenten – merkwaardig genoeg ook weer onder de ouderen – kan het leerstofprogramma nog steeds weinig waarderen. De bezwaren dezer docenten zijn meestal gericht tegen het te stringent vastleggen van leerstofonderdelen in aantallen daaraan te besteden lesuren. Dit resulteert dan in een 'niet klaar komen' met de leerstof of in een beperking tot de 'meest eenvoudige facetten'

van de leerstofonderdelen. Voor deze eenlingen zouden sommige gecommiteerden/deskundigen het toejuichen als ook voor de biologie, evenals dit het geval is voor scheikunde, een minimumprogramma voorgeschreven zou worden.

Mag de inspectie vaststellen dat het biologieonderwijs aan een groot aantal scholen sinds 1963 positief is *verbeterd*, tijdens deze sanering is ook duidelijk het verlangen naar *modernisering* van het biologieonderwijs gegroeid.

Het is bijzonder verheugend dat de studiecommissie van de Biologische Raad met betrekking tot deze modernisering in december 1967 een 'Programmabasis Leerplan Biologie' het licht heeft doen zien. Hierdoor is de weg gebaad om het biologieonderwijs na de sanering ook nog te moderniseren.

Om dit laatste in de scholen gestalte te kunnen geven zal een nieuw leerplan moeten worden samengesteld.

EERSTE ERVARINGEN MET H.A.V.O.-BOVENBOUW; DIFFERENTIATIE

Aan het begin van het schooljaar 1966-1967 werden aan de experimenterende scholen voor h.a.v.o. (8 v.w.o.-h.a.v.o.-scholen en 6 h.a.v.o.-afdelingen aan kweekscholen) voor het eerst klassen gevormd met leerlingen die hun eigen examenpakket hadden kunnen kiezen.

In de v.w.o.-h.a.v.o.-scholen werden van de derde naar de vierde klasse bijna 90% van de leerlingen bevorderd. Het aantal afgewezenen van 10% (met de leerlingen die in de loop van het derde cursusjaar de school verlieten 15%) is in vergelijking met dat op de bovenbouw van de v.h.m.o.-scholen, maar ook met dat in de lagere klassen van de experimenterende scholen, laag te noemen.

Bij de bevordering ging men uit van twee principes: men beoordeelde het totale resultaat van de onderbouw en besliste in eerste instantie of een leerling in het algemeen geschikt was voor de bovenbouw dan wel naar een andere schoolsoort of opleiding moest worden verwezen; eerst in tweede instantie beoordeelde men of de leerling die bevorderd kon worden, de bekwaamheid bezat voor het gekozen examenpakket.

De voorbereiding op de keuze van het pakket werd met zorg verricht, men kwam tot een voortdurend samenspel van schoolleiding, docenten, leerlingen en ouders. De voorbereiding geschiedde in fasen. De keuzemogelijkheden en de wenselijkheden in verband met latere beroepsopleiding werden niet alleen in klasse- of groepsverband besproken, maar ook met de individuele leerling en zijn ouders. Men liet in de loop van de derde klas vaak een proefkeuze maken, waarin dan na bespreking en advisering weer correcties werden aangebracht.

De h.a.v.o.-afdelingen aan de kweekscholen betrokken uiteraard al hun leerlingen van andere schoolsoorten, maar ook aan de v.w.o.-h.a.v.o.-scholen zag men het eigen leerlingenaantal uitgebreid met talrijke nieuwe, van buiten de eigen school komende, leerlingen en wel met een vermeerdering van ongeveer 70%. De nieuwe leerlingen kwamen uit het u.l.o. of m.a.v.o. en uit de derde klassen van h.b.s. en gymnasium.

Er had een duidelijke doorstroming plaats, die voor sommige leerlingen een verdere opleiding betekende, voor andere leerlingen, dat zij niet behoeften te doubleren.

Op vele van de scholen werd de keuze van het examenpakket nagenoeg geheel vrij gelaten, andere scholen boden een zes- of achtal pakketten aan, maar met zoveel mogelijkheden tot schuiven, dat ook daar een vrij grote differentiatie kon worden verwezenlijkt. Slechts op een enkele school stelde men bij de keus van een bepaald vak een ander vak verplicht (bijv. wiskunde en natuurkunde). De aantallen verschillende examenpakketten per school in het eerste jaar waarin gedifferentieerd werd, vertonen een variatie van 6 tot 60. De gemiddelde groepsbezetting bedroeg in het totaal van de 14 scholen 19,35, voor de h.a.v.o.-afdelingen aan de kweekscholen 19,71 en voor de v.w.o.-h.a.v.o.-scholen 19,00. Het aantal lessen voor de verschillende leerlingen naar gelang de keuze varieerde van 26 tot 35.

Een overzicht van de gekozen examenvakken in procenten wordt in de volgende tabel aangegeven. Naast de keuze in het schooljaar 1966-1967 wordt ook de keuze van het schooljaar 1967-1968 gegeven.

	kweekscholen		v.w.o.-h.a.v.o.-scholen	
	1966-1967	1967-1968	1966-1967	1967-1968
Nederlands	100	100	100	100
Frans	44	43	56	55
Duits	62	61	64	62
Engels	91	90	94	96
Wiskunde	26	23	24	23
Natuurkunde	23	20	22	21
Scheikunde	13	14	23	22
Biologie	68	71	38	35
Geschiedenis	83	87	61	62
Aardrijkskunde	89	90	64	65
Handelswetenschappen/Recht	—	—	22	23
Economie	—	—	35	37

Frans, dat onder de moderne vreemde talen geldt als de moeilijkste van de drie, is op de v.w.o.-h.a.v.o.-scholen ruim 10% meer in het pakket gekozen dan op de h.a.v.o.-afdelingen van de kweekscholen.

Scheikunde laat eveneens een keuze van 10% meer zien voor de v.w.o.-h.a.v.o.-scholen. Waarschijnlijk speelt hier zowel de geringe plaats die deze exacte vakken in de eerste leerkring van de onderwijzersopleiding innemen als de grote betekenis van deze vakken in het v.h.m.o. een rol.

Biologie is op de kweekschool traditioneel een belangrijk vak, vandaar het hoge percentage (30% meer dan op de v.w.o.-h.a.v.o.-scholen).

Het ontbreken van de vakken economie en handelswetenschappen/recht in het eerste experimentjaar van de h.a.v.o.-afdelingen aan de kweekscholen en de traditie van

grote belangstelling voor de vakken geschiedenis en aardrijkskunde op de kweekschool verklaren de hogere percentages (20%) in de keuze van deze vakken.

De keuze in 1966-1967 en 1967-1968 laat een ongeveer gelijke verdeling over de vakken zien. In hoeverre deze verklaard moet worden uit een zich reeds vormende constellatie van vakken voor het h.a.v.o., ook voor de toekomst, of uit een zekere richtinggevend invloed van de experimenterende scholen, zolang zich nog geen volledig m.a.v.o. en atheneum naast het h.a.v.o. heeft ontwikkeld, valt niet te zeggen. De geringe keuze van de exacte vakken is overigens naar de mening van de inspectie een verschijnsel, dat zorgen wekt en aandachtig zal moeten worden gevolgd en waartegen zo mogelijk maatregelen zullen moeten worden genomen.

Naast de examenvakken stelden de meeste scholen een aantal vakken voor de leerlingen verplicht. Het betrof hier de vakken gymnastiek, maatschappijleer, godsdienst, muziek, tekenen, handenarbeid en handwerken, bijbelkennis en/of cultuurgeschiedenis van het Christendom en algemene natuurwetenschap.

Ook was er voor de leerlingen van het h.a.v.o. de mogelijkheid voor een bepaald aantal uren vrij te kiezen uit een reeks van vakken als wiskunde, Latijn, muziek, tekenen, handvaardigheid, voordrachtskunst, kunst, kunstgeschiedenis, sterrenkunde, zorg voor de huishouding, hygiëne, filmkunst, toneelkunst, Esperanto, machineschrijven en autotechniek.

De roostertechnische moeilijkheden tengevolge van de differentiatie waren het eerste jaar voor de scholen aanwezig, maar zij werden in het algemeen bevredigend en op tijd opgelost. De klachten betroffen vooral het gebrek aan lokalen en goede gelegenheid voor de leerlingen met tussenuren (in de meeste gevallen besteed aan studie), vervolgens het feit, dat sommige leraren slechts voor een deel van de week beschikbaar waren. De differentiatie in de bovenbouw van het h.a.v.o. vraagt van de schoolleiding en de leraren veel organisatievermogen en meer tijd dan voorheen. Een onderzoek naar de eisen van het schoolgebouw tengevolge van gedifferentieerd onderwijs is reeds ter hand genomen.

INTERNE VOORBEREIDING IN DE SCHOLEN OP DE INVOERING VAN DE WET OP HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Door de inspectie zijn voorlichtingsdagen georganiseerd (meestal in de periode januari-juli) voor de schoolleiders, ieder vergezeld van een aantal correctoren en/of leraren. In de meeste gevallen bedroeg het aantal deelnemers ten hoogste 50, waardoor ongeveer 12 scholen waren vertegenwoordigd. De inspecteurs hielden op deze bijeenkomsten inleidingen, soms mede naar aanleiding van vragen, ingezonden door de scholen, waarbij zij in enkele gevallen medewerking hebben verkregen van didactische specialisten als hoogleraren en medewerkers aan pedagogische instituten. Er werd algemene informatie gegeven over achtergronden en bedoelingen van de Wet op het voortgezet onderwijs. Daarnaast werden besproken zaken van:

- a intern-organisatorische aard als scholengemeenschap, de brugklas, de toelating, het leerplan, de begeleiding der leerlingen, de keuzemogelijkheid der leerlingen;

b extern-organisatorische aard als contacten met andere scholen en contacten met dienstverlenende personen en instanties (o.a. psychologische bureaus, pedagogische centra). Soms brachten rectoren of leraren van experimenterende scholen verslag uit van hun ervaringen.

Ook hielden de inspecteurs inleidingen voor de leraren van één school, of voor groepen van leraren afkomstig van twee of meer scholen. In de loop van het jaar is steeds meer de nadruk komen te vallen op de interne voorbereiding in de scholen, waarbij alle leraren betrokken waren.

Over het algemeen mocht de inspectie constateren, dat in de scholen deze voorbereiding op de nieuwe onderwijsconstellatie met bijzonder groot enthousiasme ter hand is genomen. Vooral waar plannen groeiden tot het samengaan van twee of meer scholen, waren de besprekingen over een geheel nieuwe aanpak intensief. Soms bereidt men zich voor op een reeds spoedig komende scholengemeenschap, maar meer werkt men in de richting van een gemeenschap van scholen, die later eventueel zal kunnen worden omgevormd tot een scholengemeenschap.

De reorganisatieplannen prikkelden de belangstelling voor vernieuwingen binnen het eigen vak; groepen van vakdocenten van samenwerkende scholen hielden regelmatig besprekingen. Voorhands bleek de belangstelling vooral geconcentreerd op het onderwijs in de brugklas en de bespreking van de verschillende vakken voerde ook tot behandeling van de algemene problemen van deze brugklas. Het vergde meestal zeer veel overleg om in samenwerkende scholen dezelfde leerboeken in de brugklas in te voeren. Naast de brugklas stonden in het middelpunt der discussie: de toelatingsprocedure tot de brugklas en tot de volgende leerjaren (van groot belang voor de komende doorstroming); de gerichte bevordering; de te moderniseren leerplannen; de differentiatie-mogelijkheden, zowel bij de keuze van het eindexamenpakket als per vak binnen hetzelfde leerjaar; de aard van de studielessen en de structuur van een scholengemeenschap. Bij de besprekingen van leraren van één school of van groepen van scholen werd in vele gevallen voorlichting gegeven door de pedagogische centra of plaatselijk door andere organen als bijv. het Wetenschappelijk Bureau te Rotterdam en het Pedagogisch Bureau te 's-Gravenhage. Ook werden de cursussen over schoolproblematiek van de Gelderse Leergangen druk bezocht. Deze enkele voorbeelden illustreren hoe men zich op velerlei wijze liet voorlichten bij de voorbereiding op de situatie onder de Wet op het voortgezet onderwijs.

In vorige jaren had een groep onderwijzensmenen zich reeds intensief beziggehouden met de structuur van het nieuwe onderwijs, o.a. in de werkgroepen onder leiding van de inspecteur-generaal en in de experimenterende scholen.

In 1967 is het aantal leraren dat zelf aan het overleg ging deelnemen ver uitgegaan boven het aantal dat bij werkgroep of experiment is betrokken. De inspecteurs zien met grote waardering, dat velen met bijzondere toewijding zich voorbereiden op de veranderende schoolsituatie. Aanvankelijk leek er een grote afstand te bestaan tussen de experimenterende en de 'gewone' scholen. Vooral in het afgelopen jaar is gebleken welk een

belangrijke invloed uitgaat van de experimenterende scholen op het onderwijs in het algemeen. Van haar ervaringen, zowel de successen als de teleurstellingen, profiteren velen doordat de experimenterende scholen steeds meer publiceren over hun ervaringen. Het valt hierbij op, dat onder de experimenterende scholen grote verscheidenheid bestaat: naast uitgesproken progressieve scholen met sterke neiging tot individualisering van het onderwijs en met veel belangstelling voor onderwerpen als studietoetsen, evaluatie der experimenten, projectonderwijs, bloklessen, geprogrammeerde instructie en audiolinguale taalmethode, staan andere scholen die behoedzaam het goede uit het vroegere systeem pogen te conserveren en uiterst voorzichtig overgaan tot aanpassing aan de nieuwe wet. Tussen deze uitersten liggen uiteraard vele schakeringen. Ook bleken er in 1967 scholen te zijn, die zich volkomen afzijdig hielden. Sommige schoolleiders en leraren bleven een aarzelende houding aannemen en wachtten af wat de inhoud der komende voorschriften zal zijn. De hun chaotisch toeschijnende overvloed van informatie maakte hen allerminst van toeschouwer tot deelnemer. Bovendien werd in de tweede helft van het verslagjaar de spontane medewerking van vele schoolleiders en leraren afgeremd, omdat zij zich ernstig zorgen gingen maken over de rechtspositie en de financiële omstandigheden der leraren onder de nieuwe wet.

TOELATINGSPROCEDURE

Uit de verslagen die de toelatingscommissies aan de inspectie hebben gezonden (ingevolge het voorschrift in het Toelatingsbesluit d.d. 22 juli 1965, Stb. nr. 364) blijkt, dat er in 1967 grote verscheidenheid bestond in de 'middelen van onderzoek'. Wel bleef er één overheersende keuze: 78% der scholen kende een toelatingsexamen, zich uitstrekkend over de vakken Nederlands en rekenen.

Overigens was er een veel gevarieerder beeld dan in 1966. Een toelatingsexamen in vier vakken (Nederlands, rekenen, aardrijkskunde en geschiedenis) is nog aan vier scholen afgenomen, terwijl op een drietal scholen slechts enkele leerlingen in deze vakken werden geëxamineerd.

Met een proefklasse werkte 9% der scholen. In het toelatingsbesluit wordt over de proefklasse enkel vastgesteld dat 'gedurende tenminste 16 maal 50 minuten' onderwijs dient te worden gegeven. In de praktijk gaf men op zeer verschillende wijze vorm aan de proefklasse. Soms duurde deze slechts een week, waarin het aantal lessen varieerde van 18 tot 24, soms ook langer, en wel van 2 tot 34 weken toe.

Het 'onderzoek naar de kennis en het inzicht van de kandidaat gedurende tenminste zijn laatste leerjaar aan de lagere school', meestal door de toelatingscommissies schoolvorderingstest genoemd, ontbrak in sommige provincies zo goed als geheel, in andere werd deze test wel gecombineerd met toelatingsopgaven voor de vakken Nederlands en rekenen. In een der inspecties (Friesland) is een aantal scholen, waar men in 1967 zulke vertrouwenwekkende resultaten heeft bereikt met de schoolvorderingstest, dat wordt overwogen in 1968 zich te bepalen tot deze vorm van onderzoek. In Amsterdam maakten zeer vele scholen gebruik van de schooltoets, samengesteld door het R.I.T.P.

(onder leiding van prof. dr. A. D. de Groot) en het Nutseminarium (onder leiding van prof. dr. Ph. J. Idenburg).

Voor velen is het de vraag of deze schooltoets als toelatingsonderzoek kan worden gebezigd, zolang het Toelatingsbelsuit van 1965 van kracht is dat spreekt van een onderzoek 'gedurende tenminste (het) laatste leerjaar aan de lagere school'. De inspectie is van oordeel dat deze formulering veronderstelt, dat het onderzoek op meer dan één tijdstip van het schooljaar plaatsvindt. In Utrecht werd de schoolvoorderingstest twee maal afgenomen, hetgeen mogelijk was door samenwerking met Amersfoort.

Het psychotechnisch onderzoek is op een aantal scholen als aanvullend onderzoeksmiddel toegepast, meestal gecombineerd met toelatingsopgaven voor de vakken Nederlands en rekenen. In Nijmegen en omstreken is echter 66% van de aangemelde leerlingen uitsluitend beoordeeld op grond van een psychotechnisch onderzoek.

Ten slotte werd er op zeer veel scholen voor de twijfelgevallen een aanvullend onderzoek ingesteld, waarbij de combinatie van schriftelijk werk voor de vakken Nederlands en rekenen met één der andere onderzoeksmiddelen veel voorkwam.

Van de scholen waar men toelatingswerk voor het vak Nederlands liet maken, maakten 138 gebruik van de opgaven voor Nederlands (stillezen en opstel) die samengesteld zijn door de Commissie van Advies, bedoeld in art. 8 van het Toelatingsbesluit van 1965. Volgens art. 9, lid 2, van dit besluit zenden de scholen aan de inspectie een verslag, waarin zij hun ervaringen met betrekking tot deze opgave neerleggen en wensen voor het komende jaar kenbaar maken. Slechts een beperkt aantal wensen werd ingezonden. De verslagen omtrent de ervaringen met de opgaven zijn in overwegend grote meerderheid van dezelfde strekking: het gekozen stuk werd zeer gunstig beoordeeld. Hoe moeilijk het is opgaven samen te stellen, die ieders goedkeuring wegdragen, moge hieruit blijken, dat het door vele toelatingscommissies gewaardeerde stuk (een verhaal van Bertus Aafjes) ook gekenmerkt werd als 'een onbenullig verhaal', waarnaast dan weer het judicium stond: 'een niet eenvoudig verhaal'.

De vragen werden ook over het algemeen goed beoordeeld, al was er een enkele waarschuwing dat de redactie der vragen wel eens 'boven het niveau van 11- à 12-jarigen uitging'. De bijgevoegde normen ondervonden ook weinig kritiek, slechts enkele beoordelaars waren aarzelend: de normen waren 'wel wat streng' en 'nogal stevig'.

De inspectie is er zeer erkentelijk voor dat op zoveel scholen zorg wordt besteed aan het formuleren van de opgedane ervaringen. De Commissie van Advies profiteert daarvan bij haar arbeid in de komende jaren.

Van het aantal voor de eerste klas aangemelde leerlingen is ruim 86% toegelaten, afgewezen is ruim 12%, terwijl aanmelding van bijna 2% door de ouders werd ingetrokken vóór het toelatingsonderzoek.

7 Inspectie lager technisch onderwijs

ALGEMEEN

In de inspectierayons van Limburg, Noord-Brabant, Zeeland en Zuid-Holland-Z (inspectiegebied I) werd in september en oktober van het verslagjaar 1967 begonnen met de voorlichting inzake organisatorische problemen en veranderingen, die bij het lager technisch onderwijs zullen optreden na de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. Deze voorlichting moest zeer algemeen worden gehouden, omdat de details nog niet in uitvoeringsbesluiten waren geregeld. De aanwezige kennis over de genoemde wet was over het algemeen gering en de belangstelling ging uit naar aspecten zoals rechtspositie, bevoegdheden enz. Hierover kon uiteraard nog weinig gezegd worden. Door deze voorlichting is bereikt dat op de meeste scholen een vrij goed inzicht werd verkregen in de bedoelingen en achtergronden van de Wet op het voortgezet onderwijs.

In de inspectierayons Zuid-Holland-N, Noord-Holland en Utrecht (inspectiegebied II) is de voorlichting niet gelijktijdig begonnen. In rayon Zuid-Holland-N is de voorlichting nog niet gegeven, omdat de voorlichtingsbrochure en uitvoeringsbesluiten nog niet waren verschenen. In de andere rayons is men in september 1967 begonnen met de voorlichtingsactiviteiten, vooral om de onrust over nog niet bekende veranderingen weg te nemen. Door het persoonlijk contact met de inspectie kon veel onzekerheid worden opgeheven. De weliswaar beperkte voorlichting werd in 1967 afgerond. Het gebrek aan kennis omtrent de Wet op het voortgezet onderwijs werd vaak door visuele hulpmiddelen weggewerkt.

In de inspectierayons Gelderland, Overijssel, Drenthe, Friesland en Groningen (inspectiegebied III) werd de voorlichting in Drenthe geheel afgewerkt in vergaderingen met schoolbesturen, directie en leerkrachten, in Gelderland en Overijssel werd nagenoeg nog geen voorlichting gegeven, omdat het besluit lager technisch onderwijs zo laat verscheen. Dit besluit werd als een fundamenteel gegeven voor de voorlichting op de scholen beschouwd. De coördinerend inspecteur heeft in 1967 op verzoek van diverse bonden, organisaties en instellingen door het gehele land een 40-tal lezingen over de Wet op het voortgezet onderwijs gehouden.

Over de aansluiting l.t.s.-u.t.s. bestaat bij de scholen veel onzekerheid, omdat men niet weet wat het verlangde aanvangsniveau van de m.t.s. zal worden als de Wet op het voortgezet onderwijs wordt ingevoerd. De schakelklas, die vóór het eerste leerjaar van de huidige 3-jarige u.t.s. valt, gaat verdwijnen en men wil dus zekerheid hebben omtrent het toegangsniveau van de eerste klas van de nieuwe m.t.s. met 4-jarige cursus. Het is niet mogelijk leerplannen c.q. examenprogramma's voor een opleiding T-stroom op te stellen, indien dit niveau voor de vakken Nederlands - moderne taal - wiskunde en natuurkunde niet bekend is. De juiste aansluiting zal zo spoedig mogelijk in gezamenlijk overleg tussen het l.t.o. en u.t.o. tot stand moeten komen. In de afzonderlijke inspectiegebieden begint dit overleg op gang te komen.

In direct verband hiermede staat de vraag of de duur van de opleiding voor T-stroom leerlingen nu 3- of 4-jarig moet zijn. Deze vraag kan onmogelijk afdoende worden

beantwoord zolang de eisen van toelating tot de m.t.s. niet zijn vastgesteld. Deze eisen van toelating hangen echter ook weer af van de landelijke inrichting van het eerste leerjaar van de m.t.s.-nieuwe stijl. Zullen in dit eerste jaar de leerplannen voor leerlingen afkomstig van het 3-jarige m.a.v.o. anders worden dan voor leerlingen afkomstig van het l.t.o.? De huidige onzekerheid van de aansluiting is een gevolg van het nog uitblijven van afdoende antwoorden op de hiervoor vermelde vragen.

EXPERIMENTEN

Inspectiegebied I

Algemene handvaardigheid

Mede met het oog op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs neemt de invoering van het vak algemene handvaardigheid gestadig toe. Het ziet er naar uit dat de opleiding voor de akte Nht en de applicatiecursussen voor handvaardigheid veel belangstelling genieten. Indien de opleidingsmogelijkheden zullen worden verruimd, zal de belangstelling zeer zeker nog toenemen.

Studielessen

Een aantal scholen heeft, vooruitlopend op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs, in het cursusjaar 1967-1968 voor het eerste leerjaar twee studielessen ingevoerd. Het doel hiervan was enige ervaring op te doen en bij de leraren deze nieuwe lessen te introduceren. Over het algemeen zijn de scholen tevreden met de resultaten.

Talenonderwijs

Het talenonderwijs baart nog steeds vele zorgen. Duidelijk blijkt, dat met de traditionele methoden weinig resultaat te bereiken is. Enkele scholen voerden linguaphonecursussen in of bouwden een eigen talen practicum.

Het ziet er naar uit dat dit laatste voorbeeld door velen gevolgd zal worden. Aan de gemeentelijke technische school te Breda vindt onder auspiciën van het Katholiek Pedagogisch Centrum een experiment plaats met een talen practicum. Een interim-rapport over de voorlopige resultaten met dit practicum is 30 mei 1967 verschenen. Definitieve conclusies zijn nog niet te trekken.

Beoordelingsmethode

Op de l.t.s. te Middelharnis werkt men sedert enige tijd met een (schaduw) beoordelingsmethode, naast de gewone uitgereikte rapporten, op basis van een meer globale beoordeling (marges) der leerlingen voor groepen van vakken.

Men ervaart aldaar voordelen met betrekking tot deze beoordelingswijze voor de leerling, vergeleken met de tot dusver toegepaste 'exacte' cijfers op het rapport voor een groot aantal vakken.

Het experiment wordt voortgezet.

Eindexamens

Vooruitlopende op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs is in enkele rayons een uniform eindexamen georganiseerd.

Over het algemeen hebben de scholen hieraan spontaan medegewerkt, hoewel nog vele moeilijkheden overwonnen moeten worden.

In het lopende cursusjaar zullen de experimenten in dezen worden uitgebreid.

Inspectiegebied II

Algemene handvaardigheid

Het scholingsplan met betrekking tot de leerstof voor het algemeen eerste leerjaar heeft dit jaar geresulteerd in de opening van een tweede voorlichtingscentrum van het pedagogisch centrum voor het algemeen beroepsonderwijs, nl. te Utrecht (Zuilen). Een zeer belangrijke plaats wordt bij deze voorlichting ingenomen door de (algemene) handvaardigheid.

Het experiment 'algemene handvaardigheid', waaraan door de bisschoppelijke nijverheidsschool te Voorhout in samenwerking met enige andere scholen onder auspiciën van het Katholiek Pedagogisch Centrum wordt gewerkt, wordt nog steeds voortgezet. Toch moeten de verwachtingen inzake de hieruit voortkomende resultaten niet al te hoog worden aangeslagen. Bij de pioniers op het gebied van het onderwijs in de algemene handvaardigheid, die zich tot op heden hebben beijverd om de kennis inzake deze materie zo ver mogelijk tot ontwikkeling te brengen, blijkt wel het inzicht te bestaan dat de ingestelde applicatiecursussen 'algemene handvaardigheid' nu reeds een ander licht doen schijnen op alle problemen die met dit onderwijs nauw verband houden.

Studielessen

Onder auspiciën van het pedagogisch centrum voor het algemeen beroepsonderwijs is met ingang van het schooljaar 1967-1968 aan een viertal scholen met een proef aangevangen om enige ervaring met dit soort lessen op te doen vóór de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs op 1 augustus 1968. Het is nog te vroeg om nu reeds resultaten te verwachten binnen een zo kort tijdsbestek; overigens mag ook niet méér worden verwacht, dan het ontmoeten van een aantal elementaire problemen.

De eerste ervaringen zullen zo spoedig mogelijk in een brochure worden verwerkt en zullen tijdig vóór de aanvang van de cursus 1968-1969 aan belangstellenden worden gezonden.

Talenonderwijs

Een viertal lagere technische scholen heeft uit eigen middelen een talenpracticum – doorgaans eenvoudig van opzet – aangeschaft.

Hiermee zijn reeds goede resultaten bereikt en hoewel wetenschappelijke evaluatie van de profnemingen ontbreekt, kan toch positief worden gesteld, dat de bereikte

leerresultaten niet alleen anders zijn, doch stellig ook veel waardevoller. Vooral blijkt een sterke ontwikkeling van het directe actieve taalgebruik.

De bijzondere belangstelling van de leerlingen voor deze lessen valt op; de leerlingen gedragen zich in de lessen zeer vrij.

De interne vakcommissie talenonderwijs van het algemeen pedagogisch centrum voor het beroepsonderwijs gaat een experiment aan enkele van deze (en andere) scholen begeleiden.

Eindexamens

Over het algemeen kan worden gesteld, dat thans aan de meeste scholen geen eindexamens worden afgenomen. Een aantal scholen neemt echter deel aan het zgn. gemeenschappelijke eindexamen van Gelderland.

Men is met een dergelijke organisatie zeer ingenomen en ervaart het stellen van een duidelijk einddoel als bijzonder stimulerend. Vrees voor examentraining blijkt ongemotiveerd.

Inspectiegebied III

Talen practicum

Aan de r.-k. lagere technische school te Enschede is een talen practicum in gebruik. Dit leermiddel is uit eigen fondsen aangeschaft. De met dit hulpmiddel bereikte resultaten zijn zeer gunstig. Het actieve taalgebruik (ook in een vreemde taal) wordt hierdoor sterk verbeterd.

Eindexamens

De oorspronkelijke alleen voor Gelderland bedoelde uniforme toetsingseindproef heeft de laatste jaren in het gehele land een zeer sterke belangstelling gekregen.

8 Inspectie algemene dienst ontwikkelingshulp

a SCHOOLPROJECTEN IN UITVOERING

1 *Technical Training Centre – Multan in West Pakistan*

Doel: Opleiding van vaklieden in 9 vakrichtingen; cursusduur $2 \times 9 = 18$ maanden; toelating per 9 maanden – 180 leerlingen; totale capaciteit = 360 leerlingen.

Inhoud Nederlandse bijdrage:

Planning – voorbereiding en technische uitvoering; zes deskundigen en de complete inventaris.

Stand van zaken:

Het gehele gebouwencomplex is vrijwel klaar. Eind 1967 werd aan het academic block de laatste hand gelegd. In de maanden november en december arriveerde ongeveer 2/3 gedeelte van de gehele inventaris. In september was het gehele Nederlandse team bestaande uit de projectleider met vijf deskundigen in Multan aanwezig. Bovendien waren ook reeds een twaalfal instructeurs geselecteerd en in dienst genomen, zodat eind 1967 met spoed aan de inrichting van de werkplaatsen, magazijnen, teken- en theorielokalen kon worden begonnen.

Men is voornemens per 1 juli 1968 met de lessen te beginnen.

2 *Instituto Peruano Hollandes de Adiestramiento Technico 'Jan Ligthart' – Lima in Peru*

Doel: Opleiding van autogeen lassers, elektrisch lassers en auto-diesel monteurs; autogeen en elektrisch lassers in dag- en avondopleidingen, afgestemd op de behoefte in de bedrijven. Dit geschiedt op drie niveaus: beginners, gevorderden en lassers voor speciale doeleinden. In de dagopleiding volgen 18 leerlingen een cursus van 15 maanden. In avondopleiding volgen 36 volwassenen een cursus (12 lessen per week).

Auto- en dieselmonteurs met 45-60 leerlingen per cursus van plm. 15 maanden.

Inhoud Nederlandse bijdrage:

Planning, voorbereiding en technische uitvoering. Een projectleider, twee lasdeskundigen en twee auto-diesel deskundigen. De complete inventaris voor een werkplaats voor gas- en booglassen en idem voor een grote auto-diesel opleidingswerkplaats.

Stand van zaken:

De autogeen en elektrische lasserij werd reeds in oktober 1966 in bedrijf gesteld. De voortgang bij de inrichting van de auto-diesel werkplaats ondervond veel vertraging. Het eerste gedeelte van de inventaris arriveerde pas in maart. Eind 1967 was nog steeds niet alles aangekomen. Een laatste grote zending kwam in november aan, maar als gevolg van veel 'red tape' was deze op 31 december nog steeds niet in het instituut gearriveerd. Eén van de deskundigen van de auto-diesel afdeling moest per 1 augustus weer in Nederland zijn en kon in 1967 niet direct worden vervangen. Zijn opvolger zal begin 1968 arriveren. In dit jaar werd tegelijk met de inrichting van de werkplaats veel tijd en zorg besteed aan de opleiding van de instructeurs en de vervaardiging van lessermateriaal.

3 *Centre technique rural - Daloa in Ivoorkust*

Doel: De opleiding van toekomstige vaklieden afgestemd op de landelijke behoefte in metaalbewerking, automobieltechniek en houtbewerking.

Cursusduur is per vak verschillend. Eerste aanmelding - 45 leerlingen.

Inhoud Nederlandse bijdrage:

Drie deskundigen en de complete schoolinventaris.

Stand van zaken:

De voorziening van de nodige inventaris werd in 1967 door de inspectie van het technisch onderwijs verzorgd. Er deden zich in het jaar 1967 personeelsmoeilijkheden voor, waardoor het nodig werd een kort bezoek aan Ivoorkust te brengen. Het onderwijs is in de loop van het jaar goed op gang gekomen en de toekomstige inheemse leerkrachten worden stelselmatig ingewerkt en voorbereid op hun taak. Van de zijde van de overheid in Ivoorkust wordt het werk van de Nederlandse deskundigen zeer gewaardeerd. Dit blijkt uit de overweging om de school uit te breiden tot een 'lycée technique', waar ook toekomstige technische leraren kunnen worden opgeleid.

4 *Ecole technique in Kicukiro - Rwanda*

Doel: Verbetering en uitbreiding van deze door de paters Salesianen geleide school, in nauwe samenwerking met de Dienst Ontwikkeling en Samenwerking (dos) van België.

Inhoud Nederlandse bijdrage:

Het leveren van de nodige inventaris, het betalen van de nieuw te bouwen werkplaatsen en het bekostigen van enkele verbouwingen. Verder neemt België 2/3 van de exploitatiekosten voor haar rekening, terwijl Nederland 1/3 deel betaalt. De vervanging en uitbreiding van het personeel wordt door België verzorgd.

Stand van zaken:

Dit project wordt in samenwerking met België geleid. Als adviseurs hierbij treden een Belgische en een Nederlandse inspecteur van het technisch onderwijs op. In 1967 werd deze school voorzien van inventaris voor de afdelingen lassen en elektrotechniek, voorzover het de meest urgente zaken betrof.

5 *Institute of training technical teachers for polytechnics - Chandigarh in India*

Doel: De opleiding van leraren in theoretische vakken voor polytechnische scholen (u.t.s./h.t.s.). Cursusduur: 5 semesters = 2½ jaar voor diploma-holders (afgestudeerden van een polytechnische school), 3 semesters = 1½ jaar voor graduates (afgestudeerden van een technische universiteit). Toelating: 60 studenten per jaar waarvan 45 diploma-holders en 15 degree-holders.

Inhoud Nederlandse bijdrage:

Een aantal deskundigen voor in totaal 25 expert-jaren en 10 fellowship-jaren.

De inventaris nodig voor de lerarenopleiding. Vernieuwing van de inventaris van de polytechnische school, waarin de lerarenopleiding wordt ondergebracht.

Stand van zaken:

De projectleider arriveerde in augustus 1967 in Chandigarh en één deskundige (leraar mechanica) in oktober. De cursus ving reeds aan in september met 37 studenten, waarvan 29 diploma-holders en 8 graduates. Dit was mogelijk omdat men begon met een stage in de bedrijven. In de cursusduur zowel voor diploma-holders als voor graduates is een bedrijfsstage inbegrepen. Voor de diploma-holders duurt deze een half jaar en voor de graduates één jaar. Het geven van lessen begint dus voor het eerst op 1 mei 1968.

In de tweede helft van 1967 werd ook begonnen met het opstellen van een aanvulling van de inventaris; daarbij inbegrepen de benodigde inventaris voor de opleiding van leraren.

b PROJECTEN IN VOORBEREIDING

Technical Training Centre - Khulna in Oost Pakistan

Via de Nederlandse ambassadeur in Pakistan is in de loop van 1967 door het gouvernement van Oost Pakistan - Economic Affairs Division - een verzoek gericht tot de Nederlandse regering om medewerking bij het oprichten van een T.T.C. in Khulna; een belangrijke havenplaats en een centrum van industriële bedrijvigheid.

Bij het verzoek was een beknopte motivering en projectomschrijving gevoegd.

In november-december werd door de inspectie ter plaatse een onderzoek ingesteld omtrent de levensvatbaarheid. Dit leidde na discussie en overleg met de autoriteiten van het Department of Labour in Dacca tot een gewijzigde opzet van het beoogde project. Aan de Directie Internationale Technische Hulp werd hierover een verslag uitgebracht.

c VOORBEREIDING PROJECT-DESKUNDIGEN

Ter voorbereiding van de project-deskundigen zijn diverse malen applicatiecursussen georganiseerd op onderscheiden gebieden, aangepast aan de uit te zenden leraar, het land, alsmede de uit te voeren taak.

Zo zijn cursussen gegeven voor audio-visuele media en copieerapparatuur aan bijna alle dit jaar uitgezonden deskundigen. Incidenteel werden stages verzorgd voor het ankerwikkelen en voor de bediening en het onderhoud van moderne testapparaten, die bij de opleiding op de trainingscentra worden gebruikt.

d LEERSTOFPROJECT

Met de uitvoering van het leerstofproject is in 1966 begonnen. In het Onderwijsverslag over dat jaar werden doel en werkwijze behandeld. In het kort komt het hier op neer,

dat door de Stichting ILTA (International Learning and Teaching Aids) in samenwerking met de inspectie nijverheidsonderwijs voor de ontwikkelingshulp voor een aantal vakrichtingen leerstof wordt ontwikkeld, speciaal aangepast aan de behoefte in ontwikkelingslanden. De uitvoering daarvan is gedacht in fasen.

Fase 1 – de ontwikkeling van leerstof voor het eerste leerjaar van het T.T.C. in Multan

Fase 2 – idem voor het tweede leerjaar

Fase 3 – de meer uitgebreide research op het gebied van technische leerstof en educatieve media voor ontwikkelingslanden.

De uitvoering van fase 1 kon in 1967 voor een groot deel worden voltooid. De leerstof basismetaal en voortgezet metaal kwam gereed en met de ontwikkeling van leerstof voor de afdeling hout eerste leerjaar zijn goede vorderingen gemaakt. Tegelijk met de in 1967 gemaakte leerstof kwamen ook de bijbehorende handleidingen voor de leraren gereed. Vooral aan deze handleidingen (teachers' manuals) werd veel aandacht besteed. Bij de ontwikkeling van de leerstof in de handleidingen kwam telkens duidelijk naar voren hoe belangrijk de visuele presentatie eigenlijk is bij de kennisoverdracht. Het medium taal heeft zowel voor de leraren als voor de leerlingen in de ontwikkelingslanden maar zeer beperkte mogelijkheden, indien dit niet de moedertaal is. Juist daarom wordt zo de nadruk gelegd op de illustratie. Er zijn echter vele andere visuele hulpmiddelen die het proces van de kennisoverdracht kunnen verbeteren.

Het is gewenst aan dit nevengebied, dat niet los kan worden gezien van de leerstof, aandacht te besteden. Alhoewel zulks buiten de opdracht viel, werden in samenhang met de leerstof b.v. transparanten en overlays ontworpen, die het verwerven van inzicht omtrent de betrokken onderwerpen sterk zouden kunnen bevorderen.

9 Inspectie uitgebreid technisch onderwijs

Aan de hand van de basistabel van de zgn. N 1 lessen werd ten behoeve van de zeven experimenterende scholen voor uitgebreid technisch onderwijs een lessentabel ontworpen, die van toepassing is voor het cursusjaar 1967-1968.

Het experiment wordt uitgevoerd aan de hand van verstrekte richtlijnen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen onder toezicht van de rijksinspectie enerzijds en van een begeleidingscommissie van de vereniging van uitgebreid technische scholen anderzijds.

De punten, die bij de overschakeling bijzondere aandacht vereisten, waren:

- 1 het plaatsen van leerlingen die de gewenste vooropleiding, te weten m.a.v.o.-3-jarig of lager technisch onderwijs (T-stroom), nog niet hebben gevolgd.
- 2 het vermijden van moeilijkheden in het lerarenbestand in verband met de gewijzigde aantallen lessen per week.
- 3 het tijdig vaststellen van de eventueel noodzakelijke uitbreiding van de huisvesting.

Als voorzichtige conclusie kan reeds worden gesteld, dat het experiment aan de scholen gunstig verloopt en dat de resultaten de voortzetting daarvan rechtvaardigen, zij het misschien met enkele wijzigingen op bepaalde punten.

Met het verschoven praktijkjaar is uiteraard nog geen ervaring opgedaan.

10 Inspectie hoger technisch onderwijs

I ONTWIKKELING HOGER TECHNISCH ONDERWIJS

Hoger technisch onderwijs-nieuwe stijl

Met ingang van het studiejaar 1967-1968 zijn op alle scholen het voorbereidend jaar en het nieuwe eerste studiejaar ingevoerd. Op 17 van de 23 scholen is ook een aanvang gemaakt met het nieuwe tweede studiejaar. Verder is op zes scholen voor de laatste maal een schakelklas gevormd voor de overwegend praktisch opgeleide leerlingen. Zij kunnen bij goede studieresultaten na dit jaar tot het voorbereidend jaar worden toegelaten. Op deze wijze is de overwegend praktische opleidingstoegangsweg op een soepele wijze afgesloten.

Met betrekking tot de studieresultaten kan in de eerste plaats worden bevestigd, dat de leerlingen, die het voorbereidend jaar met een gunstig gevolg hebben doorlopen, in het eerste studiejaar-nieuwe stijl de studie op redelijke wijze kunnen volgen en in het algemeen niet de minderen zijn van de leerlingen met een h.b.s.-b- of een gymnasium-b-diploma. Opnieuw is vastgesteld, dat de aanpassingsmoeilijkheden het grootst zijn bij de Mulo-b-abituriënten.

Bij de beoordeling van de studieresultaten aan het einde van het voorbereidend jaar is met deze aanpassingsmoeilijkheden rekening gehouden en in individuele gevallen het doubleren van het voorbereidend jaar toegestaan.

Gedurende de opleiding in het voorbereidend jaar is zoveel mogelijk een aangepaste studiebegeleiding toegepast. Met het verschil in vóóropleiding tussen u.t.s.- en u.l.o.-leerlingen is waar mogelijk ook rekening gehouden.

Het is duidelijk gebleken, dat het noodzakelijk is vooral in het voorbereidend jaar en het eerste studiejaar een begeleiding bij de studie in te voeren om vooral de aanpassingsmoeilijkheden op te lossen en daardoor betere studieresultaten te verkrijgen.

Op de zes scholen, die aan het einde van het studiejaar 1966-1967 het nieuwe tweede studiejaar hebben afgesloten, zijn de studieresultaten zeer bevredigend te noemen.

Bij het afsluiten van de vakken wiskunde en mechanica zijn voor de beoordeling van het examenwerk de rijksgecommitteerden voor het eindexamen ingeschakeld; op enkele scholen zijn voor het afsluitend examen na het tweede studiejaar-nieuwe stijl dezelfde examenopgaven gebruikt als voor het eindexamen vierde studiejaar-oude stijl. De resultaten waren goed.

Ook hebben leerlingen van het tweede studiejaar met succes de opgaven van het N.I.R.I.A.-wiskunde-examen gemaakt, opgaven die normaliter bestemd zijn voor afgestudeerde h.t.s.-ers, die een vervolgcursus wiskunde hebben gevolgd.

De ervaringen van deze eerste experimenten zullen door een commissie, die door de v.H.T.S. is ingesteld, worden vastgelegd in een rapport dat in het eerste kwartaal van 1968 zal worden uitgebracht.

Ontwikkeling in andere sectoren

In de loop van dit verslagjaar heeft de overdracht van de inspectiewerkzaamheden voor de twee hogere hotelscholen ('s-Gravenhage en Maastricht) plaatsgevonden aan

de inspectie voor het middenstandsonderwijs. Het toezicht op de School voor het Toerisme werd overgedragen aan de inspectie hoger economisch en administratief onderwijs.

De twee hogere textielscholen volgen in de ontwikkeling het hoger technisch onderwijs. In Tilburg streeft men naar integratie van de hogere technische school en de hogere textielschool in één instituut voor hoger beroepsonderwijs. In Twente zijn besprekingen aan de gang over een samenwerking tussen de hogere technische scholen (te Hengelo en Enschede) en de hogere textielschool te Enschede.

Op verzoek van de drie besturen heeft prof. ir. C. Rodenburg de leiding van de besprekingen op zich genomen. Het door de inspectie ondernomen initiatief over de samenwerking en eventuele integratie van het hoger beroepsonderwijs in Twente wordt hiermede voortgezet; de inspectie wordt regelmatig geïnformeerd over de ontwikkelingen.

Commissies

In de inspectie werkgroep hoger technisch onderwijs zijn in het afgelopen jaar de regelingen voor het h.t.o. verder besproken; in de eerste helft van 1968 zal de samenvatting naar verwachting gereed kunnen zijn. Nieuwe inzichten als gevolg van de ervaringen met de omschakeling naar de nieuwe stijl maken het noodzakelijk de besprekingen voort te zetten, hetgeen wellicht zal leiden tot wijzigingen in de thans in eerste instantie voorgestelde regelingen.

Samenwerking technisch wetenschappelijk onderwijs — hoger technisch onderwijs

Van groot belang is de samenwerking met de technische hogescholen; in toenemende mate is in 1967 deze samenwerking geactiveerd.

Naast individuele samenwerking van enkele h.t.s.-en met een bepaalde technische hogeschool zal deze samenwerking naar verwachting nog meer in georganiseerd verband kunnen worden gerealiseerd, waarbij de v.h.t.s. onder leiding van haar voorzitter, prof. dr. ir. W. M. J. Schlösser, die tevens voorzitter van de coördinatiecommissie TWO-HTO is, een belangrijke rol kan gaan vervullen.

Organisaties

De activiteiten van de v.h.t.s. zijn in de tweede helft van het jaar 1967 toegenomen doordat zij met ingang van 1 juli kan beschikken over een eigen secretariaat onder leiding van mr. B. Leemans.

Het is thans beter mogelijk de noodzakelijke efficiënte coördinatie van werkzaamheden te verkrijgen voor de ontwikkeling van het hoger technisch onderwijs. In dat kader is voorts een goede samenwerking met de lerarenorganisatie tot stand gekomen. De v.h.t.s. en de lerarenorganisatie hebben daarbij tevens samengewerkt met betrekking tot plannen voor de bijscholing van leraren.

2. SCHOLEN TOT OPLEIDING VAN LABORATORIUMPERSONEEL

Het aantal gesubsidieerde scholen bedroeg aan het einde van 1967 zeventien (8 dag- en avondscholen); twee scholen beperken zich tot de zgn. basale opleiding (laborant en leerling-analist). De overige 15 scholen omvatten ook de afsluitende opleidingen.

Huisvesting

De huisvesting werd gedurende 1967 voortvarend ter hand genomen. Om twee redenen is de preferentie daarbij uitgegaan naar houtbouw. In de eerste plaats is langs deze weg de dringende behoefte aan geschikte ruimte sneller op te lossen dan op een andere wijze. In de tweede plaats is met houtbouw een grotere 'flexibiliteit' mogelijk voor de ontwikkeling van het onderwijs op de scholen tot opleiding van laboratoriumpersoneel. Tijdens het verslagjaar kwamen in houtbouw de volgende scholen gereed:

- a eerste fase Analistenschool Groningen;
- b tweede fase Leidse Instituut voor Analisten te Leiden;
- c de Analisten Opleiding 'Friesland' te Leeuwarden.

In het zelfde jaar werden de volgende scholen doelmatig verbouwd:

- a Brabantse Medische Analistenschool te Breda;
- b de Deventer Opleidingen tot Laboratoriumpersoneel te Deventer;
- c de eerste fase van het 'Van 't Hoff Instituut' te Rotterdam.

Tenslotte zijn bouwvoorbereidingen getroffen voor een

- a houten schoolgebouw te Sittard;
- b houten schoolgebouw te Oss;
- c houten schoolgebouw te Venlo;
- d verbouwing van enkele lokalen tot een laboratoriumruimte te Velsen (IJmond).

De huisvesting van de Centrale Amsterdamse Laboratoriumschool blijft zorgen geven. De opleidingen zijn over 13 plaatsen te Amsterdam verspreid; in samenwerking met de inspectie wordt naar een passende oplossing gezocht.

Ontwikkeling van het onderwijs

De toeloop naar de scholen is verheugend groot en overschrijdt de voorzichtige prognosecijfers, gegeven in het interimrapport van de Commissie assistierend laboratoriumpersoneel/analisten. De meeste der ingeschrevenen wensen de opleiding tot het afsluitend examen te volgen. Het gevolg hiervan is, dat de scholen, die 'geplanned' werden om zich te beperken tot de basale opleidingen (laborant en leerling-analist), deze beperking niet gestand kunnen doen, omdat de centrale instituten aan de belangstelling niet het hoofd kunnen bieden (Oss/Nijmegen, Venlo/Sittard). Het aantal aanmeldingen is dermate groot, dat het minimum, gesteld in voornoemd interimrapport,

verre wordt overschreden. Het laat zich aanzien dat deze, oorspronkelijk alleen voor de basale opleiding 'geplande' scholen in de gelegenheid zullen moeten worden gesteld ook de overige opleidingen te verzorgen.

Samenwerking

Eind 1967 hebben de gesubsidieerde opleidingen een vereniging van scholen voor laboratoriumpersoneel opgericht, waarin bestuursleden en directeuren zitting hebben. Dit vergemakkelijkt het contact tussen de scholen en de inspectie.

In 1967 tekende zich steeds duidelijker af, dat de bestaande stichtingen hun operatiegebied wensen uit te breiden.

Voorbeelden hiervan zijn:

a De Deventer Opleidingen hebben te kennen gegeven hun activiteiten te willen uitbreiden tot de Oost-Veluwe/West-Overijssel door te fusioneren met de medische opleidingen te Zwolle.

b Met hetzelfde doel kwam de Stichting Opleiding Laboratoriumpersoneel voor het rayon Arnhem/Nijmegen tot stand.

c Ook de COVALU, Centrale Opleiding Voor Assisterend Laboratoriumpersoneel Utrecht, was van deze gedachte de voorloper, evenals de Centrale Amsterdamse Laboratoriumschool.

Het inzicht, dat rayongewijze samenwerking tot een betere vorm van onderwijs kan leiden, wint steeds meer veld.

Commissie assisterend laboratoriumpersoneel/analisten

De Commissie assisterend laboratoriumpersoneel/analisten heeft haar werkzaamheden in het verslagjaar voortgezet en heeft in december een samenvatting uitgebracht, waarin voorstellen met betrekking tot de inrichting van het onderwijs zijn gedaan.

3 BOUW EN OUTILLAGE VAN SCHOLEN

In 1967 werd het nieuwe complex aan de Europaboulevard door de hogere technische school Amsterdam officieel in gebruik genomen. De andere hogere technische school te Amsterdam kon haar nieuwe gebouw aan de Wiltzanghlaan reeds gedeeltelijk bezetten; de officiële ingebruikneming zal binnenkort plaatsvinden. Te Haarlem werd aangevangen met de bouw van het nieuwe complex voor de hogere technische school, die thans gevestigd is aan de Verspronckweg; de eerste paal voor het gebouw van de hogere technische school te Rijswijk werd op 13 november 1967 geslagen.

De nieuwbouw voor de hogere technische school te Vlissingen kwam zover gereed, dat met de inrichting van enige laboratoria en werkplaatsen kon worden aangevangen.

Ten aanzien van de outillage kan in vervolg op hetgeen over 1966 werd gemeld worden gezegd, dat de planprocedure, na een wat moeilijk begin, nu toch redelijk begint te lopen en door alle daarbij betrokken partijen wordt begrepen en geaccepteerd.

De vernieuwing van het onderwijs betekent ook, dat nieuwe hulpmiddelen hun in-trede doen. Gezien de veelheid van onderwerpen welke ten gevolge van de evolutie der techniek op ons afstormen is het inzicht gerijpt, dat zoveel mogelijk gebruik moet worden gemaakt van hulpmiddelen, die de lessen duidelijker en doelmatiger doen zijn en het mogelijk maken de tijd besteed aan secundaire werkzaamheden zoveel mogelijk te bekorten. Daarbij is gedacht aan speciale films en diapositieven, overheadprojectoren en aan closed-circuit televisie-apparatuur om moeilijk waarneembare verschijnselen aan groepen te kunnen tonen; verder aan goede rekenmachines en modern tekenmateriaal, die de rekenlineaal, het handtekenen en de tekenhaak moeten vervangen.

4 BIJZONDERE ONTWIKKELINGEN

Leerstofontwikkeling

Hierbij kan gewag worden gemaakt van verschillende activiteiten ten gunste van de ontwikkeling van het hoger technisch onderwijs.

Een groep deskundigen onder leiding van de Delftse hoogleraren ir. E. J. de Jong en dr. ing. L. Váhl is bezig met een herziening van het leerplan voor de applicatiecursus koudetechniek. Prof.dr.ir. J. G. Niesten heeft te Eindhoven een driedaagse cursus elektromechanica georganiseerd voor leraren van de hogere technische school, naar aanleiding waarvan thans een groep leraren nagaat of en in welke vorm dit vak in het hoger technisch onderwijs kan worden gegeven.

Onder voorzitterschap van prof.dr.ir. J. P. Schouten heeft een grote groep deskundigen en leden van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs zich beraden over het onderwijs in de electronica bij het hoger technisch onderwijs.

In een kleinere kring zullen de discussies worden voortgezet om aanbevelingen op te stellen voor een nieuwe benadering van het onderwijs in dit vak op de hogere technische school.

Besprekingen zijn gevoerd met de Nederlandse Technische Vereniging voor Verwarming en Luchtbehandeling, de overkoepelende organisatie van warmtetechnici, met het doel aan het belangrijke vak warmtetechniek meer aandacht te besteden.

Aangezien ook in kringen van het hoger technisch onderwijs reeds de wens was geuit deze technieken nader te bekijken, heeft de inspectie deze groepen met elkaar in contact gebracht. Te verwachten is, dat zeer binnenkort ook dit gebied door een werkgroep van deskundigen zal worden bestudeerd.

De computerkunde is eveneens reeds onderwerp van verschillende gesprekken geweest. De inspectie acht het noodzakelijk, dat de ontwikkeling bij het hoger technisch onderwijs ook op dit gebied wordt gecoördineerd en niet overgelaten mag worden aan incidentele initiatieven, die de inspectie wel van zeer groot belang acht en ook gaarne toejuicht, doch die benut dienen te worden ten behoeve van het geheel.

Applicatiecursussen

Voor de aanvragen ter subsidiëring van applicatiecursussen zijn door de inspectie op verschillend gebied het bedrijfsleven en deskundigen uit het technisch wetenschappelijk onderwijs benaderd.

Daarbij stelt de betrokken bedrijfstak de behoefte aan applicatiecursussen vast, terwijl deskundigen uit het bedrijfsleven de exameneisen formuleren en het leerplan opstellen. In samenwerking met de inspectie wordt een commissie van deskundigen ingesteld, waarin de inspectie als adviseuse voor het onderwijs optreedt. Deze commissie beoordeelt de opzet, de leerstofindeling en de tijdsduur en stelt het definitieve leerplan en de lessentabel op. Tevens stelt zij in samenwerking met deskundigen uit de bedrijfstak aan de hand van de behoefte-gegevens het aantal en de plaats voor de op te richten applicatiecursussen vast.

Daarna vindt overleg plaats met het bestuur van een hogere technische school ten einde te komen tot een op juiste wijze indienen van een aanvraag voor subsidie aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Daarbij wordt tevens de gedachte der landelijke spreiding belicht. Hierdoor wordt een efficiënte nationale planning verkregen en worden doublures met als gevolg onderbezette cursussen vermeden.

Op deze wijze zijn met deskundigen uit het bedrijfsleven en hoogleraren uit het technisch wetenschappelijk onderwijs de applicatiecursussen 'Waterbouwkunde', 'Verkeerskunde' en 'Staalconstructies' tot stand gekomen.

Deze landelijke planning van opleidingen op hoger technisch niveau, die ook de aandacht heeft van het v.h.t.s.-bestuur, is noodzakelijk, en zal economisch gezien van groot nut zijn.

Mijnschool

Met betrekking tot de Mijnschool te Heerlen kan worden opgemerkt, dat in 1968 de eigenlijke opleiding voor de mijnen zal worden beëindigd. Tot 1970 heeft men thans een schema voor de omscholing opgesteld. Hier is in wezen geen sprake van een onderwijskundig, maar van een sociaal probleem.

De economische situatie in de mijnstreek in Zuid-Limburg eist maatregelen die, wat betreft de noodzakelijke omscholing, op voortvarende en deskundige wijze worden aangepakt door het bestuur en de directie. De inspectie wordt daarbij nauwkeurig op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen; voorts worden op constructieve wijze voorstellen voor omscholing in bespreking gebracht, waarbij tevens de mogelijkheden tot uitvoering worden aangegeven.

Bij de eerste omscholingen is op korte termijn een goede samenwerking bereikt met de hogere technische school te Heerlen; de studie voor een h.t.s.-diploma verloopt tot zover met succes.

Thans heeft men reeds de gedachten laten gaan over plaatsingsmogelijkheden van de omgeschoolden. Men onderkent de eventuele moeilijkheden voor de plaatsing van 'oudere' h.t.s.-ers, vooral in verband met de salarisproblematiek (inpassing).

De nieuwe weg, die thans gevolgd wordt, is voor de betrokkenen beter, n.l. door vooraf plaatsingsmogelijkheden na te gaan en vervolgens van de betrokken bedrijfstak de garantie te verkrijgen voor een tewerkstelling na de opleiding, waarbij het salaris bij de inpassing is geregeld.

In samenwerking met de bedrijfstak wordt het omscholingsprogramma vastgesteld, waarbij deskundigen uit de betreffende sector van het bedrijfsleven als part-time docent of begeleider worden ingeschakeld. Deze éénmalige omscholingscursus kan dan gerealiseerd worden op de Mijnschool. Op deze wijze is met Rijkswaterstaat een opleiding van twee jaar geprojecteerd op hoger technisch niveau, waarbij de omgeschoolden nu reeds bekend is, dat zij na slagen als technisch ambtenaar zullen worden ingepast.

Voorlichting

Voor de eerste maal in de geschiedenis van het technisch onderwijs in Nederland heeft de samenwerking tussen het technisch wetenschappelijk onderwijs en het hoger technisch onderwijs geleid tot een gezamenlijke actie met betrekking tot de keuze voor verdere studie na de v.h.m.o.-opleiding.

Vertegenwoordigers van de drie technische hogescholen en de v.h.t.s. hebben op een bijeenkomst op de technische hogeschool in Enschede voorlichting gegeven aan ruim 200 decanen van het v.h.m.o. over de doelstelling van het onderwijs en de studie op de technische hogeschool en de hogere technische school.

Verwacht mag worden, dat deze gezamenlijke voorlichting aan de schooldecanen ertoe zal bijdragen, dat de keuze technische hogeschool of hogere technische school meer zal worden afgestemd op de capaciteiten en kwaliteiten van de v.h.m.o.-leerling dan op statusoverwegingen en wensdromen.

Van groot belang is daarbij ook de medewerking van het bedrijfsleven ten aanzien van deze voorlichting voor verdere studie.

De resultaten van een goede, doelbewust georganiseerde voorlichting zijn duidelijk merkbaar bij de twee nieuwe afdelingen chemische techniek (processtechniek) aan de hogere technische scholen te 's-Gravenhage en Leeuwarden. In korte tijd is door een gezamenlijke actie met het bedrijfsleven de interesse voor deze studie belangrijk toegenomen.

11 Inspectie nautisch onderwijs

ZEEVAARTONDERWIJS

Lerarenopleiding

De opleidingen voor de nautische onderwijsakten staan onder beheer van de vereniging 'Cornelis Douwes' te Amsterdam.

Nadat reeds eerder een teruggang van het aantal cursisten voor de akte N XV (zeemanschap) viel te constateren, bleek nu ook een dergelijke tendens bij de aanmelding voor de akte N XVI (zeevaarkunde). Het verdient wellicht aanbeveling enige propaganda te gaan voeren onder de daarvoor in aanmerking komende zeevarenden, om de studie voor deze akten aan te vangen.

Het verlenen van studiefaciliteiten kan een belangrijke stimulans hiervoor betekenen. Voor de opleiding tot de akte N XVII (wiskunde en radiokunde) werd in 1967 rijks-subsidie aangevraagd.

De applicatiecursussen in hogere wiskunde, meet- en regeltechniek en een algol-elektronicacursus, elk met een tijdsduur van één jaar, worden met veel enthousiasme door leraren in het bezit van de akten N XIII, N XV, N XVI en N XVII gevolgd.

Een vierde cursus, geheel gewijd aan elektronica, wordt overwogen; met een applicatiecursus in chemische technologie voor bezitters van de akte N XIII werd in 1967 een aanvang gemaakt.

Verscheidene twee- en driedaagse applicatiecursussen, betreffende onderwerpen welke in de belangstelling staan, werden georganiseerd.

Hogere zeevaartscholen en scholen voor scheepswerktuigkundigen

Op 18 april 1967 werd de hogere zeevaartschool voor scheepswerktuigkundigen te Amsterdam officieel geopend.

Het bestuur van de Hogere Zeevaartschool van het Zeemanshuis te Amsterdam verkreeg toestemming om tot restauratie en verbouwing van het schoolgebouw over te gaan. Op 19 april 1967 werd de radarsimulator overgedragen aan de hogere zeevaartschool te Delfzijl. Voor deze school zal met de bouw van een nieuw botenhuis in 1968 een aanvang gemaakt kunnen worden.

In 1968 zal in de hogere zeevaartschool voor scheepswerktuigkundigen te Amsterdam de triple expansiemachine door een stoomturbine worden vervangen.

Met de nieuwbouw van de school voor scheepswerktuigkundigen te Harlingen zal in 1968 een aanvang worden gemaakt. Voor de hogere zeevaartschool te Vlissingen zal in 1968 begonnen worden met de bouw van een dependance.

Het aantal leerlingen nam ook in 1967 wederom af, hoewel bij de aspirant-stuurlieden in hogere mate dan bij de aspirant-scheepswerktuigkundigen. Het effect hiervan begint zich nu af te tekenen bij de bezetting van de radarcursussen.

Als deze afnemende belangstelling voor het zeemansberoep zich voortzet, moet binnen enkele jaren een tekort aan jonge stuurlieden tegemoet gezien worden en zal het tekort aan scheepswerktuigkundigen nog groter worden.

Ongetwijfeld is hier een nawerking te constateren van de alarmerende berichten van de laatste jaren over de mogelijkheid een plaats op de Nederlandse koopvaardij-schepen te kunnen verwerven.

De oorzaken voor de slechte plaatsingsmogelijkheden zijn onder meer, dat de schepen steeds groter worden, de gemiddelde snelheid van de schepen toeneemt, terwijl de automatisatie aan boord steeds verder voortschrijdt. Tevens is de gemiddelde leeftijd voor aanstelling tot gezagvoerder respectievelijk hoofdwerktuigkundige lager geworden, zodat althans voor de naaste toekomst de promotiekansen geringer geworden zijn. Daarentegen neemt het verloop in de lagere rangen toe, dat wil zeggen, dat de Nederlandse koopvaardijofficier gemiddeld over een kortere periode blijft varen. Hierdoor zal een groter aantal leerlingen nodig zijn om de vrijgekomen plaatsen op te vullen.

De opleiding-nieuwe stijl beoogt de aspirant-stuurlieden een grotere kennis bij te brengen van elektronica en meet- en regeltechniek, een en ander in verband met de eisen gesteld door het bedrijfsleven. Hierdoor wordt de stuurman steeds meer op de techniek ingesteld en er gaan zelfs stemmen op om in de toekomst te komen tot een geïntegreerde functie van nautisch/technisch scheepsofficier. Hoewel er zekere aanwijzingen in deze richting bestaan, is dit echter in de naaste toekomst nog niet te verwezenlijken. Door het opvoeren van het niveau van de opleidingen tot stuurman en scheepswerktuigkundige zal de mogelijkheid toenemen, om, indien het varen na enige jaren niet mocht bevredigen, voor een goede positie aan de wal in aanmerking te komen, hetgeen een stimulans kan betekenen om zich als leerling aan een hogere zeevaartschool te laten inschrijven.

Het experiment van de omzetting van de tweejarige A.S.-cursus in een driejarige B.S.-cursus heeft over het algemeen goede resultaten opgeleverd, evenals de omzetting van de tweejarige A.M.- in de driejarige B.M.-cursus.

De invoering van het vak scheikunde voor aspirant-stuurlieden met het oog op het vervoer gevaarlijke ladingen en brandbestrijding bevindt zich nog in een experimenteel stadium. Op alle hogere zeevaartscholen werd een elektronica practicum geplaatst, waardoor de leerlingen een beter inzicht in de materie verkrijgen en vertrouwd zullen raken met de werking van de moderne navigatiemiddelen en installaties op moderne schepen. Te dien einde zal in 1968 op vijf hogere zeevaartscholen een meet- en regeltechniek practicum geplaatst worden.

Plannen bestaan voor applicatiecursussen in meet- en regeltechniek voor bevarenen, maar dan zal een voorafgaande korte cursus in hogere wiskunde overwogen dienen te worden.

De hogere zeevaartschool voor scheepswerktuigkundigen te Utrecht begon met het geven van wiskundeonderwijs in geprogrammeerde vorm.

De mogelijkheid van leermachines gebruik te maken werd bezien en met de ontwikkeling van de leerstof hiervoor werd een begin gemaakt.

Voorts kan worden meegedeeld, dat de aanschaf van talenpractica, teneinde het taalonderwijs op moderne leest te schoeien, wordt overwogen.

Het oefenschip 'Prinses Margriet' voldoet goed. Het geeft de mogelijkheid voor de leerlingen hun beroep in de praktijk te leren kennen, terwijl ook het contact met het buitenland van grote waarde is.

De voltooiing van de Samenvatting Zeevaartonderwijs betreffende de onderdelen sleepvaartopleiding en radio-onderwijs bevindt zich in een vergevorderd stadium. De commissie voor het vaststellen van de nieuwe leerplannen en exameneisen voor de opleidingen w 4 en w 5 zette tijdens het verslagjaar haar werk voort.

BINNENVAARTONDERWIJS

De scholen voor de binnenvaart staan onder beheer van het Koninklijk Onderwijsfonds voor de Scheepvaart.

De officiële opening van de dagnijverheidsschool, gelegen aan de Noorderhelling te Rotterdam, vond plaats op 15 november 1967. Op 1 juni 1967 werd de nieuwe school te Amsterdam-West in gebruik genomen. Met de instructievaartuigen 'Prinses Juliana', 'Prinses Beatrix', 'Prinses Irene' en 'Prinses Christina' werden oefentochten gemaakt. De plannen voor de nieuwbouw van een oefenschip, ter vervanging van de 'Prinses Juliana', bevinden zich in een vergevorderd stadium.

Op een enkele uitzondering na is de bezetting van de scholen voor de binnenvaart goed te noemen. Ook de radarcursussen worden goed bezocht en voldoen aan de vraag hiernaar door het bedrijfsleven gesteld. Voorts voldeed de opleiding tot molen- en zuigerbaas te Sliedrecht wederom goed en trok voldoende belangstelling, evenals de avondopleiding tot schipper en machinist bij de binnenvaart.

MATROZENOPLEIDING

Door de steeds verder gaande automatisatie aan boord van de moderne schepen bestaat in de praktijk behoefte aan een nautisch/technisch scheepsgezel, die zowel aan dek als in de machiniekamer te werk gesteld kan worden. Om aan deze behoefte te kunnen voldoen werd de mogelijkheid bezien om in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs een driejarige opleiding te verwezenlijken, welke aansluit op het lager onderwijs. Daar de accommodatie aan boord van de beide opleidingsschepen hiervoor niet voldoet, kan dit plan op korte termijn niet gerealiseerd worden. Daarom werd besloten het leerplan te herzien en dit aan te passen aan de eisen, die aan de scheepsgezel in de toekomst gesteld worden. Met de opleiding volgens het nieuwe leerplan zal in augustus 1968 een aanvang worden gemaakt.

HAVENVAKONDERWIJS

Op 31 januari 1967 werd te Rotterdam de tweede havenvakschool aan boord van de 'Jan Backx' officieel geopend.

Door het ongunstige arbeidsklimaat, met name te Rotterdam, ontstond enige onrust onder de leerlingen over de vraag of na de opleiding plaatsing in het bedrijfsleven wel mogelijk zou zijn. Door goede voorlichting en een zeer nauw contact tussen de scholen en het bedrijfsleven werd aan deze situatie op voorbeeldige wijze het hoofd geboden. Voortdurend werden de opleidingen aangepast aan de ontwikkelingen welke in de havens plaatsvinden.

De leerlingen te Rotterdam hebben het zeer moderne container/roll-on roll-off schip 'Atlantic Star', van de Holland Amerika Lijn, geadopteerd.

LUCHTVAARTONDERWIJS

Aan de school voor Luchtvaarttechniek en Elektronica, de 'Anthony Fokkerschool' te 's-Gravenhage zijn de volgende opleidingen verbonden:

- 1 een tweejarige opleiding tot vliegtuigmonteur
- 2 een tweejarige opleiding tot electronicamonteur
- 3 een tweejarige opleiding tot elektro-instrumentmonteur.

Leerlingen afkomstig van een lagere technische school kunnen via een éénjarige schakelklas in bovengenoemde opleidingen geplaatst worden.

- 4 een éénjarige opleiding tot vliegtuigwerktuigkundige voor leerlingen in het bezit van het diploma van de opleiding genoemd onder 1 en met één jaar praktijk.

In augustus werd aangevangen met een éénjarige bovenbouw op de bestaande tweejarige opleiding tot electronicamonteur, teneinde deze leerlingen op te leiden tot electronicatechnicus. Hiermede werd enerzijds beoogd de opleiding geleidelijk om te zetten in een driejarige opleiding in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs, anderzijds om te voldoen aan de behoefte, welke aan electronicatechnici in de elektronische industrie bestaat.

VISSERIJONDERWIJS

De experimenten tot omzetting van de tweejarige opleiding in een driejarige, in verband met de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs blijken een slecht resultaat te hebben. Dit is met name toe te schrijven aan het feit, dat de leerlingen, zodra ze leerplichtvrij zijn, de school verlaten.

De interesse van de leerlingen gaat in belangrijke mate uit naar de op de praktijk gerichte vakken, terwijl zij zich aan de theoretische vakken weinig gelegen laten liggen. Daar in de eerste twee leerjaren voor een belangrijk deel algemeen vormende vakken onderwezen worden, betekent dit, dat een leerling die leerplichtvrij is, gaat varen, zonder voldoende op het beroep gericht onderwijs ontvangen te hebben.

Een belangrijke stimulans voor de leerlingen om toch een drie-jarige opleiding te gaan volgen zou kunnen zijn, dat de opleiding afgesloten wordt met het schoolexamen s 7 of s 6 en w 6 en dat dan na vereiste diensttijd het rijksdiploma s 7 en s 6

en w 6 wordt uitgereikt. De definitieve oplossing van het probleem kan gevonden worden in de inwerkingtreding van de nieuwe Leerplichtwet.

Het oefenschip 'Zearend' blijkt goed in de behoefte te voorzien. De leerlingen kunnen op dit schip het op school geleerde in praktijk brengen. De grote pedagogische waarde blijkt ook uit de contacten met het buitenland. Zo hebben de leerlingen van de visserijschool te Scheveningen een reis gemaakt naar de World Fishing Exhibition te Londen en de leerlingen van de visserijschool te Katwijk naar Lowestoft.

Teneinde de boomkorvisserij met de 'Zearend' te kunnen beoefenen, zal in 1968 op het schip een boomkorinstallatie geplaatst worden. Plannen voor een nieuw te bouwen oefenschip zijn opnieuw ingediend.

Per 1 december 1967 werden een nieuw leerplan en de nieuwe examen-eisen voor stuurman zeevisvaart van kracht.

Aan een overgangsregeling voor hen, die reeds het eerste deel van het examen volgens het oude reglement hebben afgelegd, wordt aandacht besteed.

Voorts namen vele leerlingen deel aan een cursus in het jeugdcentrum 'Het Zeepaard' te Schoorl. Hier komen de leerlingen in aanraking met levensproblemen, buiten de hun vertrouwde gemeenschap. Van deze cursus gaat een grote opvoedkundige waarde uit. Op de scholen werden diverse lezingen gehouden en films over onderwerpen de zeevisvaart betreffende vertoond. Bezoeken werden gebracht aan werven, fabrieken en aan de tentoonstelling Europort.

Tenslotte kan nog gememoreerd worden, dat door het Visserij-schap in 1967 door middel van een studiefonds de mogelijkheid werd geopend tot het indienen van een aanvraag tot vergoeding van reis- en verblijfkosten en studietoelage.

12 Inspectie huishoud- en nijverheidsonderwijs

In het verslagjaar is door de besturen, directies en docenten van de huishoud- en landbouwhuishoudscholen grote aandacht besteed aan de nieuwe situatie die zal ontstaan bij de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs op 1 augustus 1968.

De inzichten op pedagogisch en didactisch terrein die de structuur van het voortgezet onderwijs in de genoemde wet mede hebben bepaald behoeften nadere bestudering, opdat het onderwijs zoveel mogelijk in de geest van die wet zal worden ingericht. De gevolgen hiervan voor de schoolorganisatie dienden in beschouwing te worden genomen. In dit verband zij er op gewezen, dat de verantwoordelijkheid van de schoolleiding groter wordt naarmate zij meer vrijheid dan voorheen verkrijgt bij de inrichting van het onderwijs. De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs vraagt een bezinning van alle bij dit onderwijs betrokkenen om onderwijsvernieuwing in de geest van de wetgever tot stand te brengen. Het college van inspectrices en inspecteur bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes heeft daarom de voorlichting van de scholen over de bovengenoemde wet en over de uitvoeringsbesluiten ter hand genomen, nadat de inspecteur-generaal voor het onderwijs met het rijksschooltoezicht omtrent de uitvoering daarvan overleg had gepleegd.

In een werkconferentie heeft de inspectie een handleiding samengesteld, getiteld: 'Voorlichting over de Wet op het voortgezet onderwijs ten behoeve van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs'. Voorts zijn tien sets voorlichtingsmateriaal vervaardigd en is over het programma van de voorlichtingsbijeenkomsten en de daar te behandelen onderwerpen overleg gepleegd.

Tenslotte zijn afspraken gemaakt over de data van de door de inspectie per stad of regio te houden voorlichtingsbijeenkomsten. Per bijeenkomst werden 40 à 50 directrices/directeuren en docenten uitgenodigd. Elke school werd afhankelijk van haar grootte vertegenwoordigd door 3, 4 of 5 personen. Alle scholen hebben aan een der bijeenkomsten deelgenomen. Op 1 januari 1968 hadden alle 69 geplande bijeenkomsten plaatsgevonden.

Aan alle docenten zal in het begin van 1968 de brochure 'De mammoet op weg het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs', samengesteld door de inspectie en de desbetreffende departementale afdeling en uitgegeven door de staatsuitgeverij, worden toegezonden. Het niet tijdig beschikbaar zijn van de uitvoeringsbesluiten en van gericht voorlichtingsmateriaal is in de voorlichtingsbijeenkomsten zo goed mogelijk ondervangen. In de scholen zelf werd het gemis hiervan sterk gevoeld. Zulks had echter ook een gunstig effect. De behoefte aan contacten met collega's over de inrichting van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs, over vele didactische kwesties, over vorm en inhoud van examens enz. groeide daardoor namelijk sterk. Naast besprekingen tussen de directie en docenten van eenzelfde school werden werkvergaderingen belegd van directies en docenten van de scholen uit dezelfde stad of streek.

Voor de bijscholingscursussen voor docenten, georganiseerd door de coördinatiecommissie van de drie pedagogische centra, de commissie-Ten Have en de V.o.l.n.o., zoals de cursussen 'docent zijn in de brugklas', 'natuur- en scheikunde in het lager

huishoud- en nijverheidsonderwijs', 'maatschappijleer in het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs', bleek een overweldigende belangstelling te bestaan. Ook de vraag naar en de deelname aan specifiek op de vakkennis gerichte bijscholingscursussen bleek groot.

Tengevolge van de nieuwe onderwijsstructuur zal het onderwijs aan de onderscheiden scholen veel meer dan voorheen de nodige samenhang moeten verkrijgen, teneinde onder meer een goede doorstroming van de leerlingen te bevorderen. Het is dan ook verheugend te kunnen constateren dat in vele gevallen directies en docenten zich op de hoogte stelden van de h.a.v.o.- en m.a.v.o.-experimenten. Ook de inhoud van het eindexamen van de driejarige m.a.v.o.-scholen verkreeg de nodige aandacht.

Het in 1966 aangevangen regionaal overleg van de inspectieleden met de inspecteurs lager onderwijs en incidenteel met de inspecteur lager economisch en administratief onderwijs en lager technisch onderwijs heeft in het begin van 1967 geresulteerd in een voorlopig advies aan de staatssecretaris over de te verwachten en meest doelmatige inpassing van de v.g.l.o.-scholen in de Wet op het voortgezet onderwijs ingevolge de artikelen 33 en 99 van de Overgangswet op het voortgezet onderwijs. Daardoor werd een beeld verkregen van de mogelijke toekomstige spreiding van de huishoud- en nijverheidsscholen en de in dit verband noodzakelijke ruimtelijke voorzieningen.

In het Onderwijsverslag over het jaar 1966 werd reeds geschreven over de experimenten waaraan een aantal n.o.-scholen voor meisjes medewerking verleent. Het aantal scholen, betrokken bij dit experiment waarbij aan n.o.-scholen een afdeling lager economisch en administratief onderwijs is verbonden, bleef onveranderd vijf. Op grond van in verschillende vakcommissies verkregen gegevens kon ten dienste van het lager economisch en administratief onderwijs een leerplan met uitvoerige toelichting worden samengesteld. Bovendien verscheen in het najaar van 1967 een interimrapport over de brugklas van de cursus 1965-1966. Deze klas heeft voor de experimenteerderscholen nijverheidsonderwijs onder meer de functie te determineren in de richting van huishoud- en nijverheidsonderwijs of lager economisch en administratief onderwijs (en eventueel andere onderwijsrichtingen). In 1968 zal de eerste groep leerlingen van deze n.o.-scholen aan het examen l.e.a.o. deelnemen.

In twee experimenten is onder leiding van de Commissie tot bestudering van onderwijsmethoden voor het algemeen vormend nijverheidsonderwijs voor meisjes (commissie-Ten Have) de studie over de nieuwe structuur en vorm van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs voortgezet. Bij project I gaat het om het tweede en derde leerjaar l.h.n.o. van huishoudscholen, waaraan ook het experiment l.e.a.o. is verbonden. Onder leiding van vakdeskundigen is door de verschillende vakcommissies onder meer gewerkt aan gezamenlijke proeven voor de overgang van klas II naar klas III.

In het derde leerjaar is een aantal zgn. P- en T-differentiaties gerealiseerd en zijn de lessentabellen, vooruitlopend op de desbetreffende algemene maatregel van bestuur, zodanig ingericht, dat de leerlingen in 1968 in staat zullen zijn in overeenstemming met hun belangstelling en hun begaafdheid examen af te leggen. Met het oog op het

examen op deze experimenteerscholen is door de commissie een omschrijving van het examenniveau (ρ en τ) gemaakt. Op grond van deze niveau-omschrijving zullen aan de staatssecretaris aanbevelingen worden gedaan voor het vaststellen van een beschikking betreffende het examenprogramma.

Bij project II gaat het om het experiment betreffende structuur en vorm van het I.h.n.o. Veel zorg is door de deelnemende scholen, aan de hand van adviezen van de commissie-Ten Have, besteed aan de wijze waarop aan het einde van het brugjaar dient te worden gedetermineerd. In een aantal gevallen moest het advies worden gegeven over te gaan naar het tweede jaar van het i.n.o.m. In enkele gevallen werd het advies gegeven over te gaan naar de tweede klas van een ter plaatse gevestigde school, waaraan een I.e.a.o. experiment is verbonden.

Een definitief oordeel over de te volgen richting ρ of τ kon voor het overgrote deel van de leerlingen na het brugjaar niet worden gegeven. Voor deze groep leerlingen zal de determinatie in het tweede leerjaar moeten worden voortgezet. Wel kon op grote scholen door hergroepering één klas tweede jaars τ -leerlingen worden gevormd, omdat voor hen de differentiatierichting reeds voldoende kon worden vastgesteld.

Opgemerkt dient te worden, dat als differentiatiecriteria bij het onderscheid τ - ρ nog eenzijdig het intelligentieniveau moest worden gehanteerd. Het criterium van een indeling naar de belangstellingsrichtingen van de leerlingen is nog onvoldoende aan bod gekomen, omdat de middelen voor een dergelijke indeling nog onvolmaakt bleken te zijn.

Onder leiding van deskundigen is de studie van de didactiek in verschillende vakcommissies voortgezet. Deze vakdeskundigen kwamen regelmatig onder leiding van een pedagoog-didacticus bijeen om gezamenlijk vraagstukken betreffende doelstelling, methode en integraal verband van het gehele I.h.n.o. te bezien.

De vormgeving aan verschillende overgangsproeven was het werk van de vakcommissies.

De commissie-Ten Have hield zich bezig met het samenstellen van een interimrapport over de brugklas 1966-1967, dat in het begin van 1968 aan de staatssecretaris zal worden aangeboden.

INDIVIDUEEL NIJVERHEIDSONDERWIJS VOOR MEISJES

Het aantal nijverheidsscholen waaraan een afdeling voor individueel nijverheids-
onderwijs voor meisjes is verbonden werd in 1967 tot 72 uitgebreid.

Het aantal leerlingen dat in het cursusjaar 1967-1968 het i.n.o.m. volgde bedroeg 3709, waarvan 2032 in het eerste leerjaar, 1330 in het tweede leerjaar en 347 leerlingen in het derde leerjaar. Hoewel de toename van het aantal leerlingen een verheugend feit is, bleef nog steeds de moeilijkheid bestaan, dat bij verschillende afdelingen het aantal leerlingen in het eerste jaar vrij beperkt was, zodat differentiatie in het tweede jaar en het oprichten van een derde jaar aan deze afdelingen niet gerealiseerd kon worden.

Speciale aandacht werd in dit verslagjaar besteed aan een aangepaste didactiek voor

deze vorm van onderwijs. Een experiment met de naaldvakken kon worden afgesloten; voor dit onderwijs is een methode ontworpen en beproefd. Met de werkwijze en de resultaten van deze methode zijn zeer goede ervaringen opgedaan.

De didactiek voor de vakken: zorg voor de voeding, de woning en de kleding is nog in studie; de voorlopige resultaten van de experimenten wijzen er op, dat de studiegroep met de aanpak van deze vakken op de goede weg is. Ook aan het vak handenarbeid werd extra aandacht besteed, zodat ook dit onderwijs door een aangepaste werkwijze betere resultaten zal geven. Een groot probleem bleef echter nog het onderwijs in de algemene vakken, temeer daar dit voor de meeste leerlingen het grote struikelblok in de voorafgaande schoolperiode is geweest. Een aangepaste didactiek voor deze vakken zal ontwikkeld moeten worden.

Zeer verheugend is het feit, dat de ervaringen met het derde leerjaar zo gunstig waren. In het cursusjaar 1966-1967 werd met het experiment begonnen om de leerlingen van het derde jaar van het i.n.o.m. 's morgens praktisch te laten werken en 's middags op school aanvullend onderwijs te geven. De plaatsing en begeleiding van deze leerlingen op de praktijkadressen geschiedde door de school.

De begeleiding was meestal in handen van de klassedocent, die de praktijkadressen bezocht en eventuele moeilijkheden die zich voordeden opving. De soort werkzaamheden, die de leerlingen in de morgen verrichtten, waren zeer uiteenlopend; het waren werkzaamheden in winkel, kapperszaak, bedrijven, kindertehuizen of werkzaamheden in gezinnen. Over het geheel genomen was men zeer tevreden over de prestaties van de leerlingen. Wisseling van praktijkadressen kwam weinig voor.

BIJSCHOLINGSCURSUSSEN

Ook dit jaar zijn weer bijscholingscursussen gegeven voor de docenten verbonden aan het i.n.o.m.

In verband met het grote aantal cursisten uit de noordelijke provincies is in het cursusjaar 1967-1968 in Groningen voor de eerste maal begonnen met deze cursus, zodat de cursus gegeven werd in Utrecht, Eindhoven, 's-Gravenhage en Groningen. De cursus werd met ingang van het cursusjaar 1967-1968 gevolgd door 133 eerstejaars cursisten en 107 tweedejaars cursisten.

In het programma van de cursus werden wijzigingen aangebracht, met name werden enkele lessen toegevoegd waarin de problematiek rond het huisbezoek werd behandeld. Met de directrices en met de leerkrachten 'algemene vakken' van de scholen, die in 1966 zijn gestart met een experiment voor deze differentiatie in het derde leerjaar i.n.o., werden vergaderingen belegd.

De inhoud van de opleiding en de basis-leerstof werden in dit overleg vastgesteld.

OPLEIDING ASSISTENTE K

In 1967 werd voor het eerst een schoolexamen afgenomen voor de leerlingen die de opleiding assistente K hebben gevolgd. Vooruitlopend op de Wet op het voortgezet

onderwijs is – met vrijwillige medewerking van de scholen – het examen voor de vakken Nederlands, rekenen, administratie en machineschrijven afgelegd aan de hand van dezelfde landelijke opgaven.

Met ingang van het cursusjaar 1967-1968 is dit experiment uitgebreid met een groep van 13 scholen. Het noodzakelijke contact met de directrices en de docenten algemene vakken werd daarbij regelmatig onderhouden.

ORIENTATIEKLAS

Gedurende het cursusjaar 1966-1967 was aan 15 scholen een oriëntatieklas verbonden, met totaal 314 leerlingen.

In juli 1967 hebben 280 leerlingen examen gedaan, waarvan 252 het getuigschrift oriëntatieklas behaalden.

De daarna gekozen beroepen en opleidingen zijn in grote lijnen de volgende:

verzorgende beroepen	133	52,8 %
dienstverlenende beroepen	34	13,5 %
overige beroepen en opleidingen	46	18,2 %
onbekend	39	15,5 %

Uit de beroepskeuze van de geslaagde leerlingen bleek evenals vorig jaar, dat het merendeel der leerlingen óf direct een verzorgend beroep had gekozen wanneer de leeftijd van 18 jaar was bereikt, óf een opleiding daartoe wenste te volgen.

VOOROPLEIDING VERZORGENDE BEROEPEN

De vooropleiding verzorgende beroepen is met ingang van het cursusjaar 1967 uitgebreid met 14 opleidingen; deze opleiding is nu aan 73 scholen verbonden.

Het toezicht van gecommitteerden op de examens kon worden uitgebreid; voor het schriftelijk examen werden centrale opgaven samengesteld; deze beide factoren droegen bij tot een duidelijker gemeenschappelijk niveau. In 1967 werd door 1072 kandidaten aan het examen deelgenomen. Hiervan slaagden 910.

Het aantal leerlingen dat zich voor het cursusjaar 1967-1968 heeft opgegeven bedraagt 1743.

Uit de beroepskeuze van de geslaagde leerlingen is gebleken dat van deze leerlingen 80% de opleiding tot een verzorgend beroep heeft gekozen. Door contacten met maatschappelijke organen werd wederom getracht deze opleiding zoveel mogelijk aan te passen aan de eisen van de praktijk.

OPLEIDING VOOR INRICHTINGSASSISTENTE

De opleiding voor inrichtingsassistente genoot wederom een goede belangstelling. Het aantal scholen waaraan deze opleiding is verbonden is dit jaar uitgebreid met 15, zodat thans 114 scholen deze opleiding verzorgden.

Per 1 augustus 1967 werden 4328 leerlingen in het eerste leerjaar geplaatst. Het totale aantal in opleiding zijnde inrichtingsassistenten bedroeg 7259. Aan het toelatingsbeleid zal blijvend aandacht moeten worden besteed; de grote aanmelding van leerlingen voor deze opleiding mag het eindniveau niet schaden, omdat de Inas-abituriënt in de inrichting een verantwoordelijke functie moet kunnen vervullen en omdat het getuigschrift inrichtingsassistente toelating kan verlenen tot de opleiding verpleegkundige. Ook dit jaar woonden gecommiteerden het gehele examen bij, terwijl voor het schriftelijk examen gebruik werd gemaakt van landelijke opgaven. In dit verslagjaar werd door 2474 leerlingen deelgenomen aan het examen; hiervan slaagden 2308 meisjes.

OPLEIDING KOSTUUMNAAISTER

De opleiding kostuumnaaister was in het verslagjaar aan 97 scholen verbonden. Aan al deze scholen werd het examen volgens de nieuwe regeling afgenomen, waarbij vruchtbaar gebruik is gemaakt van de aanbevelingen die door een commissie van leerkrachten werden opgesteld.

Het overleg tussen de scholen onderling werd voortgezet, teneinde te komen tot aanpassing van het leerplan aan nieuwe inzichten. In 1967 heeft 60% van de leerlingen die het getuigschrift behaalden, zich aangemeld voor de opleiding coupeuse, een aantal dat, vergeleken bij enige jaren geleden, aanmerkelijk is toegenomen.

OPLEIDING COUPEUSE

De opleiding coupeuse was verbonden aan 37 scholen.

In de jaren 1965 en 1966 is in onderlinge samenwerking van de scholen een vernieuwing van het leerplan, aansluitend aan de vernieuwde opleiding kostuumnaaister, voorbereid en in 1967 doorgevoerd.

Door de aanvaarding van een gewijzigd werkboekje was er een grote gelijkheid voor wat betreft inhoud en niveau van de opleiding aan de verschillende scholen.

Met betrekking tot de aantekening 'algemene handelskennis' op het getuigschrift van kostuumnaaister en coupeuse kan worden medegedeeld, dat 26 scholen hebben deelgenomen aan het schoolexamen in 1967. Het aantal kandidaten bedroeg in totaal 277, waarvan 208 (75,09%) de aantekening 'algemene handelskennis' hebben verkregen. Er wordt steeds naar gestreefd de leerstof van de handelsvakken aan te passen aan de moderne bedrijfsvoering. Ook bij de examenopgaven komt dit tot uiting. Per augustus 1967 is het aantal scholen waaraan deze opleiding is verbonden, uitgebreid tot 34. Het aantal deelnemende leerlingen per 1 september 1967 bedraagt in het eerste leerjaar 610 en in het tweede leerjaar 444.

OPLEIDING TOT KINDERVERZORGSTER

Ten aanzien van de opleiding tot kinderverzorgster is met ingang van het cursusjaar 1967-1968 op acht scholen begonnen met onderwijs op basis van een vrijwel

gelijke lessentabel voor een tweejarige opleiding. De resultaten daarvan kunnen mede richtinggevend zijn bij de bepaling van de leerstof voor de opleidingen, die met ingang van augustus 1971 alle twee jaar zullen duren.

OPLEIDING VOOR HUISHOUDKUNDIGE VOOR INRICHTINGEN

Aan het examen dat de opleiding voor huishoudkundige voor inrichtingen afsluit, namen dit jaar 173 gegadigden deel, waarvan 163 het getuigschrift behaalden. Acht kandidaten daarvan behaalden het getuigschrift na een verlengde stageperiode. Van de geslaagden zocht en vond 88,9% direct een adequate functie als huishoudkundige voor inrichtingen in ziekenhuis, bejaardentehuis, verpleegtehuis, vormingscentrum enz. (In het voorafgaande jaar bedroeg dit percentage 77,4). De geïnteresseerden constateerden over het algemeen een toenemende vooruitgang in de resultaten van de opleiding, met name ten aanzien van de gerichtheid op het groot-bedrijf.

Na besprekingen met vakdocenten werden in de leerstofomschrijving van enkele vakken belangrijke wijzigingen aangebracht, t.w. voor leiding en organisatie, maatschappelijk inzicht en administratie.

LEERLINGSTELSELS

Met betrekking tot de leerlingstelsels confectieaaiester, tricotnaaiester, stopster en nopster kan worden vermeld, dat, hoewel gedurende de cursus 1966-1967 enkele bedrijven waar de confectieaaiesters de praktijkopleiding ontvingen moesten worden gesloten, dit voor de in opleiding zijnde leerlingen geen nadelige gevolgen heeft gehad. Met grote inspanning is getracht om althans de meisjes met een leercontract de opleiding te geven, zodat de examens normaal konden verlopen.

Wel is door de recessie het totale aantal leercontracten teruggelopen en is het aantal deelnemende bedrijven gedaald. Per deelnemend bedrijf daarentegen is het aantal leerlingen voor wie een leercontract kon worden afgesloten gestegen. Het aantal leercontracten liep in 1967 terug met $\pm 17\%$.

Bij het leerlingstelsel tricotnaaiester viel een teruggang van het aantal deelnemende bedrijven te constateren, terwijl het aantal afgesloten leercontracten een daling van $\pm 25\%$ te zien gaf. Evenals bij de andere bedrijfsleerlingstelsels was de moeilijke economische positie van de bedrijven hier waarschijnlijk mede oorzaak van. Met betrekking tot het leerlingstelsel schoenstikster valt op te merken dat het aantal deelnemende bedrijven in 1967 afnam. Bovendien deed zich nogal wat wisseling van bedrijven voor. Helaas kon nog niet worden gesproken van een vaste kern van bedrijven bij wie het belang van een goede vakopleiding prevaleert boven het economisch bedrijfsbelang.

Bij het leerlingstelsel verzorgende en dienstverlenende beroepen liet het aantal voor het cursusjaar 1967-1968 afgesloten contracten een stijging zien van 15% . De opleidingen voor kleuterhulp en verzorgingsassistente genoten de meeste belangstelling. In de laatste tijd doen zich soms moeilijkheden voor bij het vinden van patronessen.

voor gezinshulpen en kleuterhulpen. De patronessen moeten lid van een bedrijfsvereniging zijn. De kosten van de in opleiding zijnde leerlingen worden daardoor zo hoog, dat het vaak moeilijk bleek patronessen te vinden.

De Stichting vakopleiding in het kappersbedrijf bereikte met haar opleiding in het dameskappersvak volgens het leerlingstelsel een aantal van 1331 leerlingen (men startte in 1964 met 50 leerlingen). De opleiding zelf werd meer aangepast aan de gestelde vakeisen. Dit bleek uit het feit dat het percentage leerlingen dat in 1967 voor het examen slaagde 77 bedroeg (in 1966 46%). Het conceptleerplan werd in dit verslagjaar officieel aanvaard. Bij de opstelling hiervan is samengewerkt door docenten van het algemeen en op het beroep gericht onderwijs. Ongeveer de helft van de avondcursussen die opleiden tot bediende in het dameskappersvak is overgeschakeld op het leerlingstelsel dameskappersvak. Echter nog niet alle patroons in het kappersbedrijf toonden belangstelling voor deze opleiding.

CURSUSSEN VOOR APOTHEKERSASSISTENTE

Het aantal gesubsidieerde cursussen voor apothekersassistente nam in 1967 toe met drie, zodat er in het verslagjaar zes cursussen waren die voor rijkssubsidie in aanmerking komen. Het aantal leerlingen per cursus is stijgende. Met de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie werd over de verdere spreiding van de cursussen nauw contact onderhouden.

AKTEN N XVII EN N XVIII

In het verslagjaar 1965 werd vermeld, dat de vierjarige opleiding voor de akten N XVII en N XVIII steeds minder cursisten trok, omdat het volgen van deze opleiding naast een weektaak van ongeveer 20 lessen aan een school voor de meeste cursisten een te zware belasting is. Bovendien kon enige tegemoetkoming in de studiekosten eerst in overweging worden genomen, nadat een lerares twee jaar bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes werkzaam was. De opleiding werd dus in het algemeen niet direct gevolgd na het behalen van de akte N XII of N XIX. Hierdoor moest bij de aanvang van de studie eerst veel basiskennis worden herhaald.

De vierjarige opleiding voor de akten N XVII en N XVIII bestond uit twee gedeelten. Het eerste gedeelte, dat afgesloten werd met een examen, kon gevolgd worden aan vier huishoudscholen, t.w. huishoudscholen te Eindhoven, 's-Gravenhage, Groningen en Wageningen; het tweede gedeelte kon afwisselend te 's-Gravenhage en Wageningen worden gevolgd.

Na veel overleg is met ingang van het schooljaar 1967-1968 de vierjarige 'part-time'-opleiding omgezet in een tweejarige dagopleiding, die slechts aan één school kan worden gevolgd, namelijk aan de huishoudschool te Wageningen. Het omvormen van vier noodlijdende 'part-time'-opleidingen tot één dagopleiding was uit onderwijskundig en uit financieel oogpunt noodzakelijk.

De cursisten, die de dagopleiding volgen kunnen zich nu geheel aan de studie wijden,

het studierement kan daardoor worden verhoogd, bovendien kan een betere studiebegeleiding plaatsvinden. Ook kan nu dadelijk na het behalen van de akte N XII of N XIX met deze middelbare studie worden begonnen. Hierdoor kan effectiever worden gewerkt, omdat er minder aansluitingsmoeilijkheden zijn.

Vanzelfsprekend is bij herziening van de opleiding ook het leerplan doorgelicht en werden doelstelling en leerstof kritisch bezien.

Het examen zal zich beperken tot die vakken waarvoor de akten N XVII en N XVIII onderwijsbevoegdheid verlenen.

Voor de akte N XVII zijn dit de vakken gezondheidszorg, leiding en beheer van de huishouding, wonen en textiel, voor de akte N XVIII de vakken gezondheidszorg, leiding en beheer van de huishouding, voedingsleer, levensmiddelenleer.

AKTE N XX

Het aantal leerlingen voor de opleiding voor de akte N XX is in dit verslagjaar vrijwel constant gebleven. De goede samenwerking tussen de scholen heeft ertoe geleid dat een basis-leerstof tot stand is gekomen.

Het grote aantal in opleiding zijnde leerlingen had tot gevolg, dat het moeilijk was stageplaatsen te vinden. Daar de stage in deze opleiding een zeer belangrijke plaats inneemt, gaf dit de scholen wel enige zorgen.

Voor het eerst werd een proef genomen met een andere wijze van examineren van muziek, in die zin, dat praktijk-zingen niet werd geëxamineerd, waardoor geen jonge leerlingen aan hun gewone lessen behoefden te worden onttrokken, terwijl anderzijds meer kandidaten op één dag konden worden geëxamineerd.

Hoewel de proef niet onverdeeld slaagde, bleek het noodzakelijk deze te herhalen en na te gaan of ook voor andere vakken tijdbesparende methoden kunnen worden gevonden bij het toetsen van de kandidaten.

Aangezien de *opleiding* voor het examen *pedagogisch getuigschrift* behorende bij de akte N XX veelal niet binnen het kader van de opleiding van de akte kan worden voltooid, werden de reeds werkende akte-bezitters op bepaalde dagen verder begeleid, terwijl tevens de oefenlessen in die periode onder toezicht en verantwoordelijkheid van de school voortgang hadden. In november 1967 slaagden 153 kandidaten. Desondanks kon niet in alle vacatures worden voorzien.

In een bestuursvergadering van de *Stichting voor huishoudelijke voorlichting ten plattelande* werd, na overleg met het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, besloten de leeftijd van de cursisten te stellen op minimaal 18 jaar. Tot nu toe was de leeftijd der cursisten tenminste 19 jaar. Ook dit jaar werd er weer een cursus voor leraressen werkzaam bij de huishoudelijke voorlichting en in de streekverbeteringsgebieden gegeven aan de opleidingsscholen in Drachten en in Posterholt.

Tenslotte kan nog iets worden vermeld over de buitenlandse contacten. Door enkele inspectrices van het leerlingwezen voor meisjes werd een eendaags bezoek gebracht aan de Bildungsanstalt für gewerbliche Frauenberufe te Wuppertal-Barmen, teneinde zich te oriënteren in de leermethoden aldaar toegepast in het beroepsgerichte onderwijs van de Berufsschule en de Berufsfachschule.

Met name werd aandacht besteed aan de lessen Vrije Vormgeving in tekenen en stofversieren en aan de wijze waarop door praktisch werken begrip wordt bijgebracht voor het arbeidsproces en voor de noodzaak van deelarbeid.

Tevens werd een inzicht verkregen in de kapstersopleiding en werd aandacht besteed aan de inrichting van de verschillende praktijklokalen.

In het kader van de werkzaamheden van de gemengd technische commissie ter uitvoering van het Nederlands-Belgisch Cultureel Akkoord, is door de subcommissie voor Civiel Effect in haar vergadering van 7 september 1967 aan de orde gesteld een eerste vergelijking van de Belgische en Nederlandse diploma's of akten, die bevoegdheid verlenen voor de specifieke vakken van het huishoudonderwijs. Besloten is een werkgroep te formeren, waarin uit beide landen naast vertegenwoordigers van het Belgische Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur en het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen inspectieleden uit beide landen zitting zullen hebben.

Op 11 december 1967 heeft deze werkgroep voor het eerst vergaderd. Onderwerp van gesprek was de vergelijking van de akten N XII en N XIX met de Belgische 'regentesdiploma's', afdeling huishoudkunde en landbouwhuishoudkunde.

De bedoeling is door vergelijking van de vooropleiding, de duur van de studie, de lesprogramma's en de examens na te gaan of en in hoeverre het mogelijk is tot wederzijdse erkenning van de onderwijsbevoegdheid te komen.

In een later stadium zullen andere diploma's en aktes vergeleken worden.

13 Inspectie lichamelijke opvoeding nijverheidsonderwijs en sociaal-pedagogisch onderwijs

Wat de accommodatie voor lichamelijke oefening betreft kan zonder bezwaar worden verwezen naar het gestelde in het verslag over 1966.

Ook wat de personeelsvoorziening betreft geldt onveranderd hetgeen reeds in het vorig verslag werd opgemerkt. Daaraan moet thans echter worden toegevoegd dat het afgelopen verslagjaar voor het eerst sedert 1958 weer een stijging te zien heeft gegeven van het aantal onbevoegd gegeven lessen en van het aantal lessen dat in het geheel niet kan worden gegeven. Gezien de voortdurende groei van het beroeps onderwijs komt deze stijging procentueel (ten opzichte van het totaal der te geven lessen) nog nauwelijks tot uitdrukking. Er is echter alle aanleiding om de behoefte aan leerkrachten voor het gehele voortgezet onderwijs onder het oog te zien en de opleidingscapaciteit daarop af te stemmen.

In het verslag over 1966 werd opgemerkt dat het onderwijs in veel gevallen niet het beeld vertoont dat men gezien de huidige inzichten over onderwijs en opvoeding zou mogen verwachten; dat nog vaak op ouderwets-klassikale wijze wordt lesgegeven; dat bewegingsvreugde en inspanningsniveau lang niet altijd voldoende zijn. Hoewel op een aantal scholen op zeer bevredigende wijze wordt gewerkt, krijgt men vaak de indruk dat de didactische praktijk in de lichamelijke opvoeding enigszins achterblijft bij die op andere vakgebieden. Dit is bijzonder te betreuren, omdat de samenhang der vakken vooral tot uiting komt in de gevolgde didactiek. Met name wanneer men een vergelijking maakt met de praktische vakken in de nijverheidsscholen - waarbij meer individuele- en groepswerkzaamheid zozeer voor de hand ligt - valt deze voor de lichamelijke oefening dikwijls niet gunstig uit. De oorzaak hiervan zal men voor een deel moeten zoeken in het feit, dat men bij de opleiding van de leerkrachten dikwijls gebruik maakt van een theoretisch-deductieve benaderingswijze, waarbij de bijzondere situatie, de doeleinden en de werkwijze der n.o.-scholen buiten beschouwing blijven.

Hoe sterk de werkzaamheid van een leerkracht - ook in de lichamelijke oefening - gebonden is aan de situatie, valt duidelijk op bij een nadere beschouwing van enkele nieuwere vormen van onderwijs, zoals i.t.o., i.n.o.m. en van het leerlingwezen.

Een aantal leerkrachten bij het individueel technisch onderwijs en het individueel nijverheidsonderwijs voor meisjes streeft naar een adequate wijze van aanpak. Dit is evenwel bijzonder moeilijk te verwezenlijken, omdat de onderwijspraktijk zeer verschilt van het ideaalbeeld dat de docenten als regel voor ogen staat.

Het is van het begin af duidelijk geweest dat het streven naar een derde wekelijks lesuur in de eerste plaats verwezenlijkt moet worden op i.t.o.- en i.n.o.m.-scholen of -afdelingen. De leerlingen van het i.t.o. en i.n.o.m. hebben veelal een periode van negatieve en ontmoedigende ervaringen achter de rug, waardoor hun gedrag sterk wordt beïnvloed. Daar zij in het algemeen niet verbaal zijn ingesteld, ligt het voor de hand dat het nijverheidsonderwijs veel mogelijkheden biedt voor een meer adequate benadering van deze kinderen.

Lichamelijke activiteit, gekenmerkt door de vreugde van het bezig zijn, kan daarbij een bijzondere rol spelen. Zo ooit, dan kan bij het werken met deze leerlingen duidelijk worden hoe groot de betekenis is van een goede persoonlijke relatie met de leerkrachten, van aangepaste oefenvormen die tot de voldoening van het succes en daardoor tot zelfvertrouwen leiden, van de vreugde van spel en dans.

De eisen die aan de leerkrachten worden gesteld zijn hoger dan gewoonlijk. Weliswaar werken deze met kleinere groepen, doch zij kunnen zich daarbij voor bijzondere moeilijkheden geplaatst zien. Door de aard van zijn werk heeft de leerkracht lichamelijke oefening dikwijls een gunstiger positie dan andere leerkrachten, doch dat neemt niet weg dat een voortdurende bezinning op doeleinden, werkmiddelen en werkwijze noodzakelijk is. Het is vanzelfsprekend dat deze plaatsvindt in het team van leerkrachten en gelukkig kan men constateren, dat dit in toenemende mate het geval is. Het individueel n.o. neemt sterk in omvang toe. Daarom zou het wel eens kunnen zijn dat deze noodzaak tot bezinning en tot werken in teamverband op den duur de praktijk van de lichamelijke opvoeding in het algemeen zal gaan beïnvloeden. I.t.o. en i.n.o.m. vereisen namelijk niet zozeer een andere didactiek dan wel een consequenter toepassing van de didactische grondregels!

Bezinning op doel en werkwijze vindt ook plaats ten aanzien van oudere leerlingen. Een voorbeeld hiervan vormen de lessen die – naarmate meer accommodatie daarvoor gereed komt – worden gegeven in het kader van het aanvullend onderwijs.

Wanneer men zijn gedachten laat gaan over de functie van de lichamelijke oefening in het aanvullend onderwijs (zoals dit in het afgelopen jaar geschiedde ten aanzien van de nieuw te bouwen part-time-school in Roermond), dan blijkt al spoedig dat deze de vorm zal moeten krijgen van 'sport-opvoeding' in die zin, dat de weinige ter beschikking staande tijd geheel besteed moet worden aan het wekken van belangstelling voor sportieve recreatie en lichamelijke conditie en dat de stof moet worden aangeboden in vormen die de leerlingen ook in het maatschappelijk leven aantreffen. Deze gedachte past geheel in de ontwikkeling der opvattingen over het leerlingwezen, hetgeen een organische inpassing in principe mogelijk maakt.

Een adequate accommodatie, in bepaalde opzichten afwijkend van de traditionele voorzieningen, zal daartoe eveneens van groot belang zijn. Een duidelijke relatie met algemeen aanvaarde vormen van sportieve vrije-tijdsbesteding, inspraak van de leerlingen bij de programma-opzet en keuze-elementen zullen in toenemende mate het 'gezicht' van de lichamelijke opvoeding, vooral van de oudere jeugd, moeten gaan bepalen. Ook voor het hoger en een deel van het middelbaar beroepsopleidend onderwijs gaan de gedachten reeds in deze richting. Het aanvullend onderwijs is wel een bijzonder duidelijk voorbeeld van de noodzaak om traditionele denkschema's ook ten aanzien van de lichamelijke opvoeding te doorbreken.

14 Inspectie middenstandsonderwijs

MIDDELBAAR DETAILHANDELSONDERWIJS

Ook in 1967 is er bij het detailhandelsonderwijs intensief gewerkt aan leerstofvernieuwing en -verbetering, waarbij het accent viel op de leerstof voor de middelbare afdelingen van de scholen. Het aantal scholen met een middelbare afdeling werd in 1967 gebracht van 7 op 15. Slechts een deel van deze scholen is middels haar directe rechtstreeks vertegenwoordigd in de Contactcommissie middelbaar detailhandelsonderwijs. Dit heeft een communicatieprobleem met de andere scholen tot gevolg. Een aantal vergaderingen van leerkrachten voor verschillende vakken bracht aan het licht, dat de visie over de noodzakelijke inhoud van de vakken nogal uiteenloopt. Dit manifesteert zich het scherpst bij de vakken warenkennis en verkoopbevordering. Van dit laatste vak vormt ook de reclame een onderdeel. In de onder auspiciën van de Contactcommissie middelbaar detailhandelsonderwijs tot stand gekomen lerarencontacten is nuttig werk verricht voor opbouw van leerstof en voorbereiding van het eerste eindexamen, dat in 1968 zal worden gehouden. Er heeft zich een grote behoefte geopenbaard aan onderwijsresearch ten behoeve van de onderwijsvernieuwing en het bijhouden in de leerstof van de ontwikkelingen in de distributie-economie. Directeuren, lid van de contactcommissie en de technische commissie samen, verrichtten veel voorbereidend werk. Inzake het praktijkjaar aan de middelbare detailhandelsscholen en de verhouding tussen praktikant en school, was de gedachtenbepaling aan het eind van het verslagjaar nog niet afgesloten. Ook in 1967 werd aan alle middelbare secties van detailhandelsscholen een aantal experimentele uren toegewezen.

LAGER DETAILHANDELSONDERWIJS

Na de aanvankelijk stormachtige ontwikkeling in het lager detailhandelsonderwijs begint hier meer rust te komen. In het verslagjaar werden twee lagere scholen aan de bestaande toegevoegd.

Het leerplan van de onderscheiden scholen voldoet niet steeds aan de eisen die door het moderne ondernemerschap worden gesteld. De werkgroep lager detailhandelsonderwijs vroeg in verband daarmee aan de staatssecretaris om een contactcommissie, zodat daarin de werkzaamheden voor leerstofwijziging zouden kunnen worden gecoördineerd. Nu in 1967 het Besluit lager middenstandsonderwijs is tot stand gekomen, kan de herziening van leerplannen en leerstof voor de lagere detailhandelsscholen ter hand worden genomen. In het kader van het streven naar combinatie van verschillende schooltypen wordt hier en daar getracht een scholengemeenschap tussen detailhandelsschool en l.e.a.o. tot stand te brengen.

Het aantal leerlingen bij het onderwijs aan detailhandelsscholen dat een klas doubleert, blijkt hoog te zijn. Bij toelating tot de scholen wordt blijkbaar onvoldoende rekening gehouden met de eisen die het onderwijs aan deze scholen stelt. Een onderzoek bij een representatief aantal scholen voor detailhandel toonde aan, dat het percentage leerlingen van het eerste leerjaar dat in de jaren van 1960 tot en met 1967 het eerste leerjaar

doubleerde of de school wegens onvoldoende aanleg moest verlaten, gemiddeld 26 tot 30 bedroeg. De verschillen, die onder dit gemiddelde percentage schuilgaan, variëren van 11% tot 50%. Hieruit blijkt, dat bij de toelating tot dit onderwijs vele scholen voor de detailhandel onvoldoende zorgvuldig te werk gaan. Aan deze gang van zaken zal, nu in het komende jaar de Wet op het voortgezet onderwijs wordt ingevoerd, intensief aandacht moeten worden besteed. Het kan niet in het belang van de leerlingen worden geacht, dat zij worden toegelaten tot een vorm van onderwijs waarvoor zij voldoende aanleg missen.

In het volgende leerjaar blijken over dezelfde jaren de percentages leerlingen die het desbetreffende jaar doubleren of de school verlaten, van school tot school te variëren van 6 tot 47. In het derde leerjaar variëren deze percentages van school tot school van 4 tot 47. Hier blijkt dus wederom een bedenkelijk verschil in selectie van leerlingen te bestaan.

Het percentage afgewezen kandidaten bij het eindexamen na het vierde leerjaar toont aan, dat deze lijn tot het einde doorloopt. Het percentage afgewezenen varieert van 4 tot 34.

Voor het middelbaar detailhandelsonderwijs staan nog niet voldoende gegevens omtrent het doubleren van leerlingen in de onderscheiden leerjaren ter beschikking, om een oordeel te kunnen vormen.

De gegevens die beschikbaar zijn blijken echter aanmerkelijk gunstiger te liggen dan die van de lagere scholen voor de detailhandel.

In de loop van 1967 werd een voorlichtingsdag gehouden voor de in 1968 in te voeren studielessen, terwijl ook enkele voorlichtingsdagen werden gewijd aan het vak verkoopbevordering. Het bedrijfsleven leverde hierbij een zeer te waarderen bijdrage. In het kader van de voorbereiding op de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs werd een begin gemaakt met de voorlichting omtrent deze wet op een aantal dagscholen, voor het bevoegd gezag, de leiding en de leraren.

De wens naar een meer intensief gebruik van audio-visuele hulpmiddelen bij het detailhandelsonderwijs bleef ook in het verslagjaar levendig. De bandrecorder is reeds lang in gebruik. De belangstelling voor de overhead-projector neemt toe, terwijl ook de vraag naar talenpractica dringender wordt. De behoefte aan geprogrammeerde stof voor gebruik bij het talenpracticum kwam daarbij naar voren. De samenstelling daarvan bleef achterwege, mede door het ontbreken van de voor deze materie gespecialiseerde leraren. Een zorg bij dit alles is, te voorkomen dat instrumenten worden aangeschaft zonder dat het onderwijs eraan toe is hiervan een verantwoord gebruik te maken.

MIDDENSTANDS DAG- EN AVONDCURSUSSEN

De ontwikkeling bij het middenstandsavondonderwijs was in 1967 gunstig. De interimregeling subsidiëring middenstandsonderwijs begon onderwijskundige resultaten af te werpen. In enige branches worden plannen ontwikkeld om de leerstof

voor de vakopleiding te herzien. Er begint een verjonging van het lerarenkorps zichtbaar te worden. Men doet pogingen om de examens aan te passen aan de eisen des tijds. Desondanks baart de gang van zaken bij de opleidingen algemene handelskennis zorgen. Bij de aanvang van deze cursussen in september blijkt over het algemeen een zodanig aantal leerlingen voor de cursussen te zijn ingeschreven, dat van een redelijke bezetting kan worden gesproken. Het aantal absenties blijkt echter vrij spoedig daarna een zodanige omvang aan te nemen, dat van een redelijke bezetting van de leerlinggroepen in vele gevallen nauwelijks meer kan worden gesproken.

De na september tot het einde van 1967 geconstateerde absenties bij de opleiding algemene handelskennis varieerde van 0% tot 80% van het aantal ingeschreven leerlingen. Gemiddeld bleek reeds voor het einde van het verslagjaar ruim 22% van de leerlingen het onderwijs niet te volgen. Deze constatering is te meer bedenkelijk, aangezien na 1 januari tot het einde van het schooljaar, naar de ervaring leert, het aantal absenties alleen nog maar toeneemt.

Enige concentratie van het zeer ruime aantal cursussen lijkt gezien deze situatie wenselijk.

De gemiddelde bezetting van leerlinggroepen gedurende het schooljaar is bij de onderscheiden vakopleidingen over het algemeen gunstiger.

Door de over het algemeen sterkere bezetting van de leerlinggroepen aan het begin van het schooljaar bleven de leerlinggroepen een behoorlijke omvang behouden. De absenties tot het einde van het verslagjaar bedroegen hier gemiddeld 16% van het aantal ingeschreven leerlingen.

De totstandkoming in het verslagjaar van een uniform leerplan voor de opleidingen algemene handelskennis onder auspiciën van de drie erkende centrales voor middenstandsonderwijs is een verblijdende gebeurtenis. Eveneens is het bemoedigend dat in de techniek van examineren bij het mondelinge examen algemene handelskennis gunstige wijzigingen begonnen door te breken.

Het grote aantal afgewezenen bij de examens bleef een sombere noot. Bij de vakopleidingen en opleidingen algemene handelskennis moest soms een voortduren van verstarring in de opleidingen worden geconstateerd. Op dit terrein zal nog veel werk voor leerstofvernieuwing moeten worden verzet. Een geïntegreerde opleiding algemene handels- en vakkennis kwam dit jaar tot stand. Bij deze opleiding wordt het schoolse element verlaten en het onderwijs op de voor de leerlingen bekende realiteit van het bedrijf geënt. De belangstelling voor deze vorm van geïntegreerd onderwijs neemt toe. De leerstofontwikkeling maakt het onmogelijk deze omschakeling op korte termijn op grote schaal te realiseren. Begrip voor de betekenis van een gedegen bedrijfs-economische ondergrond voor de toekomstige ondernemer wordt thans in brede kringen aangetroffen.

Onvoldoende doorgedrongen is nog de gedachte dat de eisen voor vakkennis voor het grootste deel op de consumptiemogelijkheden en -bevordering dienen te worden gericht. Applicatiecursussen voor gevestigde ondernemers mochten zich in een steeds grotere belangstelling verheugen. Het aantal van de cursussen en dat van de ondernemers

die voor deze opleiding belangstelling hebben, nam weer toe. In de vakscholen voor bepaalde branches openbaarde zich een drang tot leerplanvernieuwing, die echter nog niet geconcretiseerd kon worden. Niet overal werd voldoende overleg met de inspectie gepleegd. Vermeldenswaard is dat men in kringen van de detailhandelsscholen via een daartoe gevormde commissie pogingen doet om de uitzending van afgestudeerden naar het buitenland te organiseren en enigszins te begeleiden. Voor deze uitzending is de belangstelling groeiende.

In 1967 gingen meer dan 50 gediplomeerden van lagere detailhandelsscholen een praktijktijd doorbrengen in West-Duitsland of Engeland.

15 Inspectie economisch en administratief onderwijs

ALGEMEEN

Een van de belangrijkste problemen voor het economisch en administratief onderwijs is de ontwikkeling van het leerplan. Een oplossing van dit probleem is noodzakelijk, omdat in tegenstelling tot de meeste vormen van onderwijs met beroepsgericht economisch en administratief onderwijs nog geen ervaring is opgedaan.

Het was van belang dat door de mogelijkheden, die de Wet tot het verlenen van grotere vrijheid van inrichting van het onderwijs geeft, geëxperimenteerd kon worden met leerstof zowel voor de algemene als voor de beroepsgerichte vakken. Dit was ook daarom nuttig, omdat de door de inspecteur-generaal voor het onderwijs ingestelde werkgroepen, die voorstellen hebben gedaan voor de algemene maatregelen van bestuur, die ingevolge de Wet op het voortgezet onderwijs vereist zijn, de kwestie van het verplicht stellen van de leerstof hebben besproken. Immers in artikel 23, 2de lid onder d, van genoemde wet wordt aangegeven dat voorzover nodig de leerstof kan worden omschreven. Hierbij heeft als uitgangspunt voor de besprekingen de leerstof van de experimenterende scholen gediend.

De werkgroepen m.e.a.o. en h.e.a.o. hebben ten aanzien van de leerstof in hun adviezen bepaalde suggesties gedaan; de werkgroep l.e.a.o. meende hiertoe nu nog geen voorstel te moeten doen vanwege de onduidelijkheid over de vakken kantoor- en winkelpraktijk.

In zover er voorstellen gedaan zijn voor de vaststelling van de leerstof, zijn deze tevens bedoeld als richtlijnen voor de samenstelling van het leerplan van de scholen met ingang van 1 augustus 1968.

Daardoor meent men de uniformiteit en de duidelijkheid van presentatie van het schooltype te bevorderen. Uitdrukkelijk is hierbij uitgegaan van de verantwoordelijkheid en vrijheid van het bevoegd gezag, zoals die zijn neergelegd in de Wet op het voortgezet onderwijs. De besprekingen van de werkgroepen en de adviezen zijn van grote betekenis voor de verdere ontwikkeling van het leerplan.

HET LEERPLAN VAN HET L.E.A.O.

In de Koninklijke besluiten waarbij scholen werden aangewezen voor het experiment l.e.a.o., werden geen bepalingen ten aanzien van het leerplan opgenomen. Volgens deze besluiten moeten het leerplan en het lesrooster aan de goedkeuring van de inspectie worden onderworpen. Dit heeft ertoe geleid, dat de drie pedagogische centra met steun van de vakcommissies een leerplan voor de verschillende vakken hebben ontworpen. Dit leerplan is door de scholen aanvaard en gedurende het experiment gevolgd.

Regelmatig werden in docentenbijeenkomsten het leerplan en zijn onderdelen per vak aan de orde gesteld. Eind 1967 was men zover, dat een ontwerp-leerplan was gereed gekomen, dat door de scholen per 1 augustus 1968 kan worden aanvaard of als basis kan dienen voor een eigen leerplan. Dit leerplan omvat de vakken Nederlands, moderne talen, rekenen, sociale vakken, biologie en gezondheidsleer, handelsrekenen,

boekhouden, handelskennis, rechts- en wetskennis, kantoorpraktijk, winkelpraktijk, huishoudkunde, naaldvakken en studielessen.

Voor de sociale vakken zijn verschillende uitwerkingen gegeven in verband met de levensbeschouwelijke richting van het onderwijs.

Voor kantoorpraktijk en handelsvakken zijn twee uitwerkingen gegeven, omdat de deskundigen verschillende inzichten hadden in de didactiek van deze vakken.

Het feit dat een aantal onderdelen van het leerplan nog in discussie is, getuigt van een juiste instelling van de docenten en zal de gewenste dynamiek binnen het onderwijs ten goede komen.

De contactcommissie voor het l.e.a.o. heeft ingevolge haar opdracht in haar vergaderingen ook veel aandacht besteed aan het leerplan, teneinde de uniformiteit van de leerplannen te bevorderen.

In deze officiële begeleidingscommissie zijn de experimenterende scholen, de pedagogische centra, de inspectie en de A.N.O.F. vertegenwoordigd.

HET LEERPLAN VOOR HET M.E.A.O.

De experimenterende scholen volgden tot 1 augustus 1967 allen het voorlopig leerplan van de drie pedagogische centra. Dit leerplan was nog gebaseerd op een inrichting van het m.e.a.o. in een comptabele en een taalkundige richting. Het advies van de werkgroep m.e.a.o. stelde echter een driejarige cursusduur voor met een gemeenschappelijk eerste leerjaar en daarna de mogelijkheid tot differentiatie in vijf richtingen, te weten: de administratieve, de commerciële, de secretariële, de bestuurlijke en de vrije richting.

Daardoor zou een groot aantal keuzemogelijkheden voor leerlingen aanwezig zijn. De experimenterende scholen waren na kennisneming van het advies van de werkgroep zozeer overtuigd van de onderwijskundige voordelen van de nieuwe opzet, dat alle besturen aan de staatssecretaris toestemming vroegen om hun leerplan te mogen inrichten volgens de voorstellen van de werkgroep. Op dit verzoek werd gunstig beschikt, zodat per 1 augustus 1967 alle scholen voor het eerste en tweede leerjaar konden werken volgens een nieuw leerplan. Dit stelde zowel de pedagogische centra als begeleidingsinstanties en de directeurs en docenten van de scholen voor de zware opgave het leerplan om te werken.

Richtlijnen hiervoor vond men in de leerstofomschrijving van de werkgroep m.e.a.o. De vakcommissie van de centra en de contactcommissie m.e.a.o. hebben zich intensief met dit nieuwe leerplan beziggehouden. Het is te verwachten, dat de definitieve vorm eerst in het schooljaar 1968-1969 gereed zal komen. De omstandigheid dat nieuwe vakken als commerciële economie en praktische beroepsvorming in het leerplan moesten worden opgenomen vraagt veel tijd van voorbereiding.

HET LEERPLAN VOOR HET H.E.A.O.

De per 1 september 1967 geopende scholen voor h.e.a.o. zijn nog zo kort met het experiment bezig, dat van een vastomlijnd leerplan nog niet kan worden gesproken.

Wel wordt de leerstofomschrijving, die de werkgroep h.e.a.o. heeft samengesteld, als leidraad gebruikt bij het onderwijs. Bovendien hebben verschillende besturen bij de aanvraag van een school voor h.e.a.o. een uitvoerig leerplan ingediend, dat als discussiestuk dienst kan doen.

Inmiddels is de contactcommissie voor het h.e.a.o. als begeleidingscommissie geïnstalleerd. Deze zal zich ingevolge haar opdracht ook bezighouden met het leerplan. Het Nederlands wetenschappelijk instituut voor Toerisme te Breda, een tweejarige dagschool voor hoger beroepsonderwijs, is in september 1966 met het onderwijs aangevangen. Het programma heeft nog een sterk experimenteel karakter. Het zal ongetwijfeld nog wel enige jaren duren alvorens de uiteindelijke vorm van onderwijs is bereikt. In 1968 zullen evenwel de eerste eindexamens van deze school worden afgenomen.

WERKZAAMHEDEN VAN DE PEDAGOGISCHE CENTRA

De bemoeienis van de pedagogische centra met het economisch en administratief onderwijs beperkt zich tot het l.e.a.o. en m.e.a.o.

Ook dit jaar werkten de centra onderling zeer nauw samen en waren er periodiek besprekingen met de inspectie om daarmee tot een goede samenwerking te komen in het belang van de ontwikkeling van dit onderwijs. De activiteiten van de centra voor de samenstelling van het leerplan werden reeds eerder vermeld. Voor de bijzondere begeleiding waren onder hun supervisie twee commissies werkzaam:

- a De coördinatiecommissie n.o.-v.g.l.o.-l.e.a.o., waarin vertegenwoordigd zijn: de commissie-Ten Have, de pedagogische centra en de A.N.O.F.;
- b De coördinatiecommissie m.e.a.o., waarin vertegenwoordigd zijn de experimenterschoolen, de pedagogische centra en het m.u.l.o.-verband.

Deze commissies hebben tot taak het werk van de vakcommissies te coördineren en voorstellen te doen aan de directies van de centra voor de ontwikkeling van het onderwijs, waaronder de samenstelling van het leerplan.

Door de vele taken waarvoor de centra zich bij tal van vormen van onderwijs geplaatst zien, kan de begeleiding alleen maar centraal geschieden. Het bezoeken van scholen is daardoor onvoldoende mogelijk, hetgeen een bezwaar is omdat men dan niet voldoende de moeilijkheden in de school ziet.

Nu per 1 augustus 1967 vier middelbare handelsdagscholen aangewezen zijn voor het experiment m.e.a.o., zal het nodig zijn te overwegen op welke wijze de centra contact zullen kunnen krijgen met deze scholen. Voor de hand ligt dat de middelbare handelsdagscholen vertegenwoordigd zullen zijn in de coördinatiecommissie en de vakcommissies. Daardoor kan men de deskundigen bijeenbrengen en dit zal in het belang zijn van een goede ontwikkeling van het m.e.a.o.

De centra hebben zich beijverd cursussen te organiseren voor de vakken kantoor- en winkelpraktijk bij het l.e.a.o. en hebben de voorbereiding ter hand genomen van

applicatiecursussen voor het m.e.a.o. voor de onderwerpen: commerciële economie, automatische informatieverwerking en organisatieler. Hopelijk kunnen deze laatste cursussen begin 1968 starten.

HET EERSTE EINDEXAMEN M.E.A.O.

In dit jaar werd het eerste eindexamen m.e.a.o. afgenomen. De voorbereiding van dit examen voor de eerste vijf experimenteerscholen heeft de contactcommissie m.e.a.o. veel zorgen gegeven. Er moesten immers een examenreglement en een examenprogramma op korte termijn worden ontworpen. Ofschoon het eindexamenreglement h.a.v.o. als voorbeeld heeft gediend is dit toch niet geheel gevolgd.

Bij het samenstellen van de opgaven voor het schriftelijk examen zijn behalve de leraren ook deskundigen uit het bedrijfsleven werkzaam geweest. Daardoor wilde men bereiken dat dit beroepsgericht onderwijs voldoende 'inspraak' van het bedrijfsleven kreeg. De geëmitteerden waren op een enkele uitzondering na afkomstig uit het bedrijfsleven of de overheidsadministratie.

Per school waren drie geëmitteerden werkzaam, een deskundige op het gebied van de talen, een op het gebied van de handelsvakken en een voor economische aardrijkskunde en algemene economie.

Dit systeem hield in, dat niet bij elk examen een geëmitteerde aanwezig was omdat er aan vijf tafels examens werden afgenomen.

Aan twee tafels moest de school zelf voor een deskundige bijzitter zorgen, hetgeen wel eens moeilijkheden gaf.

Ofschoon men aanvankelijk op de scholen ernstig bezwaar had tegen dit systeem, heerste na afloop toch de mening, dat de geëmitteerden een goede indruk van het gehele examen hadden. Een voordeel is geweest, dat bij een gering aantal geëmitteerden het mondeling examen korte tijd in beslag nam.

In het algemeen is zowel door geëmitteerden als door anderen, die buiten het m.e.a.o. werkzaam zijn, gunstig geoordeeld over het niveau van de opgaven voor het schriftelijk examen. De kritische opmerkingen van de geëmitteerden bevatten bovendien waardevolle aanwijzingen voor een volgend examen. Het examenreglement is op zijn bruikbaarheid getoetst en er zijn geen voorstellen tot wijziging op korte termijn te verwachten.

Toch lijkt het zeer wenselijk de gehele ontwikkeling van het examen m.e.a.o. te conformeren aan nieuwe regelingen voor schoolexamens die nu in discussie zijn. Er liggen op dit terrein tal van gemeenschappelijke problemen, die om een oplossing vragen.

Het resultaat van het examen m.e.a.o. 1967 blijkt uit het hierna volgend overzicht: (Zie het Overzicht op pag. 244, boven).

Aan de comptabele afdelingen bedroeg het totale aantal geslaagden 93% der kandidaten, aan de taalkundige afdelingen 96%.

school	kandidaten	geslaagden	% geslaagden
Breda	32	32	100 %
Holten	18	17	94 %
Oosterbeek	37	33	89 %
Rotterdam	26	26	100 %
Tilburg	92	86 ¹	93 %
Totaal	205	194	95 %

¹ waarvan 1 na herexamen.

16 Inspectie sociaal-pedagogisch onderwijs

In het verslagjaar heeft het sociaal-pedagogisch onderwijs zich gestadig verder ontwikkeld. Afgezien van de kwantitatieve groei van deze onderwijssector kunnen de tot stand gekomen ontwikkelingen het best worden afgemeten aan de resultaten van het overleg in vele commissies, werk- en studiegroepen, die op initiatief van de inspectie tot stand kwamen of waarvan de inspectie op een of andere wijze deel uitmaakte.

In het jaar 1967 werden vele initiatieven ontwikkeld voor de oprichting van nieuwe opleidingsvormen dan wel voor uitbreiding van reeds bestaande opleidingen. In dit verband moge onder meer worden vermeld de oprichting van de Academie voor school- en beroepskeuzewerk, die naar het zich laat aanzien in 1968 binnen subsidieverband zal worden gebracht.

DE SOCIALE ACADEMIES

Voor wat betreft de dagopleidingen kan wederom een verheugende verbetering van het toelatingsniveau worden geconstateerd. Aangezien tot dusver voor de beoordeling van de toelatingskandidaten niet geheel bevredigende criteria konden worden gevonden, werd op initiatief van de inspectie in het kader van de Vereniging van directies van sociale academies een commissie geformeerd, met de taak aan de hand van de ter beschikking staande toelatingsexamenresultaten valide criteria voor de beoordeling te ontwikkelen.

In 1967 werd, na een daartoe strekkend initiatief van de Landelijke Bestuursraad voor Kath. Sociaal-Pedagogische Opleidingen, het Landelijk Sociaal-Charitatief Centrum en de Katholieke Nationale Stichting voor Bijzonder Gezins- en Jeugdwerk, aan een drietal sociale academies een begin gemaakt met een bijscholingscursus ten behoeve van afgestudeerde maatschappelijk werkers. Het is te verwachten, dat in de toekomst op ruimere schaal bijscholingsprogramma's zullen moeten worden georganiseerd.

In het kader van het door de sociale academies verzorgde onderwijs verdienen de vraagstukken rondom het instituut van de supervisie afzonderlijke vermelding. Reeds in het jaarverslag 1966 werd hiervan melding gemaakt. In 1967 werden door de afzonderlijke sociale academies, na een daartoe strekkend verzoek van de inspectie, gespreksnota's samengesteld, waarin aandacht werd besteed aan het onderscheid tussen supervisie en werkbegeleiding, alsmede aan de plaats en de betekenis van elk van deze vormen van individuele begeleiding in de onderscheiden opleidingsprogramma's. In 1968 zullen deze gespreksnota's worden bestudeerd aangaande hun betekenis voor het beleid met betrekking tot de aanstelling van supervisors.

Een ander probleem betreft het steeds nijpender tekort aan geschikte stageplaatsen ten behoeve van de studierichtingen maatschappelijk werk. Teneinde een zo optimaal mogelijke verdeling van de geschikte stageplaatsen onder de academies te bevorderen, wordt in de Commissie overleg opleiding praktijk, waarvan ook de inspecteur van het sociaal-pedagogisch onderwijs deel uitmaakt, nagegaan in hoeverre een pooling van stageplaatsen zou kunnen bijdragen tot de oplossing van het bovenvermelde tekort en op welke wijze een zodanige pooling zou moeten worden georganiseerd. De

commissie hoopt te kunnen aansluiten bij de resultaten van het overleg in de reeds opgerichte Commissie stage-instellingen.

In het kader van de door de Vereniging van directies van sociale academies ingestelde Beleidscommissie inrichtingswerk werd in het verslagjaar nader overleg gevoerd met betrekking tot de verdere uitbouw van de studierichting inrichtingswerk. Aan het overleg in deze commissie heeft ook de inspecteur van het sociaal-pedagogisch onderwijs deelgenomen.

Inmiddels is een begin gemaakt met de voorbereiding van een studierichting inrichtingswerk binnen de dagopleiding.

Het bestuur van de sociale academie 'De Nijenburgh' te Baarn heeft goedkeuring gevraagd om de academie op zo kort mogelijke termijn te doen verhuizen naar de gemeente Utrecht.

DE VOORTGEZETTE OPLEIDINGEN

In het jaarverslag 1966 is reeds melding gemaakt van het feit, dat een werkgroep werd geformeerd, welke zich onder het voorzitterschap van de inspecteur van het s.p.o. bezighoudt met de voorbereiding van een advies betreffende een herziene regeling van het onderwijs aan de voortgezette opleidingen. In het voortgezette overleg werd overeenstemming bereikt ten aanzien van nieuw te creëren normen ter bepaling van de toegestane stafcapaciteit. Aan de inmiddels tot stand gekomen regeling betreffende de aanstelling van buitensupervisors werd met ingang van 1 maart 1967 een begin van uitvoering gegeven. Momenteel is een onderzoek gaande naar de mogelijkheid van een vergelijkend onderzoek van de door de voortgezette opleidingen ontworpen studieprogramma's met het oog op de vaststelling van gemeenschappelijke basistabellen.

Met betrekking tot de opzet van de voortgezette opleiding methodiek opbouwwerk, te verbinden aan de voortgezette opleiding te Nijmegen, werd intensief overleg gevoerd met de staf van de sociale academie te Rotterdam. Het gezamenlijk overleg heeft geleid tot een vrijwel uniforme structuur van de Nijmeegse opleiding en de reeds enige jaren bestaande kadercursussen opbouwwerk van laatstgenoemde academie. Met het oog op de verdere uitbouw van de opleidingen ten behoeve van het opbouwwerk moet dit van betekenis worden geacht.

Beide bovengenoemde opleidingen zullen twee jaren duren. Aan de supervisie zal bijzondere aandacht worden gegeven.

In aansluiting op een door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn genomen initiatief werd in dit verslagjaar een programma opgezet ten behoeve van afgestudeerden van de voortgezette opleidingen, docenten van opleidingsinstituten en anderen met het oog op de training in de methodiek van de gezinsbenadering. Het trainingsprogramma, dat gerealiseerd werd in de periode van medio augustus tot begin november, bevatte de volgende elementen: theoretisch onderricht, literatuurstudie, bespreking van gevallen

en de presentatie van gezinsbehandeling. Verwacht mag worden, dat de ervaringen van de werkgroep, welke het trainingsprogramma heeft gevolgd, van grote betekenis zullen zijn voor de inhoud van de methodiekvakken aan de sociale academies en de voortgezette opleidingen.

Evenals bij de sociale academies het geval is, vraagt bij de voortgezette opleidingen de verhouding tot het wetenschappelijk onderwijs een duidelijke regeling.

DE JEUGDLEIDERSOPLEIDINGEN

De werkgroep S.P.O.-III (voorbereiding inwerkingtreding w.v.o.) heeft in het verslagjaar haar werkzaamheden voorlopig afgerond met het samenstellen van een concept-eindverslag. In dit verslag is bij de formulering van de eisen, waaraan de opleidingen voor leiders en leidsters op het terrein van de jeugdvorming en de volksontwikkeling na de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs zullen moeten voldoen, uitgegaan van een in gezamenlijk overleg tussen de opleidingen en vertegenwoordigers van een aantal werkterreinen geconcipeerd beroepsbeeld.

Onder leiding van de inspecteur van het sociaal-pedagogisch onderwijs zijn in een commissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de jeugdleidersopleidingen, de met de stafbezetting samenhangende problemen bestudeerd. De uiteindelijke bedoeling is nieuwe normen ter bepaling van de stafbezetting te formuleren. De werkzaamheden van de commissie konden in het verslagjaar nog niet worden afgesloten.

Door bemiddeling van de inspecteur van het sociaal-pedagogisch onderwijs ontvingen de directies van de jeugdleidersopleidingen een uitnodiging tot deelneming aan het overleg binnen de Beleidscommissie inrichtingswerk van de Vereniging van directies van sociale academies.

DE HOGERE SCHOLEN VOOR VERPLEGENDEN

De onder leiding van de inspecteur van het sociaal-pedagogisch onderwijs staande werkgroep ter voorbereiding van de hogere scholen voor verplegenden op de inwerkingtreding van de Wet op het voortgezet onderwijs kwam in 1967 veelvuldig bijeen.

Als onmiddellijk gevolg van het overleg werd grotere uniformiteit verkregen ten aanzien van de structuur der beide bestaande opleidingen. Bovendien werd overeenstemming verkregen met betrekking tot de inhoud van een voor beide opleidingen geldend indexamenreglement.

DE OPLEIDINGEN HOGERE EN MIDDELBARE SOCIALE ARBEID

Na uitvoerig overleg met de inspectie hebben de besturen van de opleidingen een wijziging in het leerplan voorgesteld, waarop de goedkeuring van het ministerie is verkregen. Bedoelde wijziging, waarbij onder meer een ruimere plaats aan de praktijkbegeleiding werd ingeruimd, zal vermoedelijk consequenties hebben voor de opzet van de opleiding hogere sociale arbeid. Tussen deze opleidingen en de sociale academies werd in het

verslagjaar onder leiding van de inspecteur regelmatig overleg gevoerd over de mogelijkheid van samenwerking tussen beide opleidingsvormen. Reeds konden verschillende afspraken worden gemaakt met betrekking tot het toelatingsniveau, de wijze waarop door beide opleidingen propaganda zal worden gevoerd en de beoordeling van overstapmogelijkheden van cursisten van elk van beide opleidingen naar de andere opleiding. Het overleg vindt voortgang.

DE OPLEIDING BEZIGHEIDSTHERAPIE

De reeds in het jaarverslag 1966 vermelde onder leiding van de inspecteur staande besprekingen tussen de beide scholen voor de opleiding bezigheidstherapie werden in 1967 voortgezet. Met het overleg betreffende de verdeling van de leerstof over de onderscheidene vakkengroepen en de verdeling van de lessen over de in de lessentabel opgenomen vakken en vakkengroepen zijn vorderingen gemaakt. Gebleken is, dat grotere uniformiteit tot stand zal moeten worden gebracht in de nomenclatuur van de functies, waarvoor wordt opgeleid.

DE CURSUS MAATSCHAPPELIJK WERK

Tussen de sociale academies en de opleiding maatschappelijk werk te Vught werd in het kader van de Landelijke bestuursraad van katholieke sociaal-pedagogische opleidingen geëntameerde besprekingen, waaraan ook de inspectie deelnam, overeenstemming bereikt over de 'insteek' van abiturienten van de basisopleiding voor maatschappelijk werk te Vught in het derde jaar van de urgentieopleiding.

DE BIBLIOTHEEK- EN DOCUMENTATIESCHOOL

De inspectie heeft overleg geopend met de directie van de Bibliotheek- en documentatieschool om te komen tot de vaststelling van aan de doelstelling van de school en aan de aard van het door dit instituut verzorgde onderwijs aangepaste voorschriften, ter bepaling van de toegestane stafcapaciteit. In dit overleg werd tevens de structuur van de lessentabel aan de orde gesteld. Met het oog op de oprichting van een tweede bibliotheekschool is het wenselijk, dat de thans van kracht zijnde lessentabel een zodanige flexibiliteit krijgt, dat zij tevens als basis kan dienen voor laatstbedoelde school. Ook de opzet van de tweede cyclus zal te zijner tijd onderwerp van overleg moeten zijn. Het ligt in de bedoeling om, na totstandkoming van de tweede en volgende bibliotheekscholen, de tweede cyclus alsmede eventuele specialisaties bij de Amsterdamse school te concentreren.

DE SCHOOL VOOR DE JOURNALISTIEK

De inspectie heeft met de staf en de directie van deze school de aanpassing van de thans ter bepaling van de stafcapaciteit vigerende normen nader bestudeerd. Het ter zake plaatsvindende overleg is nog niet afgesloten. Tevens werd een punt van bespreking

het feit, dat het gebouw van de school in verband met de groei van het leerlingenaantal binnen afzienbare tijd te klein zal worden.

DE ACADEMIE VOOR EXPRESSIE DOOR WOORD EN GEBAAR

Ook voor deze academie geldt dat de bestaande huisvesting te weinig mogelijkheden biedt voor verdere ontplooiing van de opleiding. Er bestaat een prettig contact van de academie met die schoolsoorten, waarvoor abiturienten der academie, na hun studie voltooid te hebben, onderwijsbevoegdheid hebben verkregen.

DE ACADEMIE VOOR SCHOOL- EN BEROEPSKEUZE

Deze academie is in september van het verslagjaar met een eerste studiejaar gestart. De duur van de opleiding werd voorlopig vastgesteld op drie jaar en vier maanden.

DE OPLEIDING MAATSCHAPPELIJKE GEZONDHEIDSZORG

De reeds in het verslagjaar 1966 vermelde pogingen tot concentratie van de (herziene) wijkopleidingen worden in 1967 afgerond. In het kader van deze concentratiepogingen werd besloten de wijkopleidingen te Tilburg en Rotterdam onder te brengen bij resp. de Kath. Sociale Academie 'Markendaal' te Breda en de Haagse Sociale Academie te 's-Gravenhage.

Op initiatief van de inspectie hebben de sociale academies waaraan een wijkopleiding is verbonden, een plan ontwikkeld inzake de voorbereiding van de methodiekdocenten en de praktijkleid(st)ers op hun toekomstige taak in het kader van de wijkopleiding-nieuwe stijl.

DE SCHOLEN VOOR DE OPLEIDING VAN GEZINSVERZORGSTERS

In het verslagjaar 1966 werd reeds gemeld dat de belangstelling voor deze scholen toeneemt. Hoe zeer dit feit ook voldoening moge geven, het geeft tevens aanleiding tot bezorgdheid.

Voor het schooljaar 1966-1967 werd nagegaan hoeveel leerlingen zich hebben aangemeld en door het schoolbestuur toelaatbaar werden geacht, doch wegens plaatsgebrek het onderwijs aan de scholen niet konden volgen.

(Ter vergelijking zijn de cijfers over het jaar 1966 ernaast geplaatst).

aanmeldingen	1967	1966
Totaal	1758	1508
Toegelaten	1351	1276
Niet geplaatst	407 = $\pm 23\%$ van de aanmeldingen of $\pm 30\%$ van de toegelaten leerlingen	232 = $\pm 15\%$ van de aanmeldingen of $\pm 19\%$ van de toegelaten leerlingen

Uit deze cijfers blijkt, dat de opnamecapaciteit enigszins is vergroot, doch eveneens dat het aantal leerlingen dat wegens plaatsgebrek niet kon worden toegelaten sterk is gestegen. Gezien het bovenstaande zal het noodzakelijk zijn de huisvesting van de scholen op korte termijn te verbeteren en uit te breiden. Daardoor zal het mogelijk kunnen zijn het grote tekort aan arbeidskrachten (ongeveer 25% van alle gerechtsvaardigde verzoeken om gezinsverzorging moest wegens het ontbreken van beschikbaar personeel worden afgewezen) bij het uitvoerend werk van de gezinsverzorging enigermate op te vangen. Er zijn reeds enige maatregelen getroffen. Zo is in Helmond een nieuwe school in aanbouw en in Leeuwarden en Groningen zijn de voorbereidingen voor de nieuwbouw in een ver gevorderd stadium, zodat ook deze spoedig kan worden gerealiseerd.

Van de leerlingen, die in 1967 de opleiding voor gezinsverzorgster volgden, was 66% afkomstig uit het nijverheidsonderwijs voor meisjes; 19% had gewoon lager onderwijs genoten (met een ruime ervaring als gezinshelpster); 9% m.u.l.o. en 5% een andere opleiding.

In het verslagjaar bezochten resp. 670 en 681 leerlingen de cursussen, aangevangen in januari 1967 en in augustus 1967.

In de (grote) stage waren 592 leerlingen van de cursus februari 1966, 617 leerlingen van de cursus augustus 1966 en 633 leerlingen van de cursus februari 1967.

In de maanden februari en juni woonde de inspectrice een representatief gedeelte van examens bij. Geconstateerd werd dat zich in het algemeen geen in het oog lopende verschillen tussen de scholen voordeden, zowel voor wat betreft de organisatie van het examen als het niveau van de opleiding.

Ook dit jaar werd aan de scholen te Nijmegen en Sittard de mogelijkheid geopend een opleiding te volgen gericht op het werk in de maatschappelijk zwakke gezinnen. Deze opleiding werd gevolgd door 32 leerlingen. Het bestuur van de Algemene school tot Opleiding voor Gezinsverzorgsters te Rotterdam heeft voorbereidingen getroffen om in het komende jaar aan de school wederom met die cursus aan te vangen.

De inspectrice van het sociaal-pedagogisch onderwijs nam als lid deel aan de bespreking van de ambtelijke werkgroep, ingesteld om de mogelijkheden te onderzoeken voor het instellen van een leerlingstelsel gezinshelpster. Bij realisatie van deze gezinshelpstersopleiding zal de aansluiting met en de doorstroming naar de gezinsverzorgstersopleiding sterk worden bevorderd.

Het vraagstuk van de leiding in de gezinszorg en de hieraan te stellen eisen werd in een commissie van de Centrale Raad voor Gezinsverzorging uitvoerig behandeld.

De inspectrice was bij deze besprekingen aanwezig.

In het verslagjaar kwam de commissie met het eindrapport gereed hetwelk aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen werd aangeboden.

In het verslagjaar heeft de inspectie deelgenomen aan de eerste oriënterende contacten met de centrale instituten voor de opleiding van sportleiders. Deze instituten zullen per 1 januari 1968 onder het sociaal-pedagogisch onderwijs worden gebracht.

Op verzoek van de Commissie overleg onderwijs volksgezondheid hebben de hoofdinspectie volksgezondheid en de inspectie sociaal-pedagogisch onderwijs een leidraad samengesteld voor de samenwerking tussen beide inspecties in verband met het gestelde in art. 118 van de Wet op het voortgezet onderwijs. Bedoelde leidraad voorziet onder meer in een regelmatig overleg tussen de genoemde inspecties.

Namens het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen nam de inspecteur zitting in de Commissie overleg opleiding praktijk, welke commissie in het leven werd geroepen op initiatief van de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn. De minister van onderwijs en wetenschappen heeft de inspecteur aangewezen als lid van de eveneens onder de auspiciën van de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn staande Commissie methoden, technieken en opleidingen.

17 Inspectie kunst- en kunstnijverheidsonderwijs

Aan dertien (gesubsidieerde) opleidingen kan onderwijs in beeldende kunsten worden gevolgd. Deze opleidingen zijn gevestigd te Amsterdam, Arnhem, Breda, Eindhoven, Enschede, 's-Gravenhage, Groningen, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Maastricht, Rotterdam, Tilburg en Utrecht.

In Leeuwarden is deze opleiding beperkt tot een avondopleiding. In verband met dit grote aantal opleidingen is het streven erop gericht te komen tot onderlinge afbakening van taken, mede te realiseren door differentiatie binnen de afdelingen.

Bij Koninklijk besluit van 12 oktober 1967, Stb. nr. 523, werd de akte n^o ht ingesteld, welke bevoegdheid verleent tot het geven van onderwijs aan scholen voor lager en uitgebreid lager nijverheidsonderwijs in algemene handvaardigheid en tekenen; voorts werd een applicatiecursus algemene handvaardigheid ingevoerd. De algemene handvaardigheid heeft op deze wijze na vele jaren de erkenning als volwaardig vak gekregen. De combinatie tekenen-handvaardigheid, waarvoor opgeleid wordt aan de gesubsidieerde opleidingen voor teken- en handvaardigheidsleraren, is in overeenstemming met de uitgangspunten, vermeld in het interimrapport van de Commissie opleiding leraren.

In talrijke bijeenkomsten werd de problematiek rond de vakken tekenen-handvaardigheid-handwerken besproken, teneinde tot betere opleidingsmogelijkheden te komen en de positie van deze vakken te verduidelijken. Met de vakorganisaties, met name de Nederlandse Vereniging voor Tekenonderwijs, de Algemene en de rooms-katholieke m.o.-Werkgroep Handenarbeid en de Algemene Vereniging van Docenten in de Naaldvakken werd direct of indirect veelvuldig contact onderhouden.

Voorts kan worden vermeld, dat door de Vereniging van middelbare kunst- en kunstnijverheidsscholen en het Centraal Beraad voor de Beeldende Vorming goede voorstellen tot stand kwamen over de opleiding aan de vakinstellingen van hen, die de leiding zullen geven bij het 'beeldend bezig zijn' in het kader van de buitenschoolse vorming, zulks in overeenstemming met het vermeldde in de rijksbegroting voor het dienstjaar 1968 van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk: 'Binnen het kunstvakonderwijs dat, voorzover vallend onder de werking van de Wet op het voortgezet onderwijs, per 1 januari 1968 naar het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen zal overgaan, zal de kaderopleiding op het gebied van de kunstzinnige vorming veel aandacht blijven vergen'.

Tenslotte kwam in de huisvesting enige verbetering: de restauratie van de Rotterdamse academie kwam grotendeels gereed, de academie te 's-Hertogenbosch kreeg de beschikking over twee nieuwe vaklokalen, terwijl het bestuur van de academie te Maastricht toestemming verkreeg de uitvoering van de nieuwbouw te doen aanvangen. In de zorgelijke toestand van de huisvesting der opleidingen te Breda, 's-Gravenhage, Groningen en Leeuwarden kwam echter weinig of geen verbetering.

Voor de Nederlandse Filmacademie te Amsterdam zijn de perspectieven iets hoopvoller geworden in vergelijking met het jaar 1966. Toen deze academie uit het pand

aan de Oude Hoogstraat 24 moest verdwijnen, deed zich de gelukkige omstandigheid voor, dat het pand Nieuwe Zijds Voorburgwal 345 aan het einde van het jaar als tijdelijke huisvesting kon worden betrokken. Daar deze noodhuisvesting een aanzienlijke verbetering betekent, kan het nieuwe leerplan nu onverkort worden uitgevoerd. Gedurende het jaar 1967 heeft de filmopleiding wel zeer geleden onder de steeds slechter wordende situatie. Het is te wensen, dat de toestemming tot de verbouwing van het voormalige schoolgebouw van de kweekschool voor scheepswerktuigkundigen aan de Overtoom in 1968 zal worden verleend, zodat na gereedkoming daarvan de film-academie eindelijk haar definitieve huisvesting zal kunnen betrekken.

In de plaats van de negen opleidingen voor voortgezet bouwkunstonderricht en de twee opleidingen voor hoger bouwkunstonderricht traden zes zesjarige academies van bouwkunst (Amsterdam, Arnhem, Groningen, Maastricht, Rotterdam en Tilburg; de opleiding te Maastricht voorlopig nog bij wijze van proef). Deze reorganisatie is aangevangen in 1964, zodat successievelijk de v.b.o.- en h.b.o.-opleidingen zullen verdwijnen.

De Centrale Raad van de academies van bouwkunst in Nederland, het daaruit gevormde dagelijks bestuur en de Commissie coördinatie technisch onderwijs staan borg voor een zeer nauwe samenwerking tussen de zes instituten. Naar nauwere contacten met de instituten die de vooropleiding verzorgen (de hogere technische scholen) en die, welke eveneens architectenopleidingen verzorgen (technische hogescholen) wordt gestreefd.

De huisvesting vormt een voortdurende zorg. Alleen de academie te Amsterdam heeft de beschikking over een adequaat gebouw; de academie te Arnhem heeft toestemming gekregen om twee villa's aan te kopen, welke in de aanvang van het jaar 1968 na enige restauratie zullen worden betrokken. In de huisvestingssituatie van de overige academies is nog geen verandering gekomen.

Ten opzichte van de cursus voor kerkelijke architectuur te 's-Hertogenbosch moet evenals vorig jaar worden opgemerkt, dat het de vraag is of de huidige organisatie en inrichting wel de meest juiste zijn. Mogelijk zal in 1968 een wijzigingsvoorstel tot stand komen.

18 Inspectie leerlingwezen in de metaalindustrie

Het totale aantal leerlingen met leerovereenkomst geeft in het verslagjaar een daling te zien ten opzichte van het totale aantal in 1966.

Deze daling is een gevolg van structurele veranderingen in bepaalde bedrijfstakken en van de zich bij bepaalde bedrijfstakken voordoende werkloosheid, hetgeen zich vooral manifesteerde in de bouwnijverheid, de textielnijverheid en de confectie- en schoenindustrie. De teruggang in het aantal leerlingen was opmerkelijk in de noord-oostelijke provincies, in Noord-Brabant en in Limburg. Vooral de mijnsluitingen in laatstgenoemde provincie deden zich sterk gevoelen.

De metaalambachtsbedrijven konden voldoende jeugdige werknemers werven doordat deze hier en daar door de metaalindustrie waren afgestoten. Hierdoor vertoonde het aantal leerlingen van bijvoorbeeld Smecoma (Stichting vakopleiding voor smeden, constructie- en machinereparatiebedrijven) een lichte stijging. Bepaalde opleidingen zoals die voor mijntechnisch-vakman, boven- en ondergrondsminjonderhoudsmonteur (Bemetel) verloren hun betekenis.

Als geheel vertoonde de metaalsector weinig werkloosheid onder de leerlingen met leerovereenkomst. In de Gawalo-sector heerste vrijwel geen werkloosheid.

Bij de maatkleermakers en schoenherstellers bestond behoefte aan leerlingen. Beide landelijke organen zagen het aantal leerlingen teruglopen tot zeer kleine aantallen. Deze terugslag werd enerzijds veroorzaakt door gedeeltelijke opheffing van vooropleidingen op de lagere technische school, waardoor de toevloed van leerlingen, die dit vak hadden gekozen, geringer werd en anderzijds, doordat de voorkeur van de leerlingen naar andere, meestal meer technische, beroepen uitgaat. Er dreigt aldus een tekort te ontstaan bij deze toch onmisbaar blijvende beroepen.

Dat de kwaliteit van de opleiding in beide sectoren goed is te noemen blijkt wel uit de bereikte resultaten bij de internationale beroepenwedstrijden, waar zilveren medailles werden behaald.

Zowel de textielindustrie als de schoenindustrie vertoont een belangrijke vermindering van het aantal leerlingen. Niet alleen de economische teruggang van de bedrijfstak, de opheffing van bedrijven en het verdwijnen van de vakscholen zijn hiervan de oorzaken, maar ook het feit dat de ouders nog steeds sceptisch staan tegenover het laten werken van hun kinderen in de textiel- of schoenindustrie.

Anderzijds wordt er zodanig gemoderniseerd en geautomatiseerd, dat de structuur van de functies volledig aan het veranderen is. Eén wever op 60 weefgetouwen is tegenwoordig een normaal verschijnsel. Oude functies verdwijnen; nieuwe functies met een ander technisch karakter ontstaan.

Bij beide industrieën is het zwaartepunt van de opleiding meer komen te liggen op het voorbereiden voor een lagere kaderfunctie c.q. een meer allround opleiding dan vroeger verschaft werd.

Met betrekking tot de jeugdwerkloosheid bestond reeds bij het begin van het jaar 1967 de verwachting, dat de plaatsingsmogelijkheden voor de schoolverlaters in bepaalde streken ongunstig zouden zijn.

De werkloosheidscijfers van de l.t.s.-schoolverlaters bleken per 8 september 1967 inderdaad vrij verontrustend. Landelijk was dit 8% (2017) van het aantal leerlingen, dat medio 1967 de school had verlaten. Aan het einde van de verslagperiode (31 december 1967) was dit percentage tot 2,6% (654) gedaald. Ruim de helft hiervan (359) had aan het einde van het verslagjaar in het geheel nog niet gewerkt.

Het aantal te plaatsen schoolverlaters bedroeg aan het einde van het afgelopen schooljaar 25 335 tegen 25 931 aan het einde van het schooljaar 1965-1966. Het aantal leerlingen in de hoogste klassen steeg daarentegen van 35 461 tot 37 081. Dat ondanks deze stijging toch sprake is van een daling van het aantal te plaatsen leerlingen in het bedrijfsleven vond onder meer zijn oorzaak in de sterke toename van het volgen van een kopklas, alsmede de vergrote doorstroming naar de uitgebreid technische school.

Het aantal schoolverlaters dat tewerkgesteld werd met een leerovereenkomst bedroeg in het verslagjaar 16 137 tegen 18 079 in het voorafgaande jaar. Deze daling wordt onder meer veroorzaakt door de afwachtende houding, zowel van de werkgever als ook van de ouders in verband met de schommelende conjunctuur. Ook de tewerkstelling in een qua vooropleiding niet passend beroep heeft de daling beïnvloed.

Het is duidelijk dat de jeugdwerkloosheid bestreden moest worden.

Enige maatregelen vermeld in de Nota aan de Tweede Kamer van de Staten-Generaal d.d. 6 oktober 1967 zijn door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen bij brief 471-620/LTO/1 d.d. 8 november 1967 aan de schoolbesturen ter kennis gebracht. Deze maatregelen konden in het reeds gevorderde schooljaar nog maar weinig effect sorteren. Aan het einde van het verslagjaar waren 87 leerlingen voor praktijklessen toegevoegd aan klassen van de lagere technische scholen. Ten aanzien van het vormen van homogene groepen van werkloze leerlingen op l.t.s.-en kon in de loop van het verslagjaar nog niets worden gerealiseerd. Verwacht mag worden dat na 31 december 1967 enige groepen opgevangen zullen kunnen worden.

Inzicht in het effect van andere genomen maatregelen kon slechts verkregen worden ten aanzien van de recente uitbreiding van het aantal leerlingen dat vrijwillig in militaire dienst is gegaan, mede als technisch specialist. Dit aantal is gestegen van 785 in 1966 tot 1060 in 1967.

Met de landelijke vakopleidingsorganen werden door de inspectie geregelde contacten onderhouden, veelal met het oogmerk om naar de eisen van de nieuwe Wet op het leerlingwezen toe te werken, vooral met betrekking tot de herziening van de structuur van de opleiding, nieuwe opleidingen en de consequenties van het nieuwe examen volgens artikel 19, lid 5, van die wet.

Twee belangrijke stappen tot uitbreiding van de leerlingstelselopleiding werden ondernomen.

De niet bij de c.a.o. der grafische bedrijven aangesloten groepering van de klein-offset vond de Vereniging tot bevordering van de vakopleiding in het lithografisch bedrijf bereid een opleiding te entameren.

De Kamers van Koophandel en de Maatschappij voor Nijverheid en Handel hebben

een voorstel gereed voor een nieuw landelijk orgaan voor de economisch-administratieve beroepen.

Zowel de Stichting Vakopleiding Bouwbedrijf als de Stichting Bevordering Wegenbouw beraadt zich om te komen tot een opleiding voor heiers.

De studiecmissies voor de reorganisatie van de opleidingsstructuur in de textielindustrie en de schoenindustrie beraden zich nog over de aanpassing van de opleiding aan de tengevolge van de mechanisatie en de automatisering gewijzigde structuur.

De Stichting Bemetel diende een voorstel in voor de onderhoudsmonteursvakken voor de machines en apparaten in 22 industrieën. Gezien de eisen van de Wet op het leerlingwezen en ter voorkoming van overlappings bij het toewijzen van beroepencategorieën, o.a. met Smecoma, is deze aanvraag aangehouden, teneinde in overleg tot een betere opzet te komen.

Smecoma heeft ten aanzien van de structuur van haar opleiding een geheel nieuwe visie vastgelegd in een rapport waarover overleg met de inspectie heeft plaatsgevonden. De V.A.P.R.O. (Stichting vakopleiding procesindustrie) is met het landelijk orgaan voor de levensmiddelenindustrie van het Ministerie van Landbouw en Visserij, in verband met artikel 58 van de Wet op het leerlingwezen, tot een voorlopige afbakening van de werkgebieden gekomen. De moeilijkheid bestond hierin, dat subprogramma's van de V.A.P.R.O. voor de suikerindustrie en de voedings- en genotmiddelenindustrie ongeschijnlijk dubblures vormden.

Het is verheugend, dat inschakeling van de regionale organen en van het C.O.R.O. (Centraal orgaan van de regionale organen) toeneemt.

Vooral regionaal waren de bemoeienissen bij de totstandkoming van nieuwe cursussen groter dan ooit en de adviezen leidden in vele gevallen tot concentratie van diverse onderbezette cursussen.

Het experiment, uitgevoerd door de rijksuniversiteit te Utrecht onder auspiciën van de r.-k. Raad Vakopleiding, vond verder doorgang en werd uitgebreid. Oorspronkelijk vond dit experiment plaats aan de part-time-scholen te Roermond, Krommenie, Amsterdam (alleen banketbakkers), Rotterdam en Tilburg; in 1967 werd ook de gemeentelijke school te Dordrecht hierbij betrokken.

De belangstelling voor het volgen van lascursussen neemt, met name onder jongelui werkzaam in de land- en tuinbouw, nog steeds toe. Ook groeit de behoefte aan speciale cursussen, die niet zozeer begeleiding geven bij een leerlingstelselopleiding, maar tegemoetkomen aan de behoefte aan technisch onderwijs bij ouderen, mede als gevolg van de ontwikkeling die in de technische beroepen valt te constateren.

In enkele inspectierayons werd een aanvang gemaakt met een stelselmatig onderzoek naar het rendement van het cursorisch onderwijs en naar de factoren die dit zouden kunnen beïnvloeden.

In bepaalde gedeelten van het land was een lichte tendens waar te nemen om van part-time-cursussen weer over te gaan op semi-part-time-cursussen teneinde enigermate de terugloop van het bezoek aan de avondscholen te compenseren. Het aantal

avondscholen voor jongens is ook in 1967 gedaald als gevolg van de ontwikkeling van het part-time-onderwijs aan de lagere technische scholen met dagopleiding, alsmede van de ontwikkeling van het individueel technisch onderwijs.

De aandacht wordt erop gevestigd dat veelal in overleg met de landelijke en regionale organen steeds meer scholen tot samenwerking komen teneinde het mogelijk te maken, homogene leerlinggroepen te vormen. Hierdoor kunnen de leerlingen meer adequaat aanvullend onderwijs ontvangen in het beroep waarvoor zij in het bedrijf worden opgeleid. Ook op het gebied van de leerstofontwikkeling werd door de landelijke organen van velerlei zijde medewerking verleend.

Evenals in voorafgaande jaren was de coördinerend inspecteur lid van het Raadgevend Comité voor de vakopleiding in de E.E.G.

Naast de vaststelling van het geharmoniseerde leerprogramma voor draaiers werd gewerkt aan diverse andere metaal- en bouwtechnische leerprogramma's.

In verband met de voorbereiding van wettelijke regelingen ter uitvoering van de Wet op het leerlingwezen vertegenwoordigden de coördinerend inspecteur en een inspecteur de inspectie leerlingwezen in de onderwijskundige werkgroep te Lochem.

De coördinerend inspecteur had opnieuw zitting in het Comité voor nationale en internationale beroepenwedstrijden. De nationale beroepenmanifestatie was wederom een groot succes en werd uitgebreid met een aantal deelnemende beroepen. De internationale beroepenwedstrijden werden te Madrid gehouden. Nederland vaardigde 1 algemeen jurylid en 6 technische juryleden af. In 25 beroepen werd een wedstrijd gehouden. Nederland nam deel met 20 leerlingen in even zovele beroepen.

In totaal werden behaald: 1 gouden medaille (Gawalo), 5 zilveren medailles (stempelmaken, elektrotechnisch installeren, maatkleermaken, schoenmaken en dameskappen) en 6 bronzen medailles (stukadoren, steenhouwen, autogeen lassen, schilderen, herenkappen en metaaldraaien); 12 medailles op 20 kandidaten: een fraai resultaat.

19 Inspectie vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd

Een duidelijk antwoord te geven op de vraag of de huidige vormingsinstituten voor leerplichtvrije jeugd krachtens hun doelstelling en werkwijze in beginsel in staat moeten zijn om geestelijk of lichamelijk gehandicapte jongeren, die onder vigueur van de G.S.W.-regeling arbeiden, op adequate wijze in het vormingswerk te betrekken, is nog niet mogelijk.

De tot nu toe verkregen ervaringen bevatten nog te veel onzekere factoren om reeds doorslaggevend conclusies te kunnen trekken. Wel is het zeker, dat niet alle jongens en meisjes uit deze categorie zinvol in het vormingswerk benaderd kunnen worden, hetgeen een selectieprobleem oproept. Op enkele plaatsen zijn breed samengestelde begeleidingscommissies van deskundigen ten opzichte van diverse facetten der problematiek ingesteld en aan het werk getogen, zodat over enige tijd meer beoordelingsmateriaal beschikbaar zal kunnen zijn.

De komende inwerkingtreding van de wettelijke regeling van het vormingswerk zal nog een aantal externe factoren opleveren, die de grenzen van de bemoeienis met G.S.W.-werknemers mede zullen bepalen. Gedacht wordt dan aan factoren als groeps-grootte, maximum leeftijd van toelating en toegestane stafformatie.

De deelname van G.S.W.-werknemers in cijfers was per 1 november 1967 als volgt.

	opgenomen in			leeftijdscategorie		totaal
	specifieke G.S.W.-groepen		normale groepen	14 t/m 19	19 en ouder	
	aantal groepen	aantal deelnemers	aantal deelnemers			
Nationale stichting Mater Amabilisscholen	1	9	4	9	4	13
Nationaal centrum vorming bedrijfsjeugd	13	175	21	126	70	196
Landelijke katholieke stichting levensscholen	12	147	109	176	80	256
Totaal	26	331	134	311	154	465

In enkele specifieke G.S.W.-groepen was ook nog een beperkt aantal jongens of meisjes opgenomen, die op grond van hun capaciteiten daarin wel pasten (b.l.o.-leerlingen, randdebielen), maar die in het normale bedrijfsleven werken. Deze aantallen zijn niet in bovengenoemd overzicht vermeld.

De vormingsinstituten hebben, vooral in die plaatsen, waar de jeugdwerkloosheid zich duidelijk manifesteerde, zelf initiatieven genomen om zo mogelijk hulp te bieden. Zij hebben bsprekingen met diverse instanties tot stand gebracht of zich in deze gang van zaken laten betrekken. De vormen waarin zich de daadwerkelijke hulp kon uiten,

bleken in het algemeen van beperkte omvang en van gevarieerde aard. Om tot een goed inzicht in de omvang en de diepte van de problematiek te geraken, werden in de meeste gevallen soms zeer intensieve contacten opgebouwd, zowel met instanties als arbeidsbureau, vakvereniging, gemeentelijke dienst, arbeidsinspectie, onderwijsinrichting, club- of buurthuis, als ook rechtstreeks met de jeugdige werklozen door middel van huisbezoek en groepssamenkomsten.

De opgedane ervaringen waren in 1967 onder andere:

- het aantal werkloze meisjes was gering en bood amper mogelijkheden om speciale acties op touw te zetten. Slechts van één geval, waarin men poogt met een specifieke groep werkloze meisjes te starten, is iets bekend;
- de periode van werkloosheid was in veel gevallen per individu vrij kort (enkele weken tot enkele maanden);
- de animo om voorlichtingsbijeenkomsten te bezoeken, was bij de jeugdige werklozen zeer gering. Slechts als de uitnodiging (schriftelijk of mondeling) duidelijk maakte, dat het eigenbelang er mee gediend was, nam een redelijk percentage van de werkloze jongeren de moeite om te komen;
- de bereidheid om deel te nemen aan activiteiten van vormingsinstituten, louter op vrijwillige basis, was zeer gering bij jongens, die nog niet eerder contact hadden met een vormingsinstituut;
- de bereidheid om te blijven deelnemen aan de cursusgroep van een vormingsinstituut, ook als ontslag tot werkloosheid leidde, was meestal zeer groot.

Deze ervaringen maakten het bijzonder moeilijk om tot activiteiten binnen een vormingsinstituut te geraken, specifiek gericht op werkloze jongens. De korte duur van de werkloosheid had als consequentie dat er geen normaal programma kon worden gehanteerd. Dat is immers afgestemd op de continue aanwezigheid gedurende tenminste een jaar van een bepaalde groep en op het hanteren van de relaties in die groep. Men is gaan zoeken in de richting van 6- tot 8-weekse, op zichzelf afgeronde programmablokken, die, elkaar in de tijd opvolgend, zowel bij kortdurende als bij langduriger werkloosheid zinvolle deelname mogelijk maken. In zo'n periode zal een groep werkloze jongeren meestal nog wel een betrekkelijk continu bestaan kunnen leiden. Als ook dat niet mogelijk is, dan is eigenlijk alleen een instuifachtige opvang realiseerbaar en daarop is het vormingswerk leerplichtvrije jeugd als gevolg van zijn werkwijze en methoden niet ingesteld. Een combinatie van een bovenomschreven korte periode met een kamp- of internaatweek lijkt ook zinvol en werd nagestreefd. Resultaten van deze pogingen kunnen in dit verslagjaar echter nog niet worden vermeld.

In sommige gevallen verzochten ouders het vormingsinstituut hun zoon niet langer op te wekken naar het instituut te gaan, teneinde zijn kansen op het vinden van werkgelegenheid niet te verkleinen. Deze vrees is niet geheel zonder grond gebleken, aangezien diverse werkgevers in de arbeidssituatie en uiteraard ook in de economische mineurstemming zelf aanleiding vonden hun medewerking aan het vormingswerk te

staken of althans te beperken door bijvoorbeeld hun jonge werknemers voortaan het volgen van één cursusjaar in plaats van twee of drie cursusjaren toe te staan.

Dit verschijnsel deed zich vooral voor in het zuiden van het land, waar de deelname aan het vormingswerk tot nu toe relatief groter was dan in de andere delen van het land. De voorzichtige conclusie zou kunnen worden getrokken dat de zgn. harde kern van werkgevers, die het belang van het vormingswerk inzien en eraan medewerken, door de economische situatie niet werd aangetast, maar dat de werkgevers, die weliswaar meewerkten, doch meer op grond van opportuniteit dan van principe, sterkere neiging vertoonden hun medewerking te beëindigen of te beperken.

Een diepgaande beschouwing van het nog te schaars voorhanden zijnde cijfermateriaal is overigens nog niet mogelijk. Er zijn nog te veel onzekere factoren. Afgaande op de ervaringen van de instituten, die het meest met het werkloosheidsprobleem te maken kregen, mag ook verondersteld worden, dat de teruggang in het aantal deelnemers aan het vormingswerk eerder veroorzaakt werd door een personeelsstop bij vele bedrijven dan door ontslag van degenen die reeds werkten.

Daarmede correleert het verschijnsel, dat vooral de deelname van veertienjarige jongens sterk terugliep, ook al was daarbij ongetwijfeld tevens van invloed het feit, dat een aantal veertienjarigen, dat onder normale omstandigheden zou zijn gaan werken, thans op school bleef.

De beschikbare cijfers, geproduceerd door de landelijke organisaties voor het vormingswerk, vergeleken met de deelnemerstellijsten per 1 november 1967 en aangevuld met nadien verzamelde maar niet als geheel exact aanvaardbare mondelinge berichten uit de instituten zelf, wijzen uit, dat in het laatste kwartaal van 1967 ongeveer 500 à 550 werkloze jongens aan een vormingscursus deelnamen. Nog niet bekend is, hoe lang de deelname per afzonderlijke deelnemer duurde. Het aantal specifieke groepen met werkloze jongens was gering, maar vertoonde een tendens tot groei als gevolg van de verdergaande opbouw van de contacten en verbeterde wijzen van benadering van werkloze jongeren. In hoeverre de bereidheid om op vrijwillige basis deel te nemen aan een vormingswerk cursus zal toenemen als (onverhoopt) de werkloosheidsperiode langer zou worden, was nog niet te voorzien.

Coëducatie is in het vormingswerk een zelden voorkomende situatie, althans voor wat betreft de aanwezigheid van gemengde groepen. Een aantal factoren kan dit verschijnsel wel verduidelijken.

Het meisjeswerk is als eerste werkvorm ontstaan en zocht vooreerst aansluiting bij bestaande huishoudscholen. Toen enige tijd later ook jongenswerk werd opgezet, was de binding van het meisjeswerk aan meisjes-nijverheidsonderwijs een feit, terwijl de organisatie van het jongenswerk op geheel andere wijze (zonder enige binding aan een onderwijsvorm) tot stand kwam. Eerst in de laatste drie jaren is het aantal meisjesinstituten, dat een autonoom leven ging leiden, in feite van enige omvang geworden. Als gevolg van het bestaan van twee afzonderlijke katholieke organisaties, een voor meisjes- en een voor jongensinstituten, heeft de losmaking van het huishoudonderwijs

voor vele Mater Amabilisscholen tot nu toe wel autonomie gebracht, maar geen nauwe samenwerking met Levensscholen.

Binnen het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd wordt in vele gevallen realisatie van de autonomie van meisjeswerk wat huisvesting en staf betreft gezocht in nauwe samenwerking met een jongensinstituut, maar de praktische mogelijkheden daartoe zijn niet steeds terstond aanwezig. Ook daar, waar de samenwerking wel direct uitwerking vond in een gezamenlijke huisvesting en een geïntegreerde staf, vraagt een eventuele verdergaande integratie de nodige tijd voor opbouw en gewenning.

Een andere factor is, dat met name in de fabrieksmatige arbeid veelal jongens en meisjes in afzonderlijke afdelingen werken; de consequentie is op praktische gronden, dat de jongens en de meisjes, ook als ze in eenzelfde bedrijf werken, in afzonderlijke groepjes naar het vormingsinstituut gaan. De deelname uit deze sector van industriële arbeid is tot nu toe naar verhouding verreweg het grootst, althans in de cursussen die tijdens de werktijden worden gegeven.

Het avondwerk voor oudere cursisten (17-21 jaar) komt nog vrijwel alleen voor bij het meisjeswerk en men zag aanvankelijk de voorbereiding op de huishoudelijke taken in het gezin als een hoofdpijler van het werk. De jongensinstellingen hebben zich reeds kort nadat het werk voor overheidssteun in aanmerking werd gebracht, uitgesproken tegen avondcursussen; zij richten zich thans geheel op cursussen tijdens de werktijden.

Aan de huidige situatie liggen dus voornamelijk organisatorische en historische feiten ten grondslag. Een principiële uitspraak omtrent de rol van coëducatie in het vormingswerk is nog niet gegeven. Ook in dit opzicht is vormingswerk meer leven dan leer en waarschijnlijk zal dan ook de bezinning op bedoelde rol volgen op in de praktijk groeiende omstandigheden. Het ligt wel voor de hand, dat de invoering van een wettelijke regeling van het vormingswerk een extra stoot zal geven aan coëducatieve verschijnselen. Reeds nu blijkt, dat vooral daar, waar jongens- en meisjeswerk gezamenlijke huisvesting krijgen en een geïntegreerd stafbeleid, er vanzelfsprekende coëducatieve situaties ontstaan, die nog wel niet direct leiden tot gemengde groepen, maar wel tot veelvuldig samenwerken van jongens- en meisjesgroepen aan bepaalde daarvoor voor de hand liggende programmapunten. De ervaring daarmee leert, uit dit gezamenlijk bezig zijn als een volkomen normale situatie wordt beleefd en dat is dan waarschijnlijk weer een van de redenen dat aan een theoretische doordenking niet direct behoefte lijkt te bestaan. Enige ervaring met gemengde groepen is opgedaan in een instituut, dat daartoe enkele groepen van 15-17 jarigen bewust samenstelde. Als (voor de hand liggende) conclusie kwam daar uit voort, dat een gelijkwaardige participatie aan het groepsleven en het programma vereiste, dat de jongens enkele jaren ouder moesten zijn dan de meisjes en dat de achtergrond van de jongens en de meisjes wat milieu en werkomstandigheden betreft veel overeenkomst moest hebben. Ook meende men te kunnen concluderen, dat een gemengde groep meer kans van optimaal werken heeft wanneer de jongens en de meisjes in afzonderlijke groepen het eerste cursusjaar doorliepen en pas in het tweede jaar in gemengde groepen werden samengebracht. De

aanspreekbaarheid en de eigen mogelijkheden tot verwerking van nieuwe situaties en tot samenwerking zijn dan groter dan in het eerste jaar, waardoor de spanningen als gevolg van het samenbrengen in gemengde groepen beter verwerkt kunnen worden en positief kunnen worden benut.

De ervaring met gemengde groepen van wat oudere deelnemers (17-19 jaar) uit de dienstensector is nog te kort om tot conclusies te kunnen leiden. De deelname van deze jonge werknemers aan het vormingswerk in bedrijfstijd is nog van zeer geringe omvang en komt eerst sedert dit verslagjaar hier en daar enigermate op gang. De werksituatie van deze groep leidt echter weer vanzelfsprekend tot deelname in gemengd verband. In enkele avondinstituten voor meisjes tenslotte is de hernieuwde bezinning op de taak en functie van het avondvormingswerk (versneld door de aangekondigde wijziging in de subsidiëring daarvan) mede gericht op de vraag of er niet veeleer behoefte bestaat aan vormingswerk voor jonge volwassenen. Een positief antwoord daarop zal ongetwijfeld tot gemengd werk leiden. De leeftijdsgroep waarop men zich richt doet de vraag stellen of er dan nog van coëducatie sprake is. De aard van deze werkvorm zal met behoud van het vormingsdoel eerder agogisch dan pedagogisch genoemd moeten worden.

Het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd stelde nieuwe programmarichtlijnen voor, bestemd voor meisjesinstituten, die voor de programmautvoering een binding met een huishoudschool aangingen. De oude richtlijnen voor deze categorie waren niet erg duidelijk, waardoor met name voor de huishoudschoolleiding nogal eens problemen ontstonden. De belangrijkste wijziging, gezien vanuit het vormingswerk, betrof de invoering van de mogelijkheid om maximaal 20 uren (voor halve dag- en avondgroepen) of 40 uren (voor hele daggroepen) van het programma uit te voeren onder eigen verantwoordelijkheid van het instituut, dus niet ondergebracht in N.O.-verband. Tegenover de stringenter begrenzing van de programmamogelijkheden binnen huishoudschoolverband betekende dit een grotere vrijheid, om specifieke zaken, die in het huishoudschoolprogramma bezwaarlijk tot hun recht konden komen, toch aan de orde te stellen. Deze opzet is in principe zeer aanvaardbaar, mits in het totale programma (N.O.-deel plus eigen deel) de noodzakelijke samenhang niet verloren gaat. Bovenbedoelde nieuwe programmarichtlijnen zijn de minister van onderwijs en wetenschappen ter goedkeuring voorgelegd. Aan indiening van voorschriften betreffende het meisjeswerk buiten N.O.-verband kwam het genoemde centrum nog niet toe, hetgeen mede te wijten is aan de in 1967 ingezette ontwikkelingen in de wijze van subsidiëring van de twee werkvormen van het meisjeswerk, te weten: jongeren in de werktijden van de werkgever onder vigeur van de Wet op het voortgezet onderwijs en ouderen in vrije tijd, te regelen door een subsidieregeling. Deze ontwikkeling heeft ook te maken met een nadere inhoudsbepaling van beide werkvormen, die wel zal moeten uitkomen op afzonderlijke programmavoorschriften.

Een afgeronde regeling ten aanzien van alle programmavoorschriften voor de diverse werkvormen en organisaties zal pas mogelijk blijken, wanneer de wettelijke voor-

schriften voor het werk in bedrijfstijd en de subsidieregeling voor het avondwerk bekend zijn. Daarin zullen immers ook voorwaarden worden gesteld, waaraan de inrichting van de programma's, de stafomvang en de groeps grootte moeten voldoen. Deze drie factoren hangen nauw met elkaar samen en zij zullen het kader aangeven, waarbinnen de nadere programmavoorschriften een plaats moeten vinden.

In enkele instituten wordt door middel van proefgroepen onderzocht of de motivatie van de deelnemers om in het vormingsprogramma geëngageerd mee te leven nog sterker bevorderd kan worden. Een van meet af aan optimale participatie is belangrijk om de korte tijd, die in feite voor een vormingscursus beschikbaar is, zo zinvol mogelijk en met zoveel mogelijk resultaat te besteden. Omdat de vormingswerkmethode gebruik maakt van groepsverband en van de relaties binnen een groep, is het wenselijk zo snel mogelijk tot een goede, intensieve groepsvorming te geraken. Theoretisch is dat bereikbaar door in de aanvang van het cursusjaar bij de samenstelling van de groepen rekening te houden met de persoonlijke hoedanigheden van de deelnemers, maar in de praktijk worden de groepen noodgedwongen meestal samengesteld aan de hand van de organisatorische, door de werkgevers, de huisvesting en de stafsamenstelling bepaalde, vaak beperkte mogelijkheden. De aanloopperiode moet dan vaak langer duren dan wenselijk is voor optimale resultaten en kan zelfs, naar de ervaring leert, het gehele cursusjaar in beslag nemen. Men tracht nu deze ingroeiperiode drastisch te beperken door de groepssamenstelling afhankelijk te stellen van de keuze, die de deelnemers maken uit enkele voorgelegde programmamogelijkheden. De motivatie om aan een dergelijk programma deel te nemen is dan sterk en de gelijke keuzegerichtheid zal de groepsvorming versnellen. Een gemotiveerde keuze voor een jaarprogramma is echter bij deze categorie jongeren niet haalbaar; een dergelijke lange periode is niet te overzien, en de spanningsboog is te kort. Het keuze-aanbod betreft dan ook zgn. blokprogramma's, die in een periode van enkele weken kunnen worden afgewerkt. Daarna kan in een evaluatiebijeenkomst de achterliggende periode beschouwd en gewaardeerd worden en een nieuwe keus gemaakt worden voor een nieuw blokprogramma in de volgende periode. Deze gang van zaken zal echter de groepssamenstelling in de voorafgegangene periode weer kunnen doorbreken, omdat de keuze per deelnemer anders kan uitvallen. Dit roept weer de vraag op of dan zinvol werken met de groep en de groepsrelaties mogelijk blijft. De continuïteit van de groep gedurende een geheel cursusjaar, die nu voorondersteld wordt, is dan immers niet aanwezig of hoeft dat althans niet te zijn. Verder wordt de keuze voor deelname aan een bepaalde groep vermoedelijk niet alleen bepaald door het programma-aanbod, maar ook door factoren als: met vrienden in één groep geplaatst willen worden, een der leiders kennen, zelf niet weten wat je wilt en dus maar in het wilde weg kiezen enz. Ervaring in de praktijk zal moeten uitwijzen of langs de geschetste weg een zinnvoller samenstelling van de cursusgroepen bereikbaar is.

De voortschrijdende institutionalisering van het vormingswerk voor leerplichtvrije jeugd brengt met name voor het dagwerk, dat bij de invoering van de Wet op het

voortgezet onderwijs zijn wettelijke basis zal krijgen, onder andere met zich mee, dat enige hanteerbare omschrijving van deskundigheidseisen, waaraan de leiders en leidsters moeten voldoen, noodzakelijk wordt. Een absolute formalisering van deze eisen lijkt niet juist, omdat er allereerst sprake moet zijn van persoonlijke geschiktheid in open relatie te treden met groepen van deelnemers en met de individuele deelnemer. Ook de geschiktheid om het leidinggevende werk te kunnen uitvoeren in een hecht teamverband is een *conditio sine qua non*. Deze eigenschappen zullen uiteraard vergezeld moeten gaan van een algemene en voor sommige functies van een specifieke deskundigheid. Tenslotte eist de dynamiek van het vormingswerk (dat zich steeds opnieuw moet afstemmen op de maatschappelijke en culturele ontwikkelingen), dat er een voortgezette 'training on the job' in velerlei variaties mogelijk is. Op grond van deze overwegingen heeft de Landelijke katholieke stichting levensscholen gemeend geen begrenzen deskundigheidseisen vooraf te moeten stellen, maar het onderzoek naar deskundigheid te moeten inbouwen in het persoonsonderzoek, dat elke kandidaat-leider ondergaat. Het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd stelt een persoonsonderzoek verplicht en noemt daarnaast een aantal diploma's en akten van zeer verscheiden aard, die een garantie bieden voor de eerst noodzakelijke deskundigheid. In deze richting werkt ook de Nationale stichting voor Mater Amabilisscholen. De drie organisaties achten een 'in-service-training' in de eerste jaren van de beroepsuitoefening in vele gevallen noodzakelijk. De vorm en inhoud daarvan loopt uiteraard sterk uiteen, afhankelijk van de eisen die de functie stelt en van de vooropleiding en geschiktheid van de nieuwe functionaris.

Een opsomming van alle meest voor de hand liggende opleidingen is nog niet te geven. In de praktijk blijkt, dat het bezit van een diploma van een sociale academie (sociaal-culturele specialisatie), een jeugdleidersopleiding aan 'Kopse Hof', 'Middeloo' of 'Jelburg', een hoofdkate lager onderwijs en sommige nijverheidsakten goede uitgangspunten zijn.

Aan 29 Mater Amabilisscholen, die avondwerk voor meisjes verzorgen, werd bij wijze van proef voor het cursusjaar 1966-1967 toegestaan, met cursisten, die de tweejarige cursus hadden gevolgd, en nog ambitie hadden voor een derde jaar, programma's te hanteren afwijkend van de voor driejarige cursussen geldende programmavoor-schriften.

De motivering daarvan is summier weergegeven in het Onderwijsverslag 1966. De ervaringen, opgedaan in het cursusjaar 1966-67, zijn, voorzover thans reeds te be-oordelen valt, in het algemeen gunstig geweest. Doordat de opzet van het programma van te voren met de gegadigden was voorbereid en besproken, waren de meisjes bij de uitvoering daarvan duidelijker uit eigen motivatie erbij betrokken dan in het vooraf-gaande eerste en tweede cursusjaar. Daar, waar het bovendien gelukte om alle docenten en de leidster in een duidelijk teamverband te laten opereren, was de animo voor en de betrokkenheid bij de cursus bij de deelnemers en bij de staf nog groter, hetgeen uiteraard de meest gunstige situatie was om tot goede resultaten te komen.

De opzet van de diverse gehanteerde programma's vertoonde een grote mate van

variatie, zowel wat inhoud als tijdsduur betreft. Bepalend voor de keuze waren daarbij niet alleen de reeds genoemde voorbesprekingen met de a.s. cursisten en docenten, maar ook de mogelijkheden, die de huishoudscholen (waar in de meeste gevallen het merendeel van het programma moest worden uitgevoerd) ter realisatie van de wensen konden bieden. Daardoor kon lang niet altijd tegemoetgekomen worden aan op zichzelf genomen begrijpelijke wensen, die ten aanzien van de programma-inhoud bij de meisjes en de leiding leefden. De ervaring wijst erop, dat in die situaties een groter aantal zgn. v.l.j.-avonden (uitgevoerd onder uitsluitende verantwoordelijkheid van het vormingsinstituut, buiten de huishoudschool), van betekenis is om toch zoveel mogelijk de vormingswerkdoelinden tot uitdrukking te kunnen brengen. De noodzaak, dat dan een adequate eigen huisvesting en een deskundige eigen staf beschikbaar moeten zijn, maakt dat echter niet overal thans reeds mogelijk.

Veel hangt verder af van de plaatselijke situatie: er zijn duidelijke symptomen, dat met name in nog overwegend agrarische gebieden de wens om praktische zaken te leren (als voorbereiding op het toekomstige gezinsleven) prevaleert boven de gedachte, dat het de moeite waard is om in een veel gevarieerder aanpak dan het normale schoolleven gewoonlijk toestaat, de eigen situatie en de verschijnselen in de directe en de wijdere omgeving te doorlichten. Het is echter goed denkbaar, dat hieraan ook een bepaalde wisselwerking schuldig is tussen datgene wat de leidster en de docenten mogelijk achten en datgene wat de cursisten als belangrijk zien.

Een der redenen, die tot de gedachte van een derde facultatief jaar leidden, was de ervaring dat de meeste meisjes na twee jaren een cursus van twee avonden per week te hebben gevolgd, er niet meer toe bereid waren om in een derde jaar nogmaals zoveel tijd op te brengen. De eerste ervaringen met het in tijd meestal sterk besnoeide derdejaarsprogramma (bijvoorbeeld een avond per week in plaats van twee), wijzen er op, dat er toch meer tijd af kon dan werd aangenomen, omdat de meisjes door de nieuwe opzet veel nadrukkelijker bij de cursus betrokken werden en veel meer het gevoel hadden dat het hun eigen zaak was. Hier en daar leidde dit er toe, dat het aantal v.l.j.-avonden soms aanzienlijk werd uitgebreid. Dat deze niet voorziene programma-uitbreiding in het v.l.j.-programmadeel tot uitdrukking kwam, ligt zowel aan de begrijpelijke bezwaren om het huishoudschooldeel uit te breiden (docenten, rooster enz.), als aan de uitgebreidere mogelijkheden van het v.l.j.-deel om de meisjes intensief bij het programma in een door hen als prettig en zinvol ervaren sfeer te betrekken. De presentie van de cursisten in de facultatieve derde jaren was in het algemeen behoorlijk tot zeer goed. De terugval in aanwezigheidspercentage, die meestal in de maanden april en mei optreedt, lijkt in het algemeen geringer te zijn geweest dan in de eerste en tweede cursusjaren. Exacte cijfers zijn overigens nog niet beschikbaar.

Hoewel uiteraard uit het eerste jaar, waarin de opzet van facultatieve derde cursusjaren werd beproefd, nog geen doorslaggevende aanwijzingen konden worden verkregen, komt het de inspectie toch voor, dat de ingeslagen weg een goede is. De thans reeds opgedane ervaringen zijn ook van groot belang bij de diepgaande discussie over doel en middelen van het gehele avond-vormingswerk, dat in 1967 op gang is gekomen.

20 Inspectie internationaal onderwijs

NEDERLANDSE SCHOLEN IN HET BUITENLAND

1 EUROPESE SCHOLEN

De zes Europese scholen zijn gevestigd te Luxemburg, Brussel en Mol (België), Varese (Italië), Karlsruhe (West-Duitsland) en Bergen (Nederland). De oudste van deze scholen (Luxemburg) dateert uit 1953.

Toen aan het einde van 1952 de gezinnen van de eerste ambtenaren bij de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) zich in Luxemburg vestigden, ontstond het probleem van het geven van onderwijs aan de kinderen, die afkomstig waren uit de zes lid-staten, Italië, Frankrijk, Duitsland en de Beneluxlanden. De kans voor het tot stand brengen van nieuwe zeer uitgebreide betrekkingen tussen jonge mensen van verschillende nationaliteiten werd aangegrepen. Reeds in oktober 1953 kon de eerste Europese lagere school in Luxemburg beginnen en enige maanden later werd overgegaan tot uitbreiding met een middelbare school. Problemen van didactische, pedagogische, organisatorische, administratieve en legislatieve aard moesten worden opgelost, hetgeen met succes geschiedde.

In 1957 kwam het statuut van de Europese school tot stand, waarmee de experimenterende periode werd afgesloten. Men zou deze school kunnen beschouwen als basis voor nauwere samenhang van een naar eenheid groeiend verenigd Europa.

Het statuut bepaalt, dat de raad van bestuur van de inmiddels tot een aantal van zes uitgegroeide Europese scholen is samengesteld uit de ministers van onderwijs van de deelnemende landen, aangevuld met een vertegenwoordiger van de Europese Gemeenschap. Een commissie van inspecteurs - uit elk land twee - heeft zich met het toezicht belast. Er bestaat een nauwe coördinatie tussen deze functionarissen.

De school in Nederland (Bergen) heeft een kleuterschool, een lagere en een middelbare school (baccalaureaat). Het baccalaureaatsdiploma is gelijkgesteld met de middelbare schooldiploma's in de deelnemende landen en geeft toegang tot de studie aan de universiteiten.

In de vierde klasse is keuze mogelijk uit vier richtingen:

- de afdeling met Latijn en Grieks, met een beperkt wiskundeprogramma;
- de afdeling met Latijn en moderne talen, eveneens met een beperkt wiskundeprogramma;
- de afdeling met Latijn en wiskunde, met een beperkt programma moderne talen;
- de afdeling met moderne talen en wiskunde, met een zwaar talen- en wiskundeprogramma.

Er bestaan plannen om na de vierde klasse de mogelijkheid te scheppen voor een economische en sociale afdeling. Vooral aan het vak geschiedenis wordt veel aandacht besteed. Men tracht een binding tot stand te brengen tussen de nationale geschiedenissen in Europees verband. De Europese school te Bergen telt thans ruim 200 leerlingen, waarvan de meeste ouders zijn verbonden aan het te Petten gevestigde reactorcentrum van Euratom.

De leerkrachtvacatures worden op voorstel van de schoolleiding bezet bij over-

eenkomst tussen de landsvertegenwoordigers. De docenten dienen twee talen te beheersen en er wordt bijzonder gelet op hun pedagogische kwaliteiten. De leerlingen leren elkanders nationale geartheid aanvaarden en zij gaan zich aanpassen aan een gedragspatroon, dat de grondslag is voor de Europese gedachte in de praktijk. Zo voltrekt zich op de Europese scholen een vreedzame revolutie, waarbij grenzen vervagen en eenheid wordt bevorderd.

2 ONTWIKKELINGSLANDEN

In Amsterdam werd door een zestal Nederlandse uitgeverij een stichting in het leven geroepen voor didactische hulpmiddelen voor het onderwijs in de ontwikkelingslanden. De stichting beoogt een vruchtbare samenwerking met overheids- en particuliere instanties op het gebied van de internationale hulpverlening, waar het projecten betreft op het terrein van onderwijs en leermiddelen. Het hoofddoel van deze samenwerking is het scheppen van mogelijkheden om te komen tot een daadwerkelijke en efficiënte hulpverlening van het Nederlandse bedrijfsleven bij het streven der overheid ter bevordering van onderwijs in ontwikkelingslanden.

Ook de academische gemeenschap over de gehele wereld heeft de taak de voortdurende groei van universiteiten in de ontwikkelingslanden te steunen en te bevorderen. Ook de Nederlandse universiteiten kunnen hierbij daadwerkelijke steun verlenen.

3 NEDERLANDSE RIJKS LAGERE SCHOLEN IN WEST-DUITSLAND

Algemeen

In het verslagjaar nam het aantal leerlingen van de rijksscholen voor gewoon lager onderwijs in West-Duitsland met 25% toe, waardoor het steeg van 1320 tot 1670 leerlingen. Dit had uiteraard tot gevolg dat ook het aantal leerkrachten toenam, zodat op 1 januari 1968 in totaal 62 onderwijzers en onderwijzeressen aan genoemde scholen werkzaam waren. De stijging van het aantal leerlingen riep vele problemen op.

Verskillende scholen konden met één of meer lokalen worden uitgebreid dank zij de snelle en goede medewerking van het Department van Defensie. Toch werd, evenals in de vorige jaren, heel wat gevraagd van de leerkrachten om deze stijgingen op te vangen en het onderwijs zo goed mogelijk te verzorgen. Gelukkig kan ook wat dit betreft worden gezegd dat iedereen zich zodanig heeft ingespannen, dat de nadelige invloeden van de groei van het leerlingenaantal tot een minimum werden beperkt. Tevens hadden er op grote schaal overplaatsingen plaats van de militairen, waardoor bijvoorbeeld op de lagere school in Zeven de helft van het aantal kinderen (± 175) werd opgevolgd door andere kinderen die, uit geheel Nederland komende, zich in een nieuwe gemeenschap een plaats moesten veroveren.

De moeilijkheden, betrekking hebbende op de aanpassing van deze kinderen, namen nog meer toe, omdat op sommige scholen met een wat grotere klassebezetting moest worden gewerkt. Toch kan aan het eind van dit verslagjaar worden vastgesteld dat de

aanpassing betrekkelijk snel is verlopen en dat het onderwijs volgens de verwachtingen aansloeg en tot voldoende resultaten leidde.

Dit werd behalve door de toewijding van het onderwijzend personeel ook bereikt door de goede voorzieningen met leer- en hulpmiddelen voor de scholen.

Op de personeelsvergaderingen werden punten van algemeen belang besproken, zoals het instellen van oudercommissies, het vaststellen van rapportenboekjes enz. Belangrijk was dat op één bijeenkomst vertegenwoordigers van de drie pedagogische centra hebben gesproken over de mogelijkheden die er zijn om het onderwijzend personeel in West-Duitsland te betrekken bij het werk van de centra. De mogelijkheden zijn, gezien de grote afstanden, niet zo erg groot. Een voorstel om één maal per jaar een tweedaagse studieconferentie te houden kreeg niet de steun van alle betrokkenen. Wel voelde men in het algemeen veel voor een bespreking tijdens de normale vergaderingen over een nieuwe didactiek. Men was overigens ook zeer geporteerd voor de toezending van studiemateriaal. Hieruit moge duidelijk blijken dat er een verlangen bestaat niet achter te blijven bij het onderwijs zoals dat op een moderne wijze in Nederland wordt gegeven.

Met het verkeersonderwijs is met ingang van het nieuwe schooljaar op alle lagere scholen een begin gemaakt. Behalve het gewone verkeersonderwijs wordt één keer per maand gedurende één uur les gegeven door mensen van de Koninklijke Marechaussee in de beginselen van het verkeer zoals dat in Duitsland is geregeld en waarbij vooral de nadruk wordt gelegd op de verschillen in de diverse verkeersregels. In 1968 zal begonnen worden met alle leerlingen van het vijfde leerjaar van de rijks lagere scholen het theoretisch Nederlandse verkeersexamen te laten doen. Het praktisch gedeelte zal ter plaatse worden afgenomen door de Koninklijke Marechaussee.

Bij een gehouden test voor school- en beroepskeuze valt het te betreuren dat niet altijd de aanwijzingen, door de psycholoog gegeven, kunnen worden opgevolgd, daar de Nederlandse scholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland niet al die mogelijkheden bieden, die in Nederland aanwezig zijn.

Toch worden deze onderzoeken door ouders en leerkrachten zeer gewaardeerd. Op verzoek van de inspectie heeft de betrokken psychologische dienst zich ook bezig gehouden met een onderzoek van kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Uit het rapport dat hierover werd uitgebracht blijkt, dat het onderzoek zich uitstreckte over 33 kinderen, verdeeld over de rijks lagere scholen te Bramsche, Greven, Bohmte en Zeven. Ook uit dit onderzoek bleek, dat door het ontbreken van zgn. I.o.m.-scholen een extra belasting werd gelegd op het onderwijzend personeel dat proberen zal door individuele aanpak en aparte methodiek iets voor deze kinderen te doen.

Het vervoer der leerlingen bemoeilijkt ook vaak de goede gang van het onderwijs. Op vele plaatsen namelijk moeten de kinderen per autobus naar de school worden gebracht. Dit geeft aanleiding tot onrust zodat in enkele gevallen een regeling moest worden getroffen, waarbij het onderwijzend personeel als toezichthouder moest optreden.

De reeds eerder genoemde stijging van het leerlingenaantal had tot gevolg een vermeerdering van het aantal personeelsleden en in sommige gevallen een uitbreiding van het aantal lokalen.

In het verslagjaar gaven 209 sollicitanten de wens te kennen aan één van de rijks lagere scholen in West-Duitsland te willen werken. Op het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen werd vier maal een gesprek met sollicitanten gehouden. Uit de gegadigden kon voldoende personeel worden aangetrokken, zodat de vacatures vervuld konden worden. Een nieuw hoofd der school werd benoemd te Schöppingen, Erle en Stolzenau. Het totale aantal onderwijzers(essen) steeg van 49 op 1 januari 1967 tot 62 op 1 januari 1968. Opgemerkt dient nog te worden, dat in de loop van 1967 een uitstekende regeling voor de geneeskundige verzorging voor het onderwijzend personeel aan de rijks lagere scholen in West-Duitsland tot stand is gekomen.

Blomberg

In 1967 bleek dat het aantal leerlingen van deze school zo toenam dat een zevende leerkracht aangesteld moest worden. Dank zij het feit dat door een verplaatsing van de personeelskamer, één klaslokaal meer kon worden gerealiseerd, was het mogelijk een plaats voor deze onderwijzer te vinden. Het onderwijs gaf in bepaalde leerjaren nogal wat moeilijkheden door een achterstand en de te grote klassen. Door een wat andere didactische aanpak en nieuwe ordemaatregelen kon aan het einde van dit jaar toch een verbetering worden geconstateerd. Behalve een uitbreiding met één onderwijzer kwam er geen verandering in de personeelsformatie.

Bohmte

Het aantal leerlingen nam toe van 16 tot 37, verdeeld over de zes leerjaren. De resultaten van het onderwijs waren goed. De school beschikt over drie lokalen zodat de te verwachten uitbreiding van het leerlingenaantal kan worden opgevangen.

Borgholzhausen

Ook hier steeg het aantal leerlingen zodanig, dat met ingang van het schooljaar 1967-1968 een derde leerkracht moest worden benoemd. De uitbreiding van de school met één lokaal is tijdig gerealiseerd. Het onderwijs stond op een behoorlijk peil, vooral door de grote toewijding van het personeel.

Bramsche

Ondanks het feit dat de 'Klimopschool' over negen lokalen beschikt, te weten zeven in het eigen gebouw en twee in de er naast gelegen school voor voortgezet onderwijs, konden niet alle leerlingen worden geplaatst. De personeelskamer werd ingericht als klaslokaal en in de hal werd een mogelijkheid geschapen een 'personeelskamer' te maken. Het aantal leerkrachten steeg tot 10. De proef, om in sommige leerjaren met een 'takensysteem' te werken, werd uitgebreid. Alle leerkrachten werkten met groot enthousiasme, waardoor het onderwijs op een zeer behoorlijk peil stond. Voor het

eerst gingen dit jaar van deze school kinderen terug naar Nederland. Geruststellend was het te vernemen dat zij bij terugplaatsing op een school in Nederland vóór waren op het hier te lande gebruikte schema.

Erle

Bij inspectie bleek dat het onderwijs in alle leerjaren bijzonder goed was dank zij de grote toewijding van de beide leerkrachten. Het aantal leerlingen steeg tot 47 en kwam daardoor op een niveau, waarop een derde leerkracht wenselijk is. Het mooie schoolgebouw beschikt echter slechts over twee lokalen. Verbouwing zal kostbaar zijn. Daar de school over twee mannelijke leerkrachten beschikt, is er nog geen oplossing gevonden voor het geven van handwerkonderwijs.

Graven

Het aantal leerlingen bleef gelijk aan dat van het vorige jaar. Ook in de personeelsbezetting kwam geen verandering, zodat hier onder normale verhoudingen kon worden gewerkt. Veel werd van het personeel geëist door terugplaatsing van een aantal kinderen naar Nederland en het opvangen van nieuwe kinderen. Het vervoer van de leerlingen naar de dorpen in de omgeving van de school leverde nogal wat moeilijkheden op. Een gezamenlijk opgezet plan om bij toerbeurt met de bus mee te rijden gaf hier echter uitkomst.

Hessisch-Oldendorf

Het aantal leerlingen van deze school steeg tot 172. Ondanks de moeilijkheden in verband met overplaatsingen van leerlingen stond het onderwijs op een behoorlijk peil. Het hoofd van de school heeft goede contacten met de ouders en met zijn personeel, waardoor in betrekkelijk korte tijd de school zich een plaats in deze gemeenschap heeft verworven.

Mönchen-Gladbach

Men had in verband met een verwachte toename van het aantal leerlingen reeds maatregelen getroffen de school met één lokaal uit te breiden. Achteraf bleek dat het aantal leerlingen ongeveer gelijk bleef aan dat van het vorige jaar, zodat de verbouwing kon worden afgeremd tot het tijdstip waarop een groter aantal leerlingen aanwezig zal zijn. Enige moeilijkheden gaven aanleiding tot gesprekken van de inspectie met het personeel van de school en de oudercommissie. De hoop is gewettigd dat de oplossing voor de interne problemen spoedig gevonden zal zijn.

Hoewel het onderwijs onder deze gang van zaken enigszins te lijden had, is bij alle betrokkenen thans de wil aanwezig zeer snel de opgelopen achterstand in te halen.

Rheine

Het in 1966 feestelijk geopende drieklassige schoolgebouw bleek te groot te zijn. Het aantal leerlingen daalde tot 30. Een lokaal kon tijdelijk ter beschikking worden gesteld

van de klas voor kinderen van Amerikaanse militairen. In de personeelsbezetting kwam geen verandering.

De outillage van de school werd verbeterd. Bij onderzoek bleek dat de vorderingen van de leerlingen over het algemeen goed waren.

Schöppingen

Aan deze school werd een nieuw hoofd benoemd. Het onderwijspeil blijkt behoorlijk te zijn; alle leerlingen, die een toelatingsexamen in Enschede en omgeving moesten doen voor een school voor voortgezet onderwijs, slaagden.

Daar het aantal leerlingen steeg tot boven de 100, werd een vierde leerkracht aangesteld. Het ruimteprobleem werd opgelost door een groep leerlingen onder te brengen in de grote personeelskamer van deze drieklassige school.

Stolzenau

In het vorig verslagjaar werd reeds gewezen op het feit dat er voorbereidingen werden getroffen voor het stichten van een school. Daartoe werd eerst een onderwijzeres aangesteld die een klasje begon met 24 leerlingen, verdeeld over zes leerjaren. Op 1 maart 1967 werd een hoofd van de school benoemd.

De huisvesting gaf grote moeilijkheden, daar in de Duitse school ter plaatse slechts over één lokaal kon worden beschikt. Door medewerking van de commandant van de basis konden m.i.v. 1 april 1967 twee klasjes worden gevormd op het kampterrein. Het aantal leerkrachten werd in de loop van het jaar uitgebreid tot vijf in verband met de stijging van het aantal leerlingen tot 129. Bij het begin van het schooljaar 1967-1968 kwam de gehele Duitse school met tien lokalen ter beschikking van het Nederlandse onderwijs.

Het was een moeilijk jaar, waarin op vele manieren moest worden getracht het onderwijs gaande te houden. Kinderen, die uit het gehele land daar samen werden gebracht en die moesten wennen aan een andere onderwijsmethode, onderwijzend personeel dat wat onwennig stond tegenover deze nieuwe gemeenschap en ouders, die al veel moeilijkheden ondervonden door de massale verhuizingen, vergrootten de problemen. Aan het einde van dit verslagjaar was er een bepaalde rust opgetreden: iedere leerkracht had zijn eigen lokaal en was voorzien van leermiddelen, zodat het onderwijs goed kon worden aangepakt.

Walsrode

Op verzoek van de ouders bleef de Duitse schooltijd gehandhaafd. De kinderen behoeven dan maar twee maal per dag de voor sommigen grote afstand van huis naar school v.v. af te leggen. Het aantal leerlingen liep terug tot 32. In de samenstelling van het personeel kwam geen verandering. Er werd goed gewerkt en de resultaten waren ruim voldoende.

Zeven

In Zeven liep het aantal leerlingen op van 275 tot 337. Om de school voor voortgezet onderwijs zoveel mogelijk in één gebouw te kunnen onderbrengen, werd voor de lagere school een nieuw gebouw bestaande uit 8 lokalen gesticht. Bij het begin van het nieuwe schooljaar kon het prachtige semipermanente gebouw worden betrokken. Vier klassen bleven gehuisvest in de Duitse school, op een korte afstand gelegen van het schoolgebouw. Moeilijkheden ontstonden door het terugplaatsen naar Nederland van bijna de helft van het totale aantal leerlingen. Van degenen die verder in Nederland de scholen gingen bezoeken, kwamen goede berichten. Deze kinderen bleken ruimschoots te kunnen voldoen aan de eisen van het onderwijs in Nederland, zodat de aanpassing aan de veranderde omstandigheden niet behoefde te leiden tot een achterstand.

In vorige verslagen is geen melding gemaakt van de enige Nederlandse kleuterschool in Duitsland. Deze school, waaraan een hoofdleidster en een leidster werkzaam zijn, beschikt over twee speel-werklokalen en is ook gevestigd te Zeven. Daar de lokalen niet zo groot zijn als men in Nederland gewend is, kunnen niet meer dan 25 leerlingen per klas worden geplaatst. Dit onderwijs voorziet in een behoefte en het is daarom te betreuren dat in verband met de ruimte niet meer leerlingen kunnen worden opgenomen. Thans kunnen alleen de kleuters worden geplaatst die in het volgende jaar de lagere school zullen bezoeken, derhalve kleuters van vijf jaar en ouder. Deze school ondervindt in de gemeenschap terecht grote waardering.

4 NEDERLANDSE LAGERE SCHOLEN IN FRANKRIJK

In september 1967 werd de Nederlandse lagere school in St.-Germain-en-Laye in Frankrijk onder dezelfde inspectie gesteld, die ook het toezicht heeft op de rijks lagere scholen in West-Duitsland.

De Nederlandse lagere school te Fontainebleau werd wegens overplaatsing van het Shape-hoofdkwartier opgeheven. Een deel der leerlingen werd geplaatst in Casteau, ongeveer 50 km van Brussel verwijderd. Voor deze leerlingen bestond nog geen mogelijkheid tot het volgen van aanvullend Nederlands onderwijs tijdens dit verslagjaar. Voorbereidingen zijn getroffen om begin 1968 met deze vorm van onderwijs een aanvang te maken.

(Zie het Overzicht op pag. 273, boven).

Totaaloverzicht van de Nederlandse scholen in West-Duitsland

Plaats van vestiging	leerlingen		leerkrachten		schoollokalen	
	1.1.'67	1.1.'68	1.1.'67	1.1.'68	1.1.'67	1.1.'68
Blomberg	184	189	6	6	6	7
Bohmte	16	37	2	2	3	3
Borgholzhausen	48	69	2	3	2	2
Bramsche	250	293	8	10	8	9
Erle	32	45	2	2	2	2
Greven	110	107	5	5	5	5
Hessisch-Oldendorf	164	172	6	6	6	6
Mönchen-Gladbach	82	75	3	3	3	3
Rheine	36	31	2	2	3	3
Schöppingen	83	104	3	4	3	3
Stolzenau	—	129	—	5	—	6
Walsrode	40	32	2	2	2	2
Zeven	274	337	8	12	8	12
Totaal	1319	1620	49	62	51	64
Zeven (school voor voorbereidend onderwijs)	50	51	2	2	2	2

PERSONEEL

Ook de rijksuniversiteit te Leiden wordt een steeds grotere gemeenschap van allen die hierbij betrokken zijn: de curatoren, de studenten, het wetenschappelijk corps en de administratieve en technische staven, waarvan in totaal ruim 13 000 personen deel uitmaken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat aan zo'n grote gemeenschap elk jaar mensen door de dood ontvallen. De verliezen zijn niet alleen te constateren in de gelederen der ouderen, maar ook in het afgelopen jaar moest de studie van enkele studenten worden afgebroken omdat hun leven door het botte geweld van het snelverkeer in de knop werd gebroken.

Naast enkelen, die door de dood aan de Leidse universitaire gemeenschap werden onttrokken, hebben anderen hun werkzaam leven afgesloten met een welverdiend emeritaat wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd.

Ook om andere redenen zijn personen uit Leiden naar elders vertrokken. Zo hebben onder anderen drie hoogleraren de medische faculteit verlaten omdat zij wegens opheffing van de Stichting klinisch hoger onderwijs overgingen naar de nieuwe medische faculteit te Rotterdam.

Het grootste verlies zal door de juridische faculteit gedragen moeten worden, die in het afgelopen studiejaar niet minder dan drie van haar eminente figuren aan andere instanties moest afstaan. Zij werden geroepen om elders, in de Raad van State, in de Regering en als Burgemeester van Amsterdam, hun krachten ten bate van het algemeen belang in te zetten. Ook werd naast anderen afscheid genomen van een hoogleraar, die, begonnen als studentenarts, in slechts weinige jaren aan de gehele sociale zorg, in het bijzonder voor de studenten, een onverwachte uitbreiding heeft weten te geven. Belangrijk werk werd ook verricht op het terrein van de studentenhuysvesting en dat van de studentenmensa. Ook deze hoogleraar werd benoemd aan de medische faculteit te Rotterdam.

In een geheel andere stijl werd afscheid genomen van het hoofd van de plantsoendienst, die zeer vele jaren voor de onmisbare esthetische verzorging van de tuinen van alle universitaire gebouwen en huizen op een voortreffelijke manier heeft gezorgd. De goede smaak en liefdevolle wijze waarop hij dit deed, hebben hem aller waardering en dankbaarheid doen oogsten.

Tegenover het vertrek van vele personen die aan de Leidse universiteit waren verbonden, komt te staan de benoeming van 18 hoogleraren en 13 lectoren en verschillende andere administratieve of technische medewerkers. Zo werden de opengevallen plaatsen aan de universiteit, waaraan dit jaar 90 promoties plaatsvonden tegen 82 in het vorige jaar, nagenoeg alle wederom bezet.

MANIFESTATIES

Op grond van het tussen Frankrijk en ons land bestaande cultureel akkoord heeft de universiteit te Leiden in het afgelopen jaar een Franse week georganiseerd, waarvan

de plechtige opening werd verricht door de Franse ambassadeur in Nederland. Zeven hoogleraren uit Frankrijk hebben hun medewerking verleend. In het bijzonder dient te worden gewezen op het zeer goede bezoek der studenten aan de gehouden colleges. Vele andere manifestaties droegen een meer traditioneel karakter, zoals de diesviering en de jaarlijks terugkerende festiviteiten van velerlei studentenverenigingen. Eveneens kan worden vermeld het eeuwfeest van de 'Leidsche Studenten Vereeniging tot Vrijwillige oefening in den Wapenhandel Pro Patria', dat met praal en opgewektheid werd gevierd.

Naast het werkbezoek dat de minister van onderwijs en wetenschappen aan de universiteit bracht, kan gememoreerd worden het bezoek van de ambassadeur van Indonesië. Bij deze gelegenheid kon hem het eerste exemplaar worden aangeboden van het door een Javanicus vervaardigde standaardwerk: de catalogus van de grote Javaanse collectie handschriften uit het bezit van de universiteitsbibliotheek.

Een andere gedenkwaardige gebeurtenis van het afgelopen jaar was het huwelijk van twee alumni, H.K.H. Prinses Margriet en mr. P. van Vollenhoven. Bij de huwelijks-sluiting waren de rector magnificus en de secretaris aanwezig. Namens de universiteit is het bruidspaar een passend geschenk aangeboden in de vorm van een oude gravure van Leiden.

Van geheel andere aard was de vertegenwoordiging van een Leidse delegatie van curatoren, wetenschappelijk corps en studenten op een tweedaagse conferentie in Utrecht, belegd om de universiteiten en hogescholen van Nederland zich te laten bezinnen op hun verantwoordelijkheid ten aanzien van de ontwikkelingslanden. Dit is van vitaal belang voor de toekomst van de wereld en de bevordering van de vrede. Door het aangaan van durende relaties tussen onze universiteiten en die van Azië, Afrika en Latijns-Amerika en de uitwisseling van docenten en studenten kan een beter wederzijds begrip worden aangekweekt en komt er een geweldig terrein van onderzoek en wetenschapsbeoefening voor de studenten beschikbaar dat voor beide partijen bijzonder belangrijk kan worden. Het is voor de toekomst van de wereld belangrijk aanstaande jonge wetenschapsmensen met elkaar in een zo intensief mogelijk contact te brengen. Er bestaat reeds een contact tussen de medische faculteit van de universiteit te Leiden en de universiteit in oprichting te Paramaribo.

COMMISSIES

Een commissie werd samengesteld om een reglement voor het tuchtrecht op te stellen. Een reeds ontworpen reglement is in studie genomen. Door enkele hoogleraren werd o.a. een instructie voor de archivaris van de senaat vastgesteld, die door het praesidium en de senaat werd goedgekeurd.

Ook is een algemene plancommissie benoemd voor de opstelling van het ontwikkelingsplan 1969-1972.

Daarnaast was er een bibliotheekcommissie die zich intens bezig heeft gehouden met de gewenste organisatie van de nieuwe bibliotheek in het Witte-Singelplan. Tenslotte deed de Commissie toekomst universiteit aan het praesidium een voorstel toekomen om in bepaalde gevallen meer bekendheid via advertenties in de pers te geven aan vacatures, ook in hoogleraarskringen.

BOUWZAKEN

Dank zij de goede zorgen van de bouwcurator kon het bouwschema dat in de loop van vele jaren aan vele noden op ruimtelijk terrein moet tegemoetkomen, gevolgd worden, uiteraard binnen de perken van het financieel schema. De Plancommissie en het planbureau A.Z.L. werken gestadig door aan het voorbereidende werk voor het door velen zo zeer begeerde nieuwe academisch ziekenhuis te Leiden.

Ook de bouw voor de studentenhuisvesting kan weer op een behoorlijke uitbreiding van het aantal kamers terugzien, al blijft er ook hier een tekort. Aparte vermelding verdient de ingebruikneming van het gerestaureerde Jean Michelhofje en van een studentenflatgebouw aan de rand van de stad. De hoop bestaat dat binnen afzienbare tijd de eerste paal in de grond kan worden geslagen voor de bouw van de universitaire sporthal. De plannen voor deze bouw werden dit jaar definitief door het departement goedgekeurd.

CONGRESSEN

Wederom vond plaats het jaarlijks congres van de Commissie wetenschappelijk onderwijs en onderzoek van de Raad van Europa, waarbij vertegenwoordigers uit 18 landen vergaderden in het groot auditorium, dat voorzien was van complete vertaalinstallaties. Het natuurfilosofische studentencongres met als thema 'De functie van het model in de natuurwetenschappen' mocht zich in een groot aantal deelnemers verheugen alsmede het jaarlijkse congres van de vereniging van Nederlandse kunsthistorici.

Verder kan melding worden gemaakt van het congres van de Deutsche Gesellschaft für Arzneipflanzenforschung.

BESTUUR

Als elke andere grote onderneming behoeft ook de universiteit een redelijke zekerheid voor een bepaalde ontwikkeling, maar de bestaande onvoldoende zekerheid brengt het bestuur der universiteit zorgen. Desondanks blijft het streven erop gericht de universiteit steeds meer tot een levend orgaan te maken, waardoor zoveel mogelijk jonge mensen van ons volk deel kunnen krijgen aan de wetenschap en wijsheid van het heden en het verleden, een orgaan dat zijn eerste taak om werkelijk universitaire mensen te vormen naar beste kunnen vervult. Dit bereikt men mede door het contact tussen de verschillende onderdelen, in dit geval de senaat, de wetenschappelijke staf en de studenten, te intensiveren. Daarom is er intern regelmatig overleg van het senaatsbestuur

met de vertegenwoordigers van lectoren en staf evenals met de studentendecanen en vertegenwoordigingen van de studenten. Eveneens bestaat er een hechte samenwerking van de curatoren en het senaatsbestuur, die tezamen in het nieuwe bestuursreglement dat op 22 december 1966 koninklijk werd goedgekeurd, het universiteitsbestuur heten.

In het bestuursreglement wordt ook de democratisering van het geheel erkend. Dit blijkt zowel aan de top, waar niet meer, zoals in de wet, van de duplex ordo van senaat en curatoren wordt gesproken, maar van één lichaam: het universiteitsbestuur. Al lange tijd zagen de beide leden van deze duplex ordo elkaar als gelijkwaardig, maar het is goed dat dit in het reglement nu met zoveel woorden tot uitdrukking is gebracht. De democratisering strekt zich evenzeer naar beneden toe uit, gezien de zogenaamde inspraak die in toenemende mate ter wille van het geheel aan de leden van de staf en de studenten, waar dit mogelijk is, wordt gegeven.

In dit verband kan gedacht worden aan het door de Nederlandse Studentenraad in 1967 georganiseerde congres te Delft waar het ging om de instelling en de werking van de steeds meer zich inburgerende studieraden, waarin wordt overlegd over alles wat het studieprogramma, de examens en dergelijke aangaat, gezamenlijk door vertegenwoordigers van de faculteit en van de studenten.

Een ander initiatief, de studie betreffende, werd genomen door de civitas, door een rapport over de studienormering, opgesteld door een commissie onder voorzitterschap van een hoogleraar, eerst in eigen kring te behandelen en vervolgens aan de senaat aan te bieden.

BUREAU VOOR ONDERZOEK VAN ONDERWIJS

Dit jaar kwam het bureau voor het onderzoek van het onderwijs tot stand in navolging van andere universiteiten en mede gestimuleerd door het belangrijke congres dat aan dit onderwerp was gewijd, georganiseerd ter viering van het derde lustrum van de technische hogeschool te Eindhoven. De secretaris van de senaat, die de Leidse universiteit vertegenwoordigde op een belangrijk congres ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de universiteit van Michigan (U.S.A.), verkreeg belangrijke informatie over onderzoek van onderwijs in Amerika.

Door de grote omvang van het aantal studenten en docenten en door het ontstaan van allerlei nieuwe methodieken in onderwijs en onderzoek en bij tentamens en examens blijkt elk jaar meer noodzakelijk wat in vroeger tijd ondenkbaar en ook lang zo noodzakelijk niet was: het zich op wetenschappelijke wijze bezighouden met wat men in de universiteit zelf doet en hoe men hierbij te werk gaat. Zulk een bureau zal zelfstandig en op verzoek van de faculteiten allerlei onderzoeken instellen die het profijt van het onderwijs ten goede moeten komen.

In alle zaken gaat het er om zo verantwoord mogelijk de geweldige sommen gelds, aan het wetenschappelijk onderwijs ter beschikking gesteld, te beheren en te verwerken. Allerlei experimenten worden op het terrein van het onderwijs gedaan. Zo heeft men in de faculteit der geneeskunde het mogelijk gemaakt voor hen, die het kandidaats-

examen vervroegd hadden afgelegd en daarvoor geslaagd waren, ook in de zomervakantie de studie voort te zetten, hetgeen een verkorting van de studieduur van vier maanden kan betekenen. Daarnaast is deze faculteit in overleg met de zusterfaculteiten bezig het curriculum voor de artsopleiding ingrijpend te wijzigen, waardoor verkorting van de studieduur mogelijk wordt. Gedacht wordt aan een zesjarige basisopleiding, gevolgd door een gedifferentieerd opleidingsprogramma in het zevende jaar. Ook hierdoor wordt men versterkt in de opvatting dat bij een wetenschappelijk gevoerd pedagogisch beleid er nog veel meer resultaat te behalen is.

TWETRAPSTELSEL

Het is bekend dat men klaagt over de te lange duur van de studie, zodat jonge mensen te laat hun taak in de maatschappij kunnen beginnen en hun opleiding en het gehele universitaire bedrijf te kostbaar worden. Daarin wil men veranderingen aanbrengen, zakelijk en doeltreffend. Op arationele gronden zal de maatschappij nu eens de voorkeur geven aan hen die een lange opleiding genoten en dan weer aan hen die men vroeger *baccalauréi* noemde. De oplossing kan zijn, dat op rationele gronden de universiteit zelf als de enige deskundige bepaalt wie, gezien hun kwaliteiten, de kortere opleiding krijgen die natuurlijk wetenschappelijk zal en moet blijven, maar niet te lang mag duren, zegge vier jaar, en ook op de praktijk is afgesteld, en wie, dank zij hun grote, zuiver wetenschappelijke aanleg, een dieper gaande theoretische scholing waard zijn. Het is duidelijk dat dit maar een heel klein gedeelte der studenten zal zijn. Door niet op de oude wijze allen over één kam te scheren maar na enkele jaren een gepaste scheiding aan te brengen tussen de normaal en bijzonder begaafden, krijgt men een rationele opzet die nader is uit te werken in studieprogramma's voor die faculteiten die voor zulk een gesplitste opleiding in aanmerking komen. Maar als een dergelijke ingrijpende structuurwijziging enige kans van slagen wil hebben, zal men bij de huidige stormachtige ontwikkelingen wetswijzigingen en nieuwe wetten op korte termijn moeten invoeren. De Leidse universiteit meent dat zij de bevoegdheid moet krijgen om zelf te bepalen welke studiegang een student moet volgen.

Zij meent dat er behalve een *consilium abeundi*, de goede raad om de studie maar te staken, op een universiteit, evenals op een middelbare school een *judicium abeundi* moet kunnen worden gegeven.

NA- EN HERSCHOLING

De universiteit heeft niet enkel voor de huidige studentengeneratie zorg te dragen, maar evenzeer voor de na- en herscholing der afgestudeerden. In Leiden geeft de medische faculteit hierin reeds tien jaar lang met de zogenaamde Boerhaavecursussen een prachtig voorbeeld, maar dit moet, gelet op de steeds versnelde voortgang van de wetenschap op alle gebied, in iedere faculteit opgezet of geïntensiveerd worden.

Naast het werk dat door bijna alle faculteiten in dit opzicht wordt gedaan, moge als voorbeeld de postdoctorale cursus in de moleculaire biologie worden genoemd, georganiseerd op 13 avonden en gevolgd door niet minder dan 170 cursisten.

Voor dit werk werd een aparte commissie benoemd die het gehele probleem der na-herscholing zal bestuderen en een rapport zal uitbrengen betreffende gecoördineerd post-academiaal onderwijs aan de rijksuniversiteit te Leiden, rekening houdende met wat hier en elders op dit terrein reeds wordt gedaan.

DETAILINFORMATIES

Post-academiale cursus

Op 7 oktober 1967 heeft de rector magnificus een post-academiale cursus geopend, die door de universiteit wordt georganiseerd in samenwerking met de Commissie post-academiale vorming van de Vereniging van geschiedenisleraren in Nederland.

Tot dusverre werd het post-academiale onderwijs aan geschiedenisleraren gegeven op daartoe georganiseerde colledagen en -conferenties, maar er bleek ook behoefte aan een bredere opzet te bestaan. Nadat men daarmee vorig jaar te Amsterdam was begonnen, worden thans cursussen te Amsterdam, Groningen en Leiden gegeven. In Leiden konden op vier zaterdagen een aantal geschiedenisleraren in werkcolleges onder leiding van een hoogleraar gezamenlijk de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten van 1898 tot 1941 bestuderen. Na afloop van de cursus kreeg iedere deelnemer een onderdeel van het behandelde onderwerp toegewezen ter nadere bestudering.

In de herfst van 1968 komen de deelnemers opnieuw vier zaterdagen bijeen om de door hen gemaakte scripties te behandelen.

Dr. M. van Blankensteinprijs

In 1965 is door curatoren en senaat van de rijksuniversiteit te Leiden de dr. M. van Blankensteinprijs ingesteld. Deze prijs wordt verleend voor de beste journalistieke prestatie met betrekking tot alles wat verband houdt met de universiteit. Voor de eerste maal werd deze prijs uitgereikt en wel aan de heer J. van Roon, redacteur geestelijk leven en onderwijs van Het Vrije Volk. Deze jaarlijkse prijs is ingesteld ter stimulering en verbetering van de voorlichting ter zake van universiteit, hogeschool en wetenschap. Voorts dient zij als erkenning van hetgeen de periodieke pers op het gebied van deze voorlichting reeds heeft gedaan.

Bij de uitreiking hield prof. Posthumus uit Eindhoven een belangwekkende rede, getiteld: De universiteit, mythe, idee, vorm, beeld.

Boerhaaveconferentie

In het afgelopen studiejaar werd in Leiden de internationale Boerhaaveconferentie gehouden, die gewijd was aan de belangrijkste aspecten van de toekomstige functie van een universitair medisch centrum. Deze conferentie was belegd met het oog op de plannen van de universiteiten van Leiden, Utrecht en Amsterdam tot de bouw van nieuwe academische ziekenhuizen. Medische centra die moeten voldoen aan de eisen, die in en na 1980 in een zich daarheen met grote veranderingen snel ontwikkelende samenleving zullen worden gesteld. Er waren ter conferentie ook inleidingen en

bijdragen van deskundigen uit Amerika, waar deze studie van zulke plannen en de organisatie van de uitvoering daarvan welhaast tot een nieuw specialisme zich heeft ontwikkeld. Belangrijk en verheugend is het feit, dat de ministers van sociale zaken en volksgezondheid, van onderwijs en wetenschappen en van financiën – zoals hun vertegenwoordigers op de conferentie verklaarden – zeer geïnteresseerd zijn in de aanpak van de besproken zeer gecompliceerde problemen.

Kamerlingh Onnes laboratorium en instituut Lorentz

De minister van onderwijs en wetenschappen heeft de nieuwbouw van het Kamerlingh Onnes laboratorium en het instituut Lorentz op 22 juni 1967 officieel geopend.

Leids chemiecomplex

Aan het einde van het studiejaar 1966-1967 waren de plannen in een eindstadium geraakt, waardoor men binnen afzienbare tijd kon beginnen met de bouw van een eenheid van vijf collegezalen voor het chemiecomplex van de universiteit te Leiden. Met deze bouw, die in 1970 gereed moet zijn, wordt fase I van het totale chemieplan afgesloten. Hierna zal de tweede fase de aandacht vragen, die een isotopenlaboratorium, een fysisch meetgebouw en de laboratoria voor de anorganische scheikunde omvat.

Statistische gegevens

In 1967 werd de rijksuniversiteit te Leiden bezocht door 8955 studenten, waarvan 1467 eerstejaars studenten. Voor de m.o.-akte opleiding in de wiskunde en natuurwetenschappen waren 77 studenten ingeschreven.

22 Rijksuniversiteit te Utrecht

PERSONEEL

In de rectorale rede, waarin verslag werd uitgebracht over het academische jaar 1966-1967, werden drie eredoctores en zes oud-hoogleraren, die aan de universiteit waren ontvallen, herdacht, evenals een aantal leden van het wetenschappelijk, administratief en technisch personeel en zes studenten.

Vervolgens werd een overzicht gegeven van de mutaties in de staf van het docerend personeel, t.w. herbenoemingen (2 curatoren), nieuwe benoemingen (16 hoogleraren, 5 buitengewoon hoogleraren, 11 lectoren). Wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd vertrokken 12 senaatsleden. Er werden 12 oraties gehouden en 3 openbare lessen gegeven.

BUITENLANDSE CONTACTEN

Deze contacten waren als altijd zeer vele. Utrechtse hoogleraren trokken als gast naar o.a. de Verenigde Staten, terwijl tevens een aantal buitenlandse gasthoogleraren in Utrecht vertoefden.

De internationale studentenuitwisseling droeg een bloeiend karakter, hetgeen o.a. tot uiting kwam in het grote aantal buitenlandse onderscheidingen dat aan leden van de universitaire gemeenschap werd verleend.

HUISVESTING VAN DE UNIVERSITEIT

Over de universiteit 'in aanbouw' kan het volgende vermeld worden.

Bij de subfaculteit der biologie is het ruimtegebrek op enkele instituten dermate groot, dat er een chaos dreigt te ontstaan. Er heerst een tekort van ongeveer 100 werkplaatsen, hetgeen een verkorting van de studieduur in de weg staat.

Bij het instituut voor infectieziekten bij de diergeneeskunde heeft men eveneens in ernstige mate met ruimtenood te kampen.

De subfaculteit der scheikunde, die een nieuw semipermanent practicumgebouw heeft gekregen aan de Vondellaan, ziet zich geplaatst voor het vraagstuk van een tijdelijke huisvesting van het laboratorium voor kristalchemie.

Ten aanzien van de subfaculteit der tandheelkunde is men begonnen met de bouw van een preklinisch gedeelte van het nieuwe instituut in De Uithof, en men hoopt dat aan het voornemen, in 1968 ook de hoogbouw ter hand te nemen, gevolg zal kunnen worden gegeven.

De projecten, die door de rector magnificus voorts nog werden genoemd, waren: de kliniek voor verloskunde van de faculteit der diergeneeskunde, het wiskundegebouw, het elektronisch rekencentrum en het tandemgeneratorgebouw, die vrijwel hun voltooiing genaderd zijn.

De bouw van verdere projecten vordert naar wens en aan nieuwbouwplannen wordt hard gewerkt. Zo hoopt men in de naaste toekomst te beginnen met het tandheelkundig instituut, het laboratorium voor kernfysica en fysica van de vaste stof en de

kliniek voor inwendige ziekten van de veterinaire faculteit. De verdere bouw ten behoeve van de diergeneeskunde behoeft aparte financiële voorzieningen buiten de normale investeringsbedragen om. Er bestaat goede hoop dat additionele middelen op korte termijn aanwezig zullen zijn.

Volgens de huidige prognoses dient men in 1980 te rekenen op een studentenaantal van ongeveer 20 000 en een verdere groei tot wellicht 25 000. Het bouwplan de Uithof richt zich dan ook op het laatstgenoemde aantal. Er werd besloten tot de bouw van twee transitoria, één voor de A- en één voor de B-faculteiten. Men wacht nog op de rijksgoedkeuring.

De aanbouw van de universiteit is niet alleen een zaak van schetsplan, bestek, aanbesteding en oplevering van gebouwen, maar ook van personeelsvoorzieningen. Een tekort aan personeel gevoelt men vooral sterk aan de faculteit der diergeneeskunde en aan de subfaculteit der scheikunde. Hierbij spelen o.a. financiële factoren een rol.

Voorts werd de faculteit der geneeskunde verrijkt met een kliniek voor hart- en vaat-chirurgie, terwijl ook bouwvoorzieningen werden getroffen voor het Wilhelmina Kinderziekenhuis en voor het Kon. Nederl. Gasthuis voor Ooglijders.

Het niet vermelden in de rectorale rede van andere gebouwen houdt geenszins in, dat alles de bouw betreffende nu naar wens verloopt, integendeel. Over het algemeen kan geconstateerd worden, dat de Utrechtse universiteit te kampen heeft met een zeer grote ruimtenood. Er blijft een discrepantie bestaan tussen wat gebouwd zou moeten worden enerzijds en hetgeen met de beschikbare middelen kan worden gedaan anderzijds. Behoeft aan bouw en gerealiseerde bouw houden helaas geen gelijke tred. Toch wordt er constant gewerkt aan de uitbreiding.

HUISVESTING VAN DE STUDENTEN

De Stichting Studentenhuisvesting, die thans ongeveer 2000 kamers ter beschikking heeft, meldt dat het project Ina Boudier-Bakkerlaan voor 1000 studenten praktisch gereed is, dat aldaar een hoogbouwflat voor 288 studenten in aanbouw is en dat een project in Tuindorp-West voor 1200 studenten in een vergevorderd stadium verkeert. Het bouwen van een universiteit in De Uithof brengt mee dat naar nieuwe mogelijkheden voor de huisvesting van wetenschappelijk en ander personeel en van studenten, ook buiten Utrecht, moet worden omgezien. Besprekingen daartoe met de gemeenten De Bilt, Bunnik en Zeist zijn op gang gekomen. Het ziet er naar uit, dat deze vrucht dragend zullen zijn.

ONDERWIJS EN ONDERZOEK

Van de noodzaak tot verkorting van de studieduur is thans welhaast ieder overtuigd. Een doctoraal examen na vijf jaar en een kandidaatsexamen na drie jaar moet normaal zijn. De ideeën om die verkorting te realiseren zijn zeer vele. Deze studieduurverkorting zou niet alleen voor de studenten, maar ook voor het docerend personeel een verlichting betekenen, aangezien de onderwijstaak op zichzelf, vermeerderd met de werkzaamheden

aan tentamens en examens verbonden, een overbelasting vormt. Geopperde ideeën waren: ombouw of besnoeiing van de studieprogramma's, strakkere studiebegeleiding, indeling in semesters, onderwijs geven in kleinere werkgroepen, inschakeling van een talenpracticum en audio-visuele hulpmiddelen, uitgave van standaarddictaten, instelling van een baccalaureaatsdiploma na vier jaar voor hen, die de praktijk van het maatschappelijk leven ingaan, met daarnaast een voortgezette studie voor hen, die een wetenschappelijke carrière ambiëren. Doch hoe men de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs ook zal inrichten, de studievrijheid mag niet in het gedrang komen. Bij het ombouwen van de studie zal met de beschikbare mankracht en zijn onderwijscapaciteit rekening gehouden moeten worden als met een factor van de allereerste orde.

Er ligt op dit terrein een belangrijke taak voor de studiecommissies, waarin hoogleraren, staf en studenten vertegenwoordigd zijn. De studie zou zodanig gereorganiseerd moeten worden, dat niet alleen grotere aantallen studenten kunnen worden opgevangen, maar dat ook de universiteit een centrum blijft van wetenschappelijk onderzoek op een niveau dat de toets der vergelijking met het buitenland glansrijk kan doorstaan. De verkorting van de studieduur mag noch voor het onderwijs noch voor het onderzoek een verarming betekenen.

Bij de reorganisatie dient men noodzakelijkerwijs rekening te houden met de beschikbare financiële middelen. Dit geldt ook ten aanzien van de ontwikkelingsplannen, de bouw en de bouwplannen voor de jaren 1969-1972. Prioriteitsvragen binnen de universiteit zijn onvermijdelijk; daarnaast zijn er de problemen van taakdifferentiatie en -verdeling tussen de universiteiten en hogescholen in den lande.

STUDENTEN

Aan het eind van het academisch jaar waren er aan de rijksuniversiteit te Utrecht ingeschreven 11 432 studenten. Vergeleken met vorig jaar betekent dit een stijging van 7,7%. Over het constant blijven van het toememingspercentage kan niets met zekerheid gezegd worden.

In het verslagjaar waren de contacten van de studenten onderling en met studiegenoten in binnen- en buitenland zeer vele.

Als belangrijk winstpunt mag vermeld worden dat de studenten gaarne de zorgen van de universiteit tot de hunne willen maken. Er is een groeiend besef intensief betrokken te zijn bij de moeilijkheden en mogelijkheden van de universiteit. Zo werden er o.a. besprekingen gehouden tussen de senaat en studenten aangaande het academisch tuchtrecht, die geleid hebben tot de instelling van een tuchtrechtcommissie, bestaande uit twee senaatsleden, een staffid, twee studenten en het hoofd van het senaatsbureau. Deze samenwerking mag gezien worden enerzijds als een erkenning van de mondigheid van de student, anderzijds als de bereidheid der studenten een deel der verantwoordelijkheid te aanvaarden.

Ook heeft regelmatig contact plaatsgevonden tussen een studentencommissie en de bouwcurator omtrent studentenvoorzieningen en huisvestingsproblemen in De Uithof.

BESTUURSVORM

Overal in den lande is het vraagstuk van de bestuursstructuur van universiteiten en hogescholen volop in discussie. In Utrecht zijn besprekingen gaande op initiatief van curatoren, die met elkaar op zoek zijn naar een toekomstige bestuursvorm met een grotere bestuurskracht. Leidende gedachte is, senaat en faculteiten nauwer en meer direct bij het bestuur te betrekken. Het overleg is nog niet afgelopen en zal in het komende jaar met kracht worden voortgezet. De vergaderingen van het college van curatoren zullen worden bijgewoond door een senaatsdelegatie, die volwaardig gesprekspartner is. Tevens is door de senaat een commissie benoemd, die zich speciaal zal bezighouden met de problemen van de bestuursvorm. Ook de positie van de rector en het één- of meerjarig rectoraat moeten een punt van bespreking zijn. De consequenties van de structuurverandering vallen eveneens onder de jurisdictie van de genoemde commissie.

Slechts in eendrachtige samenwerking, in gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid en gezamenlijk beslissen kan het hoofd worden geboden aan de problemen waarvoor de universiteit zich heden gesteld ziet. Alle groeperingen dienen zich van hun taak en roeping bewust te zijn en te beseffen dat zij thans voor beslissingen staan waarvan waarschijnlijk generaties van studenten de vruchten zullen plukken.

STATISTISCHE GEGEVENS

In het afgelopen jaar bedroeg het aantal studenten 11 072, waarvan 2151 eerstejaars studenten. Voor een universitair m.o.-akte-examen waren 334 studerende ingeschreven.

Er vonden 96 promoties plaats tegen 98 in het jaar daarvoor. Ten aanzien van de verdeling der promoties over de faculteiten trad geen noemenswaardig verschil op: wiskunde en natuurwetenschappen 50%, geneeskunde 19%, letteren 17% en de overige faculteiten een veel geringer percentage. Het iudicium 'cum laude' werd 13 maal verleend.

DETAILINFORMATIES

Diergeneeskundige faculteit

De laatste vijf jaar heeft het studentental van de diergeneeskundige faculteit van de rijksuniversiteit te Utrecht zich verdubbeld. In verband hiermede is duidelijk geworden dat de outillageruimte niet voldoende meer is. Verdeeld over een twaalfstal gebouwen en een tiental opstallen volgen ongeveer 1000 studenten de colleges en de practica. De goede bedoelingen om te komen tot een reorganisatie van het studieplan, reeds daterend uit 1962, dreigen vast te lopen doordat de ruimtelijke faciliteiten om de studentenstroom op te vangen ten enenmale onvoldoende zijn. Per jaar studeren ongeveer zestig dierenartsen af en in de eerste jaren valt 25% van de studenten af. Over twee jaar zal dit rendement verhoogd worden met ongeveer 100 afgestudeerden. Het zoeken en vinden van een werkring of praktijk levert voor deze afgestudeerden geen moeilijkheden op.

De vraag naar algemene practica voor de grote huisdieren zal spoedig een verzadigingspunt bereikt hebben, maar daarentegen worden er steeds meer dierenartsen gevraagd voor de zgn. kleine huisdieren. Daarnaast bestaat er een steeds grotere behoefte aan meer gespecialiseerde diergeneeskundigen, vooral van de zijde van de vleeswaren-, voeder- en farmaceutische industrie. Ook in de ontwikkelingshulp kunnen diergeneeskundigen hun plaats vinden. Een meer gerichte opleiding (differentiatie) naast het scheppen van mogelijkheden tot post-universitaire specialisatie vragen echter om meer ruimtelijke voorzieningen.

Nieuwe kliniek hart- en vaatchirurgie

Men is begonnen met de bouw van een nieuwe kliniek voor hart- en vaatchirurgie. Daar er een nauwe samenwerking nodig is tussen cardioloog en hartchirurg is het nieuwe gebouw achter de interne kliniek gelegen en daarmee met een brug verbonden. In een rond gedeelte van de nieuwbouw is de mogelijkheid geschapen om vanuit een centraal punt straalsgewijze bewaking te kunnen uitoefenen, hetgeen zowel voor de operatieafdeling als voor de verpleegafdeling in het belang van de veiligheid is. Verder is in het midden van de verpleegafdeling een centrale verpleegsterspost van waaruit elke patiënt zichtbaar kan zijn en dus bewaakt kan worden. In het centrum van de operatieafdeling bevindt zich de observatie- en meetkamer (elektronische meetapparatuur), nodig om de lichamelijke conditie van de patiënt voor, tijdens en na de operatie te beoordelen.

Hoogbouwflat voor studenten

De eerste paal werd geslagen voor een studentenwoongebouw van 18 woonlagen voor bijna 300 studenten. De flat zal omvatten 36 wooneenheden, elk voor acht studenten, en wordt met zijn hoogte van 55 meter een van de hoogste bouwwerken in Utrecht.

Sterrenwacht Utrecht

In het afgelopen studiejaar was het 325 jaar geleden dat de vroedschap van Utrecht het besluit nam tot het stichten van de universiteitssterrenwacht. Na verschillende verbouwingen en verbeteringen in de eerste eeuwen van het bestaan der sterrenwacht was na een werkbezoek van Buys Ballot en enkele van zijn medewerkers in 1848 aan Brussel het plan opgekomen tot het stichten van een meteorologisch en sterrenkundig observatorium op het bolwerk Sonnenborgh te Utrecht. In 1851 kwam het definitieve bouwplan gereed en in 1853 legde Koning Willem III de eerste steen. Reeds in 1896 bleek de bouwplaats niet zo gunstig gekozen en verhuisde het meteorologisch gedeelte naar zijn huidige plaats in De Bilt. Van dat ogenblik af was het bolwerk op Sonnenborgh uitsluitend het terrein voor de sterrenkunde.

Het onderzoeksterrein van de sterrenwacht richt zich heden ten dage in het bijzonder op het onderzoek van de astrofysica van de hemellichamen, voornamelijk de zon en de sterren. Op het waarnemingsstation van de P.T.T. te Nederhorst den Berg wordt

door de astronomen van de Utrechtse sterrenwacht in samenwerking met de P.T.T. de radio-astronomie voor de zon bedreven en binnenkort zal de Nera, een ultra-moderne radiospectrograaf voor de zon, geïnstalleerd worden, een instrument dat uniek is in zijn soort.

Academisch tuchtrecht

Intensief overleg tussen professor Van Binsbergen en de rector magnificus enerzijds en een aantal studenten anderzijds over de problematiek van het academisch tuchtrecht (artikel 53 Wet op het wetenschappelijk onderwijs) resulteerde in een gemeenschappelijke nota over het tuchtrecht, die in een vergadering van de senatus contractus is aanvaard.

De nota stelt vast dat voor de naaste toekomst een beperking van het academisch tuchtrecht tot feiten, die een inbreuk vormen op de orde van het onderwijs, de meest bevredigende oplossing is. Het academisch tuchtrecht dient zeer behoedzaam te worden gehanteerd. Teneinde objectiviteit, continuïteit en rechtvaardigheid te waarborgen, werd besloten dat zij, tegen wie tuchtmaatregelen worden overwogen, het recht verkrijgen zich te laten bijstaan door een raadsman, getuigen op te roepen en stukken in te zien. De tuchtrechtcommissie zal zijn samengesteld uit de rector magnificus, een lid van de faculteit der rechtsgeleerdheid, een lid van de wetenschappelijke staf en twee studenten. Als secretaris zal optreden het hoofd van het senaatsbureau.

Tandheelkundig instituut

In het Utrechtse universitaire centrum is een begin gemaakt met de bouw van het preklinisch gedeelte van het nieuwe tandheelkundig instituut. Dit gedeelte zal bestaan uit practicumzalen voor de conserverende, de prothetische en de orthodontische practica. Boven de techniekruimten komen twee kleine collegezalen, elk plaats biedend aan 90 studenten, en drie demonstratiekamers.

Studio voor elektronische muziek

In het verslagjaar is het uitgebreide en verbouwde studiocomplex voor elektronische muziek van de rijksuniversiteit te Utrecht in gebruik gesteld. Deze studio, die tot de best uitgeruste ter wereld behoort, is voortgekomen uit de studio van Philips, die in 1960 naar Utrecht werd overgebracht.

De studio ressorteert niet onder een bepaalde faculteit, maar staat onder toezicht van een zogenaamde begeleidingscommissie. Tot de taken van de studio behoren onder meer de research, het geven van onderwijs en het organiseren van concerten.

Voorts wordt er een universitaire cursus georganiseerd, die in eerste instantie bestemd is voor componisten, die nog geen ervaring hebben met de productie van elektronische muziek. Het accent ligt op de praktijk. Iedere deelnemer krijgt per week zes tot acht uur de gelegenheid te werken in de didactische studio van de rijksuniversiteit. Ook is er een speciale cursus 'computer-compositie'.

Aan de universitaire leergang nemen studenten deel uit Amerika, Canada, Spanje, Joegoslavië, Hongarije, Perzië, Duitsland en Zweden.

23 Rijksuniversiteit te Groningen

PERSONEEL

Ook aan de rijksuniversiteit te Groningen vonden in het afgelopen studiejaar weer vele personeelsmutaties plaats. Enerzijds werden aan de universitaire gemeenschap een hoogleraar, een oud-curator, drie ambtenaren en niet minder dan zeven studenten door de dood onttrokken, anderzijds was het aantal dergenen, die hun ambt als hoogleraar of als lector door het uitspreken van een wetenschappelijke redevoering hebben aanvaard, weer groot, nl. 23, die de universitaire geleerden die hier en daar ook door pensionering of vertrek van hoogleraren waren uitgedund, versterkten.

BUITENLANDSE CONTACTEN

In het kader van vaste wetenschappelijke contacten met enkele buitenlandse universiteiten ontving de Groningse universiteit een delegatie van medici en juristen uit Göttingen. Daarna bracht een Groningse delegatie van literatoren en juristen een bezoek aan Göttingen. Het voorgestelde systeem om de delegatie telkens uit vertegenwoordigers van twee faculteiten te doen bestaan, bevordert de contacten op faculteitsniveau, hetgeen zeer waardevol is.

Een bezoek aan Newcastle staat op het programma, waarbij het accent op de natuurkunde komt te liggen.

Besprekingen, welke met de regering van de Nederlandse Antillen en met de eilandregering van Curaçao zijn gevoerd, hebben ertoe geleid dat een vaste vorm is gegeven aan de Groningse medische contacten met dat rijksdeel en dat ook verdere mogelijkheden voor wetenschappelijke contacten worden bestudeerd.

RIJKSSTUDIETOELAGEN

In de studentenkringen bestond bij de aanvang van het studiejaar grote ongerustheid over bepaalde maatregelen van de Regering met betrekking tot de rijksstudietoelagen. Het percentage der studenten dat een toelage van het Rijk ontvangt, bedraagt ongeveer 33. Dit percentage is nagenoeg gelijk aan dat van het vorige studiejaar, terwijl het aantal studenten toch met ongeveer 13% is gestegen. Als men bedenkt dat de kosten van levensonderhoud nog steeds stijgen, dan is het waarschijnlijk dat vele kosten worden opgevangen door hogere bijdragen van de ouders uit kindergelden en dergelijke, maar daarnaast ook door meer bijverdiensten van de studenten zelf. Dit laatste dient met het oog op het studieverloop zeker niet in de hand te worden gewerkt. Van een merkbare afvloeiing van studenten alleen op grond van intrekking of vermindering van hun toelagen is niets gebleken. Aangezien echter het blijvend effect van een dergelijk complex van maatregelen niet naar de gevolgen in één jaar kan worden beoordeeld, blijft voorzichtigheid bij het formuleren van een oordeel nog wel geboden.

BOUWZAKEN

Belangrijke werken kwamen tot stand, zoals het sportcentrum, de tropische kas, het gebouw voor de audiologie en nog andere verbeteringen op het ziekenhuisterrein. Eveneens belangrijke werken zijn onder handen; bij het kernfysisch reactorcentrum en de psychiatrie ging de vlag in top.

Nieuwe studentenflats komen van de grond en er kon de hand worden gelegd op een groot aantal voor studentenhuysvesting geschikte woningen. Desalniettemin blijft waakzaamheid ten aanzien van de toekomst geboden.

BESTUUR

Het vaststellen van een bestuursreglement wil meer zijn dan codificatie van het bestaande. Het gaat hierbij om het trekken van lijnen voor de toekomst.

Problemen en rapporten zijn er te over. Zij betreffen onder meer:

- 1 de structuur van ons onderwijs, de studieduur, de differentiatie in de opleidingen en de daarbij te hanteren criteria, de studievrijheid, die niet onbepert kan blijven en zo meer;
- 2 de ontwikkeling van het onderzoek, dat steeds verder uitstoelt, zowel in de breedte als in de diepte en dat problemen opwerpt die niet alleen de instellingen, maar ook het politiek gezag, dat over de gelden gaat, boven het hoofd schijnen te groeien;
- 3 de samenstelling en structuur van het wetenschappelijk corps, niet alleen omdat de steeds verder gaande ontwikkeling van onderzoek en onderwijs meer mankracht vergt, maar ook omdat de omstandigheden waaronder gewerkt wordt, voor de beroepskeuze zo belangrijk zijn;
- 4 de bestuursinrichting. Hierbij gaat het niet om de keuze tussen monisme en dualisme en men komt er evenmin door zich te spiegelen aan de bedrijfsvorm van de grote ondernemingen met haar researchlaboratoria, haar zelfstandige productie-eenheden en haar directie. Wetenschapsbeoefening en commerciële bedrijfsvoering laten zich nu eenmaal niet over één kam scheren. Het gaat er om de structuren te vinden, die straks de bestuurskracht kunnen opbrengen, die nodig is voor de verdere ontplooiing van de universitaire wetenschapsbeoefening, zowel in de richting van het onderwijs als in die van het onderzoek. De autonomie van de universiteit is echter ook aan grenzen en beperkingen gebonden. Het politiek gezag dat de kosten van het onderwijs te dragen heeft, verlangt in verband met het stijgen van die kosten meer inspraak ten aanzien van de aard en de duur van de studie. De kosten kunnen zo aanzienlijk worden, dat het politiek gezag, dat ook andere gewichtige en kostbare maatschappelijke belangen te behartigen heeft, in afwegingsmoeilijkheden geraakt, te meer nog omdat de onmiddellijke betekenis van sommige projecten voor de niet-vakman zo moeilijk te beoordelen is. De wetenschappelijke stand zal er echter voor moeten zorgen, dat ten aanzien van dergelijke vragen de onmisbare informatie gegeven kan worden. Daarvoor lijkt organisatie op landelijk niveau een vereiste.

Bij de organisatie van het geheel moet ons echter voor ogen staan, dat informatie over zuiver wetenschappelijke vragen een andere vorm van organisatie vraagt dan informatie over de algemene belangen van de wetenschapsbeoefening. In het eerste geval gaat het om het persoonlijk inzicht van een beperkt aantal, dikwijls zeer gespecialiseerde vakgeleerden. De organisatie heeft dan tot taak de juiste mensen bijeen te brengen. In het tweede geval gaat het om het ontwikkelen van een eensluidend vast te stellen standpunt voor de groep, die betrokken is bij de universitaire wetenschapsbeoefening, over een zaak van gemeenschappelijk belang.

STUDIEVERLOOP

In de loop van het studiejaar heeft de Academische Raad in overweging gegeven om in beginsel te besluiten tot het openstellen van kortere afgeronde wetenschappelijke studies in een aantal nader te bepalen studierichtingen. Het examen, waarmede zo'n studie zou worden afgesloten, zou niet alleen moeten dienen als voorbereiding tot het bekleden van bepaalde maatschappelijke betrekkingen, maar ook toegang moeten geven tot de doctoraalstudie. De geslaagde baccalaureus kan dus verschillende kanten uit en wel direct of later.

Het welslagen van een dergelijke herstructurering is niet alleen afhankelijk van de houding van de universitaire docenten, maar niet minder van die van de belangrijkste werkgevers van de academici, de overheid en het bedrijfsleven. Op dit terrein zal nog veel overleg moeten worden gepleegd.

DETAILINFORMATIES

Pedagogisch instituut

Aan het pedagogisch instituut van de rijksuniversiteit te Groningen, afdeling schoolpedagogiek en onderwijskunde, is een bureau voor schoolpedagogische adviespraktijk ingericht. Dit bureau staat onder leiding van een hoogleraar in de algemene en vergelijkende pedagogiek met betrekking tot het onderwijs, benevens de didactiek te Groningen, die daarmede zijn onderzoeken op dit gebied zal voortzetten.

Het nieuwe bureau zal gericht zijn op het onderzoek van o.a. de hulp aan kinderen met leerproblemen in de gewone lagere school en bij het voortgezet onderwijs.

Naast de opleiding van schoolpedagogen zijn de werkzaamheden vooral bedoeld als dienstverlening aan het onderwijs. Het bureau verleent deze diensten zowel aan de ouders als aan de school.

Tropische kassen te Haren

In het afgelopen studiejaar heeft de minister van onderwijs en wetenschappen het tropische kassen complex te Haren geopend. Hierbij legde z.e. de nadruk op de nieuwe taak, die landen met ervaring op het gebied van botanisch onderzoek in de tropen hebben ten opzichte van de wetenschappelijke hulp aan jonge staten in de tropische

gebieden. Het complex omvat een hoge kas met tropisch klimaat, een hoge kas met subtropisch klimaat, een droge en zeer lichte kas voor succulanten (cactussen, vetplanten), een lage tropische kas, een gematigd tropische en een koude kas. Naar verwachting zal in de grote tropische afdeling binnen enkele jaren een bos ontstaan, dat een gunstig milieu zal vormen voor schaduwminnende planten en epifyten. Het huidige assortiment van 1500 soorten zal worden uitgebreid.

Statistische gegevens

In het afgelopen studiejaar werd de rijksuniversiteit te Groningen bezocht door 6859 studenten, waarvan 1415 eerstejaars studenten. Het aantal studerende voor een universitair m.o.-akte-examen aan genoemde universiteit bedroeg 918.

24 Gemeentelijke universiteit te Amsterdam

PERSONEEL

Evenals aan de andere universiteiten en hogescholen vonden aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam in het afgelopen jaar vele personeelsmutaties plaats. Naast het te verwachten vertrek van personen uit de universitaire wereld op grond van pensionering of benoeming elders was er ook weer het onverwachte heengaan van hen, die door de dood aan de universitaire gemeenschap werden onttrokken. En het is zeer tragisch te noemen dat onder hen, die op deze wijze weggingen, zes studenten geteld moeten worden, wier leven zo vroegtijdig beëindigd werd. Opegevallen plaatsen in het docentencorps konden worden ingenomen door de benoeming van een groot aantal hoogleraren en lectoren.

SENAAT

De senaat hield zich in het afgelopen jaar bezig met vele vraagstukken ten dele van organisatorische aard, zoals de vaststelling van een promotiereglement en een reglement inzake de positie van de lectoren bij promoties.

Vele adviezen werden door de senaat uitgebracht, onder anderen ten aanzien van de herziening tweede fase Academisch Statuut. De werkzaamheden van de in het vorige jaar ingestelde senaatscommissie voor het zgn. sabbatsverlof hebben geleid tot een nota met een ontwerpregeling die thans bij het college van curatoren in behandeling is. De senaatscommissie ter voorbereiding van de meningsvorming van de senaat inzake de toekomstige vormgeving en plaatsbepaling van de universiteit heeft een rapport uitgebracht, waarover de discussie thans gaande is.

Voorts stelde de senaat een commissie in voor het uitbrengen van een advies inzake de vermenigvuldiging van dictaten en syllabussen.

PROMOTIES

In het afgelopen jaar, waarin 17 inaugurele redes en 17 openbare lessen werden gehouden, vonden 100 promoties plaats. Hiervan hadden 46 plaats in de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen, 23 in de faculteit der geneeskunde en 12 in de faculteit der sociale wetenschappen. Men kan zich afvragen waar de oorzaak ligt voor het opvallend verschil in aantal promoties in de verschillende faculteiten. Drie van de zeven faculteiten, met nog niet helemaal 50% van het aantal studenten, nemen 81 van de 100 promoties voor hun rekening. De faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen neemt met 17% der studenten 46% van de promoties voor haar rekening, de faculteit der rechtsgeleerdheid met 8% der studenten 1% der promoties. Bij de faculteit der sociale wetenschappen (economie) zijn deze cijfers respectievelijk 12% en 5%.

De oorzaak van de opvallende verschillen kan in de eerste plaats gelegen zijn in de maatschappelijke vraag. Voor de researchwerker in een laboratorium heeft de promotie

voor zijn toekomstige loopbaan grote betekenis. Dit geldt nauwelijks voor de advocaat of de rechter, voor de econoom die als ondernemer in een onderneming of departement werkzaam is.

In de tweede plaats ligt een oorzaak in de omstandigheid dat tot voor kort de overgrote meerderheid der afgestudeerden in de A-faculteiten na het doctoraal examen de praktijk inging met een volledige en dikwijls zware dagtaak. Verdere wetenschappelijke arbeid betekende de noodzaak van een gedurende vele jaren voortgezette sterk gedisciplineerde vrije-tijdsbesteding, veelal juist in de periode der gezinsvorming en gezinsuitbreiding. In de B-faculteiten bestaat sinds oudsher grotere mogelijkheid om in de universiteitslaboratoria of -klinieken of in bedrijfslaboratoria na het doctoraal examen werkzaam te zijn en een deel van die werktijd aan de voorbereiding van een proefschrift te besteden.

Maar ook kan bij dit alles meespelen het feit, dat een promotie tegenwoordig zelden binnen twee of drie jaar haar beslag krijgt. Men zou zich kunnen afvragen of het niet de voorkeur verdient wanneer de faculteiten, die arm zijn aan promoties, naar verhoging van dit aantal streven, door te bevorderen dat de promovendi zichzelf bescheidener eisen stellen opdat het mogelijk is aansluitend op het doctoraal examen in ten hoogste drie jaren de studie met een promotie te besluiten. Tenslotte behoeft een proefschrift geen standaardwerk te zijn, maar een proefstuk.

Men moet anderzijds natuurlijk niet uit het oog verliezen dat het merendeel der studerenden nimmer zal promoveren, aangezien zij daaraan geen behoefte gevoelen. Zij studeren met het oog niet op de beoefening van de wetenschap, maar op het uitoefenen van een vak of het bekleden van een ambt.

STUDIE

Van de generaties 1948, 1950, 1952 en 1954 heeft, na tien jaar te zijn ingeschreven, circa 1% zelfs nog niet het eerste examen met goed gevolg afgelegd, hoewel men zich steeds maar weer laat inschrijven.

In totaal verdwijnt 29% van de studenten na één maal, maar dikwijls ook na meerdere malen ingeschreven te zijn geweest, zonder voor het eerste examen te zijn geslaagd.

Het moet toch mogelijk zijn het rendement op te voeren. Met een verkorting van de studieduur, die een snellere doorstroming tot gevolg zou hebben, en vooral met een vroegtijdige zekerheid omtrent de geschiktheid tot en de blijvende belangstelling voor de gekozen richting, zou dan iedereen gebaat zijn. Men bezint zich op nieuwe onderwijsmethoden. Zo wordt een aantal hoorcolleges vervangen door kleine werkgroepen, waardoor de overdracht van kennis wordt bevorderd. Veel van dit streven behoeft echter de steun van deskundig advies en onderzoek van onderwijsmethoden.

CENTRUM VOOR ONDERZOEK

Het Centrum voor onderzoek van het wetenschappelijk onderwijs heeft een begin gemaakt met omvangrijke en langdurige onderzoeken. Zo kan genoemd worden

een project in de faculteit der economische wetenschappen, waar het gehele propedeutisch onderwijs object van onderzoek is. Een eerste fase van dit onderzoek is het invoeren van de zgn. objectieve studietoetsen voor het propedeutisch examen, in samenwerking met de afdeling examenteknik van het psychologisch laboratorium van de universiteit. Voorts werd een enquête gehouden onder de eerstejaars studenten in de economie om de belangstelling van de studenten voor het bestaande studieprogramma te kunnen vaststellen.

In de volgende fase van het onderzoek zal het propedeutisch programma als samenhangend systeem worden onderzocht, waarbij zowel de onderwijsmiddelen en doceermethoden als het studeergedrag der studenten betrokken zullen worden.

Al dit onderzoek vindt plaats binnen de bestaande universitaire doelstelling: één opleiding te bieden zowel voor de wetenschapsbeoefenaren als voor de praktijkmensen. Wanneer het grootste deel der studenten geen andere bedoeling heeft dan een vak te leren en daarmee de studie te besluiten, dan is het zaak dat de opleiding van die grote meerderheid doelbewust daarop wordt gericht. Het diploma zou dan een volledige effectus civilis moeten hebben en in drie of vier jaar kunnen worden gehaald. Aan het wetenschappelijk niveau van het onderwijs behoeft daardoor niet tekort te worden gedaan. De mogelijkheid tot weigering van verdere inschrijving aan de universiteit moet bestaan. De voordelen van een dergelijke opleiding zijn evident. De intrede in het beroepsleven zal worden vervroegd en mislukkingen kunnen eerder ontkent en wellicht verholpen worden.

Na de eerste opleidingstrap zou een tweede moeten volgen voor een beperkt aantal daarvoor geschikte en daarin belangstellende studenten, die beogen tot zelfstandig wetenschappelijk werk te komen. De inspraak van de student zou in die tweede trap ruime toepassing kunnen vinden. Het centrum van onderzoek van wetenschappelijk onderwijs zal op dit terrein nog veel spuurwerk moeten verrichten.

BACCALAUREAAT EN AVONDSTUDIE

De baccalaureaatsopleidingen hebben tot heden niet of niet voldoende aan de verwachtingen beantwoord.

In het afgelopen jaar werd het eerste baccalaureaatsexamen scheikunde afgelegd, waarvan de verdere ontwikkeling moet worden afgewacht. De faculteit der rechtsgeleerdheid is dit jaar begonnen met een in de avonden en op zaterdag gegeven opleiding tot het kandidaatsexamen in de rechtsgeleerdheid. Deze university-extension is bestemd voor hen, die op latere leeftijd willen gaan studeren naast een volledige dagtaak.

BOUW- EN HUISVESTINGSZAKEN

De Commissie 'Locatie-A-faculteiten' is een gespreksgroep waarin gemeente en universiteit vertegenwoordigd zijn om van advies te dienen over de toekomstige definitieve huisvesting van de A-faculteiten.

De snelle groei van de universiteit vraagt om vele onvervulde voorzieningen. Het beleid van de universiteit werd gericht op het huren van grote transitoriumruimten voor de duur van 10 tot 20 jaar. Overleg met de stedelijke en landelijke overheid was intensief. Verschillende gebouwen over de stad verspreid komen ten dienste van de universiteit door huur of koop. Ondanks alle activiteiten blijft de huisvestingsnood groot en wel het meest voor de faculteit der sociale wetenschappen en voor belangrijke delen van de faculteit der letteren (die samen ruim 6000 studenten hebben), terwijl ook de economen nog grote problemen hebben.

Door inrichting en verbouwing kwamen oplossingen tot stand voor verschillende faculteiten en ook de universiteitsbibliotheek werd in een nieuwe omgeving gezet en officieel geopend. De bouwactiviteiten gaan gestadig voort ten aanzien van laboratoria, collegezalen en hoogbouw. Voor het academisch ziekenhuis is een aanvang gemaakt met de bouw van een opleidingsschool voor verpleegsters en een zusterhuis. De bouw van het definitieve gebouw voor de tandheelkunde verloopt zeer gunstig.

STUDENTEN

Het totale aantal studenten dat zich liet inschrijven bedroeg 14 204, hetgeen een stijging betekent van 9,6% ten opzichte van het vorige cursusjaar. Van alle studenten in Nederland heeft 17,3% zich laten inschrijven aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam. Hierin zijn begrepen de studenten, die zich voorbereiden op een middelbare akte. Het aantal eerstejaars studenten bedroeg 2897.

De toename van het totale aantal studenten is in absolute zin het grootst bij de faculteiten der sociale wetenschappen, der letteren, der economische wetenschappen en der rechtsgeleerdheid.

De grootste faculteit is die der letteren (3272 studenten), daarna volgt de faculteit der sociale wetenschappen (2743 studenten, waarvan 957 in de studierichting psychologie en 725 in de studierichting algemene politieke en sociale wetenschappen). Tenslotte komt als derde in omvang de faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen met 2516 studenten, waarvan 204 voor een middelbare akte.

Het totaal m.o.-studenten bedraagt 1055. Voor 5194 studenten was het financieel noodzakelijk door het verrichten van werkzaamheden naast de studie in hun onderhoud te voorzien. Hiervan hadden 1514 een volledige werkkring. Daarnaast ontvingen 4003 studenten een rijksstudietoelage waarmee een bedrag van ruim 10 miljoen gulden was gemoed.

DETAILINFORMATIES

Universiteitsbibliotheek

Hoewel de bibliotheek van de universiteit van Amsterdam reeds bijna vier eeuwen bestaat – zij werd in 1572 gesticht als stedelijke boekerij – heeft deze grootste bibliotheek van Nederland thans in het hart van de hoofdstad de beschikking gekregen over

een aan de eisen aangepast eigen gebouw, dat door de directeur-generaal voor de wetenschappen op 12 januari 1967 officieel in gebruik werd gesteld in het kader van het 67ste lustrum van de universiteit. De boekerij telt ruim twee miljoen boeken.

Commissie-Enschedé

De senaatscommissie voor planning op lange termijn van de universiteit van Amsterdam, kortweg commissie-Enschedé genoemd, heeft de senaat een rapport aangeboden over de toekomstige plaatsbepaling en vormgeving van de universiteit. Volgens de samenstellers van dit rapport zal de universiteit zich elders buiten de stad moeten concentreren. Men dient bij de vormgeving uit te gaan van een aantal van 25 000 studenten. Op grond hiervan is de commissie gekomen tot een totale terreinbehoefte van ongeveer 200 ha.

Naar de vaste overtuiging van de rapporteurs dient steeds en onveranderd te worden vastgehouden aan de concentratiegedachte. Deze kan slechts worden gerealiseerd in een beperking van het grondgebied enerzijds en in een verdere beperking van het aantal studenten anderzijds.

Academisch ziekenhuis

Het nieuwe academisch medisch centrum van de universiteit van Amsterdam zal verrijzen in het hoofdstedelijk uitbreidingsplan Bijlmermeer. Nieuwbouw in de agglomeratie Amsterdam verdient de voorkeur boven uitbreiding van het bestaande academisch medisch centrum op of nabij het Wilhelmina Gasthuisterrein, aangezien in de agglomeratie voldoende bouwterrein en gunstige verbindingen aanwezig zijn. Er wordt naar gestreefd over enkele jaren met de bouw van het project een aanvang te maken.

Fonetisch instituut

De president-curator van de universiteit van Amsterdam heeft het nieuwe gebouw van het instituut voor fonetische wetenschappen in juni van dit verslagjaar officieel geopend. Deze nieuwe vestiging betekent een aanzienlijke verbetering van de behuizing en de technische inrichting van dit instituut, dat ressorteert onder de faculteit der letteren. Het gebouw is bestemd voor onderwijs en research op het gebied der fonetica. Behalve de technische afdelingen bevat het instituut een collegezaal voor vijftig studenten, een colloquiumkamer voor werkcolleges en een bibliotheekzaal.

25 Vrije Universiteit te Amsterdam

ALGEMEEN

De rector begon zijn rede over de lotgevallen van de Vrije Universiteit met een korte beschouwing over de politieke en maatschappelijke situatie in de wereld, tegen de achtergrond waarvan de gebeurtenissen aan de v.u. in het academisch jaar 1966-1967 op zichzelf klein mogen lijken; doch gezien in het grote geheel van toewijding aan de wetenschap en het zoeken naar de waarheid zijn de lotgevallen wel degelijk belangrijk. Immers: juist een universiteit met haar wijde vertakkingen en vele contacten in binnen- en buitenland kan positief medewerken in het belang van de gehele mensheid.

Vervolgens werden diegenen herdacht, die door de dood aan de universiteit waren ontvallen, t.w.: 3 doctores, 1 hoogleraar, 2 doctorandi, 1 oud-president-directeur, 2 studenten, de pedel, 1 docent en enige leden van het bedienend personeel.

Over het onderzoekswerk kon opgemerkt worden, dat dit zeker nog verdieping en uitbreiding behoeft, vooral in die zin dat meer coördinatie gewenst is, opdat onderzoekers die uit verschillend gezichtspunt met hetzelfde vraagstuk bezig zijn, met elkander in contact treden. Er bestaat voorts behoefte aan een centraal dienstbetoon ten behoeve van onderzoek en aan een bescheiden stimuleren vanuit één centraal punt. Een eerste stap in deze richting zou kunnen zijn de aanwijzing van een coördinator voor het onderzoekswerk in de verschillende faculteiten of subfaculteiten. Tevens werd geconstateerd dat de Vrije Universiteit haar kracht moet zoeken in de kwaliteit van zorgvuldig bepaald onderwijs en onderzoek, meer dan in een veelheid van specialisaties.

PERSENEEL

Ook in dit verslagjaar waren er diverse mutaties. 6 hoogleraren en 7 lectoren aanvaardden hun ambt; 2 buitengewoon hoogleraren werden ordinarius. Ex-minister Diepenhorst keerde terug naar de Vrije Universiteit en wel als extra-ordinarius voor algemene staatsleer. Wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd nam de directeur-geneesheer van het academisch ziekenhuis afscheid. Zijn opvolger draagt de titel van algemeen directeur; hij is nu niet meer algemeen beheerder voor de universiteit in haar geheel.

Met ingang van 1 september 1967 heeft de buitengewoon hoogleraar in de biochemie zijn functie neergelegd. De v.u. heeft aan hem grote verplichtingen.

In het komende jaar ontvangt de senaat een welkome versterking door de komst van drie Amerikaanse gasthoogleraren in het kader van de Fulbright-uitwisseling. Zij zullen colleges geven in de Engelse taal, de natuurkunde en de psychologie.

BUITENLANDSE CONTACTEN

Het bureau voor buitenlandse betrekkingen bewees in dit verslagjaar wederom zijn nut. Het uitgebreidst waren de betrekkingen met Indonesië en de Congo. De Directie technische hulp van het Ministerie van Buitenlandse Zaken werkte mee aan een ruim

opgezet plan voor uitzending van docenten naar de Congo en aan andere uitwisselingen.

Het is gewenst, dat de universiteit over eigen fondsen zou beschikken voor samenwerking met instellingen van wetenschappelijk onderwijs in de ontwikkelingslanden. Verschillende hoogleraren en leden van de wetenschappelijke staf nemen deel aan het werk van de Nationale Raad van Advies inzake hulpverlening aan minder ontwikkelde landen. Het informatiebulletin over ontwikkelingslanden, Documenta, bewijst zeer goede diensten.

Er werd veel gereisd, waarbij de Commissie studie- en dienstreizen buitenland de gelden zo rechtvaardig mogelijk verdeelde.

Op basis van een uitwisselingsprogramma met Zuid-Afrika verbleef een gasthoogleraar twee maanden aan de v.u. te Amsterdam en verrichtte daar in samenwerking met Nederlandse geleerden laboratorium onderzoek van grote wetenschappelijke en maatschappelijke betekenis.

BESTUUR EN BESTUURSVORM

Een aantal personeelswisselingen vond plaats in de besturende colleges, o.a. in het college van directeuren en de senaat.

Omtrent de organisatie van de bestuursvorm verkeert men in tweestrijd. Het is niet zodanig gesteld, dat de huidige bestuursvorm ontoereikend zou zijn, maar wel is interne reorganisatie en coördinatie van universitaire bureaus en diensten gewenst.

Het zou geen juiste oplossing zijn, indien men zou overgaan tot de aanstelling van een drietal 'managers', voor wie de leiding een volle dagtaak zou zijn en die alles geruisloos en soepel zouden doen verlopen. De universiteit immers moet niet uitgeleverd worden aan van buiten komende bestuurders, doch in handen blijven van docenten en studenten, die direct bij onderwijs en onderzoek betrokken zijn. Dezen kunnen wel worden bijgestaan door personen, die sterke bindingen hebben met de maatschappij, doch die tevens belangstelling moeten hebben voor onderwijs en onderzoek.

Collegiale besturen van universiteit en faculteiten zijn dringend gewenst, want deze dragen een karakter, waarbij de verantwoordelijkheid gespreid wordt. Dit principe van gespreide verantwoordelijkheid werkt corrigerend op eigenwijsheid en vergrotend op wijsheid, deskundigheid en ervaring. Men zou het moeten zoeken in de richting van kleine besturen met beslissingsbevoegdheid.

Binnen de universiteit, in de Academische Raad, in het rectorencollege, in het overleg met de minister van onderwijs en wetenschappen en met het directoraat voor de wetenschappen wordt veel tijd besteed aan technische en organisatorische vraagstukken.

De eigenlijke vragen der universiteit liggen echter niet zo zeer in problemen als de bestuursvorm en het rangstelsel van de wetenschappelijke staf, dan wel in de kennis-explosie, de radarfunctie der wetenschap, het ontsluiten van informatie, de herstructurering van onderwijs en onderzoek. De vorming van de persoonlijkheid mag niet in

het gedrang komen bij het streven naar de 'stroomlijning' en de doelmatige organisatie van het wetenschappelijk onderwijs.

In de problematiek van de bestuursvorm en de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs (studieduur en -rendement) staat de Vrije Universiteit niet alleen. Ook de andere universiteiten en de hogescholen worden er mede geconfronteerd.

In onderling overleg, na rijp beraad en met behoud van eigen inzichten en opvattingen, zal men tot een oplossing moeten komen, waarmede niet alleen de huidige doch ook de toekomstige studenten en docenten gebaat zullen zijn.

HUISVESTING VAN UNIVERSITEIT EN STUDENTEN

Op 12 oktober 1966 werden de in Buitenveldert gereed gekomen gebouwen feestelijk geopend, t.w. voor wiskunde, natuurkunde, geologie, biologie en biochemie, het provisorium, een complex studentenflats, het woongebouw voor de verpleegsters-school en de sporthal. Tevens werd het academisch ziekenhuis geopend. Met de nieuwbouw van het ziekenhuis werd een meer dan tachtig jaar gekoesterd ideaal werkelijkheid. De woorden van de voorzitter van het ziekenhuisbestuur, de directeur-geneesheer en de decaan van de medische faculteit getuigden van een grote dankbaarheid. De nieuwe gebouwen zijn zowel geschenken als opdrachten.

Voor het nieuwe hoofdgebouw van de v.u. werd op 22 juni 1967 de eerste paal geslagen te Buitenveldert.

Ook werd het nieuwe provisorium betrokken en afscheid genomen van de aan historie zo rijke behuizing aan de Keizersgracht.

Van de Keizersgracht werd eveneens afscheid genomen door de daar gevestigde faculteiten en de senaat, hetgeen gepaard ging met feestelijkheden en plechtigheden.

STUDENTENLEVEN

De studenten ontplooiden allerlei activiteiten ter verstrooiing: diesviering, het vierde lustrum van de Vereniging van Vrouwelijke Studenten aan de Vrije Universiteit, een cabaret, een feest voor kinderen uit kindertehuizen en toneelstukken.

Dergelijke feesten zouden wel iets beperkt kunnen worden, gezien de hoeveelheid tijd en geld waarop zij beslag leggen. Heroriëntering van de gezelligheidsverenigingen-oude stijl zou gezocht kunnen worden met behulp van een disputationeraad. De plannen in deze richting hebben nog geen vaste vorm aangenomen.

Wat de groentijd betreft, raakt men er geleidelijk-aan van doordrongen dat ongemotiveerde macht van een mens over een ander mens een werkelijke ontmoeting verhindert. Wie zich op dit standpunt stelt, ziet in dat de ontgroening-oude stijl hetzij afgeschaft hetzij grondig herzien moet worden.

STUDENTEN

Er waren 5678 studenten ingeschreven, t.w. 1006 vrouwelijke en 4672 mannelijke. Vergeleken met vorig jaar is dit een toeneming van 607 studenten. Toen waren de

aantallen resp. 5071, 887 en 4184. Voor de eerste maal werden ingeschreven 244 vrouwelijke en 894 mannelijke studenten, tezamen 1138. Voor het vorige jaar waren deze cijfers 207, 818 en 1025. De sterke groei zet zich voort. Binnenkort kan de zesduizendste student verwacht worden. Het aantal studenten uit Suriname en de Nederlandse Antillen bedroeg 55 (46 en 9); dat der buitenlandse studenten 172. Van de laatsten kwamen er 41 uit Indonesië, 28 uit de Verenigde Staten, 17 uit Zuid-Afrika, 16 uit Noorwegen, 13 uit Canada en waren er 4 statenloos.

In het verslagjaar vond één erepromotie plaats.

Het totale aantal promoties steeg van 16 in het vorige jaar tot 33 in dit verslagjaar. De verdeling was als volgt: theologie 7 (1), rechtsgeleerdheid geen (3), geneeskunde 5 (2), wiskunde en natuurwetenschappen 8 (5), letteren 3 (0), economie 4 (3), sociale wetenschappen 6 (1), wijsbegeerte 0 (1). Slechts enkele tientallen studenten volgen de opleiding voor de universitaire m.o.-akte-examens.

DETAILINFORMATIES

Studentenhuisvesting

Binnen enkele jaren zullen op de grens van de gemeenten Amsterdam en Amstelveen drie dubbele woontorens verrijzen. Dit nieuwe complex zal aan 1134 studenten huisvesting kunnen bieden. De gebouwen zullen onderling worden verbonden door een twee verdiepingen tellend ontmoetingscentrum. Behalve de reeds voltooide studentenbehuizing staat er een tehuis voor 320 verpleegsters van het Academisch Ziekenhuis, terwijl de verpleegstersschool nog in aanbouw is.

Voorts ligt het in de bedoeling op een ander terrein ten zuiden van dit complex eveneens drie woontorens te bouwen, die aan ruim 1000 studenten plaats zullen bieden. Wanneer het gehele complex van zes gebouwen (gefinancierd door studenten, ouders, reünisten, hoogleraren, wetenschappelijke staf en het bedrijfsleven, en eventueel met een subsidie van het Rijk) zal zijn gerealiseerd, zijn er voor ongeveer 3000 studenten kamers beschikbaar.

Basis cursus sociale geneeskunde

Op 1 september 1967 werd door één der curatoren de officiële opening verricht van een basis cursus voor sociale geneeskunde.

Hierdoor zal het voortaan ook aan de v.u. te Amsterdam mogelijk zijn, het eerste gedeelte van de theoretische opleiding tot sociaal-geneeskundige te volgen.

Aan het Instituut voor Sociale Geneeskunde der Vrije Universiteit zal in september 1967 de eerste basis cursus aanvangen.

De volledige theoretische opleiding bestaat uit twee delen: de basis cursus, waarin die elementen worden behandeld welke voor alle sociaal-geneeskundige functies van belang zijn; in de verschillende specifieke vervolgcursussen komen onderwerpen aan de orde, waarvan kennis en beheersing in de speciale functie noodzakelijk worden

geacht. Er zijn vier typen vervolgcursussen; bedrijfsgeneeskunde, jeugdzorg, verzekeringsgeneeskunde en algemene gezondheidszorg.

Uit het programma van de basiscursus blijkt dat de aandacht in deze cursus vooral gericht zal zijn op milieu-hygiëne (water, bodem, lucht), epidemiologie, statistiek, organisatie van de gezondheidszorg in Nederland en gedragswetenschappen.

De cursus wordt gedurende een tiental maanden op elke woensdag gegeven. Een 70-tal docenten zal de rijk gevarieerde stof presenteren aan ongeveer 20-25 deelnemende artsen.

26 Katholieke universiteit te Nijmegen

STUDENTEN

De katholieke universiteit te Nijmegen mocht in het afgelopen studiejaar de zesduizendste student inschrijven. In de laatste vijf jaren is de groei van het totale aantal studenten per jaar achtereenvolgens 420, 490, 570, 660 en 800 geweest. Op grond van deze vooruitgang kan worden verwacht, dat binnen afzienbare tijd de zevenduizendste student zich voor toelating tot deze universiteit zal melden.

Uiteraard stijgt eveneens het aantal examens. In het achter ons liggende studiejaar hebben ruim 400 studenten de graad behaald waaraan de effectus civilis is verbonden. Als vrucht van de in september 1961 begonnen opleiding in de tandheelkunde zijn dit jaar voor het eerst tandartsexamens afgenomen, waarbij aan 17 studenten het desbetreffende diploma kon worden uitgereikt. In de studierichting scheikunde, waarmee in september 1962 deze universiteit werd verrijkt, hebben reeds dit jaar twee studenten de doctorale graad kunnen behalen.

STUDIE

In vele secties, vakgroepen, subfaculteiten en faculteiten is intensief beraad over het onderwijs geweest. De gewenste studieduur is aangegeven en in een aantal gevallen zijn de geleding in de studie en de studiebegeleiding geïntensiveerd. De verkorting van de werkelijke duur der opleiding wordt in toenemende mate doorgevoerd, maar de universiteit benadert dit vraagstuk met behoedzaamheid.

ONDERZOEK

Dit jaar werd een instituut voor onderzoek van het wetenschappelijk onderwijs aan de Nijmeegse universiteit opgericht. Nu de wijze van overdracht van kennis en inzicht en de wijze van tentamineren en examineren allerwege kritisch worden beschouwd, blijkt duidelijk dat men op vele voor de hand liggende en urgente vragen betreffende het onderwijs het antwoord nog schuldig moet blijven. Het is noodzakelijk dat een goed onderzoek over deze vragen verricht wordt, zij het dat dit voorlopig slechts op kwantitatief bescheiden schaal zal kunnen geschieden.

PROMOTIES

Het aantal promoties was in het afgelopen jaar verrassend groot. Dit was in de voorafgaande vijf jaren achtereenvolgens 22, 24, 42, 22 en 39. Dit jaar hebben 60 promovendi hun proefschrift met de daaraan verbonden stellingen met succes verdedigd. Dit aantal promoties lijkt toch een waardevolle graadmeter van de wetenschappelijke activiteit binnen deze universiteit.

CONGRESSEN

Het Pius-convict vierde zijn achtste lustrum met een congres over democratie. Twee erbidwaardige genootschappen, het natuur- en geneeskundig congres en het wis-

kundig genootschap hielden hun congres in het universeel laboratorium van de faculteit van wiskunde en natuurwetenschappen. Een internationaal congres over peace and justice, georganiseerd door het studiecentrum voor vredesvraagstukken, vond plaats in één der hoofdgebouwen.

Interacademiale symposia werden gehouden op de gebieden van Nederlands, Frans en biologie. Voorts vonden een studenten-muziekconcours, vele sportevenementen en andere bijeenkomsten plaats.

COMMISSIE-SCHILLEBEECKX

Reeds in het vorig academisch studiejaar heeft de senaat de commissie-Schillebeecx ingesteld die de opdracht heeft zich te bezinnen op de grondslagen van de katholieke universiteit te Nijmegen en door deze studie een discussie voor te bereiden. Aandacht wordt besteed aan de inhoud en de betekenis van de confessionaliteit van deze universiteit.

Dit probleem leefde ook bij de studenten die zich tot curatoren hebben gewend met het verzoek een breed samengestelde commissie in te stellen die een beslissing over het confessionele karakter van de universiteit zou voorbereiden.

Hoewel er duidelijk een gewichtig accentverschil valt te bespeuren in de formuleringen door de senaat en door de studenten, is afgesproken, dat de studenten zelf een commissie zouden benoemen die als regel tezamen met de commissie-Schillebeecx zou vergaderen. Over het algemeen was de bijdrage van de studenten in de discussie nogal teleurstellend. In het komende jaar zal dit vraagstuk alle gemoederen nog intensief bezighouden.

STUDENTENHUISVESTING

In de loop van het studiejaar is men met de bouw van studentenflats met een totaal van circa 800 kamers begonnen. Het universiteitshuis dat o.m. een mensa en velerlei bureau- en vergaderruimten voor de studenten zal bevatten, is met goed succes aanbesteed. Met de werkzaamheden is inmiddels een begin gemaakt.

De voorbereiding voor de uitvoering van het zgn. plan Albertinum, dat een complex studentenflats voor 1000 studentenkamers omvat, vordert goed zodat de hoop bestaat dat binnenkort de opdracht voor de bouw zal kunnen worden verstrekt.

Desalniettemin blijft voorlopig aanvaardbare huisvesting een zorgelijk probleem. Een kleine bijdrage ter leniging van de nood is gelegen in het ter beschikking komen van ruim 60 kamers in dispuithuizen.

INTERUNIVERSITAIRE SAMENWERKING

Reeds geruime tijd vindt er overleg plaats tussen de katholieke hogeschool te Tilburg en de Nijmeegse universiteit aangaande plannen voor uitbreiding en mogelijke vormen van samenwerking. Gezien de geografische ligging en de grondslag van beide instellingen zijn er goede redenen voor dit overleg.

Overwegende dat de Nijmeegse universiteit ten zeerste betrokken is bij eventuele nieuwe vestigingen van wetenschappelijk onderwijs of uitbreidingen van bestaande instellingen in het zuiden en het oosten van het land, hebben curatoren een commissie ingesteld met de opdracht een studie te maken van de gepubliceerde plannen op dit terrein. Het eerste rapport is reeds verschenen. Zo spoedig mogelijk zal een studie worden gemaakt over de gewenste ontwikkeling van het gehele wetenschappelijk onderwijs in het zuiden van het land.

GEBOUWEN

Het collegegebouw van de prekliniek van de medische faculteit, dat reeds geruime tijd in gebruik was, werd in het verslagjaar officieel geopend. De nieuwe bibliotheek is in gebruik genomen.

De ruimte voor de centrale goederenontvangst en het magazijn van de medische faculteit zijn officieel ten dienste van de gebruikers gesteld. De verpleegruimte, het zgn. 140-beddenhuis, verheft zich als een merkwaardige paalwoning, waaraan te zijner tijd twee instituten zullen worden aangebouwd. Het zal in het komende jaar ten dienste van zieken en artsen worden gesteld, tezamen met de centrale keuken van het St.-Radboudziekenhuis.

Het nieuwe beheers- en laboratoriumgebouw van de faculteit voor wiskunde en natuurwetenschappen toont reeds zijn ontzagwekkende afmetingen. Het gebouw voor de klinische tandheelkunde vordert gestadig. Tenslotte is enige tijd geleden met de bouw van het psychologisch laboratorium een begin gemaakt.

Om budgettaire redenen moest van de bouw van twee gebouwen van de medische faculteit tot nader order worden afgezien. Wel zijn door talloze kleine verbouwingen en door middel van barakken de universitaire huisvestingsmogelijkheden enigszins verruimd.

RESEARCH

In de afgelopen tijd is aan de universiteit voor diverse studierichtingen een onderzoek ingesteld naar de tijd, die door stafleden wordt besteed aan het onderwijs en de tijd die overblijft voor wetenschappelijk onderzoek. De uitkomsten zijn zorgwekkend. Bij de huidige normen voor de verhouding van het aantal stafleden en het aantal studenten ziet men onontkoombaar dat aan een belangrijk deel van de stafleden veel te weinig tijd kan worden gelaten voor research. Dit bezwaar zal in de toekomst nog grotere omvang aannemen, omdat de studiegeleiding nog verder zal moeten worden uitgebreid en in een aantal studierichtingen de last der grote aantallen in de komende jaren zich volledig zal laten gevoelen.

De universiteit zal zich moeten bezinnen op tijdbesparende onderwijsmethoden. Wil men in de toekomst een omvangrijke exodus van goede stafleden voorkomen, dan zullen er meer plaatsen ter beschikking moeten worden gesteld. In het algemeen is men het er over eens dat aanzienlijke uitbreidingen van de staf nodig zullen zijn. Indien er

echter geen financiële middelen aanwezig zijn voor deze uitbreidingen, dan wil dit eigenlijk zeggen, dat er momenteel geen geld beschikbaar is voor universitaire research van hoog niveau en redelijke omvang.

SENAAT EN SENATUS CONTRACTUS

Over de samenwerking van senaat en senatus contractus kan worden opgemerkt dat ongetwijfeld in toenemende mate een aantal bestuurszaken door de senaat aan de senatus contractus zal moeten worden gedelegeerd. De senaat zal zijn grote waarde vooral behouden als lichaam van overleg over belangrijke beleidszaken betreffende onderwijs en onderzoek. Indien men de dubbelsporigheid in het bestuur, naast het college van curatoren de senaat, ook in de toekomstige bestuursvorm wil handhaven, zal de taak van de senatus contractus omvangrijker en gewichtiger worden.

DETAILINFORMATIES

Tandartsopleiding

De subfaculteit der tandheelkunde die in 1961 aan de katholieke universiteit te Nijmegen is opgericht, kon dit jaar ongeveer 20 tandartsen afleveren. De eerste zes zijn tijdens een korte plechtigheid tot tandarts bevorderd. Het mag verheugend worden genoemd dat een hoog percentage van de eerst aangekomen tandheekkundige studenten binnen de nominale studieduur tot de praktijk kon worden toegelaten. Helaas is deze bijdrage aan het Nederlandse tandartsencorps nog te gering om het alarmerend tekort aan tandartsen op te heffen. De tandartsendichtheid in Nederland, 1 op de 4500 inwoners, is de laagste in Europa. (In Duitsland 1 op 1600 inwoners.)

De toeloop van de eerstejaars studenten verwekt zorgen. Deze gaat relatief achteruit. Het percentage vrouwelijke gegadigden is zelfs met 14% gedaald naar 6%. Men overweegt voorwaarden te stellen waaraan zal moeten worden voldaan om de opleidingsduur van zes naar vijf jaar te brengen.

Universiteitshuis

Op 1 september 1967 is te Nijmegen een begin gemaakt met de bouw van het universiteitshuis. Dit is bedoeld als een universitair centrum dat primair op het gebruik door studenten is afgestemd, doch dat daarnaast ook zal dienen als universitair congresgebouw, terwijl ook leden van de academische staf er gelegenheid zullen vinden om met hun gasten de lunch te gebruiken. De studenten zullen er hun maaltijd kunnen gebruiken, zij zullen daar kunnen vergaderen en hun culturele activiteiten kunnen onderbrengen.

Het universiteitshuis zal ook accommodatie bieden voor de kantoren van de bestuurlijke en administratieve studentenorganen.

Het vijf lagen tellende gebouw zal o.m. eetzaal bevatten met een totale capaciteit van 800 zitplaatsen en een grote keuken. Op de eerste etage zullen uitsluitend kantoren

worden ondergebracht, terwijl op de tweede verdieping een drietal vergaderzalen zijn geprojecteerd. Voorts komen op de derde etage lees- en studiezalen. De gehele bouw zal twee jaar vergen.

Statistische gegevens

In het verslagjaar waren aan de katholieke universiteit te Nijmegen 6420 studenten ingeschreven, waarvan 1446 voor de eerste maal. De inschrijvingen waren over de faculteiten als volgt verdeeld:

Godeleerdheid	333	Sociale wetenschappen	1555
Letteren	1226	Centrale interfaculteit	62
Rechtsgeleerdheid	931	Interfaculteit van de aardrijks-	
Geneeskunde	1437	kunde en prehistorie	139
Wiskunde en natuurwetenschappen	737		

Behalve deze volledig ingeschreven studenten bereidden er zich nog 112 op het m.o.-examen pedagogiek voor, 60 biologie of wiskunde, terwijl er 144 ingeschrevenen waren voor enkele colleges, zodat het totale aantal ingeschrevenen dit jaar 6736 bedroeg.

In het verslagjaar vonden aan de katholieke universiteit te Nijmegen 60 promoties plaats, waarvan 9 cum laude.

27 Technische hogeschool te Delft

BOUWZAKEN

De beheerstaak van het college van curatoren van de technische hogeschool te Delft ging gebukt onder een aanhoudende aandrang op bezuiniging. De wijze waarop van overheidswege de wettelijke voorschriften gehanteerd moeten worden beperkt de zelfstandigheid waarmee dit college kan opereren en daarmee de armslag die het college speciaal in tijden van bezuiniging zo moeilijk kan missen.

Door investeringsbeperking gedwongen moest het programma voor de nieuwbouw gerekend worden in de tijd. Het omvat o.m. een over misschien 30 jaar te betrekken bibliotheekgebouw. De verschillende objecten bevinden zich in alle stadia van een eerste opzet voor een programma van eisen tot het ingebruiknemen. De lijst van deze objecten dijde uit tot een onoverzichtelijke lengte. In het afgelopen jaar kon er één werk van afgevoerd worden: het gebouw voor vliegtuigbouwkunde dat aan de onderafdeling werd overgedragen.

In het vorige jaarverslag kon worden vermeld, dat de stichting van de studentenhuisvesting haar bezit aan kamers had uitgebreid met een aantal dat ten langden leste het accres der studentenpopulatie overtrof. Sedertdien is men blijven inlopen op de kamernood. Spoedig zullen 408 studenten de 17 woonlagen bevolken van een stalen torengebouw. Als de omstandigheden medewerken kan medio 1968 een tweede torengebouw aan 540 studenten onderdak verschaffen. De Stichting Studentenhuisvesting zal dan beschikken over kamers voor 2770 studenten, waaronder woongelegenheden voor een 130-tal gehuwden. Met de 2150 kamers bij particulieren zal binnen het jaar de helft van het aantal studenten te Delft kunnen wonen.

WETENSCHAPPELIJKE STAF

Tegenover het vertrek van enkele hoogleraren staat de intrede van nieuwe leden in de senaat, zodat de balans van studentenaantal en wetenschappelijk corps vrijwel in evenwicht bleef. Daarnaast was er ook de aanstelling van vele lectoren.

De stafraad van het wetenschappelijk corps heeft veel werk verzet. In wekelijkse vergaderingen werd een vruchtdragende uitwisseling van informatie over tal van actuele vragen van onderwijs en onderzoek bevorderd. De stafraad legde verscheidene interne contacten, als die met de commissies voor de regeling van de propedeutische examens, voor coördinatie van onderwijsresearch, voor de bibliotheek en voor de voorlichting van aspirant studenten.

Maandelijks kwam de stafraad bijeen met rector en conrector en deze kruisverbindingen verstevigden op effectieve wijze de structuur van de Delftse wetenschappelijke instelling. Het is belangrijk dat de wetenschappelijke staf betrokken is bij het werk van de onderwijscommissies voor de onderscheiden studierichtingen. Uit de afdelingen waar deze band bestaat worden veelbelovende resultaten gemeld.

De stafraad heeft voorts het streven om contacten te leggen met 715 wetenschappelijke medewerkers die hij vertegenwoordigt. Daartoe zijn in het afgelopen jaar voordrachten gehouden, is een algemene jaarvergadering belegd en is begonnen met de uitgave van

een mededelingenblad. Ook besteedde de stafraad ruime aandacht aan de externe contacten met stafraden en stafconventen elders en droeg bij tot de oprichting van een landelijk orgaan, de I.A.O.C.

HERSTRUCTURERING

Over de herstructurering van de Delftse opleiding heeft men zich bezonnen in de onderscheiden onderwijscommissies van de twaalf studierichtingen. Aanbevelingen zijn in de afdelingen gewikt en gewogen; afdelingsvoorstellen werden besproken in het college van rector en assessoren en belandden in de senaat die krachtens het bestuursreglement richtlijnen gaf voor het onderwijs en de studieprogramma's vaststelde. Intussen waren de meningen gepeild van velen, waaronder de vertegenwoordigers der studenten.

In de afgelopen vijf jaren zijn de programma's voor alle studierichtingen grondig gewijzigd in velerlei aspect. De wijzigingen voltrokken zich doorgaans in etappes. De drang tot vernieuwing beperkt zich evenwel niet tot de inhoud en de omvang van de onderwijsprogramma's. Een aantal senaatsbesluiten behelsde veranderingen van meer structurele aard, bijvoorbeeld: een post-doctorale kop op de opleiding tot vliegtuigbouwkundig ingenieur, een versnelde propedeuse voor studenten in de werktuigbouwkunde met een h.t.s.-diploma, een trimesterindeling in het eerste studiejaar voor de technische natuurkunde en de invoering van de opleiding voor m.o.-akten wiskunde A en B.

ONDERZOEK

De senaatscommissie voor coördinatie van onderwijsresearch ging in het eerste volle jaar van haar bestaan met voortvarendheid aan de slag om in te lopen op de achterstand van een late start, vooral ten opzichte van de zusterinstellingen in Eindhoven en Enschede. De commissie begon zich te oriënteren en te documenteren, met enquêteren en informeren op het vaag begrensde, grotendeels braakliggende terrein. In een volgende fase ontwierp de coördinatiecommissie voor onderwijsresearch, die het zelf uitvoeren van onderzoek niet tot taak heeft, daarvoor een opzet.

Intmiddels opteerde de Academische Raad voor decentralisatie van onderzoek, zij het met een landelijke bundeling van documentatie en informatie. Binnenkort begint de technische hogeschool te Delft met een eigen onderwijsresearch. Verder wil de commissie belangstelling voor de onderwijskundige problematiek wekken onder de leden van het wetenschappelijk corps en de studenten.

STUDIEKEUZE

In het verslagjaar lieten zich 1445 studenten voor de eerste maal inschrijven voor één der ingenieursopleidingen aan de technische hogeschool te Delft. Dit is 9% minder dan in het vorige jaar. De drie zusterinstellingen te Delft, Eindhoven en Enschede

hadden een verminderde toeloop van studenten, tezamen 7% ten opzichte van het vorige verslagjaar, terwijl er over alle studierichtingen in het land een accres van 6% viel te constateren.

Het accent van de studiekeuze viel dit jaar vooral op de maatschappijwetenschappen, waaronder als favorieten de opvoedkunde, sociologie, psychologie en rechtsgeleerdheid. Daarnaast ook op de medische wetenschappen, wellicht als voorbijgaand gevolg van de beperkte opnamecapaciteit. Een markante verschuiving dus naar op de mens en de menselijke verhoudingen gerichte studies, een verschijnsel dat ook buiten ons land wordt waargenomen.

Onder de jeugd schijnt een tanende belangstelling voor de techniek te ontstaan. In ons land overtrof al geruime tijd de vraag naar ingenieurs het aanbod aanzienlijk, terwijl de groei van de industrialisatie achterbleef bij die van andere landen in de Europese Economische Gemeenschap. De bovengenoemde tanende belangstelling der jeugd voor de techniek heeft ook haar stempel gedrukt op de lagere inschrijving van eerstejaars studenten te Delft.

STUDIE

In het laatste jaar steeg het totale aantal der uitgereikte ingenieursdiploma's van 700 tot 762. Onafhankelijk van de toeloop zullen de aantallen der afstuderenden tot tenminste 1971 blijven toenemen en het getal duizend passeren.

Vier en twintig maal werd de hoogste graad, die van doctor in de technische wetenschappen, na de verdediging van een proefschrift en stellingen, verleend, waarvan zeven maal met het predikaat 'met lof'.

Daarnaast werden nog vier eredoctoraten uitgereikt.

In verband met de efficiency van het studeren kan nog worden vermeld de verbetering van de introductie van de noviet in zijn studie en in het studentenleven. Het daartoe gecreëerde stelsel van studieteams vergde een zorgvuldige voorbereiding. Om gelijkgerichte belangen te behartigen van de Delftse, Eindhovense en Enschedese student is de Nederlandse unie van technische studenten opgericht. Voorts is in oprichting een disputationeraad tot bundeling van alle activiteiten die gericht zijn op de algemene vorming der studenten.

DETAILINFORMATIES

Lustrumviering

De technische hogeschool te Delft heeft op 14 januari 1967 officieel het 25ste lustrum gevierd met o.m. het uitreiken van vier eredoctoraten in de technische wetenschappen. Dit hoogtepunt van de viering vond plaats in de nieuwe aula tijdens een plechtige openbare senaatszitting in tegenwoordigheid van Z.K.H. Prins Claus, de minister van onderwijs en wetenschappen en de directeur-generaal voor de wetenschappen.

Tijdens deze feestelijke bijeenkomst maakte de bewindsman bekend dat de rector-magnificus tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw was benoemd.

Voorts deelde hij mede, dat de secretaris en de adjunct-secretaris van de hogeschool waren benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau en een administratief hoofdamtenaar tot ridder in dezelfde orde. Een viertal personeelsleden van de technische hogeschool ontving een eremedaille aan deze laatste orde verbonden. De minister reikte de versierselen behorende bij deze onderscheidingen persoonlijk uit.

Voordat de plechtige senaatszitting begon, onthulde Z.K.H. Prins Claus in de commissiekamer van het aulagebouw een plaquette, waarvan de inscriptie de tekst bevat van het Koninklijk besluit van 8 januari 1842 van Koning Willem II tot het oprichten en vestigen in Delft van 'eene koninklijke academie ter opleiding van burgerlijke ingenieurs zoo voor 's lands dienst als voor de nijverheid en van de kweekelingen voor den handel'.

Computer

In het afgelopen jaar heeft het college van curatoren van de technische hogeschool te Delft, met goedkeuring van het ministerie, aan de afdeling algemene wetenschappen toestemming verleend voor het huren van een tweede computer. De genoemde afdeling beschikt reeds sedert 1963 over een grote computer TR 4, welke in gebruik is in haar reken centrum. Deze rekenautomaat is speciaal in gebruik als centrale rekeninstallatie voor het verrichten van rekenwerk ten behoeve van het wetenschappelijk onderzoek aan de hogeschool. De tweede apparatuur is speciaal bedoeld voor onderwijsdoeleinden, teneinde de studenten in het kader van hun studie de nodige praktische ervaring bij te brengen in het gebruik van rekenautomaten.

28 Technische hogeschool te Eindhoven

HERSTRUCTURERING

Mens agitatur molem. De geest van deze tijd – en in zekere zin van iedere tijd – brengt alles in beweging. Het wetenschappelijk onderwijs van deze tijd kan ook niet statisch blijven, maar vraagt op alle terreinen om herstructurering. De Wet op het wetenschappelijk onderwijs, het Academisch Statuut, de bestuursreglementen – voor zover zij klaar zijn – gaan op de helling. De bestuursvorm, de academische hiërarchie en de academische vrijheid, de systematiek der studierichtingen, de curricula, de trapsgewijze opbouw der examens, de cursusduur en de studieduur, de titulatuur van medewerkers en afgestudeerden, alles gaat wellicht veranderen.

Echter moet men niet overhaast te werk gaan. Want formele herstructureringen, die niet zijn afgeleid uit multidisciplinair onderzoek naar verandering van doelstelling en van functie, kunnen zonder uitwerking blijven en een averechtse uitwerking hebben. Met wetenschappelijk, onderwijskundig, psychologisch, sociologisch en economisch onderzoek naar doelstelling en functies van universiteiten en hogescholen is de laatste jaren op vele plaatsen in Nederland een begin gemaakt. De Academische Raad heeft de coördinatie ter hand genomen. Veel moet nog gebeuren, maar de nieuwe aanpak groeit.

Intussen breidt de wetenschap zich snel uit. De aantallen studenten nemen snel toe. De kosten van het wetenschappelijk onderwijs stijgen sneller dan het nationale inkomen. Daarom gaat de tijd dus dringen.

VERSCHUIVINGEN

De Wet op het wetenschappelijk onderwijs bepaalt dat een technische rijkshogeschool tenminste de afdelingen der algemene wetenschappen, der werktuigbouwkunde, der elektrotechniek en der scheikundige technologie omvat. Tot enkele jaren geleden heeft de aanmelding van studenten voor de zogenaamde industriële studierichtingen aan de technische hogeschool te Eindhoven alle verwachtingen overtroffen. Toch kan worden aangenomen dat de laatste jaren de keuze van de *B*-abituriënten verschuift van de studierichtingen der natuurwetenschappen en der technische wetenschappen naar de studierichtingen der zgn. verzorgende beroepen: de geneeskunde en de maatschappijwetenschappen.

Binnen de technische studierichtingen treedt bovendien een verschuiving op naar de niet-industriële richtingen, de bouwkunde en de weg- en waterbouwkunde. Dit verschijnsel der verschuivingen, dat ook in andere West-Europese landen schijnt voor te komen, vraagt om onderzoek en beschouwing.

Men dient hierbij o.m. de aandacht te richten op de voorlichting. De groep onderwijs-research van de technische hogeschool te Eindhoven heeft het rendement onderzocht van de conventionele methoden van voorlichting over de studie. De uitkomst was ontuchterend. De scholier weet dikwijls even weinig van de werkelijkheid van studie en beroep als de voorlichter van de beweegredenen voor studie- en beroepskeuze.

Het verhoudingsgewijs afnemen van het aantal *B*-gediplomeerden dat de chemie als

hoofdrichting kiest, naast de snelle groei van de procesindustrie in Nederland, gaven de researchleiders aanleiding om een sociaal-psychologisch onderzoek te doen instellen naar het beeld van de chemie als studie en als beroep, zoals dat bestaat bij leerlingen van de hoogste klassen van gymnasia en hogereburgerscholen. Het bleek dat de leerlingen, die later geen chemie zullen kiezen, de chemie als weinig dynamisch en niet creatief zien.

Deze empirische onderzoeken leiden tot stelselmatige beschrijving van verwachtingen en meningen, maar geven geen opheldering over de oorsprong van vooroordelen, op grond waarvan de bovenbedoelde verschuivingen mogelijk plaatsvinden.

Maar het wordt tijd dat de jongeren gaan inzien en begrijpen, dat de techniek dienst is aan de mens, dat zich in deze eeuw een technische wetenschap ontwikkelde die meer is dan toegepaste natuurwetenschap en die de techniek tot object heeft. Zij is onder meer de wetenschap van de schaalvergroting, van het systeemonderzoek, van het meten, regelen en automatiseren. De techniek werd een 'kunde', maar blijft een 'kunst', die het zonder scheppend vermogen en zonder uitvinders niet kan stellen.

Nog een andere factor die leidt tot verschuivingen kan genoemd worden: de depersonalisering. De vier vormen van de maatschappelijke werkzaamheid die als 'kunst' worden beschouwd en waarvan de schaalvergroting tot depersonalisering heeft geleid, zijn de bedrijfskunst, de bouwkunst, de onderwijskunst en de geneeskunst. Zij hebben aan de technische hogeschool te Eindhoven veel aandacht getrokken, die heeft geleid tot het instellen van de studierichtingen der bedrijfskunde en der bouwkunde en van een lectoraat in de onderwijsresearch en tot het uitvoeren van een aantal medisch-technische onderzoeken. Het vraagstuk van de dienstverlening van de technische wetenschap aan de geneeskunde is nog in volle studie.

Op al deze terreinen groeit de overtuiging dat de technische wetenschappen en de jonge wetenschappen van de mens en de maatschappij te hulp moeten worden geroepen, zoals dat in de industrie al geruime tijd het geval is.

STUDIE

In 1962 zijn aan de technische hogeschool te Eindhoven de eerste doctorale examens afgenomen. In september 1967 was 614 ingenieursdiploma's uitgereikt. De jongste Eindhovense ingenieur was 21 jaar, de oudste 44. De meest voorkomende leeftijd van slagen was 24 jaar.

Het is duidelijk dat uit getallen zonder beschouwing geen waardeoordeel kan worden afgeleid.

Het bedrijfsleven vraagt jonge academici. Om velerlei redenen vraagt men dan ook om verkorting van de cursusduur en daarmee evenredige beperking van de onderwijs- en examenprogramma's. Die maatregel zou dan samenvallen met de verlenging van de cursusduur van de hogereburgerschool (atheneum), waarvan rond drie vierde gedeelte van de studenten afkomstig is. Men moet echter bijzonder negatief staan tegenover de goede wil van docenten, studenten en examinatoren om niet te erkennen dat deze formele herstructurering verlies aan kwaliteit kan veroorzaken.

Het kan inmiddels interessant zijn de balans eens op te maken van de studierichting der scheikundige technologie. Deze richting is gekozen omdat zij door plaatselijke omstandigheden het kleinste aantal werkstudenten telt. In het onderwijsprogramma past na een jaar het propedeutisch en na vijf jaar het ingenieursdiploma. Van de begingeneraties aan de technische hogeschool te Eindhoven was na twee jaar - waarbinnen drie maal examen kan worden afgelegd - 73% geslaagd, terwijl 20% vrijwillig was vertrokken. De overblijvende 7% (17 studenten) leverde een jaar later 10 geslaagden op. Derhalve heeft 77% tenslotte het p-examen met goed gevolg afgelegd. Het kandidaatsexamen werd door 72% behaald en 70% - nog steeds van de begingeneratie - mag zich tenslotte ingenieur noemen. De voorspellende waarde van het propedeutisch examen was dus zeer hoog. De totale studieduur wisselde weliswaar van 5 tot 10 jaar, doch op één na de helft van de geslaagden was na 6 jaar afgestudeerd. Ook uit deze getallen kan niet zonder beschouwing een waardeoordeel worden afgeleid.

Soms wordt als onderwijskundig ideaal verdedigd dat na één jaar of eerder de geschikten van de ongeschikten kunnen worden gescheiden. Maar wij kennen geen eenheden van geschiktheid, al maakt het hanteren van schoolcijfers soms die indruk. Zelfs examens en normencommissies behoeven niet en zijn niet in staat geijkte meetinstrumenten te zijn. Studeren is immers ook een groeiproces en indien alles zou zijn te voorspellen, zouden we een wereld zonder verwachtingen, zonder avontuur, zonder wonder en zonder hoop overhouden.

De onderwijsresearch te Eindhoven houdt zich met al deze vragen bezig. Reeds eerder is berekend dat tussen studieduur voor het propedeutisch examen enerzijds en leeftijd bij eindexamen en behaalde cijfers anderzijds een duidelijke correlatie bestaat. Op grond van deze uitkomst en van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek over het voortgezet onderwijs kan men echter voor het p-examen wel de stelling poneren dat wie eenmaal achter is in de regel steeds verder achter raakt. Echter de studieduur voor het p-examen is geen voorspeller voor de studieduur in de volgende fasen.

Uit dit alles zouden de volgende gevolgtrekkingen kunnen worden afgeleid. In de eerste plaats is een selectie op basis van eindexamencijfers onrechtvaardig, omdat zij wel de studieduur in de eerste fase kunnen voorspellen, maar niet die in de volgende. In de tweede plaats is selectie op basis van de duur van de propedeutische studie onrechtvaardig omdat zij niets kan voorspellen over de studieduur in de volgende fasen.

Derhalve moet het onderzoek op veel grotere schaal en voor andere studierichtingen worden voortgezet om te voorkomen dat krasse maatregelen aan pseudoselectie het karakter geven van een loterij.

Leerzaam in dit verband was het onderzoek voor de researchleiders bij de afgestudeerden over de vraag welke stimulerende en welke remmende factoren zij bij hun studiegang hadden ontmoet. Als stimulerende factoren werden onder meer genoemd de prestaties van jaargenoten en ouders. Minder vaak werden hoogleraren en weten-

schappelijke medewerkers als zodanig aangewezen. Remmende factoren waren moeilijkheden met bepaalde vakken, inzinkingen in de studiezijn en afleiding door gezelligheidsfactoren.

Een overeenkomstig onderzoek werd ingesteld onder ingeschreven studenten.

Hiervan is nog geen overzicht te geven.

PROMOTIES

In de loop van het cursusjaar vonden 22 promoties tot doctor in de technische wetenschappen plaats. Vier van de jonge doctoren hebben hun gehele studie verricht aan de technische hogeschool te Eindhoven.

DETAILINFORMATIES

Rapport Commissie voorbereiding medische faculteit Eindhoven

De Commissie voorbereiding medische faculteit Eindhoven heeft op 11 januari 1967 in de raadszaal haar eerste rapport aan de waarnemend burgemeester van Eindhoven aangeboden. Deze commissie had tot taak na te gaan in hoeverre Eindhoven in aanmerking zou kunnen komen als toekomstige zetel van de achtste medische faculteit. De commissie stond onder leiding van prof. dr. K. Posthumus, rector magnificus van de technische hogeschool te Eindhoven.

De samenstellers van het rapport hebben zich beperkt tot een onderzoek naar de organisatorische en technische mogelijkheden voor de oprichting van een medische faculteit in genoemde stad. De commissie wijst erop dat de geneeskunde zich in haar ontwikkeling bedient van twee gebieden van wetenschap. Men kan deze omschrijven als de sociaal-psychologische en de technologische. Een faculteit der geneeskunde heeft daarom behoefte aan intensieve samenwerking zowel op het terrein der menswetenschappen als ook op het terrein van de natuurwetenschappen. Om deze samenwerking zo doeltreffend mogelijk te maken voor wetenschappelijk onderwijs en onderzoek is institutionalisering ervan gewenst. De commissie was ervan overtuigd dat op beide gebieden van wetenschap te Eindhoven voldoende mogelijkheden aanwezig zijn om de stichting van een medische faculteit aldaar te rechtvaardigen. Gelet op 's lands financiën zal voorlopig echter geen achtste medische faculteit worden gesticht.

Sportcomplex

In de maand mei van het verslagjaar is in Eindhoven officieel een sportcomplex in gebruik genomen, bestaande uit een aantal sportvelden en een sporthal. Bij de hier gerealiseerde veldaccommodatie is de nadruk gelegd op training en instructie en op de mogelijkheid van een zeer intensief gebruik. In dit sportcomplex voor de technische hogeschool te Eindhoven is tevens een sporthal aanwezig, geschikt voor velerlei binnensporten. Het gehele complex zal worden geëxploiteerd door de sectie sport van de Stichting Studentenvoorzieningen. Men verwacht dat het aantal studenten-sportbeoefenaren door deze nieuwe aanwinst sterk zal stijgen.

Bouwkunde

In september 1967 heeft de studierichting bouwkunde aan de technische hogeschool te Eindhoven een aanvang genomen.

Bij onderscheiden Koninklijke besluiten zijn benoemd één hoogleraar voor het architectonisch ontwerpen en twee hoogleraren voor het constructief ontwerpen.

29 Technische hogeschool te Enschede

ALGEMEEN

De vele technische uitvindingen, zo sterk bevorderd door de industriële research, de uitvinding van het georganiseerde uitvinden, hebben ons gestort in de verbijsterende ontwikkelingen van wetenschap, techniek en maatschappij der laatste twee decennia. Vele veelbelovende jonge mensen (15 000) zijn dit jaar als eerstejaars studenten ingeschreven aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen. Ongeveer 9000 van hen zullen over gemiddeld 7 jaar als academici maatschappelijke functies aanvaarden en enkele jaren later dragen zij mede verantwoordelijkheid voor de ontwikkelingen in de wetenschap, het onderwijs, het openbare leven, het zelfstandige beroep of de industrie. Zij zullen geconfronteerd worden met de rusteloze dynamiek van de snelle groei van de wetenschap, van de communicatiemiddelen, van de georganiseerde gemeenschapsverbanden, van de materiële welvaart. Deze dynamiek gaat onverbiddeijk voort. Het in wereldwijd verband toegenomen kennen en kunnen dwingt tot effectuering. De maatschappij past zich aan. Men is thans toe aan de herstructurering van instellingen en organisatievormen. De dynamiek der vooruitgang vraagt en eist zelfs her- en bijscholing. De veranderende samenleving stelt andere eisen aan de taakuitoefening in de academische beroepen.

Rusland en de Verenigde Staten zijn voorop gegaan grote percentages van hun jeugd een academische vorming te geven. De reeds bereikte opmerkelijke stijging in welvaart van Japan is grotendeels toe te schrijven aan zijn investering in research en onderwijs. De complexer wordende samenleving vraagt steeds meer hersenfunctie. Teneinde grotere taken te kunnen vervullen, bijvoorbeeld een hoger welvaartsniveau te handhaven, is een meer complexe samenleving voorwaarde. Noch de geestelijke groei, noch de materiële groei in ons land gedogen een ernstig achterblijven. We zullen de weg van de leidende landen moeten volgen. Deze situatie schept voor de universiteit of hogeschool een nieuwe taak van grote omvang.

T.H. TWENTE

De nieuwe taak moest leiden tot een principieel nieuwe opzet aan de technische hogeschool te Enschede. Een geheel complex van regelingen bleek nodig om het gestelde doel te kunnen bereiken. Geen enkel element kan daaruit worden gemist. In nota's en publikaties is de nieuwe taak destijds omschreven, in het bestuursreglement is de uitvoeringsvorm heel concreet vastgelegd. De hogeschool streeft naar een nieuw werk- en studieklimaat, met de opbouw waarvan enige jaren gemoeid zijn. De hogeschool ziet zich geplaatst voor drie taken: wetenschapsbeoefening, onderwijs en vorming. Ook voor de T.H. Twente blijft de drang naar wetenschap de drijvende kracht voor haar onderzoeksactiviteiten. De drijvende kracht voor het onderzoek geeft ook de geestelijke spanning voor de onderwijs- en vormingsactiviteiten. De universiteit wordt weer ontmoetingsplaats. Het zoeken naar een evenwicht tussen onderzoek, onderwijs en vorming is het zoeken naar hun integratie. Voor het onderzoek betekent het een streven naar specialisatie, die niet isoleert en een integratie, die niet vervlakt;

voor het onderwijs betekent het een student-gericht zijn, voor de vorming het bieden van mogelijkheden tot oefening in het dragen van verantwoordelijkheid.

CAMPUS

Op de technische hogeschool te Enschede is het werk- en leefklimaat grotendeels bepaald door de campus. De opzet van de campus wordt steeds weer bijgeschaafd op grond van ervaringen. De woonplicht voor de eerste- en tweedejaars student brengt al deze studenten minstens twee jaar binnen elkaars gezichtskring. Naast de gezamenlijke verantwoordelijkheid blijft iedere student persoonlijk verantwoordelijkheid dragen in volle vrijheid zijn tijd te verdelen tussen studeren en student-zijn. Hoe de studenten over de woonplicht denken wordt duidelijk geïllustreerd door het feit dat de circa 200 ongehuwde oudejaars studenten, voor wie de woonplicht niet meer geldt, op een enkele na allen op de campus zijn blijven wonen. Daarnaast lijkt het een gezonde ontwikkeling dat geleidelijk de belangstelling bij een klein deel van de ouder en zelfstandiger wordende studenten ontstaat om buiten de campus te wonen. Dit kan een verrijking van het werk- en leefklimaat op de campus betekenen. Nieuw is dat enkele gehuwde studenten op de campus zijn gehuisvest.

De eigen verantwoordelijkheid van de studenten voor de campus blijkt uit het feit dat in de campusraad de studentleden in de meerderheid zijn en dat binnenkort een student als voorzitter van die raad wordt geïnstalleerd. Toch zijn er altijd wel enige studenten die de campus zien als een bijzonder plezierige huisvesting, die geen verplichting schept. Deze studenten zijn ballast voor het organiseren en laten functioneren van de campus. In een grote stad verdwijnen de lauwen als vanzelf uit de gezichtskring, maar in de campus werkt hun buiten-spel-staan organisatorisch storend.

De campusraad heeft stimulerend gewerkt voor de Drienerkring met zijn vele en veelkleurige culturele activiteiten. Ook het studium generale gaat zich duidelijk verder ontplooiën, evenals het werk van de campuspastores en de humanistische raadsmen. Voorts doen ook de studieraden nuttig werk. De vele contacten tussen docenten en studenten over onderwijs- en studiezaken geven de informatie die nodig is om beiderzijds bij te sturen.

STUDENTEN

Het aantal studenten aan de technische hogeschool te Enschede is dit jaar opgelopen tot 850. Dit heeft de studentenraad Drienerlo genoodzaakt naar een activerende structurering in de studentenpopulatie te zoeken. Besloten is tot het creëren van een studentenparlement en van gilden om ook langs organisatorische weg de belangstelling te prikkelen.

Voor de introductie van de ongeveer 290 eerstejaars studenten, waarvoor ook nu weer grote groepen ouderejaars zich veel moeite gaven, werd dit jaar een andere oplossing gezocht. De eerstejaars zullen zgn. verspreid samenwonen in wooneenheden, die over het gehele terrein verspreid liggen tussen de wooneenheden met oudere studenten. Een waardevolle verbetering.

De studenten wordt grote verantwoordelijkheid bijgebracht. Van zeer verscheiden kanten wordt gemeld, dat de stagiairs in de industriële bedrijven opvallen door initiatief en zelfstandigheid.

BACCALAUREAAT

Het is de opzet van het baccalaureaat het onderwijs, naar zijn inhoud en naar zijn structuur, aan te passen aan de behoefte van de jonge mens en aan die van de maatschappij. De noodzaak daartoe volgt onontkoombaar uit de nieuwe taak van de universiteit, nu deze ook brede groepen moet opleiden voor intellectuele beroepen, voor 'mass intellectual employment'. De mogelijkheden, die de Wet op het wetenschappelijk onderwijs bood, werden tot het uiterste benut.

In de afstudeerperiode van de baccalaureaatsopleiding werkt de student mee aan technisch wetenschappelijk onderzoek, zodat hij geconfronteerd wordt met de ontwikkeling van wetenschap en techniek. In de ingenieursopleiding wordt hem een grote vrijheid gelaten naar zijn eigen behoefte en smaak zijn onderzoek- en studievakken te kiezen en te combineren. Deskundig advies is voor hem ter beschikking; zijn eigen voorstel voor een studieprogramma legt hij tijdig ter goedkeuring voor, waarna dat wordt gefixeerd. In deze vorm van verantwoordelijkheid gaat de student straks niet *een* examen, maar *zijn* examen afleggen.

De samenwerking van de verschillende afdelingen wordt hierdoor ook bevorderd. Op deze wijze groeien de leerstoelen ook bij het vervullen van hun onderwijsstaak tot een netwerk over het totale studiegebied, dat de technische hogeschool bestrijkt.

Deze individuele behandeling van iedere student houdt ook in, dat de baccalaureus, die een functie in de praktijk heeft aanvaard, en die besluit zich toch voor het doctoraal examen voor te bereiden, op een passend moment met de hogeschool een op zijn behoefte afgestemd studieprogramma kan ontwerpen.

De directeur van Stork's bedrijven heeft na bestudering van de inhoud van de baccalaureaatsopleiding bij het uitreiken van de baccalaureaatsprijs Stork-Technische hogeschool Twente reeds in het openbaar uitgesproken, dat zeker 40% van de ingenieursfuncties in zijn bedrijven door baccalaurèi kunnen worden vervuld. Maar er heersen nog vele misverstanden en twijfels of de industrie in al haar geledingen het baccalaureaat werkelijk ernstig neemt. In het komende kalenderjaar komen de eerste groepjes baccalaurèi klaar. Het totale aantal zal nog klein zijn. Toch lijkt het nu de kritieke periode om te laten blijken op welke wijze de industrie, de werkgever, op de nieuwe academische graad reageert.

ONDERWIJS

In het eerste cursusjaar der algemene propedeuse moet de student leren studeren, feitenkennis zich eigen maken, technologisch inzicht verwerven en leren student zijn. Veel studiebegeleiding wordt hiervoor beschikbaar gesteld. Reeds ontstaat er een scheiding tussen de capabelen en de niet-capabelen.

Het tweede jaar der propedeuse (p 2) is vakgericht met minder studiebegeleiding en een meer academische studiestijl.

De studiebegeleiding is vooral gericht op het leren studeren en het bevorderen van de studiegerichtheid door het intensiveren van het contact docent - student.

Het wetenschappelijk corps tracht de eerstejaars studenten ervan te doordringen dat voor de zware baccalaureaatsopleiding in alle vrijheid flink gewerkt moet worden, dat voor hen een goed ontworpen studieprogramma en een studiestrategie dringend nodige zaken zijn.

Het werkcollege en het practicum hebben de bijzondere aandacht van een groep docenten, teneinde samen met het Centrum voor didactiek en onderwijsbegeleiding tot verbeteringen in de uitvoering te komen. Uit de ervaringen die vorig jaar bij de p 2-examens zijn opgedaan is de wenselijkheid gebleken het p 1-examen een grotere selectieve werking te geven. Dit geschiedde door hergroepering van de examenonderdelen. Het resultaat was: minder direct geslaagden en een hoger percentage studiestakers na het eerste jaar (vorig jaar 15%, thans 25%). De beslissing de studie bij onvoldoende perspectieven tijdig te staken is en voor de student en voor de maatschappij van belang.

Met de studiebegeleiding en de selectieve propedeuse hang het iudicium abundant nauw samen. De campus met woonplicht voor de eerste cursusjaren maakt een uitsluitmogelijkheid nodig om ontarding van de campus tot alleen maar een prettig, gesubsidieerd pension te voorkomen. Dan heeft ook de studiebegeleiding zin voor de student die kan en wil. De uitsluiting omvat een zeer zorgvuldig afwegen van de individuele situatie van de student.

In overeenstemming met de eigen verantwoordelijkheid voor zijn toekomst dient de te zwakke student zelf tot de beslissing tot het staken der studie te komen. Het totale aantal studiestakers is twee en een half maal zo groot als het aantal uitgeslotenen. Wanneer de student het consilium abundant, het advies tot studiestaken, ernstig neemt, zal er weinig noodzaak zijn voor het hanteren van het iudicium abundant.

BESTUUR

De gebruikelijke dualistische bestuursvorm curatoren - senaat is aan de technische hogeschool te Enschede verlaten op grond van de overtuiging dat door de integratie van deze twee organen een grotere bestuurskracht kan worden ontwikkeld. In de machtigingswet en het bestuursreglement is geregeld, dat de leden van de colleges van curatoren en van rector en assessoren lid zijn van de raad van bestuur, het beleidscollege voor de gehele hogeschool. De uitvoering van de algemene beleidsbeslissingen berust bij het dagelijks bestuur, eveneens met geïntegreerde samenstelling.

Als leden van de raad van bestuur zijn afdelingsvoorzitters en campusdecaan, in hun functie duidelijk bestuurs- en beheersverantwoordelijkheid dragende, in de grote werkeenheden van de hogeschool mededragers van het centrale beleid.

In de bestuursopzet van de T.H. Twente zijn twee essentiële elementen te onderkennen.

Alle leden van de raad van bestuur en van het dagelijks bestuur zijn voor een beperkte, veelal meerjarige ambtstermijn benoemd. Door de senaatsleden verkozen collega's vervullen een deel der bestuursfuncties. Beide elementen dragen ertoe bij en curatoren en wetenschappelijk corps te blijven interesseren in de hogeschool als geheel. Hierdoor was het mogelijk te komen tot een gelijke opbouw van de studieprogramma's der afdelingen. Interdisciplinaire samenwerking wordt door het samen dragen van verantwoordelijkheid bevorderd.

UITBREIDING MET TECHNISCHE STUDIERICHTINGEN

De plannen tot uitbreiding van de hogeschool met studierichtingen voor toegepaste wiskunde, technische natuurkunde en bedrijfskunde zijn in een ver gevorderd stadium van voorbereiding. In afwachting van een definitieve beslissing kunnen nog geen aanvangsdata voor deze opleidingen worden genoemd.

UITBREIDING MET EEN MEDISCHE FACULTEIT

Het provinciaal bestuur van Overijssel heeft een groep deskundigen van buiten de provincie aangezocht de mogelijkheden voor vestiging van een medische faculteit in deze provincie te onderzoeken. De commissie deelt in haar rapport 'Diagnose' o.a. mede, dat zij op grond van demografische factoren tot de bevinding is gekomen dat Overijssel in aanmerking komt voor de vestiging van genoemde faculteit. Zij is van oordeel, dat een medische faculteit aansluiting behoeft aan andere wetenschapsgebieden, zowel in de technische sfeer, in de sfeer der maatschappijwetenschappen, als in die der exacte vakken.

Verder acht de commissie het van belang dat toekomstige medici of hun ouders de mogelijkheid wordt geboden om, naast de bestaande traditionele vorm van medisch onderwijs, te kunnen kiezen voor een studie aan een campusinstelling, omdat deze op grond van het daarmede verbonden beleid omtrent geïntegreerde studie- en vormingsactiviteiten voordelen biedt. De commissie kiest daarom als vestigingsplaats de technische hogeschool te Enschede.

Tot dusver valt over het rapport en de gevolgen daarvan nog weinig meer te vertellen. Het vraagstuk van een achtste medische faculteit heeft de aandacht van de minister van onderwijs en wetenschappen.

30 Landbouwhogeschool te Wageningen

ALGEMEEN

De landbouwhogeschool te Wageningen staat aan de vooravond van haar vijftigjarig bestaan. Een beschouwing over het verre verleden zou anecdotische gegevens kunnen opleveren, indien men de vroegere collegestof beziet, met haar thans onaanvaardbare, overwegend beschrijvende inslag. Maar die beschouwing zou ook verbazing opwekken bij het zich realiseren hoe 'eeuwig' durende proefvelden werden aangelegd op terreinen die thans vrijwel in het hart van de stad gelegen onder de hoogbouw zijn verdwenen. Maar een studie van het verleden heeft op zich weinig zin, daar de *futurologie* zich van ons meester heeft gemaakt. De durf onze volgende stappen af te stemmen op het ritme van de toekomst ondergaat evenwel de frustratie van de soms moeizame voortgang in het verleden en van het dringend geraas van alledag.

ONDERWIJSPROGRAMMA

Een aantal nieuwe voorzieningen op het gebied van het onderwijs werden voorbereid of vonden hun beslag. Deze vorm van groei van de hogeschool vloeit enerzijds voort uit de toeneming van het aantal studenten, anderzijds uit de voortschrijdende differentiatie van de wetenschap. Overheerst eerstgenoemde factor, dan zal meestal een onderwijskracht met een reeds aan de hogeschool bestaande leeropdracht worden toegevoegd; speelt de tweede factor de belangrijkste rol, dan wordt een nieuw wetenschapsgebied geïntroduceerd. Beide factoren zijn in het geding, indien door introductie van een nieuw vakgebied ruimere specialisatiemogelijkheden aan de grote toeloop van academici worden geboden.

Zo is bijvoorbeeld de belangstelling onder de studenten voor het vak bedrijfsleer in de laatste jaren regelmatig toegenomen. De inpassing van de bedrijfsleer in het studieprogramma van de landbouwhogeschool werd door de senaat in studie genomen. Het voorstel tot instelling van een gewone leerstoel in de bedrijfsleer is door bestuur en minister overgenomen.

Mede in verband met de benoeming van een civiel ingenieur in de leerstoel van de irrigatie werd de voorkeur gegeven aan toevoeging van een agrohydroloog onder handhaving van de buitengewone leeropdracht van prof. dr. R. H. A. van Duin. Tot gewoon hoogleraar in de agrohydrologie werd benoemd dr. ir. W. H. van der Molen. De hoogleraren in de cultuurtechniek, genoemde prof. van Duin en prof. dr. ir. G. Hellinga, zullen zich vooral wijden aan de ontwikkeling van het onderwijs in het onderdeel landinrichting van de cultuurtechniek.

De leeropdracht van prof. mr. dr. A. H. Ballendix werd uitgebreid door toevoeging van de woorden 'en het landbouwcoöperatie- en kredietwezen van de niet-westerse gebieden'. Dit vakgebied vormt in vele tropische en subtropische landen een belangrijke en zelfstandige activiteit in de nationale en regionale ontwikkelingsplannen. De voorgestelde toevoeging houdt een legalisatie in van een reeds geruime tijd in de onderwijspraktijk bestaande situatie.

Groei en differentiatie van het onderwijs worden voorts weerspiegeld door de in-

stelling van een buitengewoon lectoraat in de visteelt, door de toevoeging van een gewoon lectoraat in de technologie, door de instelling van een onderwijsopdracht in sortimentskennis en door de toevoeging van een docent in de elementaire ontwerp- leer. Gelijkijdig met dit laatste werd de onderwijsopdracht van de docent hand- tekenen in dezelfde zin gewijzigd.

Tijdelijke onderwijsopdrachten werden verleend in de sociologische aspecten van de agrarische planologie en de agrarische planning van de tropen en de subtropen, als- mede in de teelt van tropische vruchten en groenten.

PROMOTIES EN EXAMENS

Tijdens het verslagjaar herzag de senaat enige punten van de regelingen inzake de promoties en de examens. Evenals aan andere instellingen van wetenschappelijk onderwijs in Nederland zullen voortaan ook aan de landbouwhogeschool te Wageningen lectoren formeel worden betrokken bij de promotie volgende op door hen geleide promotieonderzoekingen. Hiermede wordt tegemoet gekomen aan een reeds enige tijd onderkende behoefte.

De regeling voor de kandidaats- en ingenieursexamens werd zodanig herzien, dat in het vervolg de beoordelingen, toegekend bij de examens en tentamens in studievakken behorende tot de kandidaats- en ingenieursstudie, aan de examinandi desgevraagd bekend zullen worden gemaakt. De examencommissie voor de propedeutische examens verstrekt reeds enige jaren de cijferresultaten aan de geëxamineerden. Een duidelijker beeld van de resultaten van de studie voor betrokkenen kan de voortgang van hun studie in positieve zin beïnvloeden.

Duidelijker confrontatie met de studieresultaten vormde ook de doelstelling van het kandidaats-A-examen-nieuwe stijl. Het is gebleken dat de instelling van dit examen heeft geleid tot een groot aantal aanmeldingen voor de kandidaats-A-examens aan het einde van het tweede jaar van het studieprogramma.

In september 1966 had 78% van de studenten, die in 1965 voor het propedeutisch examen slaagden, reeds aan het kandidaats-A-examen deelgenomen. Of dit examen- nieuwe stijl tot een sneller verloop van de gehele kandidaatsstudie zal leiden, valt thans nog niet vast te stellen. De voorlopige resultaten doen echter vermoeden dat deze vergelijking ten gunste van de nieuwe examenvorm zal uitvallen.

GROEI

Het aantal studenten aan de landbouwhogeschool bereikte in het verslagjaar een mijlpaal. Op 6 december 1966 werd de tweeduizendste student voor het volledige onderwijs ingeschreven in aanwezigheid van vertegenwoordigers van bestuur en senaat, door de rector magnificus onder het waakzaam oog van de pedel.

Gedurende het afgelopen studiejaar waren 2215 personen ingeschreven, waarvan 2168 volledig voor het onderwijs ingeschreven studenten. De verwachting dat thans geduren- de enige jaren het aantal afgestudeerden ongeveer 150 zal bedragen, een verwachting

gebaseerd op de jaren omstreeks 1960 met ruim 200 eerstejaars studenten, werd bewaarheid. In 1965-1966 vonden 156 ingenieurs hun weg naar de maatschappij, voor 1966-1967 bedroeg dit aantal 146. In het afgelopen jaar vonden 13 promoties tot doctor in de landbouwkunde plaats. Hieronder waren twee promoties van buitenlanders. Het aantal promovendi lijkt de normale dichtheid aan deze personen onder de afgestudeerden, namelijk 1 op 7, te continueren.

De groei van het aantal studenten, ruim 10% ten opzichte van 1965-1966 en geheel overeenkomstig de relatieve groei van dit aantal in de laatste tien jaren, stelt zijn onverbiddelijke eisen aan de personele en materiële voorzieningen voor onderwijs en onderzoek.

Zo heeft de afdeling fytopathologie een nieuw gebouwde vleugel van het plantenziektenkundig gebouwencomplex betrokken. Daardoor komen de vrijgekomen gebouwen beschikbaar voor de afdelingen virologie, waterzuivering en zoölogie.

Reeds verrijst een nieuw gebouw voor de wiskunde, waarin tevens een grote collegezaal voor algemeen gebruik is opgenomen.

Een begin is gemaakt met de omvangrijke uitbreiding van het gebouw van de afdeling landbouwplantenteelt. De daarin opgenomen klimaatkamers en kassen zullen intensivering van het onderzoek mogelijk maken. De aanbouw van een nieuwe vleugel aan het plantkundegebouw vordert goed en de herbouw van de aula tot een grootse gehoorzaal geeft reden tot vreugde.

Ook buiten de grenzen van het land ging de groei gestadig voort. In Paramaribo verrees het gebouw van het Centrum voor landbouwkundig onderzoek in Suriname. Dit centrum, in een nieuw gebouw gevestigd, is bestemd voor onderzoek van tropisch-landbouwkundige problemen door medewerkers en studenten van de landbouwhogeschool te Wageningen. Thans zijn vier wetenschappelijke medewerkers van afdelingen van de landbouwhogeschool bij het centrum gedetacheerd. Hun onderzoek vindt plaats veelal in samenwerking met Surinaamse landbouwkundigen. Zestien studenten van tropische richtingen zijn thans voor hun verplichte praktijktijd onder auspiciën van het centrum in Suriname werkzaam.

De groei van de landbouwhogeschool te Wageningen brengt door het steeds groter wordende aantal studenten ook een verontrustende kamernood met zich mee. Het is duidelijk dat de huisvestingstekorten het studieklimaat in ongunstige zin kunnen beïnvloeden. De Stichting Studentenhuysvesting heeft niet stilgezeten. Na de overwinning van allerlei moeilijkheden is in mei 1967 tenslotte de opdracht voor de bouw van twee studentenflats met in totaal 768 kamers verleend kunnen worden. Binnen enkele jaren kunnen deze flats voor een groot deel de huisvestingstekorten der studenten opheffen en verademing brengen in de benauwde kamersituatie.

ONDERWIJS

Het onderwijs voltrekt zich in de allereerste plaats in de afdelingen en wel tegen de achtergrond van het daar beoefende onderzoek. Dit onderzoek speelt zich meestal af

aan het wetenschappelijk front, waar het expliciet gericht is op de toepassing en de ontwikkeling van nieuwe methoden en denkwijzen die de grenzen van onze kennis en onze inzichten kunnen verruimen. Vele onderzoeken ontleen hun probleemstelling aan de krachtige mechanisatie of aan de schaalvergroting van de landbouw. Een in het oog springende eigenschap van veel landbouwkundig onderzoek vormt ook de introductie van werkwijzen en inzichten uit de basiswetenschappen in de landbouwkunde. Een voorbeeld levert de toepassing van de moderne genetica op de plantenveredeling, waarbij de genetica op haar beurt zich opzienbarend ontplooit door toepassing van biochemische inzichten.

In de studierichting n scheidt de groepering van wetenschapsgebieden tot studieprogramma's de mogelijkheden tot specialisaties, waaraan in de snelle ontwikkeling van landbouw en platteland behoefte ontstaat. In wisselwerking met de behoeften van de samenleving is het aantal studierichtingen aan de landbouwhogeschool sedert 1945 meer dan verdubbeld.

Tenslotte: een instelling van wetenschappelijk onderwijs heeft door het zware accent dat in het dagelijks werken op de kleinste eenheden, de afdelingen, valt, de neiging vooral groei te tonen vanuit de gezichtshoek van deze afdelingen. In de snelle groei en bij de toenemende samengesteldheid van ons samenlevingspatroon tekenen zich echter behoeften aan wetenschapstoepassing af, waarmee universiteiten en hogescholen slechts moeizaam in wisselwerking treden. Hierbij kan vooral gedacht worden aan problemen, die een interdisciplinaire benadering vergen. De landbouw beschikt over een arsenaal van machtige hulpmiddelen, ontsproten aan wetenschap en techniek, waarmee de natuurlijke groei van plant en dier in de richting van een grote en constante productie kan worden gedwongen. Maar met deze middelen kan men het doel, nl. de vergroting van welvaart en welzijn, voorbijschieten. De chemische revolutie kan bij bemesting en ziektenbestrijding, onmisbaar voor de welvaart, in de vorm van water-, lucht- en bodemverontreiniging ons welzijn bedreigen.

Anderzijds kan de bevordering van het welzijn de welvaart ontcrachten, zoals de uitwerking van de medische verzorging op de bevolkingsgroei in de ontwikkelingslanden, waar de welwaartsstijging ondanks de introductie van technisch vernuft bij voortduring het onderspit delft. Dergelijke problemen rekent men tot de *milieu-kunde*, een gecompliceerde wetenschap met een overwegend interdisciplinair karakter.

Met integratie, met interdisciplinaire aanpak is op enige punten aan de landbouwhogeschool te Wageningen een begin gemaakt. In de sector van de tropische vakgebieden wordt door een werkgroep studie gemaakt van de problematiek van planning en uitvoering van landbouwverbeteringsprojecten in ontwikkelingslanden.

Men tracht de factoren, die het ontwikkelingsgebeuren in de niet-industriële landen bevorderen dan wel beletten, te leren kennen en deze in hun onderlinge samenhang te bestuderen.

STUDIE

Bij de kennisoverdracht van docent naar student wordt beoogd het wetenschappelijk denken en werken over te brengen. Indachtig aan de snelle veroudering van de feitelijkheid gegevens van een vakgebied door de alom optredende kennisexplosie en de onmogelijkheid als gevolg daarvan om voor alle functies qua vakkenkeuze pasklare deskundigen af te leveren, richt men zich vooral op overdracht van basiskennis en van essentiële denk- en werkwijzen. Aldus beoogt het wetenschappelijk onderwijs primair het verwerven door de studenten van het vermogen een oplossing te vinden voor nog niet eerder ontmoete problemen, kortweg gezegd: de wetenschappelijke methode.

Bij deze kennisoverdracht dient de student zich het snel evoluerende karakter van de samenleving, waarin hij straks werkzaam zal zijn, bewust te worden. De academicus moet in staat zijn de trends te herkennen in de structuurveranderingen van maatschappij en cultuur. Het onderwijs moet inspireren tot inventiviteit en oorspronkelijkheid, de student moet ontvankelijk zijn voor het proces van de snelle ontwikkeling, waarin hij later als ingenieur betrokken wordt.

Het is echter in een opleiding niet voldoende de studenten de kennis van het spel met de kniekers, van het denken en werken, bij te brengen, indien zij niet de kniekers en ook het terrein, waar het spel plaatsvindt, leren kennen. Willen de vele afgestudeerden die een functie verwerven op het gebied van de wetenschapstoepassing niet met een gebrekkige oriëntering ten aanzien van de toepassing van de verworven kennis in de samenleving staan, dan is een milieuverkenning reeds gedurende de studie vereist. De student dient in zijn vakgebied het alledaags gebeuren te volgen, waartoe vakliteratuur en excursies geëigende middelen kunnen zijn.

31 Katholieke hogeschool te Tilburg

PERSONALIA

Ook aan de katholieke hogeschool te Tilburg zijn in het verslagjaar personen ontvallen wegens overlijden of vertrek naar andere functies. Enige maanden na zijn aftreden als curator overleed mr. dr. B. J. M. van Spaendonck, die zich in de twintiger jaren beijverde voor de totstandkoming van een instituut voor wetenschappelijk onderwijs in Tilburg, die van de oprichting van de hogeschool in 1927 af tot 1962 secretaris van curatoren was en die van 1962 tot 1967 zitting had in het college van curatoren. Midden in hun studieloop werden twee studenten der hogeschool het slachtoffer van een verkeersongeval, terwijl vijf afgestudeerden, die ieder een eigen plaats in de hogeschoolgemeenschap hadden, door hun verscheiden een lege plaats achterlieten.

In het verslagjaar legden de curator mr. C. N. Kortmann en de hoogleraar dr. M. J. H. Smeets hun functie neer. Eveneens eindigde in 1967 de leeropdracht, die prof. dr. J. van Waterschoot sinds 1962 aan de hogeschool vervulde. Wijzigingen in het studieprogramma maakten dit heengaan noodzakelijk.

Uiteraard maakten niet alleen de vacatures, door overlijden of vertrek ontstaan, doch ook het periodiek aftreden van een aantal functionarissen, benevens de uitbreiding van de hogeschool met de daaraan verbonden toeneming der werkzaamheden op velerlei gebied, een aantal nieuwe benoemingen noodzakelijk.

BESTUUR

Reeds aan het einde van het vorig studiejaar had een belangrijke wijziging in de beleidsstructuur van de hogeschool plaats. Het overgrote deel der bevoegdheden van de academische senaat werd toen aan het senaatsbestuur gedelegeerd. De ervaring met deze nieuwe opzet is gunstig te noemen. Het senaatsbestuur kon, daartoe steunend op adviezen van een aantal commissies ad hoc en van individuele senaatsleden, op efficiënte en slagvaardige wijze de tot zijn bevoegdheid behorende problemen tot een oplossing brengen. Gebleken is wel dat het al of niet slagen van dit nieuwe systeem in belangrijke mate afhangt van de activiteiten van rector en secretaris. Aan dezen zal dan ook gehele of gedeeltelijke vrijstelling van het geven van colleges verleend moeten kunnen worden, daar zij anders deze activiteiten niet in voldoende mate kunnen ontplooiën.

Andere wijzigingen in de organisatiestructuur van de hogeschool die in het verslagjaar hun beslag hebben gekregen, zijn de instelling van de faculteitsbureaus en de regeling van de inspraak van de wetenschappelijke staf in het beleid van de hogeschool.

STUDENTEN

In het verslagjaar waren in totaal aan de hogeschool ingeschreven 1952 studenten, als volgt over de faculteiten verdeeld: economische faculteit 1334 studenten (68%); sociale faculteit 444 studenten (23%); juridische faculteit 174 studenten (9%). Van dit aantal waren 531 studenten (26%) in dit studiejaar voor de eerste maal ingeschreven.

In de afgelopen jaren is het aantal eerstejaars studenten gestadig toegenomen, in 1965 was het aantal 409, in 1966 488, en thans 531 studenten. Het laat zich aanzien dat het volgende studiejaar 570 eerstejaars zich zullen melden. De sterke groei van het aantal studenten geeft uiteraard vele problemen met betrekking tot de wetenschappelijke staf en de huisvesting. Maar het is niet aangenaam dat een deel van de moeiten wordt verspild. Een belangrijk gedeelte der studenten ($\pm 50\%$) blijkt de eindstreep niet te halen. Opmerkelijk daarbij is het hoge percentage eerstejaars studenten dat niet aan een tweede inschrijving toekomt. In het vorige jaar was dit in de economische faculteit ongeveer 25%.

Daarom heeft de senaat een commissie ingesteld, samengesteld uit senaatsleden, de studentendecaan en studentenvertegenwoordigers, die de voorlichting van aankomende studenten zal bestuderen.

Daarnaast zou het in voldoende mate oprichten van scholen voor hoger economisch en administratief onderwijs (h.e.a.o.-scholen) ertoe kunnen bijdragen, dat vele geïnteresseerden in een economische opleiding, die niet geschikt zijn voor het volgen van wetenschappelijk onderwijs, de poorten van de hogeschool niet binnengaan.

De sterke toename van het aantal studenten geeft een extra accent aan de vraagstukken van didactiek en doceren. Daarom is door de senaat een commissie ingesteld die zich door middel van studie, onderzoek en experiment met deze vraagstukken zal bezighouden.

STUDIEPROGRAMMA'S

Zoals steeds behoorden de studieprogramma's ook het afgelopen jaar tot het object van voortdurende zorg van de faculteiten. Zonodig moeten het studieprogramma en de organisatie van tentamens en examens aangepast worden aan het groeiend aantal studenten, aan de mogelijkheden die de wetenschappelijke staf biedt, aan de verlangens van opvoering van het studierendement en de studieduurverkorting, aan de steeds doorgaande ontwikkeling der wetenschappen en aan de eisen, die het maatschappelijk leven aan de verschillende categorieën van afgestudeerden stelt.

In de economische faculteit heeft dit geleid tot een vernieuwde opzet van de kandidaatsstudie, waarbij aan het eind van het tweede studiejaar tentamens worden afgenomen in de vakken wijsbegeerte, economische geschiedenis, geld-, krediet- en bankwezen en algemene economie. Deze tentamens vormen gezamenlijk het eerste gedeelte van het kandidaatsexamen. Aan het einde van het derde jaar worden de vakken organisatie van de onderneming, financieelwezen van de onderneming, burgerlijk en handelsrecht, tezamen vormend het tweede deel van het kandidaatsexamen, getentamineerd. De door de economische faculteit ingestelde Commissie studieprogramma is betreffende de opzet van de studie voor het doctoraal examen nog niet tot een afgerond geheel gekomen. De faculteit zou in de toekomst ook de doctoraalstudie willen splitsen in twee delen, die respectievelijk het vierde en vijfde studiejaar in beslag zouden nemen.

In het afgelopen studiejaar heeft de sociale faculteit besloten het aantal mogelijke

doctoraalspecialisaties met één uit te breiden, nl. met de specialisatie planologie. Naast de behoefte van de studenten aan een dergelijke opleiding heeft ook de overweging dat door de intensievere begeleiding in het afstudeerjaar een grotere spreiding over de afstudeerrichtingen nodig is, een rol gespeeld.

De juridische faculteit heeft het studieprogramma voor de doctorale studie voltooid. Het doctoraal examen wordt gesplitst in twee delen. Het eerste deel van het examen omvat drie kernvakken, t.w. burgerlijk recht, staatsrecht en strafrecht, terwijl een aantal keuzevakken in vrijstellende tentamina kunnen worden afgelegd. Voor het tweede deel van het examen zullen scripties moeten worden gemaakt en wel één voor de kernvakken en één voor de keuzevakken. In de juridische faculteit bestaat ook de mogelijkheid tot het afleggen van een doctoraal examen in de zgn. vrije studierichting. In het verslagjaar heeft de faculteit hiertoe enige malen een studieprogramma, bestaande uit één hoofdvak en drie keuzevakken, samengesteld.

Naast een gedegen studie aan een bepaalde faculteit geeft integratie van wetenschappen over de faculteitgrenzen heen de student een meer ruime en juiste kijk op de problemen en de oplossingen daarvan, die zich meestal ook niet beperken tot één wetenschapsgebied. De integratiedachte staat sterk in de belangstelling en een daartoe ingestelde commissie uit de senaat heeft de mogelijkheden van integratie bestudeerd en is tot de slotsom gekomen, dat het instellen van een interfacultaire afdeling voor bedrijfskunde de meest geëigende oplossing zou zijn. Personele problemen staan deze oplossing echter nog in de weg. Daarom moet getracht worden een en ander langs wegen der geleidelijkheid te bereiken. De genoemde commissie heeft de oprichting van een bedrijfskundig seminarium voorgesteld, waarin docenten, wetenschappelijke medewerkers en studenten uit de drie faculteiten gezamenlijk onder deskundige leiding werken aan het oplossen van bepaalde problemen.

ONDERZOEK

Een instelling van wetenschappelijk onderwijs heeft niet alleen een taak ten aanzien van het onderwijs, maar in niet mindere mate ook ten aanzien van het wetenschappelijk onderzoek.

De katholieke hogeschool te Tilburg verricht dit onderzoek in de eerste plaats door haar individuele hoogleraren en lectoren, die ieder op hun vakgebied tezamen met wetenschappelijke medewerkers of collega's in het verslagjaar belangrijke studies verrichten en dikwijls ook publiceerd.

Daarnaast vindt een belangrijk deel van het speurwerk plaats in de aan de hogeschool verbonden instituten. Een maximum aan integratie zou kunnen worden verkregen, indien alle onderzoek gebundeld zou kunnen worden in een centraal researchinstituut, waarbij de activiteiten zich niet alleen behoeven te beperken tot de katholieke hogeschool te Tilburg.

MEDISCHE FACULTEIT

Een gemengde commissie uit curatorium en senaat, de structuurcommissie genaamd,

heeft een rapport, getiteld 'Van hogeschool tot universiteit', uitgebracht, waarin is getracht de toekomst van de katholieke hogeschool te Tilburg te schetsen binnen het kader van het totale universitaire onderwijs in ons land. Aanleiding tot het uitbrengen van dit rapport was de verwachting dat vermoedelijk eerlang het besluit over de vestigingsplaats van een nieuwe, (de achtste) medische faculteit wordt genomen. De katholieke hogeschool te Tilburg toont daarvoor belangstelling, omdat met de vestiging van een medische faculteit aldaar de kansen tot uitbouw naar een volledige universiteit groot zijn.

Echter ook de gemeente Eindhoven had reeds in december 1966 in een rapport van de door haar ingestelde commissie 'Voorbereiding medische faculteit Eindhoven' geconcludeerd, dat de achtste medische faculteit het best verbonden kan worden aan de technische hogeschool te Eindhoven. Ook in een tweede rapport heeft genoemde gemeente medio 1967 een poging gedaan dit nader te adstrueren.

Achtereenvolgens heeft de Stichting wetenschappelijk onderwijs Limburg een viertal rapporten gepubliceerd, waarin gepleit wordt voor de oprichting van een medische faculteit te Maastricht en wel als eerste aanzet tot een volledige universiteit.

In mei 1967 bracht een commissie wetenschappelijk onderwijs Overijssel, ingesteld door het college van gedeputeerde staten van die provincie, een rapport uit, getiteld 'Diagnose', waarin wordt gesteld dat het aanbeveling zou verdienen de mogelijkheid te scheppen medisch onderwijs te verbinden aan een campusinstelling. Dit betekent dat de commissie opteert voor vestiging van een medische faculteit aan de technische hogeschool te Enschede. Eventueel zou naar haar mening ook Zwolle een geschikte vestigingsplaats kunnen zijn. Ook verscheen een rapport van een commissie, ingesteld door de katholieke universiteit, onder de titel 'Uitbreiding van het wetenschappelijk onderwijs, recente voorstellen voor het zuiden des lands', waarin aangetoond wordt dat uit een oogpunt van artsenbehoefte voorlopig geen behoefte bestaat aan een achtste medische faculteit.

Ook een studiecommissie, door de minister van onderwijs en wetenschappen aan het einde van 1966 ingesteld, is met het onderhavige vraagstuk aan het werk gegaan. Deze commissie - Van Walsum moet de minister adviseren inzake de wenselijkheid en de vestigingsplaats van een nieuwe medische faculteit.

Ogenscheinlijk lijkt het vreemd dat alle rapporten tot conclusies komen die het beste overeenstemmen met het door de opdrachtgevers vaak zo vurig gewenste resultaat. Maar het is niet zo vreemd als het lijkt. Onderwijskundige, regionale, economische en tijdsaspecten, soms ook nog verschillend gekwantificeerd, worden in zeer gevarieerde prioriteitsschema's gehanteerd. Ieder meent het juiste schema als grondslag voor zijn beschouwing te gebruiken.

Het Tilburgse rapport berust op een basisgedachte van onderwijskundige aard, die inhoudt dat de universiteit, die alle faculteiten omvat, het beste klimaat biedt voor wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. De ontwikkeling van beide dringt nog meer naar een universitaire structuur, waarbij een steeds grotere plaats wordt ingeruimd

voor een integrale, een interdisciplinaire aanpak zowel in het onderwijs als in het onderzoek. Er kan zelfs sprake zijn van een ontwikkeling van interdisciplinaire wetenschappen in een steeds intensievere samenwerking. De katholieke hogeschool te Tilburg meent dat een instelling voor wetenschappelijk onderwijs, die niet alle voor deze interdisciplinaire aanpak benodigde wetenschappen binnen haar muren heeft, op den duur niet in voldoende mate aantrekkelijk is voor docenten, wetenschappelijke medewerkers en ook voor studenten.

THEOLOGISCHE FACULTEIT

Uitgaande van bovenstaande achtergronden is het duidelijk, dat het Tilburgse streven zich niet beperkt tot de medische faculteit, maar dat het gericht is op een universiteit in Tilburg. Als op niet al te lange termijn te realiseren stappen op deze weg van hogeschool tot universiteit ziet het Tilburgse rapport het incorporeren van de stichting theologische faculteit Tilburg in de organisatie van de hogeschool en de oprichting van een subfaculteit der psychologie en van een medische faculteit.

De stichting theologische faculteit Tilburg vangt haar onderwijs, dat gevolgd zal worden door ongeveer 300 studenten, in dit studiejaar aan. Studieprogramma's zijn ontwikkeld en zeven hoogleraren en drie lectoren benevens een aantal wetenschappelijke medewerkers benoemd. Het ligt in de bedoeling om bij de minister niet alleen erkenning volgens artikel 146 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs voor de stichting te vragen, maar ook toestemming voor de katholieke hogeschool tot het oprichten van een theologische faculteit. Als deze toestemming wordt verkregen, dan behoeft de stichting slechts in de hogeschool te worden opgenomen, hetgeen vrij eenvoudig is te realiseren. Een feitelijke integratie wordt zoveel als mogelijk en toelaatbaar is reeds nagestreefd. In de beleidssector heeft dit geleid tot een personele unie tussen het stichtingsbestuur en het curatorium van de hogeschool. Verder wordt de voorzitter van de theologische faculteit als toehoorder toegelaten tot de vergaderingen van het senaatsbestuur, terwijl een lid van de academische senaat in de adviesraad van de stichting zitting heeft. De benoemingen in de faculteit in oprichting zijn voorbereid door een commissie, waarin o.a. twee leden van de senaat van de hogeschool zitting hadden. Deze senaatsleden hebben in de toekomstige benoemingen ook medezeggenschap.

Met de sociale faculteit zijn besprekingen gaande om een aantal studievakken uit deze faculteit op te nemen in het studieprogramma van de stichting, zodanig dat de toekomstige zielzorgers een adequate sociologische opleiding ontvangen, maar ook op een wijze dat afgestudeerden van de stichting theologische faculteit Tilburg in een gereduceerde studietijd het doctoraal diploma van de sociale faculteit kunnen behalen. Daar de opleiding in Tilburg voorlopig wordt beperkt tot een kandidaatsopleiding, is de principe-toezegging van de katholieke universiteit te Nijmegen, dat afgestudeerden aan de Tilburgse faculteit de doctoraalstudie aan de katholieke universiteit kunnen volgen, van uitermate groot belang.

In het Tilburgse rapport 'Van hogeschool tot universiteit' wordt gepleit voor de verdere uitbouw van de sociale faculteit met een subfaculteit der psychologie. Het is de bedoeling dat in eerste instantie wordt gestart met een postkandidaatsopleiding in een viertal specialisaties, die nauw aansluiten bij de maatschappijwetenschappen, die momenteel aan de hogeschool worden gedoceerd. Deze specialisaties zijn: bedrijfspsychologie, economische psychologie, sociale psychologie en psychologie van school- en beroepskeuze. Eerst in een later stadium zal tot de pre-kandidaatsopleiding worden overgegaan. Getracht is met de katholieke universiteit te Nijmegen tot een overeenkomst te geraken in die zin, dat Tilburg zich tot de genoemde fasering zou verplichten, terwijl Nijmegen het volgen van de doctoraalopleiding der in de Tilburgse subfaculteiten gedoopte specialisaties bij haar kandidaten zou stimuleren. Indien men het door Nijmegen uitgebrachte rapport in dezen leest, waarin gesteld wordt dat de toekomstige vestigingsplaats van een nieuwe subfaculteit der psychologie het beste gekoppeld kan worden aan de achtste medische faculteit, dan is het duidelijk dat bovengenoemde besprekingen tot weinig resultaat hebben geleid. Inmiddels heeft het curatorium van de katholieke hogeschool te Tilburg met instemming van de senaat de minister toestemming verzocht deze subfaculteit op te richten.

32 Nederlandse economische hogeschool te Rotterdam

ALGEMEEN

Aan de Nederlandse economische hogeschool te Rotterdam, die in haar vignet laat weten dat zij stevig onder de stormen staat, beleefden zowel de juridische als de sociale faculteit hun voltooiing. De formatie van het wetenschappelijk corps en het studieprogramma kwamen gereed. Beide zullen nu het volgende academisch jaar hun laatste studiefase beleven die voor de juridische faculteit een semester en voor de sociale faculteit nog een vol studiejaar omvat. Beide faculteiten brachten in de studie-opbouw interessante vernieuwingen, welke betekenis is af te meten aan het aantal studenten dat zij aantrokken en met name uit faculteiten elders in den lande en aan het feit, dat zij bij andere faculteiten reeds navolging vonden.

Het voltooide groeiproces van de juridische en de sociale faculteit brengt ook de volledige bestuurlijke volwassenheid der drie faculteiten met zich mee. Het aantal senaatsvergaderingen wordt tot een minimum beperkt en het college van rector en assessoren zal, nu cumulatie van faculteitsvergaderingen en senaatsvergaderingen niet meer nodig is, in gewicht en betekenis toenemen. Een bloeiende hogeschool voor maatschappijwetenschappen zal het vooral moeten hebben van een dynamisch en krachtig faculteitsbeleid.

BESTUUR

Een instelling met verscheidene faculteiten en instituten met zeer uiteenlopende eisen, organisatiestructuur en budgetten, kan men zich moeilijk nog als een centraal geleide eenheid voorstellen. Coëxistentie tussen de faculteiten en instituten lijkt realistischer dan strakke eenheid. Daarom zal het bestuur in sterke mate per faculteit gedecentraliseerd moeten zijn, waarbij men groot vertrouwen zal moeten schenken aan de wetenschapsbeoefenaren die samen een faculteit vormen. In het faculteitsbestuur zal men de 'managerial revolution' moeten erkennen door in het uitvoerende vlak veel werk over te laten aan beroepsbestuurders.

Faculteitsleden in het algemeen moeten zich bezighouden met onderwijs en onderzoek. Slechts enkelen van hen moeten zich occuperen met het bestuur, aldus de materiële voorzieningen en 'l'ambiance' scheppende, waarbinnen onderwijs en onderzoek kunnen gedijen. Slechts de hoofdzaken zoals studieprogramma's en kwaliteitsniveau alsmede de hoofdlijnen van het onderzoeksbeleid, behoren elk faculteitslid aan te gaan. De grote economische faculteit heeft op het terrein der 'managerial revolution' nog veel te doen. De beide jonge faculteiten gingen haar op de weg van de professionalisering van het faculteitsbestuur al enigszins voor. De instelling van het éénjarig decanaat is een voorbeeld dat ernstig twijfel kan doen rijzen.

ECONOMISCHE FACULTEIT

Deze faculteit leeft in afwachting van het betrekken van het nieuwe gebouw en men realiseert zich daarbij de landelijke betekenis van de faculteit. Zij herbergt 40% van

de rond 1500 ingeschreven eerstejaars studenten in de economische wetenschappen. De propedeuse- en kandidaatsstudie gaan zwaar gebukt onder een collegerooster dat eigenlijk uit didactisch oogpunt bezien onaanvaardbaar is. Op het nieuwe gebouw en op een belangrijke vergroting van het aantal wetenschappelijke medewerkers is de hoop gericht om een betere studiebegeleiding van het grote aantal studenten in de economische faculteit te realiseren.

In het nieuwe gebouw kan in de kandidaatsstudie differentiatie worden ingevoerd in een algemeen economische variant en een bedrijfseconomische variant naast het opofferen naar keuze van één van de drie vakken burgerlijk recht en handelsrecht, economische en sociale geschiedenis en economische aardrijkskunde. Het daardoor noodzakelijk afzonderlijk geven van de colleges economie en bedrijfseconomie voor ieder der beide groepen studenten is alleen in de nieuwe huisvesting mogelijk.

STUDENTEN

Uitgaande van de gedachte dat de studenten zich vrij moeten kunnen uitspreken, hebben curatoren zich bereid verklaard de totstandkoming van een vrij en onafhankelijk studentenblad te ondersteunen. Daarbij dienen de studenten zich wel te realiseren dat het bewust deel hebben aan een academische gemeenschap duidelijke plichten tot het naleven van academische gedragsregels met zich meebrengt.

Naast dit onafhankelijke studentenblad zal een officieel mededelingenblad, samengesteld tezamen met de medische faculteit Rotterdam, verschijnen. Van belang hierbij is de bereidheid tot medewerking van de vereniging van afgestudeerden. Ook op deze wijze bouwt men verder aan de verbetering van de communicatie in een steeds ingewikkelder wordende gemeenschap.

Het persoonlijk contact tussen het wetenschappelijk corps en de studenten wordt zo goed mogelijk verstevigd door de studieraden. Over de inspraak van studenten confereren in januari de rectores en de Nederlandse Studentenraad, waarbij de Nederlandse economische hogeschool in de gelukkige omstandigheid verkeerde, dat zij reeds op ervaring kon wijzen. Dit overleg kan uitermate belangrijk en nuttig zijn, maar ook hier dienen de studenten de oude academische waarden niet uit het oog te verliezen. Beslissingsbevoegdheid en verantwoordelijkheid zijn niet te scheiden, maar het lijkt ook niet wenselijk in onderwijszaken de studenten in de verantwoordelijkheid te doen delen, omdat zij te kort deel uitmaken van de universitaire gemeenschap om de vereiste op ervaring berustende wijsheid te verwerven. Overigens dient men ook te bedenken dat de studenten op de universiteit zijn om te studeren, niet om te besturen. Daarnaast schept verstandig overleg tevens de mogelijkheid dat de universiteit profiteert van gezonde ideeën van flinke jongelieden met verbeeldingskracht en visie. De organisatie A.I.E.S.E.C. helpt telkenjare een groot aantal buitenlanders – dit jaar vooral Amerikanen – in ons land aan een praktijkstage en evenveel Nederlandse studenten aan eenzelfde stage elders in de wereld. Blikverruiming en meer dan oppervlakkige contacten tussen verschillende nationaliteiten zal iedereen onderkennen als zaken van groot nut in onze zo verkleinde wereld.

Niet onvermeld mag blijven het studentencongres dat de juridische faculteitsvereniging op de 'Seven Seas' organiseerde over het actuele onderwerp 'Overheid en Frustratie'. Het was stimulerend te ervaren hoe studenten over een belangrijk onderwerp uit de sfeer van hun studie konden discussiëren en daarbij de zonnige stemming konden onderhouden.

De economische faculteitsvereniging organiseerde excursies naar Schotland en naar Italië, een teken van positieve studenten-daadkracht. Echter een op normale kandidaatscolleges voor te bereiden werkexcursie naar de Hoogovens moest worden afgezegd wegens te geringe belangstelling, omdat zij viel op een datum kort nadat de colleges zouden ophouden.

STUDENTENHUISVESTING

Belangrijke vertraging is ontstaan in de totstandkoming van de tweede grote studentenflat in de Alexanderpolder, doordat de omwonenden bezwaar hebben gemaakt tegen de verkoop van de grond aan de Stichting Studentenhuisvesting. Andere Rotterdamse percelen kwamen voorlopig niet voor aankoop in aanmerking omdat zij of te afgelegen of te duur waren, in welk geval het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen goedkeuring zal weigeren.

Behalve met dit project is de stichting nog bezig met een project in samenwerking met de Nederlandse Zeemanscentrale, een project in samenwerking met Sanctus Laurentius en met een plan voor een gecombineerd studentenhuis-hotel garni. Enkele panden in de stad, die ongeveer 50 studenten huisvesten, zullen worden afgebroken, zodat de stichting met een vermindering van het aantal studentenkamers geconfronteerd wordt.

STUDIE

Voor het propedeutisch examen in de economische faculteit en in de sociale faculteit en voor het kandidaatsexamen in de juridische faculteit bedragen na het herexamen de percentages der geslaagden respectievelijk 55, 73 en 72. Voor de gehouden examens der eerstejaars bedragen de percentages in de economische faculteit 23, in de sociale faculteit 35 en in de juridische faculteit 50. De jonge faculteiten zijn thans met de eerste afwerking van het studieprogramma zover gevorderd dat zij redelijkerwijze kunnen verwachten dat de succesvolle student na vijf jaar het doctoraal examen in de sociale wetenschappen en na vier en een half jaar doctoraal examen in de rechts-wetenschappen zal kunnen afleggen. Daarvoor is echter nodig een goed afgewogen programmering van de leerstof en een voortdurende bewaking van het studietempo en van de studieresultaten, alsmede van systematische zorg voor het 'leren studeren' van de aankomende studenten. Ter verbetering van de efficiency in de opleiding is in de sociale faculteit onder leiding van een didacticus een evaluatieonderzoek ingesteld naar de studie in het vierde studiejaar, gesplitst naar elk programmaonderdeel van de doctoraalstudie. Ook in beide andere faculteiten wordt gezocht naar verbetering van

de onderwijsmethoden, zulks mede in verband met de veel grotere mogelijkheden die het nieuwe gebouw biedt.

De economische faculteit besloot de examen- en tentamenregeling voor de kandidaatsstudie ingrijpend te wijzigen. Tot nu toe werden de kandidaatsexamens mondeling afgenomen, met dien verstande, dat in drie van de zes examenvakken naar keuze vervangende tentamens mochten worden gedaan, die schriftelijk werden afgenomen. Hier bleek weer, welk een grote invloed studenten kunnen uitoefenen op de gang van zaken binnen een instelling van wetenschappelijk onderwijs, uitsluitend door hun keuzerecht te gebruiken. De na de vervangende tentamens nog overblijvende examenvakken bleken namelijk op de schouders van een gering aantal docenten neer te komen, die daardoor bij het grote aantal studenten in de economische faculteit met tijdrovende examentaken belast werden.

Een tweede bezwaar van de bestaande regeling was dat er in feite een onbegrensde herhalingsmogelijkheid voor de tentamens bestond, hetgeen tot vele lichtvaardige pogingen aanleiding gaf. De nieuwe regeling komt aan de beide bezwaren tegemoet. Zij brengt echter een ander bezwaar met zich mede: het onderwijs houdt nog te weinig rekening met het feit dat nu uitsluitend schriftelijk geëxamineerd wordt. Meer oefening dan thans geboden wordt in het zich uiten in geschrifte lijkt een redelijk verlangen, waaraan echter zonder nieuw gebouw en zonder grotere staf slechts op ontoereikende wijze kan worden voldaan. Een overgangsregeling laat de thans onderweg zijnde kandidaats studenten de vrije keuze tussen de oude en de nieuwe regeling.

Vooruitlopende op de verdere plannen tot wijziging van de studieopbouw die verplichtingen tot het volgen van bepaalde practica zullen inhouden, werd de tentamenregeling uitsluitend voor ingeschreven studenten toegankelijk gemaakt. Voor hen, die zonder aan de hogeschool gestudeerd te hebben zich op grond van artikel 26 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs aan het kandidaatsexamen in de economische faculteit wensten te onderwerpen, blijft de gelegenheid daartoe open door het examen in zijn geheel af te leggen.

STICHTING BEDRIJFSKUNDE

De met de Nederlandse economische hogeschool en de technische hogeschool te Delft verbonden Stichting Bedrijfskunde heeft in haar eerste cursus aan het gestelde doel beantwoord. Zij is een krachtige stimulans om op de ingeslagen weg voort te gaan. De dienovereenkomstig grote activiteit van de senaatscommissie voorbereiding interfaculteit bedrijfskunde, waaraan ook twee Delftse hoogleraren deelnemen, wekt grote verwachtingen. De hoop is gewettigd dat de interfaculteit in 1969 haar onderwijs kan beginnen.

MEDISCHE FACULTEIT ROTTERDAM EN STUDIUM GENERALE

De relaties tussen de Nederlandse economische hogeschool en de medische faculteit te Rotterdam zijn door een pragmatische aanpak, namelijk door samen te doen wat zich

daartoe aanmeldt, duidelijk versterkt. De problemen rondom Oikonomikos, het gezamenlijk mededelingenblad, de stafclub, de academische radio-omroep en het studium generale zijn in samenwerking aangevat. Het studium generale heeft een zeer ambitieus, origineel en boeiend programma samengesteld. Actualiteit, levendige presentatie, participatie van studenten, alsmede voorzieningen op voor studenten belangrijke verzorgingsgebieden, zijn middelen om de belangstelling te prikkelen. Geldt in het algemeen dat het programma aanvullende vorming geeft naast die van de eigen specialisatie om de positie van de afgestudeerden als intellectuele en culturele bovenlaag in de samenleving te helpen waar maken, voor de medische faculteit geldt nog als bijkomende doelstelling de bevordering van het gemeenschapsleven van de studenten in de universitaire wereld, omdat de medische studenten door tijdgebrek onvoldoende kunnen participeren in het studentengezelligheidsleven van een verouderd patroon. Om deze doelstellingen te bereiken, vermeldt het programma een cyclus over het bevolkingsvraagstuk, over filosofie, over het generatieprobleem, over misdaad en straf. Voorts een cursus beeldende kunsten met de mogelijkheid tot zelfwerkzaamheid en een cursus muziekappreciatie. Zelfs is er voor de studenten een kookcursus en als openingsevenement een modeshow. Ook de Stichting Algemeen Rotterdams Studententoneel en het Rotterdams Studentenmuziekgezelschap worden voor verschillende gebeurtenissen ingeschakeld.

Behalve de pragmatische aanpak was er ook een principiële aanpak: uit beide instellingen is een gesprekscentrum gevormd dat zich zal verdiepen in alle vraagstukken rondom een universiteit te Rotterdam. De Nederlandse economische hogeschool en de medische faculteit te Rotterdam zullen bij monde van enkele van haar hoogeraren over de samenvoeging van beide instellingen, de taak, de rechtsvorm en de organisatie van de zo te creëren universiteit van gedachten wisselen en tot het uitstippelen van beleidlijnen trachten te komen.

JURIDISCHE FACULTEIT

In november 1967 legde de eerste jurist aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Nederlandse economische hogeschool te Rotterdam met goed gevolg het doctoraal examen Nederlands recht af. De faculteit, die in 1963 met haar werk is begonnen, wijkt op enkele punten af van de andere rechtenopleidingen in ons land. Door een sterk doorgevoerde studiebegeleiding en een weloverwogen planning van tentamens en examens is het mogelijk gebleken een zwaarder studieprogramma in minder tijd dan gewoonlijk te voltooien. Reeds bij de aanvang van de colleges die door een wetswijziging op 28 mei 1963 werden mogelijk gemaakt, begon een experiment. De studie van het oud-vaderlands recht en het Romeins recht werden in het eerste jaar samen-gevoegd. De universiteit van Amsterdam volgde het Rotterdamse voorbeeld. Waarschijnlijk zal ook de universiteit van Utrecht volgen. Het kandidaatsexamen werd na een jaar afgelegd. Reeds in het eerste jaar rondom Kerstmis werd een tentamen afgenomen, waardoor de studenten reeds vroeg hun eigen studieresultaten konden testen.

Slaagde men voor dit tentamen, dan werd dit gehonoreerd met een gedeeltelijke vrijstelling voor het kandidaatsexamen.

Een verzwareing van het studieprogramma werd veroorzaakt door het feit dat de studenten tevens een ongebruikelijk grote hoeveelheid economie moeten verwerken. Hiertoe wordt in het eerste jaar bovendien het vak statistiek gedoceerd, hetgeen in het tweede en derde jaar wordt voortgezet. In het eerste jaar wordt ook boekhouden-balansen gelezen gedoceerd. Hierdoor hoopt de faculteit de juristen het gemakkelijker te maken, wanneer men later in de praktijk met economische vraagstukken te maken krijgt.

Als regel kan het doctoraal examen ruim vier jaar na het begin van de studie worden afgelegd.

De examens worden in Rotterdam in de regel schriftelijk afgelegd, wanneer men althans voor de eerste maal voor het examen opgaat. De herexamens zijn meestal mondeling. Het is een misvatting te veronderstellen dat in Rotterdam alleen bedrijfsjuristen zouden kunnen afstuderen. Het studieprogramma omvat alle gebruikelijke richtingen. Het enige verschil is dat men meer leerstof krijgt te verwerken en sneller kan afstuderen.

De Commissie voorbereiding van de medische faculteit Rotterdam is erin geslaagd na slechts één jaar voorbereiding aan 160 studenten in de geneeskunde vernieuwd onderwijs te verschaffen. Dit is gelukt dank zij de grote inspanning van iedereen, die betrokken is bij het werk van de medische faculteit Rotterdam, maar ook door hulp van zusterfaculteiten en door steun van de technische hogeschool te Delft. De resultaten, bereikt met dit onderwijs, waren zeer gunstig. Het is voor 134 studenten (dus bijna 85 %) mogelijk het volgende studiejaar te volgen.

Tot dit positieve resultaat dat bereikt werd met 160 ongeselecteerde studenten hebben vele factoren bijgedragen. De technische uitrusting en ruimte waren berekend voor het aantal studenten, de docenten hebben met enthousiasme hun nieuwe curriculum willen waar maken en de studenten hebben hard gewerkt. Deze drie factoren zijn onderling afhankelijk van elkaar. Het nauwkeurig vooraf vastgestelde aantal studenten (numerus fixus) heeft tot het succes bijgedragen, want, indien men het aantal studenten ongelimiteerd had gelaten, zouden er onvoldoende onderwijsmiddelen en ruimtelijke voorzieningen per student beschikbaar zijn geweest. Dit zou het enthousiasme van docenten en studenten geremd hebben.

Vanzelfsprekend is het noodzakelijk veel onderzoek te verrichten over de methodiek van het onderwijs. Maar centraal blijft de bereidheid van de docenten zich in te zetten, hetgeen alleen is te verwachten wanneer hun taak overzichtelijk is.

Ten aanzien van de numerus fixus kan de vraag worden gesteld of de voorkeur dient te worden gegeven aan een systeem met een beperkt aantal toegelatenen, maar met een duidelijk studieschema dat een hoog numeriek rendement doet verwachten, of dat de voorkeur moet uitgaan naar een onbeperkt aantal toegelatenen en diensgevolge onderwijs met onbekend rendement en studieduur. Daar echter bij dit vraagstuk vele factoren hun invloed doen gelden, kan de oplossing nooit zodanig zijn dat elk aspect volledig kan worden gehonoreerd. In dat geval moet men zoeken naar de optimale oplossing, waarbij ook het aspect van de selectie in het geding kan worden gebracht. De medische faculteit heeft vele activiteiten die verweven zijn met de Rotterdamse gemeenschap. Daarom is het opbouwen van een medische faculteit een boeiende maar ook vaak een moeilijke bezigheid, wanneer men bestaande, in maatschappelijk verband gegroeide structuren wil beïnvloeden of ombuigen, indien dit noodzakelijk wordt geacht voor een gezonde academische ontwikkeling.

Maar men dient ook niet uit het oog te verliezen dat de faculteiten en daarmee de universiteit specifieke voorzieningen vereisen: de snelle opleiding van een groot aantal academici die later 'in toegepaste vorm' hun taken zullen vervullen, het vormen van een wetenschappelijke 'elite' en het doen van wetenschappelijk onderzoek. Voor de medische faculteiten komt daar nog bij het ontwikkelen van de geneeskunde die verbonden is met de behandeling van patiënten. Een medische faculteit is dus een 'multipurpose organization', met alle voor- en nadelen daarvan.

34 Samenvatting der verslagen der universiteiten en hogescholen

Bij de opening van het nieuwe studiejaar gaven de rectores magnifici van de universiteiten en hogescholen hun visie op de ontwikkeling van het wetenschappelijk onderwijs, dat zich meer zal moeten richten op een nieuwe maatschappijvorm, op een opleiding voor de praktijk in een structureel veranderde maatschappij en met nauwe contacten met analoge activiteiten op andere gebieden. Een nieuwe aanpak voor de maatschappijwetenschappen, nieuwe organisatievormen en nieuwe bestuursinrichting zullen nodig blijken. De meeste rectores uitten hun bezorgdheid over de grote toeloop van studenten en de geringe mogelijkheden tot uitbreiding der accommodaties. In onderstaande regels worden enkele belangrijke punten uit de rede van de rector magnificus van een universiteit of hogeschool summier weergegeven.

LEIDEN

De positie van de universiteit is vrij kwetsbaar omdat haar uitgaven niet in de wet vastliggen. Uit dien hoofde is zij bezuinigingsobject bij uitstek. De overbevolking der scholen beïnvloedt de kwaliteit van het onderwijs. Het hoger onderwijs is te duur om zich naar eigen wens en behoefte te kunnen uitbreiden. Er zijn structurele wijzigingen en meer internationaal overleg nodig om de wetenschap op verantwoorde wijze te beheren.

Het verheugt de rector te kunnen constateren, dat in deze eeuw van verwording van alle zekerheden de jeugd nog zoveel goede wil kan opbrengen. Met het initiatief van de studentenmentoren zal verder worden geëxperimenteerd. Het kan mislukking van de student voorkomen.

UTRECHT

Een verdere verzwaring van de onderwijsstaak van de universiteit zal ten koste kunnen gaan van het wetenschappelijk onderzoek, omdat de ombouw van de studie zal moeten geschieden met de beschikbare mankracht en ruimte.

Bij de subfaculteit der biologie dreigt het aperte ruimtegebrek op enkele instituten weldra tot een chaos te leiden.

Men verwacht bij de huidige toeloop op zijn laatst in de cursus 1968-1969 een tekort van ongeveer 100 werkplaatsen, hetgeen een verkorting van de studie in de weg staat. Een verzoek om maatregelen die deze dreigende chaos zouden kunnen voorkomen, is door het departement (noodzakelijkerwijze) afgewezen. De plannen voor het nieuwe centrum 'De Uithof' richten zich op 25 000 studenten. Op korte termijn zal hier een tweetal transitoria worden gebouwd. Op initiatief van de curatoren zijn besprekingen op gang gekomen over een toekomstige bestuursvorm van de universiteit met het doel een grotere bestuurskracht te ontwikkelen.

GRONINGEN

Ook de universitaire wetenschapsbeoefening heeft te maken met het verschijnsel der

schaalvergroting, hetgeen betekent nieuwe taken en nieuwe organisatievormen. De bestuursinrichting van de universiteit is eeuwenlang opgebouwd geweest op twee pijlers: de ene van ouds een commissie uit het politiek gezag, later meer de schakel met de centrale regering, en de andere een college van hoogleraren die elk voor zich met grote zelfstandigheid hun werk inrichten.

Naarmate de schaalvergroting zich doorzet, ligt concentratie van toezicht op de uitvoering van algemene regelingen meer voor de hand.

De bestaansgrond van het universiteitsbestuur van de toekomst zal bepaald worden door de noodzaak van concentratie en coördinatie, waarbij de inspraak der bestuurden verder ontwikkeld dient te worden.

AMSTERDAM [G.U.]

Een wijziging van de universitaire doelstelling is noodzakelijk om te komen tot een opleiding zowel voor de wetenschapsbeoefenaren als voor de praktijkmensen. Het daardoor verworven diploma zou volledige effectus civilis moeten hebben en in drie of vier jaar kunnen worden behaald.

Velen studeren met het oog op het uitoefenen van een vak of het bekleden van een ambt. De universiteit hield tot voor kort daarmee geen rekening. Thans bezint men zich t.a.v. het studeergedrag van de student over nieuwe onderwijsmethoden, die tot verkorting van de studieduur kunnen leiden en ook tot minder mislukking.

Voor het eerst in de geschiedenis van de universiteit van Amsterdam zullen studenten de mogelijkheid krijgen openlijk te oordelen over de wijze van college-geven van hun hoogleraren. Het onderzoek – opgezet door het één jaar oude Centrum voor onderzoek van het wetenschappelijk onderwijs – blijft voorlopig beperkt tot de economische faculteit. De studenten van deze faculteit, die nog niet het kandidaatsexamen hebben afgelegd, zullen een vragenlijst ontvangen, waarop zij hun mening over de doceer-techniek van hun hoogleraren kenbaar kunnen maken. Doel van dit onderzoek is het rendement van het onderwijs te verhogen.

NIJMEGEN

De universiteit wordt zodanig met problemen overladen dat zij in plaats van een alma mater een zorgenkind wordt.

In het nieuwe academische jaar zal een nieuwe diepgaande studie volgen aangaande inhoud en betekenis van de confessionaliteit van de Nijmeegse universiteit.

DELFT

Ondanks de toevoeging van een derde technische hogeschool is het percentage der studenten, dat de technische studie koos, voortdurend gedaald, van 22% in 1958 (een hoogtepunt) tot 16% in het afgelopen jaar. Delft had met 1445 inschrijvingen 9% minder dan het vorig verslagjaar. Hiertegenover staat een landelijk accres van 6% voor alle studierichtingen.

Er vindt onder de jeugd een markante verschuiving plaats naar op de mens en menselijke verhoudingen gerichte studies en een tanende belangstelling voor de technische studie. Dit is een ernstig verschijnsel, omdat onze welvaart in belangrijke mate afhangt van de techniek.

De rector verwacht dat in 1971 het aantal afgestudeerden de 1000 zal passeren; dit aantal zal van invloed zijn op de voorzieningen. Voorts vraagt men zich af met betrekking tot de zgn. 'loze student' of het niet rationeler is de bestaande vrijstelling van collegegelden voor hen, die al 4 jaren f 200,— betaalden, af te schaffen dan wel de inschrijfgelden te verhogen. Een dergelijk voorstel treft de bonafide student niet, indien gelijktijdig het collegegeld wordt verlaagd. In de afgelopen 10 jaar varieerden de jaarcijfers der promoties van 22 tot 27 met een gemiddelde van 25.

Voor de studenten komt meer woonegelegenheid in de nieuw te bouwen flats.

Tevens zal er een begin worden gemaakt met een eigen onderwijsresearch en met de wijziging der studieprogramma's. Ook de voorlichting door de technische hogeschool zelf verzorgd dient herzien te worden om meer belangstelling te wekken voor het technisch onderwijs.

ENSCHEDÉ

De rector van de technische hogeschool Twente te Enschede heeft in zijn rede zeer uitvoerig gesproken over de baccalaureaatsopleiding voor de technische wetenschappen. Hij acht het van belang dat er jonge academici beschikbaar komen. De groot-industrie kan meehelpen de baccalaureus een reële kans te geven. Het is wenselijk dat ook het Rijk zich over deze zaak uitsprekt.

WAGENINGEN

Ofschoon de beroepsbevolking in de landbouw terugloopt, neemt het beroep op geschoolde landbouwkundigen toe. Deze constatering wordt indirect geïllustreerd in het feit dat de Nederlandse landbouw in tien jaren tijds met 25% minder beroepsbeoefenaars 50% meer produceerde. Het niveau van productie stijgt per beroepsbeoefenaar. Zijn technische en intellectuele bekwaamheden zullen naar rato moeten stijgen en de behoefte aan braintrust, aan landbouwkundigen, evenzeer. Het perspectief van de wetenschapstoepassing is boeiend te noemen, maar ook verbijsterend. De evolutie in de landbouw zal het maatschappijbeeld wijzigen. De landbouw gaat in snel tempo beschikken over een arsenaal machtige hulpmiddelen, ontsproten aan wetenschap en techniek, waarmee de natuurlijke groei van plant en dier kan worden bedwongen in de richting van grote en constante productie.

TILBURG

Een nieuwe aanpak voor de maatschappijwetenschappen ligt voor de hand als men erkent, dat instituten van wetenschappelijk onderwijs èn een wetenschappelijk ver-

antwoorde opleiding tot maatschappelijke beroepen moeten bieden en wetenschaps-
mensen moeten vormen.

Integratie van wetenschappen over de faculteitsgrenzen heen geeft de student een
ruimere blik op de problemen. Daartoe dient onder meer het voorstel tot oprichting
(in Tilburg) van een bedrijfskundig seminarium.

Ook is goede studievoorzichting geboden, aangezien ongeveer de helft der studenten
de eindstreep niet haalt.

Tenslotte is integratie ook nodig op het gebied van de research.

ROTTERDAM

De rector wijst er met nadruk op dat een bloeiende hogeschool voor maatschappij-
wetenschappen het vooral van een dynamisch en krachtig faculteitsbeleid zal moeten
hebben.

De moderne instelling van wetenschappelijk onderwijs ontleent haar problemen aan
het samenvallen van een wetenschapsexplosie met een bevolkingsexplosie. Oude
academische waarden als waardigheid en discipline dreigen in het gedrang te komen
door gebrek aan persoonlijke contacten met de staf. Studieraden zouden hier nuttig
werk kunnen doen. Medebeslissen in onderwijszaken door studenten zou de rector te
ver gaan, doch verstandig overleg kan voor de universiteit van groot belang zijn. De
relaties tussen de Nederlandse economische hogeschool en de medische faculteit te
Rotterdam zijn duidelijk versterkt. Een gesprekscentrum uit beide instellingen over een
te creëren universiteit te Rotterdam zal zich verdiepen in deze materie.

Veel meer dan vroeger, toen de rector magnificus van universiteit of hogeschool een
terugblik gaf op het afgelopen jaar, is de jaarrede nu op de toekomst ingesteld.
Meer dan één rector heeft dit jaar gesproken over de schaalvergroting zonder al te
exact te kunnen zijn. Dit kon ook niet, omdat de wetenschap pijlsnelle vorderingen
maakt en de geldelijke basis zeer wankel blijft.

Voorts is in het algemeen een pleidooi gehouden voor een andere inrichting van het
universitaire onderwijs door de invoering van het zgn. "tweetrapsstelsel". In vele gevallen
is de universitaire studie in ons land er nog steeds op gericht de studenten in staat te
stellen later zelfstandig de wetenschap te beoefenen. Maar een grote meerderheid der
studenten gaat direct na de studie de praktijk in. Daarom pleiten verscheidene rectores
magnifici (Leiden, Amsterdam, Groningen) voor een studie in twee fasen: een eerste
van drie of vier jaar die geheel gericht is op het aanleren van de bekwaamheden die de
toekomstige werkkruis van de beginner eist; daarna zou de universiteit slechts een
klein deel van de studenten - de meer begaafden - verder moeten selecteren, die dan
een voortgezette, op de wetenschapsbeoefening ingestelde studie zouden kunnen volgen.
Hierbij zou de universiteit zelf de bevoegdheid moeten hebben te bepalen welke studie-
gang een student moet volgen. Eveneens zou de universiteit het recht moeten krijgen
studenten, van wie gebleken is dat zij niet de geschiktheid hebben voor verdere studie,
te elimineren.

Dit probleem, dat de rector magnificus van de rijksuniversiteit te Leiden bezighoudt, doet ook de rector van de universiteit van Amsterdam verzuchten, dat in totaal 29% van de studenten, na een of meer malen ingeschreven te zijn geweest, verdwijnt zonder voor het eerste examen te zijn geslaagd. Opmerkelijk was de mededeling dat van de generaties 1948, 1950, 1952 en 1954, na 10 jaar te zijn ingeschreven, ca. 1 procent zelfs nog niet het eerste examen met goed gevolg heeft afgelegd, hoewel men zich nog steeds laat inschrijven.

Algemene detailinformaties

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Aan het Haagse Lange Voorhout staat een monumentaal achttiende eeuws herenhuis, waarin sedert 1820 de Koninklijke Bibliotheek is gevestigd. Deze wetenschappelijke nationale bibliotheek bezit thans ongeveer 890 000 banden, die een planklengte beslaan van bijna 21 kilometer, een boekenrij in afstand ongeveer gelijk aan die van 's-Gravenhage tot aan de rand van Rotterdam.

Sinds 1 januari 1967 is de zorg voor dit bibliografische centrum van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk teruggekeerd naar het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

ESTEC

Het controlecentrum van de ESTEC (European space technology centre) in Noordwijk wordt verplaatst naar Darmstadt in West-Duitsland. Tegelijkertijd zal zestig man personeel uit Nederland naar de Bondsrepubliek verhuizen.

Het vertrek van dit controlecentrum is een logisch gevolg van de ontwikkelingen in het centrum zelf. Deze reorganisatie wordt doorgevoerd uit het oogpunt van doelmatigheid. Het rekencentrum is reeds in Darmstadt gevestigd.

In de toekomst zal het laboratorium in Noordwijk zich meer beperken tot de zuiver technische fabricatie van satellieten. De ESTEC vormt een onderdeel van de Europese organisatie voor ruimteonderzoek (ESRO), waarvan het hoofdkwartier zich in Parijs bevindt.

Nederland draagt 4% bij in de kosten van de ESRO en verleent hiermede indirecte subsidie aan de ESTEC, waaraan 500 medewerkers zijn verbonden.

UNIVERSITAIRE LEERGANGEN OVER PROBLEMATIEK ONTWIKKELINGSLANDEN

Voor de universitaire leergangen in de problematiek van de ontwikkelingslanden, die sedert 1961 telkenjare hebben plaatsgevonden en die georganiseerd worden door de Stichting der Nederlandse universiteiten en hogescholen voor internationale samenwerking (NUFFIC), bestaat steeds grote belangstelling.

In het verslagjaar werden drie leergangen gehouden, te weten in Amsterdam, georganiseerd met medewerking van het Koninklijk instituut voor de tropen, in Tilburg, georganiseerd in samenwerking met de katholieke universiteit te Nijmegen, de landbouwhogeschool te Wageningen en de technische hogeschool te Eindhoven, in Leiden, georganiseerd in samenwerking met de rijksuniversiteit aldaar.

ACRO

In april heeft de ACRO (Academische radio-omroep) aan de ministers van onderwijs en wetenschappen, van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk en van verkeer en waterstaat een plan aangeboden met betrekking tot de lokale en regionale zendmogelijkheden bij radio en televisie in Nederland.

Het plan beoogt de oprichting van drie regionale FM-zenders, te weten in Zoetermeer, Amsterdam en Zeist. In latere fasen zouden Groningen, Nijmegen, Twente, Tilburg en Eindhoven van zendfaciliteiten moeten worden voorzien.

Bij dit plan is men ervan uitgegaan, dat via de landelijke netten reeds een aantal landelijke programma's en ook reeds zekere regionale mogelijkheden voor de ACRO zullen zijn geschapen. Het plan houdt zich voornamelijk bezig met het gebruik van radio voor wetenschappelijk onderwijs. Na de universiteiten te Amsterdam en Leiden is ook die te Nijmegen er toe overgegaan een plaatselijke adviesraad in te stellen, die sterk gebonden is aan de commissie studium generale.

De stichtingen ACRO, NOT (Nederlandse onderwijstelevisie) en Teleac (Televisie-academie) zullen in de toekomst regelmatig overleg plegen teneinde gezamenlijk de mogelijkheden van radio en televisie ten behoeve van onderwijs en instructie (zowel binnen als buiten school- en universitair verband) intensiever te verkennen en te ontwikkelen. De noodzaak hiertoe deed zich temeer gevoelen daar op dit gebied een achterstand valt waar te nemen ten opzichte van andere Europese landen.

ARCHEOLOGIE

In Staatsblad nr. 265 van 30 mei 1967 is gepubliceerd het Koninklijk besluit van 10 mei 1967, nr. 13, houdende wijziging van het Academisch Statuut. Bij dit besluit is ingesteld de studierichting der archeologie. Als grondslag voor het doctoraal examen kunnen dienen daartoe aangewezen bestaande kandidaatsexamens van de faculteit der letteren of een ander, naar het oordeel van de subfaculteit in aanmerking komend kandidaatsexamen. Ten aanzien van het doctoraal examen bevat het examenprogramma mogelijkheden tot differentiatie, zulks naar gelang van de aard van het afgelegde kandidaatsexamen.

Naast deze nieuwe studierichting zijn gehandhaafd de mogelijkheden voor de studie in de archeologie, die reeds aanwezig zijn in het kader van de studierichting van de kunstgeschiedenis en archeologie en die der klassieke letteren. Het besluit heeft terugwerkende kracht tot 1 september 1966.

DIPLOMA-EQUIVALENTIE

In het kader van de werkzaamheden van de gemengde commissie tot uitvoering van het Belgisch-Nederlands Cultureel Akkoord heeft een subcommissie een voorstel uitgewerkt betreffende de rechten van toelating tot universitaire examens in België, te verbinden aan in Nederland behaalde diploma's en getuigschriften. Dit voorstel heeft aanleiding gegeven tot het Belgisch ministerieel besluit van 15 maart 1967 tot vaststelling van de universitaire examens, waartoe de houders van Nederlandse getuigschriften en diploma's van secundair onderwijs toegang hebben. De Nederlandse tekst werd in 16 punten vervat in het Belgische Staatsblad van 9 mei 1967.

STATISTISCHE MECHANICA

De minister van onderwijs en wetenschappen heeft op 20 juni 1967 de officiële opening verricht van een internationale zomercursus over statistische mechanica te Noordwijk. De organisatie van deze leergang, waaraan 70 cursisten deelnamen, beruiste bij de NUFFIC, in samenwerking met de Rockefeller University te New York.

In deze leergang werden de jonge natuurkundigen op de hoogte gesteld van de recente ontwikkelingen van de statistische mechanica.

INSTITUUT VOOR PLASMAFYSCICA

Het instituut voor plasmafysica van de Stichting fundamenteel onderzoek der materie te Jutfaas heeft een tweede laboratorium in gebruik genomen, dat de minister van onderwijs en wetenschappen in het verslagjaar officieel heeft geopend.

Het instituut legt zich toe op onderzoek, samenhangend met het probleem van de voor de energievoorziening belangrijke kernfusie. Opzet is de aanwending van de kernfusie dienstbaar te maken aan het welzijn van de mensheid.

In verband hiermede kan ook vermeld worden dat door het gebruik van kernreactoren analytische methoden mogelijk zijn geworden, die een nieuw licht kunnen werpen op de oorsprong van het menselijk organisme en die kunnen helpen bij het vaststellen van de invloed van zeer kleine hoeveelheden van bepaalde stoffen op het menselijk lichaam.

Met deze problemen houdt zich bezig het International Atomic Energy Agency (IAEA), dat in mei 1967 in Amsterdam een symposium hield, waaraan 220 geleerden uit 28 landen deelnamen.

BOERHAAVE-CURSUSSEN

In dit verslagjaar is het tien jaar geleden dat de opzet van de reeds in 1951 begonnen her- en bijscholingscursussen voor afgestudeerde artsen aan de rijksuniversiteit te Leiden werd gelegaliseerd. Ongeveer 10 000 artsen hebben in die jaren profijt getrokken van de door deze cursussen geboden mogelijkheden zich op de hoogte te stellen van de nieuwste ontwikkelingen op hun eigen vakgebied. De cursussen zijn vooral bestemd voor praktizerende artsen, zowel huisartsen als specialisten.

Ook voor anderen tracht de medische faculteit van de Leidse universiteit mogelijkheden tot voortgezet onderwijs te scheppen. Zo werd een faculteitscommissie opgericht voor de organisatie van cursussen op het gebied van medisch-biologische onderzoeksmethoden. Deze cursussen zijn vooral afgestemd op jonge onderzoekers, die zuiver wetenschappelijk werkzaam zijn.

RESEARCHLABORATORIUM

Sinds 1964 is te Amsterdam het Nederlands centraal instituut voor hersenonderzoek gevestigd. In dit voor Nederland unieke researchlaboratorium wordt vanuit ver-

schillende aspecten het zenuwstelsel bestudeerd. Wat de materiële en de personeelsbegroting betreft ressorteert dit instituut onder het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen; de universiteit van Amsterdam draagt de zorg voor de huisvesting.

Alle proeven en waarnemingen geschieden aan levens van lagere orde, waarbij uiterst strenge normen worden gehanteerd omtrent de wetenschappelijke noodzaak, terwijl elke ingreep zodanig plaatsvindt dat het proefproject pijnloos wordt behandeld.

Het instituut heeft drie grote afdelingen; een voor de bestudering van de structuur van het zenuwstelsel, een andere voor de bestudering van de functie van het zenuwstelsel en een laatste voor neurochemisch onderzoek. Alle proeven en waarnemingen vragen om een met de tijd meegroeivende apparatuur.

Het mathematisch centrum te Amsterdam staat het instituut ten dienste bij de verwerking van de verkregen gegevens. De resultaten der proeven worden in een groot aantal publikaties vastgelegd.

Er bestaan talrijke contacten met het buitenland, onder meer in organisaties en commissies, terwijl Nederlandse studenten, medici en biologen tijdelijk in het instituut werkzaam zijn. Op grond van het onderzoek hebben de neurologen hun kennis over de functie en de bouw van het zenuwstelsel kunnen vergroten en kan men de zieke mens beter behandelen. Op het gebied van de werking van hormonen, die voor een deel door de hersenen worden geproduceerd, werden belangrijke ontdekkingen gedaan van verstrekkende wetenschappelijke betekenis.

PUBLIC RELATIONS

De curatoren van de katholieke universiteit te Nijmegen hebben besloten in het kader van de westerse sociale studierichting de mogelijkheid te openen voor het afleggen van een doctoraal examen vrije studierichting. Hierin is de *publicistiek*, de leer van de massacommunicatiemiddelen, het hoofdvak.

CENTRUM RECHTSHISTORISCHE DOCUMENTATIE

In 1963 werd op initiatief van prof. mr. J. Th. de Smidt een plan ontworpen om in samenwerking met Nederlandse rechtshistorici een bibliografie van de Nederlandse rechtsgeschiedenis samen te stellen. Aangezien bij alle universiteiten en hogescholen, waar juristen worden opgeleid, voor dit plan grote belangstelling bestond, werd besloten tot een permanente vorm van samenwerking te komen en een interuniversitair instituut op te richten.

Het Nederlands centrum voor rechtshistorische documentatie stelt zich ten doel het verzamelen, verwerken en verspreiden van informatie betreffende de geschiedenis van het Nederlandse recht, de rechtstelsels waaruit zich het Nederlandse recht heeft gevormd en de invloed van dat recht op rechtstelsels buiten Nederland.

Op 5 juni 1967 vond te Amsterdam de oprichtingsvergadering plaats van dit interuniversitair instituut.

POST-DOCTORALE CURSUS REGELTECHNIEK

De resultaten van de snelle ontwikkeling die de regeltechniek de laatste decennia doormaakt kunnen op grote schaal technisch worden toegepast als hieraan meer bekendheid wordt gegeven. Aangemoedigd door het succes van de eerste post-doctorale cursus regeltechniek, die in 1965 werd gehouden, werd een tweede cursus in het leven geroepen. De cursus regeltechniek 1967 heeft tot onderwerp het berekenen en het ontwerpen van lineaire intermitterende systemen of systemen met signaalbemonstering en digitale regelsystemen. De cursus bestaat uit een theorie- en een praktijkgedeelte.

De post-doctorale cursus staat onder auspiciën van het Koninklijk instituut van ingenieurs en van de technische hogeschool te Delft, alwaar de cursus ook wordt gegeven.

INSTITUTE OF SOCIAL STUDIES

In het cursusjaar 1966-1967 studeerden aan het Institute of social studies te 's-Gravenhage 233 personen uit 61 verschillende landen, onder wie drie Nederlandse studenten. Het grootste percentage studenten was afkomstig uit Afrika, nl. 23%.

Het instituut gaf tien cursussen in verscheidene takken der sociale wetenschappen, alleen op post-universitair niveau. Aan het instituut waren 36 wetenschappelijke en 31 administratieve en technische medewerkers verbonden. De wetenschappelijke staf bestond onder meer uit tien professoren en vijf lectoren. Zeven stafleden werden voor een langdurige opdracht van onderwijsbijstand of advies naar landen overzee uitgezonden. Hiermede verleenden de docenten van het instituut een directe bijdrage in het kader van de ontwikkelingshulp.

Voorts had het instituut drie eigen projecten van wetenschappelijk onderzoek op het programma staan. De gemiddelde studentenbevolking bedraagt ongeveer 150 studenten.

OPLEIDING TOLK-VERTALER

De stichtingsakte van de Stichting voor de opleiding tot vertaler en tolk aan de universiteit van Amsterdam is in mei 1967 verleden. Weliswaar bestond deze vierjarige opleiding officieus bijna drie jaren, maar eerst thans konden de mogelijkheden voor de verdere ontplooiing van het instituut ten volle tot hun recht komen. Een staf van docenten voor de hoofd talen Frans en Engels is reeds geformeerd. Bij deze opleiding is het onderwijs niet tot de talen beperkt. Er zijn nog vele andere vakken, die op de lesroosters voorkomen, zoals achtergrondkennis van de landen waarvan men de taal bestudeert en verder maatschappijwetenschappen, zoals economie en recht, inleidingen tot de wetenschap, de techniek en de kunsten.

Voor de toelating tot de cursussen moet een streng vergelijkend examen worden afgelegd. In 1967 studeerden ruim 60 personen aan het instituut, terwijl verwacht wordt dat dit aantal in het komende jaar tot ongeveer 100 zal stijgen.

Commissies

TOELICHTING

Zonder schijn van volledigheid wordt hier een lijst van commissies gegeven, die werkzaam zijn op een of ander onderwijsgebied. De indeling loopt zoveel mogelijk parallel met de hoofdstukken van het algemeen gedeelte van dit verslag.

A ALGEMEEN

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Algemene begrotingscommissie <i>De commissie heeft tot taak: het in onderling verband beschouwen van de uitgaven, waarvoor in elk der ontwerpen van begrotingswetten gelden zijn uitgetrokken</i>	20.9.1967 ingesteld door Tweede Kamer	Voorzitter der Kamer	
Commissie automatisering rijksdienst (CAR) <i>De commissie heeft tot taak; advies uit te brengen aan minister BiZa inzake automatiseringsbeleid en -projecten</i>	25.8.1966 Dir. OAR nr. CG 66/U 1391	v.: H. Reinoud (PTT) s.: F. G. Kordes (BiZa)	
Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs (CASO) <i>CASO is een zuiver adviesorgaan voor alle aangelegenheden betreffende de automatisering salarisadministratie onderwijs</i>	besch. o & w: 5.7.1967 ABD nr. 706 in werking: 1.8.1967 (inst.: 17.1.1968)	v.: drs. P. H. van der Elst (o & w) s.: A. P. van Eeden (o & w)	deelnemers- lijst CASO- project, januari 1968
Commissie bevordering goed taalgebruik <i>De commissie heeft tot taak: te adviseren inzake de maatregelen die genomen kunnen worden om een goed gebruik van de Nederlandse taal te bevorderen (speciaal bij het onderwijs)</i>	besch. okw: 24.3.1965 DGO nr. 42.868 I (inst.: 20.4.1965)	v.: drs. C. M. Geearns, inspecteur s.: dr. J. A. Veering	interim- rapport 12.12.1966 (voorlopige conclusies)
Commissie opvoering productiviteit (S.E.R.) <i>De commissie heeft tot taak: de besturing der universitaire opleidingen voor opleiding en organisatie van bedrijven</i>		v.: hr. Pruyt	rapport: Onderwijsen onderzoek inzake lei- ding van be- drijven en instellingen

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie overheidsuitgaven voor het onderwijs <i>De commissie heeft tot taak: overheidsuitgaven voor onderwijs te bestuderen en aanzienlijke stijging te beperken</i>	besch. o & w: 8.2.1967 DGO nr. 371	v.: mr. J. G. M. Broekman (o & w) s.: L. W. F. van Hoesel (o & w)	
Commissie overleg onderwijs/volksgezondheid <i>De commissie heeft tot taak: overleg onderwijs/volksgezondheid</i>	okw en SoZa: 21.5.1960	v.: mr. F. G. Jansen (o & W) s.: mr. C. H. C. Harloff vertegenwoordiger o & w: S. Visser	
Commissie spelling buitenlandse aardrijkskundige namen	mei 1968 in oprichting		
Commissie van advies inzake de schrijfwijze van de Nederlandse taal <i>Deze vaste commissie inzake de schrijfwijze van de Ned. taal brengt op verzoek van de minister okw advies uit omtrent uitvoering en toepassing en omtrent ontwerpen tot wijziging van de Spellingwet van 14.2.1947, Stb. nr. H 52. Voorstellen ook eigener beweging</i>	besch. okw: 29.10.1947 nr. 59	v.: prof. dr. C. B. van Haeringen (ru, Utrecht) s.: dr. L. M. van Dis, Naarden	incidentele adviezen b.v. in 1954 en 1966 (betr.: 'groene boekje' en 'bastaardwoorden')
Commissie van bijstand voor het woordenboek der Nederlandse taal <i>De commissie heeft tot taak: bijstand voor het woordenboek der Nederlandse taal</i>	K.b. van 18.5.1922 nr. 38	v.: jhr. mr. C. J. A. de Ranitz, Utrecht s.: J. Platteel vertegenwoordiger o & w: C. W. J. Wamsteeker	vele verslagen

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie verkeerskunde (Balistraat 30, 's-Gravenhage)</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: beraad over een adequate opleiding verkeerskunde voor leraren h.t.o., research stedenbouw en planologie en vele aanverwante taken</i></p>	<p>eerste vergadering: 2.12.1965 Niet departementaal</p>	<p>v.: prof. ir. J.L.A. Cuperus, Huis ter Heide s.: W. A. Vervoort (NIRIA, 's-Gravenhage, tel.: 184048) (zitting heeft o.a.: inspectie h.t.o.)</p>	<p>21.7.1966 een rapport aangeboden aan de minister</p>
<p>Commissie voorbereiding onderzoek toekomstige maatschappijstructuur</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: het organiseren en stimuleren van interdisciplinair sociaal-wetenschappelijk onderzoek op lange termijn, met het oogmerk een ingrijpen in de ontwikkelingen mogelijk te maken</i></p>	<p>installatie: 18.4.1968</p>	<p>v.: prof. P. de Wolff (Un. van Amsterdam s.: drs. R. Ruiter (CPN) lid van ministerie o & w; mr. J. Nittel</p>	
<p>Commissie voor de stichtingen van beurzen voor het onderwijs</p> <p><i>De K.b's houden bepalingen omtrent het beheer der goederen, behorende aan de stichtingen van beurzen voor het onderwijs. In zaken waarin de minister O & W beslist, doet deze uitspraken op de rapporten der adviserende commissie</i></p>	<p>K.b.: 26.12.1818 (Stb. 48); 2.12.1823 (Stb. 49); en 12.2.1829 (Stb. 3)</p>	<p>v.: jhr. mr. P. Th. Six s.: mr. H. J. C. ter Kuile</p>	
<p>Coördinatiecommissie vakantiespreiding bedrijfsleven en onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: advies uit te brengen aan de ministers (SoZa en o & w) omtrent de coördinatie bedrijfsleven en onderwijs, teneinde te geraken tot een zo effectief mogelijke vakantie-spreiding</i></p>	<p>besch. ministers SoZa en o & w: 28.9.1966 AV nr. 53.843 (SoZa)</p>	<p>v.: mr. C. J. Nierstraasz (SoZa) s.: mr. J. van Dooyeweert (SoZa)</p>	<p>rapport april 1967, waarbij essentieel het zeswekenschema van de Stichting van de Arbeid, lopend van ongeveer 1 juli tot ongeveer 15 augustus</p>

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Ned.-Belgische commissie van advies inzake de spelling van de bastaardwoorden</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: te adviseren op welke wijze, in afwijking van de woordenlijst, een spelling van de bastaardwoorden zonder keuzemogelijkheid kan worden bereikt, waarbij een zo consequent mogelijke opzet in fonologische zin en een zo ver mogelijk gaande vernederlandsing worden nagestreefd</i></p>	<p>besch. okw: 17.1.1955 afd. Kab. nr. 1359</p>	<p>v.: dr. J. H. Wesselings s.: drs. J. H. L. Mols (o & w)</p>	<p>voorlopig rapport '64; rapport 10 juni 1966, publicatie 28.2.1967 Staatsuitgeverij</p>
<p>Ned.-Belgische woordenlijstcommissie</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: het ontwerpen van regels voor de 'voornaamwoordelijke aanduiding' (zie Spellingwet 1947); het adviseren over de schrijfwijze der bastaardwoorden. Thans, 1968: bestudering van de spelling van de Ned. aardrijkskundige en historische namen</i></p>	<p>besch. okw 27.3.1947 Kabinet nr. 964 I</p>	<p>v.: prof. dr. C. B. van Haeringen (Ru, Utrecht) s.: drs. J. H. L. Mols (o & w)</p>	<p>'groene boekje' 1954 Woordenlijst van de Nederlandse taal, samengesteld in opdracht v. de Nederlandse en de Belgische regering</p>
<p>Permanente commissie voor overheidsdocumentatie</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: coördinatie van de literatuurdocumentatie</i></p>	<p>10.10.1952 Afd. oc van BiZa, bureau PAZ, nr. 109</p>	<p>v.: ir. D. J. Maltha, Wageningen s.: J. A. van der Horst (BiZa)</p>	
<p>Rijkscommissie van advies inzake het bibliotheekwezen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: te adviseren inzake het bibliotheekwezen. (De zorg voor de aangelegenheden betreffende deze commissie werd per K.b. 12.1.1967 overgebracht van CRM naar o & w)</i></p>	<p>besch. okw: 15.1.1923 kw nr. 269</p>	<p>v.: de bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek s.: dr. A. W. Willemsen</p>	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Technische commissie automatisering salarisadministratie onderwijs (TASO)</p> <p><i>De TASO is belast met de administratief-technische voorbereiding van de door de Rijkscentrale voor mechanische administratie (RMA) te verrichten werkzaamheden inzake de ontwikkeling en de aanpassing van de automatisering</i></p>	<p>besch. o & w: 5.7.1967 ABD nr. 705 in werking: 1.8.1967 (inst.: 17.1.1968)</p>	<p>v.: drs. P. H. van der Elst (o & w)</p>	

B RECHTSPOSITIEZAKEN ONDERWIJS (RO)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Algemene commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van onderwijzend personeel</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: overleg in zaken betreffende de rechtspositie van onderwijzend personeel. Overkoepelend orgaan met een coördinerende taak t.a.v. de 7 bijzondere commissies (hierna genoemd)</i></p>	K.b.: 20.12.1958 Stb. nr. 618	v.: mr. J. de Bruyn (o & w) resp. drs. E. J. van der Zijl (plv.) s.: mr. A. van Dompsele (o & w) (plv.: mr. R. W. van Lier, officieus)	
<p>Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het kleuteronderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel kleuteronderwijs (in verband met de sociale omstandigheden)</i></p>	K.b.: 20.12.1958 Stb. nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl (o & w) s.: mr. L. van Dompsele (o & w) plv. algemeen secr.: mr. R. W. van Lier	
<p>Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het g.l.o., v.g.l.o., u.l.o., en b.l.o.</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel g.l.o., v.g.l.o., u.l.o. en b.l.o. (in verband met de sociale omstandigheden)</i></p>	K.b. 20.12.1958 Stb. nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl s.: mr. L. van Dompsele (plv.: mr. R. W. van Lier)	
<p>Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel van de opleiding van kleuterleidsters</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel van de opleiding van kleuterleidsters (in verband met de sociale omstandigheden)</i></p>	K.b.: 20.12.1958 Stb. nr. 618	v.: drs. E. J. van der Zijl s.: mr. L. van Dompsele (plv.: mr. R.W. van Lier)	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het nijverheidsonderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel bij het nijverheidsonderwijs (in verband met de sociale omstandigheden)</i></p>	<p>K.b.: 20.12.1958 Stb. nr. 618</p>	<p>v.: drs. E. J. van der Zijl s.: mr. L. van Dompseleer (plv.: mr. R. M. van Lier)</p>	
<p>Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het lager en middelbaar landbouwonderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel bij het lager en middelbaar landbouwonderwijs (in verband met de sociale omstandigheden)</i></p>	<p>K.b.: 20.12.1958 Stb. nr. 618</p>	<p>v.: ir. P. van der Schans (Ministerie van Landbouw en Visserij) s.: mr. D. J. Broer</p>	
<p>Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het kweekschoolonderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel bij het kweekschoolonderwijs (in verband met de sociale omstandigheden)</i></p>	<p>K.b.: 20.12.1958 Stb. nr. 618</p>	<p>v.: drs. E. J. van der Zijl s.: mr. L. van Dompseleer (plv.: mr. R. W. van Lier) voor de kweek- scholen toegevoegd bestuurslid; mej. J. S. Mulder</p>	
<p>Bijzondere commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijzend personeel bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: georganiseerd overleg rechtspositie onderwijzend personeel bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (in verband met de sociale omstandigheden)</i></p>	<p>K.b.: 20.12.1958 Stb. nr. 618</p>	<p>v.: drs. E. J. van der Zijl s.: mr. L. van Dompseleer (plv.: mr. R. W. van Lier)</p>	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie rechtspositiereglement hoogleraren, lectoren en wetenschappelijke staf	besch. okw: 6 juni 1956 how nr. 19.551	v.: prof. mr. dr. C. W. van der Pot (ru, Groningen) s.: D. A. Buienhuis (rh, Delft)	
<i>De commissie heeft tot taak: een rechtspositie te ontwerpen en voorstellen hieromtrent te doen en de bestudering van de maatregelen, die in verband daarmee genomen moeten worden</i>			
Centrale commissie voor georganiseerd overleg in ambtenarenzaken (regeringsdelegatie, personeelsdelegatie en adviserende leden)	ingesteld ingev. art. 105 t/m 107 van het Algemeen Rijksambtenaren- reglement (Besluit van 12 juni 1931, Stb. nr. 248)	v.: prof. mr. N. E. H. van Esveld (ru, Leiden) s.: mr. H. J. Hoogeboom Bruins Slot (BIZa)	
<i>De commissie behandelt, alvorens het bevoegd gezag een beslissing neemt, alle aangelegenheden van algemeen belang voor de rechtstoestand van het burgerlijk rijkspersoneel</i>			

C ONDERZOEK EN PLANNING (OP)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie planprocedure</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: in onderling overleg tussen bedrijfs- en onderwijsorganisaties met deskundigen en dienstverlenende organisaties (CPB, CBS) te komen tot het creëren van een cijfermatig hulpmiddel ten behoeve van de 'planning' van scholen genoemd in de W.V.O.</i></p>	<p>31.5.1965 op initiatief van de staatssecretaris, geen beschikking, niet officieel geïnstalleerd</p>	<p>v.: drs. H. Veldkamp (o & w) s.: drs. F. Th. Zwarte (o & w)</p>	<p>interim scholenplan 1968-1969 voor het h.a.v.o. Met tabellen, februari '67. Het tweede rapp., sept. 1967, heeft alleen betrekking op het voortgezet onderw., voor zover dit direct aansluit op het basisonderwijs. In 1968: het onderzoek is uitgebreid tot het gehele onderw.</p>

D BOUWZAKEN ONDERWIJS (BO)

E RIJKSSCHOOLTOEZICHT

F RIJKSSTUDIETOELAGEN (RS)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie harmonisatie studiesteen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: te onderzoeken de wisselwerking tussen rijksstudietoelagen enerzijds en kinderbijslag, kindertoelagen en kinderaftrek anderzijds en verder in hoeverre rekening moet worden gehouden met het vermogen van de aanvragers en hun ouders</i></p>	<p>besch. o & w 25.1.1968 rs nr. 46.767</p>	<p>v.: prof. J. E. A. M. van Dijk (ku, Tilburg) s.: G. Jochems (o & w)</p>	

G KLEUTERONDERWIJS

H LAGER ONDERWIJS

I BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie tot voorbereiding van een wettelijke regeling betreffende het buitengewoon onderwijs	besch. okw: 19.3.1953 BO nr. 6077/1001; uitbreiding 10.4.1956, Afd. LO nr. 2317/1/1001, Stcrt. nr. 72 d.d. 12.4.1956	v.: dr. J. H. Wesselings s.: N. Mosterd (o & w)	rapport aangeboden op 9 april 1962, gepubliceerd juni 1966
<i>De commissie heeft tot taak: voorstellen te doen omtrent een wettelijke regeling van het b.L.O. en de met dat onderwijs samenhangende problemen. In 1956: tevens voorstellen te doen omtrent een regeling van het buitengewoon onderwijs, dat niet het karakter draagt van het buitengewoon lager onderwijs</i>			

a Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs

Naam en taak	Datum en nr van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie modernisering leerplan klassieke talen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: gelet op de ontwikkelingen omtrent de doelstellingen van het onderwijs in Grieks en Latijn, alsmede omtrent de methodiek en didactiek, de modernisering van het onderwijs in Grieks en Latijn ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs in studie te nemen en van advies te dienen inzake leerplannen, eind-examenprogramma's, experimenten en maatregelen ter heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i></p>	<p>besch. o & w: 27.10.1967 AVO nr. 336.450 (inst.: 21.11.1967 door staats- secretaris o & w)</p>	<p>v.: prof. dr. C. M. J. Sicking, Oegstgeest s.: dr. H. J. W. Verhaak, Heer</p>	
<p>Commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: gelet op de ontwikkelingen in de opvattingen omtrent de doelstellingen van het onderwijs in de moderne vreemde talen en omtrent de methodiek en didactiek daarvan, de modernisering van het onderwijs in die talen, in het bijzonder ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het h.a.v.o. en het m.a.v.o., in studie te nemen en van advies te dienen inzake leerplannen, experimenten en maatregelen ter heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i></p>	<p>besch. o & w: 21.1.1966 VHMO nr. 294.207</p>	<p>v.: prof. dr. G. Storms, Berg en Dal s.: mej. drs. H. van der Vliet, Oegstgeest adj. s.: mej. mr. L. Tol (o & w)</p>	<p>na een 20-tal vergaderingen I concept interimrap., 10 blz., d.d. 23.11.1967, bevattende vele waardevolle informaties, waarvan de scholen bij hun voorbereiding van de nieuwe cursus gebruik kunnen maken</p>

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie modernisering leerplan natuurkunde</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de modernisering van het natuurkundeonderwijs bij het voortgezet onderwijs, in het bijzonder het v.h.m.o., in studie te nemen en van advies te dienen omtrent leerplannen, experimenten en heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i></p>	<p>besch. o & w: 2.4.1965 VHMO nr. 269.590</p>	<p>v.: prof. dipl. ing. J. B. Westerdijk (TH, Delft) s.: dr. F. Balkema, Leeuwarden, inspecteur</p>	
<p>Commissie modernisering leerplan scheikunde</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de modernisering van het onderwijs in de scheikunde ten behoeve van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het h.a.v.o. en het m.a.v.o. in studie te nemen en van advies te dienen inzake leerplannen, experimenten en heroriëntatie der docenten op de nieuwe methodiek en didactiek</i></p>	<p>installatie: 6.5.1968 persbericht: nr. 226/68</p>	<p>v.: prof. dr. H. J. den Hertog, Wageningen plv. v.; prof. dr. G. C. A. Schuit s.: drs. J. Groen, Oosterhout</p>	
<p>Commissie modernisering leerplan wiskunde</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: gelet op de ontwikkelingen in doelstellingen en in didactiek en methodiek, het wiskundeonderwijs in studie te nemen en van advies te dienen (inzake experimenten en speciale maatregelen). Deze commissie is onderverdeeld in diverse subcommissies</i></p>	<p>besch. okw: 21.6.1961 VHMO nr. 157.069 III</p>	<p>v.: prof H. Th. M. Leeman, Amsterdam s.: dr. A. F. Monna, Utrecht</p>	<p>na vele experimenten en nationale en internat. conferenties over de experimenten: 1 rapport '64 1 interim-rapport d.d. 28.10.1966, aan minister o & w, waarin behandeld: algemene richtlijnen, brugklasse, onder- en bovenbouw. Urentabel voor wiskunde</p>

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie schoolgrootte v.h.m.o.</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: bestudering van voor- en nadelen verbonden aan een bepaalde schoolgrootte; optimale grootte; wijze om nadelen te vermijden en voordelen te verwezenlijken; beschrijving der inrichting en beschouwing der functies; beschouwing omtrent de meest gewenste toepassing van de uitkomsten van het onderzoek, in verband met spreiding en ontwikkeling</i></p>	<p>besch. OKW: 5.6.1961 VHMO nr 165.172</p>	<p>v.: dr. J. A. A. Verlinden, 's-Gravenhage s.: mr. H. J. Theulings (o & w)</p>	<p>rapport 26 juni 1964, aangeboden 29.11.1963; vijf hoofdstukken (inleiding; aspecten; schoolgrootte en scholenspreiding; getsalnormen voor de omvang van scholen; samenvatting)</p>
<p>Commissie vwo-HAVO-MAVO</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van scholen, die op grond van art. V van de Wet tot het verlenen van grotere vrijheid van inrichting van het onderwijs of voor h.a.v.o. worden bekostigd, en met scholen voor m.a.v.o.; contacten te bevorderen; een jaarlijks rapport uit te brengen</i></p>	<p>besch. OKW: 9.4.1964 VHMO nr. 239.422 I</p>	<p>v.: dr. C. M. Geerars, inspecteur s.: prof. dr. G. Th. M. Verhaak adj. s.: mr. I. L. Sie (o & w)</p>	<p>sept. 1965 aangeboden aan staatssecretaris: 1 vertrouwelijk rapport 16 blz. Veel van de inhoud kan gevonden worden in: 'De eerste schreden van de Mammoet'.</p>

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie voor overleg inzake de gevolgen van de invoering van de Ned. Wet op het voortgezet onderwijs voor Suriname en de Nederlandse Antillen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: overleg te plegen inzake de invoering van de W.V.O.</i></p>	<p>besch. o & w: 19.7.1965 icb nr. 75.162</p>	<p>bijzonder vertegenwoordiger van Nederland: mr. M. D. van Wolferen; van Ned. Antillen: drs. G. Lub te Fontainebleau en van Curaçao: P. T. M. Sprookel, Willemstad</p>	<p>conclusie omstreeks april 1968: de invoering w.v.o. waarschijnlijk niet 1.8.1968, doch één jaar later, in verband met tekort aan leerkrachten en lokalen (dus uitstel om financieel-technische redenen)</p>
<p>Contactcommissie hoger economisch en administratief onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak:</i></p> <p>1 het leggen en onderhouden van contacten met besturen van scholen, waaraan experimenten h.e.a.o. plaatsvinden</p> <p>2 het bestuderen van de meest wenselijke vorm van het leerplan en het eind-examen h.e.a.o.</p> <p>3 het voorbereiden van de inrichting der indexamens</p> <p>4 het uitbrengen van een jaarlijks rapport aan de minister</p>	<p>besch. o & w: 1.11.1967 MEA nr. 120.431</p>	<p>v.: drs. H. H. Ensing, Haarlem, inspecteur</p>	

b Beroepsonderwijs

1 lager, middelbaar en hoger technisch onderwijs

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie assiterend laboratorium-personeel/analisten</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: zich te beraden over de verschillende richtingen in de opleiding voor analist en overig assiterend personeel en over de diplomering; voorts te adviseren omtrent de behoefte aan en de spreiding van de opleidingen</i></p>	<p>ingesteld bij beschikking van staatssecretaris o & w en staatssecretaris SoZa: 27.7.1966 NO/A nr. 440.201 176.019 (inst.: 4.8.1966)</p>	<p>v.: dr. ir. W. L. Ghijsen, 's-Gravenhage s.: L. W. Oostmeyer, inspecteur</p>	
<p>Commissie behoefte afgestudeerden hogere technische scholen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de toekomstige behoefte aan afgestudeerden van h.t.s.'en en de wijze waarop in die behoefte kan worden voorzien te onderzoeken; bestudering van tekorten en overschotten aan afgestudeerde h.t.s.'ers</i></p>	<p>besch. staatssecretaris okw en minister economische zaken: 30.8.1965 NO/A nr. 414.668/063.579</p>	<p>v.: prof. P. de Wolff (CPB, 's-Gravenhage) s.: J. C. Hoytink (Ee. Zaken) en drs. L. A. E. Feher, 's-Gravenhage vertegenwoordiger o & w: mr. C. H. van Norden</p>	<p>verslag voortgang werkzaamheden aan minister van economische zaken en staatssecretaris o & w: januari 1968</p>
<p>Commissie (contactcomm.) middelbaar detailhandelonderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de leerplannen der scholen en de wijze waarop in die leerplannen de leerstof is verwerkt te bestuderen, gezien in het licht van de eisen die het bedrijfsleven aan de toekomstige ondernemers in de detailhandel stelt</i></p>	<p>besch. o & w: 1.12.1965 NO/mi nr. 421.954 (inst.: 16.2.1966)</p>	<p>v.: drs. A. G. Hilbrink s.: G. A. Dempel</p>	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie onderwijsbevoegdheden u.t.o.</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: een onderzoek te verrichten om na te gaan of de vakbekwaamheid tot het geven van onderwijs aan lagere n.o.-scholen voor jongens voldoet aan de eisen tot het geven van onderwijs aan u.t.s.'en</i></p>	<p>besch. okw : 4.3.1958 no/A nr. 145.716</p>	<p>v.: ir. G. J. Slot, Amsterdam, inspecteur n.o. s.: H. Bertsch (o & w)</p>	
<p>Commissie ter bestudering van het vraagstuk van streekscholen voor niet-volledig dagnijverheidsonderwijs voor jongens</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: te adviseren omtrent de behoefte aan streekscholen voor niet-volledig dag-n.o. voor jongens (voorstellen; verantwoorde spreiding; globale inhoud van het onderwijs; didactiek en methodiek)</i></p>	<p>besch. okw: 10.5.1961 no/A nr 255.072</p>	<p>v.: ir. G. H. J. M. Moerkerk s.: F. H. H. Reyckers, 's-Gravenhage</p>	<p>28.2.1967 werd een rapport aan- geboden aan de staats- secretaris o & w; later gepubliceerd. Voorstel tot opheffing der comm. ingediend: 27.10.1967</p>
<p>Commissie van overleg INAS en VVB (d.w.z. opleidingen inrichtingsassistente en voor verzorgende beroepen)</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de aansluiting tussen diverse beroepen te bestuderen</i></p>	<p>besch. okw: 29.12.1959 no/A nr. 213.673 d.d. 24.2.1961 ingetrokken en vervangen door: Comm. overleg VVB</p>	<p>v.: mej. I. Jongsma, Groningen, inspectrice</p>	

2 nautisch onderwijs

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie organisatie hogere zeevaartscholen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van de problemen met betrekking tot rationalisatie en organisatie van het hoger zeevaartonderwijs</i></p>	<p>7.11.1967 brief HTO 1.473-396 In oprichting</p>		

3 huishoud- en nijverheidsonderwijs

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie handvaardigheid voortgezet onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van het vraagstuk van de handvaardigheid bij het voortgezet onderwijs</i></p>	<p>besch. okw: 9.9.1960 NO/A nr. 231.211</p>	<p>v.: R. Ph Hennequin, 's-Gravenhage, tel.: 602936 s.: J. C. Dunn, Amstelveen, ambtenaar inspectie n.o.</p>	<p>een rapport, verschenen maart 1965</p>
<p>Commissie van overleg voor de aansluiting van opleidingen, verbonden aan nijverheidsscholen voor meisjes, aan opleidingen voor verzorgende beroepen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: het overleg omtrent de aansluiting van opleidingen aan n.o.-scholen voor meisjes aan opleidingen voor verzorgende beroepen</i></p>	<p>besch. okw: 24.2.1961 NO/A nr. 253.609</p>	<p>v.: vanaf 1 juli 1967 mej. J. Jongma Groningen, inspectrice</p>	
<p>Commissie tot bestudering van onderwijsmethoden voor alg. vormend n.o. voor meisjes (nieuwe naam van in 1946 ingestelde commissie)</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van de onderw.-methoden voor het alg. vormend n.o. voor meisjes en de indeling der leerlingen naar hun mogelijkheden (14 subcommissies)</i></p>	<p>besch. o&w: 17.3.1967 nvo/b nr. 453.310</p>	<p>v.: prof. dr. T. T. ten Have, Amsterdam s.: mej. J. G. Gunther, Deventer</p>	<p>vanaf 1965: a) 3-jr. opl. voor lerares n.o. meisjes, maart '65 b) herziening leerstof leraresopl., april '66 c) kinderverzorging en opvoeding, april '66 d) basisleerstof vormingsklas, aug. '66 e) zorg voor de voeding in de vormingsklas, aug. '66 f) richtlijnen leerstof-omschrijving plant- en dierkunde, sept. '67</p>

4 land- en tuinbouwonderwijs

5 middenstandsonderwijs en economisch en administratief onderwijs (= e.a.o.)

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie experimenten economisch en administratief onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak:</i></p> <p>1 het leggen en onderhouden van contacten met de scholen, waaraan e.a.o. wordt gegeven bij wijze van experiment</p> <p>2 het coördineren der leerplannen</p> <p>3 het ontwerpen van een eindexamenregeling</p> <p>4 het uitbrengen van een jaarlijks verslag</p>	<p>besch. o & w: 1.6.1966 NO/EAO nr. 441.336</p>	<p>v.: J. Th. Schelfhout, Wassenaar</p>	
<p>Contactcommissie lager economisch en administratief onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: contacten te leggen en te onderhouden met de besturen van de experimenterende scholen; het coördineren van de leerplannen met het oog op het daarop aansluitend eindexamen en het ontwerpen van een voorlopige eindexamenregeling</i></p>	<p>besch. o & w: 1.6.1966 NO/EAO nr. 440.741 (inst.: door staatssecretaris o & w)</p>	<p>v.: J. Th. Schelfhout, Wassenaar s.: W. C. Olyslagers, ambtenaar inspectie</p>	
<p>Contactcommissie middelbaar economisch en administratief onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: contacten te leggen en te onderhouden met de experimenterende scholen; het coördineren van de leerplannen met het oog op het daarop aansluitend eindexamen en het ontwerpen van een voorlopige eindexamenregeling</i></p>	<p>besch. o & w: 1.6.1966 NO/EAO nr. 441.336 (inst.: door staatssecretaris o & w)</p>	<p>v.: J. Th. Schelfhout, Wassenaar s.: W. C. Olyslagers, ambtenaar inspectie</p>	

6 *sociaal-pedagogisch onderwijs*

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie leerstofomschrijving maatschappijleer	mei 1968: In oprichting		

7 *kunst- en kunstnijverheidsonderwijs*

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Regelingscommissie staatsexamens voor de danskunst 1968	besch. o & w: 5.4.1968 KUU 1 - nr. 125.202/1 Sterf. nr. 73 blz. 5 11.4.1968	v. D. Zweers s.: mej. M. J. Cohen Stuart	
<i>De commissie heeft tot taak: de regeling der staatsexamens voor de danskunst 1968</i>			
Regelingscommissie staatsexamens voor de muziek 1968		v.: dr. J. Daniskas, Rotterdam, inspecteur	
<i>De commissie heeft tot taak: de regeling der staatsexamens voor de muziek 1968</i>			
Regelingscommissie staatsexamens voor het toneel 1968			
<i>De commissie heeft tot taak: de regeling der staatsexamens voor het toneel 1968</i>			

8 opleiding leerkrachten

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie onderwijsbevoegdheid officieren</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de minister van defensie en de staatssecr. van onderwijs en wetenschappen van advies te dienen inzake het aan officieren van zee-, land- en luchtmacht verlenen van bevoegdheden tot het geven van voortgezet onderwijs, zulks met inachtneming van de in dit opzicht nog bestaande bevoegdheden, van de genoten opleiding en in de praktijk van de militaire dienst verworven ervaring, alsmede van de eisen die dienen te worden gesteld t.a.v. hun pedagogisch-didactische vorming</i></p>	<p>besch. o & w: 1.4.1966 VHMO nr. 294.411 (inst.: 9.6.1966 door staatssecretaris o & w)</p>	<p>v.: mr. ir. M. Goote, 's-Gravenhage s.: mr. D. G. Jansen (o & w) adj. s.: mej. mr. G. Filarski (o & w)</p>	Rapport
<p>Commissie opleiding leraren</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: advies uit te brengen over:</i></p> <p>1 de organisatie van de opleiding tot het verkrijgen van de akten van de bekwaamheid art. 35 WVO</p> <p>2 de programma's van de examens</p> <p>3 de organisatie van de opleiding voor het bewijs van voldoende pedagogische en didactische voorbereiding</p> <p>4 de programma's voor sub 3</p> <p>5 de maatregelen nodig voor de overgang van de bestaande naar de nieuwe regelingen</p>	<p>besch. okw: 31.12.1964 R.A.i.a.D. nr. 944/u</p>	<p>v.: dr. J. B. Drewes, raadsadviseur o & w, Rijswijk s.: dr. G. J. Boelens vertegenwoordiger o & w: mr. J. Nittel</p>	<p>een interim-rapport d.d. 22.4.1966; 19 blz. met 2 bijlagen. Hiermede eerste fase afgesloten. Het rapport omvat negen voorlopige conclusies. Samenvatting onderwijzersopleiding: 23.8.1967 aangeboden aan staatssecretaris (niet voor publikatie bestemd)</p>

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie opleiding leraren I.t.o. (lager technisch onderwijs)	besch. okw: NO/A nr. 300.920 Stert. nr. 151, d.d. 2.8.1962	v.: R. Ph. Hennequin, 's-Gravenhage s.: ir. H. Bos, 's-Gravenhage	interim- rapport: januari 1966
<p><i>De commissie heeft tot taak:</i></p> <p><i>a advies uit te brengen omtrent de algemene en bijzondere eisen die zullen moeten worden gesteld aan de bekwaamheid en aan de pedagogische en didactische vorming van degenen, die de bevoegdheid tot het geven van onderwijs in een of meer technische vakken c.g. groepen van vakken aan de I.t.s. willen verkrijgen</i></p> <p><i>b voorstellen te doen omtrent de organisatie, de vorm en de inhoud van deze lerarenopleiding</i></p> <p><i>c voorstellen te doen omtrent de overgangsmaatregelen die in verband met het advies onder (a) en de voorstellen onder (b) nodig worden geacht</i></p>			

c Partieel onderwijs

1 leerlingwezen

Een nieuwe begeleidingscommissie is in opbouw inzake het aanvullend en op het beroep gericht onderwijs aan leerlingstelsel-leerlingen.

In oprichting, mei/juni 1968.

De vorige commissie beschouwt zich als opgeheven per 1.1.1968.

2 vormingswerk leerplichtvrije jeugd

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
Commissie vorming en onderwijs leerplichtvrije jeugd	besch. o & w : 16.2.1967 VLJ nr. 21.445; Stert. nr. 36 (inst.: 16.2.1967 door staats- secretaris o & w)	v.: prof. dr. B. C. J. Lievegoed, Zeist s.: mr. J. Schuilwerve, 's-Gravenhage	

De commissie heeft tot taak: de staatssecretaris van advies te dienen inzake de vormgeving en de invoering van een wettelijke verplichting tot het volgen van niet-volledig dagonderwijs of tot het deelnemen aan vormingswerk

3 schriftelijk onderwijs

K WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie bestuurswetenschappelijke studie</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: voorstellen te doen in de vorm van ontwerpen met toelichtingen betreffende de instelling van bestuurswetenschappelijke studierichtingen</i></p>	<p>besch. okw: 16.9.1960 DGW nr.70.161-r</p>	<p>v.: prof. mr. G. J. Wiardi s.: mr. Th. E. H. Arriëns (o & w)</p>	<p>een rapport, 30 maart 1962 aan minister van financiën</p>
<p>Commissie bevordering opleiding en onderzoek radiobiologie (Leiden)</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: te adviseren omtrent cursussen (van Inst. voor radiopathologie en stralenbescherming), vraagstukken van onderwijs en wetenschappen in verband daarmee, bevordering goede samenwerking tussen universitaire instellingen en instituten op dit terrein; radiobiologisch onderzoek</i></p>	<p>besch. okw: 29.10.1958 HOW nr. 44.905</p>	<p>v.: prof. dr. J. W. Tesch s.: Instituut voor radiopathologie en stralenbescherming, Steenstraat 3c, Leiden</p>	
<p>Commissie honorering wetenschappelijk corps medische faculteiten (herziening Querido-regeling)</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van een herziening van de honorering van de wetenschappelijke staf der medische faculteiten; samenstelling beginselen van de eventuele nieuwe regeling; maatregelen om de overgang van de huidige naar de nieuwe regeling te vergemakkelijken</i></p>	<p>30.1.1968</p>	<p>v.: J. Smal- lenbroek, oud-minister BiZa, lid van de Raad van State s.: mr. F. C. A. Zaat (o & w) adj. s.: A. A. M. van Roosmalen (o & w)</p>	

Zie ook:

Honoreringscommissie wetenschappelijke medewerkers medische faculteiten

En:

Selectiecommissie wetenschappelijke medewerkers medische faculteiten

Naam en taak	Datum en nr van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie huisartsen</p> <p><i>De commissie heeft de opdracht: de taak van de huisartsen in Nederland te bestuderen en op grond van de uitkomsten dezer studie van advies te dienen omtrent eventuele organisatorische en andere voorzieningen betreffende opleiding en nascholing</i></p>	<p>besch. o & w en SoZa 31.6.1964 nr. 93.464</p>	<p>v.: prof. dr. P. Muntendam, Wassenaar s.: mr. J. de Vries</p>	<p>op 12.10.1967 is een rapport aangeboden aan minister o & w en staatssecretaris SoZa. Dit rapport volgde op interim-adviezen oktober 1965 en maart 1966</p>
<p>Commissie medische beroepsuitoefening</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: te onderzoeken op welke wijze de bestaande wetten inzake de toelating tot de uitoefening van de geneeskundige beroepen kunnen worden gemoderniseerd en samengevoegd</i></p>	<p>15.9.1967 nota van dgw aan minister In oprichting</p>		
<p>Commissie plaatsing eerstejaars studenten biologie</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de verdeling der eerstejaars studenten biologie, 1968-1969</i></p>	<p>besch. o & w: 10.4.1968 dgw nr. 167.508 (inst.: 25.4.1968)</p>	<p>v.: prof. dr. Chr. P. Raven s.: mr. W. K. Franken (ru, Utrecht)</p>	
<p>Commissie reglement technische hogescholen</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: een onderzoek in te stellen naar de regeling der werkzaamheden van het college van curatoren, der senaat, afdelingen, tussenafdelingen e.d.</i></p>	<p>besch. okw: 22.11.1956 how nr. 24.606</p>	<p>v.: prof. dr. F. L. R. Sassen</p>	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie reken- en informatieverwerkende apparatuur bij het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek</p> <p><i>De commissie heeft tot taak; adviezen uit te brengen omtrent de uitrusting met moderne rekenapparatuur van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, met dien verstande dat adviezen met betrekking tot de landbouwhogeschool te Wageningen slechts op verzoek van de minister van landbouw en visserij zullen worden uitgebracht. Contact wordt gehouden met de Comm. automatisering rijksdienst</i></p>	<p>besch. o & w: 27.10.1966 Dgw nr. 148.949 (inst.: 15.11.1966 door minister o & w)</p>	<p>v.: prof. P. de Wolff (Un. van Amsterdam)</p>	<p>als onderdeel van haar taak heeft de comm. verscheidene adviezen uitgebracht ter zake van de uitbreiding van de rekenapparatuur aan verschillende universiteiten en hogescholen</p>
<p>Commissie studiefinanciering wetenschappelijk onderwijs</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: een onderzoek in te stellen naar de problematiek, welke voortvloeit uit de onderlinge verhouding tussen collegegelden, rijksstudietoelagen, kinderbijslag en -afstrek en voorstellen te doen voor een eventuele herziening van de terzake bestaande regelingen, zulks mede tegen de achtergrond van de voorgenomen herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs</i></p>	<p>besch. o & w: 1.12.1967 Dgw nr. 162.633 (inst.: 5.12.1967 door minister o & w)</p>	<p>v.: prof. dr. J. E. Andriessen s.: drs. P. E. A. M. van Campen, adj.-insp. van financiën van het Ministerie van Financiën; mr. J. B. P. M. van Dijk, hoofdamtenaar directoraat-generaal wetenschappen o & w</p>	
<p>Commissie ter bestudering van het vraagstuk der universitaire gezondheidszorg</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van de universitaire gezondheidszorg en daarover een rapport uit te brengen omstreeks eind 1968</i></p>	<p>besch. o & w: 16.11.1967 Dgw nr. 162.728</p>	<p>v.: dr. J. Wester, Heemstede s.: dr. J. Sunier, Rotterdam</p>	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Commissie universitaire studie lichamelijke vorming</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: van advies te dienen omtrent de inpassing van de vraagstukken die betrekking hebben op de studie lich.-vorming in de wetenschappelijke studie</i></p>	<p>besch. okw: 1.2.1960 how nr. 61.653/1</p>	<p>v.: prof. dr. J. Jongbloed (RU, Utrecht) s.: mr. C. H. van Norden (o & w)</p>	<p>I rapport, waarover het advies is ontvangen van de 6 universiteiten en van de Academische Raad</p>
<p>Commissie verhouding universitair onderwijs en sociaal-academisch onderwijs</p>	<p>mei 1968: In oprichting</p>		
<p>Commissie (landelijke) voorlichting over de academische studie (permanente commissie)</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: belanghebbenden inzicht te geven in de eisen, die een academische studie in het algemeen stelt, alsmede een overzicht te geven van de academische studies en de daarop aansluitende beroepsmogelijkheden</i></p>	<p>besch. okw: 9.8.1963 DGW nr. 103.823</p>	<p>v.: prof. dr. ir. J. J. Steggerda (KU, Nijmegen) s.: mr. J. Thooft (o & w)</p>	<p>er zijn geen rapporten, wel jaarverslagen, t.w. over de periode 31.10.1963-1.9.1966 en 1966-1967</p>
<p>Honoreringscommissie wetenschappelijke medewerkers medische faculteiten</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: van advies te dienen omtrent de bedragen der bezoldiging der wetenschappelijke medewerkers van universiteiten en academische ziekenhuizen</i></p>	<p>besch. okw: 13.12.1962 DGW nr. 84.152 (inst.: 16.12.1962)</p>	<p>v.: mr. A. J. Loeffen (o & w) s.: A. A. M. van Roosmalen</p>	
<p>Interdepartementaal overleg voor het wetenschapsbeleid</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: het overleg over aangelegenheden van algemeen wetenschapsbeleid en over de samenwerking tussen de regering en de Raad van advies voor het wetenschapsbeleid</i></p>	<p>september 1966</p>	<p>v.: dr. A. J. Piekaar s.: drs. C. H. Stefels (beide o & w)</p>	

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Selectiecommissie wetenschappelijke medewerkers medische faculteiten</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de eisen vast te stellen waaraan de wetenschappelijke medewerkers moeten voldoen</i></p>	<p>besch. okw: 13.12.1962 dgw nr. 84.152 (inst.: 16.12.1962)</p>	<p>v.: prof. dr. Th. G. van Rijssel (RU, Leiden) s.: mr. G. J. Zwarts, referendaris faculteit geneeskunde (RU, Leiden)</p>	
<p>Studiecommissie achtste medische faculteit</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: van advies te dienen omtrent de vraagstukken, welke verband houden met uitbreiding van het wetenschappelijk onderwijs in de geneeskunde, waaronder begrepen de oprichting van een achtste medische faculteit en de maatregelen welke terzake nodig zullen zijn. Er zijn twee subcommissies</i></p>	<p>besch. o & w : 21.12.1966 dgw nr. 152.282 II</p>	<p>v.: mr. G. E. van Walsum Capelle aan de IJssel s.: drs. Ch. W. Ligtvoet, Leiderdorp adj. s.: drs. C. W. van Seventer, Wassenaar (o & w)</p>	<p>voorlopige conclusie april 1968: stichting achtste medische faculteit geen dringende aangelegenheid. Er kan behoefte aan blijken te bestaan <i>bin- nen tien jaar</i>. Op een openbare discussie d.d. 8.5.1968 werd besloten dat de achtste medische faculteit er om- streeks 1980 <i>moet komen</i></p>

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/ instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Studiecommissie coördinatie TWO-ITO</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: de bestudering van de kwalitatieve aspecten van de coördinatie van technisch wetenschappelijk onderwijs en hoger technisch onderwijs, met name ter bevordering van de doelmatige ontwikkeling van het hoger technisch onderwijs</i></p>	<p>besch. o & w: 14.9.1966 DGW nr. 148.500 (inst.: 29.9.1966)</p>	<p>v.: prof. dr. ir. W. M. J. Schlösser, Stiphout s.; drs. C. W. van Seventer, Wassenaar (o & w)</p>	<p>interimadvies omtrent art. 27 derde lid WWO. De comm. geeft in overweging dat het Academisch Statuut wordt aangevuld, in die zin dat de bezitter h.t.s.-getuigschrift zonder voorafgaand onderzoek toegang heeft tot het afleggen van examens aan alle afdelingen van de technische hogescholen. Het advies is voorgelegd aan de technische hogescholen. d.d. 9 maart 1967</p>

Naam en taak	Datum en nr. van beschikking/instelling	Voorzitter en secretaris	Rapport
<p>Studiecommissie vierde technische hogeschool</p> <p><i>De commissie heeft tot taak: van advies te dienen omtrent de problemen, welke verband houden met de oprichting van een vierde technische hogeschool, en zich te beraden over de plaatskeuze, opzet, het bouwprogramma enz.</i></p>	<p>besch. o & w: 3.9.1965 DGW nr. 133.024</p>	<p>v.: drs. J. de Vries, Vinkeveen s.: drs. Ch. W. Ligtvoet, Leiderdorp (o & w)</p>	<p>op 25 aug. 1966 werd een interim-rapport uitgebracht aan minister o & w, 125 blz., grafieken en bijlagen. Samenvatting uitgaande van de bestaande uitbreidingsplannen is de opleidingscapaciteit van het technisch wetenschappelijk onderwijs tot 1980 voldoende om het verwachte aanbod op te vangen. 4e f.h. niet nodig</p>

Register van trefwoorden

In het register zijn trefwoorden opgenomen die betrekking hebben op onderwerpen, waaraan in het Onderwijsverslag 1967 bijzondere aandacht is besteed en die momenteel op een of andere wijze in de belangstelling zijn gekomen.

A	blz.
Athene, conferentie	18
B	
Baccalaureaat, technische hogeschool Enschede	319
Beroepsonderwijs, François Vatelsschool	79
Beroepsonderwijs, havenvaksschool	81
Beroepsonderwijs, huishoud- en nijverheids- onderwijs, statistische gegevens	82, 83
Beroepsonderwijs, instituut voor toerisme	110
Beroepsonderwijs, mijnschool	217
Beroepsonderwijs, opleiding laboratoriumpersoneel	214, 215, 366
Beroepsonderwijs, school voor schoenbedrijf	80
Beroepsonderwijs, uitgebreid technisch onderwijs, statistische gegevens	76
Bestuur, katholieke hogeschool Tilburg	327
Bestuur, Nederlandse economische hogeschool Rotterdam	333
Bestuur, rijksuniversiteit Groningen	290
Bestuur, rijksuniversiteit Leiden	278 t/m 280
Bestuur, rijksuniversiteit Utrecht	286
Bestuur, technische hogeschool Enschede	320
Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam	299
Buitengewoon lager onderwijs, behandelingskosten door ouders gedragen	181, 182
Buitengewoon onderwijs, besluit 1967	16, 56 t/m 59, 178 t/m 184
C	
Commissie-Schillebeeckx, katholieke universiteit Nijmegen	304
Commissie-Ten Have, huishoud- en nijverheids- onderwijs	224 t/m 226, 368
D	
Democratisering	12, 175
Diploma's, gelijkstelling	18, 233, 346
G	
Genève, conferentie	18, 19

H		blz.
Her- en bijscholing leerkrachten	12, 39, 227, 280, 281, 371, 372	
Hoger algemeen voortgezet onderwijs, bovenbouw		197
Hoger economisch en administratief onderwijs, examens, diploma's		109, 110
Hogere textielschool, Enschede		79
I		
Instructie, geprogrammeerde		17, 37
K		
Kleuteronderwijs, bijzondere voorzieningen		152
Kleuteronderwijs, muzikale vorming		149
Kleuteronderwijs, schoolgeld		52
Kweekschoolonderwijs, c-cursussen		118 t/m 121
Kweekschoolonderwijs, lichamelijke opvoeding		121 t/m 123
L		
Lager economisch en administratief onderwijs, besluit		107, 369
Lager middenstandsonderwijs, besluit		107, 236, 366
Lager onderwijs, experimenten		53
Lager onderwijs, leerplan en -doelen		158 t/m 169
Lager onderwijs, remedial-teacher		173
Lager onderwijs, schooladviesdienst		173 t/m 176
Lager onderwijs, seksuele voorlichting		21, 22
Lager onderwijs, tekortkomingen in de didactiek		166
Lager onderwijs, vacatures		53
Lager technisch onderwijs, experimenten		204
Landbouwonderwijs, leerlingstelsel		106
Landbouwonderwijs, statistische gegevens		87, 88, 90, 91, 92
M		
Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, m.a.v.o.-3-examens		
en -diploma's		16, 28, 71, 364
Middelbaar economisch en administratief onderwijs, examens		
en diploma's		16, 28, 107, 369
Middelbaar onderwijs, m.o.-akten		69

O	blz.
Onderwijs, algemeen, selectie	12
Onderwijs, algemeen, vakantiespreiding	20
Onderwijs, algemeen, verkeerskunde	79
Onderwijs, algemeen, wetgeving	13 t/m 15
Onderwijsplanning, Noordoostpolder	53
Ontwikkelingshulp	17
<hr/>	
P	
Pedagogische centra	16, 38, 172, 242
Pensioenwet, algemeen burgerlijke	34
Procestechniek	80
<hr/>	
R	
Rijksstudietoelagen	9, 49 t/m 51, 289, 360
Rijksstudietoelagen, statistische gegevens	50, 51
<hr/>	
S	
Stichting voor onderzoek van het onderwijs (s.v.o.)	16, 37
<hr/>	
T	
Technische hogeschool Enschede, campus	318
Tuchtrecht, academisch, rijksuniversiteit Utrecht	288
Tuinbouwonderwijs, statistische gegevens	94 t/m 99
<hr/>	
U	
Uitgebreid lager onderwijs, expressievakken	186 t/m 188
<hr/>	
V	
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, biologiepracticum	193
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, experimenten	64, 65
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, geschiedenisonderwijs	72
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, hospitanten	192
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, statistische gegevens	68
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, toelatingsprocedure	201, 202

	blz.
Vorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, wiskunde-olympiade	22, 23
Vorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, wijziging eindexamen- regelingen dagscholen	62
Vormingswerk, coëducatie	260, 261

W

Wetenschappelijk onderwijs, herstructurering	12, 19, 20, 279, 280, 284, 291, 294, 303, 309, 312, 319, 328, 335
Wetenschappelijk onderwijs, landbouwhogeschool Wageningen	90 t/m 102, 322
Wetenschappelijk onderwijs, na- en herscholing	280, 281
Wetenschappelijk onderwijs, promoties G.U. Amsterdam	293
Wetenschappelijk onderwijs, studenten	140, 282, 285, 286, 292, 296, 300, 303, 307, 309, 313, 318, 323, 327, 334
Wetenschappelijk onderwijs, studieprogramma Rotterdam	335
Wetenschappelijk onderwijs, studieprogramma Tilburg	328
Wetenschappelijk onderwijs, studieprogramma Wageningen	100, 101, 322
Wetenschappelijk onderwijs, studierendement	313
Wetenschappelijk onderwijs, tweetrapstelsel	280, 285, 291
w.v.o. Overgangswet	71
w.v.o. planprocedure	15, 40

